ROMAN

NICOLAE ȚIC

GRINDINA

EDITURA
EMINESCU

NICOLAE ŢIC

GRINDINA

Roman

Grindina urmează romanelor *Lege și anexă* și *Sărindar*. Cu această trilogie, ce se încheie acum, autorul a ambiționat o frescă a societății românești în deceniul trei al veacului nostru. Documentele din arhive, paginile de ziar, sfaturile unor cercetători de mare competență i-au fost autorului de mult folos. Totuși : Cum o fi arătat deceniul trei, în realitate, în curgerea lui firească ? se-ntreabă azi autorul. I-ar fi greu să răspundă la această întrebare. Căci el, autorul, nu a reconstituit, ci a imaginat un deceniu al său.

Capitolul I

1

Un vînt rău, măturînd gunoaiele de pe străzi, îndoind copacii înnegriți de ploile toamnei, iar pe ici, pe colo smulgînd hălci din acoperișuri de șindrilă întîmpină anul 1930 în București. Cu toate că nu dăduse înghețul și nu căzuse un singur fulg de nea, oamenii îmbrăcaseră haine de iarnă, cam ponosite și boțite și mirosind a levănțică. Prea puțini își îngăduiseră o căciulă nouă, un palton, ori o pereche de ghete. Reclamele isteț alcătuite și risipite generos pe tot parcursul Căii Victoriei trezeau curiozitatea multora, cum era și firesc, însă prea puțini îndrăzneau să mai treacă pragul magazinelor : patronii se țineau cu ochii-n patru, vînzătorii se-nrăiseră. Nu o dată, intrînd într-un magazin, aveai impresia că ai nimerit la un tribunal. Situație explicabilă, altfel : în cursul anului 1929 se înregistraseră peste 7 400 de sustrageri de mărfuri, cele mai multe în timpul zilei, în prezența vînzătorilor. Poliția prevenise că au fost identificate 53 de echipe de răufăcători (cărora, în popor, li se mai zice și manglitori), operînd îndeosebi în perimetrul central — „după vechiul procedeu al înghesuielii", cum preciza inspectorul Petrache. Astfel, se pătrunde în magazin pe rînd, în grupuri mici, de cîte doi, trei, pînă cînd se asigură îmbulzeala necesară. Toți se arată interesați de mărfurile expuse, cer să probeze costume, paltoane, ghete, să verifice calitatea stofelor, încît vînzătorii nu mai prididesc să-i servească. Într-un moment favorabil, cînd se știu scăpați de sub supraveghere, doi, trei, cu mărfurile dosite, se furișează în stradă și se pierd în șuvoiul de trecători. Ceilalți, care-au acoperit retragerea, încep să se-arate nemulțumiți de mărfuri, de prețuri : ei salută cuviincios, parcă cerîndu-și iertare pentru deranj, și părăsesc magazinul într-o dispozi-

ție sumbră, ca niște bătuți de soartă. Abia cînd se știu la adăpost de primejdii izbucnesc în urale și se felicită pentru ispravă. În scurt timp, operațiunea se repetă la un alt magazin. Inspectorul Petrache aprecia că fiecare echipă dă cel puțin trei lovituri pe zi. Valoarea mărfurilor sustrase numai în ultimele două luni ale lui 1929 se ridica la un milion și două sute mii lei. Din inițiativa unui prestigios ceaprazar, Fabian, furnizor al Curții regale, luă ființă în București o asociație de luptă împotriva răufăcătorilor, cuprinzînd peste 300 de patroni și vînzători de magazine, inspectori de poliție-pensionari și cîțiva ziariști de la cotidienele de mare tiraj. Ne dă și pușcoace ? Și muniție ? întrebase Tripon, care ținea o dugheană de dulciuri pe B-dul Elisabeta. Nu, pușcoace nu. Ar fi nepotrivit ca patronii noștri să-și facă faima de ucigași. Însă ideea organizării unei rețele de pază, cu paznici autorizați, care să aibă în grijă magazinele centrale, surîse mai tuturor. Pînă cînd se trecu la detalii : Ne-ar trebui o pază de zi, una de noapte, interveni Serco, angrosist de textile. Cheltuieli mari, cu uniforme, pistoale, salarii — cine să le suporte ? Iar de eficacitate eu, unul, mă-ndoiesc : unde trebuie să stea paznicul ziua ? în magazin, unde se vîntură lume, ori pe stradă ? Să zicem că-i dăm voie înăuntru : imaginați-vă domniile voastre ce stare de spirit i-ar încerca pe clienții noștri credincioși în momentul cînd s-ar ști suspectați de vreo matahală ochioasă, cu degetul pe trăgaci ! În aceste condițiuni întreb : Cine s-ar aventura să mai calce într-un magazin, fie el cît de vestit și de bine aprovizionat ? ! Iar dacă paznicul stă în stradă, cu chiștocu-n colțul gurii și ochii pe cer, unde mai vedeți domniile voastre vreun folos ? Cu pușcoace și muniții abia ne grăbim falimentul. Astfel, situația părea fără ieșire ; chiar și acum, de sărbători, în plin sezon, încasările scădeau de la o zi la alta ; în schimb, pagubele creșteau vertiginos. Ziarele de tiraj, de influență, se abțineră o vreme de la comentarii, preferînd să relateze succint despre unele nereguli la depozitele statului, unde se bănuia complicitatea oamenilor de pază și chiar a unor polițiști. Iată însă că un deputat de Dorohoi, ajuns cu bine în Gara de Nord, se pomeni fără bagaje (4 geamantane burdușite cu rufărie, costume, încălțări — și un cufăr de campanie, plin cu borcane de miere, pentru prietenii din Capi-

tală). După cinci zile de cercetări ambițioase, în care fu răscolită toată vagabonzimea Gării, poliția reuși să descopere într-o curte de casă părăsită lădoiul cu toate borcanele goale, și un bilet de apreciere : Mierea a fost gustoasă. Deputatul păgubit, găsind înțelegere și îndemn la presa de opoziție, deschise campanie împotriva guvernului, însă nu cu o vehemență bîlbîită, cu spume la gură, ci simulînd îngrijorare pentru soarta nației, în termeni urbani, făcînd apel și la citate din Biblie. Îi răspunse, în replică, un deputat guvernamental : Nu noi, care sîntem la cîrmă prin voința alegătorilor, a nației, deci, am adus această cumplită criză, ce ne zdruncină pe toți, deopotrivă, indiferent de poziție socială și convingeri politice. Ea ne-a fost impusă. Nu de Dumnezeu, nici de Anticrist. De o tragică convulsie economică a lumii contemporane... Astfel, deputatul de Dorohoi Patriciu Mavrodin înțelese că intervențiile blajine, ca niște predici de amvon, repede și ușor pot fi anihilate, trezind în cititor nu ecoul dorit, ci doar bănuiala de neputință. Ce-ți trebuia, coane Patriciule ? chestionă un prieten angrosist. Dacă nu știi să dai la moacă, bagă capul în nisip și stai cuminte pînă trece prăpădul. Stîrnit, Patriciu Mavrodin se gîndi că i-o fi sosit și lui vremea să intre în horă : Dacă așa vrea soarta, așa să fie ! Vechi deputat, cu dese apariții pe banca de opoziție, din cînd în cînd și pe cea guvernamentală, Patriciu Mavrodin nu supărase și nu entuziasmase pe nimeni în așa măsură, încît vîltoarea vieții parlamentare să-l arunce la suprafață, în atenție. El era de mulți ani conu Patriciu de la Dorohoi, care descindea în Capitală de trei, patru ori pe an, încărcat cu daruri, ca un Moș Crăciun. Tentația de a păși în arenă cu sabia scoasă din teacă îl cercetase în mai multe rînduri. Dar și teama de ridicol fusese de fiecare dată pe măsura acestei tentații. Era un bărbat greoi, în prag de bătrînețe, cu minte înceată. Intuia că pînă să-i vină lui vorba de duh, ce descalifică pe adversar, ori vorba înțeleaptă, răscolitoare, smulgînd aplauze la scenă deschisă, riscă să fie sufocat de ironii și blamări, ceea ce, pentru reputația lui de conu Patriciu din Dorohoi, ar fi fost un dezastru. Totuși, într-ascuns, el se pregătise pe îndelete în vederea unei posibile înfruntări „nu se știe cînd, nu se știe cu cine“. Căci neprevăzutul nu poate fi exclus nici măcar din viața unui parlamentar. De mulți

ani Patriciu Mavrodin colecționa slăbiciunile și greșelile altora, îndeosebi ale adversarilor politici, însă un spirit de prevedere îl îndemna să nu-și ierte nici prietenii și cunoscuții de azi, căci „niciodată nu se știe ce are să răbufnească mîine în prietenul de azi". Dintr-o studenție sîrguincioasă, cu multe zile și nopți petrecute în bibliotecă, rămăsese cu obiceiul întocmirii de fișe pe idei, probleme, personaje, înclinînd însă și spre notarea, cu răsfăț de amănunte (adesea picante), a unor întîmplări trăite, ori numai auzite, culese de pe la alții, chiar și din ziare. Ani la rînd, după terminarea studiilor, răsfoise mai ales fișele acestea din urmă, cu situații de viață, cum le numea, care-i aminteau tinerețea cea cu visări, ambiții, încrîncenări și mărunte succese mondene. Retras în tihna casei de la Dorohoi, cu grijile moșiei, ciuntită în parte de reforma agrară, tot mai supusă degradării de la un an la altul din lipsă de fonduri, Patriciu Mavrodin rar mai deschisese cîte o carte, deși se putea mîndri cu o bibliotecă ademenitoare, în schimb ostenea cu scrisul, notînd cam tot ce i se părea demn de vreun interes (dar și de vreun folos) în relațiile lui cu țărani, preotul, învățătorii, politicienii din zona Dorohoiului și de la București, avocați, mai mult sau mai puțin celebri, academicieni, universitari, femei de moravuri ușoare, membri ai cabinetelor și președinți de consiliu. Căci, își repeta Patriciu Mavrodin, niciodată nu știi cînd se ivește prilejul. Dacă, doamne ferește, îi arde unuia să mă scarmene, ce alta îmi rămîne decît să scot și eu sabia, chiar și așa, cam ruginită ? ! „Sabia" lui Patriciu Mavrodin erau tocmai aceste fișe înnegrite cu un scris mărunt, ordonat, și aranjate pe alfabet în peste 30 de casete. Numai litera P îi luase 5 casete (erau mulți cei al căror nume de familie începea cu P, iar printre aceștia, se-nțelege, și Iosif Partheniu, președintele de consiliu). La o recitire atentă, cu ochiul sever al celui hotărît să intre în arenă, Patriciu Mavrodin trebui să admită că multe dintre însemnările sale se devalorizaseră neașteptat de repede, unele întîmplări dovedindu-se neîntemeiate, altele de neluat în seamă — prea mărunte, cu bătaie scurtă. Aria lui de scormonire a păcatelor omenești era mult prea restrînsă — pînă la el, la Dorohoi, toate ajungeau cu întîrziere, și cu deformările de rigoare, încît își mai păstrau doar pitorescul, nu și adevărul, temeiul de atac. În sa-

loanele bucureștene, la un pahar de Cotnari adus de el, afla mai mult snoave. Pe asta o știi ? îl întrebau prietenii, dar pe asta ? El asculta, se amuza în rînd cu ceilalți, și cam atît. Veștile de senzație, află, cu întîrziere, se obțineau greu și costau scump. Existau destui care trăiau, și trăiau bine, numai din plasarea veștilor de senzație, a păcatelor săvîrșite și nedate încă în vileag. Vrei o malversațiune, ceva tare de tot, ca să pui în încurcătură un ministeriabil ? Deschizi punga, scoți între cinci și zece mii de lei, depinde, și ai malversațiunea. Ducă-se pe pustii ! se strepezi Patriciu Mavrodin. De unde să am eu cinci mii în pungă ? Și dacă-i am, și dacă-i dau și-mi pică-n mînă individul cu malversațiunea ? Oare mă face pe mine ministru în locul lui ? Totuși, ideea de a găsi, contra cost, un plasator de slăbiciuni și greșeli ale altora îi surîse. Așa intră în relații cu un anume Gogu Posteucă, licențiat în litere și filosofie, colaborator cu bucata pe la ziare periferice și posesorul unui automobil „Ford“ tip 1928. Altceva decît scrie pe cartea mea de vizită și se vede ușor de la prima ochire nu trebuie și nici nu-i recomandabil să știți despre mine, preveni Gogu Posteucă. N-am fost la pîrnaie, și nici nu intenționez să trec pe-acolo. Am cinci surori, am de cumnați un prefect de poliție, doi avocați, un măcelar și un medic legist. Cum vedeți, mă simt asigurat din toate părțile. Plasez marfă pe alese, din surse sigure, însă pe categorii de onorar : totul depinde de punga dumneavoastră. Patriciu Mavrodin optă pentru mărunțișuri, pentru ceea ce singur numea — în sinea lui — găinării, însă cu o condiție : toate să fie din viața membrilor cabinetului, iar dacă se poate..., și trebuie să se poată, se-ndîrji, în timp ce deschidea punga — din a ăstuia... a președintelui de consiliu... ceva mai de soi. Încă de la început se declară mulțumit de serviciile lui Gogu Posteucă, isteț, corect, informat la zi, iar pe deasupra și bun sfetnic, indicîndu-i în ce moment și în ce împrejurare să atace. Îl plătea mai mult în vin, șunci și făină. La o săptămînă după expedierea pachetului cu bunătăți din Dorohoi, îi și sosea, prin curier special, plicul sigilat, conținînd cîteva găinării proaspete, în exclusivitate „pentru distinsul nostru deputat“. Lăsînd la o parte orice alte preocupări cît de presante ar fi fost, Patriciu Mavrodin le trecea în fișe, apoi le citea și le recitea cu atenție sporită, descoperin-

du-le noi sensuri, savurînd fiecare nuanță compromițătoare : Pe ăștia îi am la mînă, îi joc, îi scarmăn. Tihna de la Dorohoi îl opri, totuși, să deschidă focul : Țintesc eu de două, trei ori, și-apoi ? Dacă rămîn descoperit și se reped toți asupra mea ? Aici poate interveni neprevăzutul, care pe mulți i-a pus la pămînt. Patriciu Mavrodin admise în cele din urmă că nu este un politician de acțiune, nu are forța necesară, după cum nici susținători pe care să poată conta pînă în pînzele albe. El se mai gîndea și la coana Mărguța, mulțumită să-l știe deputat și soț credincios, se gîndea și la cele două fete studente, în prag de măritiș. O mișcare greșită m-ar face țăndări, se alarmă Patriciu Mavrodin în tihna casei de la Dorohoi. Prindea puțin curaj doar aici, în Capitală, în vîltoare. Coane Patriciule, apreciau prietenii, așa cum ești, cum te prezinți, ești bine. Bați către șaizeci de ani și e timpul să te hotărăști : tragi o linie și faci bilanțul, ori te-arunci cu capul înainte ? ! De-aici încolo, cu deputăția în partidul matale are să fie tot mai greu... Aici, în Capitală, prins în vîrtej, ascultînd snoave și ciocnind un pahar de Cotnari, lui Patriciu Mavrodin i se-ntîmpla să uite de coana Mărguța și de fete. Da, chiar așa, oare ce-ar fi să mă reped și eu cu capul înainte, berbecește ? Dacă am să nimeresc în președintele de consiliu (obsesia lui) ori în vreun zid, rămîne de văzut. Măcar atîta să pot spune și eu, că am încercat. Oare ce pagubă ar fi ? Un cap spart, niște vînătăi, și lăsarea la vatră. Capul spart se drege el, după o vreme, vînătăile dispar, cu niște prișnițe aplicate de coana Mărguța, cît despre deputăție — Patriciu Mavrodin știa că la viitoarele alegeri îi va fi aproape cu neputință să mai răzbească, formațiunea lui politică fiind în declin. El pricepuse încă din junețe că în astfel de împrejurări se impune o „schimbare de macaz“, după expresia încetățenită : întorci, adică, spatele vechilor tovarăși, după ce te-ai asigurat de bunăvoința și ocrotirea altora, și strigi din răsputeri să trăiască și să-nvingă cei pe care i-ai huiduit pînă mai ieri, alaltăieri. Din nefericire — Patriciu Mavrodin intuia exact —, nici un partid mai de suprafață, cu șanse sporite în alegeri, nu ducea lipsă de moșieri scăpătați ; acum venise rîndul popular-agrarilor, ei cîrmuiau, în frunte cu Iosif Partheniu — care nu mai ostenea să afirme că îi reprezintă pe toți țăranii români, de la mic la mare. Ei,

ce dracu mai facem, coane Patriciule ? încotro ? se chestiona, cu îngăduință, după un pahar de Cotnari, Patriciu Mavrodin. Depunem armele și coborîm steagul, ori ne avîntăm... ca la Plevna... Dumnezeu ne-a uitat, fiind noi prea mărunți și nevrednici. Oare ce-ar fi să convorbim puțin cu necuratul ? El are nevoie de adepți, întotdeauna a fost mai primitor și mai darnic. Gogu Posteucă îi mijloci o întrevedere cu unul dintre cei mai temuți comentatori de presă. După ce deschise punga, Patriciu Mavrodin ținu să declare : Eu m-am păstrat în expectativă, mereu în expectativă. Acum, dacă tot m-am hotărît să atac, am în vizor numai fortăreața principală. Solicit sprijinul, cît și discreția. Două zile mai tîrziu apărea în „Curierul de seară", pe prima pagină și cu litere de-o șchioapă, un titlu menit să desfunde mahalalele, cum se spunea în limbaj gazetăresc : „Izmenele d-lui prim-ministru". Deputatul de Dorohoi Patriciu Mavrodin dezvăluia țării întregi că în România Mare hoția a luat asemenea proporții încît persoane — încă neindentificate — au atacat pînă și garderoba lui Iosif Partheniu, sustrăgîndu-i trei perechi de izmene, cămăși, ciorapi și cearșafuri. Pentru cetitorii noștri naivi, ori nepăsători, ce încă nu ne dau crezare și nu tresar la semnalul de alarmă ce îl tragem acum, vom reveni cu amănunte doveditoare, se sublinia în încheiere. Patriciu Mavrodin își petrecu după-amiaza pe străzi, pe urmele vînzătorilor de ziare, atent la reclama ce se făcea articolului său, cît și la reacțiile cititorilor. Nu avu prea multe motive de satisfacție. Băiețandrii aceia zdrențăroși, cu voci tocite, gîjîite, fuseseră instruiți să strige întruna, fără pauze, fără bîlbîieli : Izmenele d-lui prim-ministru. S-au furat izmenele primului-ministru !... Era însă o zi vîntoasă, nepotrivită pentru reclame strigate, încît vorbele ieșeau morfolite și ciuntite, mai să nu se priceapă nimic. Trecătorii înfrigurați, cu gulerele ridicate, greu se lăsau convinși să-și scotocească buzunarele după mărunțiș. Ici, colo, cîte unul smulgea foaia din mers, o vîra în buzunar și grăbea pasul. Patriciu Mavrodin nu prinse nici un comentariu, n-avu prilejul nici măcar să vadă pe careva aruncîndu-și privirea pe prima pagină. Cine trebuie să afle, a și aflat la ora asta, se mîngîie după o vreme. Desigur, îl avea în vedere pe primul ministru : și-l imagina în cabinet, strigînd, izbind, scoțînd flăcări pe nas. Cît de impenetrabil și de imperturbabil ai fi, la un astfel de

atac nu se poate să nu-ți pierzi cumpătul, să nu intri în bîțîială. Compromis în fața întregii țări, Iosif Partheniu va trebui... Ei, ce va trebui ? Patriciu Mavrodin încercă o dezamăgire și mai grea în momentul cînd intră la Tripcovici, unde, după obicei, se-ntîlnea cu prietenii, înainte de-a se retrage în casa vreunuia dintre ei, la un Cotnari : nici o exclamație de triumf, nici o îmbrățișare, doar invitația amabilă de-a lua loc. Altfel, ce veste-poveste, coane Patriciule ? pe unde-ai mai hoinărit ? Înțelese, îndată, că prietenii lui, tocmai ei, care-l stîrniseră să deschidă focul, încă nu luaseră cunoștință de articol. Scoase din buzunarele paltonului patru exemplare din „Curierul de seară“ și le trînti, așa, împăturite, pe masă : Voi pe ce lume trăiți ? Vîlvătaie mare ! Lovitură în plin ! Acum, ori niciodată... Dar nu obținu nici pe departe efectul scontat, prietenii lui, toți oameni în vîrstă, greoi, se înfierbîntau anevoie : Ai scris matale, coane Patriciule ? Ia să vedem... Clipele se scurgeau exasperant de încet — întîi își scoaseră ochelarii, îi șterseră de impurități cu șervețele de masă, apoi întîrziară mult asupra titlului, cu nedumerire vădită. Izmenele, ce e cu izmenele primului-ministru ? întrebă Darmazian, angrosistul de vinuri. Ce, și le-a pătat ? și le-a pierdut ? Patriciu Mavrodin goli un pahar de sifon : Citiți, citiți ! îndemnă, cu o iritare abil stăpînită. Are să vă meargă la inimă, sînt sigur... Primul termină de citit avocatul dr. Trifănescu. El împături ziarul fără grabă, apoi îl bătu cu palma de cîteva ori : Ai stropit tare, coane Patriciule, cu metodă. Întrebarea e dacă nu te-ai stropit cumva și pe matale. Ca să mă explic, aș zice vorba aia veche : cine scormonește în rahat... Patriciu Mavrodin se repezi și-l împinse cu degetul în umăr : Pardon ! Păstrează-ți aprecierile de acest fel pentru clienții dumitale, pe care-i scoți basma curată știm noi cum !... Ceva mai potolit, se adresă celorlalți comeseni : Eu ridic aici o problemă de principiu ; eu atrag atențiunea opiniei publice asupra stării jalnice în care se află țara : nu numai economia, dară și spiritul a intrat în criză, prevestind ruina noastră pe toate planurile. Domnilor, hoția este pe punctul de a zdruncina însăși temelia... Ascultîndu-l, prietenii zîmbeau cu îngăduință. Coane Patriciule, izmenele sînt izmene, dă-le dracului, iar țara merge înainte, interveni Darmazian, hotărît să tempereze elanul oratoric al depu-

tatului de Dorohoi. Matale ai un rang și o prestanță, ce-ți trebuiau izmenele ăluia ? Hai noroc și sănătate ! Patriciu Mavrodin nu se-nvoi să ciocnească de-mpăcare. Achitînd în grabă un coniac și-un sifon, părăsi cafeneaua fără a-și lua rămas bun, dînd de înțeles prietenilor că din acel moment drumurile lor — dar și interesele — se despart. Cine trebuie să afle, a și aflat, își repetă, de încurajare. Primul ministru e obligat să dea replică, în chiar zilele următoare. Atunci, vom ataca iar, cu amănuntele de rigoare. În sinea lui însă era mai neliniștit ca niciodată, așteptîndu-se, cum era și firesc, la atacuri concentrice, poate chiar și din partea unor simpatizanți și susținători (pînă atunci), sub acuzația de extravaganță și penibil. De altfel, prietenul — începînd din acest moment : fostul său prieten — tot aicea bătea, cu stropitul, ai stropit tare, coane Patriciule, întrebarea e dacă nu cumva te-ai stropit și pe dumneata !, adică el, deputatul de Dorohoi, avînd un rang și o prestanță, dăduse cu bîta în baltă, prostește. Dar eu am vrut... și cred că am și reușit, simți nevoia să se amăgească, am vrut să deschid ochii concetățenilor mei asupra unei racile mai vechi, cu răbufniri alarmante ! Racilă ? hoția e o racilă ? E o tragedie națională, conchise, ridicîndu-și energic gulerul de jder, căci vîntul se ascuțise, șfichiuindu-i obrajii. Trase și căciula pînă în dreptul sprîncenelor stufoase, împreunate. Și-o luă alene, cu pași cam împrăștiați, pe mijlocul străzii, nepăsător la automobile și birje. Trăit mai mult la Dorohoi, la moșie, Patriciu Mavrodin nu se-mpăca în ruptul capului cu trotuarele Capitalei, nu atît din pricina aglomerației, cît mai degrabă a denivelărilor, căci mai toate erau mușcate, ciobite, iar el bătea către suta de kilograme și o mișcare greșită, într-o clipă de neatenție, i-ar fi fost de-a dreptul fatală. (Eu cad pe spate, așa mi-e obiceiul, ori soarta, să cad numai pe spate. Și orice căzătură din asta, la greutatea mea, poate duce la fractură de coloană...). Extravaganți și penibili sînt ei ! se pomeni vociferînd, în plină stradă, Patriciu Mavrodin, după care, mulțumit că nu se nimerise nimeni prin apropiere, continuă să-și blameze adversarii politici numai în gînd, însă cu aceeași vehemență : Întîi au furat ei, ca-n codru, pînă ne-au dus la sapă de lemn, apoi ne-au dat pe mîna străinilor, să ne salveze ăia, să mai fure, adică, ce-a mai rămas. Ce extravaganți, ce penibili, se corectă îndată,

niște criminali de rînd, ajunși la cîrmă prin fraudă. Vom aduce actele doveditoare... Paltonul demodat și cam ponosit, revărsat în falduri de la talie în jos, i se lipi de șezut : Vîntul, bolîndul, își explică, în treacăt, încă dedat controversei politice ; mai făcu doi, trei pași, cu impresia că l-ar împinge careva din spate ; apoi, cînd încetini, cu ochii pe o țigancă-florăreasă, era să cadă în brînci. Cu bombăneli de ultragiat, trase o stînga-mprejur : mare-i fu mirarea cînd se văzu față-n față cu un „Ford“ negru, lucios, la volanul căruia se bănuia o pălărie cu voaletă. În loc să se dea la o parte, Patriciu Mavrodin își duse palma streașină la ochi și se aplecă puțin peste botul mașinii. Cum așa ? — o doamnă, o distinsă doamnă să-l agresese în plină stradă ? Cinstite omagii... prea-plecatul domniei voastre... se precipită el, scoțîndu-și căciula. Portiera din dreapta se deschise ; un gest binevoitor, de mînă înmănușată, îi sugera să îndrăznească. Așadar, și doamna Vera îl recunoscuse. Prea gentilă și adorată, veți ierta unui biet provincial vechi și proaste năravuri : eu, și-aici, tot ca la Dorohoi, brambura pe mijlocul străzii ! Instalat comod pe banchetă, se exersă în clovnerii : Iată cum le potrivește Cel de Sus ! Singur și strepezit eram. Cine va aduce alinare sufletului meu ? Doamnă Vera, poate că e momentul să vă declar : Sînteți femeia ideală, frumoasă, energică, întreprinzătoare... instruită... bună mamă... vrednică soție. Desigur, se grăbi să adauge, ar mai fi de elucidat o chestiune, oarecum esențială : ideală pentru cine ? Eu, unul, ies din competiție. Vîrsta, îndeajuns de înaintată, obligă la resemnare. Nu mai sînt decît un bătrînel îmblînzit de vreme și ținut sub papuc de coana Mărguța. Altfel, ehe ! de-aș mai fi eu crai de ghindă ! Ce n-aș da ! Cu cine nu m-aș părui ! De trei ori pe zi l-aș provoca la duel pe ilustrul domniei voastre soț, domnul Vlad Stanca. Tot așa, tot bătăios ? Că de-o vreme-ncoace nu mai frunzăresc foile astea. Știu că m-a pișcat și pe mine... Discursul galant-malițios îl remontă, modificîndu-i structural starea de spirit. Politică ? — ducă-se pe cele pustii ! Patriciu Mavrodin chiar teoretizase, între amici, la un pahar, nevoia de zbenguială (indiferent de vîrstă). Ba, cu atît mai mult în prag de bătrînețe. Noi, românii, mai decreta, sîntem un popor macerat de politică. Or, condiția mult rîvnitei revigorări este tocmai dezintoxicarea la scară națională. A sosit timpul să ne mai clătim și noi ochii ! Coana Mărguța îi era

soață, iar despre soațe — numai de bine. Primăvara și toamna, cînd se abătea pe la Iași cu treburile moșiei (primăvara, să obțină credite, doamne, cîtă alergătură, scrisori de recomandare, confruntări, ploconeli, toamna, cam același drac, nădușind în rînd cu alți proprietari să-și plaseze grînele, prețuri derizorii, criză), îi mai îndulcea noptile, contra cost, duduca Eleonora, văduvioară de felcer, curățică lighioana, și discretă, nu-i melițase tîrgul, cum o pățise mai în tinerețe cu o preoteasă. Aici, în Capitală, Patriciu Mavrodin se mîndrea cu o legătură ceva mai trainică, pe bază de afinități : Doamna Iuliana, licențiată în științele naturii, văduvă și dumneaei, însă de universitar, îl primea de fiecare dată cu brațele deschise, refuzîndu-i orice intenție, cît de modestă, de sacrificiu material. Cît stai cu mine, vreau să fii numai al meu, atîta-mi ajunge ! Doamna mea, doamna Iuliana e așa... cum să zic... e odihnitoare, se confesase Patriciu Mavrodin unui prieten. La anii mei, ce altă pretenție să mai am ? La anii lui nici nu cutezase mai mult. Doamna Vera, întîlnită din întîmplare, ori pe la sindrofii, ori pe stradă, era pentru el ca o icoană făcătoare de minuni. Icoană, prea gentilă, icoană ! Mă uit la domnia voastră, și minunea se produce, renasc. Ehe, de-aș mai fi eu !... Nu mai era. Altfel, ce mai combate stimatul... ilustrul... temutul ? Pe baricade, mereu pe baricade. Dacă află că mi-am clătit ochii, iar îmi trage o pleaznă. Gelos, domnia sa, prea fericitul soț, are și de ce să fie. N-am zis cu temei ? Își duse palma la inimă : Dacă v-aș ruga să mă considerați cu o vorbuliță ? Aveți o tehnică a tăcerii care îmi dă frisoane. Permiteți să cobor ? Vera își scoase pălăria cu voaletă și i-o puse în brațe. Stimatul ! Care stimat ? Ilustrul ! Care ilustru ? Matale, coane Patriciule, se vede că ești în urmă cu politica. M-a abandonatără pehlivanu ! Lacrimi amare am vărsat. Ei, ce zici ? și-i arse un ghiont în coaste. Presimțind o avalanșă de ironii, Patriciu Mavrodin deveni prudent. Desigur, vina era a lui : Tot sporovăind, stîrnise lighioana. Doamna Vera adora limbajul de coloratură, deprins pe vremuri, pe cînd era cusătoreasă în Colentina. Ei, ce mai aștepți ? Curaj, dă năvală, coane Patriciule. Oare nu ți-am strecurat eu în atîtea rînduri că ești feblețea mea ? Acum tăcea el, era mai înțelept să tacă. Prea-frumoaso, nu mai zgîndăriți tăciunii, ar fi vrut s-o prevină. Dacă se-ntîmplă

să dați de jeratic ? Poarta casei de pe Bonaparte era deschisă. Abia acum Patriciu Mavrodin înțelese că situația lui de cules de pe stradă era dintre cele mai jenante. Drumul înapoi, spre Cheiul Dîmboviței, unde locuia doamna lui, Iuliana, n-ar fi fost o problemă, cîțiva lei, de-o bîrjă, încă mai avea în buzunar. Greul-greu, cu prestigiu terfelit, amenința să-i vină din altă parte : îndrugînd verzi-uscate (nevoia, păcătoasa nevoie de zbenguială !), se pomenise la ușă de casă străină. Dacă dumneaei, fabricanta, avea să-l invite înăuntru, măcar de formă, fără insistențe, încă, încă se mai îngăduia, ba se și ierta. Însă de mirare n-ar fi fost să-l uite afară, în zloată. Trăgînd la peron, Vera claxonă de două ori. Îndată apăru femeia din casă, cu plecăciuni pentru stăpînă, cu priviri furișe pentru însoțitorul parcă nimerit aici din greșeală. Vera descuie portbagajul : Ia pachetele ! îi porunci femeii. Ia mantoul meu. Ia paltonul domnului deputat. Ia tot, și-ntr-o clipă să-mi dispari din obiectiv ! În sfîrșit, Patriciu Mavrodin își mai veni în fire. Acum, după ce i se făcuse invitația, îi dădea mîna să încerce o retragere onorabilă. Doamnă Vera, domnița mea, ora e tîrzie și prea mare ar fi deranjul. Poate cu vreun alt prilej... Vera îl apucă de braț : Tocmai acum, în fapt de seară, singurătatea e mai cîinoasă. Vino, coane Patriciule, vino să dăm pe gît un păhăruț. Așa, de afaniseală... Patriciu Mavrodin intui că primejdia unei execuții verbale trecuse. Acceptă invitația ; bău puțin și tăcu mult ; iar de dorit, la despărțire, numai atîta își mai dori : Nu mă duce, Doamne, în grea ispită ! Noaptea și-o petrecu alături de doamna lui, Iuliana. Se visă la tribuna parlamentului, angajat într-un atac decisiv. Și se trezi chinuit de nevralgii intercostale. Trei zile mai tîrziu, exasperat că nu primește nici o replică din partea cabinetului, Patriciu Mavrodin încuviință tipărirea unei declarații făcute „Curierului de seară“ de către lenjereasa hotelului unde locuia primul-ministru. Da, faptele s-au petrecut întocmai cum le-a prezentat domnul deputat de Dorohoi : de la spălătoria hotelului au dispărut, nu se știe încă în ce împrejurări, mai multe perechi de indispensabili aparținînd excelenței sale, care însă nu a pretins despăgubiri. Două dintre spălătorese confirmau cele de mai sus, ținînd, totuși, să precizeze că pînă acum nu s-au mai petrecut asemenea fapte de ru-

șine... Comentariul redacției, succint, sobru, cerea să fie depistați neîntîrziat toți răufăcătorii și trimiși la gherlă. Patriciu Mavrodin nu mai purcese pe urmele vînzătorilor de ziare, nu se mai abătu pe la Tripcovici și nici nu-și mai vizită, acasă, puținii prieteni care încă îi mai deschideau ușa. I-ar fi fost peste puteri să-și recunoască, cinstit, înfrîngerea ; dar începea să-i simtă gustul. Citind și recitind declarațiile din „Curierul de seară", uitînd, pentru o clipă, că el le determinase, îi veni să ridice din umeri, a sinceră nedumerire : Ei, și ? S-au furat niște izmene, ei, și ? ! Ce dacă s-a nimerit să fie ale primului ministru, om e și el, poartă izmene, ca oricare. Argumentele supuse opiniei publice puteau stîrni, cel mult, cleveteala, zîmbetele în doi peri. Nimic, nimic altceva, care să deschidă ochii asupra unor stări jalnice de lucruri, nimic care să zguduie conștiințele. Ce era, ce mai era de făcut ? De tihna casei de la Dorohoi, de coana Mărguța și de cele două fete, luminile ochilor lui, nici nu-și mai aducea aminte, toate rămăseseră undeva, departe, într-o altă lume — pe cînd el își avea lumea lui, aici, unde i se hotăra, sau urma să-și hotărască el soarta, oricum situația se cerea limpezită grabnic ; așa, ori altfel, eu ori ei... Surescitat, ciupindu-și des bărbia și urechea dreaptă, se preumbla prin holul hotelului, printre fotolii și canapele, mereu cu ochii pe ușa de la intrare, păzită de un portar bătrîior și galonat. Din tot sufletul își dorea ca printre cei care intrau să se nimerească și un prieten, un simpatizant, cineva care să-l știe și, dînd cu ochii de de el, să exclame : Brava, coane Patriciule, ai făcut o ispravă de zile mari, în interesul nației, vino să te strîng în brațe ! De afară, din urgia ce bîntuia pe străzi, veneau numai îmblăniți înfriguranți, cu pachetele în brațe, daruri de Anul nou pentru cei de-acasă. În două rînduri se interesă la recepționer dacă n-a sosit nici un plic pentru el, dacă nu s-a înregistrat, în cursul zilei, vreun apel telefonic, care să-l vizeze direct. Nici un semn, de niciunde. Astfel, la 58 de ani împliniți, Patriciu Mavrodin descoperea, treptat, că există, sau măcar ; s-ar putea să existe, ceva și mai dureros, mai compromițător decît atacul înverșunat, lovitura în plin — indiferența, ignorarea, moartea lentă la care te condamnă prin nepăsare, dispreț suveran tocmai cei în care te-ai repezit

berbecește. Și, iată, constați că oricît te-ai frămînta și ți-ai chinui mintea, nu mai afli nici o soluție onorabilă de ieșire din impas, din coșmar. Dar eu am vrut... eu am ridicat o problemă !... se surprinse din nou vociferînd, spre nedumerirea a doi hamali înhămați la cufere și baloturi. Ei, ce mama păcatelor am vrut ? se întrebă, istovit, în gînd. Cu siguranță, primul ministru va fi considerînd că nu-și poate îngădui să coboare la nivelul unor găinării, urzeli de gang, nimicuri. Ar fi sub demnitatea rangului și a persoanei sale. Nu-mi va face nici măcar onoarea de-a mă arăta cu degetul. Vreau să fiu... da, vreau să fiu arătat cu degetul ! E prea mult ? Oare nici atîta nu mi se mai cuvine ? Era prima oară cînd Patriciu Mavrodin își simțea și fizic umilința, sub forma unui nod în gît, care-i dădea senzația de sufocare. Trebuia să-mpartă amărăciunea cu cineva apropiat, în stare să-l priceapă, ori măcar să-i dea iluzia că-l pricepe. Comandă o birjă, se ghemui sub cupeul protector și indică o direcție, înspre Bulevardul Nou ; pe cînd s-apropiau de Piața Lascăr Catargiu se răzgîndi, indicînd o altă direcție, către Piața Victoriei ; abia cînd ajunseră pe Bonaparte se hotărî : Ia-o la trap spre Știrbei Vodă. În sfîrșit, coborî în dreptul unei case cu un singur etaj, de curînd renovată — în curticica din față încă mai erau grămezi de nisip și de cărămizi, printre care trebuia să te strecori cu grijă. După cîteva mișcări de redresare, spre a-și recîștiga prestanța, încît să nu pară că a venit aici ca un prăbușit, ca un milog, apăsă energic pe butonul soneriei. Trecu aproape un minut pînă cînd se-aprinse o lumină în holul casei și se-auziră pași de bărbat grăbit, poate iritat. Dumneavoastră erați ?... la ora asta ? făcu Gogu Posteucă, în vădită încurcătură, neîndrăznind un refuz, dar negăsind nici resurse de efuziune. Patriciu Mavrodin își consultă ceasul de buzunar, cu lănțișor de aur, trecut peste burtă dintr-un buzunar al vestei în celălalt. Era opt seara. Chiar dacă ai ceva musafiri... ori clienți, treaba dumitale... eu n-am venit la banchet, nici la taclale. Doar mă știi : întotdeauna sînt la obiect, scurt și cuprinzător. Ar fi vrut să-i mai spună : De Crăciun și de Anul nou eu te țin și te răsfăț cu vinul de Cotnari, cu șuncile și burduful de brînză. Împinse ușa mai la o parte, apoi, din mers, îi încredință lui Gogu Posteucă bastonul și căciula. Încă nu

era hotărît să-și scoată paltonul. Merită individul atîta onoare, încît să zăbovesc în casa lui ? Își duse mîinile la spate și își săltă umerii : Ei, ce se mai aude ? ce poți să-mi spui pînă la ora asta ? Înaintă cîțiva pași, pînă în mijlocul holului slab luminat, cu mobile puține și greoaie, parcă de căpătat. Totul era neprimitor aici, i-ar fi fost oarecum silă să se-așeze pe canapeaua lucrată cîndva cam din topor și trădînd o uzură înaintată, ori pe fotoliile șchioape și arse cu țigara. Prin colțuri atîrnau pînze de păianjen. Parchetul bătea în negru, păstrînd urme de pași înnoroiați. Și doar Gogu Posteucă avea și el nevastă, avea copii. Pe mîna cui m-am dat ? se-ntrebă Patriciu Mavrodin, cu repulsie pentru interioarele sordide, și-n egală măsură pentru cei care-și duc viața în ele. Ei, ei ? insistă. La o scurtă răsucire, cît să-și miște picioarele, să nu înțepenească, prin ușa întredeschisă ce dădea în camera alăturată, care se bănuia a fi camera birou, zări o siluetă ce se profila confuz pe peretele din fund : bărbat, femeie ? doar o fîșie de lumină, ca de lanternă, proiectată dintr-un colț către colțul opus, și la joasă înălțime, la nici un metru, tăia întunericul din camera-birou. Bărbat, femeie ? Mai degrabă manechin, ori chiar un simplu cuier încărcat cu haine. Ei, ei ? se impacientă, pocnind din degete, cum obișnuia cu oamenii de pe moșie, cînd voia să-i zorească. Își cam pierduse răbdarea și regreta că el, deputatul de Dorohoi, se lăsase într-atît încolțit de neliniște, încît își căuta încurajare și sprijin la un nimeni căci, dacă stai să judeci puțin, ce altceva era acest Gogu Posteucă ?! dacă nu un mic afacerist, achiziționînd și oferind găinării, urzeli de gang, nimicuri. Gogu Posteucă îi făcu semn să-și scoată paltonul : Dacă tot ați nimerit aici într-un moment mai delicat, atunci fie ! am să vă prezint unuia dintre oamenii providențiali ai acestei națiii... Astfel, apucîndu-l strîns de brațul stîng, Gogu Posteucă îl conduse pînă în pragul camerei-birou : Domnul deputat de Dorohoi Patriciu Mavrodin întreabă dacă ați avea amabilitatea să faceți cunoștință. Manechinul se mișcă puțin de pe un picior pe altul. Cum așa ? se revoltă în sinea lui Patriciu Mavrodin, cum vine asta, că eu m-aș fi milogit ?... și pe cine să cunosc, și de ce să cunosc ? Împins din spate, se-apropie încet și cam pe vîrfuri, temător că i se joacă o farsă, dacă nu

cumva i se-ntinde o cursă. De unde pînă unde un om providențial sub acoperișul lui Gogu Posteucă? Nu mă-nghionti, ia mîna de pe mine, ar fi vrut să-i strige însoțitorului. Deslușì mai întîi cizmele de box, moi, bine lustruite, apoi pantalonii negri, strînși pe coapse, centironul. Cîteva clipe nici nu îndrăzni să ridice privirea mai sus. Da, eu sînt, vorbi omul din umbră, am mai avut odată onoarea, cu prilejul busculadei de la senat... Corneliu Zelea Codreanu, fără a se clinti din loc, îi întinse mîna: Atunci, dacă vă mai amintiți, ne-am aflat pe aceeași baricadă. Patriciu Mavrodin ar fi socotit necesare unele precizări: Întîmplător, domnule Codreanu, întîmplător colegii din formațiunea mea politică au împărțit pumni în dreapta și-n stînga sub steagul și porunca d-lui A. C. Cuza, al cărui acolit erați pe vremea aceea. Oricum, eu, unul, m-am abținut, locul meu a fost întotdeauna pe margine. Dar nu mai avu țăria să deschidă gura. Cu mîinile în șolduri și picioarele răscrăcănate, celălalt îi impunea mutenie și respect. De ce nu aprindeți lumina? se mai agită, în gînd, Patriciu Mavrodin. Niciodată nu rîvnise compania acestui individ întunecat și la chip și la minte, și de o brutalitate fără seamăn, gata oricînd să apese pe trăgaci. Cu numai cîțiva ani în urmă, cînd fusese convocat la Tribunalul din Iași pentru cîteva fărădelegi săvîrșite, Corneliu Zelea Codreanu îl împușcase mortal pe prefectul de poliție. Cum, și cine îi îngăduise intrarea în boxa acuzaților cu pistolul asupra lui? Trăsese de la doi pași, sub ochii judecătorilor, cu un nemaipomenit sînge rece: Un ucigaș în toată legea, îl evaluase atunci Patriciu Mavrodin. De neînțeles: Codreanu fusese achitat, iar doi, trei ani după aceea, pe la sfîrșitul lui iunie 1927, înființase Legiunea Arhanghelul Mihail. Justiția, poliția îi dădeau mînă liberă în continuare. Am parcurs articolele domniei voastre, i se-adresă Codreanu, fără nuanțări, sec, informativ. Ați făcut o treabă pe cinste. Vă felicit și vă simt în rînd cu noi, cei hotărîți a determina o renaștere națională! Și din nou îi întinse mîna. Patriciu Mavrodin se-nmuie, îndată: Ei, dumneavoastră, tinerimea, aveți forță, aveți idei... văd că aveți și capacitatea de-a aprecia gesturile unui om profund preocupat de soarta nației... și vă mulțumesc.... desigur, tinerimea, viitorul. Zelea Codreanu îi întrerupse

avîntul : Mîine după-amiază la ora șase, tot aici ! Era o poruncă, excluzînd șovăieli, comentarii. Poate din instinct de conservare, ce nu mai ținea seamă de rang și imunitate parlamentară, căci forța este mai presus de toate, se înclină : Da, am înțeles. Gogu Posteucă îl însoți pînă la poartă, în vîntoasă : Coane Patriciule, te-am ridicat pe soclu. Curînd, ai să te numeri printre întemeietori. Veșnică să-ți fie gloria. Atunci, prima oară într-o viață de om, ce se consumase în limitele prudenței, sub control riguros, Patriciu Mavrodin încercă o senzație de împrăștiere, de cumplită răvășeală. Înțelese că de pe unde s-a risipit nu mai era chip să se-adune. Patriciu Mavrodin nu-și mai aparținea. Moarte năpraznică, îi prezisese o țigancă de pe moșie.

2

Vitrinele noastre sfidează ! Vitrinele noastre jignesc ! Distrugeți vitrinele ! Cu aceste îndemnuri, într-o rostire agrigă, de comandant cîinos, și însoțite de gesturi zvîcnite, de scînteieri arogante din ochi tulburi, un candidat la licența în litere și filosofie își mobiliză la atac cei cîțiva prieteni de cafenea, împinși la revoltă din pricini diferite, însă regăsindu-se toți pe o platformă comună atunci cînd se lansau în interminabile discuții cu privire la locul și rostul lor într-o societate străină omului doritor de-a ajunge la împliniri prin muncă cinstită, cesionată aventurierilor politici, afacerismului veros. O licență, ce mai reprezintă o licență în țara asta ? Ani de studiu și privațiuni umilitoare pe cine să mai impresioneze ? Conștiințele se vînd la licitație publică, idealul se schimbă pe mărunțiș. Pentru noi, pentru întreaga tinerime intelectuală, țara s-a dovedit a fi mamă vitregă, rea, suspicioasă și nedreaptă, conchidea de fiecare dată candidatul la licență. Altfel, în timpul zilei, cînd dădea pe la universitate, ori alerga dintr-un colț în altul al orașului, la meditații, cînd singur trebuia să se descurce pe cont propriu, cum s-o putea, Sabin Vergu era un tînăr potolit,

decent, cu preocupări obișnuite, de bani, de masă la vreo pensiune, de cărți, iar în relațiile cu profesorii, cu părinții ucenicilor pe care-i medita — și de pe urma cărora trăia —, chiar sfios, ca un neajutorat ce știe prea bine că soarta lui depinde în primul rînd de alții. Dar se aprindea, se înflăcăra ușor îndată ce se afla în compania altora — bătuți de vînturi, izbiți de valuri, tinerime bucureșteană cu existență nesigură, în ciuda diplomelor, a licențelor. Sabin Vergu știa acum nemulțumirile tuturor pe de rost, nimeni nu l-ar mai fi putut surprinde cu vreun necaz, ori noi detalii privind goana după bani și adăpostul de-o noapte. Cînd era întrebat de soluții, ori auzea pe alții întrebîndu-se ce soluții ar mai exista, cum ar face el, sau ei, să iasă de sub apăsare, din impas, Sabin Vergu își strîngea pumnii, și parcă lua foc : Dărîmăm ! Dărîmăm ! Totul trebuie pus la pămînt, totul trebuie reconstruit din temelii ! E singura noastră soluție. Vitrinele sfidează ! Vitrinele jignesc ! Distrugeți vitrinele ! Încă din copilărie, Sabin Vergu se simțise atras, fascinat de vitrine. Țînc fiind, pe cînd alții de anii lui băteau mingea, trăgeau cu praștia, de după garduri, în pălăriile trecătorilor, făcîndu-și faima după numărul pălăriilor doborîte, el străbătea strada principală din T. de zeci de ori pe zi, cînd pe un trotuar, cînd pe celălalt, cu lungi popasuri în dreptul vitrinelor mai acatării, cu stămburi, oale și crătiți, mezeluri, păsări împăiate, încălțări — și nu se mai sătura privind, deși obiectele expuse erau cam aceleași, cu săptămînile, uneori și cu lunile. Rareori intra în prăvălii, unde era înghesuială și aer stătut, mărfurile îngrămădite în rafturi ori pe tejghele nu-i mai rețineau interesul. Le voia expuse în vitrine, la lumina zilei, aranjate cu pricepere, încît să le poți cuprinde în ansamblu și în detalii. Ceasornicăria lui Simuț Chihaia, parcă strivită de două magazine impunătoare, unul de mobilă, celălalt de confecții, îi oferea cele mai alese și mai constante satisfacții. Simuț își împrospăta vitrina de la o zi la alta, înșirînd pe policioare mai toate ceasurile ce îi veneau la reparat, ceasuri de damă, cît un bănuț, cele mai multe de aur, cu brățări de aur, ceasuri bărbătești, mărci elvețiene, ori japoneze, ceasuri de bucătărie, butucănoase, ceasuri-pendulă, unele cît un dulăpior, ocupînd jumătate din vitrină, ceasuri cu cuc, vieneze. Erau și zile cînd Simuț îl poftea înăuntru — vino, domnișorule,

vino să vezi măţăraia — şi-ndată, spre a-i spori curiozitatea, se-apuca să demonteze îndeosebi ceasuri bărbăteşti, cu căpăcele de argint ori de aur : Ce zici, domnişorule, ce mecanism ! Aşa-i că-ţi ia ochii ? Migală şi precizie, da' se mai strică şi precizia asta, şi-atunci e rîndul nostru să intervenim. Un mecanism de ceas, mai explica Simuţ, e ca un stomac de om, iar noi, ceasornicarii, sîntem un fel de chirurgi. Şi alţi patroni de magazine, în momente de răgaz, cînd nu erau prinşi cu clientela şi-i apuca moţăiala, îi făceau semn să le treacă pragul. Pe atunci, el Sabin Vergu, era domnişorul cunoscut de toţi, băiatul notarului Vergu, cel care întocmea acte şi mai dădea un sfat, contra cost, firește, iar negustorii aveau mare nevoie de sfaturi, căci mai toţi ieşind dintr-o încurcătură dădeau în alta. Cînd se văzuse elev la liceul din D., orăşel de negustori şi avocaţi, cu multe străzi comerciale, cu sute de vitrine luminate şi noaptea, Sabin Vergu avusese impresia că a nimerit într-o lume de basm. De altfel, cei mai mulţi dintre colegii lui, copii de ţărani de prin satele apropiate, îşi luaseră obiceiul de-a se zgîi la vitrine. Curios, totuşi : pe vremea aceea, privind obiectele din vitrine, Sabin Vergu nu îşi dorea să le aibă, să intre în posesia lor, pe o cale sau alta, cu bani (de unde bani ?) ori încercînd o lovitură : el voia numai să le vadă, să le admire, asta era o necesitate. Vitrinele de pe Calea Victoriei, luate la rînd, supuse unor minuţioase cercetări, în miez de zi, în miez de noapte, îl năuciseră în primele lui zile de studenţie. Pînă cînd, întîrziind poate mai mult decît s-ar fi cuvenit în dreptul unei vitrine cu ghete elveţiene, se pomenise apucat de guler şi bruscat : Ia-o din loc ! N-auzi ? Ia-o din loc ! Atunci, pricepînd că asupra lui planează vreo bănuială rea, i se urcase sîngele la cap, dar nu îndrăznise să ridice pumnul, nici măcar să riposteze cu vorba, cu vreun gest, erau prea mulţi în jur, îndată se-adunaseră, ciopor, douăzeci-treizeci de bărbaţi şi femei şi copii, aici lumea era suspicioasă, poate şi mai doritoare de ţărvă, nu ripostase, ci se retrăsese, ca un cîine bătut, motivîndu-şi doar în gînd că el n-a făcut nimic rău. Aflase mai pe urmă că în oraşul-capitală nu trece noapte fără cîteva vitrine sparte, şi păţania cu patronul magazinului de ghete elveţiene îi fusese de învăţătură de minte : pesemne că asta-i tactica răufăcătorilor, ziua stu-

diază vitrinele, magazinele, întocmesc un plan, iar noaptea dau atacul. Așa constatase el, studentul în litere și filosofie, că aici, în Capitală, i se ia pînă și dreptul de a zăbovi mai mult în fața unei vitrine. Aici nu mai era domnișorul Sabin, ci un tînăr necunoscut, îmbrăcat sărăcăcios și nebărbierit cu zilele, numai bun de confundat cu vagabonzii și otrepele care bîntuiau în perimetrul central, cu intenții necurate. Căzut în patima beției, iar din beție în boală grea, notarul Timotei Vergu, sărăcit și înăcrit, îi dăduse drumul în lume, să se descurge singur, cum o știi și cum s-o putea : De la mine să nu te mai aștepți la nimic, nici la bani, nici la intervenții, nici măcar la mustrări. Ce să-ți mai zic ? Dumnezeu cu tine ! Din ce mai pusese la o parte de-a lungul anilor, din ce mai era de vîndut, bijuterii, veselă, chiar și rochii și încălțări, maică-sa, coana notăreasă, îi mai trimisese ceva bănuți în primii doi ani de studenție, apoi totul secase, ca pe vreme de secetă mare : maică-sa nu mai avea bani nici de timbre pentru scrisori, rar de tot îi mai trimitea cîte-o lungă jelanie, pe opt și zece pagini, prin cunoscuți din T. care luau calea Bucureștilor, și mai arătau și bunăvoința de a-l căuta pe el, studentul în litere. Obligat să-și cîștige existența într-un oraș cu sute de mii de oameni, în veșnică alergătură după un bănuț, Sabin Vergu încărcase și descărcase cartofi și ceapă și varză în Gara Obor, cărase bagaje în Gara de Nord, vînduse ziare pe Calea Victoriei și pe Bulevardul Elisabeta, ținuse locul unui paznic de noapte la un depozit de pe Șoseaua Chitila și ostenise mult cu liceeni lălîi, certați cu gramatica. Anevoie își făcuse o mică faimă de meditator iscusit, în stare a limpezi pînă și mințile cele mai încețoșate. Cîștigul era modest, cît să-și achite chiria, să-și asigure prînzul pe la birturi populare, cît să-și mai cumpere două, trei cămăși pe an, o pereche de pantaloni din postav, ciorapi, batiste și alte mărunțișuri strict necesare. Rîvnea la un ceas de buzunar : obligat să-și drămuiască timpul între prelegerile de la facultate, orele de meditații, întîlnirile cu prietenii — rar de tot cu vreo prietenă —, se vedea mereu în situația destul de neplăcută pentru el, enervantă pentru cei opriți din drum, de-a întreba cît e ora : unii, cu toată agasarea, îl informau exact, cei mai mulți îl induceau în eroare, ori îl pofteau să-și cumpere ceas. Poposise nu o

dată în fața vitrinelor cu ceasuri elveţiene, ceasuri de buzunar, cu lănţişor de trecut peste pîntec, ori de atîrnat la butonieră, ceasuri de purtat la mînă, cu brăţări de argint, ori cureluşe din piele de şarpe : de unde bani ? Nu evita vitrinele — pe Calea Victoriei, pe bulevarde, niei n-ar fi avut cum să le evite, cînd se înşirau una lîngă alta, şi care de care mai ademenitoare —, dar acum le privea cu alţi ochi, cu ochii omului năpăstuit, silit să stea pe margine şi să-nghită-n sec. Vitrinele noastre sfidează ! Vitrinele noastre jignesc ! Distrugeţi vitrinele ! Pe strada Vînători, unde locuia el de cîteva luni încoace, într-un subsol igrasios, cu o închipuire de fereastră la nivelul trotuarului, erau doar două vitrine, amîndouă în stare jalnică, prăfuite, cu păianjeni pe la colţuri, cea a lui Sigler, croitorul, care de ani de zile nu mai apucase să croiască un costum, ci doar să peticească şi să-ntoarcă pe dos costume ponosite, roase, arse cu ţigara, şi cealaltă, a lui Onişor, pantofarul, cîrpaciul. Pe strada Vînători îşi construiseră case modeste, ca de ţară, oameni gospodari, însă cu meserii nesigure, cu bani număraţi, în continuă zbatere, din care pricină rareori îi vedeai senini, mulţumiţi. Mohorîţi în sinea lor, erau, se-nţelege, mohorîţi şi cu alţii, cu vecinii, cu străinii care se-abăteau pe-acolo. Cînd se-ntorcea acasă, pe strada Vînători, Sabin Vergu simţea un fel de sleire : abia îşi mai înnoda paşii, din lipsă de vlagă, şi nu mai era nici revoltat, nici încrezător, nici resemnat, era stors, era zdreanţă, nu de vreun efort neobişnuit, de peripeţiile zilei, cît de sila ce resimţea numai la gîndul că iar o să-i iasă-n cale mutre mohorîte, copii urduroşi, cu degetu-n nas, şi coana Aurelia, proprietăreasa, cea veşnic prinsă în afaceri dubioase, veşnic cu ochii-n patru, temătoare de poliţie, de vecini, de agenţii în civil, dar mai ales de copii, căci ei, copiii, spun tot ce văd, tot ce aud. Într-un miez de noapte, după multe ore petrecute în cafenea, cu tărie plătită de alţii şi ţigări oferite de alţii, Sabin Vergu avusese revelaţia că el se-ntoarce acasă întocmai ca un strigoi în cavou. Cămăruţa de subsol era mai degrabă o pivniţă, cu ciment pe jos, peste care coana Aurelia aşternuse rogojini şi preţuri destrămate, o pivniţă umedă, rece, luminată printr-o fereastruică murdară, stropită cu noroi, udată de cîinii cartierului. Nu avea nici pe departe confortul şi eleganţa

cavourilor pe care le văzuse el în cimitirul Belu. În patru ani de studenție Sabin Vergu avusese parte numai de subsoluri și mansarde, schimbase multe, și cîte două, trei pe an, din pricina lui, din pricina proprietarilor, la neînțelegeri se ajunge repede. Curînd, avea să-și ia catrafusele și de-aici, nemulțumit de cămăruță, de chirie, de bombănelile coanei Aurelia, de peisaj, de cîinii vagabonzi. Coana Aurelia blestema viața, blestema moartea, dar mai cu rîvnă îi blestema pe liberali, ei, liberalii, fiind capul răutăților, în opinia coanei Aurelia. Mai dă-i la dracu ! răbufnise în cîteva rînduri Sabin Vergu, nu mai sînt la putere, gata, și-au trăit traiul, și-au mîncat mălaiul !, însă coana Aurelia o ținea pe-a ei, și asta de ani și ani de zile, de pe la început de secol, de cînd un deputat liberal promisese o cișmea pe strada Vînători în apropiere de casa ei, iar după ce obținuse voturile, după ce se alesese, uitase și de stradă și de cișmea. Ei, liberalii, au adus criza, ei au să ne-ngroape de vii, nespovediți. Coana Aurelia îi sporea chiria de la o lună la alta, amenințînd că are s-aducă în locul lui ba un procuror, ba un felcer — oricum, un salariat cu venit sigur — ori, și mai bine (mai avantajos bănește) avea să închirieze cămăruța cu ora, cu ziua, cu noaptea, căci amatori se găseau destui printre plevușca de pe Cheiul Dîmboviței. Vrei să-ți fac trampa cu o coniță ? întreba coana Aurelia. Vrei să-ți aduc mireasă ? Nimic nu vrei. Oare ce fel de guguștiuc îi mai fi și mătăluță ? Coana Aurelia avea nenumărate oferte de făcut, la prețuri diferite, după importanță, și mai ales după riscul pe care îl presupunea încheierea unei tranzacții, chiar dacă se știa cu polițiștii și oamenii legii, pe care îi cinstea constant, conștiincios, riscul nu era, nu putea fi exclus, iar ea de beciurile poliției se ferea ca dracul de tămîie. Chiar și peținul, plasarea unei mirese terfelite de haidăii cartierului, cununia și nunta ascundeau un risc. Pînă la urmă, tot eu am să te-adun de pe drumuri, îi zicea coana Aurelia, de îmbunare, de împăcare. Scrie-i notarului să osteneaască și dumnealui pînă aici cu niște clondire și ceva afumătură într-o desagă, și se aranjează, te leg eu de-o cuconiță cu acoperiș. El, studentul în litere, asculta, tăcea și răbda. Cu toți anii lui de studiu, cu examene date la timp, în ochii coanei Aurelia, care se iscălea cu degetul, nu era decît un neajutorat, trăind dacă nu chiar din mila, atunci din bunăvoința altora, dar prea

bine se știe că și bunăvoința își are limitele ei, și-atunci, atunci ? Pentru alții, pentru sutele de mii de oameni din orașul-capitală, unii cu rost și situație aici, mulți în căutarea unui rost, el însemna și mai puțin, nimic, sau aproape nimic : aici nu mai era domnișorul Sabin. I se-ntîmplase, furat, apăsat de gînduri, cam aceleași : de unde bani, de unde haine, unde-o să mănînce la prînz, i se-ntîmplase nu o dată să se izbească de vreun trecător, și acela abia dacă îi aruncase o privire de dojană, dar gura nu și-o răcise, nu cheltuise pe el o vorbă, o înjurătură. Nici prin bune, nici prin rele, prin nimic nu reușea să se impună, nu ieșea din grămadă, din turmă, asta era sentința, condamnarea lui, pentru mulți ani, poate pentru întreaga viață — dată de către cine, și cu ce drept ? Poate era și prea moliu din fire, îi lipseau energia și isteția celui sortit să răzbată. Prea greu se înfierbînta. Numai la bodegă, după o tărie și-o țigară în contul altora, i se urca și lui sîngele la cap. Izbea pumnul în masă de zăngăneau farfuriile și paharele și ținea discursuri de tribun. Cei din jur îl urmăreau în liniște și întotdeauna cu interes, lăsîndu-i impresia că vorbele lui au greutate și țintesc unde trebuie și exprimă întocmai și gîndurile lor. Acolo, în bodegi și cafenele, la ore mici, el se simțea altul, stăpîn : Trebuie să ne facem un program, e timpul să lansăm un manifest al tinerimii către țară, glasul nostru ca un tunet trebuie să răzbată. Apoi, în drumul către casă, către cavoul lui de pe strada Vînători, îndoit de crampe, clătinat de amețeli, se-ntreba : unde să răzbată ? pînă unde ? Mînia clocotea și se stingea între pereții cafenelei. Cît să mai bîjbîim ca orbeții ? E timpul, proclamase, cu o încrîncenare pe care nu și-o bănuise, o răbufnire a disperării ce îndelung mocnise, e timpul să ieșim în stradă. Cu glasul nostru, cu tinerețea și idealurile noastre. Singuri trebuie să ne deschidem calea. Se va ști de noi. Se va vorbi de noi. Jurați ? Jurăm ! Acum nu mai era chip să dea înapoi. Asumîndu-și conducerea unei acțiuni de stradă, care să aducă tinerimea în atenția întregii țări, el se strădui din răsputeri să înfrîngă ezitări și spaime, spre a face dovada că poate fi un conducător adevărat. Ținea mult să i se recunoască meritele de conducător. Era un fel, o modalitate — poate singura — de a ieși din anonimatul imbecilizant, mîlos și puturos ca o mlaștină. În clipele de

răgaz, în puținele lui clipe de răgaz petrecute în cămăruța de subsol, cînd nu mai răzbăteau pînă la el nici bombănelile coanei Aurelia, nici sporovăiala trecătorilor opriți în dreptul ferestruicii, cînd, în sfîrșit, rămînea numai el cu el, se imagina în piețe publice, aclamat de mii și zeci de mii de adepți, pătrunși, cutremurați de adevărul spuselor lui, ori mărșăluind în fruntea coloanelor de răzvrătiți către obiectivele ce trebuiau luate cu asalt. Nu excludea riscurile, înfruntarea : stăpînirea ce altă treabă are decît să ordone, cu sînge rece, în numele legii, în numele „intereselor superioare de stat", să ordone reprimarea ?! doar o făcuse în atîtea rînduri, avea o practică îndelungată stăpînirea în arestări, schinguiri, execuții. În tot mai desele confruntări cu sine însuși, fără obișnuitele stimulante de cafenea, coniacul, răchia și țigara, numai cu un efort de voință, el se închipui și încătușat, tîrît de polițiști în lungul bulevardelor, cu capul umflat de pumni, cu obrajii brăzdați de vîna de bou : conducătorii, asta era o lege, trebuie să fie pregătiți pentru supliciu, să îndure orice, cu fruntea sus, fără crîcnire. Și decretă, senin, desprins de toate cele lumești : Din acest moment, viața mea nu-mi mai aparține, o dăruiesc toată, așa cum e, cum ar fi putut să fie în alte împrejurări, mai favorabile, mai omenești, o dăruiesc cauzei noastre. Țara întreagă să ia cunoștință de tragedia unei generații sufocate de indiferența și nemernicia stăpînirii ! Cum nu mai avea palton, nici pălărie, ori căciulă, îi scrisese maică-si că vremea s-a-năsprit, e greu să mai ieși din casă numai în costumul de vară, și acela pătat și decolorat, iar maică-sa înțelegătoare ca întotdeauna, gata să dea totul pentru băiatul ei, atîta doar că nu prea mai avea ce să dea, îi expediase un colet cu un pardesiu vechi, pălăria și-un fular din garderoba notarului. Pardesiu negru, de ceremonii, pălăria tot neagră, cu boruri late, ușor ondulate, și panglică lucioasă, îngălbenită pe alocuri de transpirație. Coana Aurelia îi scurtă pardesiul cu vreun lat de palmă. El smulse panglica pălăriei și o înlocui cu o alta din lînă croșetată. Prietenii îl numiră Prințul Negru. Și i se dădu mînă liberă să elaboreze planuri, să hotărască, la nevoie și să acționeze în numele lor. Și Sabin Vergu decretă : Vitrinele noastre sfidează ! Vitrinele noastre jignesc ! Distrugeți vi-

trinele ! Tocmai acum, la sfîrşit de an 1929, cînd ţara traversa cea mai cumplită criză din cîte îi fusese dat să cunoască, vitrinele bucureştene, îndeosebi cele de pe Calea Victoriei, erau mai încărcate şi mai ademenitoare ca oricînd, numai mărfuri de calitate, cele mai multe din import, ca o expresie pe deplin grăitoare a unei stări de opulenţă şi progres. Iar eu, viitorul licenţiat în litere şi filosofie, umblu cu pantofii peticiţi, mănînc o dată pe zi, pe la birturi populare, şi visez la dreptate socială într-un cavou !... Acţiunea de stradă, distrugerea vitrinelor, fu programată pentru amiaza zilei de 29 decembrie. Totul trebuia să se petreacă la lumina zilei, în văzul lumii. Nu sîntem spărgători de meserie, nu sîntem otrepe, nu sîntem ai nimănui : ne-am ridicat din popor, cu sudoarea frunţii, şi poporul e cu noi. Juraţi ? Jurăm ! Erau cinci : el, Prinţul Negru, un actor cu sporadice şi de neluat în seamă apariţii pe scena Teatrului Naţional, un pictor fără comenzi, un fost comentator de presă la „Opinia noastră" şi un licenţiat în istorie — care îşi părăsise catedra, după ce şapte luni la rînd nu primise nici un bănuţ din salariul cuvenit. Pietre, de bine, de rău, se mai găseau, pe gratis. Cu pietre aveau să zobească vitrinele de pe Calea Victoriei. Nu pe toate, se-nţelege, ştiau că n-ar fi apucat să le dea gata pe toate, agenţii de poliţie fiind la post, cu cătuşele pregătite, însă ei se mulţumeau şi cu mai puţin, cu măcar una de căciulă, fiecare dă cu piatra, sparge o vitrină, apoi se lasă prins, ori de agenţi, ori de patroni : trebuie mizat doar pe gestul ca atare, pe acţiunea organizată, în semn de protest. Arestarea, încătuşarea, ancheta erau chiar obligatorii, spre a se stîrni vîlva necesară. Trei dintre prietenii de cafenea, care nu acţionau direct, nu dădeau cu pietre, primiseră o însărcinare deosebită : îndată după arestarea celor cinci, a împricinaţilor, ci trebuiau să alerteze personalităţi ale vieţii culturale şi politice, care să intervină prompt la prefectura de poliţie, în apărarea tinerimii intelectuale. Printre cei vizaţi se afla şi Liviu Rebreanu, recunoscut la acea oră ca unul dintre cei mai importanţi scriitori români (dar şi prieten sau măcar — în bune relaţii cu primul ministru, Iosif Partheniu).

Din lipsă de fonduri, pe vreme de criză, redacția „Opiniei noastre“ se restrînsese la o singură încăpere, o fostă sală de consiliu a ziarului „Adevărul“, unde își aflau cam anevoie locul biroul directorului, biroul secretarului de redacție, trei măsuțe, cu trei scaune, la care se-nghesuiau pe rînd comentatorii, o casă de bani, un dulap masiv cu fotografii, dosare cu acte, ibrice de cafea, pachete de țigări, o etajeră cu vreo sută de volume de sociologie, economie politică, legislație, două fotolii, două cuiere pom și un lampadar impunător. Pereții erau tapetați cu poze adunate de comentatori de prin revistele ilustrate — actrițe de cinema, imagini de la circ, lupi și urși, cai și copii, peisaje montane. Urcat pe o scară de zugrav, un caricaturist cu faimă trudise două zile, fără nici un stimulent material, doar din simpatie pentru directorul „Opiniei noastre“, ca să imortalizeze pe tavan politicieni, poeți, actori, industriași, bancheri mai de suprafață, alți puternici ai zilei. Puteți fi mîndri, își încuraja, adesea, colaboratorii, Vlad Stanca, noi ne facem meseria într-o sală-muzeu, o sală deja celebră, și care va intra în istoria presei românești. Da-ți-i bătaie, băieți, că mai e pînă la faliment! Primele ore ale dimineții erau calme, cu debut lent, anevoios, ca după o noapte de chef, cu toate că redactorii „Opiniei noastre“, mereu hăituiți peste zi, și cu bani numărați, din leafă modestă și neonorată la timp, de mult nu mai întîrziau prin cafenele și bodegi. Primul sosea secretarul de redacție, Anghel, tip mărunt, ochios și aprig de felul său, nedespărțit de geanta burdușită, în care aflai de toate, de la articole, șpalturi, fotografii, la pachete de țigări, cutii de chibrituri, pachețele cu zahăr și cafea, sandvișuri, creioane, ochelari, nasturi, ac de cusut și ață, sticle de cerneală, cești, pahare... Văduv de mai mulți ani, Anghel se gospodărea singur, și acasă și la redacție, el își pregătea cafeaua și aici, el își cosea nasturii, dacă se rupea ori se slăbea vreunul, el își aducea de la bodega „Mercur“, în două sufertașe, mîncarea de prînz, de obicei o supă și o mîncare de carne, și tot el făcea ordine și curățenie pe birouri și pe măsuțe, după plecarea celorlalți. La primele ore ale dimineții, Anghel asculta și tăcea, părînd că ar fi dispus să accepte, de-a valma, toate propunerile care se făceau pentru ediția la zi. Astfel, intrînd în grațiile celorlalți, era alintat: Anghelus, simpaticul,

generosul, înțeleptul nostru Angheluș. Mai către prînz, cînd se-apuca să-ntoarcă ediția pe dos, să dea la o parte cam jumătate din articole și fotografii și să scoată altele, pe care le socotea de mai mare interes, cînd ridica tonul, izbea, trîntea și fornăia pe nări ca un cal nărăvaș, toți îi spuneau : majurul Anghelache. Punctul critic era în jurul orei două din zi, cînd secretarul de redacție trecea la avertismente și atacuri directe, fără a-l menaja cîtuși de puțin pe directorul Vlad Stanca : Să vă intre în cap o dată pentru totdeauna că fără mine, ăsta care sînt și mă vedeți, v-ați duce dracului, cu foaia voastră cu tot ! Ca pe niște milogi vă port în cîrcă de luni de zile. Încă n-ați învățat ce înseamnă un ziar. Încă n-ați aflat cum se vinde un ziar. Vreau violuri ! Vreau sinucideri ! Vreau hoți de cai și cocote întreținute de deputați. Vreau să respir, deschideți ferestrele, altfel le sparg ! „Opinia noastră" abia se mai tîra de la un număr la altul, cu puține abonamente, cu ceva mai multe vînzări la liber, pe la periferia Capitalei, și prin cîteva centre muncitorești. Vlad Stanca se încăpățîna, în continuare : Cu riscul falimentului, prea mari concesii lipsci de atitudine și prostului gust nu vom face. Atitudinea era de orientare democratică, împotriva oprimării cetățeanului de rînd, a cenzurii și îngrădelilor de tot felul, de-o vreme încoace tot mai sîcîitoare și mai derutante. Ce-i mai este permis cetățeanului contribuabil ? întrebase un reporter pe primul-ministru Iosif Partheniu, iar acesta îi declarase zîmbind (una din puținele împrejurări cînd Satan fusese suprins zîmbind) : Îi este permis tot ce nu-i este interzis. De altfel, Vlad Stanca pricepuse prea bine, din experiența „Opiniei noastre", din experiența celorlalte cotidiene, că știrile de senzație, rubricile de reclamă, pozele de la recepții, ori de la întrunirile doamnelor ortodoxe nu mai pot salva un ziar de la pieire. Pentru cine să mai faci reclamă la mărfuri de lux, ori populare, cînd nouăzeci și cinci la sută din populația țării era obligată să numere fiecare bănuț, să strîngă tot mai tare cureaua ? Nu mai avea căutare nici rubrica „oferte de serviciu", întrucît aceste oferte, în perioada de criză și șomaj, erau tot mai puține, iar pe de altă parte, ele puteau fi găsite, aceleași, în mai toate ziarele. Paginile religioase, cu reproduceri de icoane, poezioare și predici, nu intrau în vederile directorului Vlad Stanca : Misia noastră

este să-i trezim pe oameni la realitate, să-i îndemnăm la unitate și atitudine, iar nu să-i amăgim, să-i îmbătăm cu apă rece. Să iasă lucrătorii noștri pe marile bulevarde !... Cînd auzea de lucrători, secretarul de redacție împingea la o parte toate hîrtiile, se uita în tavan și își cuprindea fața în palme : Doamne, de ce m-ai blestemat în halul ăsta ? Doamne, cu ce ți-am greșit de m-ai aruncat în văgăuna asta, unde să-mi cîștig pîinea printre nătărăi ? Apoi, congestionat, împungînd cu arătătorul în direcția lui Vlad Stanca : Lucrătorii ăștia ai matale au să ne ducă pe toți de rîpă ! Prea mori de dragul lor, ca să n-o termini strivit de ei. Dacă matale îi aperi, crezi că ei au să ridice un deget cînd o fi să te vezi la ananghie ? Cu lucrătorii pierdem tiraj, pierdem teren, pierdem tot și-o să ieșim noi pe marile bulevarde, cu mîna întinsă, la cerșit. Anghel făcea alergie la textele despre lucrători, greve, manifestații de stradă, încontrări cu patronatul și poliția. Omule, îi mai zicea el lui Vlad Stanca, mă știi cum te știu, în principiu sînt și eu cu lucrătorii, trup și suflet, le dau, la nevoie, și haina de pe mine și mărunțișul din pungă, dar, îți repet, să nu-i prind în ziar, să nu-mi scoată capul printre rînduri, că fac una nefăcută, îmi iau calabalîcul și vă las să vă scufundați... Astfel de scene se repetau aproape zilnic în redacția „Opiniei noastre", totuși ruptura nu se producea, Anghel nu-și lua calabalîcul, știind că nici secretarii de redacție nu mai aveau preț, mai știind și că vreun alt loc, de contopist în administrație, era greu de găsit, greu și de suportat. De cele mai multe ori, propunea un compromis : Directore, îți admit un text cu lucrătorii matale contra o jumătate de pagină cu sinucideri. Anghel dovedise o mare dexteritate în relatarea nenorocirilor, dilatînd o informație de trei vorbe la cel puțin treizeci de rînduri, imaginînd situații, atitudini în fața morții, încît cititorul să aibă impresia că asistă la o plonjare de pe acoperiș, ori la apăsarea pe trăgaci. Rubrica avea trei capitole : sinucideri din amor, sinucideri din faliment, sinucideri din lehamite de viață. De cînd cu criza, cazurile cele mai numeroase țineau de faliment — zeci de mici negustori, mici meseriași, mici oameni de afaceri, rar de tot cîte unul mai de soi, mai de rang, ăștia încă mai aveau ceva osînză, mai puseseră niște bănuți de-o parte, încît să reziste, acceptabil, pînă trece prăpădul. Cît poate să țină

o criză, fie ea și mondială și fără precedent ? Doi, cel mult trei ani : scapă cine are curajul să nădăjduiască.

Instalat comod la biroul directorial, trăgînd alene din țigară, făcînd abstracție de cei din jur, Vlad Stanca își scria tableta la zi : Să iasă lucrătorii noștri pe marile bulevarde, să iasă cu miile și zecile de mii, în întîmpinarea noului an 1930. La cumpăna dintre ani, să-și spună cuvîntul răspicat, muncitorește : Vrem pîine, vrem dreptate, vrem libertate. Să manifesteze pașnic, în atenția cetățenilor Capitalei și a întregii țări. Ei nu mai au nimic de pierdut, mai rău decît le este acum nu le mai poate fi. Să iasă lucrătorii noștri cu fruntea sus, cu pasul ferm, cu încredere în ziua de mîine ! Îi vom întîmpina cu o urare de sănătate și noroc !... După mai multe convorbiri avute cu agitatori din diverse fabrici, cu reprezentanți ai socialiștilor și comuniștilor, aceasta era a treia intervenție în presă pe care Vlad Stanca o făcea în sprijinul organizării unei mari manifestații de solidaritate a proletarilor, cu precizarea insistentă că în această situație de excepție, măcar în aceasta, ar fi cazul să se renunțe la categorisiri și discriminări, la mărunțele divergențe, dar și la unele principii rigide, neadecvate realităților din România acelui moment, căci lucrătorii, indiferent de culoarea sindicatului în care s-au încadrat, roșie, sau galbenă, indiferent dacă figurează în evidența socialiștilor sau a comuniștilor, au un țel comun, realizabil într-un viitor mai apropiat, ori mai îndepărtat : înfrîngerea claselor dominante și preluarea puterii. Va veni, trebuie să vină și ziua unității clasei muncitoare din România. Astfel de opinii, exprimate deschis, cu patos de agitator, îi atrăseseră întîi mustrări în presă, sub semnătura unor fruntași socialiști, mereu puși pe delimitări în privința tacticii și strategiei de urmat, nu cumva, doamne ferește, să se amestece cu alții, și acuzații grele — diversionism, trădare — transmise prin oameni de legătură, din partea unui membru al conducerii comuniste. Mă tot întreb : oare ce anume v-a orbit în halul ăsta ? ! ripostase, dezlănțuit, Vlad Stanca, și unora și altora. Îmi vine să cred că în etapa actuală nu principiile, nu lupta pentru victorie domină mișcarea noastră proletară, ci spiritul de hărțuială, întreținut abil și cu mereu sporită înverșunare de către indivizi ce nici nu știu, și nu

mai vor să știe pe ce lume trăiesc, preocupați fiind doar de buchiile pe care le tălmăcesc și le aplică anapoda, cît și de interesele lor personale. Dar a sosit timpul să vă treziți, tovarăși : numai unitatea tuturor lucrătorilor mai poate asigura forța mișcării în aceste împrejurări dramatice... Mai ciudat era că inițiativa unui marș pe străzile Capitalei, cu pornire din Piața Unirii, cu străbaterea bulevardelor pînă în Piața Victoriei și întoarcere pe Calea Victoriei pînă la Cheiul Dîmboviței, o avuseseră tocmai lucrătorii care nu erau încadrați în sindicate, după cum nici la socialiști : Noi, declarară aceștia, tot nu avem ce face acasă în noaptea de An nou ; mîncarea, băutura, cadourile lipsesc ; în case e frig. Noi vrem să petrecem revelionul pe stradă. Nu strigăm, nu agităm steaguri, nu ne legăm de nimeni. Cine vrea să ne vadă — bine, cine nu — iar bine. În scurt timp, în numai cîteva zile, ideea unui marș al speranței într-un an mai bun își găsi numeroși adepți în toate fabricile și atelierele. Nu se va trage, era părerea unanimă. Cum să împuști oameni pașnici în noaptea de An nou ? Ei, între ei, lucrătorii, cînd era de pus la cale o acțiune în folosul tuturor, se înțelegeau dintr-o vorbă, dintr-o privire. Veneau însă, îndată, conducătorii organizațiilor, ai mișcării, cei cu buchiile, cu programele, care se întreceau în a cîntări fiece amănunt, în parte, și pe toate la un loc : nu, nu se poate, decretau aceștia, ar fi să uităm de principii, să ajungem la împăciuitorism. Disputele continuau zile, săptămîni, luni, se cereau aprobări, derogări — timp în care discrepanța dintre salarii și prețuri se adîncea, îngrijorător, iar numărul șomerilor, al celor dați pe margine sau trimiși la urmă creștea. Să iasă lucrătorii noștri cu miile, cu zecile, cu sutele de mii !scria Vlad Stanca într-o foaie cu tiraj redus, amenințată de faliment. Cine nu ne citește azi, are să ne citească mîine, căci va veni și acest mîine, își încuraja Vlad Stanca tot mai puținii colaboratori ce se străduiau, cu sacrificii evidente, pentru apariția „Opiniei noastre". Cenzura, poliția nu-i mai făceau șicane, nu-i mai lăsau spații albe în gazetă și nici avertismente nu-i mai dădeau. Dar, cum tot Vlad Stanca subliniase într-un articol, noi vorbim, noi ne auzim. Dialogul cu cei de la cîrmă pare a fi exclus. Ce să facem noi cu o asemenea libertate de exprimare ? Acolo, unde ni se hotărăște soarta, nu mai sînt

ochi care să ne vadă, nici urechi care să ne-asculte. Întîlnit la o sindrofie, inspectorul Petrache îl apucase de braț, silindu-l să înconjoare de cîteva ori salonul cu invitați : Noi ne știm de mult, de pe vremea cînd te-am condus la Jilava, pe-atunci eram agent de rînd. Cu trecerea anilor, cred că ne-am apropiat sufletește, eu îți ofer prietenia, totul depinde însă de ce ai să faci cu ea ! Domnul meu, în tot ce scrii în gazetă ai dreptate. Dar încă nu te duce mintea unde ai s-ajungi curînd cu dreptatea asta. Îți prevăd eu : pe bulevardul Elisabeta, colț cu Brezoianu. Acolo ai să vinzi covrigi și bretele, că-i vad bun, însă numai cu autorizație semnată de mine... Ciocnise un pahar de vin cu inspectorul Petrache pentru libertatea de a vinde covrigi cu susan la colț de stradă. Să iasă lucrătorii noștri cu miile, cu zecile, cu sutele de mii !

O mînă energică deschise ușa larg, mai s-o izbească de perete. Prin valurile de fum ce pluteau în încăpere, cu rarefieri și învîrtoșări, Vlad Stanca distinse o siluetă de bărbat tînăr, într-un pardesiu demodat, strîns pe corp, cu un fular împestrițat la gît — dacă nu cumva era un prosop — și cu o bască bleumarin trasă pînă peste urechi. Sub nasul ascuțit, învinețit de frig, mai mult se ghicea o mustăcioară în furculiță. Tînărul se voia sever, autoritar. Dar îi clănțăneau dinții în gură. Toată prestanța lui se duse în clipa cînd se-apucă să-și sufle în pumni. Vlad Stanca îi făcu semn să se-apropie de caloriferul încins, apoi încercă să-și vadă de treburi, de articol, mai scrise cîteva rînduri. Era obișnuit cu astfel de vizitatori : unii veneau să dea un anunț, cu rugămintea să-l vadă tipărit chiar a doua zi, și dacă se poate pe prima pagină, cei mai mulți aveau cîte ceva de obiectat. Văzîndu-i înfrigurați, de obicei îi poftea îndată să se dezmorțească. Numai recalcitranții, veniți cu intenții de scandal, îl refuzau. Cu ce vă putem fi agreabili ? întrebă Vlad Stanca, continuînd răsfoirea rînd după rînd, zorit de privirea alarmată a lui Nicolaie, care trebuia să ducă articolul la tipografie. Cu fundul lipit de calorifer, frecîndu-și mîinile, tînărul anunță : Sînt student în litere și reprezentant al unui grup protestatar, ce a întreprins o acțiune de stradă și a fost arestat. Printre membrii acestui grup se află și unul dintre mai vechii dumneavoastră colaboratori, Mucenicu...

(Aha, Mucenicu, un molîu și-un sperios, cu minte înceată, bun de trimis după moarte, și-l aminti Vlad Stanca. Prezența tînărului începea să-l indispună : acum îi descoperi ochii tulburi, bărbia retezată, de tip voluntar, buzele subțiri, crăpate, pătate de nicotină. Anarhist mărunt, de duzină, îl categorisi, a făcut vreo tîmpenie și-acum își caută apărători.) Individul se desprinse de calorifer și înaintă doi pași, cu pumnii strînși. Este de datoria dumneavoastră să interveniți grabnic și energic la prefectura de poliție ; tinerimea are nevoie de sprijin, de înțelegere, nu de cătușe. Colegii mei au spart cinci vitrine de pe Calea Victoriei. Le-au spart demonstrativ, iar nu cu intenția de a fura, nu s-au atins de nimic și nici n-au dat bir cu fugiții, dimpotrivă, ca martor ocular pot afirma că i-au așteptat în liniște, cu răbdare, pe polițiști. Este de datoria dumneavoastră, care v-ați făcut faima de susținător al celor nedreptățiți... Isprăvindu-și articolul, Vlad Stanca își aprinse o nouă țigară și se ridică de la birou : Unde vezi dumneata nedreptatea în cazul de față ? întrebă. Cine protestează spărgînd vitrine ziua-n amiaza mare, ori în miez de noapte, indiferent, pentru mine e un anarhist. Iar pe anarhiști niciodată nu i-am avut la suflet, și nici acum nu-i am. De soarta lui Mucenicu, pe care l-am exclus dintre colaboratori, ca incapabil, nu mă simt răspunzător. Atunci ? Sînt chiar surprins că ai dat buzna aici. Tînărul abia se înversună : încălzit, își descheie pardesiul, își desfăcu prosopul care ținea loc de fular și își scoase basca, dînd la iveală un păr bogat, negru și lucios. Nu ideile anarhiste ne-au înfierbîntat, nu ele ne-au determinat să ieșim în stradă și să dăm cu pietre, nu sîntem niște căpiați, niște fanatici, avem și noi o diplomă, ani de studii, sîntem tinerime intelectuală, ci disperarea, domnule Stanca, disperarea ne-a obligat, pricepeți ? Starea tinerimii intelectuale vă este cunoscută : nici o șansă, nici o perspectivă pentru noi, ăștia veniți de la țară, de prin tîrgușoare, ăștia cu mijloace de existență precare și fără spate asigurat. Ce ne așteaptă pe noi ? șomajul, mizeria, oftica. Oare nu mai are nevoie România mare de intelectuali ieșiți din popor ? Am protestat în felul nostru, cu pagube pentru niște negustori îmbuibați, furnizori ai

Curții regale. N-avem nimic de regretat, de retractat : vrem să trezim la realitate opinia publică, dacă mai există această opinie... Colegii mei au fost tîrîți la poliție cu cătușe la mîini. Veniți acolo, întrebați, discutați, scrieți, spuneți-vă cuvîntul, domnule Stanca, dacă într-adevăr mai aveți o conștiință lucidă ! Și dacă n-o mai am ? vru să-ntrebe Vlad Stanca. Ce prostie, conștiință lucidă, e la modă să facem apel, să pomenim mereu de conștiința asta lucidă, cu orice prilej, în orice împrejurare, dar mai cu insistență atunci cînd ne aflăm la ananghie, după vreo tîmpenie mai mare ca noi. Auzi, să protestezi spărgînd vitrine, cînd nici măcar n-ai cu ce să le plătești. Asta nu se mai cheamă protest, ci tulburare a liniștei și ordinei publice, anarhism, huliganism, atrăgînd binemeritate sancțiuni, în orice țară din lume. De altfel, Vlad Stanca era și agasat de astfel de acțiuni, cărora le mai zicea și izmeneli de neghiobi : de-o vreme-ncoace nu trecea zi fără mici scandaluri provocate de frizeri, zarzavagii, vînzători ambulanți, pînă și patroanele de bordeluri se constituiseră într-un comitet de apărare a drepturilor ! — ce drepturi ? —, toți trăgeau la revoltă măruntă, adesea penibilă, stupidă, care după cum îl tăia capul. „Opinia noastră“, mai decretase Vlad Stanca, are în vedere doar mișcările democratice organizate, cu program limpede, în afara oricărei bănuieli de anarhism și nesăbuință. Explicațiile, încăpățînarea dumitale sînt inutile, ne pierdem amîndoi vremea de pomană, îi zise tînărului, în ziarul meu, pe care trag nădejde să-l fi răsfoit măcar o dată, de două ori, n-am spațiu pentru astfel de isprăvi. Cît despre starea tinerimii intelectuale, ca continuă să mă preocupe sub alte aspecte, mai grave, mai de structură... Tînărul aruncă în joc și ultimul argument : Dar se va duce la prefectura de poliție și dl Liviu Rebreanu, marele nostru romancier.. am apelat și la bunăvoința unor distinși profesori și academicieni... nimeni nu ne-a refuzat pînă la dumneavoastră... vor fi prezenți comentatori de la „Adevărul“ și „Dimineața“, fotoreporteri, juriști. În sfîrșit, auzind de nume celebre, Vlad Stanca prinse oarecare interes pentru spărgătorii de vitrine, dar se păstră în rezervă, nu promise nimic.

3

Intră în sediul prefecturii de poliție abia după ce se convinse cît de cît, pe baza informațiilor culese la repezeală, că, într-adevăr, Liviu Rebreanu, doi profesori de la universitate și mai mulți gazetari arată oarecare înțelegere pentru actul disperat (și necugetat, adăugă Vlad Stanca) al celor cinci tineri, fiind dispuși — dacă nu să-și pună în balanță prestigiul de care se bucurau în ochii opiniei publice și ai oficialilor — măcar să încerce o aplanare a conflictului într-o fază incipientă, căci, după aprecierea unor comentatori, ușor se putea ajunge la un conflict acut între tinerimea intelectuală și poliție, poate cu participarea și a altor pături sociale. Ca director de gazetă și avocat, Vlad Stanca venea des aici, de cele mai multe ori cu treburi presante, uneori numai cu intenția de-a mai trage și el cu urechea la ce se discuta pe culoare, prin sălile de așteptare, unde se foia multă lume, cu obișnuitele necazuri și interese — demne, totuși, de a fi consemnate la faptul divers. Avem onoarea, îl salută un comisar, însă fără a bate călcîiele și a-și duce palma la chipiu. Acum, în preajma sărbătorilor, pînă și polițiștii obosiseră, rîvnind la o civilie comodă, așezată, cu sarmale, costiță afumată și un vin pe cinste, de la mama lui, cum se spunea, curat și întremător, adică. De altfel, sediul prefecturii mirosea a de toate bunătățile, de la sarmale la prăjituri și rachie. Pînă și polițiștii de rînd își îngăduiau să umble descheiați la tunică, fără centiron și cu chipiul dat pe ceafă. În ce problemă? se interesă comisarul, binevoitor, apucîndu-l de braț, gata, deci, să-l conducă unde trebuie. Cînd auzi de spărgătorii de vitrine, se trase un pas înapoi și, dînd-o pe zîmbet îngăduitor, își făcu o cruce mare, în batjocură: Cred că se-apropie sfîrșitul lumii, potopul, apocalipsa... Doamne iartă-mă, dar ce v-a apucat? Dumneavoastră, oameni cu situație, cu faimă... aud că și domnul Rebreanu se ostenește pînă la noi... Dacă era să ne faceți o vizită de curtoazie, cu urări de sănătate și noroc, pentru cît ne străduim să fie ordine și armonie — fir-ar mama ei a dracului de armonie! —, zău că vă primeam cu brațele deschise, mai

cioceam și-un pahar de Odobești, ori de ce s-o nimeri, că gem birourile de damigene, toți foștii pușcăriași s-au grăbit cu plocoanele. Dar așa, domnule Stanca, ce să mai cred eu, ce să mai credem noi, cînd dumneavoastră, oameni, cum ziceam, unul și unul, vă amestecați în rahat. Mă rog, cum doriți, dar cîștig de cauză e greu să obțineți. Totuși, vi s-a rezervat o sală de consiliu, unde țin ședințe șefii noștri, probabil că o să fiți serviți cu fursecuri și cafea... Comisarul o luă înainte, deschizîndu-i drum pe culoarele înțesate de bărbați mohorîți : mulți dintre aceștia, judecați după îmbrăcăminte — combinație de cioareci, opinci și paltoane, ori demi-paltoane ponosite, achiziționate de la talcioc —, păreau a fi veniți de curînd în Capitală, de prin sate și tîrgușoare, cu speranța că vor găsi aici un loc de muncă și un acoperiș. Poliția depunea mare sîrguință pentru a-i depista la timp, înainte de-a se aranja în vreun fel, căci dispozițiile erau limpezi și severe : Viza în orașul București se mai acordă numai persoanelor care au aici o proprietate, rude de gradul întîi, ori pot dovedi că au fost solicitați, în interes de serviciu, de către conducerea unor instituții, școli, spitale și fabrici. De țărani, de șomeri Capitala nu ducea lipsă, zilnic se-ntocmeau sute de hîrtii de trimitere la urmă. Aici, poftiți, indică, amuzat, comisarul, aici o să vă înfierbîntați pentru o cauză pierdută.

Cei trei sosiți înaintea lui, universitarii și un fost deputat conservator, se adunaseră în grup, în dreptul unei ferestre ce dădea în curtea interioară, și stăteau ca pe ghimpi, în picioare, cu paltoanele încheiate și căciulile în mînă : ori nu fuseseră poftiți să ia loc, ori nu intenționau să întîrzie prea mult aici. Păreau, de altfel, destul de jenați, ca unii nimeriți într-o încurcătură cînd se așteptau mai puțin, și numai datorită incapacității lor de a rezista insistențelor agresive. Pesemne că și lor li se vorbise despre conștiința lucidă, în momente de cumpănă... După ce se salută amabil cu cei trei — erau mai vechi cunoștințe —, Vlad Stanca își scoase paltonul, se lăsă pe un fotoliu și aprinse o țigară, parcă spre a-i îndemna și pe ceilalți să se simtă și ei „ca acasă". Să sperăm, zise, că dl inspector Petrache își va aduce aminte și de noi. Fostul deputat conservator își consultă ceasul de buzunar, cu clapete de aur : Văd că am trei nepoți, și toți

trei neghiobi. Mai cu scaun la cap mi se părea tocmai ăsta care-a dat cu pietre. Mai pricepe ceva, dacă poți !... Așadar, înțelese Vlad Stanca, deputatul venise aici nu pentru o cauză, ci pentru un nepot. Pesemne că și prezența universitarilor se explica tot prin obligații de familie. De bine, de rău, ei se luptă să-și salveze nepoții, dar cu, cu ce caut aici ? se impacientă Vlad Stanca, ridicîndu-se de pe fotoliu, cu regretul că ș-a lăsat ademenit într-o afacere tenebroasă, care nu este, și nu poate fi a lui. Chiar de va veni, cu siguranță că și dl Liviu Rebreanu are vreun protejat printre cei cinci spărgători de vitrine. Astfel, totul degenerează într-o intervenție meschină : nu starea tinerimii intelectuale ne pune în alertă, ci un fel de bunăvoință creștinească față de cei apropiați, cît de nesăbuiți ar fi ei. Apariția unor comentatori și foto-reporteri de la „Adevărul", „Dimineața" și „Curentul" mai învioră atmosfera. Aveți în vedere o expunere mai amplă a cazului, cu nume, detalii și fotografii ? întrebă profesorul P. G., cu o nuanță de neliniște în priviri : Dacă așa stau lucrurile... dacă presa noastră e mai indiscretă decît s-ar cuveni, atunci mă simt dator să vă anunț că eu nu sînt un militant. Pot avea asigurarea domnilor gazetari că numele meu nu va fi dat publicității ? Redactorul de la „Curentul" se strădui să-l cîștige : Lăsați, domnule profesor, că puțină vîlvă nu strică, mai ales cînd vă aflați într-o companie atît de selectă... dl Liviu Rebreanu trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, și chiar s-a exprimat că are de făcut o declarație gazetarilor. Nu despre niște nenorocite de vitrine e vorba aici : ele pot fi doar un pretext pentru a se ajunge la cauze de o gravitate extremă, care anihilează orice efort, retează orice speranță. Oare vă poate fi indiferentă soarta atîtor tineri ce se văd excluși din viața socială și profesională, după mulți ani de studii, cu rezultate eminente ? Nu i-ați pregătit și dumneavoastră ? nu considerați că aveți o răspundere ?

Un polițist se repezi în ușă, o dădu la perete, apoi se retrase doi pași, încremenind în poziție de drepți : intră Liviu Rebreanu, elegant, degajat, cu ochelarii în mînă, parcă abia ieșit dintr-o consfătuire și pregătit să înceapă alta ; purta un costum maro cu dungi albe, discrete, la

care asortase o cravată tot în dungi, verde cu bej, prinsă pe la mijloc cu o agrafă de aur. Avea o mină de om sănătos, rezistent, dar nu și odihnit, judecînd după cearcănele accentuate, mărturisind despre nopți de trudă, căci, se știa, prozatorul se obișnuise cu lucrul de noapte (stimulat de cafele și tutun). Însoțitorul său, inspectorul Petrache, îl invită să ia loc în capul mesei de consiliu, apoi se adresă celorlalți : Sînteți oaspeții noștri de vază, vă rog, vă rog... și arătă spre scaunele rămase libere. Cît schimbară impresii despre vreme, toți dorindu-și un An nou cu multă zăpadă, prevestitor de belșug —, și sosiră sticlele de coniac și tăvile cu cafea. O, dar e prea de tot, sînteți prea amabili, zise Rebreanu, amuzat de strădania polițiștilor de-a se arăta și ei oameni de lume, galanți și generoși. Mi-e tare teamă că la sfîrșitul discuției noastre o să cam regretați. Oricum, noi am venit aici la o confruntare, ca niște bătăioși ce sîntem, și trase cu ochiul înspre Vlad Stanca. Măcar în principiu, dl inspector va admite o cruntă realitate, și-anume că tineretul studios este frustrat de niște drepturi elementare și împins în brațele disperării. Bineînțeles, gîndul mă duce în primul rînd la fiii de țărani, apostolii de mîine ai satelor... Zîmbind, inspectorul Petrache ridică paharul și ciocniră, cu urări de bine : Dumnezeu să vă aibă în paza sa ! Celor apropiați, sănătate și fericire. Și, încă o dată, ne simțim onorați, mai zise inspectorul. În privința principiilor, domnule Rebreanu, să știți că noi, de la poliție, multe admitem. Din păcate, sau, dimpotrivă, legile rămîn legi, dispozițiile — dispoziții. Protejații dumneavoastră... Liviu Rebreanu, care tocmai golise ceșcuța de cafea, interveni prompt, sensibil crispat : Nu sînt protejații mei, ai noștri, deși pe unul dintre ei îl cunosc, este actor, îi prevăd o carieră strălucită. Dl inspector va avea bunăvoința să mă-nțeleagă : dacă țineam cu orice preț să scap pe vreunul de arest, de consecințe, nu veneam aici, nu mă vîram în gura presei, nu de publicitate am eu nevoie, ci mă adresam direct primului ministru. Am socotit că este de datoria mea... Aci se întrerupse, cu ochii ațintiți asupra celor trei care pătrunseseră în sală, neanunțați, și, desigur, nepoftiți : Corneliu Zelea Codreanu se oprise cam la doi pași de masa de consiliu, cu picioarele crăcănate și

palmele petrecute pe după centiron, aproape agresiv, ca un vechil pe moșie ; îl seconda Patriciu Mavrodin, deputatul de Dorohoi, îmblănit, sever, cu o mapă lăcuită sub braț ; al treilea din grup era un vlăjgan mustăcios, cu căciulă țuguiată — el se oprise lîngă ușă, în poziția de pe loc repaus, cu brațele încrucișate : era, pesemne, garda personală a lui Codreanu. Inspectorul Petrache, surprins, se ridică pe jumătate de pe scaun, ezitînd între bunăvoință și revoltă — totuși, nu se dă năvală într-o sală de consiliu unde s-au adunat atîtea personalități —, dar un gest al lui Codreanu, prin care acesta indica ușa, ieșirea, îl făcu să se dezdoaie. Domnule inspector, asigurîndu-i pe domnii de față de respectul nostru, le vom cere îngăduința de-a ne retrage, zise Codreanu, scoțînd palmele de după centiron și înclinîndu-se puțin în direcția lui Rebreanu. Chestiunea tinerimii e mai presantă acum decît oricînd. Dorim a elucida nu un caz, ci o stare de lucruri. El se răsuci pe călcîie și-o luă agale spre ușă, urmat de Patriciu Mavrodin și inspectorul Petrache. Dintre cei rămași în sală, primul se dezmetici deputatul conservator. Asta ce-a mai fost ? Domnii gazetari să noteze : Am 74 de ani și de cînd mă știu un asemenea afront nu mi s-a mai adus. Oare-mi este adresat numai mie ? Numai domniilor voastre ? Cînd o țară îngăduie unor astfel de scursori... da, îl am în vedere și pe fostul meu coleg de bancă parlamentară... cînd îngăduie... Cu stupoare observă că nici unul dintre gazetari nu se grăbea să-i consemneze declarația. Explicabil : la acea vreme, mai toate cotidienele de mare tiraj ignorau manifestările lui Codreanu, iar cînd, destul de rar, le vestejeau în cîteva rînduri, nici nu-i pomeneau numele, dintr-o judecată înțeleaptă, de ce să-i facă publicitate? pe de altă parte, și din prudență : trei sedii redacționale fuseseră devastate, printre care și cel al „Opiniei noastre“. Astfel, gazetarii puseră stăpînire pe sticlele de coniac și se cinstiră în contul poliției. Liviu Rebreanu mai întîrzie puțin în capul mesei de consiliu : acum arăta vlăguit, în prag de leșin ; întîmplarea prin care trecuse părea să-i fi provocat și o durere fizică, acută ; în sfîrșit, se ridică greoi, nesigur : Pe unde-o fi paltonul meu ? Dezorientat, își trecea ochelarii dintr-o mînă în alta și-i urmărea cu ochi străini pe tovarășii lui de pro-

test care se-ndreptau spre ușă, în grup, comentînd cu glas scăzut. Doar Vlad Stanca nu se clintise din loc : Păi, să vă căutăm paltonul, propuse el. Unde l-ați lăsat ? Rebreanu ridică din umeri : Pe-aici, nu mai știu. Iar după ce se mai frămîntă cîteva clipe, cu palma la frunte, adăugă : Un polițai care făcea pe garderobierul... da, cred că el... Amuzat, Vlad Stanca îi zise că aici, la poliție, nimic nu se pierde, totul se reține. Privindu-l mai cu luare-aminte, Rebreanu se învioră, chiar schiță un zîmbet : Ferice de dumneata ! Ai practică și la palme și la pumni și la cătușe... dumneata știi să încasezi. Oare trebuie să trecem toți prin etapele astea pînă să dobîndim măcar o relativă imunitate ? Și se mărturisi, dezarmat : este o umilință. De ce n-am explodat ? N-am mai avut puterea. A fost ceva peste înțelegerea și simțirea mea... Vlad Stanca se duse să-i caute paltonul.

Încotro ? se întrebă Rebreanu, cînd ieșiră în Calea Victoriei. Cu mîinile înfundate în buzunarele paltonului (uitase să-și pună mănușile) și căciula înfundată bine, pînă peste urechi, urmărea forfota Căii, alergătura asta zilnică și adesea zadarnică, fără finalitate și speranță. Încotro ? Ziua de azi, oricum, s-a dus, țăndări s-a făcut, nu se mai poate întreprinde nimic, o zi de ținut minte. Cui să te plîngi ? Umilința se îndură, nu se trîmbițează. Totuși, se gîndi să-i relateze primului ministru cele petrecute, cu prilejul vreunei întrevederi, dar și întrevederile astea, promise, erau din ce în ce mai rare (și mai descurajatoare, prin lipsa lor de rezultat pozitiv). Doar literatura ce ne mai ține : aici se varsă totul, și simțire aleasă și mizerie morală, și bobul de grîu și gozurile, și speranță și deznădejde. Aici e forța noastră : nu iertăm, nici nu avem dreptul să iertăm. Nimic nu scapă de sentința literaturii, nu i se poate sustrage, scrisul nostru trebuie să fie o adevărată Judecată de Apoi... Așadar, încotro ? La „Capșa", cafeneaua preferată a scriitorilor și artiștilor, unde era primit cu admirație, cu prietenie, cu elogii — în dosul cărora adesea se ascundeau negația înverșunată, uneori și boicotul, disprețul —, trebuia să fie îmbulzeală mare la ora asta, el avea nevoie de liniște, să se-aduně, să-și revină, să transforme umilința în victorie.

Vlad Stanca știa o bodegă în perimetrul Lipscanilor, unde își petreceau după-amiezile oameni mai potoliți, preocupați doar de ceșcuța de cafea și de păhărelul cu rom. Acolo treci neobservat chiar și atunci cînd ridici tonul și ai chef de scandal. Doar patronul dacă intervine, ceilalți, clienții, nu te văd, nu te-aud, nu te acceptă și nu te resping. Mă las în voia dumitale, numai să mă scoți la un liman. Vreau să-mi recîștig ziua de azi...

Mereu le tăiau calea copii zdrențăroși și înfrigurați — cu sorcova, vesela, îngăimînd cîteva vorbe și repede întinzînd palma, după un bănuț. Ici-colo se mai nimerea și cîte un țăran cu Vasilică — mielul ținut în desagă : după obicei, trebuia să mîngîi mielul pe bot (bineînțeles, dacă voiai să-ți aducă noroc). Țigăncile vindeau rămurele de vîsc, de agățat la ușă : în casa unde se agață vîsc de revelion va fi pace și bună înțelegere tot anul... La „Titanic“, bodegă preferată de pensionarii din finanțe și bănci, accesul colindătorilor era interzis. Aici nu se făceau urări, nu se citeau gazete, nu se comentau evenimente politice, nici întîmplări de senzație. De fapt, după opinia unora, astfel de întîmplări, ieșite din comun, în stare să electrizeze, nici nu mai erau posibile într-un oraș bezmetic, măcinat simultan de entuziasme și deznădejdi. Sinucideri din amor ? din faliment ? din lehamite ? Pînă și sinuciderile intraseră în obișnuit. Clienții de la „Titanic“ aveau seninătatea vîrstei așezate și înțelepte : ei văzuseră multe, pricepuseră și mai multe, erau greu de urnit din tihna senectuții. Probabil că toți, sau aproape toți, se știau din urmă cu ani, totuși, aici, la o cafeluță și un păhărel de rom, nu se-adunau, avînd fiecare măsuța lui, și numai rar schimbau priviri, ori cîte-o vorbă, în șoaptă. Erau și zile cînd nu dădeau pe la „Titanic“ : atunci se știa că unul dintre ei a închis ochii pe veci, și s-au dus să-l petreacă pe ultimul drum. Reveneau, aceiași, fără semne de doliu și încrîncenări, ori prăbușiri. La vîrsta lor totul li se părea firesc, erau pregătiți pentru orice. Cu siguranță, fiecare pusese la o parte costumul de înmormîntare, să-l aibă la îndemînă, periat, curățat. Am mai poposit o dată aici, să tot fie șapte, opt ani... își aminti Rebreanu. Cu cine crezi ? Cu Iosif al nostru... picase în București într-o dimineață de septembrie, după o lungă și istovitoare cam-

panie electorală... și mi-a telefonat chiar din gară că vrea să mă vadă. Ne-am întîlnit după vreo două ore la hotelul unde trăsese. Era mohorît, părea că toate corăbiile i s-au înecat. Ai fi dispus să mă acompaniezi ? a vrut să știe. Să mergem undeva, unde să ne mai înveselim... Și m-a tîrît în văgăuna asta. N-a băut, n-a vorbit, nu m-a băgat în seamă. Aproape două ore a lîncezit pe un scaun incomod, cu mîinile căzute și ochii-n tavan. Dar cînd ne-am ridicat de plecare, Iosif al nostru era altul, sprinten și hotărît, mi-a întins mîna și s-a dus la treburile lui. Țin minte că am rămas pe trotuar, de caraghios, incapabil de replică. Nici azi nu mi-e limpede : ce-o fi fost în capul lui ? De ce trebuia să-l asist tocmai eu la moțăială ? Și de ce m-a plantat acolo, pe trotuar, ca pe-o slugă netrebnică ? Mi-am zis și-atunci, îmi zic și-acum : ceva e în neregulă, ori cu mine, ori cu alții. Altfel, cum să îmi explic eu că un inspector de poliție, care mă primește cu toate onorurile, mă uită într-o clipă și se pune la dispoziția unui... că, după o consfătuire, un subsecretar de stat își ia rămas bun de la toți, numai de la mine nu... că, într-o împrejurare oficială, cu mulți colegi de față, un ministru mă lasă cu mîna întinsă și se duce în pastele... Știu, dumneata ești tăbăcit, nu mai ții la nuanțe. Bem ceva ? Patronul aduse cafele și rom : Exprimăm omagiile noastre, se înclină el, retrăgîndu-se, îndată, de-a-ndaratelea. În sfîrșit, Rebreanu se mai destinse : Văd că ești în împărăția dumitale, primit cu plecăciuni... ceea ce mă face și pe mine, protejatul dumitale, să mă cred mai în siguranță... Vlad Stanca îi mărturisi că nu mai călcase pe la „Titanic", știa bodega doar din auzite. Maestre, după cum lesne s-a și putut observa, plecăciunile vă erau adresate expres. Eu mă aflu aici pe post de secretar. Chiar, nu vreți să mă angajați secretarul dumneavoastră ? Maestre, mă paște un faliment al dracului de scîrbos ! În avocatură n-am reușit să-mi croiesc vad, prea mulți rechini, cu gazetăria mea fără subvenții nu mai ține. Cum o dai, cum o-ntorci, tot prost iese, ei, ce ziceți ? Rebreanu se amuză de-a binelea : Ți-ai găsit patronul ! O duc din datorie în datorie, m-am înglobat pînă-n gît în datorii, vor să mă scoată din casă, vor să-mi pună poprire pe mobilă. Altfel, n-am de ce mă plînge, toate-mi merg strălucit, nu pot să

scriu, mă risipesc în nimicuri... Ce-ar fi să dăm draperiile la o parte ? Draperii grele, din catifea vișinie, blocau lumina zilei. Doar cîteva aplice fixate în tavan și pe pereți împrăștiau o lumină albăstruie, odihnitoare. Vreți să intrăm în conflict cu ceilalți ? avertiză Vlad Stanca. Aici, totul trebuie să rămînă așa cum e, împietrit. Rebreanu se căută prin buzunare după mărunțiș pentru telefon. Acum stătea ca pe ghimpi, i se ghicea ușor starea de agitație. Aplecîndu-se puțin peste masă, întrebă :

— Și ce-am să-i spun eu lui Fanny ? Ea știe că am fost la poliție, să apăr tinerimea. E un eveniment, oricum, doar nu trec toată ziua pe-acolo. Ia zi-mi și mie, Liviule, ce-ai făcut, povestește... E de o curiozitate aproape bolnăvicioasă. Mă rog, admise, cam așa sînt toate nevestele care țin la bărbații lor cu cununie... însă, uneori, Famy mă adoră prea din cale-afară. Și eu ce pot să-i spun ? Idiotul de inspector a ciocnit un păhărel de coniac cu mine... și... și... mai departe ? Cum să-i spun eu lui Fanny că iar m-am văzut de caraghiosul-caraghioșilor ? De ce nu i-ai trîntit-o de la obraz ? de ce n-ai protestat ? are să mă-ntrebe. De ce nu te-ai dus la primul ministru ? Fanny nu admite ca bărbatul ei să se lase terfelit. Dar, Dumnezeule mare și milostiv, cum să prevăd eu apariția individului ?... și cum să mai reacționez ? Acest Codreanu e cît se poate de dibaci. Atîta mi-ajunge să știu : față-n față cu el, devin prudent. Eu nu am decît o singură armă : scrisul.

— Cea mai puternică, dintre toate ! se avîntă Stanca.

— Da, așa ne place nouă să credem. Însă mie niciodată nu mi-a surîs să mă hrănesc cu iluzii. Cine, dintre puternici și exaltați, să se teamă de o pagină scrisă de mine, cît de măiastră, de nemaipomenită ar fi ? Cine să ia în considerare măcar un articol de atitudine semnat de dumneata ? ! Diriguitorii vieții politice și sociale au alte criterii. Nici o carte, nici un articol nu mai împiedică azi aplicarea unor hotărîri anapoda. De aceea, eu aș spune altfel : scrisul este arma cu cea mai lungă bătaie în timp. Îmi repet mereu, pesemne că simt nevoia să-mi dau curaj : Nimic nu scapă de literatură — ea vede, ea știe, ea consemnează totul, transmite adevărul peste decenii și secole, adevărul. Concurăm istoria ? De ce nu ! Doar și literatura este, sau ar trebui să fie, o istorie a conștiinței umane.

Prinși în discuție, observară cu întîrziere că la una din mese, cam pe la mijlocul sălii, în atenția tuturor, deci, luase loc o femeie tînără, la nici treizeci de ani, purtînd o rochie grena, închisă la gît, cu nasturi sidefii, iar pe cap, peste buclele de păr auriu, o căciulă de vulpe argintie. Privirile ațintite asupra ei — era singura femeie în tot localul, și încă neînsoțită, o intrusă — se părea că nu o deranjează, dimpotrivă, avea motive să se simtă măgulită. Din poșeta neagră, cu catarămi de argint, scoase o țigară și o cutie de chibrituri. Ezită mult pînă să-și aprindă țigara. Asta în viața ei n-a mai tras un singur fum, stabili, îndată, Rebreanu. N-are gesturi, deprinderi de fumătoare. De ce tocmai acum, și aici ? Nu ascundea că îl preocupă prezența acestei femei tinere, agreabile. Cum, de altfel, îi preocupa și pe ceilalți. În sfîrșit, pensionarii din finanțe-bănci ieșeau, treptat, din amorțeală. Pînă și patronul se ageri, nu-și mai găsea locul.

— Ei, vezi minunea ? se bine-dispuse Rebreanu, rîzînd cu toată fața. Doamne, cît de puțin ne trebuie nouă, bărbaților, ca să ne lepădăm de poveri ! A pătruns aici o femeie tînără, frumoasă, și ne-a luminat pe toți. O fi așteptînd pe cineva ?

— Pe nimeni.

— Atunci ?

— Disperarea a scos-o din casă, dintre cei patru pereți.

— O fi ziua ei, presupuse Rebreanu. N-are cu cine și-o petrece și s-a gîndit să vină la bodegă. Să iasă în lume, la vedere. Ai să mă-ntrebi : De ce la „Titanic“ și nu în altă parte, unde sînt muzicanți și dansatori ? Aici i-a poruncit destinul : Du-te la „Titanic“, i-a zis, acolo se află doi bieți muritori în greu impas, fii înțelegătoare cu ei, dă-le încredere și speranță.

— E la capătul puterilor, diagnostică Vlad Stanca.

— O, dar ești sumbru, retezi orice avînt.

— Dintr-un moment în altul se va prăbuși.

— Ești diabolic, prezicător de dezastre.

Patronul mai aduse două cafele. În timp ce sorbea din ceșcuță, Rebreanu arunca ochiade în direcția femeii. Nici un motiv de neliniște : trăgea din țigară, împrăștiind cu palma rotocoalele de fum. Nu se atinsese de păhărelul cu rom, nici de cafea.

— Ce zici, îi trimitem un buchet de flori ? În semn de recunoștință. Pe mine, unul, m-a reconfortat. Deși... Brusc, împinse ceșcuța către marginea mesei și netezi cu palma, îndelung, șervetul de bumbac, cu înfloriturі. Deși... Starea de agitație îi revenise : Dracu s-o ia de zi întoarsă pe dos ! Era de preferat să țin o conferință la Sebeș... unde și fusesem programat, de altfel... să pălăvrăgesc la „Capșa", ori să lîncezesc acasă, lîngă ai mei. Ziua de azi m-a scos din țîțîni. Nu mai am nici o îndoială că zevzecii noștri, cu vitrinele... sînt niște zevzeci, la urma-urmei, au fost eliberați, datorită intervenției lui Codreanu. El are trecere pînă și la poliție. Pe noi, scriitori, gazetari, universitari, cine să mai dea doi bani ? Am mai spus-o : așa, la zi, în toiul evenimentelor, nu reprezentăm mare lucru. Forța noastră e în timp. Dar, pînă atunci... Codreanu își exercită puterea acum, printre oficiali timorați. Îmi vine să cred că îl are cu ceva la mînă pe inspector, altfel nu-mi închipui că ar îndrăzni să dea din gură și la poliție.

— Îl vedeți tăindu-și drum ? întrerupse Vlad Stanca.

— Pînă la un punct, nu știu pînă unde, mai depinde și de conjuncturi. După cîteva clipe de ezitare, întrebîndu-se, poate, dacă e cazul să treacă la confesiuni, continuă : Eu aș saluta o mișcare a tinerimii, o forță regeneratoare... ceva care să scufunde pentru totdeauna vechiul și hrăpărețul nostru politicianism, iar pe ruinele lui să clădească o lume nouă. O, dar asta se face în timp, cu un crez înalt, înțelepciune și generozitate, multă generozitate. De unde această forță ? Cine și cînd își va asuma răspunderea ? Oricum, înnoirile țin de o lege a naturii și a firii... Cît despre Codreanu — e brutal și fanatic. Poate fi primejdios de puțin, numai atîta. În anume împrejurări, fanatismul cîștigă adepți, însă niciodată nu poți ști unde are să ducă, la vreo înălțare, ori la prăbușiri cu vărsare de sînge. La mijloc trebuie să fie și interese de diversiune. Toate partidele cu ambiții de guvernare imediată se gîndesc să profite de pe urma acțiunilor lui. E folosit de tampon chiar și fără să-și dea el seama. Am discutat și cu primul ministru. Părea mai liniștit decît s-ar cuveni, ceea ce m-a și pus pe gînduri. Niște exaltați, mi-a zis. Vagabonzi, otrepe, scandalagii de maidan. Ciurucuri. Cu pumnul și ciomagul nimeni n-are să-și mai croiască drum în politica noastră. Mi-am îngăduit să-i precizez : Au și pistoale, și măcar din cînd în cînd le

și folosesc. Au și intenții de manifest către țară, cu program ademenitor, în vorbe. Însă n-am reușit să-i transmit lui Iosif al nostru vreo îngrijorare. Nimeni, asta sînt ei : nimeni ! Iar dacă neastîmpărul n-are să-i ierte, găsim noi soluțiuni de a-i ține în frîu !... Ei, da, ușor de zis. Bine, bine, mă gîndeam, și dacă se-ntîmplă să pierdeți frîul ? Oricum, primul ministru dă vina în primul rînd pe cîțiva dintre comentatorii de presă : Ei, comentatorii, prin atenția ce le acordă, fie și spre a-i pune la stîlpul înfamiei, îi scot din anonimat pe năbădăioși. Primul dintre cei vizați ești domnia ta.

— Știu, zise Vlad Stanca, mi s-au făcut destule mustrări... am primit și avertismente. Ce-ți pui mintea cu niște urduroși ? Tot trăgînd în ei, abia le faci faima ! E și ăsta un fel de a judeca, admise. Dar nu și al meu. Unde alții... fie din obtuzitate, comoditate, ori vreun interes... văd doar încăierări și păruieli, eu intuiesc o primejdie națională, cu răbufniri sîngeroase, în chiar următorii patru, cinci ani. Dacă m-aș încumeta să vă solicit părerea în scris ? Fie și numai despre ce s-a petrecut azi ?

(Nu, stimate Vlad Stanca, nu e nimerit să exagerați. Liviu Rebreanu este un mare scriitor și un intelectual cu vederi democratice, devotat celor mulți și umili. Îngădui-ți-i să observe, singur să-și dea seama, la timpul potrivit. Doar v-am mai zis și cu un alt prilej : eu, autorul, vin din viitor, știu tot ce s-a petrecut din ajunul Anului nou 1930 și pînă azi, 14 ianuarie 1986, cînd scriu aceste pagini. În iunie 1979 revista „Magazin istoric“ va da publicității cîteva fragmente din Jurnalul ținut de Liviu Rebreanu pe parcursul multor ani. Extrag : *Miercuri, 1 ianuarie 1941*. „E neîndoielnic că azi legionarii sînt ca un corp străin în mijlocul neamului, ca un fel de ocupanți fanarioți care nu urmăresc decît îmbogățirea prin orice mijloace, oricît de reprobabile. De aceea lumea are adevărată oroare de legionari și numai de frică tace... De altfel, ei înșiși par a urmări să se impună prin teroare, încît nimeni nu i-ar mai regreta azi dacă s-ar întîmpla să fie înlăturați de la putere“. *Joi, 23 ianuarie*. „Cobor în oraș. Imediat aflu că ieri după-amiază au fost devastate și prădate cumplit toate magazinele de pe Rahova, Dudești, Văcărești, Calea Moșilor etc. S-a furat ca-n codru,

iar camioanele rechiziționate de legionari cărau obiectele, parte pe la casele jefuitorilor, parte la cîteva sedii de rezistență“... [...] „Astfel, regimul legionar s-a prăbușit în abia patru luni de guvernare, fără a lăsa regrete, întocmai ca regimul (lui) Carol II. Calculam greșit psihologic azi-noapte, socotind anevoioasă victoria lui Antonescu. N-am ținut seama de faptul că lupta o dădeau (legionarii) după o guvernare îngrozitor de rea, în cursul căreia au lovit absolut toate categoriile de cetățeni, de la simpli muncitori, comercianți, meseriași, negustori, funcționari, profesori și toate categoriile de intelectuali. Au abuzat, au nedreptățit, au înjosit, au umilit și mai ales au fost fără milă... De un egoism fără pereche și de o lipsă de scrupule nemaipomenită, au ajuns să apară ca o bandă dușmană pusă să jefuiască și să stoarcă țara în folosul lor propriu. Toate actele lor au fost demagogie ieftină. Sub pretextul românizării și al ajutorării celor săraci, au săvîrșit murdării fără număr... S-a arătat treptat că sînt mai răi decît toți cei care i-au precedat. Barem după omorîrea celor închiși la Jilava, în condiții oribile, și mai ales a lui Iorga și Madgearu, nici un român nu mai putea crede într-înșii“. *Vineri, 24 ianuarie*. „Am văzut puține din devastările făcute de legionari pe Bărățici, Văcărești și Dudești. Sînt lucruri groaznice și rușinoase. Sînt distruse mai cu seamă prăvălii de oameni săraci, amărîți... Ce suflet pot să aibă tîlharii care au prădat tocmai pe cei umili ? Parcă mi-e și rușine după spectacolul ce l-am văzut azi și care e abia o infimă parte din seria de prădăciuni săvîrșite de «apostolii jertfei și ai suferinței»“.)

— Părerea în scris ? Nu știu, nu... ezită Rebreanu. Dacă ți-aduci aminte, ți-am mai șoptit o dată : Nu sînt expert în politică, nici profet. Trebuie să aștept, să văd, să înțeleg. Eu nu sînt decît scriitor.

— Iar eu zic să vă pară bine că nu sînteți mai mult.

— Oare ? ! făcu Rebreanu, înveselit, suspectîndu-l de exaltări juvenile. Îmi amintești de tinerii din provincie, nimeriți prima oară în Capitală, și care-mi intră în casă pe vîrfuri, cu manuscrisul în mînă : Maestre, ați avea bunăvoința să citiți și producțiunile mele ? Pentru ei sînt maestru. Îmi amintești de domnișoarele inocente care, după spectacol, se apropie de Manolescu, ori de Vraca : Maestre, ați fi atît de amabil să-mi acordați un autograf ?

N-am să neg tocmai eu că am, și avem, admiratorii noștri. E o senzație cu totul agreabilă și stimulatoare să te știi cunoscut. Întrebarea e : Cîți ne cunosc ? și ce reprezentăm noi în contextul vieții social-politice ? Oare să-mi fi cerut mie vreun atotputernic părerea cu privire la ce s-ar cuveni făcut în țara asta ? Nu-mi aduc aminte. Colegi prestigioși exprimă puncte de vedere în presă : Cine să le ia în seamă ? Dumneata mă confunzi pe mine, omul, trăitorul acestei clipe, cu opera mea. Dumneata îmi proiectezi opera în timp, dincolo de mine, de existența mea efemeră. Da, nădăjduiesc să răzbată și opera și numele. Însă, pînă atunci alții își fac gloria : cei care au pîinea și cuțitul în mînă ; puterea. Există o glorie la zi, și de pe o zi pe alta, rîvnită de mai toți politicienii. Cele mai mari vedete ale vremii noastre sînt politicienii — și nu numai aici la noi, în toate țările : presa, radio-ul îi aduc zilnic în atenție. Apar glorii, dispar glorii. Dar se menține, poate că este și în creștere, o glorie a politicianismului. Explicabil : de politică, de mersul ei, depinde soarta celor mai mulți dintre noi !... Acum te las cîteva minute, mă duc să încerc un telefon, se precipită Rebreanu.

Patronul se apropiase de masa tinerei femei și i se adresa cu voce scăzută. Părea să o dojenească, pe un ton părintesc. Ea îl asculta cu ochii plecați și palma dreaptă la gît. Apoi, zguduită de un spasm, se chirci pe scaun și se clătină, mai să cadă. Îndată, patronul se repezi, o apucă de subsuori și vru s-o ridice, probabil cu intenția de a o scoate din local. Pricepuse, ori măcar intuise ce avea să se-ntîmple, și nu-i convenea să se afle că în bodega lui s-a înregistrat o tentativă de sinucidere. Cînd înțelese că e prea tîrziu, ieși în stradă, alarmat : după vreo două minute reveni însoțit de un polițist și doi civili în vîrstă, dintre care unul se dovedi a fi medic.

Femeia se zvîrcolea acum pe dușumea, printre mese și scaune, sfîșiată de dureri atroce. Medicul indică să fie transportată de urgență la spital. Polițistul scotocea prin poșeta cu cătărămi de argint, în căutarea actelor : Florea Eleonora, citi el de pe buletinul de identitate, strada Franceză 12... necăsătorită... de meserie lucrătoare la o textilărie din Colentina... Păi, cum așa, se nedumeri polițistul,

dacă e lucrătoare de unde să aibă ea rochii din astea, și căciulă de blană și poșetă și palton ? Hî, de unde ? chestionă el, fără să se-adrescze cuiva anume. Păi, să vă spun eu... care am praxă... astea, domnișoarele, înainte de-a înghiți ceva otravă, împrumută haine, se fac frumoase, vor să moară ca niște cucoane... Păcat, mai zise el, de astă dată cu mîndrie, acum era și el om ca toți oamenii, păcat, zău așa, că era bună de mireasă. Vai de mama ei. O fi avînd și ea o mamă... Patronul îi aduse un rom mic, să-l dea pe gît, de redresare.

Liviu Rebreanu zăbovise în biroul patronului, de unde telefonase, aproape zece minute. Se întoarse la masă posomorît.

— Ziua mea neagră ! Pînă să prinzi la telefon președinția îți trebuie ceva răbdare și tutun. Iar cînd o prinzi, primești același răspuns : excelența sa domnul prim-ministru abia a intrat într-un consiliu, vă rugăm respectuos să reveniți. Așa, tot așa... Of, Doamne, și dacă nu mi-ar trimite el vorbă că vrea să-l consiliez în chestiuni la care nu se pricepe, și admite că m-aș pricepe eu ! Ce să mă mai fac eu cu omul ăsta ? Rar de tot, cînd dăm față și convorbim, mă tot aprobă și-mi tot promite. Pare animat de cele mai nobile intenții. Apoi, tăcere, nimic. Trec săptămîni și luni. Într-o bună zi constat că a făcut totul pe dos de cum i-am zis eu ! S-a lăsat dus de alți sfetnici, de alte interese. Și iar îmi cere să-l caut. Iar i-e dor de mine. Așa mă zbat și mă risipesc.

Aruncînd o privire înspre mijlocul sălii, se impacientă :

— Dar unde-i... unde-i frumoasa noastră ?

— În drum spre spital.

4

Dacă eu vreau să ies în stradă, să merg și să tot merg, cît mă țin picioarele, cine să-mi stea împotrivă ? Dacă eu am dorința să fac „potcoava“ în noaptea de An nou, cine să-mi zică : „Nu, Partenie Jurubiță, tu nu ai dreptul la „potcoavă“ ! — tu stai mai bine acasă, cu nevasta și

copiii ! Iar dacă, odată cu mine, au să iasă și-ai mei, o mie, ori două de tovarăși, cine să ne caute pricină, și de ce, cînd nu strigăm, nu hăituim și nu supărăm pe nimeni ? Partenie Jurubiță lucra de zor la o pereche de pîslari, din pănură groasă, căptușită cu blană de oaie, și talpă din roată de cauciuc. El îi croise, pe măsura piciorului, tot el îi cosea cu fir de cînepă, trainic (iar pe la tălpi dubla firul cu o sîrmuliță de alamă). Cu încălțările o ducea mai prost, rupea multe într-un an, avînd drumuri lungi de făcut în fiecare zi, de la marginea cartierului Chitila pînă la „Vulcan“, apoi prin oraș, pe la alte fabrici, iar către seară înapoi, acasă. Rareori se agăța și el de un tramvai, cu tramvaiul îi era mai ușor la mers, dar mai greu la pungă, chiar dacă biletul nu costa o avere : banul se cîștigă din ce în ce mai greu și se ducea una-două, pe te miri ce. Cu tramvaiul umblau copiii, amîndoi la meserie, și nevasta, cam bolnăvicioasă în vremea din urmă, ea obosea mai tare ca toți la un loc, trebuind să meargă la fabrică, să țină casa, iar pe deasupra să mai tragă și la mașina de cusut, căci învățase și croitoria pe o mașină de împrumut : cosea rochii, bluze, cămăși, mai aducea un ban. Ce dacă vine iarna ? Să vină : casă încălzită avem, îmbrăcați sîntem, o bucată de pîine se mai găsește ! se mîndrea Partenie Jurubiță. Aici, în cartierul Chitila, îi și mersese vestea de gospodar harnic și priceput. Casa din chirpici și-o ridicase cu mîinile lui — sporadic, îl mai ajutaseră și trei prieteni de la „Vulcan“. Desțelenise un petic de loc din jurul casei și făcuse grădină de zarzavat, săpase fîntînă, înjghebase cocină pentru porci, coteț pentru găini, nu mai cumpărau zarzavaturi și carne, nu mai aduceau apa de la distanță de sute de metri, una peste alta puteau zice chiar că se numără printre gospodarii de frunte într-un cartier de nevoiași. Partenie Jurubiță, bărbatul de încredere de la „Vulcan“, era cunoscut, salutat și respectat. Cînd lipsea de-acasă cîteva zile, ori cîteva săptămîni, toți pricepeau că iar a fost luat la-ntrebări de poliție, după vreo înfruntare cu patronii. Pînă acum nu i se-ntîmplase să lipsească de-acasă mai mult de trei săptămîni. Cînd revenea, pe cît de slăbit de gînduri și de mîncare proastă (nu de bătăi, încă nu-l învinețiseră), pe-atît de îndîrjit în lupta cu patronatul, copiii și nevasta îi arătau ziarele, cu ce s-a scris despre el. De fiecare dată, „Opinia noastră“ îi dădea

și poza — ceea ce îi storcea o lacrimă de recunoștință . Dacă am și eu un om care să-mi vrea binele și să mă apere, apoi tovarășul Stanca e acela... În ultimii doi ani intrase în conflict chiar și cu tovarășii de la „Vulcan", parcă din ce în ce mai suspicioși, gata să vadă în Vlad Stanca — mai degrabă sfătuiți să vadă — un provocator dintre cei mai primejdioși, prin întreaga lui activitate țintind să dezbine, și nicidecum să întărească mișcarea. O dată la trei, patru luni, Partenie Jurubiță se abătea pe la redacția „Opiniei noastre". Era primit cu halba de bere și cafea. (De fapt, doar cu prilejul acestor vizite ce se mai îndemna și el la o cafea, altfel nu obișnuia, nu țineau în casă nici măcar surogate ieftine. Ei, cum a fost ? se interesa nevasta, mult doritoare ca el să-i relateze totul, în amănunt. Te-a servit ? Asta era prima ei întrebare, dacă l-a servit cu ceva. Două halbe, că la a treia n-am mai rezistat, și o porție dublă de cafea, iar n-o să adorm la noapte, informa Jurubiță. Dar, atîta necaz să fie, cu adormitul !). Așadar, față-n față cu Vlad Stanca, destins, socotindu-se în siguranță, trecea îndată la mărturisiri, ce-a mai făcut el, între timp, cum o duc nevasta și copiii, ce se mai petrece pe la „Vulcan", și numai după ce discuția se-nchega bine, după ce și directorul „Opiniei"... i se destăinuia cu ziarul, cu avocatura — niciodată cu privire la situația lui de om plecat de-acasă, de la nevastă — întreba, în șoaptă : De ce tovarășii noștri vă atacă mereu ? De ce vă hărțuiesc din toate părțile ? Nici eu nu le mai țin piept... faceți-mă să pricep ! Vlad Stanca nu se arăta intimidat, neliniștit din pricina a tot mai numeroaselor atacuri : Divergențe de păreri, se mulțumea el să spună. Simple divergențe trecătoare, și nimic altceva. Eu încerc să văd mișcarea lucrătorilor noștri în perspectivă... peste ani și ani, cînd se va pune capăt încontrărilor nefaste... eu nu mai am nici o îndoială că toți lucrătorii se vor uni... Dacă interesele sînt comune, și steagul de luptă trebuie să fie comun, asta cred, pentru asta militez. Partenie Jurubiță sfîrșise prin a-i da dreptate — de unde și acuzația ce i se aducea, de împăciuitorism. Exclus din partid în 1927, pentru ceea ce se numea pe-atunci „pierderea simțului de clasă", și reprimit în primăvara lui 1929, recunoscîndu-se, în acest fel, că la mijloc fusese mai mult o chestiune per-

sonală, o antipatie declarată a unui tovarăș din conducere față de un membru de rînd al partidului, Partenie Jurubiță se obișnuise cu acuzațiile de tot felul, însă fără a le pricepe sensul și rostul. Cum, adică, să-mi pierd eu simțul de clasă ? Și unde să-l pierd ? la fabrică, pe stradă, la scaldă ? Ce, nu mai sînt lucrător ? M-am săltat patron, oi fi avînd niște făbricuțe, magazine, terenuri petrolifere ? Ori te pomenești că m-au făcut peste noapte comisar de poliție, cu leafă pe cinste și căsuță la Șosea ? Acuzațiile, conchidea Partenie Jurubiță, vin și se duc : eu rămîn același. Dacă asta mi-e soarta, să mă tot îmbrînccască ai mei, tovarășii, atunci, fie ! — loviți, tovarăși dragi, cît mai aveți în cine ! Eu n-am să trec de partea altora. Eu, nu, niciodată !... Și se gîndea cu mîhnire la cei care, suspectați, etichetați în fel și chip, părăseau mișcarea. Orbi sînteți ? oare nu vedeți cum ni se subțiază rîndurile ? se îngrijora Partenie Jurubiță în plenul organizației de la „Vulcan". Vedeau toți, cum să nu vadă, nedumerirea și tristețea și revolta erau ale tuturor, însă dispozițiile nu se puneau în discuție, nu mai încăpea vorbă, nu se admiteau păreri : aplicată pe dos, disciplina de partid îi transforma, adesea, pe membrii de rînd în simpli executanți. Partenie Jurubiță se număra printre cei, destul de numeroși, care ieșeau mereu din rînd, neastîmpărați la minte, vrînd să mai judece și cu mintea lor. Iar am buctat-o ! constata Partenie Jurubiță, după fiecare nouă mustrare. Cap de dovleac. Auzi, nevastă, iar au tras în mine ca-n burduf. Da' eu cred că-mi prieste. Cu cît încasez mai multe plezne, cu-atît mă-mbățoșez mai tare. Dați, tovarăși, dați cu încredere, că Jurubiță al vostru e tăbăcit, rezistă. Auzi, nevastă, dacă ai să-mi aduci tu un pahar de vin, zău că am să-ți ridic statuie. Aici, la noi, în fața casei am să ți-o ridic, doar tu ne ai în grijă pe toți !... Isprăvind cu pregătirile pentru sărbători (tăiase un porc de peste 100 de kilograme, cumpărase vin, țuică și făină de cozonaci), Jurubiță era preocupat acum de organizarea „potcoavei" — așa numeau ei, lucrătorii, marșul din noaptea de An nou, întrucît, pornind din Piața Unirii, cu întoarcere pe Calea Victoriei, pînă la capăt, descria un fel de potcoavă : totul trebuia să se desfășoare în cea mai perfectă ordine, nici un pretext de intervenție să nu li se dea polițiștilor, căci vor fi destui pe traseu, cu sutele, pedeștri și călări. Ce vreți voi să fa-

ceți — le declarase celor de la „Vulcan“ tovarășul Bociort, din conducerea mișcării comuniste — este o aventură dintre cele mai nesăbuite. Bețivi, scandalagii, agenți de poliție și alte gozuri au să-și facă loc printre voi. De unde să-i știți, și cum să le țineți piept ? Însă toate avertismentele de acest fel se dovediseră inutile : Dacă eu vreau să ies în stradă, în noaptea de An nou, cine să mă oprească ? se încăpățîna Partenie Jurubiță. E și strada mea, e și Anul meu. Avea ambiția să-l ia cu el și pe Victoraș, feciorul mai mare, ucenic la „Vulcan“, azi, mîine — lucrător, cu pricepere și multă tragere de inimă. Ei, ce zici, facem „potcoava“ braț la braț ? îl întrebă pe băiat, din vreme, gîndind să-i croiască și lui o pereche de pîslari. Da, tată, în principiu — da ; să văd ce alte obligații mai am... Partenie Jurubiță se scărpină în creștet : undeva greșise cu băiatul ăsta, unde ? Îmi vorbește mie ca un înșcolat, cu acceptări de principiu și obligații. Dacă nu-l dădeam la școală, era rău ; dacă l-am dat, poate fi și mai rău. Cum, adică, alte obligații ? Unde i-o fi stînd lui mintea ? Așa, mai în treacăt, mai mult pentru sine, observase că Victoraș a slăbit și s-a-ncercănat. De lucru ? de vreo boală ascunsă ? În cîte-o seară se-ntorcea acasă tîrziu, către miezul nopții, și se culca îndată, nemîncat. Pe unde-mi hoinărești ? întrebă tatăl. Victoraș evită să-l privească în ochi, semn sigur de vinovăție : Ce, n-am voie să ies ? Vrei să mă țin tot timpul de coada dumitale ? Da' ce sînt eu ? umbra altuia, umbra tatălui meu ? Partenie Jurubiță iar căzu pe gînduri : Tare teamă mi-a fost să nu iasă din el un molîu cu mintea lîncedă. Uite că a ieșit isteț, prea isteț, știe s-o întoarcă, știe și să-ți dea peste nas, mucosul. Îi căutase privirea : Victoraș, între noi, între bărbați... mie trebuie să-mi spui totul... măi Victoraș, ai luat foc, ți s-au aprins călcîiele ? Băiatul nu se-mbujorase, nu se pierduse cu firea, în nici un fel nu se dăduse de gol ; Ai și dumneata niște goange... Zău așa, ce-ți veni ? Cîteva seri la rînd, Victoraș nu mai plecase de-acasă, dar nici la vorbă cu ai lui nu se întinsese, nici la mîncare nu se-ndemnase, mai mult zăcuse. Partenie Jurubiță îi împărtășise nevestei toată îngrijorarea : Victoraș al nostru a dat de dulce. Cred că numai asta ne mai lipsea. Oare cu cine s-o fi încurcat ? Nevasta de unde să știe ? Nu-l bănuise, nu-l urmărise în drumurile lui prin cartier, prin oraș, nu-l întrebase. Ad-

mise și ca că Victoraș se află la vîrsta primejdioasă, cînd sîngele se-nfierbîntă una-două. E băiat, e și sănătos și voinic... trebuia să te ducă mintea că într-o zi are să-i cadă una cu tronc... de ce n-ai stat cu ochii pe el ? de ce nu l-ai ferit ? dacă s-a dus cu o flușturatică ? Hm ? Tu numai de politică știi și de greve. Acuma ai să tragi ponoasele, dacă Victoraș a făcut vreo boroboață. Partenie Jurubiță oftase din rărunchi : Numai de reproșuri și acuzații avea parte și acasă, și la fabrică, peste tot : Cum să nu-ți iei cîmpii ? Și-ndată se bătuse cu palma peste gură : Doamne ferește, de ce să mi-i iau ? Am trecut noi prin război, prin arest și foamete și bóli, nu ne-am dat, nu ne-am lăsat, am răzbit, doar n-o să ne pierdem cumpătul tocmai acum, și pentru ce ? O, doamne-doamne, cîte gînduri de pomana dracului : Victoraș merge pe al optsprezecelea an... iar eu la șaisprezece eram flăcău cu două țiitoare, ce, te pui cu Jurubiții ? o dăduse el pe glumă. Neam cu sînge cald... De la o zi la alta devenise tot mai îngăduitor, privind chiar cu simpatie sustragerile lui Victoraș de sub controlul părintesc : e bărbat, orice s-ar zice, e bărbat ! Pe cînd meștera cu rîvnă la pîslari, mai mult i se păru că aude, decît auzi, o voce — de bărbat, de femeie ? era greu să-ți dai seama, din pricina vîntului care spulbera totul —, o voce care îl striga pe Victoraș. Jurubiță nu se opri din lucru : Cine are treabă cu noi, să bată la ușă, așa se obișnuiește. Abia după a treia chemare, ceva mai deslușită, parcă și mai severă, se apropie de fereastră și trase la o parte perdeaua : lîngă treptele casei, îmbrăcată subțire, cu o jachetă albă, de vară, peste o rochie înflorată, dîrdîia de frig o femeie tînără, cu un păr cînepiu, lins, legat cu o fundă albastră la spate. Poate că era de-aici din cartier, din vecini, și venise cu vreun necaz, ori, și mai sigur, ca să le ceară cu împrumut un pumn de făină, o lingură de untură, de, ca între vecini... (nu poți, parcă n-ai inimă să-i refuzi). Așadar, Partenie Jurubiță ieși în tindă, ca o gazdă înțelegătoare : Ești de pe-aici ? Ai venit cu vreo treabă ? Dar nu-i făcu semn să intre în casă, la căldură : și prea scoabă, și prea boită — nu-i era pe plac. Doar se frecase și el de lume, mai trăsese cu ochiul prin ganguri, pe după garduri, stîrpituri la tot pasul. Pînă și-aici, la margine, printre gospodari cu neveste și copii,

se deschisese bordel, într-o casă mai ferită, înconjurată de un gard înalt de cărămidă, greu de sărit. Partenie Jurubiță coborî două trepte, vrînd s-o vadă mai de-aproape. O adiere de boieli ieftine, grețoase, îl făcu să strîmbe din nas. Tînăra femeie își strînse jacheta la gît și se retrase doi, trei pași înspre poartă. Pe cine cauți ? Aici stau Jurubiții. Poate ai nimerit din greșeală... La orice s-ar fi așteptat Partenie Jurubiță, numai la una ca asta, nu : scoaba, șleampăta, arătarea venise pentru Victoraș, ținea morțiș să afle de ce se-ascunde Victoraș de ea, după ce i-a căzut în genunchi și s-a jurat că are s-o ia de nevastă. Nu scîncea, nu se văita, poruncea : Victoraș să-i dea de veste pînă-n seară, altfel.. Era numai înverșunare în vorbe, în gesturi, trecînd de la amenințări la blesteme. Lui Partenie Jurubiță îi trebuiră minute lungi pînă să se dezmeticească și să-i țină piept ; tot ce îi era dat s-audă, îi părea anapoda, de neînțeles și de neacceptat. Aici, în cartierul Chitila, or fi destui Victorași. Dar — nicicum, în ruptul capului, împricinatul nu poate fi un Jurubiță, Victoraș, ori altul, căci nimeni din neamul lor n-a mers atît de departe cu patima, și nu s-a dedat dezmățului în așa măsură, încît să se lase îmbrobodit de-o fîșneață de gang. Pe Victoraș cel isteț și chipeș adesea și-l imaginase alături de o fetișcană blîndă, sfioasă, din neam de oameni așezați și harnici, cu sufletul curat. Ce căuta matrafuca asta la ușa lor ? Partenie Jurubiță începu să dea repede din mîini, ca și cînd ar fi vrut s-alunge, să-mprăștie niște orătănii. „Du-te cu Dumnezeu, du-te pînă nu dau drumul la cîine !“ De altfel, Hector se și pusese pe lătrat, trăgînd de lanț, mai să-l rupă. Dacă Victoraș nu dă pe la mine pînă-n seară, mă omor ! așa să știți, mă omor... Partenie Jurubiță o apucă de umeri, acum și el înverșunat, silind-o să se retragă de-a-ndăratelea, cîte-un pas, cîte-un pas, pînă nimeri portița : Du-te, omoară-te, fă ce poftești, dar nu în ograda mea. Închise portița și o baricadă îndată cu un drug de fier : Victoraș e încă necopt, nici n-a împlinit optsprezece ani și nu se-ncurcă el cu una ca tine. Hai, ușcheo !... Vecine stafidite spionau de după garduri. Altă treabă tot n-aveau. Revenind în casă, Partenie Jurubiță se repezi la găleata cu apă, o luă și o duse la gură și bău în neștire. Apoi, uitînd de pîslari, se lăsă pe marginea

patului, cu ochii plecați, rușinat de rușinea fiului. E rău cu Victoraș al nostru, e tare rău, dacă n-a fost în stare să-și afle alta... Nu-i, și nu poate fi bărbat. Doamne iartă-mă, cum să cazi în genunchi în fața unei lepădături ? Numai vreo meteahnă, vreo neputință îl coboară pe om atît de jos, în cloacă și-mputiciune. Cu cine o fi semănînd Victoraș ? Din neamul nostru, al Jurubiților, nu-mi pare a fi... Așa, ca într-o presimțire, iar trase perdeaua la o parte și iscodi cu privirea în toate părțile : mai să-l ia cu amețeală, în stradă, dar nu în dreptul casei lor, cam la a treia, sau a patra casă, vecinele se-adunaseră ciopor în jurul tîrîturii, șușoteau, se minunau, se indignau. Ne scarmănă ca pe dracu... albie de porci ne face ! Dar, în loc să se piardă și mai tare cu firea, cum i se întîmpla de cîte ori se știa clevetit, abia se limpezi și se isteți : Dacă dă reprezentație pe gratis, în plină zi și-n plină stradă — bag mîna-n foc că nu-i din alea care să-și ia zilele, nici mațele nu și le arde, numai lauda-i de ea. O fi zvîrlit-o te miri cine-n stradă, ca pe-o zdreanță, și-acuma își încearcă și ea norocul, poate s-o găsi cine s-o ducă la altar. Din partea asta, nici o primejdie. Însă tristețea cu Victoraș cel neajutorat, milogul, ajuns la cheremul unei femei de moravuri ușoare, achitîndu-și nota de plată cu promisiuni de căsătorie, îi umbrise nu doar ziua de azi, ci și sfîrșitul le an, cu sărbătorile și marșul în „potcoavă“. Nu le ieșeau lor sărbătorile cum și-ar fi dorit, parcă era un făcut, în ultimul moment se ivea ceva, un neajuns, un necaz, ceva care să le spulbere tihna : astfel, lipsite de voie bună, de inseninare, sărbătorile lor se confundau cu celelalte zile de peste an, îndeosebi cu cele mohorîte. Partenie Jurubiță își pusese mari nădejdi în cei doi feciori, Iliuță și Victoraș : menirea lor ar fi fost nu doar să ducă neamul mai departe, cu urmași vrednici, nepoți și strănepoți, ci și să-i facă faima ; ai mei, bătrînii, mai zicea Jurubiță, s-au ținut o viață-ntreagă de coada vacii, satul a fost toată lumea lor, nu-i știu să fi trecut vreodată dincolo de hotarele satului ; eu am făcut frontul, era să crăp, n-am crăpat, am bătut țara și mi-am aflat acoperiș în Capitala țării, unde mă știu toți lucrătorii, mă știe și poliția ; acum e rîndul copiilor mei, Iliuță și Victoraș, să mai salte măcar cu o treaptă neamul Jurubiților. Cu Iliuță, mezinul, încă nu se dumirise încotro bate, unde-l duce mintea și cam de ce-ar

fi în stare. La cei cincisprezece ani abia-mpliniți, Iliuță învăța meserie fără prea mare tragere de inimă, săpa în grădina de zarzavat, ori mai repara cîte ceva prin casă, prin curte, dar numai cît stăteai cu ochii pe el, bătea mingea pe maidan de unul singur — de altfel, nu-i plăcea să lege prietenii — și umplea caiete întregi cu poezii despre brusturi, coacăze și dovleci. Scrie, măi, despre lupta noastră, îndemna tatăl. Fă și tu o lozincă în versuri, una mobilizatoare, s-o strig cu la un miting... Tot așa, pînă într-o zi, cînd Iliuță îi declarase cu o neașteptată gravitate, cu înverșunare chiar, că el nici nu vrea să mai audă de lozinci și mitinguri. Nici de fabrică... Partenie Jurubiță mai să-și scoată curcaua : Dar ce vrei tu, măi, ce ți-ar prii ? Iliuță își mărturisise pasiunea pentru aviație. După numai cîteva zile se răzgîndise : ar fi mai în cîștig dacă s-ar face avocat. Partenie Jurubiță îi arsese una după ceafă : De unde atîția bani, măi, ca să-nveți la școala de avocați ? Și pe cine ai de gînd să aperi ? Pe mine ? Ehe, pînă ieși tu avocat, eu o să fiu oale și ulcele. Iliuță trecea de la o preferință la alta, de la gravitate la haz, de la rîs la plîns cu o ușurință de-a dreptul îngrijorătoare; chiar și pentru vîrsta lui fragedă. Tatăl se arăta, totuși, îngăduitor : e un copil, încă mai zburdă, încă n-a dat cu capul de pragul de sus, dar îi vine lui rîndul, curînd. Cu Victoraș, în schimb, nu mai avea îndoieli : e un milog, de mirare ar fi să nu se ducă la fund, cu vreo tîrîtură de gît. Mai mult așa, să-i mai treacă vremea, să-și abată gîndurile, Partenie Jurubiță reluă lucrul la pîslari, cu migală de meșter iscusit. Încălță dreptul, de probă, ca să-și dea seama unde-ar fi să-l mai ajusteze : era greu și butucănos, împiedicîndu-l la mers. Acolo, pe traseu, unde avea în răspundere sute, poate mii de oameni, el trebuia să se miște sprinten, să fie cînd ici, cînd dincolo, în lungul și-n latul coloanei, ca un adevărat comandant. Treabă de mîntuială, constată el cu mare întîrziere, după ce trudise două după-amieze fără nici un folos. Și-i fu de mirare, tocmai el, omul priceput, îndemînatic, meșteriașul, să dea greș, copilărește. Încălță și stîngul, adică — vru să-l încalțe : era prea scurt, prost croit, nu-l încăpea nici pe piciorul gol. Semn că mi-a umblat mintea pe pustii, se mustră Jurubiță. Ce altă destinație putea să mai dea pîslarilor ? Erau, de fapt, două pungi de pănură, cu o talpă, un fel de suport din roată de

cauciuc. Nu-i a bună, admise, cu o îngrijorare pe care nici nu și-o bănuise pînă atunci. Cînd dai greș cu una, așa o ții, toate-ți ies de-a-ndoaselea. Aruncă pîslarii sub pat, să nu-i mai vadă. Cînd nevasta și Iliuță, mezinul, se-ntoarseră de la depozit cu doi saci de cărbuni, el se străduí să pară mai încrezător : Acuma pot zice că sîntem și noi cineva : Avem tot ce trebuie la casă de om gospodar. Este, nevastă, că ne-am ajuns ? Ea se interesă de Victoraș, pe unde o fi hoinărind înfrigurat și nemîncat ? Partenie Jurubiță ridică din umeri, el știe pe unde umblă, e flăcău, încă nu le-a dat nici un motiv de îngrijorare. Necazul cu Victoraș, chibzui, trebuie ținut la o parte, ascuns pînă după sărbători. Nevastă, cu pîslarii am dat greș... eu, care-am cîrpit și-am prefăcut atîtea încălțări... nu știu unde mi-a fost mintea. Ce zici, din toată sărăcia, pot să-mi cumpăr și eu o pereche de bocanci ? Că am de tropăit mult... Puseră toți banii pe masă și-i numărară de două ori. Pe un petic de hîrtie Jurubiță notă cheltuielile obligatorii, pe următoarele două, trei săptămîni, pînă la leafă. Na, că iar am rămas de căruță, fir-ar să fie ! da' lasă, nevastă, că mă răzbun eu, sigur mă răzbun, trebuie să vină ea și ziua noastră. Adună banii și-i puse la locul lor, sub cheie. Cinară în trei, el, nevasta și Iliuță. Unde-i frate-tău, măi ? Știi ceva ?... Iliuță se jură cu mîna pe inimă că nu știe nimic. Așa se jura el, de cîte ori știa și nu voia să spună. Iar mă minți de la obraz, îl dojeni tatăl. Ești un copil fără pic de rușine. Cum să mai țin eu la tine, Iliuță ? Băiatul se arătă contrariat : De ce să știi ? Ți-am cerut eu să știi ? Partenie Jurubiță trase aprig de curea, dar nu și-o mai descinse ; copleșit brusc de un sentiment de zădărnicie, își cuprinse fața în palme și se mărturisi nevestei : De-ai ști tu cum se-nvîrte pămîntul cu mine... nu mă mai adun, nu mai pot... faceți voi cum credeți. Veni un vecin să-i anunțe că Victoraș zace la marginea drumului, cu capul spart, năclăit de sînge.

Abia pe la ora două după miezul nopții, cînd era pierit de oboseală și de gînduri negre, îi veni și lui rîndul să intre la comisia de cercetare. Suflă ! porunci un agent, înainte de a-i da drumul în sală. N-am băut, domnule, pic de băutură n-am pus în gură, se explică Jurubiță, fiindu-i

oarecum jenă să pufnească în nasul celuilalt. Suflă, mă, n-auzi ? Așa, tare, mai scremete-o dată ! El, Jurubiță, într-adevăr, nu gustase nici din vin, nici din răchie, în schimb agentul era picnit rău, făcea un pas și se-mpleticea, scotea o vorbă și te trăznea cu damf de butoi. Șterge-ți tălpile, mă, că aici umbli pe covoare scumpe... Mă... Mă... Jurubiță încălțase bocancii lui de toate zilele, cîrpiți, scorțoși, cu tocurile roase. Altfel, se prezenta onorabil, cu pantaloni de dimie, cojoc din piele de oaie bine argăsită, fular de lînă, împletit de nevastă-sa, și o șapcă de postav, cu cozoroc lăcuit. Semeni a perceptor, îi zisese nevasta, în derîdere. El se-nfoiase, cocoș : Ehe, nevastă, dacă nu m-ar da bocancii de gol, aș călca a domn mare, că-s bine legat și-nnodat, și am uitătură de sus !... Intră în sală cam pe vîrfuri, cu căciula în mînă, temător de noi observații. Dacă ești lucrător nimerit la poliție, fie și numai invitat să dai lămuriri, nimeni nu te ia de om cumsecade, nici să te-asculte pînă la capăt nu binevoiește, doar să-ți pună-n circă multe, și toate rele, se pricep. Membrii comisiei de anchetă — un comisar, doi agenți și un substitut de procuror —, căscau pe rînd, molipsindu-se unul de la celălalt. Luați de la vreo petrecere, ori treziți din somn, ei trecuseră, succesiv, prin toate fazele, de la curiozitate, nedumerire, la iritare și mînie, pînă îi cuprinsese lehamitea. Acum trăgeau leneș din țigară, căscau și rîgîiau. Ce poți să ne spui în cazul Weiner ? Partenie Jurubiță luă loc pe un colț de scaun plușat, cu șapca pe genunchi. Ar fi, oare, prea mare supărarea dacă eu, Partenie Jurubiță, înainte de a vă răspunde, aș îndrăzni o întrebare, precum urmează : Domnul Weiner, negustor cu dughcană pe Călărași, avea autorizație de desfacere a mărfii pe marginea bulevardului Catargiu, și încă în miez de noapte ? Ceilalți negustori, că erau cu zecile, cu ce drept ne-au tăiat calea ? Cum se ține căpușa de oaie s-au ținut de noi ; cu nerușinare, ne-au tras de mînecă și de guler și ne-au băgat mîna-n buzunar ; eu, Partenie Jurubiță, șef de coloană, m-am dus la domnii polițiști, rugînd să-mprăștie negustorimea, dar cine să mă ia în seamă ? Se vede că așa ni-i dat nouă, să nu scăpăm de lăcuste nici în mormînt. Domnul Weiner adusese în cărucior măsuța la care vindea și cîțiva saci cu halviță, bomboane, covrigi și sticle în care zicea că ar fi sirop, da' eu știu că era țuică, doar mi-a zis dom-

nul agent Stamate, de față la percheziție. Un magazin întreg, cu de toate, acolo, pe bulevard. L-a tras ața la cîștig ; acuma văd că l-a tras la moarte. De părut rău, cum să nu-mi pară, că era încă în putere, așa ca mine, și tot ca mine avea nevastă și doi copii măricei. Dar să știți domniile voastre că noi, lucrătorii, n-avem nici o vină ; cercetați cît doriți, cît trebuie, pînă iese adevărul deasupra: atunci o să-mi dați dreptate. Am fost martor, nu chiar de la doi pași, de la vreo treizeci, da' să știți că am ochi buni, văd și noaptea, ca bufnițele. Domnul Weiner se afla în dosul măsuței cu pachete și sticle, și avea în mîna dreaptă o sticlă, în stînga o cutie cu bomboane, ori halviță, așa, de reclamă. Nici un lucrător din coloană nu s-a oprit la taraba lui domnul Weiner : nici bani nu mai aveau, că tot cheltuiseră, nici noi, șefii de coloană, nu le-am mai dat voie să iasă din rînd. De unde-au răsărit cei trei, care-au tăbărît asupra lui domnul Weiner, eu nu știu, și nu-mi dau cu presupusul. Eu am văzut numai cînd s-au răstit la domnul Weiner. Ce le-o fi răspuns dumnealui, iar n-am de unde ști. Dar a ieșit, îndată, busculadă, cu pumni și cîrîială. Asta a fost așa, una-două, cît ai bate din palme. Pînă să ne limpezim noi ce și cum, ăia trei au răsturnat măsuța cu sticle și pachete, iar pe domnul Weiner l-au dat de-a rostogolul. Atunci am strigat : Huliganii ! Puneți mîna pe ei !... Și-am rupt-o la fugă, eu și încă patru. După noi s-au luat și domnii agenți care ne supravegheau, însă degeaba alergătura, de ne-a ieșit sufletul la toți, că i-am pierdut pe ăi trei pe niște străduțe, și-a trebuit să ne lăsăm păgubași. Coloana se oprise cu puțin înainte de a pătrunde în Piața Victoriei, unde era stabilit să ne facem și noi urări de An nou, după datină, că mai erau doar vreo cinci minute pînă la miezul nopții ; în loc de urări, am trecut la apel și numărătoare, cu domnii agenți și polițiști, acolo, de față, numai ochi și urechi, cum se și cuvenea : dintre-ai noștri, dintre lucrători, nu lipsea nimeni. Am semnat și proces-verbal de constatare. Încît eu, Partenie Jurubiță, chemat aici să depun mărturie, să dau socoteală, atîta pot să vă mai spun : căutați dumneavoastră vinovații printre derbedeii ăștia de stradă, care-ne amărăsc zilele. Cum vorbise mult și limpede și nu mai avea nimic de adăugat, mai ales că dăduse și o declarație scrisă, Partenie Jurubiță se ridică de pe scaun, convins că i se

va îngădui să se retragă, de îndată ce asupra lui nu plana nici umbră de bănuială. Membrii comisiei de anchetă se consultară din priviri. Substitutul de procuror scoase ceasul din buzunarul jiletcii și-l puse pe masă, în atenția tuturor. Noaptea tot se dusese, cazul Weiner tot nu se lămurise, măcar să-l piseze pe amărîtul ăsta, pînă i-o veni mintea la cap.

— Numele și prenumele, ceru comisarul Iordan.
— Cu ce te ocupi mătăluță ?
— Jurubiță Partenic, domnule.
— Sînt lucrător la „Vulcan", doar mă știți.
— De unde să te știu ? Ce, ești bancher, ministru ?
— Ehei, domnule, asta-i mai greu... nu i-i dat oricui să fie bancher, ministru... Da' mie, mă credeți ori nu, nici nu mi-ar trebui. Mi-ajunge că am o meserie, o căsuță a mea, o nevastă și doi copii isteți, azi-mîine lucrători și ei. De știut, domnule comisar, mă știți tot de-aici, de la poliție, unde-am fost adus în trei rînduri și anchetat. Da', pînă la urmă, din lipsă de dovezi, mi-ați dat drumul acasă. Ce dovezi ? Ce rău am făcut eu ? N-am omorît pe nimeni, n-am dat în cap, n-am luat pîinea de la gura altuia. Dacă am cerut dreptate și pentru noi, lucrătorii, din asta nu mi se poate face o vină : oare nu sîntem și noi oameni, nu ducem greu, nu huzuresc atîția de pe urma noastră ?
— Comunist ? interveni unul dintre agenți.
— Lucrător, domnule.
— Ai niște idei cam deocheate.
— Toți le avem, domnule, și nu sînt deocheate de loc. Sînt așa cum trebuie să fie. Azi toți lucrătorii, nu numai de la noi, din lumea-ntreagă, își pretind drepturile. A venit și vremea lor. Fără ei nu se mai poate. Asta-i tot.
— Măi omule, reveni comisarul, pe un ton conciliant, ziceai că ai nevastă și doi copii : Iar vrei să-i lași de izbeliște ? Să știi că locuri la arest se mai găsesc. E, poftim, uitați-vă la el ! mai zise comisarul, cu un început de contrariere, de rău prevestitoare. Ei, ce părere aveți ? îi solicită, autoritar, pe membrii comisiei, îl băgăm la beci, îl trimitem la nevastă și copii ?
— Cum vă dă dreptul legea... ori... cum socotiți dumneavoastră, așa să faceți, se grăbi Partenie Jurubiță. Acasă, la nevastă și copii e bine, domnule. Da' să știți că nici la beci nu-i iadu-iad. Și de-acolo se mai iese la lumină.

— Ai băut? se repezi comisarul. Te-ai scrîntit? Doamne iartă-mă: îți arde de propagandă cu noi în noaptea de An nou?! Mă, dacă nu-mi dispari de-aici pînă număr la trei, mătur podeaua cu tine și te-arunc pe fereastră. Auzitu-m-ai?

— Auzit, domnule. Da', cum tot sîntem între oameni... chiar dacă nu ne prea înțelegem... acuma, că trecurăm în alt an... mai îngăduiți-mă o clipă, cît să vă zic și eu la mulți ani!

— Sănătate și noroc, îi ură comisarul, parcă alt om, îmblînzit, binevoitor. Și mai pune-ți și mătăluță lacăt la gură, măcar așa, de ochii lumii. Că avem și noi niște dispoziții...

Bunăvoința arogantă, cu prefăcută înțelegere pentru condiția lui de om sărman, cu îndemnuri la supușenie, îl împinse pe Jurubiță către limita răbdării, căci mai tare îl durea compătimirea decît disprețul, însă nu mai zise nimic, nu mai avea cu cine se-ncontra, membrii comisiei picoteau, răzbiți de oboseală, a lehamite, își puse șapca pe-o ureche și-o luă pe culoare întortocheate pînă se văzu în curte, unde doi polițiști de pază gîlgîiau, pe rînd, dintr-o sticlă butucănoasă. Noaptea era pe trecute, orașul se scufunda, treptat, într-un somn greu și tulbure, ce-avea să-l țină pînă către prînz. După cum se-mpleticea pe lîngă ziduri de case, mai și sprijinindu-se din cînd în cînd, ai fi putut crede că Partenie Jurubiță chefuise în lege la vreo bodegă mai dosnică, unde-și înecă amarul cei singuri și năpăstuiți. Înainta anevoie, fără un spor evident, parcă nu se mai lega pas cu pas, ca întotdeauna cînd îi ieșeau treburile pe dos. Începuse noul an cu un eșec de răsunet, care, se-nțelege, era și al mișcării, în primul rînd al mișcării. După incidentul nefericit, care dusese la moartea lui Weiner, marșul se împotmolise pentru mai bine de o jumătate de oră, pînă se făcuse apelul, în prezența polițiștilor, apoi, rămași fără șefi de coloane, fără conducători — aceștia fiind chemați la comisia de cercetare —, oamenii se risipiseră care-ncotro, măcar să se știe mai repede la adăpost, lîngă ai lor. Poate că unii dintre ei, cîntărind foloase și ponoase, acum regretau că ieșiseră în stradă: nereușitele întotdeauna mîhnesc și însingurează. Partenie Jurubiță știa că în următoarele zile, îndată după reluarea lucrului, va trebui să dea socoteală, ca unul ce

se numărase printre organizatorii marșului. A fost o provocare, urma să susțină Partenie Jurubiță, încă nu se poate dovedi, deocamdată n-am prins nici un fir, din cîte or fi, și toate încîlcite, iar poliția se știe că n-are nici o grabă să-i descopere pe adevărații făptași, convenindu-i tare mult să cadă bănuiala asupra noastră, a lucrătorilor, însă noi bătuți nu ne dăm, cu fruntea-n pămînt n-o să umblăm, și-o dreptate trebuie să se facă. Spuneți după mine, tovarăși : Credem în cauza lucrătorului român. Sîntem mulți și uniți. A noastră are să fie victoria...

Ajunse în cartierul Chitila cu puțin înainte de revărsatul zorilor, învinețit de frig, flămînd și însetat și tare doritor de o veste bună : cum ar fi, îndată ce intră în casă nevasta să-i dea de știre... ce să-i dea ? — că Victoraș cel cu capul spart, adunat în miez de noapte de prin șanțuri, s-a cuminți, ca prin minune ? Prea slabă nădejde, Victoraș, surd la povețe, iar pornise în hoinăreală, Victoraș stăruia în blestemății cu un fel de disperare, ca înainte de prăpăd. Vreo presimțire să fi avut ? Unde era băltoaca mai mare, acolo se-arunca. De ce, Victoraș, de ce ? se zbătuse tatăl, copleșit de vinovăție. Nu știu, tată, nu-mi dau seama, și nu mă mai întreba... mai degrabă ia-ți gîndul de la mine ! Jurubiță tatăl își cam pierduse cumpătul : Cum, adică, să-mi iau gîndul ? Nu mai ești al meu ? Nu mai ești cu noi ? Și iar își smucise cureaua, dar nu o descinsese, era prea tîrziu să-l mai croiască. Pînă la urmă tot am să găsesc eu ac de cojocul tău, se încurajase tatăl. Cînd să urce treptele, fereastra de la bucătărie se lumină, semn că nevasta îl simțise și voia să-l întîmpine cum se cuvine, cu masa pusă și paharul plin. Era și Iliuță în bucătărie, înfunda soba cu butuci. La mulți ani cu sănătate, le ură Jurubiță, apucînd paharul cu vin roșu. Beți și voi cu mine, vă poftesc... vă rog eu... beți cu tatăl și stăpînul vostru : Anul în care abia am intrat să ne-aducă și nouă o mîngîiere și-un sprijin. Nevasta, bănuitoare, voia să știe ce-a pățit el pe unde-a umblat. Dacă iar a nimerit la poliție, cum i se-ntîmplă lui după fiecare manifestație, au tăbărît ăia cu pumnii, cu picioarele ?! Înveselit, de voie, de nevoie, vrînd să-i mai înseninеze pe ai lui, Partenie Jurubiță ciocni cu nevasta, cu băiatul și dădu paharul pe gît : Oare de ce ți s-o fi năzărind ție numai de rău ? Află tu că și de data asta m-am întors fără vînătăi... Tocmai atunci răzbătură voci de afară. Nevasta nu mai avea nici

o îndoială, poliția trebuie să fie' — și-i făcu semn să coboare în pivniță. Partenie Jurubiță se scărpină în creștet și zîmbi amar : Auzi acolo, în pivniță ! De parcă ei n-ar ști unde să caute ! Își luă rămas bun mai întîi de la Iliuță : Nici în noaptea asta nu ne iartă... Dar în următoarea clipă se repezi la fereastră : pocnete de bici, un buhai, și strigături și sorcova-vesela. Nevastă, au venit să ne urezc, gata cu spaimele, pune pe masă tot ce ai ! porunci Jurubiță. Erau cunoscuți de-ai lor din cartier, doi lucrători de la „Craig", unul de la tramvaie, flăcăiandri, gospodine, cincisprezece de toți, și fiecare adusese cîte ceva în dar, mai mult de-ale mîncării, brînză de burduf, răcituri, slănină, roșcove, sticle cu rachiu, în sfîrșit, o pereche de mănuși din piele pentru el, o năframă înfloratâ pentru nevastă. Partenie Jurubiță îi îmbrățișă pe toți : Să fie un an bun, cu sănătate și noroc ! Întinseră masă mare : Nevastă ! tună el, acuma vezi, acuma pricepi de ce nu mă tem eu ? Cînd lucrătorul de la tramvaie îl întrebă dacă n-ar vrea să candideze în alegerile din primăvară, ca reprezentant al celor din cartierul Chitila, sectorul IV de verde, își trecu palma peste față, oftă și tăcu. Așadar, și oamenii năpăstuiți de-aici se gîndiseră la el, întocmai ca și tovarășii din organizație. Partenie Jurubiță, consilier. Era o cinste. Era o răspundere. Era și o durere. Mă vor ai noi, mă pîndesc ceilalți. Propunerea i-o făcuse și Alexandru, din partea conducerii : Dacă ai să reușești ori nu, asta rămîne de văzut. Important este să candidezi... Partenie Jurubiță ridică paharul : Primesc, zise. Are să fie greu. Noi așa o ducem, din greu în mai greu. Beți cu mine și spuneți după mine : Are să vină ca și vremea noastră

Capitolul II

1

În prima jumătate a lunii ianuarie avu parte numai de întîmplări derutante și păgubitoare, urmînd una după alta, la intervale scurte, parcă astfel programate încît să-l țină în tensiune continuă, fără nici un răgaz de dumirire, de revenire. Pricepu cu oarecare întîrziere că atacurile îi veneau din mai multe direcții, și de la prieteni, ori foști prieteni și tovarăși, după cum și de la dușmanii declarați, pe care îi înfruntase nu o dată, fie prin viu grai, în întruniri publice, fie prin scris — iar explicația (sau motivația) acestor atacuri ținea, desigur, de împrejurările potrivnice, ușor de prevăzut, mai greu de evitat, în care se desfășurase marșul lucrătorilor din noaptea Anului nou. Să iasă lucrătorii noștri în stradă cu miile, cu zecile de mii, ca niște vestitori de mai bine, de libertate și dreptate socială, scrisese, în repetate rînduri, Vlad Stanca. Ieșise și el, împreună cu alți trei gazetari de la „Adevărul“ și „Dimineața“, plănuind relatări ample, care să fixeze acest marș în conștiința cititorilor de azi și de mîine ca pe un eveniment al lumii noastre muncitoare. Moartea bătrînului negustor Weiner umbrise întreaga acțiune, chiar dacă împotriva lucrătorilor-manifestanți nu fusese formulată nici o acuzație directă. Cercetările sînt în curs, cu unele șanse de elucidare a cazului, anunțase inspectorul Petrache, evitînd să treacă la detalii, deși comisia de anchetă se afla în posesia a numeroase mărturii elocvente, ceea ce trezi nedumeriri în rîndul unor comentatori de presă : nu cumva se intenționa o tergiversare ? Astfel, mai multe gazete se angajară în investigații pe cont propriu. „Opinia noastră“ din 5 ianuarie dezvălui că printre participanții la marș se înfiltraseră, încă de la pornire, din Piața Unirii, mai mulți derbedei și provocatori, conchizînd, sub semnătura lui Vlad Stanca : Poliția știe prea bine unde tre-

buie să-i caute pe criminali : printre otrepele din Legiunea d-lui Codreanu, care, de cîţiva ani buni, înveninează viaţa socială. De ce ezită poliţia ?... Anghel, secretarul de redacţie, prăpăstios cum era, prevăzu o adevărată catastrofă : de astă dată nu se înşelă prea tare. Băieţii care difuzau „Opinia“... prin cartierele Capitalei se-ntoarseră la redacţie bătuţi măr şi fără nici un ban prin buzunare, din tirajul pentru provincie se mai salvară doar trei colete, celelalte, vreo unsprezece, fiind sustrase din camionul care le ducea la mesagerie şi aruncate într-o gură de canal, iar doi dintre tipografii Sărindarului fură avertizaţi, telefonic, de nu se ştie cine, că dacă mai lucrează pentru un ziar jidovit, o să-şi piardă slujba, curînd... Ei, vreau s-aud ce mai are de zis al meu stăpîn ! somă Anghel, la fel de cătrănit, ca şi ceilalţi din redacţie. Dăm în primire altora mai vrednici, ori învăţăm şi noi prudenţa ? Dacă ne mai distrug două tiraje, rămînem datori-vînduţi pe viaţă. Eu, ca eu... sînt singur... cu tot calabalîcul în geantă... însă voi, deşteptilor, voi aveţi neveste şi copii şi bătrîni. Brusc, el se congestionă tot, devenind agresiv : Nu ai dreptul, pricepi ? ! Nu ai dreptul ! şi se repezi să-l apuce de umeri şi să-l zgîlţîie pe Vlad Stanca : Convingerile tale politice le privesc... dar să ştii că nu sînt şi ale mele şi ale ăstora... Dacă vrei ziar comunist, n-ai decît să-l faci de unul singur. Doamne, ce şuturi au să-ţi tragă azi-mîine ăştia ai tăi ! Cerşetor pe bulevardul Elisabeta am să te văd... şi din toată sărăcia mea, am să-ţi strecor nişte bănuţi. Pentru numele lui Dumnezeu, dar vino-ţi o dată-n fire, omule : N-ai dreptul să ne expui prosteşte... Vlad Stanca nu se lăsă prea tare impresionat de izbucnirea secretarului de redacţie — astfel de scene se repetau tot mai des în redacţia „Opiniei“... intraseră în obişnuit, totuşi, gîndind mai ales la pagubele materiale de pînă acum, şi la cele posibile în viitorul apropiat, admise că puţină prudenţă nu strică în astfel de împrejurări tulburi, cînd huliganii se bucură de ocroţirea poliţiei. Ai mînă liberă, îi zise lui Anghel, de faţă cu ceilalţi, îmi faci ziarul aşa cum crezi, numai să fie în cîştig. Vrei sinucideri ? Douăzeci de pagini cu sinucideri din amor, din faliment, din afaniseală ? Nu-ţi stau împotrivă, mie să-mi aduci bani, asta e tot ce-ţi mai cer ! În sfîrşit, atmosfera în redacţie se destinse, şi toţi porniră vînătoarea după ştiri de senzaţie, crime, violuri, malversaţiuni. Nenorocirile altora — sal-

varea noastră, observă, mai mult pentru sine, Vlad Stanca. Am ajuns să ne hrănim din stîrvuri... Numai Anghel jubila : îi venise ideea unui ciclu de relatări, un adevărat serial, despre copiii abandonați în plină iarnă, în Cișmigiu, în Gara de Nord, ori prin gangurile orașului. Duioșie, senzație, lacrimi ! exclamă el, am să storc dîmbovițe de lacrimi... Mai liniștit în privința ziarului, aproape sigur că mult rîvnita redresare financiară se va produce neîntîrziat, Vlad Stanca își mută sediul pentru vreo cîteva zile la tribunal. Pierdu trei procese de moștenire unul după altul, alegîndu-se, în loc de onorarii, cu mustrări și injurii. Cum nu mai avea pe rol alte procese, fiind concurat și aici din ce în ce mai aprig de către maeștri, reveni la redacție, însă mai mult ca un vizitator de-al casei, fără vreo intenție de-a se amesteca în treburile lui Anghel. Ziarul se și transformase într-un fel de magazin cu de toate pentru toți, evitînd informațiile cu substrat politic-social — de unde și o nesperată creștere a tirajului. Ei, stăpîne, iată că ți-am făcut dovada, nici nu-mi doream altceva, acum sînt împăcat și cu mine și cu lumea, îi declară Anghel. Oamenii noștri, chiar și cei ambalați în politică, sînt sătui pînă-n gît de politică. Vor o crimă în toate detaliile, un viol, ceva care să-i stîrnească și să-i îmbete cu apă rece. Am un fler care niciodată nu m-a trădat : contribuabilul de azi vrea să-i spui și să-i repeți mereu că politica e promisiune deșartă, politica e minciună. Eu, Anghel, umilul tău secretar de redacție, am să-i satisfac această dorință,-deschizînd o nouă rubrică, deocamdată doar pe trei coloane : Viața fără politică. Am s-o extind de la o săptămînă la alta, pînă invadez cu ea toate paginile. Da, se poate trăi în afara politicii, mai bine, mai comod, mai sigur. Bani, bani, să iasă bani, restul nu mai contează, îl încurajă Vlad Stanca, ascunzîndu-și cu abilitate adevăratele intenții, vreau să-mi asigur hîrtia și cheltuielile de tipografie pe cel puțin două luni. Astfel, măcar pentru o vreme ferit de primejdia falimentului, el plănuia să revină la vechea atitudine, în sprijinul lucrătorilor, publicînd și o foaie clandestină. Prezentase lui Alexandru un proiect și se aștepta la încuviințările de rigoare în chiar următoarele două, trei săptămîni. Vizita la redacție, într-o marți după-amiază, a lui Partenie Jurubiță, îi redeșteptă multe speranțe : cu siguranță, omul venise

aici cu o misiune. Ciocniră o halbă de bere, după obicei. Niculaie le pregăti cafeluțele, și așa, ca între vechi prieteni, se întrebară mai întîi de sănătate și de treburile curente. Însă Jurubiță nu-i mai păru cel de altădată, vioi și încrezător. Avea necazuri cu băiatul mai mare, Victoraș. Cu banii nu se mai ajungea, lemnele și cărbunii erau pe terminate, cu tovarășii iar intrase în conflict. Ce s-o mai dăm după copac, se hotărî Jurubiță, m-au căpiat din toate părțile, și mai fără înțelegere ca oricînd. Eu stau tot timpul sub presiune, dragă tovarășe, sub mare presiune și tare mi-e că am să explodez într-o bună zi. Capul, capul are să mă lase întîi și-ntîi. Candidez și eu la IV de Verde. E o cinste ? Este. E o răspundere ? Este. E o durere ? Și încă ce durere ! De cînd cu alegerile, au apărut și la noi în cartier roatele de voinici. Voinici ? De unde, ce fel ? Bătăuși, ciomăgari, i-a adus primul ministru de prin sate. Auzi, să facă ordine aici ! Într-o mînă bîta, în cealaltă glaja cu rachie. Mai tare și mai tare, voinicii domnului prim-ministru ne atacă pe noi, comuniștii. Îmi scot fel de fel de vorbe, îmi sparg geamurile, îmi dărîmă gardul, mă pîndesc pas cu pas. Cînd am o întrunire, se prezintă și ei : Comunist ! îmi strigă. Ai să te pomenești la zid. Cine îmi ia apărarea, e trecut pe lista neagră, pîndit și amenințat. Cum să mai ies cu consilier ? Important este să candidezi, mi-au zis tovarășii. Iar acum, în loc să mă sprijine, mă iau la rost pentru niște greșeli care nici nu sînt ale mele, că le-am făcut toți, dacă nu-i cu supărare, îhî ! Ei, tovarășe dragă, uneori stau și mă-ntreb dacă merită să mai ai o credință. Costă a dracului de scump. Văd eu că mai bine, mai cu îndestulare o duc tocmai ăia care nu mai cred în nimic. Dumnezeu, drăguțul, le dă de toate și-i ferește de rele. Eu, Partenie Jurubiță, cu ce m-am ales ? Cu o sancțiune pentru împăciuitorism, aventurism și dracu mai știe cîte mi-au pus în cîrcă după marșul nostru în potcoavă. E vîlvă mare, tovarășe, cum n-a mai fost niciodată de cînd știu eu mișcarea, cu mine au să nprăvească repede, la urma-urmei — cine sînt eu ? — nu Jurubiță, acolo. Însă cu dumneavoastră e altceva, și e păcat : v-au trecut la instigatori, îi dezvălui Jurubiță, rugînd insistent să nu fie trădat — așa-i cum vă spun, și n am voie să vă spun —, a venit sarcină să-i prelucrăm pe ai noștri, din fabrici, că sînteți un instigator, cu ziar

cu tot. Acuma, că știți ce trebuie să știți, rămîne așa : noi doi nu ne-am văzut, nu ne-am vorbit. Eu o iau spre Chitila mea, dumneavoastră... Partenie Jurubiță părăsise redacția în mare grabă, refuzînd să se mai lase condus pînă în stradă, ca de obicei. Chiar în seara aceleiași zile, prin omul său de legătură, Vlad Stanca încercă o întrevedere cu Alexandru, măcar să afle de la sursă, și cît mai exact, ce anume i se mai reproșează tocmai acum, cînd este pe punctul de a tipări foaia clandestină — și de ce era nevoie să-l pună în discuția întregii mișcări, cu dispoziții de sus ? ! Abia către miezul nopții, Chirotei, tipograf pe Sărindar, îi transmise că Alexandru este plecat din Capitală, se pare că o să lipsească vreo trei, patru săptămîni, iar cu alți tovarăși din conducere, el, Chirotei, nu avea dezlegare să stabilească relații. Putea fi și așa, de ce nu ? — fostul său ucenic de la tipografia „Rosenberg", mai apoi tovarăș de detenție la Jilava, să fi plecat din București, cu treburi pe la organizațiile din țară, ori chiar peste graniță, la vreo consfătuire, doar se știe că oamenii cu înalte răspunderi într-o mișcare clandestină mai tot timpul se află pe drumuri, în continuă preocupare pentru soarta a mii și zeci de mii de tovarăși, însă nu era exclusă nici varianta unei „minciuni necesare", cum se spunea în anumite situații, cînd voiai să scapi de un prieten și tovarăș devenit, peste noapte, împăciuitorist sau de-a dreptul instigator : într-un asemenea caz, se știa, soluția cea mai la îndemînă era să-i transmiți solicitantului indezirabil că vreo două, trei săptămîni ai niște treburi ceva mai importante, de interes general, și încă departe de Capitală, încît nimerit ar fi să nu mai insiste... Da, minciuna necesară, să minți, adică, fără pic de remușcare, dimpotrivă, convins că în felul acesta servești mai bine cauzei. Era greu de verificat la repezeală dacă Alexandru părăsise ori nu Capitala, aici se intra într-un hățiș de relații, construit după toate legile conspirativității, iar pe de altă parte Vlad Stanca se și ferea să ducă investigațiile pînă la capăt : dacă i se confirma că Alexandru nu dorește să-l întîlnească, ori, la fel de grav, nu i se dă voie ? Ar fi fost să mai piardă un tovarăș, poate pe cel mai apropiat. El, Vlad Stanca, nu era, și n-avea să fie niciodată adeptul minciunilor necesare. Își zise, deci, că în astfel de situații este de preferat o stare de incertitudine, de amăgeală mai degrabă. Pe alte căi,

mai întortocheate, presupunînd severe măsuri de precauție, obținu o întrevedere de nici trei minute chiar cu Bociort, cel care se arătase hotărît împotriva marșului lucrătorilor din noaptea de An nou. Ce aveți să-mi reproșați ? apucă să-ntrebe. Acum, totul, totul, pînă și faptul că mai exiști ! îi zise Bociort, înveselit de nedumeririle lui, de asprimea interogației. Cel mai tare ne supără în această etapă tovarășii de drum..., observatorii și sfetnicii benevoli din afara mișcării... îmburgheziții de tot felul, care mai deapănă din cînd în cînd amintiri de la Jilava... renegații, dragul meu, renegații ! Încearcă să ne lași în pace, și-o să-ți fim recunoscători. După care, neașteptat, îl strînsese cu putere la piept : Te rog eu din suflet... vezi-ți de alte treburi... uită, uită de noi... și-abia cînd îi dăduse drumul din brațe, adăugase : uită de noi, pentru o vreme... Acest din urmă îndemn, șoptit la ureche, îl năucise de tot : de ce — pentru o vreme ? pînă cînd ? și care să fi fost pricinile îndepărtării lui temporare ? De fapt, prin rugămintea ce îi făcuse — te rog eu din suflet ! —, Bociort cel intransigent, de neînduplecat, i se arătase binevoitor și într-o oarecare măsură chiar complice, ca unul ce se străduia, în felul său, și în anume condiții, poate de a dreptul dramatice, să-l păzească de rele ; ascultă-mă pe mine, părea că ar fi vrut să-i spună, ascultă-mă cu atenție și fă întocmai ce-ți zic eu, care-s mai în vîrstă, mai pișcat de necazuri, dar și mai aproape de cei care pot să-ți hotărască soarta : uită de noi, deocamdată, lasă-ne în plata Domnului și vezi-ți de-ale matale, cum te taie mintea, cum îți dă mîna — iar dacă, cine știe cînd, într-o zi, ca toate zilele, eu, ori vreun alt tovarăș, o să mai avem nevoie de serviciile unui renegat, știm de unde să te luăm. Ce să mai priceapă el din toate astea ? că unii dintre conducătorii mișcării, printre care și Bociort, eventual și Alexandru, încă îi mai acordau încredere și-ar fi dorit să-l folosească în munca de propagandă (în primul rînd prin paginile „Opiniei noastre"), pe cînd alții, cei mai mulți, dimpotrivă, cer înlăturarea lui, cu vehemență o cer, socotindu-l intrat în solda poliției, ori a vreunei formațiuni de extremă dreaptă ? ! Crezînd astfel, ar fi să-mi acord prea mare importanță, dar cine sînt eu și ce isprăvi atît de nemaipomenite am săvîrșit, încît tovarășii să-și irosească zilele și nopțile discutînd în contradictoriu despre umila

mea persoană, ba mai împărțindu-se și în tabere, care pe care... Poate că la mijloc nu era decît o tactică de moment a lui Bociort : după ce i-o trîntise de la obraz, provocator, instigator, renegat, se gîndise, probabil, că tot nu-l costă nimic, nu-l angajează cu nimic, dacă îi mai îndulcește sentința, lăsîndu-i o speranță de colaborare cu mișcarea, într-un viitor incert. Vina, și de astă dată, e a mea și numai a mea, se sancționă Vlad Stanca : insist, tot insist cu bunele mele intenții, cu serviciile, pînă cînd reușesc să devin suspect. Ce urmărești dumneata, de fapt ? îl iscodise, nu de mult, un alt membru al conducerii, Benedict. Vrei să slujești cauza proletară, simți un îndemn de nestăvilit în direcția asta ? Nici eu, nici alți tovarăși, pot să te asigur că nu avem nimic împotrivă, gata sîntem în orice clipă să deschidem larg brațele, vino, vino alături de noi, tovarășul nostru, însă, mai înainte de asta, întoarce-te cu încredere la condiția de proletar : ai fost cîndva tipograf... Cu avocați, directori de gazetă burgheză, e mai greu să facem tovărășie... Cu Benedict se revăzuse de curînd, în dimineața de 1 ianuarie, într-o casă conspirativă din zona Foișorului de Foc : Nu, nu te speria, îl prevenise, n-am venit să-ți pun întrebări cu privire la situația mea, nici să-ți fac noi propuneri de colaborare, vreau doar să ciocnim un pahar de vin în amintirea zilelor petrecute în aceeași celulă. Poate fi un semn de bătrînețe, nu ? Benedict ciocnise, băuse, apoi căzuse pe gînduri. De-atunci au trecut aproape zece ani, observase, într-un tîrziu. Ce te mai leagă de noi ? Era la început de an, cînd oamenii își fac urări de bine și se privesc în ochi : Năravurile, astea mă leagă, e tare greu să renunți la vechile năravuri, glumise Vlad Stanca. Mda, asta cam așa-i, convenise celălalt, sorbind cîte puțin din pahar, ca la o degustare. Mai cunosc eu vreo cîțiva patroni... oameni cu platformă grea, ce mai, tipi babani, oho ! — care manevrează milioane, însă de ghiftuit, se ghiftuiesc tot cu amintiri din tinerețe, de pe vremea cînd erau la socialiști. Iartă-mă, adăugase mai apoi, cu un zîmbet șters, de om obosit și pățit, ce ți-am zis cu ăia... n-a vrut să fie o aluzie... nu te confund eu cu fitecine, știu că ne-ai adus unele servicii, ai și riscat... însă problemele noastre, care sînt și cîte sînt, trebuie să ni le rezolvăm noi, cei din interiorul mișcării. Dumneata... ce să-ți urez eu dumitale ? Ai o soție cu făbri-

cuță și ateliere... după cîte știu, n-ați divorțat... ai un băiat isteț și frumușel... ai gazetă... ai clientelă, chiar mă-ntreb : ce-ți mai lipsește — ai de toate. Vreau să zic : ai apucat-o pe un drum, ține drumul ! Nu mai întoarce capul, nu te mai gîndi la ce-a fost cîndva. Noi, ăștia care sîntem, nimic nu putem să-ți mai oferim, nici măcar amintiri... Astfel, îi promisese lui Benedict să nu-l mai caute. Îi mai rămăsese, dintre vechii lui tovarăși, Alexandru și Bociort. Dacă voi apreciați că vă mai pot fi de vreun folos, ca unul ce încă mă mișc în libertate, am relații, la președinție, la poliție, peste tot unde se vînd și se cumpără informații, dar și oameni, iar ca avocat nu mă dau în lături să vă oferim, din inimă, apărarea — atunci, am rugămintea să contați pe mine, ca pe tovarășul vostru, le zisese celor doi, nădăjduind că alte explicații n-ar mai fi necesare. Îi era oarecum peste mînă să treacă la spovedanii : Voi știți că eu m-am înrolat în mișcare de la vîrsta de șaptesprezece ani, pe cînd eram ucenic tipograf... atunci am început să cred în socialism, în comunism... și nici pînă azi, după atîtea peripeții, cu joc dublu, pe muchie de cuțit, cu deputăție liberală, negustorie și gazetărie, eu altă credință nu am, nu mi-am dorit și nu mi-am găsit, alături de voi știu... Acum, cînd și Alexandru și Bociort îi barau calea, primul cu jenă, evitînd întîlnirea, al doilea cu îmbrățișări și poveți, de protector, care să atenueze brutalitatea, acum totul i se părea de un ridicol fără limită : Am rugămintea să contați pe mine... În numele unei credințe, el se milogise, atrăgînd asupra-și, firesc, refuzul, suspiciunea. Încearcă să uiți de noi, pentru o vreme, îl îndemnase Bociort. Dacă aș uita pentru totdeauna ? Întrevederea cu Bociort se consumase într-un atelier de reparații auto de pe Calea Rahovei. Între timp, mai mult de formă, patronul meșterise ceva la automobil. Ce zici de rabla asta, mă scoate în primăvară ? întrebă Vlad Stanca. E, făcu celălalt, de încurajare, mașinile astea merg, ce altă treabă au, decît să meargă ? Doar nu-s ca noi, să dea dintr-un bocluc în altul. Iacă, eu am lichidat, azi am făcut actul, mîine predau firma... Astfel, urcînd în „Fiat"-ul său tip 1923 — singurul cîștig de pe urma despărțirii de Vera, Vlad Stanca își zise, își repetă, că alții, poate cei mai mulți, sînt de-o mie de ori mai zbuciumați ca el, ori îi lovește un faliment, ori îi doboară o boală, pe unde te duci numai de necazuri dai,

numai de cele rele auzi. Eu, unul, așa cum mă prezint, sînt un privilegiat, născut din sărăcie și lecuit de ea, pentru totdeauna, sortit să am din toate cîte puțin, dar nimic din plin, nici o mulțumire neumbrită ; ai mei, proletarii, mă resping, ca pe unul ce și-a trădat clasa — burghezii, la ușa cărora am bătut, mi-au blocat trecerea, înapoi, la urmă ; tipăresc o gazetă fără cîrmă, bătută de toate vînturile, conduc un „Fiat“ hodorogit și dorm într-o cămăruță neîncălzită. Perspective ? Am să mă scot într-o zi la licitație : bărbat abia trecut de patruzeci de ani, încă în putere, întreg la minte, agreabil în conversație, elegant, cultivat, doctor în drept, păr șaten, ochi căprui, înălțime 1,78, greutate 76 kilograme, semne particulare n-are, preț de pornire trei creițari — cine oferă mai mult ? Adjudecat... De mai bine de un an, de cînd părăsise casa de pe Bonaparte (rămasă în folosința Verei și a băiatului), Vlad Stanca locuia pe B-dul Elisabeta, în apropiere de Cișmigiu : într-un bloc impunător, el ocupa o cămăruță de serviciu la mansardă, pusă la dispoziție de un coleg-avocat, ceva provizoriu, adică, pentru vreo cîteva zile, pînă cînd își va găsi un adăpost convenabil. Din comoditate, era la doi pași de Sărindar, de redacție, dar și din spirit de economie — despărțirea de Vera îl obligase, printre altele, să-și restrîngă mult cheltuielile —, Vlad Stanca amînase mutarea de pe-o zi pe alta, apoi de pe o săptămînă pe alta, pînă se-mplinise anul ; cămăruța de mansardă nu depășea dimensiunile unei celule de închisoare, încît el se și amuzase, nu o dată : iată că m-am întors de bunăvoie la condiția mea de pușcărias ; vara, cînd ardea soarele și se-nvăpăia acoperișul, era o căldură ca de etuvă ; iarna, în schimb, era aproape la fel de frig ca și afară, din pricina unor defecțiuni la sistemul de încălzire. Dintre toți locatarii blocului, numai el, Vlad Stanca, dîrdîia de frig : mi-e scris mie să fac excepție, să fiu o excepție ! Erau și nopți geroase, puține, ce-i drept, cînd trebuia să doarmă îmbrăcat, sub cele trei pleduri aduse în dar de Cornelia. Încă nu răcise, nu-l dureau oasele, dimineața sărea sprinten din culcuș, sufla în pumni, se spăla cu apă rece, și în numai trei, patru minute se echipa, întocmai ca un recrut. Iarna pleca de-acasă pe la șapte, de obicei o lua spre tribunal, unde era cald, unde mai zăbovea pînă pe la nouă, chiar dacă n-avea procese, apoi își vedea de redacție, de

cafenea, de treburile curente, și-abia după nouă seara se-ntorcea în gheţăria de la mansardă. Întîlnirea cu Bociort îl obosise, îl și dezarmase pentru moment, încît renunţă să se mai abată pe la tipografie, unde se pregătea ediţia de a doua zi a gazetei... (dacă e Anghel acolo, ce rost mai are să-mi vîr și eu nasul...), și se duse direct acasă, cu gîndul la un somn zdravăn. Ascensorul urca numai pînă la etajul cinci. La mansardă ducea o scară de fier în spirală, care se clătina îngrijorător (fără a exista însă pericolul prăbușirii, după cum i-se explicase. De ce să nu existe? se răzvrătise el, amuzat. Eu trebuie să mai și cad din cînd în cînd. Oare mi se ia pînă și această șansă?). Introduse cheia în broască și vru să descuie : dar cineva i-o luase înainte. Ciocăni la ușă, discret : O, de-ai ști tu ce mulţumire mi-aduci ! i se mărturisi Corneliei. Învins și înfrigurat, îngenunchez în faţa ta : îndură-te de mine, nefericitul. Azi am pierdut și ultima bătălie... A doua zi, pe la prînz, Vlad Stanca se văzu la Tripcovici cu Ioku, agent de case, recomandat lui cu multă convingere de către mai mulţi gazetari de pe Sărindar : Ioku te aranjează după dorinţă, la preţuri acceptabile, Ioku are o mare slăbiciune pentru oamenii de condei. Ioku era un bărbat la vreo cincizeci de ani, roșcovan și butucănos, prost cioplit, cu umeri de halterofil și mîini scurte ; din dorinţa de a părea mai înalt, ceva mai suplu, purta ghete cu talpă groasă de două degete, iar pe cap, mai pe vîrful capului, își potrivise o căciulă ţuguiată. Încerca să atenueze dizarmonia fizică, de care nu se știa vinovat și asupra căreia n-avea cum să acţioneze direct, îmbrăcînd numai costume de calitate, croite de meșteri iscusiţi. El își întîmpină clientul în faţa cafenelei, smerit, înclinîndu-se puţin, cît îi îngăduia statura otova, cam rigidă : Numit la dumneavoastră colegii unul gazetar de forţă. La dispoziţie, domnu, plecăciuni, domnu... După ce luară loc la masă, Ioku scoase de prin buzunare tot felul de hîrtii și hîrtiuţe, de diferite culori, albe, albastre, roz, verzulii, pe care le corectă cu îngîndurare. În sfîrșit, anunţă :

— Pentru azi nu este de văzut. Pentru mîine străduim.

— Pentru cînd s-o nimeri ceva bun. Numai să nu fie prea tîrziu. Îţi dau răgaz cinci zile, ca să-mi faci rost de un apartament de două camere pe hol, într-un bloc din perimetrul central.

— Pentru etaj preferați...
— Nu mai sus de patru. Între unu și patru.
— Pentru număr persoane ?
— Două, domnule Ioku, două : cu și dînsa.
— Pentru dînsa soție ?
— Pentru dînsa prietenă.
— Pentru prietenă tînără ?
— Oricum, mai tînără ca mine cu vreo zece ani.
— Pentru copil mîine ? cînd o fi... perspective...
— Fără copil, domnule Ioku. Am unul cu soția, mi-ajunge.
— Pentru vedere stradă ? Pentru vedere curte interior ? Pentru vedere parc ?
— O, domnule Ioku, ar fi boierie curată să mă trezesc dimineața în ciripit de păsărele ! Parcurile sînt slăbiciunea mea.
— Pentru Cișmigiu preț piperat.
— Nici nu-mi închipuiam că ar fi altfel. Doar un Cișmigiu avem și noi ! Crezi că nu se cuvine, nu e cazul, nu merită ? Bă bine că nu ! Domnule Ioku, am să țin apartamentul cît m-o ține punga. Prevăd că într-o zi tot pe dumneata am să te rog să mi-l schimbi pe un subsol. Mde, ale vieții valuri.
— Pentru subsol nu eu. Groparii ocup subsol.
— Ai dreptate, groparii. Vrînd-nevrînd, pînă la urmă toți ne dăm pe mîna lor : ei ne aranjează la subsol cu mult dichis.
— Pentru atunci trăit, ghiftuit.
— Ești un înțelept, domnule Ioku, asta-i soluția, trăit, ghiftuit. Destul am tras cu prașția în nemurire. Și cu ce ne-am ales ? Cu praful de pe pingele.
— Pentru praf bate vînt intră ochi.
— Îmi dai voie, domnule Ioku, să te-ntreb ce neam ești ? că tare duios le amesteci !
— Pentru cine întreabă ai sînge sîrbesc, ungur, polon, puțin grec. Toți de-a-valmă ! Asta face încredere la client. La noi caută străini. Altfel, domnule dr. Stanca, altfel... dacă ați avea bunăvoința să nu mă dați în gît ! — mulți ani am tras mîța de coadă, cînd în Gara de Nord, cînd prin portul Constanța. Pînă a dat Dumnezeu să mă-mbăt criță cu un samsar din Anatolia : Bă, Ionică, tu cretin primantîi ! Bă, fă Ioku. Fă corcitură. Dever mare !

(Din informarea verbală a lui M. Bociort la o întrunire conspirativă restrînsă) : Trebuia să am o dezlegare ? Din partea cui ? Nu resping mustrările, dimpotrivă, aș vrea să trag învățăminte, voi sînteți mai mulți și judecați mai drept, iar disciplina de partid este una pentru toți. Însă eu vă cer... sau, mă rog, vă propun... să aveți în vedere situația concretă, sub toate aspectele ei : alarmat de nu știu cine, asta o să aflăm noi, curînd, omul s-a zbătut să ia legătura mai întîi cu Alexandru, pentru clarificarea unor chestiuni de principiu. Ce vi se pare așa greu de înțeles ? El își duce zilele în libertate, pe picior mare, se războiește prin gazetă cu toți grangurii, din cînd în cînd își aduce aminte și de noi, ar vrea să ne fie... poate tovarăș... poate... Bociort ridică din umeri, însă nu are practica muncii ilegale, nu mai știe legile conspirativității, nici răbdarea nu-l mai ajută, e în stare de gafe costisitoare în primul rînd pentru noi. Cum prinde, ori numai i se pare, că ar fi să-i retragem încrederea, și începe să se-agite ca o muiere isterizată, și pînă nu ajunge la careva dintre noi, dintre vechii lui tovarăși, nu se lasă. Eu m-am întrebat, nu o dată, în ultimii ani : Ce mai e și cu individul ăsta ? E coadă de topor ? Ia să mergem noi pe fir. Încă din toamna lui 1921 s-a angajat într-un joc dublu, nu chiar din propria inițiativă : atunci, într-o conjunctură încîlcită, nefavorabilă nouă, cu atacuri înverșunate din toate părțile, unii tovarăși au considerat că n-ar strica s-avem oamenii noștri în tabăra adversă. Ani la rînd Vlad Stanca s-a dovedit un bun actor. Eu am încercat mereu să-l descos, vrînd să pricep în ce ape se scaldă. Mi-a zis, de fiecare dată : Cu sufletul am rămas și o să rămîn alături de mișcare. Fac tot ce îmi stă în puteri, n-aveți decît să mă verificați pînă în pînzele albe. Altfel, m-am prins în horă cu liberalii. Așa se spune, nu ? Ei îmi cîntă, eu îi descînt. E un joc palpitant, cu multe necunoscute, și tot atîtea riscuri. Acum e tîrziu să mai dau înapoi. Ce se va întîmpla cu mine, de unde să știu ? Am avut însă bunul simț să-i asigur pe tovarăși : dacă va fi să mă prăbușesc, fiți liniștiți, nu voi atrage pe nimeni : eu, și numai eu am să suport consecințele. Oricum, mișcarea noastră nu va avea de suferit. Am luat toate măsurile... Dragi tovarăși, eu, Bociort, nu i-am adus elogii, după cum nici prea tare nu l-am îmbrîncit, pînă de curînd. Ei, mi-am zis, hai să vedem,

poate că n-o fi dracul chiar atît de negru. Ațipire în lupta cu dușmanul de clasă, împăciuitorism ? De multe am fost bănuit pînă acūm, o știți și voi, numai de concesii, de sentimentalisme idioate nu s-a încumetat nimeni să mă acuze. Eu am învățat să lovesc fără milă. Pînă cînd am lovit și unde nu trebuia, îndepărtînd, pentru o vreme, un vechi militant și prieten al meu. Mi-au trebuit trei ani și mai bine ca să-l readuc în mișcare, alături, tovarăș. Voi m-ați absolvit de această greșeală. Eu, unul, n-am să mi-o iert niciodată. Boală grea suspiciunea... a început să bîntuie și printre noi... ori mă înșel eu ? ! Pe Vlad Stanca nu l-am scăpat din ochi : Ūmbră am să-ți fiu ! Din păcate... nici azi... după atîția ani... n-aș putea spune că i-am dat de capăt. Dacă ar fi să mă iau după cîte se știu și se pot cîntări, eu, Bociort al vostru, n-am ce să-i reproșez : Ne-a ajutat o vreme cu bani, din banii lui... a organizat și contribuții materiale pentru mișcare... ne-a transmis informații, toate exacte... iar în gazeta lui am scris și eu și alți tovarăși. Aventurier ? Nebun de legat ? Ce dracu mai e și cu individul ăsta ? Mă calcă pe coadă, mă intrigă, mă exasperează : odată și-odată trebuie să aflu ce hram poartă. Din tabachera cu mahorcă, Bociort dădu la iveală un mosorel cu ață neagră, în care era înfipt un ac de cusut cojoace. Apoi își descheie haina. După ce pipăi căptușeala în partea stîngă, de la mijloc în sus, către umăr, se adresă celor prezenți cu voce scăzută : Un bob zăbavă ! Cu vîrful acului agață un fir din cusătură și trase de el încet, cu mare grijă ; după vreun minut, ca și cînd s-ar fi-nhămat la o treabă istovitoare, se lăsă pe spătarul scaunului, respirînd adînc ; cu dosul palmei șterse de pe frunte niște broboane imaginare ; toți se foiră, stăteau ca pe jar, îi ardea la tălpi ; Bociort reluă lucrul, teribil de concentrat, cu aceeași agasantă încetineală și aparent efort. Primul izbucni Ciomîrtan : Văd că rîcîi la nesfîrșit. De-atunci deschideam un seif ! Un pachet de țigări trecu din mînă în mînă. Gorovei scăpără un chibrit. Dă-mi voie, că sînt specialist în desprins căptușeli. Tot eu am să ți-o cos la loc ! se oferi Gîrneață. După ce rupse firul și puse acul pe masă, Bociort se ridică în picioare : Na, că v-am dat pe față. Uite cum v-am dat ! În degetul mic vă am ! Măi, leiparalei, iar mi s-arată a pagubă. Izbi pumnul în tăblia mesei : Cum așa ? Nu se-admite. Vă pierdeți răbdarea cum

își pierd domnișoarele de azi fecioria, una-două ! Își aprinse și el o țigară. Am zis eu, am tot zis : Nervișorii, bată-i vina, încep să zbîrnîie nervișorii. Și ne lasă, prea ușor ne lasă... Un singur scaun dacă mai scîrțîie, trec la sancțiuni ! Îi tremurau mîinile și bărbia. Cu mișcări zvîcnite desprinse căptușeala hainei : E, ca să vedeți și voi unde port eu documentele secrete. De parcă ăia de la siguranță n-ar ști... Ba să știe pe aia mamii lor ! Copoi îngălați și-mbălați ! De trei ani mă adulmecă. N-am să le cad în gheare. Nu, nu, nu ! I-am promis băiețelului meu o săniuță... Ciomîrtan îi aduse un pahar cu apă : Ei, bravule, cum stăm cu nervișorii-drăcușorii ? ! După ce goli paharul, ca pe vreme de arșiță, Bociort își lărgi cravata și se ghemui pe scaun, mohorît : Azi-dimineață m-am trezit tîrziu, pe la opt... mi-e din ce în ce mai greu să mă smulg din cîrpe... drept e că și de adormit, adorm cu hapuri... ei, și cînd am deschis bine ochii, văd lîngă ușă, pe dușumea, un pliculeț... ăsta ! și el scoase din căptușeală un plic roz, cu marginile aurite. Ei, bravo, nene, asta îmi place de nu mai pot, mă bagă în călduri, mă ia cu dîrdîială. În mare siguranță mă aflu. Va să zică așa, păzit și răspăzit... casă conspirativă ! Și-n timp ce eu trag la soamne, o făptură nurlie, o fetică, îmi strecoară pe sub ușă scrisorele de amor. Gazda mea se jură că nu știe nimic. Ușa de la intrare era încuiată, nimeni n-a pătruns în casă. Deschid plicul : două pagini la mașină. Un manifest către populație, gîndit și scris ca din partea noastră, a comuniștilor. Bociort citi doar primele rînduri : Există azi suficiente dovezi pentru a susține cu fermitate că o mișcare abuzivă, cu stindard de împrumut, ticluind fraze sforăitoare despre necesitatea regenerării naționale, în realitate acționînd pe baza unui program de învrăjbire, încearcă să cîștige adepți, să-și croiască drum în societatea noastră. Exaltarea instinctelor, minciuna și teroarea, iată armele folosite cu dibăcie de către conducătorii acestei mișcări. Înrudite ca tendințe, Liga Apărării Național Creștine și Legiunea Arhanghelului Mihail au pervertit îndeosebi conștiințe tinere, prin vehicularea unor principii naționalist-extremiste, apelînd, în același timp, și la ciomag și pistol. Partidul comunist se adresează tuturor cetățenilor de bună credință, lucrători, țărani nevoiași, intelectuali cu vederi democratice : Misticismul, cultul violenței și al asasinatului — mani-

festări străine spiritualității românești — au drept scop tocmai subminarea luptei noastre unite pentru libertate și dreptate socială. Azi, mai mult ca oricînd, se impune... Bociort împături hîrtiile și le puse în plic : Oare mai încape vreo îndoială ? Chiar dacă nu semnează... nu se dă de gol... e limpede că numai Vlad Stanca putea să scrie un asemenea manifest. El știe să vadă, știe să și prevadă. Azi a fost o întîmplare de tot hazul, se destinse Bociort. Între noi, numai între noi să rămînă, preveni, sever. Azi m-am întîlnit cu tovarășii din conducerea de-aici... cu o jumătate de conducere, cum ar veni. Că cealaltă jumătate e departe... Am scos plicul din căptușeală : Poftiți și citiți ! Toți au căzut de acord să dăm publicității manifestul. Două, trei cuvinte dacă am schimbat, să fie mai pe înțeles. Și-acuma vă întreb pe voi, mă întreb și pe mine : Dacă le-aș fi mărturisit nu bănuiala, convingerea mea, repet : convingerea, că e scris de Vlad Stanca ? ! Grea boală, suspiciunea... grea și molipsitoare... însă un leac, un leac trebuie să aibă. Pe viața mea, pe copiii mei, pe tot ce am, eu, Bociort, m-am legat să-i vin de hac. Pînă una-alta, iar mă-ntorc de unde-am pornit : Ce să cred eu despre individul ăsta ? Dacă nu-i agent, nu-i provocator, atunci ? ! Posibil, mi-am zis, posibil să fi făcut în tinerețe o fixație cu mișcarea de stînga, și o ține așa pentru cît mai arc de trăit. Oricum, dragi tovarăși, sînt de acord, în principiu, că omul ăsta ne poate pricinui multe încurcături, chiar și fără vreo intenție, numai prin felul său de a fi, de a se purta... de cînd îl știu e sub tensiune... hărțuit și hărțuind pe alții, neglijînd chestiuni elementare de conduită în relațiile cu noi... de pildă, mie îmi zice tot pe numele adevărat, deși i-am atras de-atîtea ori atenția... nu-i place lui să mă cheme Bociort, și gata !... la întîlniri vine cu automobilul... mă rog, nu poate, ori nu vrea să se adapteze condițiilor... merge mai departe cu tactica infiltrărilor, combătută acum de noi... trebuie să ieșim din ascunzători... să ne impunem la lumina zilei. Cînd a cerut, prin tovarășul Chirotei de la tipografie, să se vadă cu Alexandru, eu m-am opus, categoric : transmite că ești plecat din Capitală, în speranța că are să se lase de năravul ăsta... prea insistă, și cînd trebuie, și cînd nu... prea ne vrea la dispoziția lui... e ceva suspect. A doua zi a vrut s-ajungă la Benedict, ceea ce m-a pus pe jar : de ce tocmai la

Benedict ? Să nu știe că tovarășul nostru a dispărut fără urmă ? ori se preface, vrînd să acopere o mîrșăvie. A treia zi m-a asaltat pe mine. Bine, primesc, mi-am zis, am eu ac de cojocul lui ! Trebuia să am dezlegare ? Mi-am luat-o singur. Nu știam de indicațiile ce s-au primit, nimeni nu m-a informat la timp. Da, abia acum aflu că Vlad Stanca trebuie anihilat. Și mă-ntreb, de față cu voi, tovarășii mei : Cum, adică, anihilat ? Pe ce cale, în ce fel ? Era nevoie de niște precizări, de ceva limpede, care să excludă orice interpretare nedorită. Anihilat... anihilat... multe se pot înțelege ! Or noi, dragi tovarăși, nu sîntem organizație anarhistă, nu dăm foc la case, nu punem bombe, nu pîndim oamenii la colț de stradă, fie ei și dușmani înverșunați. Altă nedumerire a mea : unde sînt dovezile, pe ce temei s-a dat indicația de anihilare ? De informații tendențioase sîntem sătui cu toții. Este Vlad Stanca agent, renegat, provocator, instigator ? Cu certitudine, știți prea bine, dragi tovarăși, că nu se poate afirma. Avem doar bănuieli, presupuneri, cu ele manevrăm în fel și chip, pînă ne ia cu amețeli. Și dacă, întreb eu, acum, cînd încă nu e prea tîrziu, și dacă lovim într-un tovarăș ? Cine să ne-o mai ierte ? Mă știți, vă știu, voi îmi purtați de grijă, tovărășește, dar vă apăr și eu cît îmi stă în puteri, ne leagă o cauză, o luptă comună, mie mi-a mers vestea de intransigent, unii spun : al dracului ! — iar vreo cîțiva se-ntreabă dacă mai am în mine pic de simțire, de duioșie : altfel zis, dacă mai sînt și eu om ca toți oamenii. Neîndurător am fost cu prietenii ezitanți, și i-am pierdut, merg înainte cu tovarășii. De soție, de copil m-am despărțit, pentru cît timp ? Noapte de noapte îi visez, încerc să le explic de ce trebuie să stau departe de ei, mereu să m-ascund, soția nu înțelege, și mă cheamă acasă, unde mi-e locul, e dreptul ei să mă cheme, băiatul se îndepărtează de mine — și ce folos că într-o zi i se va spune : tatăl tău a fost un erou, poți fi mîndru de el ? ce folos... dacă nu mă știe. Voi, tovarășii mei, să nu mi-o luați în nume de rău, nu mă plîng, și-napoi eu, unul, n-am să dau, însă tare mult aș vrea să rețineți un lucru : mai tare decît amărîtele astea de condiții în care ne ducem și viața și lupta, care sînt una, la urma-urmei, mai tare, zic, mă sperie greșelile noastre... greșeli față de cine ? față de tovarăși. Uneori mă-ntreb : Dacă singuri ne rărim rîndurile, lovind cu ochii închiși în

dreapta și-n stînga, anulînd, anihilînd, executînd dispoziții care nu se potrivesc aici, atunci, dragi tovarăși, ce nevoie mai e de poliție, de provocatori și instigatori ? Pleacă de-aici către tovarășii noștri din conducere o groază de informații, fie neverificate, fie de-a dreptul tendențioase ; pleacă de la tovarăși către noi indicații : evitați, anulați. Acum au căzut sorții pe Vlad Stanca să fie anihilat. De mirare n-ar fi să cadă și pe mine, și pe voi, mîine-poimîine. Uneori am impresia că se dă cu zarurile : Pe cine să mai înlăturăm ? Ia să vedem... zvîrrrr ! a ieșit patru-patru, ăsta e Popescu, zvîrrrr ! cinci-trei, ăsta e Stănescu, zvîrrrr ! ăsta e Bociort... dragi tovarăși, de bine, de rău, sînt și eu în conducerea mișcării, am un cuvînt de spus... din păcate, pînă la ora asta eu nici nu știu cum arată secretarul nostru general... încă n-am avut prilejul să ne strîngem mîna și să schimbăm două vorbe, cum se obișnuiește. Altfel, toate bune și frumoase. Eu, intransigentul, sînt gata să mă spulber și pe mine, în numele cauzei, cu o condiție, dragi tovarăși, să dețin niște dovezi împotriva mea, a nimicniciei mele. Întreb : Care sînt capetele de acuzare în cazul Vlad Stanca ? În dimineața zilei de 3 octombrie 1928 s-a văzut cu tovarășul nostru Dinu ; întîlnirea a durat mai puțin de zece minute și a fost supravegheată de noi ; totul s-a desfășurat fără cusur ; informațiile aduse atunci de Vlad Stanca ne-au scăpat dintr-o mare încurcătură, cu manifestele pentru Galați și Tîrgu Mureș. În noaptea de 5 spre 6 octombrie tovarășul Dinu a părăsit casa conspirativă fără nici o aprobare, cu de la sine putere — s-a dus direct la nevastă, ce vreți, om tînăr, i se-nfierbîntase sîngele, și-a fost luat ca din oală, în izmenuțe. Peste nechibzuința tovarășului nostru s-a trecut ușor. Sub semnul întrebării a fost pus Vlad Stanca : nu cumva individul ăsta lucrează mînă-n mînă cu poliția ? În ziua de 4 februarie 1929, pe cînd se pregătea greva de la „Metalurgica“, eu l-am trimis pe Vlad Stanca la întîlnirea cu tovarășul Scorobete, de la care să preia un dosar cu materiale. Nimic de reproșat : după cum fusese convenit, în „Opinia“ au apărut trei articole în sprijinul grevei. În ziua de 7 februarie Scorobete a fost arestat în tramvaiul 9. Cine îi dăduse voie lui să iasă din casă ? și unde dracu vroia s-ajungă ? nici azi n-am aflat. Atunci a fost tras semnalul de alarmă : atenție, tovarăși, Vlad Stanca face

jocul poliției. Izolat, cu mai toate legăturile tăiate, omul s-a încăpățînat să lucreze în favoarea noastră — și să ne caute. E diabolic, tovarăși, are antenele lui, știe de unde să ne ia, știe să insiste, să răzbată, nimic nu-i rezistă, convinge și pe michiduță să-i deschidă porțile și să-l ia de ortac : așa s-a văzut tovarășul Benedict în dimineața zilei de 1 ianuarie. Gazda conspirativă ne-a dat toate semnalmentele, nu mai încape nici o îndoială că el a fost, Vlad Stanca. De unde știa că Benedict se ascunde acolo ? Întrebare de-a dreptul inutilă, doar v-am spus : are un fler nemaipomenit... ori, dracu știe... Au golit o sticlă de vin, gazda le-a adus pahare, cozonac, a și tras cu urechea, se pare că n-au discutat cine știe ce, mai mult au tăcut, adică. În aceeași zi, pe la prînz, Benedict a dispărut. Ce ne relatează gazda ? La ora unu și jumătate a urcat la mansardă, să vadă ce mai face tovarășul. Ce să facă ? Nici urmă de Benedict : cum așa ? pe unde s-a strecurat, pe unde-a ieșit ? doar nu s-a înălțat la cer ? Ce știm azi, după aproape trei săptămîni ? Știm că Benedict nu se află în beciurile poliției, nici la vreo închisoare, nici acasă, la nevastă. Altceva, nimic, nimic. A cui e vina, cine poartă răspunderea ? Cineva, nu știu cine, a stabilit : Vlad Stanca. Și-ndată ni s-a transmis : anihilați-l pe instigator, provocator, agent. Mă ia cu spaime, dragi tovarăși, mă trec toate sudorile, și iar mă-ntorc de unde-am plecat, și-ntreb : ce să înțeleg eu, agitatorul comunist, intransigentul, prin acest : anihilați ! — ce ? Pîndiți și hăituiți de poliție, ne-am închis într-o lume a noastră, departe de vuietul lumii adevărate, și nu mai admitem nici o evadare, orice tentativă trebuie dejucată la timp și fără menajamente. Mi-a murit un cumnat, cheferist, au rămas de pe urma lui cinci copii, vestea mi-a venit cu întîrziere de o lună, și-am cerut un permis de cîteva zile, ca un soldat în termen, să mă văd cu soția, în loc sigur, supravegheat de rețeaua noastră... să mai aflu și eu... să dau un sfat... nu mi s-a îngăduit, dragi tovarăși, a trebuit să-mi fac autocritica pentru sentimentalism idiot. Ieri către prînz a început să ningă, așa mi s-a zis, prima ninsoare pe iarna asta, cu întîrziere de vreo două luni, pînă și anotimpurile s-au dat peste cap... ningea liniștit, cu fulgi mari, așa mi s-a zis, iar eu am dat perdelele la o parte și-am vrut să deschid obloanele... era un drept al meu să văd cum ninge, nici o altă pretenție nu

mai aveam... dar obloanele erau bătute în cuie... atunci, am urcat în podul casei, credeam că acoperișul e din țiglă, am să trag două țigle și-am să-ntind mîinile spre cer... să prind și eu fulgii de nea... acoperișul era de tablă... De undeva, din stradă, de prin curțile vecine răzbăteau voci, chemări, simțeam un freamăt, oamenii se mișcau în voie : o, dragi tovarăși, cît i-am invidiat pe oamenii aceia... ce n-aș fi dat să fiu în locul lor, să respir în voie ! Însă voi știți că uneori invidia ușor se transformă în ură : da, acum, sînt sigur, spre durerea și neliniștea mea, că îi urăsc profund, cu toată ura de care se simte în stare un om încătușat. Dacă va fi să cad, dragii mei tovarăși, pe nimeni altul să nu dați vina, decît pe mine, numai și numai pe mine. I-am promis băiatului meu că în iarna asta am să-i fac o săniuță și-o să ieșim împreună pe pîrtie. Trebuie să mă țin de cuvînt.

2

Cu locuința se rezolvă în numai cîteva zile, de miercuri pînă sîmbătă, însă nu chiar așa cum dorise, chiria unui apartament cu vedere la parc, la Cișmigiu, ridicîndu-se la sume exorbitante : după ce, în compania lui Ioku, vizită șapte case din perimetrul central, toate pe străzi liniștite, cu trafic scăzut, se hotărî în cele din urmă pentru un bloc de pe Regală, de curînd dat în folosință, prezentînd, deci, unele garanții în ce privește ascensorul, instalațiile sanitare și cea de încălzire. Îl mai ademenise încoace și faptul, nu lipsit de importanță pentru un burlac, că la parterul blocului se deschise un mic restaurant cu meniu-fix, dimineața, prînz și seara. Cu mobila și aranjatul interioarelor nu intenționa să cheltuiască prea mult. De altfel, alegerea mobilei de la vreo expoziție cu vînzare (nicidecum de la un magazin de comandă, cu prețuri piperate) o lăsă pentru săptămîna, ori chiar săptămînile următoare, nădăjduind să o cointereseze în această mai delicată chestiune — doar sentimental, se-nțelege — și pe Cornelia, căci și pentru ea, dacă nu cumva în primul rînd pentru

ea, închiriase apartamentul de pe Regală. Ioku ținu să-l asigure că îi stă, în continuare, la dispoziție cu adrese și sfaturi. În numai două, trei zile, Ioku depistase alte vreo cincisprezece apartamente libere (eliberate, peste noapte), în perimetrul central, semn că neajunsurile de tot felul îi clinteau pe mulți din loc, de unde prinseseră de-a lungul anilor rădăcini, obligîndu-i să ia calea periferiei, ori, și mai rău, să părăsească orașul-capitală. Pentru cînd prindeți osînză... fiți grangur... mutăm Cișmigiu, îl încurajă Ioku. Una ca asta mi s-ar putea întîmpla într-o altă viață, își limpezi el, cu resemnare. În asta pe care o duc acum, în nici un caz. Doamne-ajută să nu mă pomenesc la subsol, pe unde mișună golanii și guzganii. Pe urmă, cînd stărui puțin, doar puțin, cît să nu-l tulbure prea tare, la situația lui rememorînd, mai pe sărite, cum se săltase el în ultimii vreo zece ani, în numai zece ani, de la condiția de tipograf-agitator la aceea de director de gazetă (nu mai trecea la socoteală și titlul de avocat, nu-i mai era la inimă avocatura, cu bilanțul ei nefavorabil, multe procese pierdute...), își zise că rău din cale-afară nu i-a fost, de ce să supere pe Dumnezeu, a prins și un mandat de deputat la liberali, a ținut ateliere, o patiserie, un mic magazin de cosmetice (pînă ce au trecut toate în administrarea Verei), a avut bani, încît să mai dea și altora, să finanțeze, vremelnic, diverse acțiuni de propagandă ale mișcării, a călătorit prin țară și peste hotare, a văzut, a scris, și-a spus cuvîntul, acum ce pretenții să mai aibă ? — Viața lui s-a definit, s-a stabilizat, el, Vlad Stanca, a fost încadrat, fixat pentru totdeauna în stratul de mijloc al societății românești, cel mai cuprinzător, și orice-ar mai întreprinde în continuare nu-i chip să răzbească mai sus, după cum nici să coboare mai jos, porțile și în sus și în jos fiindu-i închise : nici burghezii nu și-l revendică, nici proletarii nu mai mor de dragul lui. Stratul acesta — pătura de mijloc, cum se mai spune — absoarbe lent și sigur pe toți ezitanții și prudenții, le dă, de consolare, mici satisfacții și-i cuminține definitiv. Aici nu se nasc și nu mor eroi, nu există condiții pentru așa ceva. Aici viețuiesc oameni de treabă, cu frică de poliție, doar în gînd (ori în articolașe cam anoste, admise...) răzvrătindu-se împotriva poliției, nădăjduind, în ascuns (ce mare cutezanță !), să vină și o vreme a lor, a celor din pătura de mijloc, și mu-

rind cu această nădejde generație după generație... Șanse de a deveni erou avusese nenumărate, doar strigase lozinci, condusese manifestații de stradă, se tîrîse sub gloanțe prin Piața Palatului în acea dimineață de 13 decembrie 1918, trăise experiența Jilavei, șansele nu-i lipsiseră, nu se putea plînge, le dăduse cu piciorul, acum ce pretenții să mai aibă ? Eroii zăceau prin cimitirele orașului, mulți în gropi comune, el trăia, ca cetățean onorabil din pătura de mijloc, se mișca liber, închiria apartamente în perimetrul central, femeia de care încă mai era legat prin cununie se mîndrea cu o făbricuță, iar la nevoie nu l-ar fi lăsat chiar muritor de foame, amanta credincioasă îl vizita la intervale acceptabile, îi era cald, îi era bine — iar în aceste condiții oare merită să mai lupți pentru o cauză care te refuză ? ! Jură să nu mai dea nici un semn, să nu mai încerce nici o relație cu tovarășii din conducerea mișcării, se poate merge mai departe și așa, fără o credință, de pe o zi pe alta, cîte zile vor mai fi n-are nici un rost să le mai numărăm, dacă toate se anunță la fel de cenușii, ori de rozalii, depinde cum vrei să le vezi... în ce dispoziție te afli... Își dorea o cădere lentă, nedureroasă, fără mustrări de conștiință, zvîrcoliri, isterizări, în obișnuitul cenușiu, cel care vindecă de marile ambiții, retează entuziasme, aplanează conflicte și omoară de bătrînețe decrepită. Cum se comportă cetățeanul din pătura de mijloc ? Mormăie, mai și izbește printre ai săi, dar se-arată jovial în lume, împarte salutări și zîmbete, și îi judecă pe ceilalți după cîtă considerație îi acordă, tot prin salutări și zîmbete ; are o casă, o nepastă onorabilă, copii cuviincioși, are o slujbă, o mică afacere, un venit, învîrte ceva, de unde să-i iasă un ban, însă totul se face discret cu infinite măsuri de precauție, cu asigurări că nimeni nu va ști, nu va afla, căci el, cetățeanul din pătura de mijloc, vrea să treacă prin băltoacă fără a se stropi, metări și zîmbete ; are o casă, o nevastă onorabilă, copii cuprinde, pentru fiecare abatere avînd pregătită justificarea izbăvitoare, căci viața e grea și omul păcătos din fire.

Pe această stare de spirit, provizorie, ce se tălmăcea mai mult prin oboseală și năduf, după repetate înfrîngeri, pe care, în sinea sa, le socotea vremelnice, înfrîngeri de conjunctură, și numai într-o mică măsură printr-o resemnare alarmantă, însă, oricum, o stare favorabilă concesiilor, alunecării spre compromis, îi pică la tratative dr. avo-

cat Augustin Fonea : colega, ni se scufundă șandramaua, și-o să intrăm la apă, îi zise acesta, pe cînd își adunau hîrtiile în mape, cu intenția de a părăsi tribunalul. Vlad Stanca (iată că i se mai ivise o șansă...) angajase un nou proces de moștenire și departajare, urmînd să pledeze cauza unei văduve de negustor — angrosist de vinuri, femeie la 76 de ani, oloagă și cam slabă de minte, hărțuită acum de neamurile răposatului, care se luptau din răsputeri pentru cele două rînduri de case centrale, o mică proprietate în părțile Teleormanului, un automobil „Ford“ ultimul tip, oferind bătrînei doar o sumă modestă, cît să-și ducă zilele într-o cameră închiriată. Dosarul cuprindea, printre altele, și un certificat medical cu diagnostic de senilitate avansată, de unde și concluzia că „venerabila doamnă M. este inaptă de o judecată limpede, care să-i îngăduie administrarea unor valori...“ Vlad Stanca știa că expertiza medicală, semnată de un medic cu renume, ușor putea fi infirmată de o altă expertiză, purtînd semnătura unor medici cu și mai mare renume : totul depindea de onorar. Pe de altă parte, bătrîna semnase un act prin care numea drept administrator al întregii averi ce i se cuvenea un nepot al ei, doctor în științe economice. N-ai vrea să luăm o gură de aer îmbîcsit ? propuse Augustin Fonea, în timp ce își îmbrăcau paltoanele. Aerul nostru de București este o adevărată binefacere pentru cine vrea să-și dea duhul mai repede. Toamna și iarna, zgură, pîclă, miros de mangal ; primăvara, polen, prilej de alergii ; vara, praf, zăpușeală, damf de sudoare. Am o tanti la munte, băciță roșcovană cu peste două mii de oi, îi tot zic : Vino în Capitală, dragă mătușă, numai două luni să-mi stai, ca să-mi pice și mie o moștenire babană ! Aș, de unde... nu se-nvoiește, scursoarea, palat să-mi dai și nu-mă-ndulcești ! mi-a zis, acolo, la voi, pe asfalt, pute a hoit... Augustin Fonea era și el de la munte, coborît însă de copilandru la șes, către Blaj, unde tatăl său instalase o moară de apă. Regreta și azi că nu rămăsese ucenic pe lîngă taică-său, morăritul la șes, în zone cu mari producții agricole, fiind, oricum, mai rentabil decît avocatura în Capitală, pe vreme de criză. Bineînțeles, dacă nu ești în combinație, dacă nu te-ajuți cu aproapele tău, îi strecură lui Vlad Stanca, îndată ce părăsiră clădirea tribunalului, și nu mai era cine să-i recepteze. Bref, domnul

meu, mort-copt, eu trebuie să cîștig acest proces, în care destinul a vrut să fim adversari. Îmi ești coleg, îmi ești simpatic, adorabil, te respect în cel mai înalt grad, îți cunosc principiile... totuși... hotărîrea mea este fermă : am să cîștig ! Desigur, dumneata, surprins, agasat, revoltat, ai să mă-ntrebi : Cum așa, domnul meu, cum îndrăznești ? Am să-ți explic : disperarea, numai disperarea îmi dă asemenea impulsuri neroade. Apăr nu doar o cauză, ci și o dragoste... o mare dragoste... sau, mă rog, cum vrei s-o iei... la mijloc e și o tînără femeie... o nepoată de-a răposatului, pe care am de gînd s-o duc la altar, îndată după încheierea procesului. Dumneata, colega, ții partea unei femei senile, cu un picior în groapă, dacă nu chiar cu amîndouă... să fie dreptate, proclami, dreptatea e oarbă... iar eu vin să-ți zic : În acest moment, cunosc o singură dreptate, are 27 de ani, înăltuță, blondă, cu mult șarm, cel puțin pentru mine, și asta, doar asta contează... Nu, nu deschide gura, nu-mi reteza elanul, mai îngăduie scîrnăviei din mine să-și reverse duhorile. O, dragul meu, vorbindu-ți astfel, cu efort de vulgarizare, mă simt ca un excrement în ploaie : Totuși, ce-ai vrea să fac ? E unica mea șansă de a mă redresa moral, după experiențe degradante, care m-au dus la un pas de prăpastie... da, dragul meu, m-au salvat cu spălături intestinale... iar azi mă-ntreb : să le fiu recunoscător ? Numai dumneata poți să m-ajuți : trebuie să cîștig acest proces, în care nu există decît o singură dreptate, cea de care ți-am pomenit, dulce, suavă și mult credincioasă. Întreg onorariul ce mi se cuvine mie îți stă la dispoziție, bașca ce mai ici de la babă — iar pentru repararea prestigiului de avocat... lasă, că ai pierdut cam des... ai promisiunea unor combinații de trei procese, unul și unul, pe sprînceană, în care victoriosul vei fi dumneata. De ce atîtea infructoase rețineri ? Doar se știe că tot așa procedează și maeștrii barei, înflăcărații noștri apărători ai dreptății, al căror exemplu ne luminează calea. În caz contrar, bănuiești rezultatul, încheie dr. avocat Augustin Fonea, trăgind cu ochii în toate părțile, deși străduța pe care înaintau cu prudență era pustie. Ai vreun martor ? triumfă mai apoi, apucîndu-l cordial de braț. Nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase. Curaj, puțin curaj... și mai dă-o dracului de babornițǎ ! doar și-a trăit traiul, și-a îngropat bărbatul ! Au-

gustin Fonea își potrivi cu grijă fularul pufos în jurul gîtului și, atins de un ușor guturai, tuși de cîteva ori, scurt, dechezat : Aș dori încuviințarea dumitale, măcar de principiu, în următoarele două, trei zile. În caz contrar... da... în caz contrar, bătrîna doamnă M. are să se lipsească de serviciile dumitale. Nu-ți ascund că am și început demersurile în acest sens : ar fi suficient, cred, să afle că ai fost comunist, închis la Jilava. Doamna M. are o mai veche răfuială cu agitatorii comuniști, de prin 1920, cînd soțul ei, răposatul, ținea și o fabricuță. Batem palma, bem'aldămașul ? O țuică fiartă, cu piper și scorțișoară ne-ar schimba structural viziunea despre lume. Abia cînd intrară în vier-muiala de pe Calea Victoriei, îmblăniți și impozanți, cu gențile umflate ca niște burdufuri, amîndoi respirînd un aer de tihnă și prosperitate, Augustin Fonea schimbă vorba, mărturisindu-și intenția de a se lansa curînd în politică, de partea unei formațiuni tinerești, pe cale de a se înfiripa. Nu cunoștea în detalii programul, doctrina formațiunii în cauză — de altfel, toate astea niei nu aveau pentru el prea mare importanță, el miza pe flăcăul ăsta tomnatic și cîrcotaș, care era Zelea Codreanu, în voia lui se lăsa : E cu tinerimea, cînd o ține în friu, cînd o dezlănțuie... unde-i tinerime e și agitație și reformă... Codreanu ăsta are să reformeze întreaga societate românească. E, dăm de dușcă o tărie ? Ești invitatul meu. Coborîră pe lîngă magazinul Lafayette, îndreptîndu-se, ceva mai sprinten, către birtul cu specialități vînătorești și palincă de pe Brezoianu. De la tribunal și pînă aici, drum nu tocmai lung, preț de vreo douăzeci de minute numai, Vlad Stanca nici nu-și dorise, nici nu apucase să deschidă gura, monologase Augustin Fonea, el informase, pusese întrebări și dăduse răspunsuri, sigur de sine, sigur și de reușita demersului. Astfel de aranjamente între avocați nu-i erau străine lui Vlad Stanca, auzise de ele, din surse autorizate, iar în lunile din urmă i se și făcuseră propuneri în acest sens, fără prea multe menajamente, primești, nu primești, spune repede, că timpul presează, timpul costă ; nu ripostase vehement, nu doar din prudență, refuzul categoric ducînd la contramăsuri, cel mai adesea la intrigi și boicot temeinic organizat, cît mai ales din lipsă de probe, de martori, poate și din convingerea că năravurile avocățești se vindecă mai greu decît altele, și-n orice caz, el nu se soco-

tea cel mai în măsură a le vindeca. Era la mijloc și o judecată concesivă : De bine, de rău, printre oamenii ăștia îmi cîștig pîinea, iar a-ți denigra profesia, colegii, e o treabă destul de scîrboasă, și care nu se iartă. Amînase răspunsul de pe o zi pe alta, pînă ce ofertanții, pricepînd, se retrăseseră. În pagubă ieșise el, mii, poate zeci de mii de lei pierduse de dragul unei atitudini ferme — ceea ce, observă acum, nu este în firea, în spiritul cetățeanului din pătura de mijloc, încă nu m-am acomodat mediului, încă mai fac nazuri, ba îmi miroase, ba îmi pute, cetățeanul din pătura de mijloc nu refuză, nu pierde, acceptă orice, între patru ochi, între patru pereți, cum se spune, între mine și dumneata, între noi doi, numai să nu se afle cumva, doamne-ferește... Nu, astfel de propuneri nu se făceau chiar așa, la întîmplare, și oricui. Numeroși dintre avocații mai tineri, care băteau zilnic culoarele tribunalului în căutare de clienți, nu o dată implorîndu-i pe maeștri să le paseze și lor un mezelic de proces, n-ar fi ezitat o clipă să intre în combinații pe cît de dubioase, pe-atît de rentabile. Rareori le venea rîndul, celor mai mulți — niciodată, ei neprezentînd garanțiile necesare de discreție și abilitate, în caz de primejdie. Trebuia să treci prin verificările de rigoare, să te lași cîntărit, mai apoi manevrat de rechinii baroului, să faci servicii din proprie inițiativă și, aparent, fără nici un interes direct. Augustin Fonea, chiar dacă se descurca onorabil, încă nu prinsese cheag, nu se număra printre rechini. Poate că numai dragostea pentru o tînără femeie, a cărei cauză nedreaptă o pleda, să-l fi împins la combinații. După cum, exclus cu desăvîrșire n-ar fi să mi se-ntindă o plasă, își mai precizâ, preventiv, Vlad Stanca, amintindu-și că celălalt pomenise, în treacăt, de bunele sale relații cu Zelea Codreanu. Vor să mă aibă la mînă ? Ei, hai să vedem, care pe care ! Făcu, deci, primul pas spre învoială : cam la ce sumă s-ar ridica onorariul ? Birtașul tocmai adusese o tavă cu pastramă de oaie, cașcaval, măsline și o sticlă de palincă. Augustin Fonea turnă în pahare : vericule, nu uita că aici ești în biserică, îi șopti, cu ochii în patru. Dacă vrei să ți se deschidă porțile raiului, cît stai aici pune-ți frîu poftelor necugetate. E, așa te vreau, cuminței și neprihănit. Apoi scrise cu degetul pe un colț de masă : trei mii. Și adăugă, destins, privind în tavan : bașca ce mai pică pe de lături.

Prosit ! Ciocniră, băură și pălăvrăgiră vesel. La o masă vecină, din dreapta lui Vlad Stanca, luaseră loc, la o pastramă și o palincă, doi flăcăi de la sat și o fetișcană în straie orășenești, poate slujnică pe-aici, după vorbă tot de la sat se-arăta a fi și ea. Și cum îi domnișorul lui domnul tău ? se interesă unul dintre flăcăi, trăgînd cu ochiul către celălalt. Hî ? Fetișcana înțelese aluzia și prinse țîfnă mare : Ia-ți, mă, prostia de coadă și dă-o la porci, auzi, măi ? ! Însă flăcăul, împingîndu-și căciula spre ceafă, abia se-nveseli : Apoi, tu, iartă, că așa șuguiesc eu... și întinse mîna pe sub masă, în direcția fetei. Na, mă, că tu mă buigui la cap ! se apără fata, dînd să se ridice. Interveni, spre potolire, celălalt flăcău, mai reținut, cu sfială printre domni. Prosit, prosit, îmbia Augustin Fonea, cu predispoziții euforice : cînd ne-o fi mai rău, ca acuma să ne fie ! ură el, lăbărțîndu-se peste masă. Ei, ce-mi stai așa ? Zău că ai ceva de madonă recent violată. Dă laba-ncoace !... Astfel, își strînseră mîinile cu putere, pecetluind înțelegerea. Cine a zis ? cine a mai zis-o și pe asta, că fericirea celor mai mulți dintre oameni se bazează pe nefericirea (de ce nu mai exact : pe nedreptățirea) altora ? ! Putea s-o zică oricine. Îmi pare că am zis-o eu, cel dintîi, se consolă Vlad Stanca, ciocnind și bînd în silă, îndulcind sila cu un zîmbet de apaș.

După-amiaza la cinci (dar să fie cinci, tăticule, nu cumva să-mi întîrzii) urma să se vadă cu Sandi în casa de pe Bonaparte. Stăpîna casei, dar și stăpîna lui, chiar și acum, cînd nu mai locuiau împreună, fusese și rămăsese Vera. Ea stabilise condițiile de despărțire, îndeajuns de severe, lăsîndu-l, practic, numai cu automobilul Fiat și cele trei geamantane în care îndesase costumele, lenjeria de corp, articolele de toaletă. Ei, acum, du-te ! îi zisese, arătînd spre ușă, du-te la aia, că-i mai tînără, mai frumușică și mai deșteaptă ca mine. Așa cum te prezinți, ești numai bun de însurat. Mult noroc... Ruptura se produsese în timp, din multe, unele mărunte, neînțelegeri, și se agravase în momentul cînd ea, Vera, se văzuse proprietara unei făbricuțe de confecții, cu vreo sută și douăzeci de lucrători. Abia atunci, cînd ieșise și ea la un liman, la cel dorit, cînd fusese acceptată la clubul indus-

triașilor și elogiată de presă (prima femeie industriaș din țară !), o copleșise teama de sărăcie : Ești mult prea cheltuitor, cu năravurile tale de vechi militant, îi reproșase bărbatului. Am informații exacte, încă îi mai finanțezi pe ăia... le-ai da și cămașa de pe tine, numai să fii sigur că din cînd în cînd o să-ți mai tragă cîte-un șut în fund. E plăcerea ta s-o încasezi de la tovarăși. E și asta o perversitate. Dar, îți repet, mult prea costisitoare pentru mine. Tot ai o gagică, iubitule, du-te la ea... Mult noroc ! Despărțirea (plecarea lui din casa de pe Bonaparte) venise ca o eliberare pentru amîndoi. Pe-aici să nu te mai prind fără avizul meu, avertizase Vera. Dacă o fi să rămîi de izbeliște, îmi dai de veste, și am să-ți asigur existența pînă la adînci bătrînețe ; am să te și îngrop, cu șapte popi ; oare nu ești tu, iubitule, marea mea feblețe ? Cu Vera se întîlnea destul de rar, și mai mult din întîmplare, pe stradă ori pe la sindrofii. Te-ai jigărit, îi arunca Vera, de fiecare dată, vai, ce te-ai jigărit. Pe Sandi avea voie să-l vadă numai acasă, o dată pe săptămînă, de preferință joia după-amiază între cinci și șapte, cînd Vera prezida întruniri la Societatea doamnelor ortodoxe. Bineînțeles, condiții îi punea și Sandi, pustiul : Pe mine să mă anunți telefonic, cu o zi înainte de a trece pe-aici. Și nu cumva să-mi întîrzii ! De fapt, Sandi își luase obiceiul de a-l primi în audiență, ca pe un solicitant, neuitînd să-l întrebe : Tăticule, cu ce ți-aș putea fi agreabil ? Uneori, cînd Vlad Stanca, agasat de apucăturile neroade, de ifosele fiului, își ieșea din sărite și ridica palma, audiența se încheia înainte de șapte : Tăticule, am de învățat. Asta-i o casă în care se învață și se muncește... Sandi, era fiul primei femei industriaș din România, toate ușile i se deschideau larg, deocamdată. Ce va fi mîine ? Din ifose nu se poate trăi. Însă pînă mîine era cam mult, Sandi abia împlinise nouă ani, ceva tot se mai putea îndrepta, se liniștea tatăl. La fiecare vizită Sandi îi pretindea cadouri, și numai pe alese, de la furnizorii casei regale. Acum îi comandase o pereche de pantaloni de vînătoare, o pereche de cizme și o pălăriuță cu panglică subțire, împletită (dacă se poate, pălăriuța să aibă și o coadă de veveriță, însă nu prea mare, mai degrabă un sfîrc de coadă...). Tatăl se conformă, întocmai. Cu pachetul în brațe, la cinci fix sună la ușa casei de pe Bo-

naparte. Ca de obicei, îi deschise femeia de serviciu, Sandi nu se deranja, ori, și mai grav, dar și mai posibil, nu socotea că ar fi nimerit să-și întîmpine tatăl la intrare ca un valet. (Da, te pomenești că nu-i îngăduie rangul ! ironiză amar tatăl. O, micul meu idiot, curînd, curînd o să-ți sară toate pernele de sub fund și-ai să dai de tare.) Lăsînd în grija femeii de serviciu paltonul, căciula și galoșii, intră în salon degajat, săltînd pachetul în brațe : E, ți-am adus, poftim ! Poți să te echipezi vînător... Sandi luase loc pe un fotoliu de piele, încăpător, somptuos, într-o poziție studiată, picior peste picior, cu palmele împreunate sub bărbie. Cu stupoare, tatăl observă că Sandi avea părul cîrlionțat, inele-inele, cu zulufi mari deasupra urechilor. Măi copile, se simți tentat să intervină, cine și-a bătut joc de tine în halul ăsta ? Înțepenit pe fotoliu, cu privirea pierdută și buzele strînse, Sandi părea un manechin de vitrină uitată, prăfuită. În sfîrșit, Sandi îi indică tatălui, din ochi, unde să lase pachetul, apoi se săltă puțin pe fotoliu, cît să-și sprijine capul de spătar.

— Ai întîrziat trei minute, îi reproșă tatălui.

— După ceasul meu, am venit la fix. Cred că al tău grăbește, ar trebui să-l dai la reparat, în felul ăsta m-ai scuti de dojeni idioate.

— E un Doxa placat cu aur, și Sandi întinse mîna cu ceasul brățară, nou-nouț, comandă Casa regală.

— A, da, pricep, l-ai primit în dar.

— Întocmai, cu prilejul ultimei vizite la Palat.

— Și cînd s-a întîmplat asta ?

— Alaltăieri după-amiază, informă Sandi, ridicîndu-se de pe fotoliu tot cu mișcări studiate, cu o anume lentoare, și îngîndurat, nevoie mare, întocmai ca un demnitar sobru și copleșit de probleme... Cu mîinile la spate și capul ușor plecat, Sandi înaintă pînă în dreptul unei ferestre ; dînd perdeaua la o parte și privind în curte, lămuri : A fost o primire mai intimă, de excepție... numai cinci am intrat.

— Mă, și ce-ați făcut voi acolo ? Ați stat pe oliță și ați pus țara la cale ?

— Ironiile dumitale mă întristează.

— Ar trebui să-ți dea crampe... să te văd ținîndu-te cu mîinile de burtă și vomitînd de-atîta înfumurare. Ia ascultă, băiete : Mă cunoști, mă recunoști ? Sînt tatăl tău.

Ține minte : pentru tine, tatăl și mama sînt deasupra regelui și-a reginei și-a lui Dumnezeu. Că noi te ștergem la nas, mucos ce-mi ești ! Unde te închipui, măi ? pe tronul României ? Nu mai ai ochi pentru mine... vezi numai supuși prea-plecați, veniți cu jalba la Palat, căzîndu-ți la picioare ? Acuși te iau de-o aripă și te-arunc pe fereastră.

De astă dată, luat din scurt, descumpănit, Sandi nu mai îndrăzni să pună capăt audienței ca de obicei, motivînd că are de învățat, ci vru să se retragă în camera alăturată, înainte de a-l podidi un plîns de mînie și neputință ; tatăl se și repezi, îl apucă de umăr cu oarecare violență, ca pe un bărbat în toată firea, și îl sili să i se uite în ochi :

— Măi băiete, îți convine, ori nu, te-ai născut în casă de oameni săraci, și eu și maică-ta asta, fabricanta, am adunat puțin, și putem pierde totul, într-o clipă. Și cine-o să te mai țină în puf, pe tine, înfumuratule, prieten la cataramă cu un rege-puști, călărind pe cai de lemn ? În sălile Palatului pătrund mulți... dar cînd ies de-acolo sînt tot ce-au fost înainte. Tu ce ești ? Un băiețel de nouă ani, cu fumuri de înalt demnitar. Ești un caraghios și jumătate, dragă Sandi. Poftim, parc-ai înghițit un băț. Stai pe tronul tău, și la ce te gîndești ? schimbi guverne, dai pămînt țăranilor, ori, dimpotrivă, le iei tot. Ești un bătrînicios și un urîcios, dragă Sandi. Fă bine și du-te la joacă, ia-te-n bețe cu ăștia din cartier, încalecă bicicleta, dă cu pietre în geamuri. Să știi că în țara asta există un singur tron, n-ar mai exista... și ăla-i ocupat, de un puști-rege... curînd, puștiul va fi dat la o parte de taică-său, ai să vezi tu ce panoramă are să fie... însă puștiul detronat se cheamă că-i os domnesc, și n-o să ducă grija zilei de mîine... pe cînd tu ? Măi băiete, vino-ți în fire, tu nu ești rege... nu ești... n-ai cum...

— Așa mă chinui dumneata mereu, se smiorcăi Sandi.

— Cum așa, măi, cum te chinui ?

— Îi retezi omului orice chef.

— Aha, omului ! Tu ești om... Sandi, puiule, ce mă fac eu cu tine, Sandi ? Unde te uiți ? Ce ți se năzare acolo ? O, doamne, te vezi pe tine cu coroană pe cap, dar tu nu ești decît un băiețel de oameni săraci, asta vreau eu să pricepi, trebuie să răzbești cu puterile tale... și-ți va fi amarnic de greu.

Coborît din lumea lui de bizare și dulci închipuiri, adus brutal cu picioarele pe pămînt, Sandi avea un aer de rătăcit printre smîrcuri. Lacrimile îi șiroiau pe obraji și se-nnodau sub bărbia ascuțită. Privindu-l cum se zbuciumă, ca un izgonit din paradis, tatăl se înduioșă ; prea dintr-odată îi spulberase vedeniile, copilul e tot copil, trebuie ferit de traume. Deci, mai cu înțelegere, mai cu ironie, zîmbind, Vlad Stanca reluă discuția cu mai mult tact, vrînd să-i dea fiului satisfacția unei relatări mai ample :

— Și cine-a mai luat parte la primire ? Regina-mamă ?

— Nu, tăticule, regina e plecată în Grecia, doar a scris și în ziare, se învioră Sandi, mult recunoscător tată-lui pentru interesul arătat. În Sala tronului eram numai cinci, invitații de onoare și ăsta... cu barbă... Iorga.

— Profesorul Iorga, îl corectă, blînd, tatăl. Dragă Sandi, trebuie să știi că profesorul Iorga este o minte luminată... unul dintre cei mai de seamă oameni pe care i-a dat țara noastră... o somitate, cu faimă în toată lumea... el îi învață pe studenți istoria... învață și pe rege... iar peste vreo zece ani, am să te trimit și pe tine la cursurile domnului Iorga... vrei să te faci istoric ?

— Aviator, tăticule, Majestatea Sa zice că am mult curaj, iar meseria de aviator...

— Bine, bine, pînă atunci mai e, mai vedem noi.

Lăsat în voia lui, să relateze întrevederea cu Majestatea Sa în toate amănuntele, Sandi depășise cu bine șocul provocat de izbucnirea tatălui, și iar se furișase în lumea lui de închipuiri. Cînd, în sfîrșit, desfăcu pachetul cu daruri, mărturisi că se așteaptă să fie poftit la o partidă de vînătoare : acesta ar fi gestul de aleasă prețuire din partea Majestății Sale.

— Și-ai să știi tu o pușcă în mînă ?

— Nu, tăticule, noi nu mergem cu puștile... nici Majestatea Sa... noi trebuie să fim cu ochii-n patru la tot ce se petrece... e mai mult o lecție de vînătoare.

— Dacă te invită, sigur... nu se cuvine să refuzi. Însă, ce-aș vrea eu să-ți zic...

— Dumneata îmi zici numai prăpăstii ! se răzvrăti Sandi, temător că iar va fi adus la realitate. M-am săturat pîn-aici ! și el duse palma la gît. Mama are dreptate...

— În ce privință ?

— Cînd zice despre dumneata...

— Ei, ce zice, s-auzim ! Curaj...

— Ești absolut diabolic. Strici cheful omului.

— Asta mi-e meseria, dragă Sandi, să-i ajut pe oameni să deschidă ochii... dacă se poate, să și priceapă... cît nu e prea tîrziu... cine sînt și ce rost au pe lume. Altă moștenire, decît un sfat de om pățit, eu n-am ce să-ți las. Unde te uiți ? ce vezi acolo ? Sandi, puiule, există un prag...

— Știu, știu, există pentru cine n-are altă treabă decît să se lovească de el.

— Cine te-a mințit că poate fi evitat ?

— E timpul să-mi fac lecțiile, anunță Sandi.

— Bine, fie, am să mă duc la mine-acasă.

— Mama îți cere s-o aștepți, trebuie să vină.

— Chiar așa ? O, dar asta e o adevărată surpriză. Măi, ce se petrece în casa voastră misterioasă ? Dacă mama îmi cere, înseamnă că are nevoie de mine. Te pomenești că ați dat de dracu ! Îhî ! Ia zi-mi și mie, pune-mă la curent.

Cu sclipiri de mînie în ochi, cu pumnii strînși, albiți de efort, Sandi se îndreptă spre camera lui, singurul loc unde se știa mai în siguranță, unde își redobîndea seninătatea, cînd rele prevestiri întunecau cerul lui de copil ambițios : acolo, în cameră, pe peretele dinspre răsărit, unde era și candela, atîrna portretul regelui Mihai (în format mare, 80—65 cm, executat de atelierul foto Julietta), iar dedesubt, în dimensiuni mai modeste, apărea el, Sandi, transfigurat, cu coroniță de premiant pe cap (instantaneu de la sfîrșit de an școlar), avînd ceva de îngeraș rătăcit în îmbulzeala de pe pămînt ; Sandi se ruga lui Dumnezeu, după cum fusese instruit, cu întîrziere, nu de ai săi, de părinți, care nu-și mai bătuseră capul și cu treaba asta, ci de preotul școlii unde învăța, dar mai cu sîrg rugile sale erau adresate pustiului rege, sub a cărui protecție se voia : Tu, Alesul lui Dumnezeu să ne călăuzești pașii, îndură-te de mine, nevrednicul, și trimite-mi o invitație la Palat de Crăciun. Tu, Alesul, ia-mă cu tine la vînătoare. Tu, Alesul, fă să am și eu toate bunătățile. Sandi, în implorările lui, era exact și practic, nu se pierdea în mărunțișuri, nu divaga : și iată că, încet-încet, dorințele i se-mplineau. Pînă de curînd, fusese dus la Palat cu școala,

sau, oricum, în grupuri mari, de colindători și urători, abia dacă avusese prilejul să se-apropie la trei, patru pași de rege (evident, făcîndu-și loc printre ceilalți, cu coatele, la îndemnul maică-si — dacă tot te vezi acolo, vîră-te și tu mai în față !). Ultima oară, acum, la sfîrșit de ianuarie, Sandi avusese marea șansă de a fi selectat într-un grup de cinci băieți, fii de generali și de mari fabricanți, unul și unul, iar un aghiotant tinerel îl inițiase în tainele protocolului, ca pe un autentic diplomat, apoi, zile la rînd, condus de maică-sa, trecuse pe la croitori de lux, pantofari de lux, frizeri de lux, pînă cînd ieșise din el, copilandrul, un pui de domn încorsetat după ultima modă, înmănușat, parfumat, manechiurat.

Sandi se visa acum pilot, în carlinga aeroplanului regal, purtîndu-l pe micul rege pe deasupra norilor, către o împărăție de basm. Cu învățătura încă se mai descurca, din ce mai știa, altfel rar mai punea mîna pe carte, preocupările lui ținînd acum aproape în exclusivitate de relațiile cu Palatul, nu mai avea interes și nici răbdare pentru altele, învățătură, joacă, el mai tot timpul se închipuia în anturajul lui Mihăiță, regelui se închina cu evlavie, cu regele adormea în gînd, alături de rege se visa. Tu, Alesule, ia-mă cu tine la vînătoare. Nu se anunțase că regele avea să participe la vreo partidă de vînătoare, nu se expediaseră invitații, nu se știa nimic precis, doar se bănuia, doar se zvonise (mai ales că și anotimpul era prielnic vînătorii) : Sandi se ruga fierbinte, zi și noapte, în nădejdea că Alesul are să-și îndrepte gîndul și asupra lui. Unde te holbezi ? se răstea la el femeia de serviciu, tot văzîndu-l așa, pierit și pierdut, rătăcind pe alte tărîmuri. Ea, femeia, chiar îi zisese doamnei Vera, cu îngrijorare : Sandi-e ca și dus de pe lumea asta. Cred că a fost deocheat. Să-i descînt de deochi ?... Vera, agasată de cîte și mai cîte, și-n primul rînd de încurcăturile de la fabrică, mereu încurcături, poticneli, icneli, n-avea răgaz de nimicuri : Scălîmbăieli de-ale lui. Un mofturos și-un păgubos, ca taică-său. Cine să-și mai pună mintea cu ei ? Cine să le dea de capăt ? Pe Sandi îl plesnea după ceafă doar cînd venea cu pretenții absurde : Mămico, de ce nu ținem și noi un majordom ? (Am să-ți dau eu un majordom, de să nu-l poți duce !). Mămico, îți cer să concediezi imediat broasca asta rîioasă ! (adică, pe femeia de servi-

ciu...). Mămico, noi de ce nu luăm un castel la Sinaia ? (Măi, am să te jupoi de viu : cine te-a-ndemnat să-ți bați joc de mine ? De unde să fac eu rost de castel ?). Copiii care pătrunseseră la Palat, fie cu școala, fie în grupuri mici (se-nțelege că mai mare trecere, prioritate aveau cei din grupurile mici, selectații), intrară curînd în evidența organizatorilor de recepții, de sindrofii, fiind invitați să ia parte la mici spectacole, cu recitări, iar cei mai dezghețați — Sandi se numără de la început printre aceștia — și cu impresii de la Palat. Sandi mai fusese poftit și-n case de generali și industriași, iar prințesa Eurastia Mavrocordat promisese că are să se fotografieze cu el alături, de reclamă. Oricum, toate ușile îi erau deschise. Poftit, alintat, încărcat cu daruri și pus în capul mesei, Sandi își făcea numărul conștiincios, după care amuțea și înțepenea, cu mintea dusă. Atunci intra în scenă maică-sa, Vera cea întreprinzătoare. Ea trecea direct la interese : avea nevoie de garanți pentru noi credite.

Acum venea direct de la clubul industriașilor, unde se milogise, în felul ei, de-a-ndoaselea, pe un ton răstit, ultimativ : Dacă m-ați recunoscut de prima femeie industriaș din țara asta, oare nu se cuvine să mă și protejați ? Un lucru să vă fie limpede ca lumina zilei : dacă dau faliment, rușinea are să fie a mea, a voastră, dar și a țării întregi. Oare n-aveți pic de mîndrie ? Am mai spus : dacă vrem să facem industrie românească, prima condiție este într-ajutorarea. Cînd colo, iată că noi între noi practicăm boicotul cu o înverșunare de speriat. Toți mă pîndesc, și mă sapă. De acord să mergem la concurență, nu mă dau în lături, am cu ce ieși pe oricare piață, însă niște reguli se cer și aici, cît de cît, respectate. Cînd vorbea ea, Vera, se făcea liniște ca de biserică, și toți cei prezenți păreau a fi interesați în cel mai înalt grad. Ținea discursuri lungi și dezlînate, sărind de la o chestiune la alta, după cum i se năzărea. Ziceți, doamna Vera, mai ziceți, o încurajau perfid vînătorii de gafe, căci, în ochii multora, această doamnă Vera, cu sporovăiala ei neroadă, cu milogeli și amenințări, nu era decît o biată cață de mahala, care ani la rînd s-a tîrît spre centru, iar acum, cînd a pus mîna pe o făbricuță, îi place să creadă că a și prins rădăcini.

Aici, la club, i se spunea (ea încă nu aflase) madam-spanac. Iar se dă în stambă madam-spanac ? era întrebarea, șoptită de la ureche la ureche de cîte ori apărea Vera la club. Și toți se pregăteau de spectacol. Dea Dumnezeu să rămînă printre noi cît mai mult, măcar să ne amuzăm pe gratis. Totuși, experții nu-i mai dădeau nici o șansă de supraviețuire. Nimic de mirare, căci unde s-a mai pomenit industriaș care să turuie întruna, dînd în vileag tot ce știe, tot ce face și, mai ales, ce și-ar dori să facă ? Doamne, că numai porumbei îi ies din gură.... Cum să ții o fabrică dacă n-ai învățat să taci ? Industriașul vede, ascultă și tace. Atîta doar, că de la o săptămînă la alta rîndurile industriașilor care tăceau se și împuținau, prin falimente mai mult ori mai puțin spectaculoase, după rangul și faima fiecăruia în parte, iar doamna Vera, doamna asta, care tot pălăvrăgea și nu mai isprăvea, de bine, de rău încă se mai tîra către țintă. Se duc, se duc pe copcă nătărăii, unul cîte unul, bîldîbîc, înregistra Vera, nu fără satisfacție. De tăcut, știa și ea să tacă, dar numai atunci cînd era cazul ; mai exact, cînd tăcerea se lăsa cu un ce profit.

După ce trase automobilul la peron și claxonă, de avertizare, că a sosit, coborî de la volan cu mantoul de astrahan pe umeri, lăsînd poșeta și niște pachete pe banchetа din spate, și cheia în contact ; era treaba femeii de serviciu să adune totul din mașină, să ia și cheia și să încuie portierele ; nu se mai obosea ea cu mărunțișuri ; acasă și la fabrică, peste tot unde se ducea, unde poposea, avea cine să-i sară în ajutor. Nu se-aude ? strigă ea, de pe trepte, nedumerită că femeia de serviciu nu se grăbește să-i deschidă. Ei, pupăza lui Dumnezeu... În loc să apese pe butonul soneriei, se apucă să bată cu pumnii în ușa de la intrare. Acuși, acuși ! se-auzi de dincolo vocea femeii. Domnișorul tocmai a poftit puțin coniac și-a trebuit să-l servesc... Asta chiar că era o surpriză : Domnișorul ? De cînd poftește domnișorul coniac ? Vera se duse întins în camera lui Sandi, îi porunci să-i sufle în nas, tare, mai tare, și după ce se convinse că băiatul a tras la măsea, cu încredere, îi arse două palme de era să-l dea peste cap. Bagă-te sub plapumă, și-acolo să te miorlăi, nu în urechile mele. Apoi veni în salon, unde aștepta Vlad Stanca, tolănit pe un fotoliu, pufăind din țigară. Ei, și

tu, bărbate, ce te lăfăi așa ? Nu mai poți de-atîta bine ? Am să te pun eu la șmotru, curînd. N-ai vrea să-mi fii grădinar ? Hai, că plătesc acceptabil... O incomoda mantoul, zvîcni de două ori din umeri și se debarasă de el. Ei, bărbate, nu mă săruți pe frunte ? Îl înhăță de braț, obligîndu-l să se ridice : Sînt țăndări, măi. Dă-mi un pupic... După ce el, galant, îi sărută mîna și o strînse la piept cu o tandrețe de conjunctură, ea îl invită să stea alături, pe canapea, și s-o cuprindă de mijloc :

— Iubitule, în cinci, în următorii cinci ani vreau să ure sus, sus de tot. Tragem o dușcă ? Așa, să ne crape dușmanii de necaz.

Vechi, neroade ambiții de mărire, echivalînd cu niște dulci, amăgitoare iluzii, stabilise Vlad Stanca în urmă cu doi, trei ani, cînd, de altfel, îi și zisese Verei : Iluziile sînt singurul tău viciu. Iar acum ar fi vrut s-o întrebe : Sus, unde sus, cît de sus ? Nici o înălțare nu mai e posibilă, draga mea, cum încerci să te mai salți puțin, cum dai cu capul de prag și te-alegi cu vînătăi, azi-mîine o s-apară și cucuiele ; pătrunzi în case de prinți și prințese, îți zîmbesc, le zîmbești, vă trageți și-n pozã, iar îndată ce ți-ai luat rămas bun ăia deschid ferestrele și pun slugile să mãture pe unde-ai călcat ; nu calci a înaltă societate, draga mea, asta se vede cît de colo. Burghezia noastră ghiftuită și mitocană îți mai deschide ușile din interes, pîndind un moment prielnic (nu prea îndepărtat, bănuiesc eu...), cînd să te-nhațe cu tot ce ai agonisit. Ești pradă ușoară, draga mea, și-au să mi te scarmene ca pe-o curcă plouată. Și-am să te văd iar fără făbricuță, fără ateliere și automobil, așa cum erai tu, acu-s vreo zece ani, cînd locuiai în mansardă și-mi întorceai buzunarele pe dos, nu cumva să-ți ascund vreun bănuț. (Poate că atunci, și numai atunci am fost și noi doi fericiți.) Deposedați, detronați, prea rău nu cred să ne meargă nici acuma, de fapt nouă niciodată nu ne-a mers prea rău, nu ni s-a oferit nici măcar șansa de a cunoaște mizeria, de-a ne tîrî de la o zi la alta : locul nostru a fost stabilit odată pentru totdeauna între huzur și sărăcie, în pătura asta de mijloc, și condamnați am fost s-avem din toate cîte ceva, nimic peste măsură. Pe o tavă de argint, Vera aduse coniac franțuzesc și pahare de cristal ; de cîte ori intra în agitație cu afacerile, cu făbricuța, liniștirea și-o găsea în co-

niac ; bea și singură, pe ascuns, ziua în biroul ei de la fabrică, seara acasă, în dormitor, unde își ținea în vremea din urmă provizia de sticle. Efectul era sigur, niciodată nu dăduse greș, cu numai trei, patru păhărele de coniac obținea o mult dorită stare euforică, izbăvitoare : ca prin farmec, speranțele renășteau și nu se mai temea de nimic. Căci, marele secret în afaceri, dar și în relațiile obișnuite cu cei din jur, acesta i se părea că ar fi : să nu te mai temi de nimeni, de nimic. De omul curajos, răzbătător, nici relele nu se-agață, nu îndrăznesc. M-am îngrășat ? întrebă ea, răsucindu-se anevoie într-un picior. Mă, nu vreau să mă bașoldesc... am oroare, e ceva scîrbos. Auzi tu, mi-a zis cineva, al dracului, că numai femeile care duc lipsă de bărbat se-ngrașă. Ei, ce crezi ? Află tu că n-am călcat strîmb... tot în tine mi-e nădejdea. Nu se-ngrășase, o asigură el. Neam de oameni afurisiți, fără astîmpăr și fără Dumnezeu, înfigăreți și strîngători, nu se prind de ei nici blestemele, nici osînza. Arăta acceptabil, pentru anii ei. Vera i se proțăpi în față, cu mîinile-n șolduri, și-l împunse cu vîrful cismei în genunchi : Ei, tu, bărbate... anii mei ! care ani ? Vrei să spui că treizeci și opt de ani înseamnă ceva pentru una ca mine, care-am copilărit în vîrf de munte ? Mă, eu mai am rezerve de oxigen pentru încă o sută de ani... eu vă-ngrop pe toți ! Apoi se lăsă și ea pe canapea, picior peste picior, cu mîinile întinse pe muchia spetezei, în relaxare.

— Știai că Sandi trage la măsea, cîte puțin ?

— Ei, bravo ! De cînd ?

— E, de cînd ! parcă mai are vreo importanță... pui și tu niște întrebări de-a dreptul idioate. Sandi al nostru e cineva. Sandi are faimă, nu-i mai ajungi cu prăjina la nas. Sandi e invitat ba ici, ba dincolo, primit cu onoruri, alintat, pus în capul mesei. Sandi povestește despre rege și ține toasturi în cinstea regelui. Ei, și dacă toastează, cum ai vrea să nu soarbă și el o picătură ? A început-o cu berea, a trecut la vin, acuma s-a profilat pe coniac, l-am prins și azi... bea și pe ascuns.

— Și tu ce-ai păzit, femeia lui Dumnezeu ? !

— Eu ? Ce-ai păzit și tu.

— Eu n-am dreptul să-l văd decît o dată pe săptămînă.

— Iar eu n-am timp de Sandi : dimineața, cînd plec, îl las dormind, seara, cînd mă-ntorc, îl găsesc dormind. Aud că lipsește de la școală, învață prost, aud și eu de la alții, binevoitori, care m-ar vrea la pămînt. Vlad, înțelege și tu că nu mă pot împărți într-o mie de părți, și acasă, și la fabrică, și la club, și la doamnele ortodoxe, și dracu mai știe pe unde, că toată ziua trebuie să alerg, să strig, să zîmbesc, să țin discursuri. Ce vrei, am intrat în horă, sînt obligată să joc. Dacă ies numai o clipă pe margine, acolo și rămîn. Sandi s-a zăpăcit de tot : Sandi se visează rege. I-am spus : măi, pezevenghi ce ești tu, regii nu beau ! Ei, află tu că el se vrea un rege bețiv. Am încuiat toate sticlele cu băutură într-un dulăpior. Ei, și ? a descuiat cu un șperaclu. Are și aptitudini de spărgător... azi-mîine ai să-l dai la ziar.

— Ferice de tine, dacă-ți mai arde de glume !

— Ei, și ce-i fi vrînd tu, să-mi pun streangul ? ripostă Vera, în apărare, știind că el, dacă se pornește o dată cu acuzațiile, greu îi mai temperezi elanul. Auzi, bărbate, ia-o mai încet, ori ce crezi că sînt eu, o aia, o pațachină, să te repezi cu pumnii-n mine ? Zău, fă bine și las-o moartă. Dacă tu îți închipui că mai am chef să suport observații și pentru Sandi te înșeli groaznic. Am vrut doar să te informez... fiindcă tot ai dat pe-aici.

— Altfel nu te învrednicecai.

— Nu, cu siguranță nu ! Ei, și ce mă tot judeci ? Măi bărbate, cine te-a fraierit pe tine, băgîndu-ți în cap tot felul de tîmpenii... că ai fi mai breaz, mai cu moț ? Cine te-a uns de judecător al meu și-al altora ? Dacă mă mai înghiontești mult, îți pun pielea pe băț. Mă, pe mine să nu mă confunzi cu șleampăta aia a ta... Am zărit-o, o știu, vai de lume, capră cu talangă, prospătură ți-ai dorit, de una rîncedă ai avut parte, acum poartă-ți crucea, îhi.

Băuse, fremăta, era pe punctul de a se dezlănțui, o, cît de bine o știa... nici o surpriză, nimic neobișnuit... astea erau năbădăile ei de cucoană, așa o îngăduise el cu anii, ba, uneori (amuzîndu-se), o mai și încurajase în izbucnirile de trivialitate, acum ce să-i mai zică ? și cine să-l mai asculte ! acum își luase avînt, se-ntrecea în măscări, de bun-simț nu voia să-și mai aducă aminte, socotind că prea multe pătimise ea de pe urma acestui bun-simț, de care numai netoții și păguboșii se mai agață, de protocol se lepăda îndată ce trecea pragul casei, la dracu și cu pro-

tocolul, acum hai să scoatem flăcări pe nas și să ne bălăcărim în zoaiele noastre. Sus, unde mai sus, cît de sus ? Eu, care mă vezi, care mă știi, într-o zi am să calc pe cadavre, am să joc bătuta pe cadavre, așa zisese, și e sigur că nu s-ar fi dat în lături, doar mai oropsise niște indivizi nimeriți în vîrtej —, printre aceștia și fostul proprietar al făbricuței, Beno Steiner —, da, era de crezut, cu satisfacție ar fi jucat bătuta pe cadavre, însă nici cadavrele nu se mai ajungeau pentru toți, se stîrnise și aici concurență și se lăsa cu bruftuieli. Ce mai înghițim azi ? era o întrebare la ordinea zilei printre industriașii noștri cu platformă cît de cît mai trainică, iar de înghițit — de acaparat, adică, noi teritorii în producerea de mărfuri, sau în desfacerea lor — se găsea cîte ceva aproape în fiecare zi. Prada se împărțea cam între aceiași, prin bună-înțelegere. Din patru faliți, se constatase, unul își ducea pistolul la tîmple, dacă avea pistol, sărea de la etaj, dacă avea un etaj la dispoziție, își ardea mațele cu sodă caustică, dacă avea sodă, și numai în lipsă de toate acestea se arunca înaintea vreunui tramvai. Cine nu reușea de prima dată — și aici intervenea uneori neprevăzutul — era liber să mai încerce o dată și încă o dată, pînă la reușita deplină. Îndepărtată sistematic de la împărțirea prăzii, Vera se menținuse anevoie pe linia de plutire, vînzînd marfa mai ieftin decît alții, stricînd, deci, prețurile, ba, mai mult, vînzînd nu doar pe bani, ci și pe alimente (îndeosebi la sat), pe care le valorifica apoi pe piețele Capitalei, ceea ce îi atrăsese boicotul celorlalți producători : acum, confecțiile fabricii „Vera“ zăceau, prin magazii, credite nu i se mai ofereau, furnizorii de materie primă greu se mai lăsau ademeniți cu promisiuni. Totuși, într-un fel mai ciudat de a fi, ori numai din inconștiență, Vera continua să-și facă planuri de mărire. Cum alte soluții de redresare nu mai găsise (fie că nici nu mai existau, fie că n-o ducea mintea...), Vera se folosea acum de băiețel, de Sandi, cu ajutorul lui voia să-și facă loc în înalta societate, unde se hotărau căderile și înălțările. Ceea ce izbutise pînă acum era de-a dreptul monstruos : îl îmbolnăvise și pe copil de iluzii.

— Aș vrea să-l văd pe Sandi în fiecare zi, măcar cîte o jumătate de oră, dar nu aici, unde mă primește cu ifose, de parcă i-aș veni în audiență.

— Ia-ți gîndul, se stropși Vera, eu n-am copil de dat pe mîna unui gazetăraș cu principii. Asta-mi ești, un gazetăraș, scîrța-scîrța. Și ce folos de pe urma principiilor tale ? Cu ce mi te prezinți la bilanț ? Dai altora lecții, iar tu împuști francu ! Sandi are nevoie de alți dascăli...

— Pînă una-alta, văd că are nevoie de coniac.

— Mofturi, bărbate, mofturi, se destinse Vera. Ce, tu cînd aveai nouă, zece ani nu ți-a dat tat-tu cîte-un pic de țuică ? ei, și ce, a ieșit din tine un bețiv ? Acum toți copiii se lăcomesc la băutură, iar părinții le fac pofta. Lasă, măi, că o rezolv eu și cu Sandi zilele astea, numai să prind un răgaz. Știi cum dezveți un copil de băutură ? Îi pui scrum de țigară în bere... fără ca el să știe... și-i dai să tragă vîrtos. După două, trei ore îl pocnește o durere de cap ce nu s-a mai pomenit, îl ia cu călduri, cu friguri, începe să vomite. După care, poți să-l rogi și-n genunchi să mai guste, degeaba.! Mă, eu la multe mă pricep...

— Am plecat, se hotărî el, succes.

— Ce, măi, o iei din loc, a dat strechea-n tine ?

— Ce rost are să ne tot hîrjonim ?

— Dracu se hîrjonește, eu nu, eu fac conversație ca o nevastă supusă și credincioasă... și mulțumită... da, tare mulțumită că i s-a-ntors bărbățelul din vecini, unde ochise el o puicuță. Ia zi-mi și mie cum e puicuța aia, fir-ar ea să fie ! Ia s-auzim. Hî ? Face ouă în patru colțuri ?

Haz nu avusese niciodată, și nu era de presupus că are să-i mai vină, înlocuia hazul cu exprimarea vîrtoasă, vulgară și rea, cu expresii împrumutate de la cumetrele din piață : era și o modalitate a ei de-a se impune, așa îi domina îndeosebi pe lucrătorii din fabrică (iar dacă nu obținea efectul scontat —intimidarea —, fără vreo ezitare, firesc, trecea la înjurături). Ce vreți, sînt femeie, se justifica, zilnic mă asaltează tot felul de ordinari... bărbații din ziua de azi sînt niște ordinari... și trebuie să mă apăr, să le dau peste nas, să-i pun cu botul pe labe. Vera își scoase cizmele cu pinteni de argint, după cum cerea moda acelei ierni, și le aruncă în mijlocul salonului, acolo să stea. Apoi se ghemui pe canapea, cu bărbia în pumni.

— Cine e Benedict ? întrebă.

— Benedict ? ! i-o întoarse el, cu stăpînire, schițînd doar un început de nedumerire, cît se cuvenea. De unde

să știu ? Dacă mă gîndesc bine, n-am cunoscut nici un om cu numele ăsta.

— Benedict, măi... e ceva șef în mișcare.

— La socialiști ? la comuniști ? tergiversă el. Habar n-am, ce-ți veni ? Doar știi că eu am întrerupt orice legături și cu unii și cu ceilalți. Eu mă țin cu independenții — care-or fi ăia, că nu le mai dau de capăt !

— Benedict, omule, Benedict.

— Benedict să fie, cum l-a botezat mă-sa, crezi că am ceva împotrivă ? Atîta doar că nu știu de unde să-l iau. Chiar, ce-ți veni să mă pisezi ?

— Iar o iei pe după copac.

— Pe legea mea... pe tot ce am.

— Bărbate, tu nu mai ai nici lege, nici altceva. Măi, cu cine vrei tu să te joci de-a baba-oarba ? Cu mine ? Te știu pe dinafară, te văd de la o mie de poște. Aventurier fără vocație, asta-mi ești. Mai mare rușinea, azi-mîine dai în bătrînețe, și încă mai alergi după cai verzi pe pereți. Bagă la cap ! îi porunci ca, indicînd un scaun pe care el să se-așeze, în fața ei, la judecată. Îndată ce îl bănui dacă nu supus, cuminții, măcar interesat, continuă, pe un ton de nevastă, ușor ofensată : Vlad, oi fi cu o zărgluită, cum pretinzi tu, însă răul nu ți l-am vrut niciodată ; nu ți-am scos ochii pentru fiece, și nu te-am vîndut, cu afacerile tale... cu tovarășii ! Știu că te-ai ferit de mine ; ei, degeaba te-ai ferit, am antene peste tot, nimic nu-mi scapă... ai fost permanent în vizorul meu... aș putea să-ți înșir aici toate întîlnirile cu ăia... Vlad, eu cumpăr și vînd, asta mi-e meseria. Pe tine nu te-am cumpărat, nu te-am vîndut, cît mi-a stat în puteri te-am apărat. Vlad, n-aș vrea să te știu din nou la Jilava, ar fi incomod și pentru mine... iar ție, ție la ce ți-ar folosi ? Nu mai ești de-al lor, nu mai ești tovarăș, ai un dosar încărcat, mi te-ai dat cu toți și te-ai desprins de toți. Vlad, măcar față de mine nu te mai obosi cu invențiile, cu știu tot, aș putea zice : eu te am la mînă. Adun informații, precizează îndată, tocmai fiindcă vreau să te păzesc de rele. De acord... încă o concesie, de dragul tău... nu-ți cer să-mi confirmi nimic, aveți și voi niște legi... dar te implor să mă asculți : Benedict are o cumnată care a lucrat la mine pînă azi... azi s-a făcut o descindere la fabrică, mi-au picat pe cap vreo zece polițiști... și-au înhățat-o pe nenorocită... pe ea

și pe încă trei... înjghebaseră organizație în fabrica mea... puneau la cale acțiuni... i-a prins și cu hîrtii. Ce legătură ai tu, bărbatul meu, cu toate astea ? Uite, că ies la iveală fel de fel : în dimineața de 1 ianuarie te-ai întîlnit cu Benedict... după care individul a dispărut fără urmă... îl caută și familia și poliția... degeaba... în ziua de 14 ianuarie ai fost acasă la cumnata lui Benedict... după care te-ai văzut cu Bociort... ăsta cine mai e ?

— Trebuie să fie.... dracu să-l ia... o fi și el...

— Vlad, aici nu ești la poliție, ești acasă la mine și la tine, iar informațiile astea mă costă destul de scump și ajung destul de greu la ele... n-ar strica să-mi fii ceva mai rezonabil.

— O, doamne ! făcu el, ridicîndu-se de pe scaun, încercînd să mai tragă de timp, doamne apără și păzește. Draga mea nevestică, după ce ani la rînd m-ai cîrîit și m-ai agasat cu poveți idioate, iată că ai izbutit și performanța asta de-a mă uimi, căci sînt de-a dreptul uimit ! Păi, cum altfel ? cînd aflu că tu faci considerabile sacrificii materiale plătind copoi care să-mi ia urma !

— Ei ți-o iau oricum, și fără să-i mituiesc eu.

— Asta-i meseria lor, îi înțeleg. Însă despre tine zău că nu știu ce să mai cred. Oare te-a rugat cineva să-mi fii înger păzitor ?

— Încă mai țin la tine, așa cum ești tu, un apucat și-un... imposibil !, uneori îmi vine să te strîng de gît, măcar atîta vlagă mai am... să te strîng de gît, auzi tu ? și ea întinse în direcția lui mîinile cu degete crispate : Inconștient, nebun de legat. Vezi, măi, că umblă ăia de la balamuc să te bage-n cămașă de forță.

— Iată suficiente motive ca să nu mai ții la mine.

— Ehe, ai vrea tu, dar nu se poate. Nu sînt și eu o zărghită ? Lasă-mă să mor de dragul tău. Ce te costă ? Ar trebui să fii chiar mîndru, să te-nfoi și tu în pene. Ce ți se pare nepotrivit, dubios ? Ești dulce, bărbate, dulce ca un măr pădureț.

— Dacă știi cine-i Benedict, de ce mă-ntrebi pe mine ?

— Așa, de conversație.

— Dacă știi cine-i Bociort, de ce mă-ntrebi pe mine ?

— E-te-te ! — ca să vezi unde țintește al meu, bărbățelul ! Cum de te duse mintea, măi, la o nerozie ca asta ? Se ridică și ea de pe canapea, învrăjbită, ca după

o cumplită ofensă, gîndind să-l apuce de guler, însă căldura din salon, dar și coniacul o moleșiseră. Abia de reuși să mai schițeze un gest de avertisment. Adică... ce sînt eu ? codoașă... coadă de topor... ce sînt eu, măi ? turnătoare din aia, pe mărunțiș ? Așa am ajuns eu, măi, să-mi vînd bărbatul ?

Cum se clătina, gata să cadă, el sări s-o sprijine. Vera îi încolăci gîtul cu brațele și se lipi de el. Un plîns brutal începea s-o zguduie.

— Vlad, ce rău ți-am făcut eu ție ?

— Ai vrut să fiu altul.

— Și-am izbutit, măcar în parte ?

— Îmi pare că nu...

— Atunci, du-te, du-te pînă nu e prea tîrziu.

3

Cu un obraz alb, de clăbuc, cu celălalt arămiu și lucios, ras la sînge, cu briciul în mîna dreaptă și pămătuful în stînga, Patriciu Mavrodin tremura de indignare : Cine ești dumneata, tinere ? șuieră bătînd aprig din picior. Dar nu cuteză să-i arate ușa musafirului nepoftit, cu atît mai puțin să dea de veste la recepție că i-a pătruns în cameră un individ suspect, poate un hoț, mai sigur vreun anarhist. Păcatele bătrîneților îl făceau din cale-afară de prudent pe deputatul de Dorohoi. De la conac plecase cam fără învoirea coanei Mărguța cea bănuitoare, pretextînd o chemare la primul ministru. De pe urma călătoriei cu un personal neîncălzit se alesese cu un guturai zdravăn. Puținii bani de buzunar, de cheltuieli mărunte, se duseseră cît ai bate din palme (un modest cadou, acolo, pentru Iuliana, fiitoarea de București, căci îl ajunsese și pe el blestemul dragostei tocmai acum, cînd răsufla greu și i se-nmuiau picioarele). Noaptea și-o petrecuse la doamna lui, scumpotea lui, cum îi spunea, mai povestind, mai și ațipind, și-abia pe la opt dimineața revenise la hotel, chinuit de o criză de sciatică. Zăcuse pe o canapea aproape două ore, văitîndu-se înăbușit de junghiuri și de cîte neajunsuri,

îndeosebi financiare, îl înghesuiau din toate părțile. Doamna lui, Iuliana, îl invitase la masa de prînz, iar el n-avea bani de dulciuri și de flori, cum s-ar fi cuvenit, doar nu era să se prezinte cu mîna goală, nu mai avea nici de birjă, iar doamna Iuliana locuia cam departe, bani, bani, de unde bani ? — nici de la cine să împrumute nu-l mai ducea mintea, își tapase, pe rînd, toți prietenii și cunoscuții bucureșteni, fără să restituie un sfanț. Doar un cămătar îl mai putea scoate din încurcătură, știa el un cămătar mai omenos, un armean bătrîior, care ținuse mai demult o bodegă la Dorohoi. Astfel, pe la zece coborî de pe canapea, se dezdoi cu răbdare, apăsînd cu palma cînd șalele înțepenite, cînd burta revărsată, apoi trecu în camera de toaletă. Cine ești ? întîi să-mi spui cine ești ! îl somă din nou pe tînărul vizitator. Acesta — în pardesiu negru ponosit, cu pălărie neagră trasă pe ochi și nebărbierit de cîteva zile — aducea a popă de țară, dar, tot așa de bine, putea fi și un anarhist fanatic. Tînărul își duse mîinile la spate :

— Eram cinci la poliție...

— Care poliție ? se agită Patriciu Mavrodin, ceea ce îi provoacă pe loc un acces de tuse. Eu, tinere domn, sînt deputat, mă bucur de imunitate, cînd am treabă cu poliția o chem eu la raport, nu mă las chemat.

— Eram cinci, repetă tînărul, apăsat ; înainte de Anul nou.

— Erați, și nu mai sînteți ? Eu nu vă știu. Nu-mi veni mătăluță cu basme. Ori îmi spui cine ești, ori...

— Eram cinci. Domnul Codreanu și dumneavoastră ne-ați salvat. În sfîrșit, tînărul întinse mîna : Sabin Vergu, student în litere, viitor licențiat. Eu am condus grupul de spărgători de vitrine.

— Ce tot bolmojești acolo ? N-am cunoștință.

— Oare să aveți o memorie chiar atît de scurtă ?

— Tinere, după cum vezi, aș putea să-ți fiu părinte. Pretind o comportare adecvată. Cine ești, ce doleanțe ai ? Însă repede, dă-i drumul, că eu am descins în Capitala țării cu urgențe deputățești.

— Eram cinci, reluă Sabin Vergu, începînd să măsoare încăperea cu pas egal ; eu dădusem semnalul de atac : Vitrinele noastre sfidează ! Vitrinele noastre jignesc ! Spargeți vitrinele !... Am dat cu pietre, domnule deputat, am spart cît s-a putut, pînă ce ne-au înhățat po-

liției. Era protestul nostru, în numele tinerimii intelectuale, căci și umilința trebuie să aibă o limită. Ne-au dus la beci, în împuțiciunea aia cu șobolani, ceea ce nu ne-a speriat, nu ne-a demoralizat... pusesem la cale serioase intervenții în favoarea noastră, academicieni, universitari, jurnaliști. Cînd colo, surpriză : ne-am pomenit cu niște apărători de ocazie, domnul Codreanu, dumneavoastră... Corect ? chestionă Sabin Vergu.

— Tinere, eu pot fi interpelat numai de la tribuna parlamentului. Patriciu Mavrodin lăsă pe o măsuță briciul și pămătuful, apoi își trecu palma peste obrazul încă neras : clăbucul se uscase, îl strîngea pielea. Tinere, așa, în particular pot să-ți spun că spărgătorii de vitrine nu mi-au fost niciodată simpatici.

— De la poliție ne-ați dus direct la restaurantul Tic-Tac și ne-ați omenit ca pe niște invitați de onoare... știu că dumneavoastră ați deschis punga și vă sînt recunoscător... am tot băgat în mine pîn-am rîgîit. Iar în noaptea de An nou, din indicația domnului Codreanu, dumneavoastră ne-ați trimis... nu pe toți... numai pe mine și pe Mucenicu... și niște băieți de prăvălie, cred că era și un tinichigiu de pe la Podul Grant... ne-ați trimis în misiune : De lucrătorii care manifestează pașnic să nu vă legați, de cîteva ori ne-ați repetat să fim atenți... dacă se poate — să ne infiltrăm în coloane, însă pe lucrători să-nu-i provocăm... Voi, ne-ați precizat, voi aveți ceva de-mpărțit numai cu negustorii evrei. În noaptea aceea, domnule deputat, a murit un negustor bătrîn, Weiner. Pînă de curînd, bănuielile au căzut asupra lucrătorilor.

— Chem portarul să te dea pe scări de-a berbeleacul !

— Chiar vă rog ! îl înfruntă Sabin Vergu, împingîndu-și pălăria pe ceafă, semn că își depășise crisparea, acum începea să se amuze de bîțîiala celuilalt. Își descheie pardesiul, își deznodă prosopul de la gît, care-i ținea loc de fular, și dădu în zîmbet acru : Ei, ce mai așteptați ? Curaj, puțin curaj.

Îi intuise reținerile, teama de publicitate, de scandal, și se dădea tare, zănaticul, avînd, fără nici o urmă de îndoială, și ceva intenții de șantaj, poate că și el o ducea greu cu banii, ori se gîndea la un plasament onorabil după încheierea studiilor ; e asmuțit rău, ăsta nu mai știe de mamă, de tată, nici de Dumnezeu, îl deslușì Patriciu Ma-

vrodin, cîntărindu-și din nou atitudinea, între revoltă și sfat părintesc, doritor mai degrabă de aplanare, chiar cu unele mici concesii din partea lui (numai liniște să am, să-l văd ieșit de-aici...) ; dacă și de data asta ar fi descins în Capitală, ca de obicei, cu un cufăr plin de șunci și de sticle de Cotnari, l-ar fi-mbiat pe trepăduș să-nfulece și să guste, pînă la rîgîială ; măcar două sute de lei să fi avut asupra lui, și i-ar fi dat o sută, ca să-și cumpere un fular, să nu mai poarte prosop slinos la gît. Îi știa el pe ăștia cu țoale de căpătat și gură mare, niște aiuriți de cafenea, gîlgîind tărie pînă la abrutizare, încercînd să-și facă o situație, un nume și un renume cu discursuri delirante, dar și cu ciomagul, după împrejurări : Patriciu Mavrodin i-ar fi adunat pe toți, cum adună hingherii cîinii vagabonzi, și i-ar fi băgat la pîrnaie, să latre acolo pînă le-o veni amețeala. M-ai inoportunat... pot zice că mi-ai stricat dimineața... acum fă bine și închide ușa pe dinafară ! ceru Patriciu Mavrodin, însă pe un ton aproape plîngăcios. Celălalt se rezemase de pervazul ferestrei, cu mîinile încrucișate la piept. Abia acum Patriciu Mavrodin observă că are palmele roșii-roșii, parcă opărite, și obrajii tot roșii — în schimb, fruntea și urechile erau gălbejite. Domnule deputat, nu ies de-aici, și nu scăpați de mine înainte de-a avea promisiunea dumneavoastră că îmi veți mijloci o întrevedere cu domnul Codreanu, asta să vă fie limpede ! Și, desprinzîndu-se de pervaz, se instală pe canapea, picior peste picior. Dintr-un buzunar al hainei scoase o țigară scuturată pe jumătate : Dacă mi-ați oferi un băț de chibrit, v-aș rămîne îndatorat... Patriciu Mavrodin se hotărî să-l ignore ; astfel, luînd de pe măsuță briciul și pămătuful, se retrase în camera de toaletă. Numai vreun șiretlic l-ar fi putut salva. Nu-i trecea prin minte nici un șiretlic : prizonier într-o cameră de toaletă cu damf de w.c. înfundat, simțea cum i se ridică tensiunea. După ce trase de cîteva ori cu briciul, înlăturînd clăbucul, constată că și el are palmele și obrajii roșii. Venele de la tîmple îi zvîcneau îndrăcit, avertizîndu-l asupra unui posibil accident vascular. De mai mulți ani Patriciu Mavrodin înghițea zilnic tot felul de tablete, cele mai multe calmante, iar în momentele de criză, cînd i se zbăteau tîmplele și-i vîjîiau urechile, sfatul medicului era să lase la o parte orice preocupare sîcîitoare și să iasă la aer curat. Neliniștit, reveni în cameră, își luă tabletele

și începu să se îmbrace. Musafirul se mutase de pe canapea pe un fotoliu, cu țigara neaprinsă în colțul gurii. Am să plec eu, își acceptă înfrîngerea Patriciu Mavrodin, ies și merg și tot merg... unde m-o duce drumul, doar n-o să se țină umbră de mine... iar la o adică, de ce nu l-aș da pe mîna unui agent de stradă... că din ăștia se găsesc la toate colțurile... slavă domnului, măcar de agenți nu ducem lipsă ! Însă o anume prudență ce îi călăuzise pașii pînă în prag de bătrînețe (o singură dată îl trădase, de curînd, sau mai degrabă el o trădase, învoindu-se, în schimbul unor aprecieri măgulitoare, să fie secondantul acelui Zelea Codreanu...), prudența îl făcu să-și amendeze pe loc intențiile : Căci, prea adesea, pus pe scormoneală, parcă predispus a vedea în fiecare individ de care se izbește un posibil delicvent, fie el parlamentar, ministru, grangur — polițaiul nostru te apără întocmai ca funia pe strangulat. Cazul, bunăoară, al lui Smărăndescu, subsecretar de stat la domenii, făcînd înconjurul țării, ajuns de pomină : oare cine altul, dacă nu polițaiul de pază — smeritul, umilul, încremenind în poziție de drepți și numai cînd se pomenea numele superiorului —, îl umflase pe acest Smărăndescu, în momentul cînd i se puseseră în cîrcă niște găinării, de care se debarasase el curînd, înfundînd pe alții, pe cei direct răspunzători, dar ce folos, că subsecretar nu mai era, în schimb polițaiul tot acolo, la poarta Domeniilor, își făcea veacul. Asta le întrece pe toate, se alarmase atunci, în cercuri restrînse, Patriciu Mavrodin. Auzi, domnule, auzi, un subsecretar luat de guler și îmbrîncit de un niméni. Pesemne că totul a fost pus la cale, în batjocură. De greșeli, chiar și de cele mărunte, mai ușor de reparat și-apoi de dat uitării, Patriciu Mavrodin se ferise de cînd se știa, și-n mare parte le și evitase, deși prilejuri de a greși (capcane) i se iviseră destule. O dată cu lansarea în politică, își chibzuise cu și mai mare grijă și vorbe și gesturi (evident, și zîmbetul și încruntările), spre a nu oferi pretexte de interpretări nedorite, de speculațiuni. Adesea își zisese : Eu m-am zăgăzuit ca un rîu învolburat, nu cumva să dau peste maluri ! Și iată că tocmai acum, la bătrînețe, toate zăgazurile se rupseseră. Patriciu Mavrodin trăia de cîteva săptămîni sub apăsarea unei greșeli ireparabile. Fusese de ajuns să fie văzut o dată, de două ori, în trena lui Ze-

lea Codreanu, niciodată în rînd cu el, pentru ca mai toți prietenii și cunoscuții bucureșteni să și-l scoată de la suflet : era ocolit pe străzi, sau în cafenele, iar dacă suna la o ușă, foștii prieteni îl primeau doar în antreu, cu explicații trase de păr, încît el să pricepă și să-nchidă ușa pe dinafară. Cum așa ? dar ce rău am făcut ? se zbuciumase Patriciu Mavrodin, tot mai însingurat, în lipsă de prieteni, căci nimeni nu se mai arăta dispus a-i asculta păsul. Și, mai ales, cum de aflaseră toți că el s-ar fi dat cu extremiștii, cu turbulenții ? Am avut și eu un moment de omenească slăbiciune, ar fi vrut el să se explice, în gura mare, în piața publică, ceva a răbufnit în mine, peste puterile mele, eram și eu doritor de o vorbă din suflet, de o încurajare, căci obidit și strepezit eram, și s-a întîmplat ca tocmai acest Zelea să-mi aducă alinarea... așa am crezut atunci... de unde să-i știu interesele, de unde intențiile ? Patriciu Mavrodin înțelesese primejdia abia după ce îl însoțise pe Codreanu la poliție, cînd cu eliberarea celor cinci spărgători de vitrine : Domnule deputat, am să vă răsplătesc așa cum se cuvine pentru prezența și sprijinul dumneavoastră, îi declarase Codreanu, prinzîndu-i la rever Crucea albă, de susținător al Legiunii Arhanghelului Mihail : începînd din acest moment veți fi consilierul meu ! Patriciu Mavrodin bîlbîise niște mulțumiri — altfel, în sinea lui ceva se răzvrătise : Cum, adică, eu, consilier ? Dar, cum de îți îngădui ? Îmbrobodit, mai apoi prins în chingi, sugerîndu-i-se că retragerea i-ar fi riscantă, nu mai avusese curajul să dea înapoi. Zile la rînd se întrebase : De ce să-mi fie riscantă ? Cu ce mă au nemernicii ăștia la mînă ? Prudent, plănuise o desprindere lentă de Codreanu și ceilalți : am să mă ascund în bîrlogul meu de la Dorohoi, o vreme. Plecase din București pe ziua de 2 ianuarie, dimineața, cu un tren neîncălzit, mai că degerase. Coana Mărguța tăbărîse cu ocările, tocmai de Anul nou, cînd îl așteptau fetele cu logodnicii, viitorii gineri, el să umble brambura. Pretextase treburi oficiale, întruniri de partid, o invitație la Palat. Armonia conjugală se restabilise anevoie. Pe ziua de 3, către seară, se pomenise că-i bat la ușă, cam rebegiți de frig, flămînzi și însetați, mai ales însetați, patru flăcăiandri, pe care îi recunoscu îndată (cu agasare, chiar cu spaimă) : erau toți patru din anturajul lui Codreanu, erau dintre cei care

în noaptea de revelion se infiltraseră în coloana lucrătorilor manifestanți. Ei îi aduceau cîteva rînduri din partea lui Codreanu — și de măgulire și de poruncă : Domnia voastră, distinsul nostru consilier, meritînd din plin recunoștință, ca unul ce vă numărați printre oamenii de bine ai acestui neam, sînt sigur că nu veți fi surprins neplăcut de vizita mai tinerilor noștri colegi. Vă cer, așadar, să-i găzduiți două, trei zile. Au nevoie de întremare... Patriciu Mavrodin pricepuse că flăcăiandrii aceia, cam de adunătură și exersați în mînuirea ciomegelor, mai aveau nevoie și de protecție : pesemne că poliția se pusese pe urmele lor. Iată-mă și gazdă de cotonogari ! Coana Mărguța se închisese în camera ei. Logodnicii, jigniți, își făcuseră îndată bagajele. Fetele o ținuseră zile la rînd în plîns cu sughițuri. Cei patru se dezlănțuiră într-o beție de o zi și-o noapte. Cu greu, abia după ce amenințase cu poliția, Patriciu Mavrodin îi urnise din casă. Îndată, telegrafiase lui Zelea Codreanu la București : Nu mai accept relațiuni de nici un fel cu domnia voastră. Cîteva zile, apoi, se ocupase de treburile moșiei, întrebîndu-se ce măsuri s-ar cuveni luate în noul an, pentru a ieși din impas, și, mai ales, de unde, pe ce cale să mai obțină credite ? Producția de cereale fusese pe 1929 cea mai scăzută din ultimii zece ani, vînduse puțin și la prețuri derizorii, vitele muriseră de bubă neagră, orătăniile de alte boli, pămîntul se tot degradase de la un an la altul, din lipsă de îngrășăminte, cine să-l mai gunoiască ? — totul era o ruină. Tot mai des îi dădeau tîrcoale cumpărătorii de pămînt, nu numai moșieri din împrejurimi, ci și unii țărani, însă Patriciu Mavrodin se încăpățîna să nu vîndă : Au prins toți că sînt pe ducă și se reped, ca la stîrv. Către sfîrșitul lui ianuarie lăsase baltă preocupările gospodărești, dintr-un sentiment de zădărnicie, tot nu mai stătea în puterile lui să redreseze o situație, practic, fără ieșire. Dacă nu plec de-aici, să-mi mai răcoresc mintea, o să plesnesc, dracului ! De la coana Mărguța abia smulsese banii de hotel, de restaurant, pe două, trei zile. Cîți bani mai aveau, îi ținea coana Mărguța, sub cheie, pentru cheltuielile strict necesare și urgente (achitarea unor impozite și a taxelor școlare, căci fetele, în loc să se mărite, stăruiau să-și încheie studiile la Iași). În sfîrșit, Patriciu Mavrodin avea cui să se confeseze : doamnei Iuliana, Iulianei, vă-

duvă de profesor, ea însăși profesoară de chimie, la un liceu fără faimă, cu prea mulți elevi recalcitranți. Ne-am adunat, două nevoi, să vedem ce-o ieși, se amuzase Patriciu Mavrodin. Doamna Iuliana știa să asculte necazurile ca nimeni altul. Doamna Iuliana îi devenise o necesitate. (Pesemne că la vîrsta mea și asta se cheamă dragoste : fără nici o reținere, îi declarase doamnei Iuliana că o iubește. Ți se pare stupid ce-ți spun ? întrebase îndată, cu neliniște.) Doamna Iuliana era oaza lui de liniște și înțelegere, într-o lume ce i se dovedise vrăjmașă. De Zelea Codreanu, de ceilalți, pînă și de poziția lui politică (oricum, încă mai era parlamentar) Patriciu Mavrodin se străduia să uite. Venise și vremea retragerii din vîltoare. Obosise, nu mai rîvnea decît la puțină liniște și alintare de femeie, și ca lovită de nefericiri. De unde mai apăruse și acest țap deșelat, cu coarnele tocite ? Mai de neînțeles era altceva : cum de îi prinsese urma, tocmai aici, la micul hotel de pe str. Șoimărești ? Patriciu Mavrodin nu-și anunțase sosirea în Capaitală, nu se vînturase pe străzi, nu călcase pragul restaurantelor, cu nimeni, în afară de doamna Iuliana nu se întreținuse, iar recepționerului de la hotel îi atrăsese atenția că dorește să nu fie deranjat sub nici un motiv. Trebui să se-mbrace sub ochii studentului în litere ; mitocan, mai e și curios, să vadă cum mă-nchei la pantaloni ; javră de pripas, care s-a pus pe lătrat. Osteni mult pînă să se echipeze — și-abia acum băgă de seamă că în graba plecării de-acasă își luase hainele cam la întîmplare, nu se asortau, adică, pantaloni maro la haină neagră, palton cu guler de jder și căciulă de astrahan gri, pantofi bej, pantofii lui de vară, și galoși negri. În sfîrșit, doamna Iuliana era îngăduitoare, poate că împestrițătura asta vestimentară o și amuzase, iar vizite protocolare nu avea de făcut. Cînd să iasă din cameră, studentul în literă se săltă și el de pe canapea : Domnule deputat, îi zise, pentru mine este o chestiune vitală să am explicații decisive cu domnul Codreanu. Vă fac o ultimă rugăminte... Patriciu Mavrodin se răsuci puțin și îl împunse cu degetul în piept : Nu cunosc nici o persoană cu numele de Codreanu. Ia aminte, tinere ! Și grăbi pe culoar, cu umbra după el. Atunci, avertiză studentul, am să vă dau pe toți în gît ! Întărîtat, o luă înainte, coborî treptele vijelios și ieși din hotel. Patriciu Mavrodin își înfundă căciula pe urechi, iată

cum mă silești matale, drăguță, să-ți pun și zgardă și botniță. Acum, sub amenințare, chiar că nu mai avea încotro, obligat era să acționeze. Dar nu direct, nu căutîndu-l pe Codreanu, ci printr-un intermediar... și își aminti de un chelner de la restaurantul Tic-Tac, cel care îi servise la petrecerea dată în cinstea celor cinci spărgători de vitrine. Am să te învăț eu respectul și discreția, se mai învenină Patriciu Mavrodin. De teamă să nu fie pîndit la ieșire, să nu i se ia urma din nou, mai întîrzie în hol cîteva minute, foindu-se printre încartiruiții în hotel, provinciali de condiție modestă, aduși încoace de nevoi : așa auzi vorbindu-se de complot, de un mare complot, de ceva înfricoșător, ce urma să izbucnească dintr-un moment în altul, dacă nu în cursul zilei de azi — la noapte, dacă nici la noapte — mîine dimineață, dar nu mai tîrziu. Oricum, catastrofa este iminentă, zădărnicind orice intervenție din partea organelor de ordine. Un ziar cam zdrențuit trecea din mînă în mînă, fiecare citea cîteva rînduri și ori se ciupea de bărbie, ori se plesnea cu palma peste frunte, unii se mai și închinau. În Patriciu Mavrodin se trezi îndată spiritul civic, oricum, încă mai avea răspunderi față de țară : astfel, cerîndu-i recepționerului gazeta cu pricina, își puse ochelarii și citi : Complot, complot, manevre de culise, răbufnire, însă fără a se face o singură precizare, cine trage sforile, cine urzește și împotriva cui ; praf în ochi, sămînță de scandal, aprecie, dezgustat, Patriciu Mavrodin ; tactici gazetărești, care să mai dezmorțească cititorul naiv. Abia în ultimul alineat se indica o țintă : „Căderea printr-o conspirație e mai onorabilă decît prin neștiința de a guverna din pricina dezbinărilor, din pricina nehotărîrii și a dezorientării, sub un Troian de ouă clocite". Asta chiar îi plăcu lui Patriciu Mavrodin : Troian de ouă clocite. Așadar, se trăgea în guvern, se uneltea împotriva guvernului, se prevedea apropiata prăbușire a guvernului. Ei, și ? indiferent ce s-ar fi întîmplat, Patriciu Mavrodin știa prea bine că steaua lui în politică a și apus, stea măruntă și tare îndepărtată, greu de văzut cu ochiul liber, acum se stingea de tot. De orice, numai de politică n-ar fi vrut să mai audă, se simțea întoxicat de atîta politică, dar și păgubit de ea, politica îi luase cei mai frumoși ani, și ce îi oferise în schimb ? un protocol nemilos, iluziile de mărire, emoțiile, și-n cele din urmă tensiunea arterială. Numai

doamna Iuliana, Iuliana lui, putea să-l mai vindece de această boală numită politică. Avea să se lase în voia ei.

După un scurt și penibil popas la restaurantul Tic-Tac (transmite, îi zisese chelnerului, transmite unde trebuie că studentul în litere, unul Vergu, are intenţiuni rele, dacă nu i se mijlocește o întrevedere cu șeful...), Patriciu Mavrodin se îndreptă spre strada Calomfirescu, unde locuia bătrînul cămătar, Pandele Suditu, cel ce ținuse cîndva prăvălie la Dorohoi. Două sute de lei i-ar fi fost de ajuns, numai două sute, pe care să-i restituie însă mai către primăvară, pe la sfîrșitul lui martie, cînd ar fi să mai vîndă cîte ceva, măcar niște orătănii. Făcu doar vreo cincizeci de pași cînd îl apucă de mînă și-l trase mai la o margine a trotuarului o femeie încă tînără, mărunțică și înlăcrimată, cu doi prichindei după ea : V-aș ruga frumos de-un servici, domnule ! Știa să facă bucătărie, știa să țină o casă, avea doi copii bolnavi, pe bărbatu-su îl dăduseră afară din servici. Patriciu Mavrodin se tot smuci într-o parte și alta pînă scăpă din strînsoare, apoi grăbi pasul, cu mînile înfundate în buzunare și capul dat pe spate, cu ochii pe cer, încît să nu mai vadă nimic în jur, vrînd să lase impresia de personaj important și inabordabil. Nu mai era de umblat pe jos prin Capitală ; nu mai puteai face un pas în liniște ; numărul cerșetorilor de tot felul sporise alarmant (acum părea să domine cerșetorii de servicii). După ce că e veștejită, mai e și neghioabă, o evaluă, nemilos, pe nefericită. Nici măcar nu știe cum să iasă la cerșit. Cine să-și mai pună mintea cu ea, cînd i se-agață doi puradei de fustă ? Ehe, azi dacă vrei să te vezi femeie în casă trebuie să îndeplinești condiții ! E și aici o concurență... Pe cînd se-apropia de Universitate îi tăie calea un mustăcios mohorît, îmbrăcat civil, în costum ponosit, fără palton, cu șapcă de ceferist pe-o ureche : Domnule, fiți cu înțelegere pentru omul năpăstuit... sîntem două mii cinci sute de la C.F.R. pe care ne lasă pe drumuri. Protestați la guvern... peste tot unde trebuie, în rînd cu noi !... Ei, oricum, asta nu mai era cerșeală, era o doleanță, ba chiar o atitudine : obișnuit să asculte plîngerile celor pe care îi reprezenta în parlament, Patriciu Mavrodin cel intoxicat de politică nu reușit să-și reprime interesul : Două mii cinci sute ? întrebă, cu ochii pe șapca ceferistului, veche, năclăită de praf, pătată cu unsori. Dar este inuman... După care mintea i se goli și se surprinse ridicînd din umeri,

ce să-i mai spună omului, ce mai era de spus ? Îi veni îndată în ajutor un agent de stradă : Iertați, domnule, ăștia nu mai are nici rușine, nici Dumnezeu, ăștia dă năvală peste tot. Și îl îmbrînci pe ceferist cu putere, agitînd și vîna de bou : Dacă te mai prind în zona mea, am să-ți iau piuitul !... Dar se-adunase lumea și se-auzeau vociferări. Cum cei mai mulți bănuiau un obișnuit conflict de stradă, Patriciu Mavrodin se crezu dator să aducă precizările de rigoare : Cum îndrăznești să bruschezi un om nevoiaș, care își prezintă doleanțele ? i se-adresă agentului. Oare știi dumneata cine sînt eu ? El își scoase îndată cartea de deputat : E dreptul meu să iau cunoștință de ororile ce săvîrșesc guvernanții de azi ! Agentul de stradă își poci călcîiele, făcu stînga-împrejur și se depărtă, spășit. După acest triumf, satisfăcînd o răbufnire de vanitate, Patriciu Mavrodin se pomeni înconjurat de zeci de oameni, fiecare cu necazul lui, cu impozite, concedieri, trimiteri la urmă și procese tărăgănate. Numai ceferistul aștepta pe margine, convins că domnul deputat, după ce va fi isprăvit cu ceilalți, are să-i acorde cîteva minute, un fel de audiență, fie și aici, pe stradă, spre a-i face o expunere mai amănunțită cu privire la situația tovarășilor lui de la C.F.R. Patriciu Mavrodin își aminti peregrinările lui prin sate, cînd trebuia să se lupte pentru un mandat în parlament : tot așa se-adunau buluc și țăranii, cu jalbele lor, cam aceleași de la o campanie electorală la alta ; nu refuzase pe nimeni, înregistrase tot și dăduse asigurări de mai bine ; și se alesese de fiecare dată fără prea mari dificultăți. Însă acum ? și aici, pe B-dul Elisabeta ? — zădărnicia-zădărniciilor, ce să mai înregistrezi, în numele cui să mai protestezi ? Patriciu Mavrodin se gîndea cu duioșie la doamna Iuliana, peste cel mult o oră, cu un buchet de flori în mînă, avea să-i bată la ușă : Eu sînt, doamna mea, icoana mea, ție mă-nchin, adu-mi alinarea și-mpăcarea cu mine însumi și cu lumea asta împătimită în fărădelegi... Am să acționez chiar azi, la guvern, și peste tot, unde stăpînesc jegmănitorii, anunță Patriciu Mavrodin, strîngînd la repezeală cîteva mîini. Dreptate, am se cer dreptate pentru contribuabil... reprimirea la lucru a celor concediați... credite, reducerea unor impozite. Continuă să facă promisiuni, chiar și după ce reuși, cam anevoie, să iasă din încercuire, acum era în stare să pro-

mită orice, iar dacă ar fi avut ceva mărunțiș asupra lui ar fi dat și mărunțișul, numai să se poată regăsi pe sine, cel însetat de liniște și înțelegere. Abia fraversă Piața Brătianu, cînd îl ajunse iar jelania ceferistului, domnule, sîntem două mii cinci·sute, ne-am risipit prin tot orașul, protestați în rînd cu noi, cereți dreptate pentru noi, dar nu se mai opri, nu întoarse capul — o, de s-ar vedea cu niște bănuți în buzunar, măcar vreo cincizeci de lei, cît să aibă de birjă, un singur pas să nu mai facă pe jos prin orașul ăsta invadat de cerșetori agresivi, ce aminteau haitele de lupi, își precizâ, haitele de lupi, domnule, eu am patru copii, toți aveau copii, dacă ne dă afară unde să ne mai ducem, și din ce să mai trăim, el își văzu de drum, surd și mut, cu mîinile înfundate în buzunare, cu capul dat pe spate, cu ochii pe cer, numai Cel de Sus ne mai poate salva, domnule, protestați unde trebuie, o, ce eliberare de coșmar cînd, în sfîrșit, glasul disperării se stinse. Abia acum privi în urmă : ceferistul se rezemase de un zid de casă, cu ochii plecați, cu mîinile atîrnînd, puțin depărtate de corp, ca într-o relaxare binemeritată, după atîta trudă.

4

Afară, aproape de ieșirea din hotel, pitită după un stîlp de telegraf, într-un palton suriu, de dimie, cu broboadă albă pe cap, îl aștepta Catrina, prietena lui, acum avea și el o prietenă, pe care o purta peste tot, pe unde avea treburi, ca pe un aghiotant. Catrina, fată de preot ardelean și studentă la istorie, în anul doi, îi era nu numai iubită, ci și sfetnic și paznic, ea trebuind să adulmece pericolul, iar la nevoie să și pună la cale, în timp scurt, apărarea lui. Sabin Vergu, studentul în litere, cunoscuse o glorie efemeră, de nici douăzeci și patru de ore, din momentul cînd dăduse comanda de atac, el însuși ținînd vitrina unui magazin de încălțăminte, și pînă la eliberarea din arestul poliției, garanți fiind Codreanu și deputatul Patriciu Mavrodin. La banchet, bătut camăraderește pe

umăr, onorat cu discursuri, Sabin Vergu se-ndopase precum ultimul dintre hămesiți, rîgîise și se cuminți se. La al doilea pahar de vin, urcînd pe un scaun, toastase confuz, cu poticneli și sughițuri, în cinstea camaradului comandant. Ambiția lui de netot ar fi fost să îl și îmbrățișeze pe Zelea Codreanu ca pe un frate drag, ce mult se străduiește întru ridicarea tinerimii la luptă, însă acesta, avînd oroare de pupăcioși chercheliți, se eschivase, răsplătindu-l doar cu un zîmbet, ce tare aducea a rînjet. Către miezul nopții, Sabin Vergu abia își mai descleia limba : Mmmda... să... să... trăiți... mmmda ! Doi dintre prietenii spărgători de vitrine, Mucenicu și Iftode, îl sprijiniseră de subsuori pînă acasă, în subsolul înghețat, unde îl predaseră coanei Aurelia : E șeful nostru, să ai mare grijă de el, avertizase Mucenicu. Auzi, madam ? — bagă-l în cîrpe și plasează-i o cărămidă caldă la picioare. Coana Aurelia, care nu se lăsase intimidată nici măcar de inspectorii de la finanțe, afurisiții ăia cu rachiu-n nas, de umblă să tragă pielea de pe om, își înfipsese mîinile în șolduri, ca de obicei cînd îi sărea țandăra : Ascultă, mă, putregai ! Voi, ăștia, de vă dați mari, sînteți putregai. Afară, mă, afară din casa mea !... În loc de cărămidă caldă la picioare, coana Aurelia îi pusese chiriașului nesăbuit o compresă rece pe frunte : Na, să te mai stîmpere la cap ! După o vreme îl răsucise pe marginea patului, pe burtă, cu capul căzut : Sforțează-te, mă, și dă afară din tine, dă tot, că altfel plesnești dracu ! Sabin Vergu se zbătea și urla de dureri, avea numai cuțite în cap și în burtă, se lăcomise la mîncare, el, ce nu se mai săturase de nu mai știa cînd, însă și mai cu nădejde, mai fără chibzuință turnase în el băutură amestecată, vin poșircă, bere stătută și rachiu verde : acum se lupta să scoată răul din el. Pînă la urmă, tot coana Aurelia, făcîndu-i-se milă de neghiob, îl instruise cum să vîre un deget pe gît, arătătorul, cît poate de adînc, și să tot zgîndăre pe-acolo, pînă o fi să împroaște : așa se eliberase. Cînd să tragă la somn întremător, începu să-l zguduie tusea lui de noapte, căci el numai noaptea tușea, din răsputeri, lătrat, trezind toți locatarii. Crizele, cum le numea, crizele de tuse durau uneori și două trei ore, timp în care nu mai reușea să pună geană pe geană. (Era bănuit de boală de piept, coana Aurelia se tot interesa dacă l-a văzut vreun medic, locatarii îl

evitau. El dădea vina pe tutun, pe mahorca puturoasă — și aceea de căpătat — din care își răsucea pînă la treizeci de țigări pe zi. Pe la vreun medic nu trecuse, din lipsă de bani, poate și de teamă : oare la ce mi-ar folosi să știu că nu mai există nici o speranță ?) Tusea de noapte îl șubrezise de tot, slăbise, paloarea feței se accentuase, ochii i se scufundaseră în orbite, și transpira abundent la cel mai mic efort, chiar și cînd grăbea pe stradă. Între somn și trezie, cu ațipiri și zvîrcoliri, chinuit acum și de foame, întîrzie în pat pînă către orele patru după amiază, cînd îi veni Mucenicu, prietenul, radios și gură mare, ca întotdeauna cînd i se părea că ar fi ceva de cîștigat, fie și într-o perspectivă mai îndepărtată, îi veni cu dispoziții severe, de respectat întocmai : ei doi, aleși între aleși, urma să intre în acțiune, încă nu se știa cînd, încă nu se știa unde. Echiparea, și la drum, călare pe mătură ! zori Mucenicu, scoțînd din buzunarul paltonului o sticlă de coniac, din care golise jumătate : Închide ochii și gîlgîie pînă dai pe dinafară. Sabin Vergu se dezveli din pături, căscă lung, fără să-și ducă palma la gură, și se săltă pe marginea patului, bîjbîind cu picioarele învinețite de frig în căutarea papucilor de casă. Acțiune ? și ce fel de acțiune ? din ordinul cui ? întrebă, în timp ce își trăgea pantalonii lustruiți și cam destrămați pe la manșete. Se mișcă prin cameră cu pași mărunți, de anchilozat, simulînd groaznice dureri pe la încheieturi : Am prins igrasie... Subsolurile, dragul meu, subsolurile se răzbună. Dintr-un dulăpior agățat pe perete, folosit cîndva pentru articole de toaletă, el scoase o bucată de pîine neagră uscată, niște felii de brînză, de salam, și un borcănaș cu untură de porc. Eu, după cum vezi, am început s-alunec, îi mai zise lui Mucenicu. Am luat-o devale și văd că nu-i chip să mă opresc, de la o zi la alta simt cum mă apropii de finiș. Căută privirea prietenului, și după ce clătină de vreo cîteva ori din cap, a resemnare, spre a fi cît mai convingător, informă : Cred că bojocii mei sînt cam ciuruiți, zdrențuiți. Iar m-a bușit sîngele. A treia hemoptizie, dar asta ți-o spun așa, doar pentru tine... Era o încercare disperată de a se sustrage acțiunii, oricărei acțiuni dictată de alții, în interesul altora. Din beția de peste noapte Sabin Vergu se trezise — îi era și lui de mirare — cu o teribilă dorință de retragere din vălmășag. Înfrigurat, flămînd, fără un

ban în buzunar, fără un suflet alături (da, un suflet de femeie, își preciză, gîndind nu la o dragoste sufocantă, ci la puțină înțelegere și căldură), hotărî să lase în seama altora, mai vrednici, „cauza tinerimii intelectuale", cu interminabile — și, adesea, aberante — discuții de cafenea, cu acțiuni de stradă și busculade pe culoarele universității : eu am cauza mea. (Își aminti îngrijorarea tatălui, notarul, multă vreme mocnită, însă abia cu vreo trei ani în urmă exprimată limpede, cu neîndurare : Ceva nu pare a fi în ordine cu tine, măi băiete ; prea ușor te aprinzi, prea repede te stingi. Mereu tragi la extreme. Cine să se bizuie pe tine ?... Îl ascultase pe bătrîn cu ochii plecați : așa îi asculta dojenile, spre a evita angajarea în controverse penibile. Are vreun rost să-ți pui mintea cu un om duhnind a rachiu, înrobit de patimi — chiar dacă acel om este tatăl tău ? Hai să fim rezonabili... Pleca ochii și tăcea, apoi își vedea de ale lui. Iată că acum, după o glorie efemeră, Sabin Vergu era gata să admită, fără umbră de jenă : Da, mă aprind ușor, mă sting repede. Ei, și ? N-am avut ambiții de lider. M-a înfierbîntat și pe mine, ca pe atîția alții, igrasia asta din oase și din suflet. Am ținut discursuri, îndemnînd la revoltă, am cutreierat toate crîșmele, cu niște zevzeci după mine, am dat cu pietre. Ce s-a ales din toată zbaterea mea, a noastră ? Ceea ce era de așteptat : o binemeritată prăbușire în ridicol. Cu cinci vitrine sparte, un student în litere și acoliții săi au vrut să răstoarne lumea... În sfîrșit, după cîteva ore petrecute în beciul poliției, am priceput și eu că nimic nu mai poate fi clintit. Înapoi, la sfînta noastră cumințenie !). Totuși, un intelectual ce se respectă și ține să fie respectat — deprins cu argumentarea, exersat în controverse și sensibil la interpretări, nu-și află liniștea, nu obține mult rîvnita împăcare cu sine, cu cei din preajmă, fie admiratori, fie detractori, înainte de a-și fundamenta (justifica) teoretic schimbările de atitudine : astfel, Sabin Vergu se întoarse cu încredere la păreri mai vechi, încropite din lecturi, pe ici, pe colo ajustate, șlefuite și de mintea lui, privind soarta individului în raport cu ceilalți semeni, cu societatea : încă de la naștere individul se află într-un raport de subordonare, nemilos, adesea strivitor, întîi față de părinți, ei îl țin în brațe, îl hrănesc, îl îmbracă, îl ajută să se țină pe picioare, lor, părinților, trebuie să le rămînă

îndatorat, pe ei să-i asculte, din povața lor să nu iasă ; vine la rînd instruirea : din prima și pînă în ultima zi de școală (șapte, zece, sau chiar cincisprezece ani...) individul intră în subordinea educatorilor, ei îl învață, îl chestionează și îl notează, ei îi hotărăsc locul și rostul în societate ; cînd se încheie instruirea, începe lupta pentru existență — și astfel te pomenești într-un raport de subordonare cu toți cei care au pornit această luptă mai înainte, ocupînd, prin efort sau relații, o poziție mai bună ; legi draconice, scrise, ori nescrise, nu admit ieșirea din rînd, bravada și răzvrătirea, orice încălcare a convențiilor și prejudecăților este sancționată sever, avansarea pretinde supușenie și se obține anevoie, și chiar de se obține — ce folos ? raportul de subordonare persistă, calvarul continuă, alte chingi vin să te strîngă, ministru de-ai fi, și tot în raport de subordonare te afli față de primul ministru (primul ministru față de rege, regele față de Dumnezeu...). Nemulțumiri dacă ai, poți ieși cu ele în stradă, singur, sau în grup. Nimeni nu te oprește să strigi lozinci, ori să spargi vitrine. Poliția intervine abia după ce ai strigat și ai spart : cătușe, beciuri puturoase ; oare nu știai că există o forță de reprimare, mereu la datorie, și mai cîinoasă decît toate celelalte subordonări ? pentru tulburarea ordinei publice se dau sentințe grele. Șansa individului, într-o societate modernă, cu aparat polițienesc de elită, mai poate fi una singură : acceptarea subordonării cu seninătate. Așa ne-a fost scris, ne-a fost dat, spuneau bătrînii noștri. Și-au trăit, în tăcere, și-au murit — poate cu alinarea că se sting de moarte bună. Dacă au fost și răzvrătiri, au fost de prea plin, dintr-o incapacitate a individului de a mai îndura, cu siguranță există și limite : atunci s-a murit de sabie, de glonț și de roată. Eu vreau să mor în patul meu, de bătrînețe, își dorea acum Sabin Vergu, iar pînă la adînci bătrînețe se răzbate greu, și mai mult tîrîndu-te în coate și-n genunchi, decît umblînd drept și falnic printre spînzurători. O, de-ar fi să pice și-un suflet de femeie ! Avea colege de studii, dar nu prietene, mai trecea din cînd în cînd pe la bordel, cu rîndul, întocmai ca în anii de liceu, cu scîrbă intra în bordel, și mai scîrbit ieșea, amînînd pentru mai tîrziu dragostea, poate chiar marea dragoste, de parcă i-ar fi stat în puteri să și-o programeze pentru a fi anume. Rareori, și nu din vreun impuls, mai

degrabă învins de insistențe, se-nvoia la o plimbare pe străzi lăturalnice, iar nu prin Cișmigiu — cu fata popii din Mihalțul de Sus, Catrina, cunoștință a lui din urmă cu ani, erau din sate apropiate, se întîlniseră într-un sfîrșit de mai pe Dealul Crăițelor, amîndoi căutau plante pentru ierbar. Catrina era acum studentă în anul doi la istorie, aici stătea în gazdă la un unchi din partea mamei, funcționar de minister, învăța mult și se gîndea la măritiș, la casă și la copii. Încă nu-și găsise un prieten, nimeni dintre colegi și cunoștințe nu o invita la ceaiuri, la petreceri, uneori avea impresia că bărbații o evită — și-atunci se agăța de el, insistînd să o poarte pe străzi, pe unde se nimerește, îi plăcea să fie văzută în compania unui bărbat, fie el și student în litere, cu pantofii pingeliți și răspingeliți, îi plăcea, la brațul lui renăștea. Catrina să fie ? Alta să fie, ce încă nu mi s-a înfățișat ? se întreba acum Sabin Vergu. Prezența lui Mucenicu, prietenul de cafenea, de răzvrătiri, începea să-l irite. Și se trînti pe pat, cu palma dreaptă la gît, cu ochii în tavan : Mă sufoc, zise, îmi ard creierii și mi s-a pus un nod în gît. Însă Mucenicu nu se lăsă impresionat, ghicindu-i ezitarea, fofilarea : Trage, mă, o dușcă, îndemnă, întinzînd sticla de coniac, trage o dușcă și-ncearcă să te remontezi, și repede, mă, repede, în doi timpi și trei mișcări. Ce-mi stai, mă, ca o cloșcă pe cuibarul cu ouă ? îl zori. Mucenicu se ameți se, acum se arăta neîndurător, agresiv : Crezi că nu te-am dibuit ? Boala ta se cheamă spaimă de tăntălău : nu ți-a priit la beci, așa-i ? Dacă te mai bușcau ăia de două, trei ori, sigur le cădeai în genunchi. Păi, ce fel de comandant ești tu, ochiosule ? Unde ți-ai lăsat oastea, în ce mlaștină, împuțitule ? ! Mă, dacă nu te execuți, pe dumnezeul meu că te plesnesc, hai, echiparea, că abia acum începe distracția ! Jignit, terfelit, călcat rău pe coadă de către un fost acolit, ce acum i se voia stăpîn, Sabin Vergu se angajă îndată în ripostă, însă fără crispări, cu înțelegerea omului treaz și cumpănit : Dacă îți ies aburi din cap, părerea mea ar fi să tragi un somn zdravăn, e cel mai bun remediu. Poți să te-ntinzi aici, pe laviță, îți dau și așternut, iar cînd îi face ochi — nimic nu ne-mpiedică să discutăm deschis despre spaime și lașități. Oricum, mie să nu-mi mai vii cu dispoziții... doar știi că nu suport. Mucenicu lăsă sticla jos, lîngă piciorul patu-

lui, apoi, îmblînzit nu de mustrare, ci de un gînd, plănuind o schimbare de tactică, își frecă tîmplele și fruntea, îndelung : Mă, iartă-mă, zise, nu-s beat, zău că nu-s beat, tu știi că eu mă afum greu, după ce torn în mine cîteva sticle... din asta dacă am golit o sută și vreo cincizeci de grame, cît să mă-nfoi și eu în pene... așa încep toate bețiile mele... și sfîrșesc cu lacrimi și pupături... dar pînă acolo mai e, mai e... Știi cum sînt eu acum ? Dacă vrei, sînt beat de fericire, plutesc în zone rarefiate, uite, mi-au transpirat și palmele, ăsta e semnul meu de prea plin, de îmbuibare. El deveni grav, aproape solemn : Zeilor protectori profundă recunoștință. Și se-nclină, cu palma la piept : Bogdaproste, stăpîne, Dumnezeu să te ferească de streang, că ăsta te paște, știu eu, știu prea bine. Apoi se destinse, zvîcni din mîini, își descheie haina, își lărgi cravata : Sînt conțopist, mă, conțopist cu leafă, mă, ce n-a visat neam de neamul meu, în trei luni mă-nsor, în trei ani mă lansez în afaceri. Era numai zel și recunoștință : Măi, orice s-ar spune, Codreanu ăsta, cît de zurliu și de fanatic ar fi, măcar din cînd în cînd, de sărbători, mai face și cîte-un pustiu de bine. Relații are peste tot, s-a infiltrat, îl susțin niște granguri, treaba lor, interese, totul e să-i intri sub piele, sub epiderma aia buboasă și grețoasă : Măi, noi doi, numai noi doi, din cîți eram, se pare că i-am căzut cu tronc ! Mucenicu scoase din buzunar un petic de hîrtie, pe care i-l întinse îndată : Internatul Școlii de Arte și Meserii, Calea Rahovei, pedagog, începînd cu ziua de 8 ianuarie corent, citi Sabin Vergu. Mucenicu se grăbi să-l lămurească : El, drăguțul, el cu mîna lui a scris. Așadar, bătrîne, ai un post și-o leafă. Ajutorul nostru către tinerimea intelectuală, mi-a zis : Ei, pricepi cum stă chestia ? se repezi Mucenicu, nedumerit că prietenul său, în loc să exalte, parcă se strepezise de tot. Ești tip cu leafă la împărăție, mă. Îți dai licența, și rămîi aici, pe post, pedagog, iar în doi, trei ani, pui mîna pe o catedră, avansezi... oricum, e altceva decît să faci apostolat pe cine știe ce coclauri. Păi, nu ? ce șanse ai tu, ca profesoraș, fără protector, cine să-ți dea numirea, și unde ? că aleargă profesorașii de nebuni prin toată țara după o suplinire. Zi, cum se cuvine : Sărut dreapta, stăpîne ! Sabin Vergu zise, dar numai în gînd. Să fi sosit, într-adevăr, și ziua izbăvirii lui ? Căci un post sigur și o lefșoară în Capitală, pe vreme de criză, ar fi

fost să-l aducă și pe el în rînd cu oamenii : din meditații greu mai încropea de-o ciorbă, de hamalîc în Gara de Nord i se-năcrise. Cîteva clipe, despovărat, dădu frîu liber imaginației, și-ndată se văzu bălăcindu-se ca un copilandru în cada de baie (de cînd venise în București se curățase numai la baia comunală), îmbrăcînd un halat pufos peste pijamaua de mătase, lenevind pe un fotoliu plușat, într-o cameră spațioasă, cu vedere înspre grădinița de flori... e cald în cameră, totul strălucește de curățenie, parchetul a fost dat cu ceară, de curînd, pereții n-au cunoscut igrasia, se poate respira în voie. Cu ce preț ? se smulse el din reverie. Știa, din mărturisirile altora, că bunăvoința lui Zelea Codreanu are un preț destul de ridicat, acțiunile de stradă, în primul rînd, zarva, încăierările cu studenții democrați... el, Sabin Vergu, avea cîțiva prieteni printre ei... păcat, păcat doar că nici unul dintre ei nu-i sărise în ajutor. Era la mintea oricui : vreun cîștig fără pierderi, fără sacrificii chiar, încă nu s-a pomenit. Pînă și bătrînul lui, notarul, îi zisese odată : Cînd ți se dă ceva, poți fi sigur că altceva ți se ia. Așa-i în lumea noastră. Totuși, se impunea mare prudență : mai întîi, era necesară o tatonare a terenului. Dacă Zelea Codreanu pune condiții... după cum îi stă în obicei, în fire... nimeni nu mă oprește să-i pun și eu vreo cîteva : nu mă trec la pistolari, nu mă bagi în busculade, sînt intelectual, ce dracu ! mai am și eu niște idei, totul e să m-asculți cu răbdare. Ambiția supremă trebuie să fie preluarea puterii în stat : deci, luptă deschisă cu puternicii zilei, pînă sus. Acest Zelea Codreanu ar fi timpul să-și aleagă și niște consilieri mai cu scaun la cap, experți în convulsiile prezentului, însă nu mai puțin preocupați de perspectivă, căci zbaterile de azi trebuie să rodească în ziua de mîine. Ca unul ce elaborase, împreună cu Mucenicu și ceilalți, mai multe programe de acțiune, difuzate, deocamdată, doar în cercuri restrînse, universitare, Sabin Vergu se gîndea acum să angajeze discuții mai ample cu Zelea Codreanu, eventual să-i facă și unele sugestii. Ce mi se cere în schimb ? întrebă, mai mult de formă. La ora șase, fix la șase, anunță Mucenicu, erau așteptați pe strada Ghirlandei, nr. 27 bis, parter.

Ceilalți, mai vechi în mișcare, în Legiunea Arhanghelului Mihail, sosiseră mai devreme, fără invitație specială, din obișnuință, iar vreo cîțiva, trei, patru, uceniei pe la

ateliere particulare, băieți de la sat, fără adăpost sigur, își petreceau și zilele și nopțile aici, dormind pe lavițe, ori de-a dreptul pe dușumele. În două camere îndeajuns de spațioase, însă căzute în degradare, cu pereți afumați și dușumelele tocite, se amenajase un fel de club al Legiunii, fără firmă și fără ore de program : era, de fapt, o casă deschisă, ce se voia și primitoare, pentru membrii și simpatizanții mișcării ; aici se legau, ori se destrămau prietenii la o partidă de table, de șah, se putea bea și-o bere-poșircă, însă la preț redus, iar din cînd în cînd, cam o dată la trei săptămîni, se organizau și seri dansante (cu participarea unor fetișcane din cartier). Zelea Codreanu se abătea rar pe la club, fără să se anunțe, ca în niște inspecții inopinate, și nu întîrzia mai mult de un sfert de oră ; sosirea comandantului, se-nțelege, îi lua pe nepregătite pe băieți, săreau toți, ca arși, salutînd reglementar ; semnele dezordinii — sticle goale pe sub mese, scaune răsturnate, haine aruncate la întîmplare, ghemotoace de hîrtie pe lîngă sobă — îl nemulțumeau vădit pe Codreanu : numai din priviri, preumblîndu-se printre mese, cu mîinile la spate, el îi dirija pe băieți, reușind să instaureze, în doar cîteva minute, ordinea și disciplina : toți se repezeau să pună mîna, să deretice, în chip de gospodine, iar cîte unii, copleșiți de mustrarea ce li se făcuse (cu uitătură mai severă), se angajau să fie exemplu demn de urmat. În sfîrșit, comandantul se apropia de ușă, punea mîna dreaptă pe clanță, cu umărul drept se rezema de canatul ușii : Pregătiți de acțiune ? întreba. Atunci răcneau toți un — da ! — scurt, aprig, din piepturi tinere. Nimeni nu se mai angaja în jocul de table, acum toți așteptau semnalul de atac : sticlele de bere și pachetele de țigări treceau din mînă în mînă, se bea și trăgea din țigară cu sete ; abia după trei, patru ore, cînd speranțele se spulberau, jocul se relua, certurile, uneori și încăierările, reizbucneau, cu mai mare violență. Nevoia de acțiune îi domina pe toți : numai că ei, membrii de rînd și simpatizanții Legiunii, nu știau, nici măcar nu bănuiau cînd are să se dea semnalul. Erau sortiți să aștepte, pe poziții, întocmai ca pe front. Destul de rar porneau la atac, însă nu toți, niciodată toți : cei rămași în afara grupurilor de intervenție sufereau amarnic, unii mai dădeau și-n lacrimi, respingerea fiind un semn sigur de neîncredere, încă nu erau socotiți vrednici, și abia se întărîtau.

nimeni să nu le-o mai ia înainte. Uneori, mai veneau în inspecție și membrii de elită ai Legiunii, cei din conducere, doi, trei, însă aceștia se arătau mai îngăduitori, luau loc la mese, legau discuții și jucau table. Ei iscodeau, chestionau amabil, sondînd, de fapt, starea de spirit, mai dădeau și sfaturi, îndemnînd la dăruire totală pentru cauză, căci fără sacrificii de sînge nu este posibilă mîntuirea neamului românesc. De obicei, aceste vizite prevesteau acțiuni apropiate. Distribuitor de bere, de rom și coniac — cel care aducea sticlele de la o bodegă din vecini și încasa bănuții — era Jurubiță Victor, fiul mai mare al lui Jurubiță Partenie de la „Vulcan". Aici i se zicea Deșiratul (era în creștere, cam osos, cu aparență de slăbănog). Victoraș nici nu ținea să-i fie cunoscut numele. Încă nu semnase hîrtie de adeziune, nu dăduse suficiente dovezi de bărbăție, mai trebuia să fie supus la tot felul de încercări, el era mai degrabă un îngăduit, un simpatizant cu perspective. Ai lui, părinții, după cum nici prietenii de la fabrică, nu-i știau isprăvile, crezîndu-l angajat doar în aventuri de bordel. Victoraș nu se străduia prea tare să intre în grațiile camarazilor, totuși, aici la club, se simțea bine, îi cîntărea pe toți după vorbe și gesturi, și tăcea, iar de-aici se pleca la fete, îl duceau și pe el la fete (unde el, Victoraș, parcă era un făcut, avea parte numai de încurcături, i se-agățau de gît toate pațachinele). Apariția celor doi, Mucenicu și Sabin Vergu, stîrni foială, trezi nedumeriri, suspiciuni. Toți băgară de seamă, chiar din primul moment, că nu țineau de lumea lor, a ucenicilor și vînzătorilor de magazin. Erau din elită, din conducere? veniseră în inspecție? Doar cîțiva se ridicară de la mese; zarurile se zbăteau mai rar, cu scăzută înversunare; numai Victoraș continua să adune, nestingherit, sticlele golite. Cum cei doi nu salutară nici reglementar, nici altfel, părînd oarecum nedumeriți, cei mai mulți interpretară că au nimerit aici din greșeală. Dumneavoastră? li se adresă Jurubiță Victor. Avem o întrevedere cu domnul Codreanu, anunță Sabin Vergu, privind pe deasupra lui Victoraș. Unde-l putem găsi? Acum toți se lămuriră, erau novici, achiziție de azi, de ieri, intelectuali cu ceva ifose: Camaradul comandant nu ne dă de știre cînd are să treacă pe-aici, niciodată nu se știe. Luați loc, undeva, îi invită Victoraș, în chip de gazdă. Li se eliberă o măsuță cu tăblia scrijelată, și cei doi se conformară, mohorîți.

Unde dracu m-ai adus ? scrîșni Sabin Vergu, aici pute a vagabonzi... ce propui ? Mucenicu îl mai temperă din priviri, și-abia după o vreme, cînd ochii și urechile celorlalți nu mai stăruiau asupra lor, îi zise : Ce dacă pute ? am eu slujbă ? ai tu o leafă ? lasă, măi, că și pîn-acuma tot printre gozuri ne-am tîrît. El comandă îndată lui Victoraș două sticle de bere și două romuri mici. Cum îți zice, băiete ? întrebă Sabin Vergu. Senin, Victoraș informă : „Deșiratul, îmi zice. Poți să-mi faci rost de niște coale de hîrtie și-un plic ? Preț de vreo două ore și jumătate apoi, golind sticle de bere, Sabin Vergu scrise și scrise, încropind un fel de statut (restrîns) al unei posibile mișcări de tineret : ...Domnia voastră, domnule Zelea Codreanu, va trebui să admiteți într-o zi, sper, nu prea îndepărtată, că Legiunea Arhanghelului Mihail ce ați înființat în urmă cu trei ani nu a fost și nu poate fi o formațiune reprezentativă pentru tineretul României de azi. Neavînd o fundamentare teoretică solidă, nici aderență în mase, ea s-a destrămat încă de la pornire. Aici, pe Ghirlandei 27 (unde vă scriu aceste rînduri), se află adunați, în așteptare, mai toți membrii și simpatizanții Legiunii, douăzeci, să fie treizeci, nu am răbdarea să-i număr. Cum ar veni, o echipă de șoc, știu că domnia voastră vă bizuiți tocmai pe acțiunile acestei echipe — ceea ce, îmi îngădui a observa, este prea puțin. Chestiunea tinerimii, după cum vă este cunoscut, mă preocupă de vreo trei ani încoace, fără a nutri ambiții de lider. Dimpotrivă, doresc a mă dedica profesiunii mele (profunde mulțumiri pentru locul ce mi-ați oferit la Școala de Arte și meserii). Din respect pentru domnia voastră, dar și în semn de recunoștință, doresc a vă face unele sugestii. Mai întîi, va trebui să ambiționați crearea unei alte formațiuni, cu statut cuprinzător, adaptat la condițiile social-politice ale României moderne, în care să nu primeze fanatismul, ci înțelepciunea, profundă și vizionară, o formațiune cu un larg caracter de masă, capabilă să preia puterea în stat. Cred că fasciile italiene pot fi un exemplu — dar numai atît, noi să ne găsim un drum al nostru. Politicianismul îmbătrînit și hîrțogar cedează de la o zi la alta. O forță tînără și instruită — precizez : instruită ! — se cuvine a cîrmui țara noastră. O deschidere către toate păturile sociale este absolut obligatorie în această etapă. Noua formațiune pro-

pun să se cheme : „Garda tînără“, ori, și mai grăitor : „Garda de fier“... Sabin Vergu trecu apoi la paragrafele de statut. Ultimele rînduri abia le mai așternu pe hîrtie, berea îl molesise, i se anunța o beție cu bere și rom — dintre toate —, cea mai crîncenă, cu dureri de cap și vomă, o știa, o mai pățise. Cînd, tîrziu, către miezul nopții, sosi și deputatul Patriciu Mavrodin cu instrucțiunile, Sabin Vergu, studentul în litere, greu se mai puse pe picioare. Nu înțelese nimic din vorbăria deputatului. Domnul Codreanu unde poate fi găsit ? întrebă. Camaradul Codreanu este prins în discuții oficiale, cu un reprezentant al cabinetului, informă, prompt, sever, deputatul. Rog să-i predați din partea mea acest plic... el conține un document strict secret... Apoi, urcară toți într-un camion cu prelată, care avea să-i ducă pînă aproape de Piața Mare, unde se forma coloana lucrătorilor. De pază la club mai rămase doar Jurubiță Victor. Ce ni se cere... ce trebuie să facem ? se interesă, după ce ajunseră la destinație, Sabin Vergu. Prietenul său, Mucenicu, îl luă mai la o parte : Chestii de înviorare... hărțuială cu negustorii... ceva ăia... pricepi ? Zău că mă simt în formă, se mărturisi Mucenicu, și el cu ochii împăienjeniți, atacat de berea-posircă. Măi, tu să te ții de coada mea, eu dirijez, indică Mucenicu. Din mers, treptat — și cu oarecare grijă, spre a nu trezi suspiciuni, grupul se infiltră în coloana lucrătorilor. Nu se strigau lozinci, nu se fluturau steaguri, ca la o manifestație adevărată de protest ; nici ritmul nu era alert, cadențat, mergea fiecare cam în voia lui, ca la preumblare ; și se vorbea mult, se spuneau și anecdote, se făcea haz, fie și de necaz : era noaptea de revelion. Negustorii ambulanți se înșiraseră în lungul bulevardelor, de-o parte și de alta, cam la douăzeci de pași distanță unul de celălalt, te și mirai de unde-au răsărit atîția negustori. Cît de severi s-ar fi arătat instructorii, oamenii tot se opreau ici-colo, mai goleau o sticlă de bere, mai înfulecau un sandviș, însă un nucleu al coloanei își continua drumul. Incidentele cu negustorii — mărunte, hărțuială de piață, fiecare trăgînd de preț — nu neliniștiră pe nimeni o vreme ; abia la statuia lui Brătianu se iscă zarvă, cu un vînzător de cremvurști : căzănelul în care fierbeau cremvurștii fu rostogolit pe asfalt. Sabin Vergu mărșăluia împleticit pe partea stîngă a coloanei, atent mai

mult la anecdote. Nici o răsturnare din temelii nu mai e posibilă, își repeta Sabin Vergu, liberi sîntem a mărșălui chiar și în noaptea dintre ani, cu speranța într-un an mai bun... liberi și neputincioși... condamnați la veșnică subordonare și aici, și într-o iluzorie viață de apoi... nici o schimbare nu mai e posibilă... Brusc, el își trecu palma peste față, de parcă ar fi vrut să destrame un văl : ceea ce se petrecuse era aievea, se petrecuse în realitate, ori numai în închipuirea lui cu răbufniri isterizante ? Se trase îndată la margine și se opri : Mucenicu, da, prietenul său Mucenicu răsturnase o tarabă, izbindu-l cu ea în piept pe bătrînul negustor : barba de sfînt dispăruse instantaneu, iar după cîteva clipe se auzise o bufnitură. Coloana lucrătorilor tocmai depășea taraba negustorului de dulciuri, siropuri și portocale, încît nimeni nu luă în seamă incidentul, mai ales că nici un vaiet, nici un strigăt de ajutor nu mai răzbi. Astfel, Mucenicu și alți doi din preajma lui avură un scurt răgaz, în care să-și piardă urma, apucînd-o pe Orlando, și după numai vreo douăzeci de pași intrînd într-o curte — ce se nimeri să aibă portița deschisă. A murit, dacă s-au speriat și-au întins-o, înseamnă că bătrînul s-a izbit cu țeasta de ciment... Sabin Vergu se răsuci pe călcîie și-o luă și el repejor înapoi, înspre Piața Lahovary. La fugă o rupse abia cînd se convinse că nu i-au luat urma. Birje, taxico-uri se mai scurgeau puține pe bulevard, și toate erau încărcate cu petrecăreți. Ajunse pe str. Ghirlandei 27 pe la ora două și un sfert. Deșiratul nu se mișcase din post, își păzea în continuare sticlele cu bere. Alți trei băiețandri — îi mai văzuse, nu-i mai văzuse aici ? — se lungiseră pe o laviță. Domnul Codreanu ! strigă Sabin Vergu, trebuie să mă văd neîntîrziat cu domnul Codreanu... pricepi, pricepeți ? Jurubiță și cei trei, de pe laviță, îl cîntăreau cu priviri încețoșate : Camaradul Codreanu niciodată nu ne dă socoteală unde se află și ce face. Sabin Vergu se repezi la Victoraș, apoi la ceilalți, pe rînd : Dar a murit un om... a fost ucis un om, un negustor... ucis, domnul Codreanu trebuie să știe... să ia niște măsuri. Cînd pricepu că nu-i chip să-i alerteze, ieși, trîntind ușa cu putere, cu încrîncenare : o, ce n-ar fi dat să poată uita noaptea asta ! În pas forțat, cu răsuflarea tăiată de aerul rece, cu ochii măriți de spaimă, de primejdie iminentă, poruncindu-și

să reziste, să mai reziste puțin, încă puțin, reuși să ajungă pînă în Piața Senatului : îl doborîră cu lovituri de măciucă, din dreapta și din stînga o dată, la numai doi pași de bisericuța Sf. Spiridon-vechi, nici nu apucă să-i vadă la față. Pînă pe Vînători mai mult se tîrî în coate și genunchi. Înțelese că trebuia să-și schimbe gazda, să-și piardă urma și să tacă, mai ales să tacă, însă abia în dimineața de 3 ianuarie se mută într-o mansardă de pe Tunari. După cinci zile, schimbă mansarda pe un subsol de pe Negustori. În ziua de 14 ianuarie citi în „Opinia noastră" ; ...Poliția știe unde trebuie să-i caute pe ucigașii bătrînului Weiner... printre ciomăgarii Legiunii... de ce nu o face ? În acea zi, Sabin Vergu scrise un articol-denunț, relatînd cele petrecute în noaptea de An nou, îl scrise în două exemplare, urmînd să-l expedieze redacției doar la momentul potrivit, cînd va afla că Mucenicu a fost reținut. Cu Mucenicu nu se mai văzuse, știa însă că individul (acum nu-l mai socotea prieten) își luase în primire postul de la centrala de comerț. Cu fata popii din Mihalțul de Sus se întîlni în după-amiaza zilei de 17 : după o scurtă plimbare, o invită la el, în subsolul de pe Negustori. Catrina se-nvoi, după cum preciză, din necesități biologice, îi displăcea să-și mai numere coșurile, s-o chinuie dorințele. Cît despre dragoste, Catrina îi desfășură o teorie a ei, cam bizară, altfel : dragostea, într-o formă pură, nu există decît în relațiile dintre copii și părinți (de obicei, între un copil și un părinte, băieții avînd preferință pentru mamă, fetele pentru tată). Cealaltă, dragostea bărbat și femeie, este alterată, pînă la moarte, de nenumărate interese, cît și de obișnuință. După o noapte de amor, Catrina renunță la teorii : descoperise în Sabin Vergu tocmai pe bărbatul de care avea nevoie, după atîta reținere, cu aprige dorinți înăbușite nemilos, un exaltat, un apucat : ești numai patimă, îi zise, ai o febră a sexualității. Cînd el îi relată, cu mare îngrijorare, peripețiile din noaptea de revelion, Catrina se oferi să-i fie sprijin, pînă ce totul se va fi lămurit. Astfel, un exemplar din articolul-denunț îl purta la ea, tot timpul, urmînd să-l predea la „Opinia noastră" numai în cazul cînd Sabin Vergu ar fi fost atacat din nou de către acoliții lui Zelea Codreanu. Am să-ți fiu și amantă și aghiotant, promisese Catrina. Aflînd de arestarea lui Mucenicu, intrase și ea în zăpăceală, cercul se strîngea, pericolul sporise. Cine mă

apără ? Trebuie să dau ochi cu Zelea Codreanu, doar el ne-a trimis pe traseu, și tot el trebuie să caute o soluție salvatoare. Însă la Zelea Codreanu era greu, era aproape cu neputință de ajuns. Aseară, pe Calea Victoriei, în îmbulzeală, Sabin Vergu îl zărise pe deputatul de Dorohoi : iată o posibilă șansă de ameliorare a situației, își zisese. Nu era de presupus că un parlamentar — cu vinovății în tulburările din noaptea de An nou, ușor de stabilit, are să se prefacă a nu mai știi nimic.

Ieși din hotel îndoit, cu palma la gură, zguduit fiind de un acces de tuse. Îndată ce Catrina i se-agață de braț, aprinse o țigară. Ar fi luat o birjă, care să-i ducă mai repede acasă la el, pe Negustori, nu mai avea bani. Mersul pe jos, prin zloată, căci se pornise o ploaie mărunță și rece, îl istovea acum peste măsură : Catrina îl simți tremurînd din tot corpul. Ți-e frig ? întrebă. Nu, nu-i era frig, îi era numai silă de el și de ceilalți, de toți, de-a valma. Cam după fiecare douăzeci de pași trebuia să facă un scurt popas, i se pusese un nod în gît, nu mai putea trage aer în piept, de-aici îi venea istoveala, în sfîrșit, aruncă țigara și scoase batista, un nou acces de tuse îl sili să se razeme cu umărul de un zid de casă, batista se umplu de sînge. Nimic, nimic grav, o liniști pe Catrina, cred că mi-a plesnit ceva pe dinăuntru, de efort. După cîteva minute, respirația se restabili, mai prinse puteri și chiar grăbi pasul.

— Cum te-a primit ?

— Ca pe un infractor mărunt și neghiob : vreau să zic, unul prea puțin periculos. Nu-și mai aduce aminte de mine. Unde, și cînd să ne fi întîlnit ? Nici-unde, nici-cînd. Drumurile noastre nu s-au întretăiat : el e parlamentar, eu ce mama dracului sînt ? Tot timpul mi-a arătat ușa.

— Ce, e chiar așa de ramolit ?

— E mai lucid ca oricînd : după ce s-a ars, își dă cu alifii. Am impresia că nici de Zelea Codreanu n-ar vrea să mai știe. N-ar vrea, sublinie Sabin Vergu, însă va fi obligat să joace în continuare după cum i se cîntă

— Și nu i-ai trîntit-o de la obraz ? se revoltă Catrina.

— Oho, i-am dat un spectacol de zile mari ! Am folosit toate armele de care dispun. Și-am țintit mereu pe-alături. E parlamentar. E convins că are gardul prea

înalt, ca să-l poată muşca javrele. Dar ai să vezi tu, ai să vezi... vine ea şi ziua mea : Am să le frîng şira spinării.

— Mergem la redacţie, propuse Catrina. Ori, şi mai înţelept ar fi să mă duc numai eu. Dacă mă-ntreabă de tine, spun că ai dispărut, n-ai mai dat pe-acasă de ieri de la prînz, şi mă tem, mă tem să nu fi-ncăput iar pe mîna ălora. Pricepi ? mă tem pentru viaţa ta.

— E prea devreme, aprecie Sabin Vergu. De ce să mă vîr singur în gura lupului ? Deocamdată, nu s-a formulat nici o acuzaţie la adresa mea... şi nici nu mă ştiu implicat direct. Ca să fiu sincer, încă mai aştept o confruntare. Am convingerea că acest Patriciu Mavrodin m-a priceput exact — şi se teme cel puţin cît mă tem şi eu. Măcar în privinţa asta sîntem egali, sau la egalitate. Pariez pe orice că are să-i dea de ştire lui Codreanu. Ce va fi mai departe ? Codreanu trebuie să intre în joc : ori mă lichidează, ori mă ia sub aripa lui protectoare. Îi mai dau răgaz să hotărască pînă mîine dimineaţă la opt.

— De ce nu vrei tu să m-asculţi ? insistă Catrina.

— Acum sînt obosit şi-mi vine să plîng. Dacă observi că-mi dau lacrimile, să mă iei de urechi, ori şi mai de efect ar fi să-mi tragi o palmă : Eşti bărbat, mă, ce te boceşti aşa ! Oare să nu mai existe un liman şi pentru noi ? se întrebă, ca un sărman între sărmani.

Îi opri un reporter de la „Cuvîntul" : Dacă doriţi a face o scurtă declaraţie... Ce credeţi despre oportunitatea întoarcerii în ţară a Prinţului Carol Caraiman ? După cum ştiţi, e o problemă la ordinea zilei... sau, oricum, se agită, în anumite cercuri : Mergem mai departe cu regenţa, îl încoronăm pe Carol, isprăvim cu monarhia... alte soluţii nu mai există ! Sabin Vergu îl împinse uşor la o parte, prea le barase drumul : Fac ceva pe toată politica voastră, zise, mai mult pentru sine. E, aşa te vreau ! se-nveseli Catrina. De-ai şti tu de cîte ori m-am gîndit să te-ntreb : Măi, omule, ce-ţi trebuie ţie politică ? Bine că a dat Dumnezeu... Pînă pe Negustori, unde-şi aveau adăpostul, ea îl încurajă mereu, lasă că trece şi necazul ăsta, se sparge buba, iese puroiul, şi-o să ne vindecăm şi de boala asta ruşinoasă... măi, ascultă-mă pe mine, politica de azi e la fel de ruşinoasă ca şi blenoragia şi sifilisul... Dacă nu s-ar fi simţit atît de stors, abia se mai ţîra, abia mai răsufla, el ar fi contrazis-o cu tact, pe în-

delete : Depinde ce fel de politică, cu am avut un ideal, am desfășurat o luptă. Se mulțumi doar să o privească, din mers, însă mai cu luare aminte și mai mare insistență ca în alte împrejurări : Catrina lui era uscată, negricioasă și colțuroasă, tip de țărancă greu de domnișorit, poate că din pricina asta nu-și găsise un alt prieten pe-aici. Catrina lui ? Încă un raport de subordonare, își zise, bărbat-femeie. Bărbatul este stăpîn numai în aparență, el poate să strige, să lovească, ce folos ! dacă îi vin și clipele de slăbiciune, cînd tot el cade în genunchi. Doar se știe, cu un simplu gest de respingere, ori de acceptare, de grație, ea, femeia, poate schimba structural starea de spirit a bărbatului. Cu instinct sigur, dublat de șiretlicuri, femeia cumințește, retează orice cuvînt, subjugă, fără a gîndi măcar la consecințe, de cele mai multe ori dezastruoase și pentru ea. Catrina lui ? De ce tocmai a lui ? Totuși, cînd se văzură în cămăruța de subsol, cu ușa încuiată, el o dori, parcă mai tare ca în alte dăți : îl domina, de fapt, o aprigă nevoie nu atît de plăcere, cît mai ales de moleșală, de scufundare în moleșeala ce urmează, firesc, plăcerii. Insistînd, ca un apucat, se pomeni într-o situație străină lui pînă atunci, de întărîtat — ridicol : pentru prima oară Catrina ezită, se furișă, iar cînd reuși s-o înhațe, îi arse o palmă. Ce-i fi vrînd tu, să te violez ? întrebă, stupefiat. Ea îl mîngîie pe obraz, unde lovise. Ești obosit... poate că ar trebui să consultăm un medic. Ei, bravo, un medic, ce să constate medicul ? Neputința mea ? Cu mare întîrziere pricepu : da, am dat sînge... știu la ce te duce mintea. Spune drept : mă crezi bolnav, condamnat ? A și intrat spaima în tine, nu cumva să te molipsești. Ce pot să-ți fac ? N-am făcut nici un legămînt, n-ai semnat contract cu mine. Cu ce drept ți-aș pretinde să mori de moartea mea ? Ești liberă, liberă ca paserile cerului. El se întinse pe pat, cu ochii în tavan, apăsat, strivit de singurătate. Catrina se așeză pe un taburet, cu bărbia în pumni, întocmai ca o soră de caritate la căpătîiul pacientului : ea știa să vorbească mult, știa și să tacă, acum preferă tăcerea. După nici jumătate de oră, s-auziră ciocănituri discrete în ușă. Îi luă cu frisoane pe amîndoi. Cine putea fi ? Nu dăduseră nimănui adresa. Proprietarul ? Sabin Vergu chestionă, autoritar ; de dincolo de ușă răzbătu un fel de miorlăit, scurt, re-

petat. Cine ești ? În sfîrșit, vocea se mai limpzei : eu, eu... N-ai un nume ? Totuși, curios, intrigat, Sabin Vergu deschise : din chiar prima clipă, după ochi, îl recunoscu pe Deșiratul de pe Ghirlandei 27, cel care distribuia sticlele de bere.

— Dumneata ? Ei, pacoste ! Cum mi-ai dat de urmă ?

— Așa... greu... am rătăcit pe-aici.

— Îhî ! Și cine te-a trimis ?

— A venit un camarad la club... cu adresa, și Jurubiță arătă un petic de hîrtie, scris pe amîndouă fețele : Camaradul Codreanu vă așteaptă pe Strada Spicului, dar să poftiți acum, acum.

— Și ce garanție am că nu mă duci în altă parte ?

— Unde ? se nedumeri, cinstit, Jurubiță Victor.

— Bine, bine, așteaptă afară două minute.

Jurubiță Victor se retrase, cu nedumerirea lui : Unde ? I se dăduse o dispoziție limpede : îl duci pe strada Spicului, 39, acolo s-a fixat întîlnirea. Oare de ce se arătase atît de bănuitor studentul în litere ? Jurubiță Victor era încă un novice, nu participase la nici o acțiune, nu-l socotiseră vrednic, nici el nu se ambiționase. Jurubiță Victor nu prinsese de veste că pe urmele lui, de pe Ghirlandei și pînă aici, se luaseră alți trei camarazi (pe care, de altfel, nici nu-i mai văzuse, nu-i știa).

De rău nu poate fi, își zise Sabin Vergu, doar n-o să mă ciomăgească ziua-n amiaza mare, mai degrabă vor să ne sfătuim, ca între împricinați, trebuie să existe o ieșire onorabilă și din impasul ăsta. Nu, îi zise Catrinei, nu încerca să mă oprești din drum : e drumul meu, numai al meu, și trebuie să-l parcurg pînă la capăt. Și ține minte : ești liberă, liberă... (Ea își tălmăci : singură, singură...). Doar atîta rugăminte mai am : dacă nu mă întorc pînă la ora patru, te duci la redacție, predai hîrtiile și spui tot. Catrina îi promise. Îl și conduse pînă în stradă. Privi în dreapta, în stînga : Strada Negustori era pustie și mohorîtă și mieunată de pisici.

Capitolul III

1

Dacă tot mi-ai bătut la ușă, dacă tot ți-am deschis, fii binevenit în casa mea, stai cît vrei și descarcă-ți sufletul, doar ești tovarășul meu. Eu sînt cu tovarășii, anunță Partenie Jurubiță, însă numai în gînd, tovarășii iar nu mai sînt cu mine, cînd așa, cînd altfel, după cum ne vin indicațiile. Eu, Partenie Jurubiță, încă nu mă orientez, nu am nivel politic, bag oamenii în necaz și aduc prejudicii mișcării, auzi dumneata, acolo, prejudicii, eu sînt ba una, ba alta, azi împăciuitorist, mîine stîngist, dincolo — provocator, după cum mi se năzare. Asta se știe, s-a prelucrat, mi-au dat și o sancțiune, și dacă se știe, dacă așa se prezintă situația, oare cum se face că domnia ta ai venit tocmai la mine, să-ți dau un sfat, iar dacă s-o putea — și-o mînă de ajutor, ca între tovarăși ? Eu, Partenie Jurubiță, de-o vreme-ncoace mi-am pus lacăt la gură, eu mi l-am pus, eu l-am și încuiat, n-am mai scos o vorbă printre tovarăși ; ca o umbră mă strecor și pe străzi și-n fabrică, de nimeni nu mă izbesc, nimeni nu se mai izbește de mine ; eu, Partenie Jurubiță, am intrat tîrziu în mișcare, eu am tăiat o dată, după ce am măsurat de șapte ori, mi-a fost greu, mi-a fost ușor, alții m-au ademenit în fel și chip, eu înapoi n-am mai dat. Eu, Partenie Jurubiță, am dobîndit o credință : are să vină ea și ziua noastră, a lucrătorilor, mi-am zis. De n-am s-o mai apuc eu, prea rău nu-mi pare, au să se bucure copiii de ea ; de nici copiii — nepoții. Dumneata, Partenie Jurubiță, ne cauzezi, aduci prejudicii mișcării, mi-a trîntit-o, cine crezi ? tovarășul nostru Bociort, care, zău așa, nici să mă tai bucăți-bucățele și tot nu pricep de ce-i zice Bociort, cînd îl cheamă, de la naștere, Someșan Petru, și-i de loc de pe lîngă Sibii, ardelean. Dumneata, Partenie Jurubiță, ești gata să faci tovărășie cu orice individ care a trecut de două, trei ori pe lîngă o poartă de fabrică, n-ai pic de discernămînt, ai

uitat de principii, mare harababură trebuie să fie în capul dumitale ! (De altfel, și ceilalți membri de partid — ce sprijiniseră organizarea marșului din noaptea de An nou — se aleseseră cu mustrări, cîțiva primiseră și sancțiuni. Ați vrea să vă strîngem mîna, eventual să vă adresăm și călduroase felicitări, cînd totul s-a întors împotriva noastră ? Asupra lucrătorilor planează acum bănuiala de crimă. Oficialii au un nou pretext de hărțuială.) Partenie Jurubiță intuise că există și aici niște limite : chiar dacă nu te știi și nu te simți vinovat, cînd toate îți ies pe dos, mereu și mereu pe dos, cu încrîncenări și pierderi, prea tare să mai insiști nu se cuvine. Mustrat, nu-și pusese cenușă pe cap, dar nici replică nu dăduse, nici privirea n-o mai ridicase, măcar a nedumerire. Brusc, se descoperise obosit și-al nimănui. De credința lui nu se lepădase, n-ar fi cutezat una ca asta (oare nu lovesc alții cu sete, trebuie să mă sîngerez și singur ?), însă, vicleană, îndoiala tot se însinuase : merită să mai ai o credință ? Partenie Jurubiță se ducea la fabrică, unde nu mai ieșea din vorba supraveghetorilor, fie chibzuită, fie înjurătură, pentru el tot poruncă era, și o primea fără crîcnire, se-ntorcea de la fabrică, abătut și înfrigurat, iarna se-ntețea tocmai cînd ar fi fost să bată în retragere, mai vedea de casă, de acareturi, repara ușile, ferestrele și gardul, vremea trecea, zilele scurte, nopțile lungi, lemnele și cărbunii erau pe terminate, cînd nu-i venea somnul se gîndea cum și de unde să mai facă el rost de lemne, pe datorie, se mai gîndea și la Victoraș, pe unde umblă, cu cine se-nhăitează, Victoraș dădea tot mai rar pe-acasă, la fabrică ce se mai vedeau, azi lipsise, a treia absență în mai puțin de o lună, curînd au să-l dea afară din fabrică pe Victoraș, iar el, tatăl, n-are cum să-i mai ia apărarea, neamul Jurubiților se clătină întocmai ca un copac în furtună. Oare dacă ne-am întoarce acasă la noi ? ! îndrăznise soția într-una din zile, cînd el i se păruse mai cătrănit. Așa să nu mai spui, așa să nu mai gîndești, prevenise Jurubiță, sever, ca și cînd ea, soția, i-ar fi propus o necuviință. Acasă la noi, adică la sat, în satul din Moldova, unde nu mai aveau neamuri, nici casă, nici pămînt și vite. Casa lor era aici, în Capitala țării : învățaseră meserii de orășeni, copiii crescuseră tot aici, înjghebaseră și o gospodărie. Oare dacă te-ai lăsa tu de politică ? revenise soția, după vreo săp-

tămînă, semn că ea, apăsată de griji, ducînd greul casei, tot timpul se frămînta, cu cinstite intenții, nădăjduind o ieșire din impas, pe o cale sau alta, numai că toate soluțiile aflate pînă acum erau, cumva, de-a-ndoaselea de cum ar fi trebuit să fie (după aprecierea lui, a lui Jurubiță) : Auzi tu, nevestica mea scumpă, fie-ți milă de mine și învrednicește-mă cu un răspuns : unde, și cînd am făcut eu politică ? ! Dumnezeu să mă păzească de rele : calc eu a consilier, a viitor ministru fără portofoliu ? se lansase Jurubiță, împleticindu-se prin casă, doi pași încolo, doi încoace, ca un împovărat. Mă vezi tu în frac ? ce frac mai e și ăsta ? și el trăsese cu nădejde de sfeterul rărit, decolorat. Am eu baston cu măciulie de argint ? și repede luase un băț de lîngă sobă, tocmai bățul de zgîndărit în cărbuni, și se străduise să-l manevreze, între degete. Am eu țilindru ? și își trăsese pe ochi căciula țuguiată, combinație de petice albe și negre și gri. După acest mic spectacol, ce-ar fi fost să-i mai învioreze, se rezemase de dulap, cu brațele înlănțuite la piept : Auzi, tu, nevestica mea scumpă, eu nu fac politică... eu duc o luptă, împreună cu toți ai mei... Acuma știu sigur : N-am să ies în alegeri. N-ai să mă vezi consilier. Mi-au închis drumul. E durerea mea, e și a tovarășilor care cred în mine. Însă eu zic așa : Nimic nu-i pierdut. Eu am să mă zbat pînă la capăt. Să ne fie și nouă mai bine ! — dar se corectase, îndată : nouă ca nouă, că azimîine... măcar copiilor, gîndesc eu. După alte trei zile, care se scurseseră anevoie, într-o tăcere mai grăitoare decît toate discuțiile lor la un loc — amîndoi se gîndeau la Victoraș, băiatul întrecuse măsura cu petrecerile de noapte, și se părea că l-au pierdut pentru totdeauna —, soția aduse în casă o icoană a Sfintei Fecioare cu pruncul în brațe, dar nu îndrăzni s-o pună la vedere fără încuviințarea lui : Oare dacă am chema să facă sfeștanie ? ! Partenie Jurubiță o dădu pe un rîs binevoitor, înțelegător, nu se cuvenea să-și certe soția, după cum nici s-o laude pentru ispravă. Adică, să-l cheme pe părintele Suciu ; părintele vine el și nechemat, vine în fiecare sîmbătă după-amiază, îndemnîndu-i să mai dea și ei pe la biserică. N-ar fi prea mare cheltuiala : ia părinte, un bănuț, și trage o sfeștanie, fă niște cruci pe pereți, împroaște ici și colo cu apă sfințită și citește din evanghelie, unde scrie cu alungarea duhurilor necurate. Ei, și ? oare să se lase cu

vreun cîștig și pentru noi ? Cîte sfeștanii am face, și aici, și la fabrică, lefurile scad, prețurile cresc, amenzile nu ne iartă. Măi femeie, îi zisese soției, pe cînd îi mîngîia tîmplele încărunțite, eu cred că trebuie să ne ținem firea. Auzi, tu, din toată sărăcia, ia niște bănuți și du-te să-ți vopsească părul, ca la cucoane. Ce e de rîs ? ce e de plîns ? Așa se obișnuiește. Pesemne că ea, femeia, tot mai avea tresăriri de cochetărie : îl ascultă, întocmai, își vopsi părul, se coafă, îmbrăcă și o rochie mai de duminică. Era alta : tot privind-o, mai renăscu și el, Jurubiță. Ne cîrpim și noi cum se mai poate, își zise, mulțumit. Acum se întorcea acasă cu mai mare tragere de inimă. Adăpost avem, grădina de zarzavat ne mai scutește de cheltuieli, cu banii o mai scoatem noi la capăt, cu hainele tot așa, sănătate să fie și bună-înțelegere să fie. Partenie Jurubiță se exersa mereu în astfel de bilanțuri de încurajare. Am ajuns și eu, ca înecații, să mă agăț de un pai, își recunoștea mai pe urmă, gîndind la situația lui în mișcare, mereu mustrat și sancționat : ce folos că eu mai am o credință, cînd ai mei, tovarășii, s-au lepădat de mine, ca de-o zdreanță ! Cine să-și mai bată mintea și cu un amărît de Partenie Jurubiță ? oare ce-o mai fi și-n sufletul ăstuia ? Azi e greu să mai afli răbdare și înțelegere pînă și la tovarăși. Erau și momente cînd se răzvrătea (măcar în sinea lui, de nimeni știut) : Ați dat cu mine de pămînt, ați mai dat și cu alții, acum să văd eu pe cine aduceți în loc ? — ori n-ați băgat încă de seamă că rîndurile se răresc ? voi, înțelepții-înțelepților, cu cine-o să mai duceți lupta noastră ? Eu, unul, am să stau pe margine, unde m-ați aruncat voi. Atîta vă mai cer : pe mine să nu mai contați, din evidențe să mă ștergeți. Totuși, prezența bărbatului încă tînăr, cuviincios și doritor de sfaturi, îi topi, treptat, și amărăciunea și neîncrederea. Așa, va să zică, dumneata ești chiar Vasile Dragostin. Îi auzise de nume, nu-l văzuse la față, acum își strîngeau mîna prima oară. Dacă te-au îndemnat încoace tovarășii dumitale de la „Metalurgica", să-mi fii binevenit. Dacă pot să-ți fiu, și să vă fiu de vreun folos, ca între tovarăși, eu spun tot ce știu, tot ce cred, n-am secrete. Mă întreb însă, ca unul ce duc niște mustrări și sancțiuni în cîrcă, mă-ntreb : oare ce-o să zică tovarășii din conducere aflînd că v-ați dat pe mîna mea ? Atunci, spre liniștire, Vasile Dragostin îi zise : Și suspiciunile au o

limită a lor. Cît s-o mai ducem așa, stînd la pîndă, scormonind și întorcîndu-ne spatele unul altuia, din te miri ce ? Chiar tovarășul Someșan Petru, care-i în conducere, și vă știe, a fost de părere să trec pe la dumneavoastră. Ba a și insistat : Zi-i lui Jurubiță al nostru sănătate și noroc ! Partenie Jurubiță se albi la față, se și clătină ușor, spre marea îngrijorare a celuilalt. Dacă v-am supărat cu ceva... dacă trebuie să chem un medic... se grăbi Dragostin, gata să-și ceară iertare, ori să intervină în vreun fel : cu ceva greșise, tulburase un om. Pînă să-și revină amîndoi, trecură minute lungi : Someșan Petru... adică, tovarășul Bociort, stabili, aproape șoptit, Jurubiță. Eu tot m-am întrebat, oare de ce să-i zică lui Bociort, cînd îl cheamă, de la naștere, Someșan ? ! Și uite că s-a întors la numele lui. Poate fi un semn, da, da, accentuă Jurubiță, un semn pentru noi toți. Vezi și dumneata că Someșan judecă altfel decît Bociort, îmi transmite noroc și sănătate. Dragul meu tovarăș, am și eu niște ani, greu i-am adunat, nu sînt bătrîn-bătrîn, da' nici la tinerețe nu mai am pretenții : dacă ar fi să mor în clipa asta, rău nu mi-ar părea. De pe unde-am tot rătăcit, din vina noastră, din vina altora, bag eu de seamă că încet-încet ne-ntoarcem la matcă. Acum trebuie să stăm față în față, să ne privim în ochi și s-avem înțelegere, multă înțelegere unul pentru celălalt. Dacă o fi să-l vezi pe tovarășul Someșan, zi-i de la mine : Noroc bun ! În cinstea musafirului, Partenie Jurubiță îndesă doi butuci în sobă, să duduie soba, aduse o sticlă ceruită, cu vin vechi de cinci ani, pe care se gîndise s-o desfunde doar la nunta lui Victoraș, aprinse toate cele trei becuri din grindă și o veioză, ceea ce rar se întîmpla în casa lor, de sărbători, și își zori soția să se prezinte cu de-ale mîncării, mai aveau sîngerete și tobă de porc și slănină, Jurubiții tăiaseră porc de Crăciun. Bea cu mine, de întremare și de-nveselire, ia și mănîncă, și spune-mi ce vrei dumneata, așa, ca la taifas, ai nevastă ? ai copii ? și cum e pe la voi, cum o duceți ? Vasile Dragostin mai prinse curaj, se simțea mai în largul său : Cu nevasta se-mpacă bine, și ea-i lucrătoare la confecții, au doi copilași, sănătoși amîndoi, stau în Dudești, cu chirie, dar se gîndesc să-și ridice o căsuță, aduce neamurile de la sat, pe vreo două, trei săptămîni, să frămînte cărămida, la uși, ferestre și tot ce ține de tîmplărie se pricepe el, de ciment a și făcut rost,

în două, trei luni, dacă ne opintim cu nădejde, iese și căsuța. Numai de s-ar îndura iarna asta de noi, să ne ierte odată, că tare ne-a zdruncinat. Acolo, în Dudești, ei, Dragostinii, locuiau în două cămăruțe fără încălzire, încropiseră ceva, cu o sobă de tuci, nu-i cine știe ce inspravă, se culcă în frig, se trezesc în frig, cu soba de tuci mai mult te-afumi, decît te-ncălzești, asta și din pricină că n-aveau horn, iar să scoată burlanul pe fereastră nu le dădea voie primăria. Mai greu și mai greu e dimineața, cînd trebuie să mă spăl, să mă bărbieresc, se mărturisi, jenat, Vasile Dragostin : trag cu briciul, și briciul scîrțîie... și-mi cad toate din mînă, pînă și briciul. Mai și rîdem, scap eu un bocanc, ori o haină, scapă și nevastă-mea o cratiță, uite-așa ne molipsim de neputință — ei, ce dracu să facem, o dăm și noi pe rîs. Da' crește ziua, crește, vine martie, dă soarele, dă verdeața, și iar o să ieșim, ca furnicile din mușuroi. E, voi sînteți tineri, tineri și voinicoși, mai ușor răzbiți, îi ferici Partenie Jurubiță, eu cînd trebuie să mă opintesc, încep să gîfîi, iar cînd îmi amorțește și sufletul... Era rîndul lui la spovedit : Îmi pică numai necazuri de să nu le pot duce, ba cu tovarășii... acuma, să zicem că în privința asta mi-ai dat o speranță, și tare-ți sînt recunoscător că mi-ai trecut pragul... ba cu Victoraș, flăcăul meu, care nu vrea să mai fie al meu. Azi a lipsit și de la fabrică, umblă și tot umblă, numai el știe cu cine, bate străzile, mai dă și pe la bordeluri, îmi vin vagaboandele aici — eu cum să-i țin urma, și cum să-l mai țin în frîu ? La mine se uită ca la un dușman, pe mumă-sa nici n-o mai vede, de ăl mic, de Iliuță, se feregte : dacă-mi face una nefăcută și-o să-l ducă la arest ? Vasile Dragostin, ca unul ce avea frați și cumnați abia ieșiți din adolescență, iar în fabrică se învîrtea mai mult printre tineri, arătă oarecare înțelegere pentru Victoraș : probabil că se află la vîrsta primejdioasă... cîți ani are ? șaptesprezece, optsprezece... da, așa spun și medicii, asta e vîrsta dificilă, cu probleme... cu tunete și fulgere... cînd în organism se produce un fel de explozie. O, nu, nu e nimic de speriat, după ce dorințele se mai potolesc, vine ea și judecata, de voie, de nevoie se ajunge la un echilibru : curînd, puțin obosit, dar și rușinat de-atîtea isprăvi, Victoraș are să-și pună singur frîu. La anii lui, informă Vasile Dragostin, cu detașare, și eu o luasem razna urît de tot, ehe, cînd

m-apuca pe mine, întorceam pe dos trei cartiere la rînd ! M-am cuminţit greu, după vreun an şi ceva, cînd am cunoscut-o pe Iustina mea. Nici o grijă, asigură Vasile Dragostin, înveselit, vine şi cuminţirea. Partenie Jurubiţă se întinse puţin peste masă şi-l bătu pe umăr : Eşti omul meu ! Tare-mi plac mie oamenii care au o credinţă şi nu se lasă pînă nu răzbesc. Bea un păhăruţ cu mine, ia şi mănîncă, dacă ai intrat în casa mea, prieten şi tovarăş să-mi fii. Şi iar îl bătu pe umăr : Aşa, va să zică, scîrţîie briciul, scîrţîie... Nu-şi mai găsea astîmpăr, în sinea lui fremăta, ceva se schimbă, trebuie să se schimbe în bine, dacă tovarăşii de la „Metalurgica“ s-au gîndit să-i ceară un sfat (în ultimii şapte ani Partenie Jurubiţă fusese ales în toate comitetele de grevă de la „Vulcan“) poate fi un semn de îndreptare a situaţiei. Ascult ! anunţă Partenie Jurubiţă, dînd sticla şi paharele la o parte, făcînd puţină ordine pe masă. După o tatonare prelungită, cu pahare ciocnite, cu mărturisiri şi declaraţii de simpatie, iată că ajunseseră şi la chestiunea de fond, cum obişnuia Jurubiţă să spună. Acum se impunea gravitate şi maximă atenţie. Chestiunea de fond era însăşi soarta lucrătorilor : O, de le-ar fi dat urmaşilor să afle prin cîte-am trecut noi, şi cît ne-am zbătut, pînă să-i scoatem pe ei la suprafaţă ! Aşa, peste vreo sută de ani, măcar unul să-şi aducă aminte : A trăit pe vremuri un anume Partenie Jurubiţă... era de loc din Moldova, da' mulţi ani a lucrat la Bucureşti, în fabrică, a condus greve, a fost şi mustrat şi sancţionat... însă chiar aşa, de pomană, se pare că n-a trăit. Cei de la „Metalurgica“, informă Vasile Dragostin, plănuiseră organizarea unei greve, cam pe la jumătatea primăverii, şi aveau mare nevoie de ajutor material şi moral. Grevă ? se repezi Jurubiţă, cu o asprime derutantă. Celălalt amuţi cîteva clipe, îmbujorîndu-se în obraji ca un ucenic ruşinat. Dumneavoastră credeţi că nu e potrivit ? întrebă cu voce scăzută, conspirativ. Atunci, dintr-un sertar de scrin, Partenie Jurubiţă scoase mai multe hîrtii cu însemnări de-ale lui şi tăieturi de prin ziare mai vechi, de pe la sfîrşit de decembrie, început de ianuarie. Ia poftim ! îi zise musafirului, înşirînd hîrtiile pe masă. Ce scrie aici ? „Criza e generală şi totală“ — aşa au stabilit economiştii, aşa recunoaşte şi cabinetul domnului Iosif Partheniu. Ce scrie aici ? Numărul şomerilor totali se ridică la 250 000. Totali,

sublinie Jurubiță. De ceilalți, parțiali, nu se pomenește. Ce scrie aici tovarășul nostru Vlad Stanca? „Intenția patronatului, sprijinită de guvern, de a introduce munca prin rotație va spori îngrijorător numărul șomerilor. Rotația e un sistem simplu. La o treabă unde pînă acum lucra un om, vor fi folosiți de acum 2, 3, 4, 5, 25, deci munca va fi în tot atîtea părți și salariul la fel. Prin sistemul rotației, unora le va veni rîndul să lucreze abia la 5—6 luni de zile. Oare asta nu se cheamă concediere în masă?“ Partenie Jurubiță își strînse hîrtiile în grabă și le puse la locul lor. Grevă? Eu sînt pentru, și vă susțin. Ba, mă angajez și în numele tovarășilor mei de la „Vulcan“. Dacă m-am repezit așa, de te-am și speriat... recunoaște că erai cu ochii pe ușă! se amuză Jurubiță, a fost din altă pricină: Omule, tovarășul meu, îți dai dumneata seama ce înseamnă să porți o grevă, acum? Oare nu te-ai gîndit că noi trăim ca într-o stare de asediu? Patronatul caută cu lumînarea prețexte de concediere. E de-ajuns să discuți despre grevă — și te pomenești pe dinafară. Atunci? făcu Vasile Dragostin, din nou dezarmat. Pricepîndu-i starea de spirit, Jurubiță reveni, cu aceeași gravitate, însă mai pe înțeles: Eu am vrut să te pun la curent cu situația. A purta o grevă azi e grea răspundere, n-ai voie să dai greș, să lași de izbeliște sute de oameni; trebuie ales momentul, cînd lovitura să fie în plin... cînd sînt mai multe comenzi... trebuie sprijin, ar fi să declare grevă și alte fabrici. Vasile Dragostin începu să-și frămînte mîinile, era stînjenit, ei nu mai puteau îndura, o răbufnire era absolut necesară, sigur că se gîndiseră și la consecințe, la un eventual eșec, însă curajul nu-i părăsise, venise aici cu o situație limpede, cu dorința de sprijin, de încurajare, și iată că o nimerise cum nu se poate mai prost: tocmai omul ce-ar fi fost să-i ajute îi scufunda de tot. Cum să facă ei față la atîtea condiții? Doar se știe că reușita unei greve nu ține numai de organizatori. Degeaba toate măsurile de precauție, dacă intervin spărgătorii de grevă, și intervin, buluc... poliția, procuratura... cei cu legislația muncii... ori — și mai rău — dacă patronatul închide porțile. Era gata să se ridice, motivînd că se-nnoptase și nu vrea să deranjeze, cînd Partenie Jurubiță se hotărî să insiste:

— Voi la „Metalurgica“ sînteți vreo cinci sute.

— Dacă îi punem la socoteală și pe ucenici.

— De ce să nu-i puneți ? Ei nu duc greul, nu se sparg toate în capul lor ? Dar problema se vrea și altfel : ei nu trebuie să învețe lupta ? Condiția primă : să ieșiți la grevă toți, cu mic cu mare.

— Condiție poate fi, dar cine s-o îndeplinească ? Dumneavoastră vă gîndiți la o grevă ideală, cum nu s-a mai pomenit, îl înfruntă, puțin iritat, Vasile Dragostin. Doar trăim cu picioarele pe pămînt, și ne știm !

— Of, of, și vai de lume ! se căină Jurubiță. Dumneata, mai tînăr, ai un mare cusur. Dumneata vezi numai ce se petrece azi, și se petrece rău, în paguba noastră, și nici măcar nu cutezi a gîndi și la ziua de mîine. Îți spun eu, și ține minte : fără unitate, fie și numai în momentele de cumpănă, ziua de mîine n-o să mai existe pentru noi. Încă o dată : la grevă să ieșiți cu toții. Și să cereți așa : opt ore de lucru ; lefuri care să țină pasul cu prețurile de pe piață ; să se renunțe la concedieri ; să nu fie introdus sistemul prin rotație. Greva o porniți numai atunci cînd e mult de lucru.

— Eu o să le transmit tovarășilor mei...

— Dar nu ești convins, așa-i ?

Însă tocmai cînd să se dezlănțuie și mai aprig, veni soția să-l cheme : Hai, că-i rău cu Victoraș. Soția plînsese, își șersese ochii, abia și-i înroșise de tot, trădînd o mare îngrijorare. Așadar, Victoraș se întorsese, reținu Jurubiță, hotărît să-l dăscălească pe îndelete, iar la o adică să-i ardă și niște perechi de palme : într-un fel sau altul, trebuia să vină și cumințirea lui Victoraș. Luă sticla de vin și-i turnă musafirului un pahar plin: Dumneata să mă ierți vreo cinci minute, că mai am și alte necazuri, după cum ți-am zis. Ia și bea, că mai aduc o sticlă. Apoi, tras de mînecă de soție, se duse în camera băieților. Victoraș-stătea întins pe pat, cu o compresă pe frunte. Avea bărbia învinețită, zgîrieturi pe obraji, mîna dreaptă bandajată. El se ridică într-o rînă, cam anevoie, ajutat puțin și de maică-sa : Tată, să nu strigi la mine... să nu dai ! Partenie Jurubiță se oprise în mijlocul camerei, cu mîinile la spate ; se retrase un pas înspre fereastră ; le făcu semn soției și lui Iliuță să iasă. Nu strig și nu dau... văd că au dat alții, îi zise lui Victoraș. Dacă tu vrei să te apăr de tine... de năravurile tale... și de alții, aicea sînt. Dacă ai făcut ceva rău, după cum bănu-

iesc, atunci spune-mi, pînă mai e vreme. Dacă te caută de la poliție... Victoraș se săltă îndată pe marginea patului, de spaimă îi revenise vioiciunea. Dar nu se-ndemnă la spovedanii. Ceva rău ? El executase o dispoziție ; de unde să știe, cum să-și dea seama că fusese urmărit de cei trei camarazi ? Nu prevăzuse ce avea să se întîmple chiar acolo, pe Negustori; cînd cei trei tăbărîseră asupra studentului în litere, el, Victoraș, Deșiratul, intervenise prompt, vrînd să-l ferească pe student : numai că se văzuse și el pus la pămînt și călcat cu picioarele. Cînd își revenise din leșin, nu mai era nimeni în jur. Cu capul greu, chinuit de dureri atroce, Victoraș rătăcisc pe străzi pînă se întunecase. Ceva rău ? Dacă făcuse ceva rău ? Vorbind, destăinuindu-sé, ar fi fost să-și atragă mînia camarazilor. Tot ce văzuse, tot ce știa trebuia să rămînă o taină, chiar dacă se desprinsese de camarazi pentru totdeauna. Tată, te rog eu mult, mult de tot, nu mai întreba și nu te mai zbuciuma. Îți promit că de mîine încolo am să mă țin de lucru. Partenie Jurubiță îi făcu pe voie, se mulțumi și numai cu această promisiune, însă împăcat, liniștit nu se simțea, Victoraș intrase în bucluc, o pățise în vreun fel, dăduse de necaz : măcar de i-ar fi necazul învățătură de minte. Își aminti de musafir și vru să mai ia din pivniță o sticlă de vin, cînd află de la soție că musafirul lui plecase de vreo cîteva minute, cerîndu-și iertare pentru deranj. Asta nu-i căzu bine lui Jurubiță : Chiar așa, deranj ? Eh, lume, lume !... Mai îndesă doi butuci în sobă și o chemă pe soție, la taifas : ca întotdeauna cînd i se-mpăienjeneau ochii, de vreo mulțumire, ori de mîhnire.

Dormind dus, ca sub narcotic, vreo zece ore la rînd, Victoraș se mai refăcu, vînătaia de la bărbie se retrăsese, zgîrieturile de pe obraji prinseseră o pojghiță subțire, abia sesizabilă, doar mîna dreaptă, strivită de un călcîi de bocanc îl mai supăra. Oricum, la șase și un sfert, echipat, cu tașca de piele subsuoară, i se-nfățișă tatălui, pregătit de plecare. Așa te vreau, flăcău ! se mai lumină. Jurubiță. Era mîndria lui de părinte să meargă la fabrică însoțit de băiat. Era și un prilej să mai aducă vorba de una-alta. Poate că tocmai asta nu-i convenise lui Victoraș : Dumneata mă iei pe toate fețele, ca la anchetă, îi reproșase. De luni de zile programul lor de dus, de întors de la lucru se dereglase, Victoraș se grăbea, întîrzia, ori

lipsea, acum avea și el o leafă și rîvnea la independență. Hai, flăcău, la drum, îndeamnă-te cu mîne. Victoraș porni îndată, își potrivi și pasul cu al tatălui. Nici prea marea cumințenie nu-i a bună, ascunde ceva, o spaimă, o vinovăție, își formula îngrijorarea Juribiță, fără dubii, dar se abținu de la tatonări, nu cumva să și-l îndepărteze iar. Faci tu cinste ? întrebă. Plăti Victoraș biletele de tramvai, așa era înțelegerea, să plătească pe rînd, unul la dus, celălalt la întors. Dupa vreo trei sferturi de oră, cînd intrară pe poarta fabricii, Victoraș îi zise că el ar vrea să facă și ore suplimentare, cîte cinci pe zi, pînă încolo, către vară, a și aranjat cu inginerul. Păi, cum așa, flăcău ? se crispă Jurubiță. Eu mă lupt cu patronatul, să ne scoată orele suplimentare, iar tu te lupți cu mine ? Ce dreg eu, cu mare chin, vrei să distrugi tu, de tot ? Dar se înăspri și Victoraș : Vine primăvara și-mi trebuie costum ; vine vara și-mi trebuie sandale ; i-am promis mamei o năframă, iar lui Iliuță o curea țintuită. Și toate astea costă... Partenie Jurubiță îl măsură cam dintr-o parte. La un cadou pentru mine nu te-ai gîndit ? Măcar să ne fericești pe toți. Azi-mîine ai să te grozăvești în lume că tu ne ții. Ei, flăcău, banii ca banii... dar cu celelalte cum rămîne ? ce te-am învățat eu ? Dacă tu, Victoraș, lucrezi mai mult, faci și ore suplimentare, patronii se pot lipsi de un om, de un tovarăș... lasă un amărît pe drumuri. Victoraș zvîcni din umeri, asta nu era treaba lui, el nu oropsea pe nimeni, el are nevoie de bani. Așa se despărțiră, luînd-o fiecare spre atelierul său. Partenie Jurubiță își puse îndată salopeta, peste salopetă un halat de protecție și se-apucă de lucru, de unul singur. Ceilalți din atelier, înșirați în lungul unui perete, îl urmăriră cu justificată nedumerire. Păi, bine, nea Jurubiță, tocmai dumneata ne strici socotelile ? îl mustră careva. Nu înțelese ce s-a întîmplat : de ce stau tovarășii lui și trag din țigară ? grevă, boicot ? Mai mulți aruncară înspre ceasul fixat pe un perete, sus, aproape de tavan. Da, era fără cinci, uitase de ceas, greșise : pînă în dimineața asta el ținuse evidența, nimeni să nu înceapă lucrul mai devreme, de ce să-i îmbogățim pe patroni ? cu cît îi îmbogățim mai tare, cu-atît o ducem noi mai prost. Spășit, se trase și el pe margine. Oare cînd o să mai prind și eu o zi plină ? Numai încurcături și ponoase și greșeli. O zi plină ar fi

fost una cu cap și coadă, cu răsărit și apus, în care toate să se urmeze firesc, fără abateri și înnegurări : o zi cu mulțumiri. De ce nu se grăbesc tovarășii să-i strîngă mîna ? Măi Jurubiță, mă, ai mai sărit un hop... iar ești de-al nostru... tovarășul Someșan, de cînd nu-și mai zice Bociort, după cum i s-a indicat, e de părere că prezinți suficiente garanții. Nu se grăbea nimeni. Semn că nimic nu se schimbase, interpretă Partenie Jurubiță. Admise mái tîrziu, către prînz, că în parte, măcar în parte se înșelase : cu-atît mai bine, să fie vina mea că n-am mers cu încrederea pînă la capăt ! În pauza de prînz veni la ei în atelier Stănilă de la forjă, Stănilă — matahala, nanila (ziceau oamenii că cineva l-ar fi umflat cu pompa, iar el se plîngea că se-ngrașă, se-ngrașă mereu din pricina ciorbelor, numai cu ciorbe se ține...) veni să le citească dintr-un ziar, din „Opinia noastră". Pe loc se-adunară toți ciopor și se făcu liniște. Scrisoarea studentului. în litere, Sabin Vergu, i se păru lui Partenie Jurubiță un document zguduitor, era surprins, iritat, că ceilalți mai trag din țigară, se mișcă încoace, încolo, lui iar i se-mpăienjeniră ochii, el retrăi noaptea de Anul nou, cu marșul, cu moartea negustorului Weiner și ancheta de la poliție, asupra lor, a lucrătorilor, planase bănuiala de crimă, acum totul se limpezea : Brava lui tovarășul nostru Stanca ! izbucni Jurubiță. Brava, brava ! strigă și Stănilă, iar ceilalți aplaudară. Partenie Jurubiță îl trimise pe Victoraș la un chioșc din apropiere, să ia zece, douăzeci de exemplare (cîte or fi, pe toate să le ia) din „Opinia noastră". E un document, își repeta Partenie Jurubiță. Poliția n-are cum să mai dea înapoi... criminalii să fie judecați și condamnați... povara să nu mai apese pe umerii noștri. Scrisoarea studentului în litere trebuia difuzată și citită în toate organizațiile. După-amiază, tîrziu, cînd ajunseră acasă, îl luă pe Victoraș alături : Aici e dreptatea noastră, flăcău. Brava lui tovarășul Stanca, de cînd ne știm e una cu noi și cît îi stă în puteri tovarășul Stanca ne apără. Citi și reciti scrisoarea. Victoraș asculta cu evlavie, ca în strană de biserică, ceea ce îl încurajă pe Jurubiță : Ei, flăcău, acum gîndesc și eu mai departe de azi și de mîine. Departe.

Pe la șapte și ceva, cînd se-auzi hămăit de cîine, Partenie Jurubiță se duse la fereastră și trase puțin perdeaua,

2

Către orele prînzului, pe cînd Anghel, secretarul de redacție trimitea în tipografie ultimele știri (nimic demn de vreun interes) pentru ediția de după-amiază, Vlad Stanca se întoarse de la tribunal cu pălăria pe-o ureche, descheiat la palton și la haină, cu cravata smucită și geanta pe umăr : ai fi fost tentat să crezi că de la tribunal și pînă la redacție poposise în toate bodegile, cu mult folos. El se lăsă, îmbrăcat, pe un fotoliu, aruncă geanta în mijlocul încăperii și aprinse un trabuc. Apoi, învăluit în rotocoale de fum, care se destrămau anevoie, își rezemă capul de spătar și închise ochii : Îngăduie directorului tău să viseze, îi zise lui Anghel. Dr. Augustin Fonea, colegul său, îl însoțise pînă aproape de Sărindar, vorbind numai el, repetînd, la nesfîrșit, cu o iritare crescîndă, ce-ar fi putut să-i provoace un șoc, o congestie : Dragul meu și stimate coleg, sînt consternat, de-a dreptul uluit... doar am luat o înțelegere, ai fost întru totul de acord, sau — cel puțin așa am dedus... era vital pentru mine să cîștig acest proces... ți-am explicat, mi-ai promis... fie și numai prin tăcere, ai acceptat... bătrîna e o descreierată... eu și logodnica mea încă mai avem viitorul în față, dragul meu și stimate coleg... și iar se pornea, hîrîit, agasant, întocmai ca o placă stricată : sînt consternat, de-a dreptul uluit. Dacă averea angrosistului decedat ar fi trecut, în întregime, în administrarea Deliei, nepoata, atunci el, dr. Augustin Fonea, mulți, mulți ani n-ar mai fi știut ce înseamnă grija zilei de mîine. Căci moștenirea, considerabilă, prin căsătorie, lui i-ar fi revenit, de fapt, Delia neavînd nici pricepere, nici vreo dorință să țină evidența afacerilor, chiar îi precizase : Mie să-mi dai de cheltuială, restul te privește. Acum, de nesansă, de cum îi ieșiseră toate pe dos, într-un moment de răscruce al existenței

sale, transpirase abundent, avea fața numai broboane de sudoare, ca spuzită. Este ilogic, este aberant, cum ai îndrăznit să-mi faci una ca asta ? mai răbufni la despărțire. Vlad Stanca îi întinse mîna : Cred, domnul meu, cred că nu se putea altfel. Și nu-mi aduc aminte să fi intervenit un aranjament între noi doi. Cît despre recurs, dacă te gîndești la recurs, este inutil să-ți mai spun că n-ai nici o șansă. Prudent, încă n-am dat la iveală toate dovezile. Dr. Augustin Fonea îl lăsase cu mîna întinsă : O victorie la preț scăzut, o mie două sute de lei onorariu, ca la milogi. Dragul meu și stimate coleg, la pagube nu te-a dus mintea ? Vlad Stanca se gîndise, din vreme, și la consecințe, mai ales că celălalt îi pomenise mereu de bunele sale relațiuni cu domnul Zelea Codreanu (chiar se lansase în dezvăluiri : împreună, vom pune bazele unei noi formațiuni, de elită), totuși, convenise cu sine însuși, pentru a cîta oară ?, că cea mai grea pagubă, de nerecuperat, este vînzarea de conștiință. Cum să năpăstuiești o femeie bătrînă, declarînd-o slabă de minte, cînd ea e numai durere și spaimă ? Bătrînii noștri ar fi spus : Are să te bată Dumnezeu... Intrase în dezbateri hotărît să cîștige, și după trei ore de înfruntări cîștigase : obținuse, de fapt, o victorie împotriva compromisului și a tentațiilor de tot felul, corupătoare, ce tot mai des îi dădeau tîrcoale. Se învinsese pe sine : o mie două sute de lei onorariu, în loc de trei, sau cinci mii (poate că prețul trădării ar fi fost și mai consistent). Acum, cu ochii închiși, trăgînd din trabuc, își savura triumful — întrebîndu-se, totuși, de unde să mai ia bani pentru ziar ? Anghel, secretarul de redacție, singurul din tot colectivul care se mai afla la post îi interpretă în felul său (și în avantajul ziarului) starea de euforie : Hai, șefule, toarnă tolba ici-șa, că mă bolește zețăria... și el se pregăti să noteze. Am învins, Anghele, auzi ? m-am învins la proces : onorariu o mie două sute de lei. Altceva, nici să-ți spun, nici să-ți dau nu mai am nimic. Oare ce-ar fi să trag un pui de somn ? Anghel sări de pe scaun, înconjură de trei ori biroul, apoi înghiți o tabletă, fără apă. Iar îl apucase, iar izbea și trîntea. Știai că supușii tăi își caută alți stăpîni, alte servicii, care pe unde poate, Iosifescu a și găsit ceva în comerț, un fel de comis-voiajor, informă, cu năduf, secretarul de redacție. Cît despre mine, ce să-ți mai zic ?

mă fac proxenet de perimetru central, vad bun, rentează. Toarnă tot, senzație, senzație, nu se poate să te-ntorci din misiune cu tolba goală. Iar dacă nu mai e nimic de turnat, inventează, șefule, tare aș vrea o poveste sentimentală, un bancher iubind sincer o textilistă, un ciobănaș cîntînd la pian, o țigancă din Tei studentă la filosofie, mă auzi, șefule ? ceva plăcut și duios, de să zgîndăre și cuget și simțire, cu sinuciderile am dat greș, pe vreme de criză românașul vrea basme cu prințese, feți-frumoși s-a sastisit de-atîtea năprazne, românașul. Oare ce-ar fi s-o dăm pe idilic și rozbombon ? Poleim totul cu aur, ambalăm, oferim grațios. Băgăm și cîte-o pagină cu Sfîntul Duh. În definitiv, de ce nu le-am promite cititorilor și un loc în paradis ? Șefule, cred că singura noastră șansă este să ne profilăm pe Viața de Apoi. Vlad Stanca scoase din buzunarul hainei o hîrtie, o despături alene și citi cu ironic-avînt : Oferta fantastică a unui consorțiu americano-german, o sută milioane de dolari, pentru construcția de locuințe ieftine, pavarea și canalizarea Capitalei. Băi populare în toate sectoarele, un bulevard peste Dîmbovița, ambele maluri vor fi săpate vertical. Anghel se și grăbi să ia hîrtia : Ești pe gustul meu, șefule ! Auzi acolo, bulevard, canalizare, superb ! Vlad Stanca indică : Se publică pe pagina întîi, dreapta-sus, cu titlul ademenitor — „Declarația domnului Dem. Dobrescu, primarul Capitalei" ! Vrei ceva și mai idilic, și mai rozbombon ? îl întrebă pe Anghel. Cu multă plăcere : m-a ajuns și pe mine un dor de ducă. De ce-aș mai întîrzia pe-aici ? Îmi pun coada pe spinare și mă călătoresc. Încotro ? Aud că pe vapoarele noastre se angajează fochiști. Anghele, îți poruncesc să dispari din ochii mei. Eu trebuie să fiu singur. Eu aștept... dacă mai e de așteptat ceva. Își lepădă alene paltonul și pălăria, culese servieta de pe parchet și se instală comod la birou, acolo era locul lui de patron, de director, încă mai era. Privirea îi rătăci prin încăpere, obișnuita dezordine redacțională, hîrtii, clișee peste tot, alunecă peste suprafața biroului și se opri asupra unei fotografii executată de atelierul foto-Julietta : Sandi, Sandi al lui în costum de vînătoare, cu cizme, centiron, pălărie cu coadă de veveriță, și pușcă, desigur, pușca o ținea la picior, ca un soldat de gardă. De unde mai apăruse și asta, oare să fi dat Sandi pe la redacție ? nu se învrednicise pînă acum. Vera, cu atît mai puțin. Pesemne că iar apelaseră

la femeia de serviciu, ea mai făcea din cînd în cînd curierat între fosta lui casă de pe Bonaparte și redacție. Curios, întrebîndu-se dacă Sandi i-o fi scris și o dedicație, scoase fotografia de sub cristal și o cercetă, pe verso : Mama îți cere să te interesezi cînd se va organiza vînătoarea, scria Sandi. Nu : tată, eu te rog... Nu : tată, mama te roagă... Ci direct, precis, ca o dispoziție : Mama îți cere ! Fie și pe această cale, și în acest fel, aveau nevoie de relațiile, de serviciile lui. Era un semn de nesiguranță, probabil că pierduseră legătura cu Palatul, aflaseră de vînătoare, prin interpuși, prin iscoade, însă invitația întîrzia, și se credeau neglijați, uitați, acum trebuia să intre el în joc, să intre și să obțină, neapărat să obțină un locșor în suită. Dragul meu Sandi, bietul meu năuc, oare ce s-o alege de tine, de noi, cînd o fi să ne-nghesuim toți, eu, tu și mama noastră Vera, cu atîtea iluzii și ambiții ficeare, într-o cămăruță de periferie ? Ziua blestemată, ziua prăbușirii nu-i prea departe. Puse fotografia în servietă, printre hîrtii, să stea acolo, mereu să-i sară-n ochi, îi era drag Sandi chiar și în costum de vînătoare, apoi formă numărul Corneliei Baroga : minute în șir telefonul sună în gol. Încă de alaltăieri dimineața o trimisese pe Cornelia pe la cabinete de miniștri, de bancheri și industriași, în speranța unei subvenții. Prețul hîrtiei de tipar se ridicase din nou, cheltuielile de tipografie și difuzare sporiseră, colaboratorii nu și-i plătise pe ultimele două luni (și nu-i era de mirare că ei își caută alte servicii, și n-ar fi avut curajul să-i mai dăscălească...) : cu măcar zece mii de lei s-ar mai fi cîrpit, de pe-o zi pe alta. Trei zile, „Opinia noastră“ se ținuse cu scrisoarea studentului în litere (publicată, răspublicată și comentată). Grindei, fotograful, singur ar fi meritat o recompensă de zece mii de lei : Grindei, prinzînd niște fire de la poliție, alergase într-un suflet pînă pe Negustori, unde îl descoperise pe student într-un gang, zăcînd pe spate, cu trei tulumbe răsturnate peste el. Pînă să vină cei de la salvare, să-l ia de-acolo, Grindei trăsese clișeu după clișeu (cinci pentru „Opinia noastră“, celelalte urmînd să le valorifice la „Adevărul“, „Dimineața“ și „Curentul“). Scrisoarea lui Sabin Vergu avusese, într-adevăr, efectul unei bombe cu explozie întîrziată. O preluaseră șapte cotidiene, o difuzase și postul de radio, iar inspectorul de poli-

ție Cernăianu recunoscuse, la o întîlnire cu reprezentanții presei, că în ultimele zile au fost puși sub anchetă mai mulți tineri, dintre care unul, Mucenicu Mihai, pare a fi ucigașul bătrînului negustor Weiner. Dacă este vorba de o crimă cu premeditare, sau de omucidere prin imprudență încă nu s-a putut stabili. Acest Mucenicu, mai precizase inspectorul, nu se număra printre membrii Legiunii Arhanghelului Mihail, dar fusese eliberat din arestul poliției la intervenția domnului Zelea Codreanu și a domnului deputat de Dorohoi, Patricitu Mavrodin, iar în seara de revelion făcuse o vizită la clubul Legiunii, pe str. Ghirlandei 27. Cercetările continuă, domnii gazetari să fie siguri că adevărul are să iasă la suprafață. Unde se afla Mucenicu? de ce nu fusese adus la întîlnire? Cazul ține exclusiv de competența organelor de ordine, anunțase inspectorul Cernăianu. Oricum, lucrătorii care manifestaseră în noaptea de An nou se aflau în afara oricărei bănuieli. Vlad Stanca scrisese un editorial pe două coloane: „Cu fruntea sus! De-a lungul anilor, nenumărate acuzații nedrepte s-au abătut, ca o grindină, asupra lucrătorilor noștri, de la vagabondaj, lene și corupție (acestea ar fi, după judecata oficială, aceeași, de zeci de ani, cauzele șomajului, mizeriei și instabilității social-politice) și pînă la anarhism și crimă. Ce s-a putut dovedi? Numai urzeala de interese burgheze, ce împovărează pe omul năpăstuit. Cu fruntea sus, lucrători, mergeți înainte pe drumul vostru...“ Publicase și acest articol, apoi așteptase, cu încredere, se pusese pe așteptat, o zi, două, trei, asta era a treia zi, tovarășii lui îl citiseră, nu mai încăpea îndoială, doar răzbătuseră și ecouri favorabile de prin fabrici, tovarășii lui se cuvenea să-i dea un semn, să-i transmită un salut, de încurajare (nu, nu mai avea pretenții ca ei să-l caute, să-i strîngă mîna...). Alexandru, Bociort, Benedict, voi, tovarășii mei, de ce mă acuzați? Credeți, încă mai credeți că de la mine vi se trag toate relele? Ieri către seară făcuse a treia încercare de a-l vedea pe studentul în litere, spitalizat la Brâncovenesc: La ușa salonului veghea un polițist. Prietena lui Sabin Vergu, cea care adusese scrisoarea la redacție, în lipsa lui, a lui Vlad Stanca, nu mai era de găsit nici la facultate, nici la gazdă, dispăruse fără urmă, poate că, știindu-se în primejdie, se retrăsese în satul ei din Ardeal. Neșanse,

numai neșanse, tocmai acum, cînd ar fi trebuit să dea amploare cazului Mucenicu, scormonind, după obiceiul gazetăresc, mergînd pe un fir pînă la capăt, așa se cîștigă cititorii. Ediția din acea zi a „Opiniei...“ reintra în obișnuit, cu informații și sfaturi utile pentru omul gospodar, o sinucidere din gelozie, un protest al profesorilor din mai multe județe, indignați că nu-și primiseră leafa pe ultimele trei luni, însemnări din mahalale — și o precizare : Paris 28 : „Celebra d-șoară Babette, inițiată în secretele zeilor, ne-a declarat că în 1930 circulația se va intensifica îngrozitor, vom avea mici crize politice și cîteva asasinate distinse. Va fi alternativ frig și cald, iar mai tîrziu vom avea mai multe conferințe în onoarea păcii. În 1930 încă vor fi mai multe femei frumoase decît în 1929, deoarece Bourjois va avea mai multe cliente, mai multe cochete care vor cumpăra fardurile pastel, noul rouge de buze și delicioasele parfumuri «Mon parfum» și «Soir de Paris»“. Comentariile politice, favorabile cabinetului, ori, dimpotrivă, neiertătoare, dînd la iveală tergiversări și bîjbîieli exasperante, nu mai interesau pe nimeni, ele fiind știute, simțite de fiecare în parte și de toți la un loc : noi scriem, observase Vlad Stanca, doar pentru cei de mîine, doritori, poate, să reconstituie una dintre cele mai convulsionate, dacă nu și mai bizare-perioade din istoria României moderne. Cititorii de presă ai anului 1930 altceva ar fi vrut să afle : cum se mai poate face rost de un bănuț ? Cum să mai scapi de un necaz ? Unde se mai găsește cîte ceva de lucru ? Mica publicitate cu oferte de serviciu dispăruse din pagina de ziar. Mereu în căutarea unei soluții, dacă nu salvatoare, măcar de amăgeală, care să-i prelungească agonia cu vreo cîteva luni, Vlad Stanca se pomenise ridicînd din umeri, cu imaginația sleită : încotro, cînd toate drumurile sînt blocate, toate porțile ferecate ? Iată, își repeta, a venit și vremea cînd degeaba voiai să te vinzi, nu mai aveai cui. Criza de superproducție se accentua chiar și în sectorul conștiință : erau prea multe conștiințe scoase la vînzare. Primul ministru, Iosif Partheniu, se arăta insensibil la elogii și îmbrînceli gazetărești, mulțumindu-se cu o foaie tipărită aici, în Capitală, prin intermediul căreia se adresa, sporadic, susținătorilor, și o alta cu circulație restrînsă, zonală, scrisă de simpatizanți din provincie. Era binecu-

noscut refrenul ce îl definea, cu mult adevăr, pe Satan : Să arzi ce-ai adorat și să adori ce-ai ars... Se dăduse și sentința : A abdicat de la tot ce a crezut, a spus și a promis, e timpul să plece. Iosif Partheniu ceruse națiunii să-l mai îngăduie zece ani. Valuri de indignare, din întreaga țară, se abătuseră asupra domniei sale : Zece ani, pentru ce ? pentru a răsturna noțiunile de dreptate și legalitate ? întrebase Vlad Stanca. Iosif Partheniu își vedea de guvernare, prezicînd o epocă de belșug, ce ar fi fost să se instaureze și pe aceste meleaguri, în următorii trei, patru ani, cu sprijinul capitalului străin. Încotro ? Opoziția, fărîmițată acum în puzderie de partide, măcina în gol, discursuri, clănțăneli, combinații și fracționări : neputință. Încotro ? Extrema dreaptă : ce șanse ar fi ? se mai întrebase Vlad Stanca, spre o deplină limpezire. Făcuse și acest efort, de a-și imagina „Opinia noastră“ ca pe un ziar anti-socialist. O, dar și aici era învălmășeală, atîția se luptau pentru subvenții, i-o luaseră înainte — iar pe de altă parte ce nevoie să mai fie de încă un ziar, cînd existau legi anti-comuniste, iar siguranța generală, poliția, procuratura funcționau ireproșabil. Încotro ? Vlad Stanca încă se mai gîndea la tovarășii lui, încă mai aștepta un semn, i-ar fi fost de alinare și de îndemn. Oare inconștiența să mă aducă pînă dincolo de limite... căci dincolo mă aflu... cerșetor ridicol, bătînd la uși închise... am ajuns să lupt împotriva mea... îmi primejduiesc și carieră și existență... de unde această patimă a autodistrugerii ? Amintirile din tinerețe, vanitatea de vechi militant, deci ? Își recunoștea : dacă m-am temut de ceva în viață, tocmai de neîncrederea celor dragi mie m-am temut.

Vizita lui Patriciu Mavrodin îi trezi îndreptățite suspiciuni : după cîteva ciocănituri discrete în ușă, cînd primi dezlegare să intre, el intră cuviincios, aproape îndatorat, cu mîna întinsă și afișînd nu zîmbete de regăsire, căci ei doi se știau de mai mulți ani, de la sesiunile parlamentului, dar și din alte împrejurări, mai lumești, cu cîrnați de casă și vin de Cotnari. Era o lege nescrisă : cît de cumplit ar fi fost atacat în pagina de ziar — cu dovezi, ori fără, cu amenințări de revenire —, un deputat, magnat, ministru sau înalt funcționar nu se-nvoia să calce pragul unei redacții, pentru a-și manifesta direct indignarea, protestul, ori vreo dorință de aranjament, de apla-

nare, astfel de treburi cădeau întotdeauna în sarcina intermediarilor, prieteni, avocați, din cînd în cînd și cîte-un agent de siguranță. Și iată că Patriciu Mavrodin neglijase și rang și protocol. Venise aici din proprie inițiativă ? Prudent, Vlad Stanca își zise că omul a fost instruit și trimis de Zelea Codreanu : de aici, suspiciunea.

— Iertați, la noi e mare harababură, se scuză amfitrionul.

— O, nu, nu face nimic ! se grăbi Patriciu Mavrodin, luînd loc pe fotoliu. Și iar o dădu pe zîmbet larg : E, bată-te să te bată, dumneata ești același, tînăr și ferice ! brava, brava, eu m-am boșorogit de tot... și tocmai acum... da, văd că tocmai acum, la bătrînețe, mi-e dat și mie să îndur batjocura. N-aș putea zice că asta îmi provoacă o mare mulțumire. Sînt acuzat, deocamdată neoficial, de incitare la dezordine și răfuieli antisemite. Dar o înviorare tot se anunță : zău că mă simt cevá mai tînăr. O izbucnire, fie și tîrzie, tot se întrevede. Nu mai am încotro, acum sînt obligat să lupt, cu puterile mele, cu armele mele, cu tot ce mai am. Întîi și-ntîi, trebuie să mă smulg de pe cruce : doar am fost răstignit. Aici e și speranța... Mai toți oamenii noștri politici au fost răstigniți... fixați în piroane... și-abia după ce și-au dat duhul o dată, au înviat a doua oară.

— Paginile ziarului meu vă stau la dispoziție, îi veni în întîmpinare, șiret, Vlad Stanca. Ați redactat protestul ? și întinse mîna, să i se predea hîrtiile.

— Ei, și dumneata, protest ? ce protest ? Eu picai în Capitală azi-dimineață, cu acceleratul de șapte treizeci, cînd să redactez ? și nici nu obișnuiesc. Patriciu Mavrodin își duse palma dreaptă la frunte : Am mai avut și-o noapte chinuită, cred că mă paște o răceală.

— Greu și cu trenurile noastre, conveni Vlad Stancu. (Altfel, știa că deputatul descinsese în București cu cinci zile în urmă, locuia la hotel „Rex“ și frecventa o doamnă de pe Calea Șerban Vodă. Oare nici la atîta nu-l mai ducea mintea, că și agenți și ziariști îi călcaseră pe urmă ? Puțin probabil : mai degrabă, așa fusese instruit să spună.) Să vă dau o coală de hîrtie ?

— Ba să nu-mi dai, că n-am trebuință, se-nveseli Patriciu Mavrodin. Doar îți zisei că nu scriu, nu protestez. Venii mai mult așa, la vedere, păi, nu ? Cîndva, am cioc-

nit și noi un pahar de vin. Foaia nu ți-am citit-o, recunosc. Abia azi-dimineață mi-o puse sub ochi generalul Dobrotescu, la care trăsei în gazdă : Cum așa, coane Patriciule, moldovean blajin și cu frica lui Dumnezeu, să îndemni la răzmeriță ? Ori cineva ți-a pus gînd rău și vrea să-ți feștelească obrazul ? Atunci mi-am zis : Hai să luăm taurul de coarne. Dacă nu te știam, nici nu mai țineam să te știu, direct la avocat mă duceam, păi — nu ?

— Vă ascult cu toată dragostea, îl asigură Vlad Stanca, întrebîndu-se dacă nu este cazul să-i strecoare lui Anghel un bilețel pentru tipografie : Azi ne-a venit la redacție, cu un protest verbal, domnul deputat Patriciu Mavrodin. Amănunte veți putea citi în numărul nostru de mîine. Anghel tocmai băgă capul pe ușă, adulmecînd : pradă ușoară ? voia să întrebe din priviri. Am încheiat ediția, se hotărî Vlad Stanca, dați-i drumu' ! Apoi, i se adresă din nou lui Patriciu Mavrodin : Acum putem vorbi în liniște.

Însă deputatul se gîndi să mai tragă puțin de timp ; încît, sărind de la una la alta, el se arăta mai interesat de sosirea primăverii, erau ceva semne, doamne-ajută să dea soarele, ieșiseră țigăncile cu ghiocei, azi-mîine lepădăm cojoacele ; altfel, tare ar fi vrut să știe de ce îl trimiseseră aici, în gura haitei ? Venise cu inima îndoită, mai mult la porunca altora, împins din spate. Scrisoarea studentului în litere o citise alaltăieri dimineață, acasă la doamna Iuliana, doamna îi adusese ziarul, îndată după micul dejun : Vezi ce scrie cu deputatul, îi zisese, că numai asta se strigă pe străzi : Un deputat care incită la anarhism și crimă ! Citise el, citise apoi și doamna Iuliana, și tihna lor, insistent și abil ocrotită pînă atunci, se spulberase, poate pentru totdeauna : Mie de ce nu mi-ai spus ? Era alta, doamna Iuliana, neîncrezătoare și spăimoasă, gîndind numai la consecințe nefaste pentru amîndoi : desigur, în sinea ei regreta că îl primise în casă. Astfel, terfelit, confundat cu răufăcătorii, Patriciu Mavrodin se văzuse nevoit să apeleze la ultimele rezerve de vanitate : Pardon, stimată și distinsă doamnă, eu nu sînt cine mă crezi și nu îngădui să fiu tratat ca un instigator. În țara asta, eu încă mai am o imunitate, oare cum de te-a lăsat inima să iei de bun și-adevărat tot ce scriu ăștia prin gazete ? Doamna Iuliana o ținea pe-a ei ; Degeaba,

degeaba, doar se știe de cînd lumea că unde nu-i foc, nu iese fum ! Asta era judecata ei. Iar Patriciu Mavrodin convenise, cu mîhnirea celui alungat : Așa-i cu doamnele noastre, cînd nici bani nu ai, nici bărbăția nu mai e ce-a fost, una-două găsesc un pretext. De alaltăieri dimineață și pînă aseară tîrziu, Patriciu Mavrodin contactase înalți funcționari de la siguranță, avocați, miniștri : învinuirea de incitare la crimă era cu desăvîrșire exclusă, opinaseră toți ; nu exista nici un temei legal pentru ridicarea imunității parlamentare ; sigur, nu e plăcut deloc să te vezi comentat prin ziare : stabilirea vinovăților se face însă numai de către organele în drept. I-ați îndemnat dumneavoastră pe băieții aceia să omoare ? Nu, în viața lui, el, Patriciu Mavrodin, nu săvîrșise un asemenea păcat, și nici nu dorise moartea cuiva — dușman să-i fi fost, la colț de stradă să-l fi pîndit, el trăise în liniște și împăcare cu sine. Totuși, totuși... moartea bătrînului negustor se legase, și așa avea să rămînă, și de numele lui. Astfel, înlăturînd temeiul legal, Patriciu Mavrodin se pomenise chemat să dea socoteală în fața conștiinței, cea cu respect față de legi și Dumnezeu : abia ajuns aici se înfricoșase de viitoare. Căci el, într-un moment de slăbiciune, nimerise, ori fusese atras într-o bulboană ce nu iartă, inutile ar fi fost orice sforțări. Am două fete de măritat, își amintise, cine să le mai ia, cînd eu, părintele lor, numai rușine le mai pot da de zestre... Amărăciunea îl coborîse pînă la treapta de jos, umilința : mult și fierbinte se ruga de un nimeni, de chelnerul acela de la Tic-Tac, să-i mijlocească o întrevedere cu Zelea Codreanu. Trei ore bătuse B-dul Elisabeta, mai rătăcise și prin Cișmigiu, pînă să-i vină un răspuns favorabil : Deseară, la ora nouă și treizeci de minute să vă prezentați acasă la domnul general în rezervă Dobrotescu. Auzi, acolo, să se prezinte, ca un recrut. Era un ordin și se executase, ce altceva să mai facă, însă fără a pricepe mare lucru : oare să fi nutrit și generalul vreo simpatie pentru mișcarea tinerimii ? Îl știa mofluz și pidosnic, cu preocupări ce niciodată nu vizaseră politicăria. Să fi intrat și el în vîrtej ? Poate și alții, cu nume și renume ? Coane Patriciule, îl dojenise generalul, după o îmbrățișare cam prea milităroasă, aud că ne faci tot felul de greutăți. De ce trebuia să urli mătăluță ca din gură de șarpe, cînd abia dacă te pișcase un purecel ? Ești nevătămat, neîntinat, ca un nou născut, coane Patri-

ciule, mai trage-ți burdihanul, bombează și pieptul, frunțea sus, și bate pasul în rînd cu tinerimea : Steaua matale abia acum începe să se-nalțe pe firmament. Am convorbit îndelung și cu Alteța Sa Principele Nicolae, care mi-a împărtășit convingerile. Țara e bună, oamenii sînt de nădejde, ceea ce trebuie să mai facem, neîntîrziat, este să deschidem ochii la Europa. Primenirile se impun și aici, ca peste tot. De la un capăt la altul, Europa este cuprinsă de un val de prefaceri, iar Italia ne poate fi un exemplu. La vremuri nouă, tineri noi ! decretase generalul, parafrazîndu-l pe cronicar. Coane Patriciule, a sosit și momentul de răscruce, cînd prestigiul și înțelepciunea noastră, a bătrînilor, se alătură forței și îndrăznelii tinere. Curînd, o să punem bazele unei formațiuni de elită, dar și de șoc : Garda de fier. Cît va dăinui această țară, pomeniți vom fi printre întemeietori. Astfel, Patriciu Mavrodin descoperise un alt general, decît cel știut, pesemne că trecerea în rezervă, ieșirea din viața activă, cu programe și protocol, ce ordonează și mai alungă monotonia, îl dusese la exasperare, și poate că tocmai din această exasperare se născuse și nevoia de a-și canaliza energiile într-o direcție anume. Dacă nu cumva fusese și el prins cu arcanul... Patriciu Mavrodin, sensibil la măguliri și preziceri de bine, de mărire chiar, sigur că se mai dezmorțise, însă acea senzație de bulboană, cu învîrtejiri năucitoare, mai stăruia : Politica m-a respins... moșia produce puțin... am două fete de măritat... și uite că-mi feștelită obrazul, iar de curățat, cine mă curăță ? ! Golise paharul și oftase din rărunchi : Întemeietor ? Eu, întemeietor ? Printre atîtea lamentări se insinua și dorința de a-i smulge amfitrionului măcar niște promisiuni de sprijin : Voi, care profitați de prestigiul meu, cît a fost, cît mai e, voi ce oferiți în recompensă ? ar fi vrut să-ntrebe. Ghicindu-l în toate ascunzișurile, generalul Dobrotescu reacționase prompt, cu o generozitate aproape suspectă : Asigurăm credite... găsim și doi gineri pe cinste... cît despre obraz, nu mai e necesară nici o intervenție : obrazul e mai curat ca oricînd. Puteau fi și vorbe de clacă, de ademenească, iar Patriciu Mavrodin se gîndea la ceva palpabil, o hîrtie la mînă. Fără umbră de ezitare, generalul compusese o lungă scrisoare de recomandare către directorul Băncii agricole. Mulțumit ? O singură condiție îi pusese generalul (sau,

poate că el numai i-o transmisese) : vizita la redacția „Opiniei noastre". Ce năzdrăvănie mai e și asta ? se burzului-se Patriciu Mavrodin. Cum nu primise nici o explicație, venise aici mai mult cu intenții de tatonare : Ce-ar fi de întreprins ? Prudența lui Vlad Stanca îl obliga și pe el să fie prudent. Acum, amîndoi la pîndă, evocau cu fățarnică nostalgie primăveri de demult. Pînă cînd li se-ntîmplă să bufnească în rîs.

Astfel, Patriciu Mavrodin se recunoscu inabil și obosit, mai ales obosit, tocmai în prezența unuia dintre cei mai dibaci și necruțători adversari ce cunoscuse de-a lungul anilor, încît nici nu știai de unde să-l mai iei, să-l înhați, pregătit acum să-i speculeze și vorbe și gesturi ; cum ar fi trebuit să se comporte ? îi era aproape cu neputință să se simtă mai în largul său și să adopte un ton potrivit, de îndată ce nu reușise încă să priceapă ce anume se intenționase prin trimiterea lui la redacție ; reluă discuția cam pe dibuitele, către o țintă ce i se deslușea anevoie :

— Dumneata zici să pun mîna pe condei și să scriu protest. Păi, cum așa, prietene ? zeflemisi, decent, Patriciu Mavrodin, admițînd, într-un fel, că ei doi, în conjuncturi prielnice, ar fi putut lega prietenie. Nici vinovat nu mă știu, nici vreo acuzație directă nu mi se-aduce. De ce să scriu ? Numai așa, ca să mă bag în lături ? Pricep unde bați dumneata, și prea rău nu te judec, asta ți-e meseria, cam scîrboasă, ce-i drept, dar nu mai scîrboasă ca altele, cum ar fi politica noastră. Dumneata ai nevoie de marfă, trebuie să-ți aprovizionezi piața cu prospătură, altfel îți strici vadul, pierzi clienții și închizi taraba. Nu scriu eu, ai să scrii dumneata, că ți-am călcat pragul, bătăios, cu o falcă-n cer, una-n pămînt, ai ? E, treaba dumitale, eu n-am să te citesc.

— Din partea mea, puteți fi liniștit : nu scriu nimic.

— Nu-mi faci onoarea, cum ar veni !

— Alta-i pricina, asigură, zîmbind, Vlad Stanca. Eu vă știu un om de bine, și nu mi-a dat prin minte vreodată să ridic spada — indiferent dacă împărtășesc, ori nu, vederile dumneavoastră politice. Nu sînt gazetă de gang și nu practic șantajul. Nu am lovit în dumneavoastră. Eu nu am făcut altceva decît să public scrisoarea unui student, martor ocular... cum se spune. După cum, probabil, ați luat

cunoștință, cercetările de pînă azi confirmă afirmațiile studentului. Depozițiile martorilor arată că ați fost pe Ghirlandei 27 și i-ați instruit...

— Am dat pe-acolo, în trecere... mă rog, căutam o persoană... însă de instruit, Dumnezeu să mă ierte... asta-i o calomnie... am să-l traduc în fața instanței pe studentul dumitale... cred că l-am zărit pe-acolo... prăbușit pe o masă, beat criță... toți erau beți, și-acum li se năzare că i-am incitat.

— E, asta chiar că-i o noutate ! întrerupse Vlad Stanca.

— Ce să fie, domnul meu ?

— Nici studentul, nici martorii n-au pomenit de beție, din teamă, se-nțelege : poate fi un factor agravant, și nu doar pentru ei, în primul rînd pentru organizatori. E o practică, în mai toate acțiunile teroriste, întîi se dă de băut.

— Dumneata faci anchetă cu mine ?

— Am în vedere un caz, nicidecum o persoană. Iar calitatea de gazetar îmi dă dreptul să ajut la elucidarea unor astfel de cazuri, ce tulbură ordinea publică și învrăjbesc atîția oameni... e și o datorie de conștiință

— Aha, de conștiință ! se repezi Patriciu Mavrodin, acum iritat, cu tîmplele zvîcnind. Îndată se căută prin buzunare, după flaconașul cu tablete. Înghiți o tabletă și se ridică de pe fotoliu. Atunci, află, domnul meu, că retractez tot. Ai vreun martor ? și el își roti privirea prin încăpere. Ai vreo dovadă ? Domnul meu, dacă tot vrei să-mi bagi sula-n coaste, îngăduie o întrebare : Domnul meu, cît mă costă să te iau așa cum ești, cu ziar, cu conștiință, cu nevastă și copil ? Știu că doamna dumitale ține o făbricuță, iau și făbricuța... cît mă costă ? Vînd o sfoară de moșie. Cîte încăperi ai aici ? se ambală Patriciu Mavrodin, cu voce de stăpîn, eliberat acum de spaime, parcă niciodată nu se simțise atît de sigur de sine : Cumpăr, închiriez... tot mă gîndeam eu să tipăresc o foaie.

— Aici nu-i nimic de vînzare.

— Nimic, și totul ! mai atacă Patriciu Mavrodin. Cîștigă cine dă mai mult. Dumneata nu mai ai de unde. Ai ajuns la fundul sacului, scormonești pe-acolo. Ce ești dumneata ? O foaie, domnul meu, o biată foaie, azi e, mîine nu mai e, bate-un vînt și-o spulberă. Cît mă costă ?

— Nici un sfanț, întîmpină Vlad Stanca, înveselit :

dacă mi-ați face plăcerea să reveniți la un ton acceptabil, mă dau pe gratis : al dumneavoastră sînt, cu tot ce am.

— Păi, cum așa ? Vrei să mă fac și mielușel ? După ce amenințI cu noi dezvăluiri ?

— Mă gîndeam că ar fi și în interesul dumneavoastră.

— De unde-mi știi dumneata interesele ?

— Bine, fie ! se hotărî Vlad Stanca. Promit solemn, încă o dată : n-am să consemnez vizita la redacție... nimic din cîte mi-ați zis n-o să ajungă la urechile altora. Rog să fiu înțeles : nu propun o tranzacție, cum ar veni — nu atac eu, nu mai atacați nici dumneavoastră. Oare mai e cazul să precizez că n-ați avea nici o șansă ? Dumneavoastră, domnule deputat, ați nimerit într-o capcană. Nimic nu m-ar putea face să cred că ați venit aici din proprie inițiativă. Iar dacă așa stau lucrurile, dacă aici ați ajuns, de ce să mă mai preocupe soarta dumneavoastră ! N-aveți decît să jucați în continuare cum vi se dictează.

— E o jignire, domnul meu, și nu admit.

— E o părere de rău : eu vă purtam respect ; a fost, s-a dus, știți cînd s-a dus ? atunci cînd v-am văzut în escorta lui Codreanu, la prefectura de poliție. În escorta unui terorist. Cînd ați intrat aici, o clipă m-am gîndit să profit, era cît pe-aci să dau anunț pe prima pagină, azi ne-a vizitat la redacție domnul deputat Patriciu Mavrodin, mîine vom reveni cu amănunte... ce vreți, năravr de gazetar. Ne-ar fi prins bine și un protest din partea dumneavoastră. Pretext de comentarii, zile la rînd. Acum, ce să mai zic ? E ca și cînd n-ați fi dat pe la noi.

— Văd că dumneata mi-ai și pus cruce.

— Numai după ce alții v-au tîrît...

— Domnul meu, domnule Stanca ! se înfierbîntă din nou Patriciu Mavrodin. Eu nu fac escortă... nu mă amestec... și nu fac tovărășie cu cine crezi dumneata. Orice speculațiuni de acest fel mă jignesc profund.

Era mai degrabă o țîfnă de om în vîrstă și cu rang, obișnuit să domine, decît o victorie, dar se mulțumi și numai cu atîta, după perpelirile prin care trecuse : oricum, avea ce să raporteze generalului Dobrotescu, eventual și celorlalți, dacă-i va fi dat să-i întîlnească. (Totuși, de ce se ține în umbră acest Codreanu ? de ce tratează... poate și mai grav, îl dirijează... prin intermediari ?). Abia în stradă, cînd îl șfichiui o pleasnă de vînt, observă, cu

stupoare, că era numai în costum, își uitase, așadar, paltonul și căciula în redacție (desigur, un semn de năuceală, o alterare a stării lui de spirit — și pretext de haz pentru celălalt, adversarul, căci Vlad Stanca îi era acum adversar declarat, ca unul ce îl expusese oprobiului public). Pentru nimic în lume n-ar mai fi urcat la redacție. Înfrigurat, aproape dîrdîind, frecîndu-și palmele învinețite, aștepta minute lungi pe trotuar, pînă apăru o birjă : îl instrui îndată pe birjar de unde să-i aducă paltonul și căciula, apoi se ghemui pe banchetă de piele, suflînd în pumni. Calul, nerăbdător, poate stîrnit de ceva, începu să bată din copite și să necheze scurt, icnit : asta i-ar mai fi lipsit, s-o ia calul de unul singur, la goană ; prevăzător, se trase la o margine a banchetei, cu un picior pe scăriță. Noroc că birjarul reveni destul de repede. Primul drum Patriciu Mavrodin îl făcu la Banca agricolă, unde îi prezentă directorului scrisoarea de recomandare semnată de generalul Dobrotescu. Și se văzu, astfel, într-o situație ridicolă, de milog : Vai de mine, coane Patriciule, îi zise directorul, după ce parcurse, mai mult din politețe, cele cîteva rînduri, dar se poate una ca asta ? pînă și domnia voastră să umblați cu acte de sărăcie ? Doar ne știm, și vă bucurați de încrederea noastră, de ce mai era nevoie ? ! Domnul general e cît se poate de generos cu niște credite care nu există. De unde credite, coane Patriciule ? Doar v-am explicat și cu alte prilejuri : numai intervenția masivă a capitalului străin ne mai poate salva ; tratative se duc, însă cine să garanteze reușita ? în nici un caz, domnul general... Desigur, și în această împrejurare Patriciu Mavrodin își aminti că are o moșie și un mandat, are o platformă : Ați ruinat o țară, domnul meu, sînteți un guvern de neputincioși, domnul meu, dar e aproape ziua ! îi aruncă directorului de bancă, asigurîndu-și ultima replică, necesara iluzie de învingător. Altfel, pe cine să mai dea vina ? pe mintea lui slabă, cu dereglări alarmante ? Acum, bănuiala că este îmbrobodit, manevrat, folosit în cine știe ce scopuri oculte, în schimbul unor promisiuni deșarte, se transformă în certitudine, și un gînd de răfuială rea, țigănească, îl îndeamnă să dea ochi cu generalul Dobrotescu : Drept cine mă considerați voi ? Am să dau în vileag... Nu, nu, se sancționă îndată, cu gîndul la posibile consecințe ne-

faste, nu era potrivit să treacă la amenințări : de preferat ar fi fost o desprindere în termeni onorabili, din pricini oarecari, de boală și de bătrînețe. Acasă la general tot trase de sfoara clopoțelului pînă la descurajare. De undeva, din dosul casei, apăru ordonanța : A zis domnul general să raportați unde trebuie ! Cu toată indignarea, Patriciu Mavrodin reuși să se abțină de la ocări și huiduieli, doar nu era să se răzbune pe un soldățoi neisprăvit : de altfel, afrontul ce i se adusese, atît de bădărănesc, depășea puterea lui de înțelegere. În ce relații de subordonare intrase, și față de cine ? Socoti inutil să-și mai frămînte creierii în aflarea unui răspuns : Acum, ce-o da Domnul, așa să fie. Degeaba și-ar fi căutat tihna departe de Capitală, acasă la Dorohoi, ori prin alte părți, tihna lui nu mai era nici unde, vîrtejul era în el, scăpare nu mai avea, alții îi hotărau soarta, prăbușire, ori, cine știe... Curiozitatea îi tinca loc de speranță. După ce își călcase în atîtea rînduri pe inimă, îi veni ușor s-o mai facă o dată : La redacție unde am fost, îi raportă chelnerului de la Tic-Tac, mi s-a propus să mă dezic public de domnul Codreanu și de acțiunile sale teroriste. Și-abia în clipa aceea, dintr-un ultim impuls de neacceptare a umilinței mai puternic decît rațiunea lui în ațipire, Patriciu Mavrodin forță destinul : Încă nu am luat o hotărîre. Oricum, poziția de subordonat fără soldă nu mă avantajează. Creditele pentru moșie mi s-au refuzat într-un mod de-a dreptul grosolan, iar scrisoarea generalului Dobrotescu a servit doar ca pretext de batjocură... Chelnerul, mai deferent ca în alte dăți, îl conduse la o masă liberă și îi puse dinainte, cu plecăciuni, o halbă de bere blondă, spumoasă. După nici un sfert de oră, el aduse și răspunsul încurajator : Camaradul Codreanu vă poftește respectuos pe strada Berzei 18 la etaj. (Să fie oare adevărat ? se întrebă Patriciu Mavrodin. La numita adresă locuia un fost deputat, prieten al său încă din tinerețe.) Invitația îl făcu să adopte un aer scyer, distant : Bine, băiete, comandă o bîrjă ! Din nefericire, pe bulevard se scurgeau numai birje încărcate pînă la refuz ; taxiurile, pline și ele, grohăiau din claxoane, ca să-și deschidă drum prin mulțimea ce năvălise pe carosabil ; tramvaiele goale, cu ușile închise, clopotind întruăcit, se retrăgeau la depouri. Patriciu Mavrodin urmări cu ochi critic vînzoleala din jur : Debandadă, iar debandadă, gu-

vern de neputincioși, ce păzește primul-ministru ? Transportul în comun fusese paralizat, grevă la tramvaie, iar birjele și automobilele nu mai făceau față la puhoiul de solicitanți. Grevă, se întărîtă Patriciu Mavrodin, la asta se pricep lucrătorii noștri, oare nu se găsește nimeni care să pună șaua pe ei ? Ar trebui jupuiți de vii. Astfel, se văzu nevoit s-o ia pe jos, repejor, noroc că distanța nu era prea mare. Dacă mi s-a făcut o invitație în casă onorabilă, chibzui, poate fi semn că mi se acordă și atenția cuvenită. Iar atenția firesc este să nască și pretenții. Eu mă dau pe mine, voi cu ea ieșiți pe tarabă ? Măcar să știu o treabă cinstită. Am un rang, am și un preț : credite, pedepsirea exemplară a denigratorilor, sprijin în viitoarele alegeri parlamentare. Vi se pare prea pipărat prețul meu ? Căutați-vă un altul cu moșioară, mandat, relații... Îl întîmpină, în capul scărilor, nu gazda, ci generalul Dobrotescu, jovial, cu brațele deschise : Noi sîntem în consiliu de azi-dimineață, și încă n-am isprăvit, poftește, dragul meu, ești la tine acasă, doar ți s-a rezervat onoarea de a te număra printre întemeietori. Onoarea ? reținu Patriciu Mavrodin. Onoarea, pe vreme de criză, trebuie să aibă și o remunerație : păi, cum altfel ? Păși în salon cu fruntea sus : la primirea entuziastă răspunse cu un zîmbet de circumstanță.

Cam la aceeași oră, Vlad Stanca își scria tableta pentru ediția de a doua zi a „Opiniei noastre" : După ce a cunoscut impasul și blamarea, Legiunea Arhanghelului Mihail, în destrămare încă de la pornire, bizuindu-se doar pe cîteva echipe de șoc, încearcă acum redresări tactice, cu farduri de împrumut, prin atragerea unor foste personalități ale vieții publice, care să gireze cu prestigiul de care mai dispun aceleași vechi incitațiuni la jaf și crimă. Drept modele de urmat ni se propun mișcări similare din apusul Europei, ce se mențin prin fanatism și dictatură. Tradițiile noastre social-politice sînt ignorate, spiritualitatea românească jignită, climatul democratic ce tindem a instaura, violentat. Avertizăm azi, cînd nu este prea tîrziu, asupra unui pericol real... Citind peste umăr, Anghel strîmbă din nas, pocni din degete, șuieră, icni, în cele din urmă își duse palma la frunte și dădu ochii peste cap : Șefule, mă bagi în mormînt cu zile... șefule, ai un talent nemaipomenit de a măcina în gol ; cu din astea, verzi-uscate, fără țintă și fără dumnezeu, vrei

să-mi crești tirajul ? El se lăsă pe parchet, cu spatele rezemat de perete : Ce vrăjile dracului mi-ai făcut ? întrebă, cu sinceră nedumerire. Vreau să mă desprind de matale și nu pot. Dorm în frig, mă scol în frig, mănînc magiun de prune, și-n loc să-mi iau lumea-n cap, vin încoace, la redacție. Poate că mă fascinează tocmai talentul matale de a călca în străchini. Ce fanatism, ce dictatură ? Românul n-a îngăduit, și nu va îngădui niciodată... Ce terorism ? O ceată de derbedei, pradă ușoară pentru orice poliție din lume. Eu pierd zilnic la tiraj, iar dumneata, senin, te lupți cu morile de vînt... dai avertismente... Dezolat că iar predică în pustiu, își trase un teanc de ziare, căpătîi, și se întinse, cu gîndul la somn : de altfel, în orele de răgaz, aici mai recupera din nopțile albe, era mai cald aici ca în maghernița unde se aciuase în ultimele zile. Dezorganizarea vieții economice și politice, nesiguranța, indiferența multor cetățeni, ce s-au retras în găoacea lor, scîrbiți de atîtea frumoase promisiuni fără nici o acoperire, favorizează mișcările de extremă-dreaptă, terorismul : chiar și oameni de bună credință, doritori de prefaceri, de alte orientări, pot fi ademeniți de o propagandă abilă... scria în continuare Vlad Stanca, imperturbabil. Atunci răzbătu de pe culoar vocea lui Grindei, fotograful : Grevă la tramvaie. Afară, în stradă, cu toții ! porunci Vlad Stanca. Dar își luă seama, îndată, și schiță un zîmbet vinovat : Anghele, te rog eu, vino să dăm o raită. Din toată redacția „Opiniei noastre“ mai rămăseseră ei doi și Niculaie, omul de serviciu.

3

Primul dintre manipulanții de tramvai care făcu declarații presei și se lăsă fotografiat, cerîndu-și iertare că era nebărbierit, nu-i plăcea să umble așa, dar în ultimele trei zile nici nu mai dăduse pe-acasă, îi adusese nevasta ceva merinde la depou, se nimeri să fie și membru în comitetul de grevă, un anume Stan Berindei, bărbat la nici patruzeci de ani, subțiratic și vioi ca un flăcău, strîns

într-o uniformă cenușie, ponosită, fără palton, și cu ciubote grele în picioare. El informă că la orele 14,30 de minute direcția respinsese în bloc toate revendicările lucrătorilor de la tramvaie, anunțînd că mai devreme de 1 octombrie, anul în curs, orice alte tratative, cu privire la condițiile de lucru și salarizare, sînt cu desăvîrșire excluse. Atunci, am trimis ștafete la depouri, și pe toate liniile : trageți pe dreapta ! Noi, de la tramvaie, acționăm rapid, sublinie cu mîndrie Stan Berindei. Noi punem orașul în mișcare. Cînd nu se mai poate îndura, tot noi îl scoatem din circuit, una două ! În jurul lui se adunară zeci de cetățeni, mai ales femei muncite, încărcate cu sacoșe, papornițe și geamantane : Și la noi nu vă gîndiți ? Cum să batem atîta drum, pe jos ? se porniră vociferări din toate părțile. Zănatici, hăndrălăi, țara nimănui... Stan Berindei se mohorî puțin, își smuci șapca mai pe ochi și se mișcă de pe un picior pe celălalt, parcă vrînd s-o ia din loc, ce-i era dat să-și audă, tot de la oameni amărîți ca el, numai bine nu-i cădea. Oare la noi cine se gîndește ? N-avem și noi neveste și copii ? nu trebuie să trăim și noi ? Cu un bobîrnac, își dădu șapca pe ceafă : Azi mai e cum mai e ! Să vedeți mîine dimineață cum are să fie !... A doua zi dimineața era programat să intre în grevă și șoferii de autobuze. Sînteți comunist ? întrebă un reporter de la „Curentul". Stan Berindei zîmbi îngăduitor, iertînd bănuiala : Comunist ? Unde vă duce mintea pe dumneavoastră... Nu-i de-ajuns că sînt muncitor ? Trebuie să ne găsim și noi un loc sub soare. Pe-aici isprăvise, era timpul s-o ia și el spre casă, vreo patru kilometri pe jos, căci locuia departe, tocmai la capătul lui Pantelimon, unde își construise adăpost din chirpici. Îl petrecură ocări și amenințări. După ce traversă Piața Brătianu îi tăiară calea alte grupuri de femei și bătrîni : ușor de recunoscut după uniformă, asupra lui se abăteau acum toate mustrările, de parcă el ar fi purtat steagul grevi știlor de la tramvaie, și numai din cauza lui sute de mii de oameni aveau de pătimit. Dacă lucru-i greu și leafa-i mică ? se explica, potolit, Stan Berindei. Dumneavoastră, călătorii, le știți pe-ale dumneavoastră, că aveți destule, se mai apără Stan Berindei, cuviincios. Noi, de la tramvaie, le știm pe-ale noastre... Înăsprirea crizei economice determinase reacții neașteptate la unii bucureșteni cu o situație materială acceptabilă : ei își vedeau

salvarea în soluțiile propuse de guvern — trimiterea la urmă a celor rămași fără serviciu, interzicerea grevelor, arestarea tuturor agitatorilor de stînga. Șomerii, grevîștii și agitatorii erau declarați răspunzători pentru mai toate relele, de la scumpete și lipsa de locuințe la haosul economic în care se zbătea țara. La bodegă, la o plimbare în Cișmigiu, ori pe Calea Victoriei, se întocmeau statistici acuzatoare : Cît pierde România după o grevă în metalurgie ? cît pierde după una în textile ? Are dreptate guvernul, se cuvin măsuri drastice... Învățătorii și profesorii expediau memorii, amintind că nu și-au încasat leafa, dar continuau să se prezinte la posturi. Micii funcționari își vărsau amarul la o halbă de bere, în conversații la serviciu, ori după serviciu, prin parcuri, unde mai luau aer : de o grevă a funcționarilor nu se mai pomenise în ultimii doi ani, sub guvernarea lui Iosif Partheniu. Teama de concediere era mai presus de nevoi și umilințe : acum trebuie să supraviețuim, cum o fi, cum s-o putea, era justificarea obișnuită a micului funcționar. Cu grevele lucrătorilor de la tramvaie și autobuze bucureștenii nu se împăcaseră, de fapt, niciodată, nici măcar cei de la periferie, care și ei se ridicau la greve, nu se arătau prea înțelegători : ne-au blocat, ne-au pus la pămînt ! În anii de după Marele război orașul se lățise mult, cu noi cartiere, modeste, din căsuțe fără etaj, cu străzi noroioase, ce aminteau ulițele de sat amărît, însă tocmai în aceste cartiere trăiau acum aproape jumătate dintre bucureșteni : dacă nu mai umblă tramvaiele, autobuzele, cum să mai străbați orașul, pe unde ai treburi ? Cei mai mulți întîrziau de la lucru (pretext pentru patroni de amenzi, ori concedieri). Dacă nu se mai poate altfel ? continua să se explice Stan Berindei, mereu reținut de pietoni iritați. Chibzuiseră mult pînă să dea semnalul de grevă. Peste două sute de lucrători fuseseră concediați pe la începutul lui decembrie, trecut. Acum, Direcția prevenise că în următoarele săptămîni personalul va fi redus cu încă zece la sută. Programul de lucru avea să fie de douăsprezece ore, cu un spor neînsemnat la salariu pentru orele suplimentare. Se intenționa introducerea sistemului de muncă prin rotație, îndeosebi pentru manipulanții tineri, sub treizeci de ani. La depou, tragem pe dreapta, hotărîse comitetul de grevă, în aprobarea tuturor. Primejdiile nu

erau puține și de neglijat, și nici prea greu de prevăzut : concediații din toamnă puteau fi chemați, cu promisiuni de reangajare ; ce mai era de făcut într-un asemenea caz ? Îi strigi în față fostului tău tovarăș că este un nemernic, spărgător de grevă, iar lui îi dau lacrimile : Așa o fi, da' eu n-am ce mînca !... Ei, și-atunci ? Un pic de înțelegere trebuie să ai și pentru cel mai năpăstuit decît tine. Înțelegere ? se răzvrătise Stan Berindei. Criza deteriorase pînă și relațiile dintre lucrători, mai tare decît toate disensiunile politice. La porțile fabricilor se prezentau zilnic zeci, uneori și sute de oameni nevoiași, rugînd supraveghetorii să le dea ceva de lucru, orice. Totuși, cum greva era abia la început, Stan Berindei își refuza întrebările sîcîitoare, neliniștea. Acum se gîndea la gospodărie, lăsată mai mult în grija soției, nici ea nu mai răzbea cu toate, iar povestea cu gardul (primiseră a treia somație) îi accentuase starea de agitație, era la un pas de prăbușire. Dacă ne amendează ? dacă ne dărîmă căsuța ? Condiția pusă de primărie la repartizarea terenului fusese tocmai înjghebarea unui gărduleț, fie și din leațuri, din nuiele, dacă nu se poate din piatră, cu drugi de fier, și poartă de fier, din orice, numai gard să fie. I-ar fi trebuit, după socotelile lui, vreo douăzeci de stîlpi, cam tot atîtea stinghii, lungi — fiecare de cîte trei metri, și o căruță de leațuri. Plănuise el să-și caute un ortac în cartier și împreună să se ducă în Pădurea Pustnicul, unde să doboare cîțiva copaci și să taie lăstăriș ; găsise ortac, nu găsise o căruță, care să-i transporte copacii și lăstărișul la preț convenabil. Și amînase, tot amînase de pe-o zi pe alta, pînă le venise a treia somație, și ultima : de-aici încolo, ei se puteau aștepta la orice. De obicei, întîi se fixa o amendă, usturătoare, dacă nu achiți amenda în termen se trecea la evacuare. Așa căzuseră în vremea din urmă mai multe căsuțe din sectorul Pantelimon. Pe locul lor se ridicaseră altele, mai arătoase. Și aici era o concurență stimulată de guvern, de oficiali : să învingă cine-i gospodar și merită, și învingeau întotdeauna cei cu dare de mînă. De unde gard ? Să mă fac eu gard ? În jurul statuii lui Pache Protopopescu staționau cinci căruțe ; o adevărată stație de căruțe ; zeci de pietoni se grăbeau să urce, cîte zece, dacă nu și mai mulți într-o căruță, unii stînd pe loitre, alții în picioare, și toți făceau haz de necaz. Dinspre Foi-

șorul de foc veneau camioane încărcate cu băieți andri gălăgioși, elevi, ucenici, vînzători de pe la magazine, pierdevară ; pe o platformă de tractor ce se hurduca pe mijlocul străzii se înghesuiau femei de la țară, cu damigene și coșuri ; automobile particulare opreau ici și colo, invitînd pietonii grăbiți să urce... Pentru camionagii, automobiliști și căruțași greva de la tramvaie era o binefacere, ei făceau curse de zi și de noapte, în toate direcțiile, la un tarif ridicat, mult peste costul unui bilet de tramvai, ori de autobuz, dar cine te obliga să deschizi punga ? N-aveai decît să mergi pe jos. Stan Berindei își duse palma la ceafă și se frecă îndelung pe sub gulerul cămășii, îl pișcase ceva, vreo gînganie. Cînd intră pe Pantelimon grăbi pasul, mai avea doar vreo jumătate de kilometru, întotdeauna cînd se-apropia de casă se agerea, apucat de un neastîmpăr de rău prevestitor, ei trăiau în provizorat, în nesiguranță, oare cum s-or fi descurcat nevasta și copiii în lipsa lui, și cam de fiecare dată mai afla de un necaz : Păi vezi, păi vezi ? se frămînta Stan Berindei. am avut eu o presimțire... În stațiile de tramvai de pe Pantelimon era lume ca la manifestație. Cînd apărea o căruță, vreun camion, toți se repezeau să urce ; și urca cine era mai înfipt, mai în putere ; bătrînii se foiau pe margine, pîndind un moment favorabil, cînd să se-ncumete și ei ; femeile blestemau, dar nu pe căruțași, pe greviști. Iar simți o înțepătură, ca de vîrf de ac, și cam în același loc. Atunci se gîndi la rău : prin tramvaie se vîntura lume fel și fel, erau și destui lățoși, urcau și coborau, toți se izbeau de el ; iar el cum să se apere ? De altfel, nu era nici o noutate, toți știau că tramvaiele și autobuzele noastre sînt adevărate focare de contagiune. Dacă, doamne ferește, am luat vreo insectă din alea... Nu intră în casă, o strigă pe nevastă să iasă ea în pridvor : Auzi, m-a pișcat ceva la ceafă, sub guler, da' nu te speria, te rog eu, ține-ți firea, că altfel intru și eu în bîțîială. Afară era destul de frig, totuși el începu să se dezbrace în pridvor ; soția îi aduse alte haine, curate, apoi, cu mare atenție, insistînd pe la cusături, zgîndărind cu unghia, îi cercetă uniforma, ciorapii, izmenele și cămașa. Cînd descoperi păduchele grețos și umflat, gata să plesnească de cît sînge supsese, ea scoase un țipăt scurt și repede aruncă hainele pe trepte : gaz, aduceți bidonul cu gaz ! strigă

ea, înspăimîntată. Voia să-i înmoaie hainele în bidon, așa se curățau hainele de păduchi, cu gaz lampant. Numai una ca asta să nu faci ! se agită el, vrei să mă lași fără uniformă ? dacă ia foc ? și chiar dacă nu ia, cum să mai ies din casă, puțind a gaz ? Încercă să o dea la o parte : Lasă, că mă despăduchez eu... Femeia izbucni în plîns zbuciumat, multe necazuri dăduseră peste ei, însă nici o rușine ca asta. Întîi să te tunzi, peste tot, îi zise bărbatului, altfel nu mai intri în casă. Ce era să facă ? Viorel, băiatul mai mare, îi aduse oglinda și mașina de tuns. Soția puse apă la fiert, să fiarbă hianele și să-i pregătească de-o baie, în butoi, așa se-mbăiau ei, în butoi. Tot la insistențele soției, după ce se tunse cu zero, Stan Berindei se spălă cu gaz lampant pe cap și pe la subsuori. Copiii fură instruiți, cu mare severitate, nu cumva să se afle prin vecini și la școală ce rușine pățiseră ei, Berindeii. La noi e curat, zise femeia, eu mă omor toată ziua cu spălatul și măturatul, schimb așternuturile o dată pe săptămînă, aici n-am pomenit insecte, alții au — și văd că ni le dau și nouă. Voi să știți, îi avertiză pe copii, amenințînd și cu degetul, spre mai mare luare aminte, că pînă acum nimeni nu ne-a vorbit de rău, și nici nu trebuie să se-ntîmple, însă Dumnezeu ferească să-mi faceți voi vreo poznă, că vă pun jar pe limbă ! Copiii erau obișnuiți să-și asculte mustrările părintești în picioare, cu ochii plecați, întocmai ca la școală, cînd nu știau lecția și asupra lor se abătea îngrijorarea unei învățătoare ajunsă la exasperare : De ce nu învățați, copii ? vreți voi să vă dau afară din școală ? Mi-ați mîncat zilele... Altfel, pe copii îi umfla un rîs năpraznic : tuns chilug, cu țeasta țuguiată și urechi clăpăuge, tatăl lor semăna cu un gunoier din vecini, nea Trifan, bețivul cartierului. Fără podoaba de păr cîrlionțat, tatăl nu mai impunea respect, el însuși părînd stingherit, îngăduit în casa altora. Pînă și femeia, cu tot necazul, din cînd în cînd ducea colțul basmalei la gură, acoperind, nedibaci, o umbră de zîmbet. El, tatăl, pricepu : Am să-mi pun o perucă, una roșcată, ei, ce ziceți ? Aud că au scos ăștia peruci și pentru domni. Eu sînt un domn ! Ei, bem și noi un pahar de vin ! Viorel se și repezi în cămară, de unde aduse damigeana cu vin roșu, întremător. Stan Berindei turnă pentru el și nevastă. Copiii primiră cîte o cană de lapte

bătut. Ei, lume, lume! se mai redresă Stan Berindei, tare-aș vrea să te văd întoarsă pe dos. Oare cît să mai țină așa? Muncește omul, muncește, cade în brînci și iar se opintește, nu se lasă omul, cît mai răsuflă nu se lasă — și cîștigul? Un păduche. Mai bem, nevastă? Bem și noi de amăgeală. Își ducea mereu palma la ceafă, unde stăruia senzația de pișcătură. Și gardul? întrebă. Ce facem cu gardul? Viorel interveni, mîndru de ispravă: Am adus trei stîlpi... Ei, copiii, tot colindînd cartierul, descoperiseră, mai la margine, o casă prăbușită de curînd: proprietarul, un negustor de stămburi cu prăvălie la stradă, invitase oamenii să ia fiecare ce-i trebuie, și cît mai repede, în două, trei zile să curețe terenul, că intenționa să-și ridice o casă nouă. Și, și? chestionă, înviorat, Stan Berindei. De ce nu mi-ați zis de cum am picat acasă? Mă despăducheam, dracului, pe urmă. Îndată se echipă de corvoadă, cu cisme de cauciuc și pufoaică. Pe cap își trase o căciulă de lînă, căptușită cu blăniță de miel. Ce zici, nevastă, vii și tu cu noi? Ea se codi, avea oale pe sobă. Stan Berindei înțelese că nu se simte în apele ei, și o iertă, fără întrebări de prisos. I se explică ea, în șoaptă: Vreau să iau toată casa la puricat. Altfel, cum să mai stăm aici? Prin dreptul ferestrei dinspre stradă tocmai trecea o țeavă de pușcă. Stan Berindei întredeschise ușa: lîngă treptele casei, doi soldați în mantale lungi, pînă la călcîie, se chiorau la un petic de hîrtie. Aici e numărul 102? întrebă unul dintre ei. Confirmarea îi făcu să-și dea căciulile pe ceafă, a înseninare, în sfîrșit, nimeriseră la adresa indicată. Dumneata îi fi Stan Berindei? Na, că ne-am tocit tălpile de cînd te căutăm. Mai rău ca la manevre. Erau de la garnizoana București și veniseră cu ordin de aducere, însă fără nici o hîrtie în regulă, numai cu adresa. Ordin de la garnizoană, să se prezinte neîntîrziat la depou. Stan Berindei se gîndi să-i poftească în casă: De venit, le zise, eu nu vin de bunăvoie nici la depou, nici în altă parte, iar dus pe sus, ori mînat din spate nu mă las, că n-aveți nici un drept să mă luați din casa mea. Eu nu sînt militar, nu țin de garnizoană, mie nu mi se poate porunci. Dacă mi-ați arăta un ordin de concentrare, atunci ar fi altceva. Dar așa? Hai mai-bine să ciocnim un pahar, le mai zise, apucînd damigeana: vin roșu, dă putere. Pînă să se hotărască cei doi, el și turnă în pahare. Erau băieți de treabă, amîndoi

ardeleni, dintr-un sat de lîngă Orăștie. Bem noi, bem, dacă ne poftiți, da' de raportat, ce raportăm ? întrebă cel cu tresă de fruntaș. Încet-încet, se-nvoiră la mărturisiri : mai trecuseră și pe la alții, trei patru, ciocniseră și cu aceia cîte-un pahar : Noi rău nu vrem să facem, da' nici s-o pățim noi de la dom' sublocotenent nu se cade. Poate-așa, dacă ăți pleca de-acasă, mai sugeră fruntașul. Noi, ca noi, mai închidem ochii, da' polițaii nu iartă, că de-aia sînt plătiți, să nu ierte. Stan Berindei promise : Cum se-ntunecă — o și iau din loc. Altfel, nici gînd să se-ascundă, nu era el omul care să-și piardă urma tocmai acum, cînd se cuvenea să fie în primele rînduri, nu făcuse nici un rău, nu nedreptățise pe nimeni, dimpotrivă, în toate împrejurările se purtase corect, iar mai mult decît să-i fie răsplătită munca după merit nu ceruse. Ce treabă să mai aibă soldații și polițaii cu el ? Zarvă și alergătură de pomană. Împins din spate, tot n-am să ure în tramvai, iar dacă o fi să mă ia pe sus și cu forța să mă urce, am să stau și eu pe scăunel ca o momîie, iertați, domnii mei, iertați, dar se-ntîmplă că nu știu să mai conduc, poate că n-am știut niciodată, poftiți dumneavoastră în locul meu. Altceva, decît să-l bage la beci pe vreo cîteva zile, de cumințire, ce-ar fi fost să-i mai facă ? Pe la beci mai trecuse, înjurături și palme, și picioare-n fund, se mai suportă, dau ăia, încasezi tu, însă tramvaiele tot nu se mișcă, și-atunci unde-i folosul ? Curînd, prevestise Stan Berindei, curînd o să pricepeți și domniile voastre că fără noi, lucrătorii, nu se mai poate. Era, de fapt, o constatare a tuturor, și lucrători și patroni și polițai, din care pricină se și căutau mereu soluții de aplanare a conflictelor : o grevă prelungită grăbea falimentul, asta era o lege pe vreme de criză. Pînă către miezul nopții Stan Berindei cără cu spatele grinzi și scînduri de la casa dărăpănată, ajutat și de copii, ei aduceau mai mult stinghii afumate, putrezite pe alocuri, și bucăți de tablă din acoperiș. După fiecare transport, o întreba pe nevastă, dacă le-a mai picat vreun musafir nepoftit. Nimeni, nu se mai abătuse nimeni pe-aici, nici cu porunci, nici cu vorbe de încurajare. Ne-au uitat toți, își zise Stan Berindei, înainte de-a se vîrî sub pătură. De ne-ar uita și necazurile. Dimineața, după ce înfulecă la repezeală cîteva felii de brînză și trei cartofi prăjiți pe jeratic, pri-

mul drum îl făcu la un chioșc de ziare de pe Pantelimon, nerăbdător să se vadă la gazetă : înainte de a scoate bănuții, frunzări toate edițiile, de la prima la ultima pagină, sub privirea neprietenoasă a chioșcarului, care-l și făcu atent să nu mai înmoaie degetul în gură și să nu îndoaie colțurile ; „Universul“ și „Cuvîntul“ nici nu pomeneau de grevă ; poza și-o descoperi în „Socialismul“ (cam șteарsă...), iar frînturi din declarații în „Dimineața“ și „Opinia noastră“. Ce era să zică ? se mulțumi și numai cu atîta. Pe gînduri îl puse intervenția unui reprezentant al Societății de tramvaie, tipărită în „Curentul“ : „Satisfacerea măcar parțială a revendicărilor este condiționată de o creștere sensibilă a costului biletelor de călătorie. Dacă cetățenii sînt dispuși la noi sacrificii, vom fi și noi dispuși la tratative cu comitetul de grevă“. Era, de fapt, o tactică mai veche, verificată, cu efect imediat și sigur : oftînd că va trebui să-și deschidă punga, să dea mai mult, cetățeanul de rînd, contribuabilul, își îndrepta mînia împotriva greviștilor, și nu a Societății — care-i spolia pe toți, deopotrivă.

Domnule, iertați... La o margine de trotuar, unde nu incomoda pe nimeni, cufundat în lectură, Stan Berindei abia dacă înregistră apelul. Cine, ce treabă să aibă cu el ? Dar vocea, blajină, rugătoare, îl învălui din nou : Dacă nu vi-e cu supărare... Întoarse capul : Un bărbat tînăr, la nici treizeci de ani, ținînd în brațe, cu adorabilă stîngăcie, un pui de om înfășurat într-o haină ponosită, își scoase șapca repede-repede, de salut, și rămase cu ea în mînă, ca la ușă de boieri :

— Domnule, dacă ați dori să mă ascultați... cred că mi s-a întîmplat ceva rău... o domnișoară negricioasă, cu rochie înfloratră, oare n-ați zărit-o cumva ? zicea că se duce să ia pîine...

— Și uite-așa te pomenișI matale, flăcău de ispravă, cu un plod gata-făcut, se-nveseli Stan Berindei, dar nu cu intenții de luare în răspăr, mai mult vrînd să-l înseninеze pe amărît. Sprijin la bătrînețe !

— Domnule, eu am soție tînără, abia ne-am luat.

— Auzi, flăcău, îmi fac viața la tramvaie și am praxă : seara, cînd mă retrag la depou, dau peste fel și fel... ba un coș, un geamantan, ba un purceluș, ori un bebeluș... că mai uită oamenii, cînd vor să uite. Cu inventar în regulă,

tot ce găsesc predau la poliție. Auzi, fuguța la comisariat, scrie și-o declarație, semnează...

— Domnule, mai întreb : dacă n-o să-l primească ?

— Atunci, flăcău... Cine ți-e de vină ? Mie să nu-mi vii cu vorba aia din bătrîni, bine-faci, bine primești, așa și pe dincolo. Cască ochii... care pe care... Ai servici, ești în pîine ?

— Domnule, eu sînt la „Craig", de ieri am intrat în grevă.

— Dă mîna cu mine : și eu, tot de ieri. Ei, cum îți sună ? Măcar eu îmi cresc copiii mei, am doi, sănătoși, înviață.

Își reluă lectura : Grevi știlor trebuie să li se facă dreptate. Datoria noastră este să fim alături de ei, pînă la satisfacerea tuturor revendicărilor. Facem un apel călduros la toți lucrătorii din fabrici... Stan Berindei reținu, cu justificată neliniște : 80 de concediați. Numărul căruțelor care făceau transport în comun sporise simțitor, pesemne că se-ndemnaseră încoace și cărăuși de prin satele apropiate. Garnizoana București pusese la dispoziția călătorilor toate camioanele de care dispunea. Din mers, trăgînd cu urechea în dreaptă și-n stînga, Stan Berindei prinse tot felul de grozăvii, cu greviști ciomăgiți de cetățeni și tramvaie deraiate — conduse, probabil, de manipulanți improvizați. Îndeosebi pentru pensionari, greva era și un pretext de sporovăială, mai ales că vremea se-ncălzise și puteau sta la taifas pe trotuar, prin dreptul frizeriilor, unde mai și intrau, la un tuns și-un bărbierit (alt prilej de comentarii și controverse). Gospodinele care se întorceau de la piață, mai toate femei în vîrstă, cu picioarele umflate și mersul legănat, blestemau și prețuri și tramvaie, și toată viața asta întoarsă pe dos. Pe strada Traian, la nici două sute de pași de Foișorul de foc, un camion militar izbise în plin o căruță, aruncînd-o pe trotuar, unde se și răsturnase. Sute de oameni dăduseră năvală într-acolo, unii cu bune intenții, știind că unde sînt victime e nevoie de ajutor grabnic, cei mai mulți împinși de curiozitate, bucureșteanul fiind mereu doritor de senzații tari. Căruțașul, proiectat cu capul într-un gard de beton, murise pe loc ; două femei, țărănci după straie, fuseseră și ele strivite între loitră și gard ; copii cu mîini și picioare fracturate urlau de durere ; teafăr nu scăpase nici unul dintre călători ; iar

ambulanțele întîrziau. Curînd, vaietele răniților fură acoperite de vociferări și strigăte de revoltă. Mulțimea se dezlănțuise aprig, ca la o manifestație de protest. Acuza fiecare, după cum îl ducea mintea, grevișți, societatea de tramvaie, guvern. Careva se răfuia cu regența : Boșorogi, boșorogi ! De cînd nu mai avem rege, nu mai e nici lege. -Jos cu regența ! Stan Berindei își văzu de drum, mulțumit că nu ieșise din casă în uniformă. Așa, cine să-l știe, cine să-l recunoască ? Cînd ajunse la sediul sindicatului, ceilalți membri ai comitetului de grevă tocmai se pregăteau să ia în dezbatere un document trimis de direcție : nu se propunea reluarea tratativelor, în schimb se făceau promisiuni cu privire la revizuirea salariilor — o creștere de pînă la 3 la sută. Cît despre celelalte revendicări nici nu se mai pomenea. Comitetul de grevă trebuia să dea un răspuns, de acceptare, ori respingere, în cel mult două ore. Altfel ? întrebă Stan Berindei. Altfel, ce-o să ne facă domnii de la Direcție ? Ne dau pe noi afară și conduc ei tramvaiele ? Pînă în acel moment, șase fabrici din Capitală se solidarizaseră cu grevișții de la tramvaie, anunțînd manifestații îndată după terminarea programului de lucru. Altceva ar trebui să facă tovarășii noștri, să declare și ei grevă, ei, ce ziceți de asta ? se avîntă Stan Berindei. Dați-mi mie dezlegare, și mă duc să discut unde trebuie. După exact două ore — termenul fixat de direcție — se afișă o nouă listă, cu încă treizeci de concediați. Piche tul de grevă de la depou dădu de știre că patru tramvaie intraseră în circuit, pe linii periferice, manipulate de soldați. Stan Berindei obținu mandat să discute chestiunile de tactică, în noua situație ce se ivise, cu unul dintre conducătorii partidului comunist. Întîlnirea avu loc la orele 12, într-o casă conspirativă de pe strada Cazărmii. E lată rău, tovarășe Bociort, ce să ne mai ascundem după deget, ne-căpiază toți, și dacă tovarășii din fabrici nu ne-ajută nu știu ce-o să se mai aleagă de noi, explică Stan Berindei, mai puțin protocolar, doar se știau, petrecuseră multe nopți în dezbateri aprinse despre tactică și strategie. Celălalt, stăpînit, îngîndurat, îi întinse pachetul cu țigări. Nu mai fumez, nu, nu, se apără Stan Berindei. Iar eu nu mai sînt Bociort, dragă tovarășe. M-am întors la numele meu : Someșan Petru mă cheamă. Ei, cum se prezintă ai voștri ? Dar se-auzi din stradă o voce înaltă, cu inflexiuni agrea-

bile, de om blajin, îndatorat : Oare acasă-i cinstita gazdă ? Someșan se și repezi la o fereastră căptușită cu hîrtie albastră ce dădea în curtea din spate, unde se aflau un mic atelier de tîmplărie și dependințele de vară. Acasă, părinte, acasă, întîmpină gospodina. Da' al meu, bărbatu, e pe-aici, prin vecini, zicea că trece și pe la sfinția ta. Stan Berindei se-apropiase pe vîrfuri de cealaltă fercastră, cu vedere la stradă : E un părințel tînăr-tînăr, cu mustață pe oală. Parc-ar fi un haiduc ! se amuză el. Atunci, rămâneți sănătoasă, cinstită gazdă, și bunul Dumnezeu să vă aibă în paza sa, blagoslovi preotul, la despărțire. Someșan reveni, abătut, la măsuța rotundă și joasă, așezată în mijlocul încăperii și înconjurată de patru scăunele, ca de copii. Dar pe noi cine ne are în pază ? întrebă. Poliția, zise Stan Berindei, în timp ce se lăsa, cu mare neîncredere, pe unul din scăunele. Nu se răstrună, cum se temuse. Pe noi ne are în pază toată poliția românească. Ehei, tovarășe Bociort... Celălalt abia își mai ascunse iritarea : Nu mai sînt Bociort. De cîte'ori să-ți spun că'nu mai sînt Bociort ? Alții m-au botezat așa. Eu mă știu de Someșan... În sfîrșit, Stan Berindei ridică palma dreaptă și se-nclină puțin, semn că pricepuse și se ruga de iertare. El făcu apoi o expunere succintă, cu tot ce văzuse și auzise pe stradă. Pe răspunderea mea, continuați, zise Someșan. Pe răspunderea mea, subliniie strivind mucul în scrumieră și luînd altă țigară din pachetul aflat la îndemînă pe măsuță. Duceți greva cît vă țin puterile.. Care va fi rezultatul ? În întrunirea de urgență de ieri-seară cabinetul a recomandat să nu se mai facă nici un fel de concesii lucrătorilor. Problema s-a pus deschis : e un moment hotărîtor, cînd trebuie să decidem fără menajamente, a declarat primul ministru. Pe cine sprijinim ? Capitalul, care promovează progresul, modernizarea și ne va asigura, în cele din urmă, ieșirea din criză — sau forța de muncă, de care dispunem în exces ? O bucată de pîine încă se mai găsește în țara românească, pentru toți : lucrătorii n-au decît s-o caute... Concluzia a fost limpede : Din confruntarea cu greviștii, cu nemulțumiții de tot felul, cîți or fi, capitalul trebuie să iasă întărit. Ei, dragă tovarășe, dar avem și noi o forță ! Stan Berindei, departe de a simți vreo încurajare, clătină din cap, a mare mîhnire : Dacă soarta noastră s-a hotărît ? Dacă nu ies tovarășii din fabrici ?

Noi, numai noi... ar fi vrut să riposteze, însă nici suflu, nici încredere nu mai avea. Bănuiesc ce-ai vrea' să mă-ntrebi, reveni Someșan, tot mai agitat, copleșit, poate, de răspunderea ce și-o asuma : Ce rost mai are greva noastră, dacă sentința s-a și dat, nici o concesie ? Datoria noastră este, dragă tovarășe, să întreținem flacăra revoluției... Stan Berindei se gîndea acum la gard : de bine, de rău stîlpi și leațuri adunase, i-ar mai fi trebuit un ajutor, un ortac, poate că s-o îndura careva dintre vecini, măcar de amendă să scape... cît despre celelalte... Dacă unul singur dintre greviști, continuă Someșan, punîndu-i o palmă pe umăr, se-ntoarce la lucru, fie ademenit, fie silit, se-nțelege că s-or grăbi și alții să-l urmeze, și-atunci, dragă tovarășe, totul s-a isprăvit. Ar fi o abdicare cum nu se poate mai rușinoasă. Ei, ai ațipit ? Eu te știam altfel. Capul sus. Azi și mîine lucrătorii noștri au să protesteze la președenție, trebuie să forțăm într-un fel... Întîlnirea se încheiase, nu era indicat să mai întîrzie pe-aici, conspirativitatea își avea legile ei draconice, totuși Stan Berindei nu se-ndura să plece : Nu se mai poate fără noi, tovarășe Bociort, nu se mai poate. Trebuie să răzbim odată și-odată, tovarășe Bociort... Pe la ora cinci după-amiază avu un alt prilej de amărăciune : greva șoferilor de autobuze suferise, practic, o înfrîngere, la numai jumătate de oră de la declanșare. Din ordinul primului ministru, peste șaptezeci de șoferi și mecanici militari preluaseră conducerea autobuzelor, iar alți vreo sută, de la unități din provincie, urmau să sosească în Capitală a doua zi dimineața. Prin agitatori, se transmisese cuvîntul de ordine : la președenție. Într-acolo se îndreptau acum, în coloane compacte, lucrători din fabrici, greviști de la tramvaie și autobuze, elevi ai unor școli de meserii, dar și gospodine, funcționari, pensionari de pe Știrbei Vodă, Berzei și Popa Tatu. Erau cam la o mie, de toți : ei ocupară trotuarele și o parte din carosabil, lăsînd loc de trecere pentru birje și automobile. Căruțele care făceau transport în comun fură oprite și întoarse din drum. Polițai și soldați păzeau clădirea puternic luminată, cu ferestrele de la parter zăbrelite. Agenții de siguranță mișunau peste tot, și printre lucrători, și pe străzile apropiate. Primul sfert de oră se scurse în liniște, oamenii mai schimbau o vorbă, cu voce scăzută, mai trăgeau din țigară. Credința tuturor era că

dintr-o clipă în alta Iosif Partheniu arc să iasă pe terasă, ori chiar în stradă, ca să-i întrebe ce poftesc. Ici-colo izbucniră hohote de rîs. Înăuntru, nici un semn de zarvă, primul ministru, înalții funcționari își vedeau de treburi, după program, ignorînd (desigur, prefăcîndu-se că ignoră) ceea ce se petrecea în stradă. Hei, boieri mari, ne-apucă noaptea aici ! strigă Stan Berindei. Dar nu ieși în față, nu se lăsă reperat de polițiști. Alte strigăte se înfiripară, cam anevoie. Oamenii erau și obosiți și derutați : De ce nu apare primul ministru ? Așa se obișnuia, să apară și să-ntrebe ceva, ori să poruncească evacuarea. Coloana celor de la „Metalurgica“ se porni prima, cerînd drepturi și libertate pentru toți lucrătorii. Încet-încet își dădură drumul și ceilalți, cu voci repezite, cu pumnii strînși. Polițiștii și soldații nu reacționară în nici un fel, ei primiseră ordin să stea de pază în jurul clădirii, și cîtă vreme nimeni nu dăduse vreun semnal de atac, socoteau nepotrivit să se-agite. Agenții în civil nu bruscară pe nimeni, cei mai mulți se traseră pe margine, bătînd mărunt din picioare, îi luase și pe ei cu frig. După numai vreo cinci minute, vacarmul slăbi, treptat, în intensitate, și se stinse într-o liniște grea. Stan Berindei îl zări pe primul ministru trecînd prin dreptul unei ferestre, cu o hîrtie în mînă. Către orele șapte, cei de la „Craig“ și „Laromet“ începură să se retragă, în grupuri mici, locuiau departe, plecaseră de-acasă în zori, abia dacă se vedeau iar acasă în miez de noapte. Gospodinele își amintiră de bărbați, de copii, trebuia să le pregătească cina, iar întinde-te masă, adună-te masă, de trei ori pe zi, și zi de zi, și toți vor mîncare pe alese, numai banii lipsesc. La opt și trei minute, cînd primul ministru ieșea din clădire însoțit de doi dintre consilierii săi, în stradă mai rămăseseră doar jumătate din manifestanți ; de pe unde se împrăștiaseră, rezemați de cîte-un gard, de pereții caselor, se adunară îndată, rîndurile se strînseră ; cei mai mulți erau tare curioși să vadă cum arată de aproape primul ministru ; pe mai toți îi încercă o ușoară, aproape duioasă dezamăgire, Iosif Partheniu era și el un om ca oricare, potrivit de statură, strîmt în umeri, cu umărul drept puțin căzut, îmbătrînit într-o severitate distinsă (căreia oamenii îi ziceau țîfnă, morocăneală), cu mustață groasă, înspicată și o privire înșelătoare, ce scormonea discret în toate părțile, lăsînd

impresia de ezitare (părea că și-ar căuta un loc de refugiu), pentru ca, prin surprindere, să țintuiască, să fulgere. Stan Berindei se înălțase pe vîrfuri : ăsta ne joacă pe noi pe-deșteptă ? întrebă, mai mult pentru sine. Dacă l-ai fi scos din redingotă și gulerul tare, iar pe cap, în loc de pălărie cu boruri răsucite, i-ai fi pus o țipilică, o căciuliță, ceva, cu siguranță s-ar fi pierdut printre funcționarii amărîți, constipați și tipicari ; ăsta ne joacă pe noi ? Stan Berindei era gata să strige o lozincă usturătoare, cînd primul ministru se opri la marginea trotuarului și își scoase pălăria, în semn de salut ; manifestanții se-nvoiră, ce era să facă, fluturară și ei șepci și căciuli ; polițaii și soldații încremeniră în poziție de drepți. Eu știu de ce ați venit aici, și vă mulțumesc la toți că mă țineți treaz, se adresă Iosif Partheniu, cu voce slabă, celor din jur. Greu e pentru întreaga populațiune, dar mai greu pentru domniile voastre, din fabrici. Îmi cereți să vă dau mai mult. Toți îmi cer să le dau mai mult. De unde, dragilor, de unde ? mă întreb eu. Că doar eu n-am comori și bogății. Dea bunul Dumnezeu să nu fie mai rău : să nu trebuiască să vă iau înapoi și ce v-am dat. Seara bună, la toți. Abia acum își puse pălăria. Încadrat de cei doi consilieri, făcu vreo douăzeci de pași pe jos, pînă la automobil. Declarația primului ministru fu reprodusă întocmai, cu voce tare, strigată, încît toți să ia cunoștință — de către Vasile Dragostin de la „Metalurgica". Indignarea spori, protestul izbucni cu violență, în fața unei clădiri mohorîte, cu toate luminile stinse. Stan Berindei se pomeni iar gîndind la gard : oare îi va fi dat și lui să-și împrejmuiască ograda ?

Eu vin din viitor, stimate Stan Berindei : cercetînd documente de arhivă, iar într-o noapte de septembrie 1950, pe cînd eram tînăr și avîntat reporter, ascultînd mărturisirile unui secretar de comitet orășenesc de partid, pe numele său Petru Someșan, am reconstituit tot ce se va întîmpla cu dumneavoastră din acest moment de cumpănă și pînă în ziua de 25 august 1944, cînd o să căderi eroic în luptele de la Băneasa, pentru eliberarea Capitalei de hitleriști. Eroic, spun eu. Altfel, pentru cei mulți, pentru cei de azi, veți fi un nume printre atîtea altele, și peste acest nume se va așterne uitarea. Greva de la tramvaie are să se-ncheie cu un cîștig de cinci procente la salariu și reprimirea la lucru a multora dintre cei concediați :

a fost un succes, veți aprecia toți, pe bună dreptate. Cu gardul să nu vă mai faceți atîtea griji, o să-l ridicați în numai două zile, cu ajutorul unui vecin de treabă, săritor la nevoie. Nenorocirea, căci nenorocirea are să fie pentru dumneavoastră, din altă parte vă pîndește : de unde vă așteptați mai puțin. În cea de-a cincea zi de la reluarea lucrului, pe la prînz, tramvaiul pe care îl conduceți va fi oprit chiar în mijlocul Pieții Brătianu, de către doi polițiști și un agent în civil. Vi se va cere să coborîți imediat, lăsînd tramvaiul acolo, pînă ce va fi adus un manipulant. Desigur, o să vă împotriviți, doar n-ați săvîrșit nici un rău, n-ați comis nici o abatere de la regulile circulației. Călătorii, grăbiți, iritați, vor protesta și ei. Unul dintre polițiști va interveni, energic : Individul e un hoț de drumul mare ! Celălalt polițist are să vă pună cătușele. Acuzația va fi formulată, în detaliile ei, abia a doua zi dimineața, la prefectura de poliție : Berindei Stan, ai furat material de construcție din curtea unui negustor, există martori, vei fi anchetat și judecat, ce ai de spus ? După zile și nopți de coșmar, inspectorul Cernăianu se va grăbi să declare cazul închis, definitiv închis, exprimînd chiar regretul că ați fost reținut pe nedrept ; negustorul de pe Șoseaua Pantelimon a dat în scris că la mijloc trebuie să fie o confuzie, el n-a oprit pe nimeni să ia lemnărie din casa veche, dimpotrivă, i-a și îndemnat pe cei din cartier... Drum bun, puteți pleca liniștit, noroc și sănătate, are să vă ureze inspectorul Cernăianu. Veți fi întors de la poartă, și condus iar la beci. O nouă acuzație : Vasile Dragostin, lucrător la „Metalurgica", pretinde că la o manifestație pașnică, în sprijinul greviștilor de la tramvaie, dumneavoastră ați fi tăbărît cu pumnii asupra lui, numindu-l provocator. După alte două zile, tot inspectorul Cernăianu are să lămurească favorabil și această chestiune : Individul (Vasile Dragostin, adică) se referea la Berindean-Dumitru, șofer de autobuz, și nu la Berindei Stan. E, acum sper că s-a isprăvit cu necazurile dumitale, ai să te duci la nevastă și copii, drum bun. N-o să mai ajungeți pînă la poartă ; de fapt, au să vă treacă dintr-o celulă în alta ; ce acuzații mi se mai aduc ? Cinci zile nu veți primi nici o explicație. Ei, omule, încă n-ai luat-o din loc, tot aici ? are să se nedumerească inspectorul Cer-

năianu. Cred că polițaii mei sînt niște zevzeci, doar le dădusem ordin clar : Berindei Stan să fie pus în libertate. Acuma, ce să mai zic, ce să te mai întreb ? Du-te, omule, du-te cu Dumnezeu. Iar dumneavoastră, cu ultimele puteri, o să vă tîrîți pînă la ușă. Adică, stai, mai stai un minut, ia loc, să te odihnești. Și-o să vă așezați pe un colț de scaun. E, și fiindcă tot sîntem între noi, nu ne-aude nimeni, îți garantez, fă un mic efort și zi-mi tot ce știi despre Bociort, cine e și de unde, cum îl cheamă de-a adevăratelea, și cînd v-ați întîlnit ultima oară. Bociort, iată condiția eliberării dumitale, cu precizarea că nimeni, nicio-dată, nu va afla de sporovăiala noastră, căci asta îți propun eu, o sporovăială. Deci, Bociort. Desigur, o să negați, cu o voce pierită, de om zdruncinat. Bociort ? Nu știu, n-am auzit, ce Bociort, ce Someșan ? Nu știu... Aceasta are să fie nefericirea dumneavoastră de-o viață. Inspectorul Cernăianu va reține : Bociort-Someșan. Două luni mai tîrziu Someșan Petru va fi arestat. La confruntare, o să-i mărturisiți trădarea fără voie, adăugînd : Știu, cu voie, fără voie, tot trădare de tovarăș e, iar eu tot trădător. După o detenție de șapte săptămîni veți fi reprimit la tramvaie. Foștii tovarăși au să vă spună Trădătorul. Intervențiile lui Someșan Petru în favoarea dumneavoastră se vor dovedi zadarnice. În ziua de 25 august 1944 o să vă înrolați în gărzile patriotice. Someșan are să vă dea o brasardă roșie, o pușcă și cincizeci de cartușe. Veți porni la atac sub comanda lui Vasile Dragostin de la „Metalurgica".

4

Dacă îi strecurai țigăncii un leu, primeai în schimb, cu mulțumirile de rigoare, cinci buchețele de ghiocei, ori trei de albăstrele, într-un minuscul cornet din hîrtie de ziar. Zeci de țigănci, în rochii largi, înflorate, cutreierau Calea Victoriei și Bulevardul Elisabeta, cu coșurile încărcate. Copiii le aprovizionau mereu cu marfă proaspătă, adusă în găleți cu apă, chiar și în ciubere, de la margini de pă-

dure, îndeosebi din zona Pădurii Pustnicul. Tocmai de aceea, țigănușii, vestitori de primăvară (pătrunși de importanța misiunii lor, cuviincioși, ageri și îndemînatici), erau îngăduiți fără bilet de călătorie în toate mijloacele de transport în comun. (Un general în rezervă îi asemuise cu servanții care aprovizionează cu muniție pe luptătorii din prima linie.) Micul comerț cu ghiocei și albăstrele și gălbenele se intensifica la primele ore ale după-amiezii, cînd începeau să iasă oamenii de la lucru : era în obiceiul bucureșteanului să se-ntoarcă acasă cu un semn de atenție către soție, ori mama soacră, ceva, acolo, o floare, un cornet cu semințe, floricele, ori o ciocolată. Nu o dată, pe această cale se restabilea armonia conjugală, bulversată de dimineață, la plecare, din pricini gospodărești, ori de altă natură, bănuieli de infidelitate, cel mai adesea. (Nevestele încă nu se dezbărașeră de năravul de a scotoci prin buzunare, în vreme ce scuturau și periau hainele bărbatului...). Slujbașii de rînd purtau ghiocei la butonieră, la panglica pălăriei, ca pe un semn de speranță, căci, dintotdeauna, ieșirea din iarnă, sub soare blînd, întinerea, trezea nădejdi, îneca o amărăciune în iluzii de mai bine, de altceva, și-abia către toamnă, cînd îngălbenea frunza, se lăsau cețuri și se porneau ploile mocănești, oamenii își acceptau resemnarea : n-a fost să fie. Pe Calea Victoriei rar întîlneai o femeie, indiferent de vîrstă, fără un buchețel de ghiocei în mînă, dăruit, ori cumpărat. Domnișoarele își împleteau coliere și brățări din ghiocei, pe care le afișau cu ostentație, ca pe niște podoabe de preț. Ca de obicei, sosirea primăverii impulsiona comerțul cu bunuri de larg consum : Tot ce ați dori să vă procurați de la Paris, Londra ori New York veți găsi în magazinele noastre, la prețuri rezonabile, cu serviciu ireproșabil, asigura un comentator de la „Universul“, și nu era prea departe de adevăr. Mai întîi, aproape toți negustorii din perimetrul central introduseră iluminatul electric în vitrine : zi și noapte, fără întrerupere; puzderie de becuri puneau în valoare ultimele noutăți de sezon, cele mai multe din import, cu etichete la vedere, spre a risipi orice dubii. Moda europeană, impusă și-n acest an de maeștrii parizieni, nu suferise modificări esențiale față de anii precedenți, în privința croielii, însă combinațiile de culori difereau, cu accent pe culorile blînde, pastel, iar calita-

tea țesăturilor, se sublinia în reclame, era, indiscutabil, superioară. Acest „indiscutabil“ intervenea în mai toate reclamele, încît bucureșteanul afanisit îl preluă îndată : indiscutabil, azi am să mă-mbăt, indiscutabil, am să dau cu tine de pămînt, indiscutabil, ești un cioflingar. Zeci de mii de oameni, de toate categoriile, de la magnați la borfași, se perindau zilnic pe Calea Victoriei, și nici unul nu trecea nepăsător pe lîngă vitrine. Senzație stîrnită manechinele vii : zeci de femei tinere, selectate în urma unui concurs de frumusețe, și zeci de bărbați cu șarm indiscutabil (cum se scria în reclame) se preumblau pe Calea Victoriei, pe Bulevardul Elisabeta și în Piața Brătianu, etalînd noutăți vestimentare, ca într-o adevărată paradă a modei. Fiecare manechin agita o pancartă cu adresa magazinului de unde puteau fi achiziționate taioarele, rochiile, bluzele, costumele expuse. Mulți gospodari spoiau fațada caselor, cîteva hoteluri și restaurante din centru intraseră în renovare, lucrătorii primăriei refăceau asfaltul, consolidau liniile de tramvai și se revizuia canalizarea. Criză ? Da de unde, nici pomeneală, nu se vede, nu se simte. Avem mărfuri, avem manechine umblătoare, avem trei sute de mii de șomeri, avem cîte douăzeci și cinci de cazuri de sinucidere pe zi numai în Capitală, avem tuberculoză, rîie și păduchi. Aferim, coane Partheniu ! scria Vlad Stanca, în tableta sa din 21 martie, încheind : Asta nu mai e criză, domnilor, asta e de-a dreptul catastrofă !... Cenzura, introdusă în urmă cu numai cîteva zile din ordinul primului ministru, nu ridică obiecțiuni, nu-i tăie un singur cuvințel : despre cocote, șomeri și sinucideri se putea-relata în voie, cu lux de amănunte, căci toate acestea, și multe alte neajunsuri de care se lovea contribuabilul, erau, după cum se precizase, „eczeme provocate de criza mondială“. Dinastia, cabinetul, oamenii politici de suprafață, diriguitorii de tot felul de la orașe și sate se cuvenea a fi absolviți de orice bănuieli : nu doriseră criza, nu o aduseseră ei. Astfel, cenzura interzicea orice aluzie, socotită necuviincioasă, la adresa dinastiei și a politicienilor (bineînțeles, nu și a celor din opoziție). Presa, declarase primul ministru, și-a luat prostul obicei de a scormoni în onoarea oamenilor noștri ce mult se străduiesc pentru modernizarea țării. Vom pune zăbală acestor porniri nesănătoase, ce favorizează compromiteri și învrăj-

biri. Se vede treaba că domnii gazetari au adunat în cartușiere multe gloanțe, nu se știe cîte oarbe, cite fierbinți. Am să mă ofer eu drept țintă : Dacă de la mine se trag toate relele, dacă eu sînt omul tenebrelor, cum am și fost numit, atunci să tragă în mine ! Așadar, el, Iosif Partheniu, era eroul de azi, viitorul martir, putea fi îmbrînc it, lovit cu pietre, țintit din toate direcțiile și de către oricine, el, Iosif Partheniu, își asuma răspunderea, își accepta suferința, pentru suferința tuturor, fără crîcnire.

Vlad Stanca evitase atacurile la adresa dinastiei, iar acum era dispus la elogii, în schimbul unei invitații la vînătoare, pentru Sandi. Mai de dimineață îl sunase Vera la telefon, cu vești proaste, ea numai vești proaste, alarmante îi dădea de-o vreme-ncoace : peste noapte, în loc să tragă un somn zdravăn, de copil fără griji, Sandi făcuse o criză — cum s-o numească el ? — de vanitate, de demnitate, de tîmpenie ? o criză urîtă, cum se exprimase Vera, cu hohote de plîns, apoi cu mutenie, iar cu hohote, cu zvîrcoliri de epileptic, pînă cînd ea, Vera, speriată la culme, chemase doctorul : după o injecție calmantă, Sandi dormise neîntors vreo trei ore, însă la trezire o luase de la capăt, el vrea invitație, el vrea la vînătoare cu regele, altfel viața lui nu mai are nici un rost. De unde, de la cine învățase Sandi să spună, la vîrsta de numai nouă ani abia împliniți, că viața lui nu mai are nici un rost ? Treptat, se îndîrjise, devenise chiar furios, spărsese o vitrină cu bibelouri, o cupă de cristal, sfîșiase o rochie de-a maicăsi și se dăduse cu capul de pereți. Abia îl potoliseră cu o nouă injecție. Înainte de-a adormi, mai apucase s-o înspăimînte pe Vera : Dacă nu primesc invitație, mă omor ! Vera îi telefonase lui, bărbatul legitim, cu o voce zguduită de plîns : Ții, nu ții la el, oricum, e fiul tău, îndură-te, aleargă, milogește-te pînă le smulgi ălora o invitație, altfel... Aici se oprise din văicăreli : Ea cum să se ocupe de invitație ? Avea o groază de încurcături la fabrică, iar la ora 12 se ducea la Universitate să audieze o prelegere a profesorului Nae Ionescu, nu poate lipsi sub nici un motiv. Ei, da, asta era o surpriză : Vera și prelegerile de metafizică ale lui Nae Ionescu. Vera pasionată de ideile noilor filosofi. Vera într-un amfiteatru, ascultînd vrăjită, ingurgitînd teorii sofisticate, ea, care nu-și încheiase nici clasele primare. De fapt, își zise Vlad Stanca, apelînd la

resursele lui de înțelegere, trebuia să m-aștept și la asta : Vera se ține în pas cu moda, iar pe-aici, pe la noi, moda e de împrumut ; de ani de zile se face reclamă ghetelor tip elvețian ; funcționarul de stat, cu ceva dare de mînă, nu se mai simte în largul său fără pălărie franțuzească ori italienească, ceas de buzunar elvețian, cu lănțișor de aur, de argint ; croiala hainelor o impun francezii ; femeile adoră culorile pastel, preferate de italieni ; cuconetul citește romane franțuzești ; oamenii de afaceri au îndrăgit sporturile cu tradiție în Anglia, America ; parfumuri franțuzești... Idei la modă, mai ales în filosofie (aici e vălmășag, anevoie le poți stabili proveniența : le-aduce fiecare de pe unde-a studiat, Franța, Germania, Anglia etc. — însă nu în stare pură, în combinație cu altele, mai vechi, mai noi, încercîndu-se o direcționare, o sinteză care să lase măcar impresia de contribuție originală). Profesori la modă, servind nu doar știința, ci și vreun partid, o tendință politică — și asta în timp ce marii noștri profesori filosofi sînt declarați răpuși de un academism anchilozant, depășiți, mumifiați... Filosofia să iasă în stradă ! Filosofia primește directive numai de la viață ! Filosofia nu se face, se trăiește ! Acum, la modă e Nae Ionescu, („un cabotin superior", cum avea să-l fixeze Călinescu). Brăilean, studii în Germania, profesor la Mănăstirea Dealului (a învățat acolo și Zelea Codreanu, un an, doi, numărîndu-se „la clasificație printre elementele cele mai mediocre ale școlii și sortite declasării în viață", după cum informează Petre Pandrea). Nae Ionescu : „A trecut prin atitudinile cele mai opuse cu o candidă dezinvoltură". Aventura metafizică : ortodox, se refugiază în catolicism, revine la ortodoxism. Aventura politică : „A ținut prelegeri la clubul evreilor, apoi a făcut apologia antisemitismului". A fost un timp cu Iosif Partheniu. I-a adus elogii lui Carol al II-lea: prinzîndu-i intrigile, interesele, regele (care-și avea intrigile și interesele lui) i-a întors spatele. În sfîrșit, insistînd cu apologia aventurii și acțiunii, a „faptei absurde, lipsită de criterii morale", și-a găsit adulatori printre legionarii lui Zelea Codreanu. Director la ziarul „Cuvîntul", Nae Ionescu ține și catedră la universitate. Doamnele, distinsele, sînt îndemnate să se înghesuie în amfiteatre pe care nu le-au frecventat niciodată. Filosofie ? Brrrrrr ! Ei, uite că veni și vremea filosofiei. Cu adevărat, Vera,

prima femeie fabricant din țară, nu putea lipsi. Cum să mai faci față pe la sindrofii, dacă nu te lansezi în niște considerațiuni metafizice ? ! În încheierea convorbirii telefonice Vera devenise autoritară : Fă-te frate cu dracu și rezolvă. La ora două să am invitația pentru Sandi ! După ce răsfoi de cîteva ori agenda cu numere de telefon, Vlad Stanca se opri la Eduard Oprițescu, magistrat cu faimă și fost profesor al său ; Emilia Paladan, cumnata lui Oprițescu, se aflase într-o vreme în anturajul Reginei Maria ; pe această cale, se socoti Vlad Stanca, ar fi mai ușor de ajuns la Mareșalul Palatului ; numai că profesorul nu era de găsit nici la facultate, nici la tribunal. Îndrăzni să-l sune acasă : Domnul este prins pînă peste cap cu organizarea balului de primăvară, îi răspunse menajera, după cîteva minute de întrerupere a convorbirii, după ce se consultase, probabil, chiar cu profesorul. Mai mult noroc avu cu un căpitan din corpul de gardă : Cine știe ce șanse nu există nici pentru băiețelul dumneavoastră, nici pentru alții, însă, după cum vine vorba, încercarea moarte n-are ! Căpitanul îi sugeră să o ia cu răbdare, din treaptă în treaptă. Vlad Stanca i se adresă respectuos aghiotantului Stamatiu : Cine vă recomandă ? se interesă acesta. Nu se mai putea răzbi în nici-o împrejurare oficială fără recomandarea, verbală ori scrisă, a unei persoane de încredere. Căpitanul Arghirescu din corpul de gardă, informă. Aghiotantul Stamatiu îl îndreptă către maiorul Dumitraș, maestru de vînătoare. Cine vă recomandă ? Dumitraș i se arătă din cale-afară de binevoitor : Da, îl știu pe băiețelul dumneavoastră, întreține un adevărat cult al Majestății Sale, însă ne aflăm și noi, organizatorii, într-o mare încurcătură : Majestatea Sa nu admite decît trei însoțitori-copii, pe care și i-a ales personal, iar solicitări sînt peste două sute. De fapt, e mai mult un simulacru de vînătoare, un fel de repetiție generală pentru vînătoarea din toamnă. Explicați băiețelului dumneavoastră că noi îl prețuim și, cu vreun alt prilej, o să-i trimitem invitație. Vlad Stanca insistă penibil : Băiatul meu a suferit un șoc... Înduioșat, maestrul de vînătoare îi îngădui să se folosească de numele său, într-o convorbire cu Mareșalul Palatului. Cine vă recomandă ? Nu reuși să treacă de șeful de cabinet. Înțelese că ar fi inutil să mai încerce pe alte căi, să mai pună alți oameni în mișcare : gazetar-avocat, el era în ochii oficialilor un simplu cetățean din acea pătură de

mijloc, sortită să-și ducă existența în limitele ei, fixate drastic, o dată pentru totdeauna. Fă-te frate cu dracu, poruncise Vera, înainte de a se duce să-l audieze pe profesorul Nae Ionescu. Uitase să-i spună și care-ar fi acel drac. Eu nu mai sînt decît un om singur, se surprinse gîndind. Nu am draci, nu mai am nici tovarăși, pe cei dintîi n-a fost chip să-i ademenesc, de ceilalți m-am desprins, ori m-au respins ei, acum ce importanță mai au precizările ? acum totul e tardiv, totul e în zadar. Din cîte lupte am dus, doar una mi-a mai rămas, lupta pentru supraviețuire. Ce se mai poate scrie ? totul și nimic, predicăm în pustiu, orbecăim într-o direcție, în alta și peste tot ne izbim de același zid, ce ne înconjoară și ne strînge. Anghel, care bîntuise prin celelalte redacții ale Sărindarului, aduse bomba zilei : Vintilă Brătianu, șeful liberal, amenință cu războiul civil, făcuse declarații de principiu în dimineața acelei zile la clubul partidului, se părea că totul e hotărît, pregătit, iar ostilitățile aveau să se declanșeze în noaptea de sîmbătă spre duminică, noaptea balului de primăvară. Armata și poliția nu și-au definit poziția. Vlad Stanca ieși îndată din mohoreală : Război civil în România ? Între Mitică și Costică ? Zău că-mi vine să rîd în barbă. Îhî, am să mă-ngraș de-atîta rîs. Război civil aici, pe malurile Dîmboviței ? Luă o foaie de hîrtie, își sufleca mînecile și se dezlănțui : I se spune, cam în derîdere, finanțistul. Gazetari, opozanți politici, cucoane, geanabeți, nătăfleți îl iau în tărbacă. Vintilă, finanțistul ! Cine vrea să se exerseze în ironii, în contul d-lui Vintilă Brătianu se exersează mai cu sîrg. Îl știu de mulți ani. L-am aprobat. L-am dezaprobat. Am scris, cu argumente, împotriva unor decizii ale sale. Dar și cu respect dl. Vintilă Brătianu cel ironizat, hărțuit, terfelit, este unul dintre marii noștri economiști. Privind în urmă, îi datorăm cîteva reușite, chiar un salt economic, în condițiuni prielnice. Cît despre eșecuri, au fost destule, nici vorbă. De ce să i le punem pe toate în cîrcă ? Lă eșecuri au mai contribuit și alții, știuți, ori încă neștiuți. Și iată că dl. Vintilă Brătianu vrea să ne dezamăgească tocmai acum, la vîrsta înțelepciunii. Război civil în România ?... Este o tristețe să constați cum politicienii noștri își pierd cumpătul îndată ce se văd înlăturați de la cîrmă. Cu numai doi ani în urmă, Iosif Partheniu îi acuza pe liberali că au tîrît țara pe marginea prăpastiei.

Bătind azi la porțile puterii, liberalii îi întorc lui Iosif Partheniu aceeași acuzație, în aceiași termeni. Și așa, tot așa. După moartea lui Ionel Brătianu, conu Ionel, dl. Vintilă a preluat conducerea partidului liberal. Dl. Vintilă nu este și un mare om politic, regresul a început. Se caută soluții de redresare. Din cîte ar exista, pe cale pașnică, să fi ales dl. Vintilă pe cea mai nenorocită, mai nepotrivită — războiul civil ? Vărsare de sînge. Frate contra frate. Unitatea națională în primejdie. Avem azi în România o mișcare democratică în stare a zădărnici astfel de tentative. Da, țara trebuie salvată. Însă această minune numai poporul o mai poate săvîrși. Cînd ? în ce condiții ? Istoria, și mai ales istoria noastră e răbdătoare. Cu atît mai drastic va fi verdictul. Războiul civil în România ? Dar acest război există la noi de zeci de ani, el este purtat de capital, de bănci și de marile proprietăți — care toate sînt în mîna liberalilor... Anghel, care din nou citise peste umăr, își făcu o cruce mare, de năpăstuit : Ei, ce-ți veni, șefule, ce streche te mai apucă ? ! Vlad Stanca ridică din umeri și zîmbi, derutat, cu o vinovăție pe care nici el nu și-o putea explica : Da... văd că îmi leg singur pietroiul... de ce ? Poate că asta e gazetăria... ori, și mai rău, patima ce are să mă ducă de rîpă... Nu-ți ascund, se mărturisi, cu numai cîteva minute înainte de a-mi veni cu bomba asta stupidă, îmi poruncisem sfîntă prudență. Aș avea o mie de motive să fiu cel mai prudent dintre prudenți. Chiar; ce streche mă apucă ? Dragul meu, cu mîna pe inimă îți spun că tare-aș vrea și eu să știu ce se petrece cu mine.

Pe la patru și un sfert se văzu cu Vera în Piața Lahovary, ea fiind în drum spre casă. Coborînd de la volanul „Ford"-ului în toaletă de primăvară, îi smulse un zîmbet admirativ, ceea ce și își dorise, de altfel : purta o rochie roz, cu trandafiri roșii la decolteu, pardesiu vernil, pantofi negri, beretă grena, poșetă bej, după moda pestriță, cu abuz de culori, încă în vigoare. Un strat discret de pudră îi atenua asperitățile feței de țărancă. Ești adorabilă, tu întinerești de la o zi la alta, o complimentă el, într-un extaz șiret, de bărbat ce-ar vrea să sugereze că abia acum își dă seama ce comoară a pierdut. (Altfel, se întreba cum o să reacționeze ea, în plină stradă, cînd are să-i dea vestea proastă ? Numai de n-ar îndemna-o necu-

ratul la isterícale...). Vera îl apucă de mînă, strîns, ca un agent, și îl sili să o urmeze înspre mijlocul Pieții, pînă aproape de statuie : Fierb, măi, fierb de dau în clocot, i se destăinui. Cine întinde laba ? Mînia, nesiguranța, dar și o mare dorință de răfuială se alternau în vocea, pe chipul ei. Două ore lipsise de la fabrică, nu mai mult, două ore, și tocmai în lipsa ei apăruse Patriciu Mavrodin. Impresionați de cartea lui de vizită, pe care o risipise, generos, în dreapta și-n stînga, pînă și portarul se alesese cu una aurită, auzi tu, aurită, netoții de supraveghetori îi îngăduiseră să viziteze fabrica, să întrebe și să scotocească peste tot. O să ne mai vedem, curînd, le mai zisese lucrătorilor, la despărțire. Doamna Vera este distinsa mea prietenă ! Ei, iubitule, tălmăcește-mi și mie ce vrea să-nsemne una ca asta ? ! Doar nu i-am făcut nici un avans... era să-l calc într-o zi cu mașina... mi-a venit mie poftă, așa, că prea era matahală pe mijlocul drumului... ei, ce zici ? Vlad Stanca evită orice divagații, nici măcar nu-i pomeni că îl cunoaște personal pe deputatul de Dorohoi : Se agață și el de politică. Joacă tontoroiul, cînd cu unii, cînd cu alții. Colosal ! exclamă Vera, hă, hă, ține-mă, Doamne, că mă clatin, zîîît, ăsta vrea să-mi pună pirostriile, află tu că de la el îmi vin florile, în fiecare dimineață un coș cu garoafe albe, zîîît, babalîcu, ține lăboiu la spate ! Deschise poșeta și scoase un plic : Ia poftim, scrisoarea de recomandare către Palat, de la papa Drăgotescu, generalul, pentru Sandi. Or, ce credeai, că mă las în nădejdea ta ? Nu-ți mai răci gura, știu că n-ai rezolvat nimic. Noroc de mine, și drăguță și devreme-acasă, că mă plac toți stafidiții. Mă plac și mă servesc. E, pînă una-alta tot e bine că mă luminai cu ăla din Dorohoi, îl aduc eu la respect. Măi ce cloacă, Dumnezeule, ce cloacă ! Acum se mai înseninase și, desigur, se aștepta ca el să întrebe cum a fost la prelegere. Ceea ce Vlad Stanca și făcu. Măi iubitule, se avîntă Vera, dacă nu mă spui în tîrg — e așa, un fel de caca-maca. Voroave, măi, voroave, și gesturi, măi, gesturi, și poze, măi, poze, altfel, Dumnezeu să mă ierte, cînd se bat toți filosofii ăia la gura lui zău că mă ia cu amețeli. Tare îi mai place să joace tontoroiul cu Platon, Socrate, dracu-lacu. Prințesa Eurastia Mavrocordat a căzut în extaz : E ucigător, pîrjolește pe unde trece. Măi, tare mă tem că a trecut și prin patul ei. Prințesa Eurastia Mavrocordat se uită în caietul meu și mereu mă corectează...

că nu l-am scris bine pe Kant, auzi tu, Kant cu K, și Immanuel, nu Emanuil... Schopenhauer... șopen-hopen... Măi, iubitule, mă, cînd apuc eu să-i mai învăț și pe ăștia ? Și ce folos ? Parcă ei mă învață pe mine ? Da' nici să dau înapoi nu mai ține : mi-ar turna în cap toate lăturile. Huoooooo ! țoapă, are bișțari, n-are devlă ! Așa se judecă : măi, și de te-ai uita la ele, cum își țuguie buzele si ciripesc de Nietzsche... ăsta' chiar că are un nume, nu-i fie de deochi !... de pronunțat mai treacă-meargă, de scris — nici să mă tai felii, feliuțe ! Auzi, Nietzsche !... Și afară pe culoar le așteaptă prietenul, bărbătușul, acasă legitimul... prințesa Eurastia Mavrocordat zice că filosofia excită... dacă discuți marile probleme... astea, viață, moarte, cîr-mîr, una-două intri în călduri. O fi, măi, o fi, de ce să nu fie ? scumpule, pa ! Zorită de atîtea treburi, urcă la volan și demară în trombă, evitînd însă cu dibăcie ochiurile de apă din asfalt.

Vlad Stanca făcu un scurt popas la cofetăria „Scala", de unde cumpără o cutie de bomboane fine de ciocolată și un lichior de lămîie, băutura preferată a Corneliei. Presimțea că pînă-n seară prietena lui are să-i dea un semn, era și timpul, de trei zile își tot anunțase și își contramandase vizita, ceea ce nu-i era în obicei, doar avea cheia apartamentului și putea să vină oricînd, fără preveniri : ezita să-l mai vadă ? obosise, într-o relație cam monotonă și fără nici o perspectivă ? El continua să fie un bărbat însurat; trecut de patruzeci de ani, tot mai fălcos de la un an la altul (inevitabila îngropare a spiritului în osînză, diagnosticase) — ea, o domnișoară plăpîndă, gingașă, cu multă grație (sortită, cine știe, își mai zicea el, sortită să îmbătrînească prematur — și singură, între patru pereți tapisați cu poze de actrițe celebre...). Mai degrabă, admise, o îndepărtase el, insistînd, implorînd-o, în cele din urmă aproape obligînd-o să se-anunțe pe la cabinete, să deschidă uși de atotputernici și să-i cerșească subvenții pentru gazetă. Cornelia promisese, chiar îi precizase că o face din dragoste (prilej pentru el să-și mai zică : din dragoste e o exagerare, ar fi prea mult, ar fi sublim, poate doar din obișnuință, pe noi doi ne leagă obișnuința, ceea ce nu-i tocmai puțin, dacă ne gîndim că mai toate căsniciile moderne — de ce neapărat moderne ? —, în sfîrșit, pe obișnuință se țin, asta e piatra de încercare...). Încă nu obți-

nuse nimic, ori nu obținuse ce-ar fi vrut ea, o sumă considerabilă, în condițiuni onorabile, și poate că din pricina asta își tot amînase vizita, oricum, rămînea de văzut, de cîntărit și de gîndit : o ruptură între ei n-ar fi trebuit să-l ia pe nepregătite, să-i provoace un șoc, își mai zisese, doar ea mai dispăruse din atenția lui cu săptămînile și cu lunile (fără să-i prezinte vreo explicație, și, se-nțelege, fără ca el să i-o pretindă, socotind că nimic nu-l îndreptățește la una ca asta). Cornelia se ghemuise într-un colț de canapea, în capot înflorat, cu un turban verde pe cap : citea dintr-un roman franțuzesc (aventură, divertisment) pe care îl răsfoise și el, înainte de culcare. Alături, pe o măsuță, se afla o cutie de bomboane, goală, semn că se-nfruptase cu nădejde, se dădea în vînt după dulciuri, mai rău ca un copil, fără teama că are să se-ngrașe, cum preveneau medicii, și o sticlă de coniac, încă nedesfundată, o găsise prin casă, o adusese el, mai de mult, dar ei nu-i plăcea coniacul, prea tare, arde, mă face să sughit, e oribil. Ia uite, ià uite ! zise el, agitînd sticla, am sosit tocmai la timp, cu o licoare dulce, pentru o fetiță însetată. O sărută pe frunte, ca un părinte, îi mîngîie turbanul năstrușnic și se așează alături, să mai răsufle și el. Cornelia îi trecu palma peste față : De cînd nu te-ai bărbierit ? De ieri de la prînz, ar fi trebuit să informeze. Rar i se întîmpla să nu se bărbicrească la sînge în fiecare dimineață. Semn prost, avertiză ea, așa se anunță declinul, cu mici neglijențe, nasturi căzuți, barbă nerasă, batiste mototolite, pantofi scîlciați. Ai început să îmbătrînești, ori mi se pare mie ? Îi căută privirea și nu se sfii să recunoască, abătut : Da, și mi-e tot mai greu să mă am în grijă, nu trece zi fără să nu abdic de la ceva, să nu-mi fac mici concesii. Grăbește-te să te desprinzi de mine înainte de a-ți lăsa o impresie detestabilă. Ai să-mi porți o amintire frumoasă.... măcar agreabilă, decentă ? Îi înlănțui gîtul cu brațul ei tînăr, dezgolit : Ești ca o zi cu burniță... El se gîndea la ale lui, la gazetă și la subvenții, nu reuși să-și mai stăpînească nerăbdarea : Ei, pe scut, ori sub scut ? ! Cornelia se îndepărtă puțin : Acum ești de-a dreptul grețos. Apoi se ridică de pe canapea și se duse la fereastră : o preocupa strada, ori ascundea o lacrimă ? Ar fi trebuit să-i ceară iertare, s-o îmbuneze, s-o recîștige, nu se simți în stare. Dacă tace și mă fierbe — deși, nu-i stă în obicei — poate

că s-a întors la bătrînul ei pricten cu un rezultat pozitiv, își mai zise, cu destulă silă pentru evaluările lui strict financiar-administrative. Nu-i ieșea din cap gazeta, nu mai avea înțelegere pentru nimeni, și nimic, gazeta, subvențiile : supraviețuirea. Și nu se vedea supraviețuind altfel — ce rost ar fi avut ? — decît scriind zilnic la gazeta lui, acolo, în forfota Sărindarului. Un apucat, bine îl descifrase Anghel, un apucat. În sfîrșit, Cornelia se răsuci cu fața înspre el, dar nu se mișcă de lîngă fereastră, ba chiar se rezemă de pervaz, vrînd să sublinieze, probabil, o distanță între ei, sau, cum ar veni : fiecare pe poziția lui, eu aici, tu acolo, totuși să mai pălăvrăgim puțin :

— Azi ți-am zărit soața la universitate.

— Ei, bravo ! făcu el, vag amuzat, toate iubitele mele îl audiază pe Nae Ionescu. Ai fost și tu ? E, ce mai întreb...

— Da, am fost, și ce-i cu asta ? Tu-mi ești prieten, el mi-e tutore spiritual de-atîția ani, de ce să încurcăm borcanele, vulgarizză ea, cu vădită satisfacție. Dacă ar fi să te ascult și să te citesc numai pe tine... cu greve, principii, tactică și strategie... cred că m-aș stafidi curînd, curînd. Așa, vă apreciez pe amîndoi. Iar dacă nu suporți să-i mai auzi de nume, nu-i nici o supărare, promit să mă abțin în prezența ta.

— Ei, Cornelia, asta zău că-i o insinuare.

— Ai un dinte împotriva lui.

— Iată o simplificare primejdioasă. Doar știi că altele sînt relațiile dintre mine și Profesor. Pe Nae Ionescu, filosoful noii generații ...unii pretind că ar fi reprezentantul noii filosofii... eu nu îl pot accepta... și asta nu din vreo ranchiună... eu gîndesc altfel, structural altfel, acționez altfel, eu am poziția mea de clasă, încă o mai am... poziția unei clase unite, răzbătătoare... eu știu că acestei clase îi aparține viitorul. Tot așa mai sînt sigur că în acel viitor nu își va găsi locul și Nae Ionescu, veșnicul ezitant între cucernicie și răzvrătire, între Dumnezeu și Satan, filosoful ce propune și preamărește biologicul în dauna rațiunii. Dragă Cornelia, mai zilele trecute l-am auzit pe unul dintre foștii săi elevi, un eminent, spunînd : „Nae Ionescu este cel mai mare prieten al meu. Îmi poate fi și dușman. Însă indiferent, niciodată !“ Și a încheiat : „Nae Ionescu nu a lins unde a scuipat, ci a scuipat ce a îmbrățișat“... Această ultimă remarcă mi se pare extrem de edificatoare,

comentă Vlad Stanca. Profesorul schimbă o atitudine pe alta cum ai schimba cămășile, și nu o dată se lasă dominat de porniri anarhice, care tind să submineze spiritualitatea românească.

— Ei, și tu, spiritualitate ! Avem noi așa ceva ?

— Noi, noi avem, asta e în afara oricăror îndoieli... s-a definit de-a lungul multor secole... mă întreb însă dacă tu... Pe unde-mi rătăcești, copchilă rea și năzuroasă ? Tu ești copchila mea de suflet.

— Măi, măi, că mare grijă îmi porți ! Dă-mi drumul să mă duc în lume. Să mă surp și să m-afund. Eu sînt o cantitate neglijabilă. Cine să mă regrete ? Cine să-mi presare flori pe mormînt ? Și unde va fi mormîntul meu ? Vlad, eu am să mă călătoresc departe, curînd. Pulbere ! Însă Profesorul are o menire pe lumea asta, așa cred eu, cu, cu ! Profesorul trăiește filozofia, și o creează în timp ce o trăiește. Aventura la care îndeamnă este o permanentă aventură a cunoașterii, disperarea metafizică, tot o încercare de a pătrunde nepătrunsul.

— Sînt nevoit să mă apăr pe mine, să-i apăr pe-ai mei. Care ai tăi ? ai fi îndreptățită să mă-ntrebi, știind că mă desprind de toți... da, așa e, zac în singurătatea mea... totuși, poziția de clasă îmi îngăduie s-o păstrez... cît se mai poate.

Brusc, ca se angajă într-o piruetă riscantă, pe covorul pufos, cu papucul de casă în picior, era să cadă în nas, ezită între rîs și plîns, în sfîrșit, o pufni rîsul. Profitînd de această ghidușie fără voie, rîse și el tactic, de primenire a atmosferei, ca unul ce rîvnea la o seară calmă, cu tandrețe știute. Totuși : dacă nu aranjase nimic cu subvenție, de ce venise ? Probabil, dintr-o fircască, femeiască — și de iertat — nevoie de provocare : ți-am zărit soața la universitate... O discuție, în contradictoriu, se-nțelege, despre Profesor se anunțase de mai multă vreme, plutea în aer. Și iată că prilejul se ivise : tu ești prietenul, el mi-e tutore spiritual. (I-o fi spus asta, năzdrăvănia asta, și Profesorului.) Dar simți cum i se scurge sîngele din obraji, cum i se-mbrobonează fruntea cu sudoare, și înlemni : dintr-un sertar de birou Cornelia Baroga scosese un dosar albastru, legat în cruce cu un șnur galben. Nu trebuia, ar fi vrut să-i spună. Cît de bine ne-am ști, cîte o sfîntă taină se mai cuvine a' păstra fiecare din noi.

Erau, în dosarul acela albastru, peste o sută de pagini, scrise în nopți tîrzii, cu mare chin, pagini dintr-o carte, un posibil roman, despre care nu vorbise nimănui. Cînd va fi să-i pun punct, plănuise, am să-l rog pe Liviu Rebreanu să se ostenească a-l parcurge, și cum va zice el, maestrul, așa să rămînă. Paginile acelea erau altceva, cu totul altceva, își repetase cu încăpățînare, decît articolul de ziar, le gîndise, multe le și trăise și le retrăise în timp ce le așternea pe hîrtie : ieșind din lumea lui, re-crease o lume de fantome, cărora mult se străduia să le dea un suflet și o identitate. Și iată că această femeie, femeia lui și-a altuia, îndrăznise gestul profanator. Era inutil să mai întîrzie în crispare.

— Nu bănuiam că ai și astfel de îndeletniciri.

— E, bazaconii, pară el, tactic-nonșalant. Ce surpriză mai poate fi ? Printre gazetari — gazetărași e la modă azi să scrii proză. Am căzut și eu în păcat. Rog să mi se ierte.

— E prima oară cînd vrei să-mi pari modest. Și-abia acum te lași total descoperit : ești superb în vanitatea ta. Să înțeleg că ești și puțin emoționat ? Aștepți, desigur, aprecieri... elogii... Probabil că nimeni, în afară de mine...

— ...nimeni nu le-a parcurs, se grăbi el să-i confirme.

— Ei, ascultă : cred că nu mă înșel, paginile astea anunță o carte și de succes și de prestigiu. Nu degeaba te-ai uitat la lume : ai ochi sever, neîndurător, sînt multe observații care m-au făcut să bat din palme, altele m-au deconcertat. Da, reluă ea, după o scurtă pauză, un posibil roman de răsunet. Felicitări, mai zise, chiar dacă nu e genul meu preferat. Cînd ai să-l termini ?

— De unde să știu ? Lucrez greu și pe ascuns... pînă și de mine însumi mă ascund, se mai înveseli el, avînd acum și o mulțumire : paginile acelea îi plăcuseră Corneliei, o și tulburaseră, se simțea asta din vocea, din formulările ei. Oricum, nu mă grăbesc.

— Aș vrea să nu-l termini niciodată.

— E chiar atît de prost ? se zăpăci el. Chiar ?

— Poate că e prea bun.

— Asta-i pricina ? O, de-ar fi așa, de-ar da Dumnezeu !

— Dobitoc ! îi șuieră Cornelia, sărind îndată pe canapea și îmbrățișîndu-l, de iertare. Dobitoc sinistru, cum de te-a lăsat inima ? Auzi, să scrii o carte despre nevastă-ta.

Liniște ! îi strigă, la primul lui gest de împotrivire. Am și eu ochi și uerchi. Aici e Vera, adorabila ta soață... cu nemaipomenita ei sete de parvenire... pînă la ridicol și pînă la sublim... cu lumea în care se-nvîrte. Cred că ai întrerupt cartea dintr-o pricină simplă și de-nțeles : nu știi ce să mai scrii... nu ești prozator de imaginație... aștepți să vezi ce se mai petrece... mărire, ori decădere ? Îți tălmăcesc eu : mărire ! Vera, cum singură și spune, nu s-a născut să piardă. Păgubașul ești tu. Căderea ți-e rezervată ție. O și meriți, din plin. Auzi, nevasta...

— Interpretări de-ale tale, o bagateliză, amuzat de nevoie. Nu e Vera, nici alta... e așa, o combinație... nu e o realitate anume, ci o esență a realității, dacă vrei... dacă ții neapărat... oh, iartă-mă că-ți dau lecții... setea asta de parvenire a existat în toate epocile, există și azi, poate cu unele exacerbări... cît despre femei care se luptă... Încolțit, risca explicații anapoda : Hai s-o lăsăm baltă, propuse. Pe unde mi-ai rătăcit zilele astea ?

Cornelia aruncă dosarul albastru în mijlocul camerei, pe covor, și i se strînse la piept :

— Apar și eu, nu-i așa ? O să-mi rezervi și mie măcar cîteva pagini : tînăra profesoară, ființă aparent bizară, cu sfîșieri metafizice de împrumut, firește, altfel — drăgălașă, preferînd concubinajul unei căsnicii respectabile.

— Văd că ai și niște obsesii de gîsculiță, o respinse el, ca într-o hîrjoană drăgăstoasă. Ei, hai, pleacă de-aici. Auzi : o să-mi rezervi și mie... Oho, ai vrea tu ! O pagină, măcar un rînd, un capăt de rînd... Păi, sigur ! Ce alta își doresc toate fetișcanele astea care dau năvală peste marii noștri scriitori ? că nu știu unul fără harem... ce alta, dacă nu să intre în vreo carte — cărticică ? Ei, nu, nici chiar așa... eu nu admit... în romanul meu, sortit să devină celebru, nu se pătrunde ușor. Și-o apropie și îi mîngîie îndelung părul auriu. Sigur că am să scriu și despre tine, gîndea. Scrisul e o patimă, nu ține seama de nevastă, de frați și surori... Și-l amînti pe Rebreanu : Literatura nu iartă nimic. Ei, cît oferi ca să-ți fac un locșor în carte ?

— Treizeci de mii, poimîine la prînz, anunță Cornelia.

— Fie și răspoimîine, numai să fie.

— Fără semnătură, fără chitanță, pe încredere.

— Adică, stai, stai puțin, se adună el : Bani, bani chei ?

— După cum ai auzit ; cu obligația să publici un ciclu de articole, din două în două zile... trei săptămîni la rînd, în favoarea Prințului Carol Caraiman. Cum ar veni, să-l faci simpatic populațiunii.

— Așadar, vor să-l aducă pe tron !

— Nu-i treaba ta. Cînd, și cum — îi privește pe alții. Tu alergi după niște franci. Dacă vrei să-i ai, pune mîna și scrie : Prințul, inteligent, grav, curat-lacrimă, instruit, generos, preocupat de soarta țării, a omului de rînd... nu-i uita pe bancheri... nici capitalul străin... politicienii noștri... Vine Prințul, vine cu aeroplanul și-o să ne fericească pe toți, de la mic la mare. O să fie raiul pe pămînt.

— Și toate acestea pentru treizeci de mii de lei ? Dragă Cornelia, ce îmi propui tu c o potlogărie de cel puțin trei milioane. Să faci dintr-un aventurier un sfînt sau măcar un bun administrator de țară... dintr-un afemeiat cu peripeții celebre... cu prințesă aici și amantă la Londra, un soț credincios și un părinte cucernic... da, trebuie să-l avem în vedere și pe Mihăiță, pușlaiulache detronat... dragă Cornelia, draga mea, afacerea asta cere un mare efort și nerușinare tot pe-atîta, și costă, costă al dracului. Să mă fac de minunea lumii pe degeaba.

— Prințul va fi primit cu brațele deschise.

— De nașul tău, domnul Iosif Partheniu, de Profesor...

— Și de populațiune, te asigur : așa-i românul nostru, așteaptă, mereu așteaptă schimbări, și oricare-ar veni, măcar o vreme sînt binevenite. Cei treizeci de mii înseamnă doar un mic aconto. Iar altă soluție nu mai ai.

— Știu, știu... Cine își face pomană cu mine ?

— E de prisos să insiști : secret cu șapte peceți.

— Instituție de stat sau vreun particular ?

Prin telefon, de la redacție (atunci sosit, gîfîind), Anghel îi dădu de știre că Mucenicu își pusese capăt zilelor în arestul poliției. Mucenicu ? ! Îi trebuiră clipe lungi de scormoneală prin memorie, pînă să dea de Mucenicu, da, sigur, știu, știu, se liniști, crima din noaptea de Anul nou, bătrînul negustor Weiner... deputatul Patriciu Mavrodin (a, da, Patriciu Mavrodin tocmai vizitase fabrica Verei, în timp ce Vera îl audia pe Nae Ionescu...), sigur, făptașul s-a sinucis, dosarul se închcie, se clasează, nu va mai avea loc nici un proces, acum, îi zise lui Anghel, acum ar mai fi de aflat, de stabilit un singur amănunt : cine *l-a sinucis* pe Mucenicu ?

(Din informarea făcută de Benedict în fața tovarășilor săi, la o întrunire conspirativă). Acum, cînd m-am întors, după patru luni și mai bine de umblat printre străini, cu numeroase peripeții și încurcături, de nici nu le mai țin minte, voi, dragii mei tovarăși, ați putea să-mi reproșați, ba să-mi și ardeți o sancțiune, că m-am angajat într-o aventură mult prea riscantă, și pentru mine, și pentru voi. Ba, ce să ne mai dăm după copac, aud că mi s-ar pune în cîrcă și niște intenții mai necurate : se zice că eu, Benedict, suflet negru, ros de mari ambiții, ranchiunos și avid de putere, mă lupt din greu, pe toate căile, sprijinit de foști militanți, indivizi dubioși, printre care s-ar afla și meșterul meu, care m-a-nvățat meseria, zețăria, acum director de gazetă diversionistă, Vlad Stanca, dar și de agenți de siguranță și alte otrepe, mă lupt să provoc, să determin o ruptură în mișcarea noastră. Eu, Benedict, aș fi, adică, adeptul unui partid național-comunist-legal, supus guvernului, organelor de ordine. Așa, va să zică : Nu-i de ajuns că avem fracțiuni, grupulețe, care slăbesc partidul și ne îndepărtează pe toți de lucrători, de masc, acum mai vine și Benedict ăsta, cu ruptura, aventurier, pramatie, scursură, trădător — de ce n-ar fi Benedict al nostru și trădător ? — acuzația s-a și formulat : în cei aproape doi ani petrecuți la Jilava, Benedict l-a scos la vînzare pînă și pe tat-su pentru un supliment de terci ; datorită lui mai multe acțiuni au fost zădărnicite de siguranță și trei tovarăși din conducere arestați ; trădînd, Benedict și-a scurtat pedeapsa : oare n-a fost eliberat cu cinci luni mai devreme ? Dragii mei tovarăși, acuma, fie ce-o fi, eu tot vă spun : am și momente cînd mă ia cu zădărnicie. Dacă aici am ajuns, și aici s-a ajuns, oare nu-i mai înțelept să tac ? Cine să m-audă ? cine să mă creadă ? Și, la urma urmei, asta e problema, Benedict ? cînd noi tragem în toate părțile, și ne înfruntăm, noi, tovarășii, de parcă ne-am fi dușmani ? ! Ce mai contează un Benedict ? Și iar îmi zic, și iar mă rușinez de atîta slăbiciune : Dacă am pornit toți sub același steag, trebuie să ne apărăm fiecare în parte și toți la un loc, pînă o fi să ne limpezim între noi, și-atunci, numai atunci se va vedea cine vrea

să meargă mai departe, sub steagul nostru, cine se dă pe margine, ori îl dăm noi, fără pic de ezitare, căci, dragii mei tovarăși, trebuie să învingă nu un ins, ori altul, ci mișcarea comunistă. Să mă apăr ? Jilava : cît m-au ținut acolo, cît m-au tăbăcit, n-am trădat nici o acțiune, nici un tovarăș ; numai și numai sănătatea mea am trădat-o : sentința a fost limpede și definitivă, cirozã, încă un an, doi, cel mult trei. Am scăpat de Jilava mai devreme datorită vouă, tovarășii mei, și miilor de lucrători care au manifestat săptămîni la rînd. Văd că după mintea unora ar fi trebuit să mai rămîn pînă la ispășirea întregii pedepse — ba, și mai mult, să mor acolo. Vă mai aduceți aminte ce spunea tovarășul Santea, fie-iertat ? Adevăratul revoluționar moare în închisoare, torturat de călăi : tocmai moartea e dovada supremă că nu a trădat. Santea, bietul tovarăș Santea, el, care nici n-a dat cu nasul de vreo pușcărie. Părerile mele vă sînt cunoscute : partidul nostru trebuie să fie condus de tovarășii noștri, de-aici ; tactica și strategia e obligatoriu să țină seama de condițiile existente, de evoluția societății românești, de specificul nostru ; fracțiunile se cer lichidate neîntîrziat. M-am izbit și eu, ca oricare dintre voi, de instrucțiuni nepotrivite, o vreme n-am zis nimic, le-am acceptat, pînă cînd mi-au ieșit toate pe dos : așa nu se mai poate, mi-am zis într-o bună zi, vă spun și cînd... după ce am exclus din partid pe Pârtenie Jurubiță de la „Vulcan", și alți vreo patru, asta a fost acum doi ani... așa nu se mai poate, lovim pe nedrept într-ai noștri, și tovarășii de la „Internațională" trebuie să înțeleagă. Voi știți că doctorii mi-au interzis orice activitate : să stau întins pe pat, să zac și iar să zac, între patru pereți, cu ochii în tavan, zilnic să înghit tablete și picături, iar dacă toate astea nu m-or ajuta, cu evlavie să mă rog Celui de Sus pentru iertarea păcatelor. Atunci mi-am zis : la lucru, înainte cu toate forțele. M-am plîns cuiva ? În decembrie am condus, din umbră, greva de la atelierele din Iași. Cinci zile am dispărut din atenția voastră, acum pot să vă spun : un medic binevoitor, cunoștință mai veche, m-a ținut în spital pînă m-am pus pe picioare, cît de cît. Am priceput că sfîrșitul meu bate la ușă. Ce-aș mai putea face eu, Benedict, pentru mișcare ? Așa s-a născut în mine dorința să dau față

cu tovarășii de la „Internațională“. Pașaport, de unde, cine să-mi dea mie pașaport ? Vouă, dragi tovarăși, nu v-am dat de știre, bănuind că o să-mi stați împotrivă. E o aventură, cum să treci granița, cine să te creadă că ești tovarăș, comunist, și nu spion ? că doar atîția spioni încearcă să răzbată. Un lucrător de la Iași s-a legat să mă treacă. În seara zilei de 1 ianuarie, pe la zece, trebuia să fiu la Iași. Totul era pregătit ; dimineața, pe la șapte și jumătate, cu un bagaj de mînă, strictul necesar, tocmai voiam să mă strecor în stradă, unde aștepta un taxi, cînd îmi pică în vizită; cu o sticlă de băutură, să cinstim și noi, de Anul nou, fostul meu tovarăș, Stanca... O, de-ați ști voi, de-ar ști dînsul ce blesteme i-am tras, în gînd. Am ciocnit un pahar, am schimbat și-o vorbă, cred că l-am repezit destul de tare... fandosit, învîrtit, renegat, dar cîte nu i-am zis ! pînă m-a lăsat într-ale mele și s-a dus. Știu că voi m-ați căutat, m-a căutat și poliția, mai tîrziu, după ce o cumnată a mea a fost arestată... fel și fel de presupuneri ați făcut... și, pînă la urmă, toată vina a căzut pe tovarășul Stanca. Aud că s-a dat și o dispoziție să fie anihilat. Cum așa, cum vine asta — anihilat ? O fi avînd păcate destule, nu zic nu, ale lui să fie păcatele, singur să-și poarte crucea, însă, dragi tovarăși, de vînzarea mea să nu-l bănuiți : dacă nu vă retrageți voi acuzațiile, am să-l rog eu să mă ierte. Cu nevastă-sa, fabricanta, e altă poveste, o știu, nu mai am îndoieli : e mînă în mînă cu poliția, din pricina ei au căzut mai mulți tovarăși din fabrică, printre care și cumnata mea. Am să prezint dovezi. Trebuie să afle și tovarășul Stanca... La Gara de Nord am ajuns în ultimul moment. Trenul era aproape gol, sărbători, pot zice că am călătorit împărătește. În seara de trei ianuarie am trecut granița : a fost, cum a fost, am avut și încurcături destule ; dacă ești comunist român și vrei să iei legătura cu tovarășii trebuie să ai la mînă un act doveditor, ceva, altfel ? Cine te-a trimis ? Nu s-au lăsat ei, de-acolo, nu m-am lăsat nici eu : sînt comunist român, în interesul mișcării trebuie să dau față cu tovarășii de la „Internațională“, întrebați-i, mă știu, dar, vă rog mult, grăbiți-vă, că eu, unul, sînt pe ducă... Ce să vă mai spun, drumul lung și nu lipsit de peripeții, de emoții, mă zdruncinase de tot, cînd s-a nimerit să mă văd într-o oglindă m-a luat cu amețelei, eu sînt, nu mai sînt eu ?

Cu tovarășii lucrurile s-au lămurit în două zile, și-au dat avizul, au garantat pentru mine : ei, și tocmai cînd să zic și eu că am sărit hopul, și-am să fac o ispravă mai ca lumea, o gheară de nu știu ce dihanie mi-a sfîșiat pieptul pe dinăuntru. Pînă la postul de prim-ajutor, vreo cîteva sute de metri, m-au dus cu o targă. Felcerul mi-a zis să nu mă mișc, să nu vorbesc, nu m-am mișcat, n-am vorbit, doar am gemut, ca un înjunghiat. Cinci săptămîni am zăcut pe un pat de spital, între și între. Era să mă curăț mai mult de necaz : Ca să vezi de ce bătui eu atîta drum — să mă-ngrop în pămînt străin ! Ptiii, drăcie ! doar de murit, puteam muri și acasă la mine. Cu tovarășii m-am văzut abia pe la începutul lui aprilie. M-am tîrît pîn-aici, le-am zis, cu ultimele puteri m-am tîrît, ca să vă spun deschis ce cred eu. De multe să mă bănuiți, numai de rele nu : mie nu-mi stă gîndul la fracțiuni, la ruptură, nu trag pe nimeni după mine, eu numai înțelegere tovărășească vreau și unitate. M-au ascultat tovarășii, cu răbdare, i-am ascultat și eu. N-am transmis nici un mesaj de-aici, și nu v-am adus nici un mesaj de-acolo : eu am acționat, cum se zice, pe cont propriu. Cu ce folos, și pentru cine ? Dacă lucrurile au să se mai îndrepte, nu-i meritul meu, nimeni să nu-mi poarte recunoștință, nici nu mi se cuvine, nici nu rîvnesc, însă o mulțumire, acolo, îmi rezerv : eu, unul, mi-am spus părerea, eu, unul, mi-am făcut datoria. Cred că tovarășii de la „Internațională“ au să condamne manifestările fracționiste printr-o rezoluție, și-o să ne sprijine, cît s-o putea. Dar să știți voi, dragii mei, tovarășii mei, că unitatea depinde în primul rînd de noi, de forțele de-aici. Aud că tovarășul Milu tare s-a supărat aflînd de isprăvile mele și-a cerut să fiu exclus pentru încălcarea disciplinei de partid. Nu știu dacă mai apuc să dau față cu dumnealui, eu am altă treabă, eu mă duc să mor. Însă voi, dragii mei tovarăși, voi să știți și să mai spuneți și altora că din credința mea nimeni pe lumea asta nu mă poate scoate.

Era într-o zi de vineri ; putea fi în oricare alta, căci : vinerea, ca și marțea, marțea, la fel cu sîmbăta, sîmbăta se ia de mînă cu miercurea. Zile coclite, ca o apă de baltă peste care s-a întins mătasea broaștei. Stare de moțăială, cu palme asudate. Nu de zăpușeală îi transpiraseră pal-

mele, nici de vreo emoție : de acalmie nămoloasă. Pînă și gîndurile prind mucegai. În acea zi de vineri mai avea la dispoziție un singur subaltern. Strig, tot strig de-mi sparg bojocii, și nu te prezinți. Bat din picior și nu m-auzi. Izbesc cu pumnul în masă... Pe unde-mi umbli, măi, teleleu ? Nae, Niculaie dă cu mîța-n paie ! Dacă te pun pe liber ? Șomer, scumpeteo, șomer, să ți se lungească urechile așteptînd o slujbuliță. Cine să te mai ia pe tine, fecior de-mpărat, cu chip luminat, nu-ți fie de deochi, minune de bîlci ! Dacă mă caută vreun creditor, am întins-o la Polul Nord. Dacă mă sună fosta mea doamnă, dai cărțile pe față : dispărut fără urmă. Dacă se interesează moartea de mine, informezi cu respect că am luat-o din vreme spre cimitir. Măi, angrosist de vise rele, eu trebuie să... El trebuia să stea de pază, fără să știe prea bine ce păzește. Mai de dimineață, pe cînd se hîțîna cu scaunul directorial, alene pufăind din trabuc, îi picase un băiat de la tipografie cu un sac burdușit în spinare : Îl dosiți unde știți dumneavoastră ! Așa a zis domnul Chrotei. Nu era ciment în sacul acela, nu era nici făină. Altfel, greu-greu, ca unul de ciment. Legat la gură cu o sfoară. Aicea nu-i depozit de mărfuri sustrase, ar fi trebuit să-i spună ucenicului, doar așa, de-ncercare, de iscodire. Ba și mai tare să fí intrat în el : Drept cine mă luați ? Codoș la matrapazlîcuri ? ! Celălalț, înghesuit, încă novice în confruntări abile, ca unul ce nu trecuse prin anchete — repede și-ar fi dat în petic, printr-un gest, cu o vorbă. Puah ! impulsuri de copi castrat. Dacă domnul Chrotei nu mă fericește cu încrederea dumisale, nici eu n-am să-l onorez cu umilința mea ! Întinse dreapta, în care ținea trabucul fumegînd, înspre dulapul din stejar masiv : Acolo, printre hîrțoage, fă-i loc, în altă parte n-am unde. Băiatul nu-și ceruse iertare pentru deranj, nici să-i mulțumească nu se-nvrednicise. Bădăran din fire, prost crescut ? ! Cine știe... poate că i se atrăsese atenția să n-o facă : nici atîta satisfacție să nu-i dea ! Percheziție la tipografie ? Numai silit de neprevăzut, de vreo urgență, și în lipsă de altă ascunzătoare mai sigură, Chirotei își călcase pe inimă, apelînd la serviciile unui... A zis tovarășul Milu că dumneavoastră sînteți un renegat ! i-o trîntise Chirotei, de curînd. Eu ce să mai cred ? Ce mi s-a zis. Vinerea, ca și marțea, marțea la fel cu sîmbăta, sîmbăta...

Își sprijini bărbia-n pumni : Nae Niculaie, ia-ți năravul și du-te la șmotru ! Obișnuit cu toanele stăpînului, omul de serviciu simulă pocăința de rigoare, cu ochi plecați și umeri prăbușiți. Altfel, ca unul ce fusese în recunoaștere, cu ce prinsese prin redacțiile Sărindarului, se știa mai sigur pe poziții ca oricînd, scutit de refec pe termen lung. Al meu sînteți ! Am să vă cînt una cu sughițuri ! Pînă la ușă se retrase de-a-ndaratelea, înclinîndu-se mereu, cu palma la inimă. Abia după ce făcu stînga-mprejur și puse mîna pe clanță se dezlănțui, cu voce de tenor izmenit : Adie o boare de zefir... adie... simt în inimă un spin, adie ! Numai ție mă închin, adie ! Vino, prințesa mea... Vlad Stanca sări-ars : Măi, Caruso, e zefir-zefir, ori e crivăț sadea ? Niculaie prinse gust de scălîmbăială : Păi, se poate, patroane ? Am dat eu greș o singură dată ? Pe ochii mei ca doi luceferi, pe tot-ce am și nu mai am : E zefir ! Cu toate că... Zîmbetul îi pieri, tactic, și începu să se scarpine în creștet : Se închid tarabele... se trag obloanele... poate fi și crivăț. Depinde cum se leagă. În limbajul lor cifrat : Adie o boare de zefir ! — se traducea prin : Atenție, musafir nepoftit. Mai exact : inspector de poliție, inspector de finanțe... Apoi : M-a pătruns crivățul pînă la oase — anchetă. Și : Sfîntul Ilie își mînă telegarii — invitație la poliție, ori la procuratură. Cernăianu ? Ei, nu, nu, ăla-i cu zdupul, te bagă direct ; celălalt, năsosu. Petrache, adică : parfumat, dichisit și-nmănușat. Vizită de bunăvoință ! se lansă Niculaie. Ceac-pac. A fost la „Adevărul“, acum e la „Dimineața“, pică și-aici, cît ai clipi. Eu mă duc să pun de-o cafeluță, dumneavoastră... cum o fi, cum s-o potrivi... cîntă mierla-n cucuruz... bea aghiasmă guguștiucu... mde ! Vlad Stanca își reluă locul la birou, cu un teanc de hîrtii în față : Ce-ar mai fi de scris ? Inspectorii de poliție nu se abăteau pe la redacție cu intenții de taifas. Totuși, apariția lor nu stîrnise pînă acum cine știe ce neliniști. Cel mult putea fi interpretată ca un avertisment. De altfel, inspectorul Petrache și ținea să asigure : Considerați că mă aflu într-o vizită de curtoazie. Am venit ca prieten, la vechi prieteni. Distinse omagii. Percheziție la tipografie ? Nimic nu mai era de făcut. Sărindar-ul își avea, periodic, stările lui de asediu. Cînd un inspector bătea la ușa redacțiilor, prea-amabil, om de lume, era de presupus că pe la subsol, prin ganguri și cotloane scormonesc agenții, trepădușii. Cîți ani de

pușcărie se dau pentru complicitate la tipărituri ilegale ? Doi, trei, zece. Sau, nici unul. Abia acum observă că ușa dulapului rămăsese întredeschisă. Perfect, nu avem nimic de ascuns ! Iar îl strigă pe Niculaie : Coniac, pahare, trabucuri, țigări englezești. Ca de obicei, inspectorul Petrache avea să refuze tratația. Ei, și ? Am să beau eu. Am să fumez eu. Și tot eu am să mă prezint la poarta iadului : Om bun, deschideți, aș dori să mă bălăcesc puțin în cazanul cu smoală ! Dormise prost și se trezise anevoie, trăgînd de el, poruncindu-și să se dea jos din pat ; din moleșeală căzuse în afaniseală ; și se declarase bolnav de insatisfacții. Nu i se întîmplase nimic rău în ultimele zile. Nimic, în afară de obișnuitul cenușiu, mîzgos, marțea, ca și vinerea... Acalmie neurastenizantă, nici un scandal monden, nici o confruntare politică, numai așteptare și picoteală. Puah ! Vera îl suna la telefon din două în două seri, aceeași Veră, inconfundabilă, incorigibilă, in... in... (nu mai găsi la repezeală un alt cuvînt care să-nceapă cu in — și-n același timp să o și caracterizeze pe Vera în vreun fel). Brrrrr ! Acasă gîndaci, aici, la redacție, o mie de draci leșinați. De la o zi la alta i se accentuase un acut sentiment de împotmolire. Toate apelurile lui păreau să se fi izbit de aceeași veche, sufocantă suspiciune : Individul, ia vedeți în ce ape se mai scaldă individul ! Pedapsa cea mai cumplită : uitarea. Așa au hotărît tovarășii : Vlad Stanca, renegatul, se condamnă la uitare pe viață. Sentința este fără drept de apel. N-a existat printre noi nici un tovarăș cu acest nume. Arătîndu-se în prag, zvelt, radios, într-un impecabil costum de lustrin, inspectorul Petrache ciocăni ușor cu bastonul în canatul ușii :

— Distinse omagii ! Considerați că mă aflu...

— ...într-o vizită de curtoazie, preluă îndată Vlad Stanca. Am venit aici ca prieten, la vechi prieteni, adăugă amuzat, ducînd astfel pînă la capăt formula inspectorului, cam spre înnegurarea acestuia. Vedeți ce bine vă știu ? Pe-de-rost !

— Știați și că am să trec pe-aici, zise inspectorul, cu ochii pe sticla de coniac. Ați pregătit totul din vreme, serviciu ireproșabil. Și dacă vă ignoram ?

— Ar fi fost o adevărată lovitură pentru mine... pentru biet sufletul meu... Domnule inspector, cu mîna pe inimă : Sînt grav bolnav și cred că numai dumneavoastră

mă mai puteți salva. Sufăr de cocleală. Un strat gros de cocleală s-a depus pe suflet, pe mațe, pe cerul gurii. Leacul ar fi unul singur... brutala intervenție a neprevăzutului... o emoție, o teribilă emoție... ceva care să mă scoată din papuci ! Dacă nu mă puteți cinsti cu un mandat de aducere, aveți măcar un ordin de percheziție ? ! O, de-ați ști cît tînjesc după Jilava tinereții mele ! Bref : Nimeni nu m-a iubit, toți m-au părăsit. Noroc de poliție...

— Din partea noastră, prea slabă nădejde ! interveni inspectorul, strepezit de atîta vorbărie șugubeață, semn aproape sigur de agitație interioară, nesiguranță. Dosarul dumneavoastră a fost clasat, vă datorăm tot respectul și încredere deplină.

— O grea dezamăgire mă încearcă, domnule inspector.

— Nu mai puțin pe mine, domnule dr. Stanca. Eu vă știam un actor de elită, demn de prima scenă a țării. Să mă fi-nșelat într-atîta ? Să fi regresat dumneavoastră... poate din lipsă de antrenament... pînă la nivel de clovnerii ?

— E așa cum v-am zis, domnule inspector : bolesc de neluare-n seamă ! Vă-ndemnați cu mine la o gură de coniac ? Am să beau singur. O havană ? Am să fumez singur. Cu ce vă pot fi agreabil ?

— Cu o scurtă declarație verbală. Inspectorul Petrache îi și întinse două pagini multiplicate la șapirograf. De fapt, în cazul dumneavoastră este mai mult o formalitate. Texte cu un conținut asemănător scrieți și tipăriți mereu. Liber sînteți să vă exprimați punctul de vedere. Ați întîmpinat vreo dificultate ? Dimpotrivă, apreciem luciditatea...

Există azi suficiente motive pentru a susține cu fermitate că o mișcare abuzivă, cu stindard de împrumut, ticluind fraze sforăitoare despre necesitatea regenerării naționale, în realitate acționînd pe baza unui program de învrăjbire, încearcă să cîștige adepți, să-și croiască drum în societatea noastră... Astfel, Vlad Stanca recunoscu textul gîndit și scris de el, și propus lui Bociort pentru a fi difuzat ca manifest. Propus lui Bociort era mai degrabă un fel de a vorbi : strecurat pe sub ușa lui Bociort, în miez de noapte, prin bună înțelegere cu proprietarul casei conspirative. În sfîrșit, după o chinuitoare așteptare, un semn, o satisfacție : textul ajunsese la destinatar, fusese

acceptat întocmai și răspîndit probabil în cîteva sute de exemplare. Oare Bociort o fi bănuit măcar cine și-a dat osteneala ? ! Cu neputință să nu-l fi dus mintea. Și dacă l-a dus, de ce... Aici era durerea : de ce... Înapoie hîrtiile, schițînd un gest de nedumerire :

— Nu înțeleg ce trebuie să declar : dacă sînt de acord ? Firește că sînt. Este, ca să zic așa, în vederile mele. Chiar și în stilul meu, dacă mi-e îngăduit să revendic un fel de a scrie. Cinstit, l-aș semna cu amîndouă mîinile.

— Și eu... da, și eu... domnule dr. Stanca.

— Atunci ? Unde e necazul ?

— După cum lesne se poate observa... și reține !... alții s-au grăbit să ne-o ia înainte : manifestul este semnat. Eu, personal, aprob această acțiune comunistă. Însă legile țării mă opresc să o și susțin. Textul a fost descoperit în zețărie... într-un locșor mai ferit... semn că cineva intenționa să-l culeagă. Sau, poate că l-a și cules. Cine ? Nu am insistat cu cercetările. Totuși, o consultare cu redacțiile din Sărindar se impune. Vă rog, deci, ca prieten...

— Ca inspector ! Așa vă cere misia : să-mi vorbiți ca inspector, se înăspri Vlad Stanca, intuind că o discuție tărăgănată, cu politețuri parșive ar fi în defavoarea lui. Pricten ? Prefer să vă știu adversar. Iată depoziția ce am de făcut : Nu suspiciunea, anchetele, acuzațiile mă intrigă, domnule inspector. Mi-ni-ma-li-za-rea ! Dumneavoastră mă treceți la grămadă, un instigator, acolo. Este o nedreptate care mi se face. Eu încă mai port urme de cătușe. Eu am fost închis pentru o credință și acțiuni comuniste. Dacă o fi de înțeles, dacă n-o fi, adevărul acesta este : Încă mai sînt robul convingerilor de tinerețe. Încă mai apăr o cauză. Dacă se-ntîmpla să-mi cadă în mînă acest text, cu voia, fără voia dumneavoastră, făceam tot ce îmi stătea în puteri și-l tipăream în gazetă. Totul pe față.

Inspectorul Petrache împinse cu bastonul ușa dulapului de stejar. Cîteva minute, apoi, urmări amuzat deselele de pe tavan. Scriitori... artiști... savanți... prim-miniștri... Vă lipsește un inspector de poliție. Indică un spațiu liber : Aici ! Înainte de a părăsi încăperea își controlă nodul cravatei.

— Ați îmbătrînit, dr. Stanca.

— Anii se-adună, tot mai grei, ca pămîntul.

— Totuși, legile noastre nu țin seama de vîrstă.

Avertisment, rele preziceri ? Își mai turnă coniac și bău. Își mai aprinse un trabuc. Dădu gata, din numai cîteva sorbituri și cafeluța adusă de Niculaie pe tavă de argint, pentru musafiri poftiți, nepoftiți. Cu ce intenții dăduse inspectorul Petrache o raită prin Sărindar ? Într-atît de naiv încît să-și închipuie că i se vor face mărturisiri nu era. Vechi șiretlicuri polițicnești : A vrut să ajungă la mine mai pe ocolite, după vizite de rutină pe la celelalte redacții. Ar trebui, deci, să rămîn cu impresia că ne suspectează pe toți, în egală măsură. Îmi îngădui să fiu cu o clipă mai isteț. Cu mine, numai cu mine are ceva de-mpărțit. Ținea să ne privim în ochi. Să-mi înregistreze ezitări, fandări. Da, ne-am făcut deștepți, arma copoiului modern este tocmai adulmecarea stărilor de spirit. Are fler, idiotul. Îi mai lipsesc dovezile.

După vreo jumătate de oră, cînd Sărindar-ul ieși din starea de asediu, apăru și ucenicul de la tipografie. A zis domnul Chirotei să-mi dați sacul ! Nici bună ziua, nici mulțumesc, nici iertați de deranj. Cîți ani de Jilava mi-ar fi dat ? Își luă pălăria și bastonul. Pălăria pe-o ureche. Bastonul cîrjă petrecut pe după gît. Se simțea liber, enervant de liber, inutil de liber. Încotro ? Toate drumurile îi erau deschise. Toate, chiar toate ? Îi reveni în minte ultima întîlnire cu Bociort : Du-te, omule, du-te, și nu te mai uita înapoi. Dacă tu nu mai exiști pentru tovarășii, de ce să mai existe tovarășii pentru tine ? ! Da, așa îi zisese Bociort, strîngîndu-l la piept... da, strîngîndu-l la piept ca pe un vechi și credincios tovarăș. Du-te, omule, du-te ! El, unde să se mai ducă ? Tot pe-aici își făcea veacul, vinerea, ca și marțea, mafțea la fel cu sîmbăta. Nu... nu... vinerea asta era de ținut minte... de trecut pe răboj : Cîți ani mi-ar fi dat ? Jucase acceptabil, cu îmbățoșări, icneli și spovedanii patetic-răvășite, învălmășite, cîștigase. Sau, cine știe, i se mai acordase un răgaz ? Mai erau necesare probe ? Cum o fi, așa să fie, numai blestemul uitării să nu m-ajungă. (În aceeași zi, cam la aceeași oră, cel numit Someșan, zis Bociort, era întemnițat la Jilava).

Capitolul IV

1

Cînd trase draperiile grele, cu inele zornăitoare pe un drug de metal, ziua se limpezise binișor, blîndă, fără scame de nori, și se-ntretăiau, cînd repezite, cînd tărăgănate și gîjîite, glasurile vînzătorilor ambulanți, îndeosebi țărani veniți să-și plaseze marfa, iaurt, lapte bătut, lapte dulce, legături de ceapă verde. Cum e, în definitiv cum e, cînd te trezești mai tîrziu ca de obicei, despovărat de grijile ministerului, ca un ins oarecare ? Ceasul deșteptător (soldatul lui de gardă, cum îl numea) îl dusese de-cu-seară la bucătărie, să mai stea, să mai zbîrnîie și-acolo. Și se trezise cînd se săturase (se umflase) de somn, liniștit, întremat, cu dorința de hoinăreală bătrînească pe străzi lăturalnice, prin parcuri mai puțin frecventate. Nici agenda nu mai era pe noptieră. De ani și ani, îndată ce își limpezea ochii se și repezea să parcurgă urgențele subliniate cu roșu, cam aceleași de la o zi la alta, și mai toate de nerezolvat. Așadar, Septimiu Priotu se simțea mai destins, eliberat, măcar în parte, de constrîngerile jurămîntului depus, cu infinit mai puține obligații, îi mai rămîneau doar cele de catedră, suportabile, ci niște vagi intenții de a-și înjgheba o formațiune politică. Ieri către prînz soția și băiatul plecaseră la Sinaia, pentru o scurtă vacanță, necesară mai ales unei redresări spirituale, după prea numeroasele șocuri suportate (de toți, de întreaga familie) de cînd cu înăsprirea crizei. Căci el, Septimiu Priotu, ministrul, adusese criza în casă : proteste, manifestații, greve, mizerii, sinucideri, trimiteri la urmă, conflicte de stradă, sau chiar în incinta ministerului, unde greviștii pătrunseseră în mai multe rînduri. Era de-a dreptul aberant, observase soția : ei, care nu duceau lipsă de nimic, trăiau din plin criza (una morală, firește) datorită frămîntărilor, agitației lui (permanente, de zi și de noapte), căci Septimiu Priotu venea acasă tîrziu, adormea

cu somnifere, și nu erau puține nopțile cînd îl sunau de la minister, cel mai adesea de la cabinetul primului ministru, pentru te miri ce chestiuni încîlcite, ce, oricum, nu puteau fi soluționate prin telefon, și în stare buimacă. Faci cum crezi tu de cuviință, îi zisese soția la plecare. Nu țin prea din cale-afară să am un soț ministeriabil cu coșmaruri. Ieri după-amiază, Septimiu Priotu îi solicitase primului ministru o întrevedere particulară. Fusese poftit după mai bine de două ore, și numai pentru cinci minute, ceea ce (interpretase) prea aducea a bădărănie de stăpîn : Cum așa, dragă Iosife, ar fi vrut să-ntrebe, apăsat, aici am ajuns ? aici, să-mi limitezi mie timpul, mie, prietenul și ministrul tău ? Și dacă eu n-o să-ți mai fiu nici prieten, nici ministru ? Încă o pierdere, pe lîngă celelalte, atîtea, și considerabile, conteză... Primul ministru nu îl primise în cabinet, ci într-o săliță alăturată, unde se retrăgea pentru ațipiri, și nici nu se justificase în vreun fel, nu invocase tracasări, urgențe care să-l fi obligat la amînarea întrevederii. Chibzuise, probabil, singur în cabinet, dacă să hotărască așa, ori altfel, și-n cele din urmă lăsase totul pentru mai tîrziu, eternele, celebrele lui tergiversări. Dacă ți-aș spune că vreau să mă retrag ? tatonase Septimiu Priotu. Iosif Patheniu își trăsese ceasul cu clapete din buzunarul jiletcii. Agățat de lănțișorul de argint, cîteva clipe ceasul îi pendulase dezordonat pe prohab. Să mai treacă o noapte, propusese Iosif Partheniu, consultîndu-și ceasul. Mîine către prînz, om vedea dacă-i albă, dacă-i neagră. Septimiu Priotu se și ridicase. Ei, m-ai cronometat ? Sper să nu-ți fi răpit mai mult de două minute. Însă hotărîrea definitivă de a nu se mai prezenta la minister o luase abia cîteva ore după aceea, pe la zece seara, cînd se întorsese acasă, pe jos : casa lui fusese înconjurată de țărani, și mai tineri, și mai bătrîni, cu căciuli țuguiate (ei încă nu ieșiseră din iarnă), cu desăgile pe umăr ; îi zărise de la oarecare distanță, unii stăteau rezemați de gard, mai trăgeau din țigări, alții se chirciseră pe asfalt, cu ceva dedesubt, bulendre, toți pașnici, oameni veniți de departe, fără adăpost ; observase că mai erau și alte case înconjurate, iar în părculeț, pe bănci, printre rondurile de flori, care pe unde apucase, încercau să înșele somnul zeci de femei și copii. Trecuse pe lîngă amărîții aceia fără spaime și încruntări, cîțiva îl salutaseră (desigur, neștiind cu cine

au a face, le era suficient că ei erau țărani, iar el un domn...), le răspunsese cuviincios și intrase în curte, în casă cu o mare mîhnire în suflet : cu voie, fără voie, i-am oropsit pe toți, ne-am oropsit și pe noi. Aprinsese lumina doar în dormitor, unde draperiile grele îl fereau de priviri indiscrete (și, nu mai încăpea îndoială, mînioase), își scosese hainele în grabă, aruncîndu-le pe unde se nimerea, și se vîrîse sub plapumă. După o vreme, tocmai cînd să-i vină somnul, sesizase ceva mișcare pe-afară, pesemne că oamenii aceia, luați din scurt de vreun agent de stradă, își mutau culcușul în altă parte. Acum, nici urmă de ei, nici pe lîngă ziduri de case, nici în părculeț. Măturătorii de stradă adunau în țepușe ghemotoacele de hîrtie și resturi menajere. Aici le era interzis să dea cu mătura, mai ales în zilele însorite, pentru a nu stîrni praful. La o ceașcă de cafea, Septimiu Priotu începu să răsfoiască ziarele aduse de femeia de serviciu, un vraf de ziare, cu cerneala proaspătă, se mînji pe degete. Grevă la „Metalurgica", o deraiere de tren la Blia, un incendiu la Focșani, Nichifor Crainic îndemna la cumpătare și bună-cuviință (tocmai el !), ironiile lui Cezar Petrescu la adresa cabinetului, și, bineînțeles, pamfletul zilei semnat de Pamfil Șeicaru (aici se opri, adulmecînd, și se contrarie după numai două, trei rînduri) : „Dar aici stă marele rău, că țara este prea bună ; de nicăieri nu se conturează un gest crunt de amenințare, de nicăieri nu se definește primejdia unei violente reacțiuni care sancționează greșelile celor ce guvernează. O țară bună, firește, prea bună, care nu impune nimănui disciplină, o ținută, un simț de răspundere totdeauna prezent, o conștiință totdeauna trează. Fiecare dintre deținătorii oricărui fel de putere își poate face de cap, născoci orice năzbîtie, realiza orice fantezie, provoca orice dezastru, fără să risce împotrivirea și sancționarea care desmeticește orice rătăcire. O țară de oameni buni. O țară răbdătoare pînă la tîmpenie, dar din această imensă bunătate i se trage nenorocirea. Aveți o țară bună ! s-a adresat Prințul Regent Nicolae guvernului. Noi spunem : pe un cal bleg nu se învață călăria, ci pe un cal nărăvaș, care zvîrle pe călărețul nevrednic". ...E prea mult, prea de tot, neobrăzare de țigan decorat cu „Mihai Viteazul", sancționă pătimaș Septimiu Priotu. (În anii primului război, tînăr pilot, și îndrăzneț, cu acte de bravură la activ, Șeicaru fu-

șese distins cu Ordinul „Mihai Viteazul“. Cavaler... I se mai zicea și Țiganul, fiind cam tuciuriu la înfățișare. A ridicat un impunător edificiu pentru redacția „Curentului“. De unde și vorba : șantajul și etajul. Cu hitleriștii, direct, nu s-a dat. Era un admirator al Italiei lui Mussolini...). E o jignire cruntă... cu adevărat, omul ăsta nu mai are nimic sfînt, nici dinastie, nici popor. Cît despre Dumnezeu — în ce relațiuni o fi cu bunul Dumnezeu ? Se știa cu Șeicaru, își făceau vizite, n-ar fi putut spune că se avuseseră vreodată rău : totuși, cînd i se ivea prilejul, Șeicaru nici gînd să-l cruțe. Ba îl mai și îndemna la năzbîtii : Dar cine te oprește pe tălică, taică Priotule, să pui mîna pe condei și-n toate zoaiele să mă-nnoci ? Eu te public, pe pagina întîia. Septimiu Priotu se resemna, înțelept : Nu, drăguță, nu, pe mine n-ai să mă prinzi așa ușor. Vrei să mă-ncontrez eu, ca să mă spurci pe urmă și mai tare... Acum, puse mîna pe receptor, gîndind să-l bălăcărească pe țigan, însă cînd să formeze numărul se răzgîndi : Cu cine să te lupți, cu morile de vînt ? și în ce calitate ? Dacă nu mai era... Și ceva, ca o sete de limpezire, după o îndelungă orbecăială, se răzvrăti în mintea lui : Dară eu mai sînt ori nu mai sînt ministru ? Parcă m-aș juca de-a baba-oarba. Și se-nnegură puțin la gîndul că în discuția cu Iosif Partheniu se dovedise lipsit și de fermitate și de tact : Ce-ai zice dacă eu m-aș retrage ? Își trădase, astfel, nehotărîrea, buimăceala. Din prietenie, ori, cine știe, din viclenie de stăpîn, primul ministru propusese un răgaz de gîndire, o noapte — care să le fie de sfetnic amîndurora. Paguba (morală) pentru el, Septimiu Priotu, ar fi fost ca primul ministru să recurgă la o stratagemă : Și-așa plănuisem unele remanieri ! Demisiile se acceptau mai greu, fiind socotite ca un fel de blam adresat cabinetului. După atîția ani de tovărășie, are el inima să mă alunge ca pe o slugă netrebnică ? Septimiu Priotu se și corectă, îndată : Mai întîi, ar fi de știut dacă primul ministru în funcțiune are și el o inimă, ca oricare. Perspectiva înlăturării îl îndîrji puțin : Iosif al nostru ar trebui să știe... ori, să-și aducă aminte, doar a mai pățit-o... că nimeni nu-ți poate face mai mult rău decît un fost prieten și colaborator. Deschise larg fereastra, își trecu degetele prin părul cărunțit, rărit, și trase aer în piept. Răzbise verdeața chiar și prin crăpături de asfalt, era o

primăvară explozivă, înmiresmată, nu-ți venea să stai locului, își zvîcni brațele, a dezmorțire, trebuia să iasă, la ora asta pensionarii se-adună la taclale.

Femeia din casă anunță că la aparat (la telefon) se află domnul Rebreanu, într-o chestiune presantă. (Liviu Rebreanu îl sunase, pe rînd, la minister, la președenție, la clubul partidului — numai acasă nu-și închipuise că îi va da de urmă). Dar asta-i curată telepatie, Liviule, dragă ! exaltă Septimiu Priotu. Dacă ai trece pe la mine, să mă iei de toartă și să mă vînturi puțin, tare ți-aș mulțumi. Liviule, sporovăim în lege, și-apoi te duc eu unde vrei... am înțeles, te introduc și la primul ministru, facem noi cumva. Nu mai apelă, ca de obicei, la serviciile femeii din casă, singur își luă costumul de dimineață, de stradă, de hoinăreală (de vîjîială, îi plăcea să spună), un gri cu dungi negre discrete, cămașa albă de mătase, cravata albăstrie cu picățele, stropită cu alb, și pantofi negri, de lac. Se îmbrăcă în fața oglinzii, răsucindu-se mereu într-o parte și alta, corectîndu-și ținuta cu o cochetărie de domnișoară. Cu puțină briantină, uleioasă și cu damf de rînced, părul cărunțit și învîlvorat sub apăsarea periei de cap se ordonă după necesități, încît să acopere, măcar în parte, începutul de calviție, și prinse luciu de oțel șlefuit. Na, iată-mă și holtei, își zise Septimiu Priotu, fremătînd de nerăbdare. Indrăzni și o batistă albă, spumoasă, la buzunarul de la piept. Holtei tomnatic, se corectă amuzat de ispravă. La minister, ca și în toate împrejurările oficiale, de altfel, purta, numai costume de culoare închisă, croite bătrînește, i se acrise de ele. Tresărea la fiece zgomot al străzii. Nici că și-ar fi putut dori, în starea în care se afla, între revoltă și dorința de retractare, spăsită, un alt confident decît Rebreanu. Îi lega o relație mai veche, ce parcursese mai multe etape : prima fusese aceea de la cititor la scriitor, îl admirase pe Liviu Rebreanu încă de la primele lui scrieri, iar după apariția lui „Ion“ îl asigurase de admirația sa : Liviule, îi declarase, aici, la noi, ești un întemeietor ! ; veniseră apoi vizitele de familie, plimbările la șosea, la iarbă verde, prin pădurile din apropierea Capitalei, călătoriile prin țară și peste graniță ; în anii din urmă, de cînd Liviu Rebreanu fusese investit cu răspunderi — președinte al Societății Scriitorilor, director la Teatrul Național, iar acum director la Educația poporului, prietenia

lor de suflet se dublase cu una administrativă : Fă ceva și ajută-mă, că altfel mă scufund, cu atîția care mă pîndesc și mă pișcă, îl ruga Liviu Rebreanu, însă niciodată panicat, mai degrabă cu haz de necaz (doar el avea o operă de primă mărime, degeaba pișcăturile altora...). Rebreanu cel din „Ion" și „Pădurea spînzuraților" îl intimida, se simțea chiar mărunt și nevolnic în prezența lui. Însă Liviu, prietenul, solicitantul, confidentul era și el om ca toți oamenii, pus pe vorbă, gusta și o glumă, îi plăcea un păhărel. Nu încerca, nu făcea nici un efort să se impună în conversația cu prieteni, înșira și el vorbe, mărgele pe ață, cum se și exprimase, nu strălucea, pe nimeni dintre cei apropiați nu pusese în încurcătură cu vreo replică scînteietoare. De altfel, se și spusese că Rebreanu e tare la pagină, greu dă în clocot și se revarsă încetul cu încetul, pînă inundă tot și copleșește : în discuțiile curente, comune, e și el un ins comun. (Septimiu Priotu i se confesase nu o dată : e o alifie pe rană, știe să asculte, întremează și numai din priviri...). Liviu Rebreanu intrase, desigur, în vreo încurcătură cu Educația poporului, lipsă de mijloace, de fonduri, instituție greu de pus pe picioare, și avea nevoie de sprijin, mai ales după atacurile dezlănțuite în presă și împotriva lui, și a instituției. Ca la noi, la nimeni, admise, cu năduf, Septimiu Priotu : ranchiuna, interesele personale, răfuielile se extind nu doar asupra persoanei, ci și asupra instituției pe care o gircază respectiva persoană. Decît cu Rebreanu la Educația poporului, mai bine fără Educație. Patima oarbă, ce se dezlănțuie la cafenea și se concretizează prin memorii expediate la cabinet.

— Liviule, ești înfloritor, băiatule, exclamă, apucîndu-i umerii. Am și ghicit, ai un necaz, tu arăți grozav numai cînd te calcă necazurile. Cu Educația, așa-i ? Ce mai e pe-acolo ? Septimiu Priotu se-ndreptă repede spre vitrina-bar, de unde scoase o sticlă de coniac și două pahare. Ei, ce se mai aude pe la voi ? reveni după ce își urară noroc și sănătate. Amîndoi sorbiră cîte puțin, mulțumiți de calitatea coniacului. Cu mesa veșnic rebelă pe frunte, odihnit, elegant, Liviu Rebreanu începu să se preumble prin salon, ca într-o sală de expoziție, aruncînd priviri fugare, vrînd să descopere exponate noi. Dărăscu ? întrebă. Da, Septimiu Priotu achiziționase, cu numai două

zile în urmă, un peisaj cu moscheie de Dărăscu. Pe la noi, „nimic special, adică scandalos, fiindcă special a ajuns să fie numai ceea ce e scandalos, se-nveseli Rebreanu. Am de lucru peste cap la Educație, unde aș vrea să las roade serioase. Am cam isprăvit cu Legea Teatrelor Naționale și acuma trebuie să văd legiuirea cinematografelor.“ Septimiu Priotu îl ghici : Și n-ai bani, ți se pun bețe-n roate, totu-i anapoda... Rebreanu întinse paharul, să i se mai toarne. „Sînt supus unor atacuri murdare care atentează mereu la cinstea mea, urmăresc descalificarea mea. Zbuciumarea asta permanentă nu mai poate dura. Nici nu pot sta veșnic cu o sabie a lui Damocle deasupra capului meu, ca orice derbedeu să mă poată insulta în public fără a-i da răspunsul cuvenit. Cînd m-a instalat la Educația poporului Iosif Partheniu mi-a adus multe elogii.“ Vreau să știu ce mai are de spus acum. Ieșim ? Pe stradă treceau trei căruțe cu butoaie de gaz. Puștimea înălța zmeie. O țigancă tăbărîse cu pumnii asupra unui puradel de trei-patru anișori. Septimiu Priotu schiță un gest în direcția părculețului : toate băncile erau ocupate de bărbați în strai național, cu căciuli țuguiate. Stăteau acolo împietriți, cu privirea în gol. Pesemne că isprăviseră și țigări și merinde și gînduri.

— Capitala a fost invadată de țărani. Știai ?

— Da, confirmă, prompt, Rebreanu, aseară, pe la zece, cînd ieșeam de la Național i-am văzut... să fi fost vreo treizeci — moțăind pe lîngă ziduri și pe trepte.

— Și ? Au bombănit ?

— Da' de unde ! Cînd s-au pomenit cu atîta domnime și cuconime în jur, s-au retras de-a-ndaratelea. Nu se așteptaseră să dea peste ei atîta puhoi de lume. Erau jenați ei, eram jenați noi.

— Bine că n-a fost altfel.

— Ei, și tălică, Septimiule ! Ce să fie ?

— Iosif al nostru are o vorbă, încă din tinerețe : unde se-adună țărani, e și scînteie de pîrjol.

— Ce pot să zic ? și Rebreanu ridică din umeri, fără înnegurări. Poate că îi știe mai bine decît mine : oare nu conduce domnia sa un partid de țărani ? Pîrjol ! Eu, unul, nu mai cred în pîrjoliri.

— Măcar așa, o perpeleală.

— Posibil, nu contrazic pe nimeni. Însă, după opinia mea, vremea răscoalelor țărănești a trecut — după 1907 —, s-a dus, nu mai există condiții de răscoală și nici țăranii nu mai sînt cei de la început de secol. Gîndesc toate astea ca scriitor, precizează, ca unul ce tot vrea să scrie despre 1907, și tot amînă... nicidecum ca om politic — ceea ce, n-am fost și nu sînt, asta e treaba voastră. Fața satelor și raportul de forțe s-au schimbat, după război. În România Mare s-a făcut o reformă agrară ; țăranilor care au luptat la Mărăști și Mărășești și au învins li s-a promis atunci pămînt, și li s-a dat : este una dintre puținele promisiuni respectate la noi ; recunosc, una esențială chiar pentru destinele țării. Mai departe ? Rezultatul reformei s-a dovedit în mare măsură salutar, pînă cînd au început s-apară hibele, neajunsurile, complicațiile. Acum, mulți sîntem de acord... oare domnia ta nu gîndești la fel ? că reforma n-a fost dusă la capăt. Încă o dată se confirmă că oamenii noștri politici suferă de o veche, tare veche și grea meteahnă : aceea de a rezolva lucrurile doar pe jumătate. Cealaltă jumătate ? Cum o fi, cum s-o potrivi. Am pus noi mîna, să mai pună și Dumnezeu mila. Pe lîngă pămînt, ar fi trebuit și un ajutor material, care să susțină bunele intenții, după cum și unul moral, care să-i dea și țăranului nevoiaș puțină încredere. De unde bani să se-achite la moșier, de unde vite, unelte și semințe ? De la un an la altul au rămas în paragină terenuri întinse. Partidul popular-agrar a venit cu Legea liberei circulații a pămîntului : Să fie proprietar cine-i harnic și-n stare ! Domnia ta, Septimiule, să nu mi-o iei în nume de rău : Legea asta a fost mumă pentru unii, ciumă pentru alții, nu tocmai puțini. Să zicem că eu, Liviu Rebreanu, sînt și harnic și-n stare. Să fie de-ajuns ? Mai trebuie să am și cu ce lucra. Împroprietăriții cu părul ieșit prin căciulă și-au vîndut pămîntul pe mai nimic, pe duble de făină, un purcelus, niște bănuți. Acum s-au pomenit fără nici unele și invadează orașele, în disperare, e o goană către oraș, doar-doar s-o ivi ceva și pentru ei. Urcă în trenuri, fără bilete, de unde bani de bilet, și cine să se mai agațe de ei, cine să îndrăznească ? urcă în trenuri și colindă țara. Aud pe cîte unul : Plevușcă ! Leneși, nepăsători, împătimiți în rele ! Eu zic : Mare păcat să vorbești așa. Cînd țăranii își lasă vetrele în vreme de pace

și pribegesc, pribegesc — e semn rău pentru țară. E și un blam pentru cîrmuitori. Vînzarea de pămînt a dus la refacerea moșiilor ciuntite de reformă, dar și la apariția unei pături mai înstărite prin sate. Țăranul e acaparator cînd prinde pe altul la strîmtoare, adună, adună, iar numărul celor cu peste cinci, chiar zece iugăre de pămînt a sporit considerabil. Țăranul ajuns la sapă de lemn are azi infinit mai mulți stăpîni, îi are pe moșieri, vătafi, notari și primari și jandarmi — însă mai cîinoși decît toți pare că s-arată tocmai înstăriții peste noapte, ei au pîinea și cuțitul, îți dau de lucru, ori îți dau cu piciorul ! Poate că aceste diferențieri au avut și un efect psihologic neașteptat : invidii, umilințe, dușmănii, rupturi. Invizibile bariere îi despart pe oamenii satelor. Să zicem că eu și domnia ta, Septimiule, ne-am fi aflat cam pe aceeași treaptă. Vine și ziua cînd eu mă salt binișor, domnia ta cobori și mai jos decît erai. Cinstit, ai primi să-mi fi slugă ? ! Cine n-a prins cheag, își ia lumea în cap. Țăranii nu vor să mai slugărească la țărani. Oricum, noua configurație a satelor, noile relații, mai exact, m-au condus la concluzia că o nouă răscoală țărănească la noi nu mai este cu putință.

— Liviule, doar știi bine că și eu am colaborat la elaborarea legii cu vînzarea pămîntului... socotind că este rațional să-i favorizăm pe cei isteți și răzbătători... ei sînt un factor de progres... producția agricolă a crescut, satisface piața internă și exportul. Considerațiunile domnici tale au, desigur, un temei : de-a lungul anilor s-au ivit destule situații dramatice. Dacă le-ani prevăzut ? Fără-ndoială, doar se știe că progresul naște și frămîntări, contradicții. Unii se-nalță, ceilalți...

— Cine poate, oase roade, sintetiză, degajat Rebreanu. Cred, altfel, că asta e singura lege care ne cîrmuiește, cu adevărat. De acord cu domnia ta, Septimiule, stăm bine cu producția de cereale... exportăm...

— La prețuri de nimic, informă Septimiu Priotu. Prețul cerealelor pe plan mondial a scăzut catastrofal, ni se oferă contracte umilitoare, aici e nenorocirea. Noroc, norocul dracului ! — că anul ăsta nici nu se mai pune problema exportului : va fi cel mai greu an agricol de după război. Prietenii noștri din occident nu se mai grăbesc să ne crediteze, jumătate din terenul agricol...

— Atunci, de ce vă surprinde invazia de țărani ?

— O răzmeriță ar zădărnici orice efort... și pe plan intern, și pe plan internațional, nici unde n-am mai găsi uși deschise, încrederea de care încă ne mai bucurăm pe ici, pe colo ni s-ar retrage... noi stăm pe muchie de cuțit... echilibru fragil.

— Domnia ta, Septimiule, o ții așa, una și bună, cu răzmerițele ; vezi numai țărani ascuțindu-și coasele, îl zeflemisi prietenos Rebreanu. Iar eu, ca scriitor, îți repet : s-a zis cu răzmerițele, coasele au început să ruginească ; țăranii nevoiași, de la noi și de prin alte părți, își consumă disperarea în tăcere ; tăcerea îndelungă îi va duce la viclenie, la hoție și tîlhărie, trebuie să trăiască și ei, nu ? Am auzit pe unul spunînd : Tot e mai bine la pușcărie, că te trece în porție. E și asta o rezolvare, nu ? Crimele, jafurile, sinuciderile încep să ia proporții și la noi — ne occidentalizăm măcar pe latura asta, dacă altfel nu se poate. Ce răzmeriți ? După mintea mea și-a altora, se-anunță vremuri mai grele : domnia ta, Septimiule, uiți orașul : în societatea burgheză se pare că orașul naște revoluții. Orașul iese pe străzi, manifestează, protestează, cere schimbări din temelie, răsturnări. Vorba tălică : nu-i de conceput progresul fără contradicții. Eu aș preciza : de clasă, însă știu că lui Iosif al nostru nu-i mai surîde, nu vrea să mai audă de lupta de clasă, preferă să-i zică apărarea de clasă, fie și așa. Ne industrializăm, ne modernizăm, crește numărul lucrătorilor și crește cu țărani, ăștia ies cu steaguri și lozinci, pînă cînd...

— Exclus, cu desăvîrșire exclus. Știu că se fac tot felul de speculațiuni în privința asta și la noi, și aiurea. Însă firea noastră e structural străină ideii de revoluție. Liviule, dragă, românul e cumpănit, înțelept.

— Oare ? făcu Rebreanu, amabil-neîncrezător, ca într-o conversație lejeră, de plimbăreți : Dacă firea omului e schimbătoare, de ce n-ar fi și-a noastră ? De fapt, simplificînd, la ce se reduce criza prin care trecem ? continuă, jucînd în palmă un breloc cu chei. Superproducție, surplus de mărfuri, adică, pe de o parte, și putere scăzută de cumpărare, lipsă de bani, pe de alta. Cam așa evaluează situația un economist, un om politic. Bineînțeles că eu, scriitorul, mă simt tentat să scormonesc puțin : la ce poate să ducă lipsa de bani ? Goana după un loc de mun-

că ; nu mai sînt locuri ; se apelează la relații, se umblă cu scrisori de recomandare : pariez pe orice că din zece oameni întîlniți de noi în cale, cinci au asupra lor măcar o scrisoare de recomandare ; nici cu scrisorile astea nu se mai răzbește, dacă nu ai spate asigurat și semnătură grea ; firesc, se trece la aranjamente : intră în joc istețimea, vicleniа, minciuna, falsul în acte publice, tîlhăria.

— Poliția noastră ce păzește ?

— Cred că se păzește pe sine, asta i-a mai rămas, replică Rebreanu, evitînd nuanțele de severitate, de sentință. Cînd indivizii își pierd încrederea în căpetenii... și Iosif al nostru e chiar ultimul în care se mai pot pune speranțe... cînd se ivesc semne de zdruncinare a unui echilibru, și-așa fragil, cum bine ziceai, treptat se creează o rețea subterană de aranjamente... iar dacă fenomenul ia proporții de masă, ce folos de poliție ? Indivizii luptă cu disperare să-și asigure existența, nu mai știu de lege, de prudență, de bun-simț : unii se prăbușesc, înfundă pușcăriile, și zac acolo o vreme, cu gînd de răzbunare, alții, poate cei mai mulți, reușesc, însă, întreb eu, cu ce preț ? Au învățat o dată vicleșugul, rapacitatea, tirania, toate astea învățate rămîn. În astfel de împrejurări... cum e și cea prin care trecem azi... cele mai mari daune sînt de ordin moral. Criză economică ? Eu, ca scriitor, cred că este, în primul rînd, o criză de încredere. Și n-ar fi de mirare ca tocmai această criză pînă la urmă să schimbe felul de a fi al unui întreg popor.

— Liviule, dar astea sînt supoziții, simple supoziții. Eu, care te-am citit, te și înțeleg : cu adevărat, ai patima scormonitului, așa se și cuvine... nuanța, cît mai multe nuanțe, convulsii, conflicte, firul despicat în patru. De ce să nu-ți mărturisesc, pentru mine e un punct de vedere cît se poate de interesant. De fapt, e prima oară cînd pătrund și eu într-un laborator de creație, măcar în incintă. Altfel, dacă dă Dumnezeu un an agricol bun... dacă mai punem capăt grevelor... dacă, dacă, vezi și tu, de acest dacă depinde totul... îți garantez că în doi, trei ani, se produce un reviriment. Atunci vei avea prilejul să observi că oamenii noștri sînt aceeași, de cînd îi știm : fibră de țărani, trainică.

Potrivindu-și batista spumoasă la buzunar (deși n-ar fi fost nevoie, doar stătea bine acolo) și iuțind pasul,

Septimiu Priotu încheiase discuția, cam obositoare pentru el, totuși, admise : fiecare cu lumea lui. Altfel... Dacă Liviu Rebreanu, scriitorul, ar fi numit, fie și numai pentru patruzeci și opt de ore, ministru la economie, industrie, ori domenii, catastrofa ne-ar fi asigurată. Tot așa, dacă eu m-aș apuca de scris. Ca să vezi năzbîtie... ce poate să-l preocupe în vreme de criză pe un scriitor... firea omului nostru... rețelele subterane. Mergeau pe Cheiul Dîmboviței, către Podul Izvor. Valuri de praf, pe-aici abia acum se curăța strada. Oameni pe acoperișuri, mai reparau cîte ceva, alții pe scări, ori pe schele, curățau fațada caselor de praf, de funingine, cîte unii mai și zugrăveau, primeneli de primăvară. Se-auzi o sudalmă rea, o bufnitură, apoi un behăit : amîndoi se opriră în dreptul unei curți înguste, nepietruite, cam în paragină ; o capră legată cu o funie de gard ; și gospodarul care o ciomăgea cu sete ; capra doar behăia, stins, altfel stătea cuminte la bătut, întocmai ca la muls. Rebreanu se apropie de portiță, gata să intervină, însă prietenul său îl apucă îndată de brat și-l trase de-acolo : Mahala, zise Septimiu Priotu. Cum ar veni : nu-i de noi aici. Însă Liviu Rebreanu mai să se-ntoarcă din drum : Eu înțeleg să-ți bați nevasta cînd... ce mai știu eu cînd... să bați o vită de povară, care nu trage. Dar o capră ? Domnia ta Septimiule, ai mai văzut un om să-și deșeleze capra, și încă priponită ? Cotiră în direcția Cișmigiului, tăcuți, ferind bălțoacele ce se înșirau de o parte și de alta a liniilor de tramvai. Oare știți dumneavoastră unde-i o potică ? se-auzi din urmă un glas de femeie. Era o țărancă tinerică, rumenă în obraji, cu bucle mari de păr auriu ieșindu-i de sub broboadă. Vino cu noi, o îndemnă Rebreanu. Stai în coada noastră, o instrui, blînd, Septimiu Priotu. Gardul Cișmigiului dinspre Schitu Măgureanu era asaltat de țărani : cei mai mulți urcaseră pe parapetul de beton, încît să poată privi pînă departe, pe aleile din interior, și se țineau strîns, cu amîndouă mîinile, de grilajul de fier. Traistele, petrecute pe după gît, le atîrnau pe spate.

— Și dacă ți-aș zice că nu mai sînt ministru ?

— Ei, cum așa ? întrebă Rebreanu, fără să se alarmeze vădit, (oricum, ar fi fost să piardă un sprijinitor). Domnia ta, Septimiule, ai obiceiul să mă fierbi și-abia după...

după... să mi-o trîntești : Nu mai sînt ministru. Cum nu mai ești ? Remanieri ? N-am auzit, nu s-a zvonit.

— Ieri după amiază am avut o întrevedere de nici trei minute cu Iosif al nostru. Și dacă mă retrag ? i-am zis. El mi-a propus un răgaz de-o noapte. Așa se explică, printre altele, că nu mai sînt la minister. (Septimiu Priotu se răsuci înspre femeia care-i urmase, neabătut : Aici ! și indică o farmacie.) Liviule, cinstit, mai cinstit ca oricînd : mi-e frică să mai fiu ministru. Tocmai acum, cînd alții dau din coate și se-nghesuie, ca la panoramă, eu plănuiesc să dau bir cu fugiții, așa se cheamă. Voi, din afară, vedeți ce se petrece la suprafață... și lucrurile vi se par mai mult, ori mai puțin insuportabile, îngrozitoare... criticați, vociferați, blestemați, ei-și ? Eu, Liviule, eu sînt acolo, înăuntru : cu Iosif al nostru în frunte am dat țara pe mîna altora ; capitalul străin înseamnă : alții, străini de nația română. Au existat niște rațiuni, poate că nici n-am mai avut de ales, în sfîrșit, justificări se pot găsi. Împrumuturi, proiecte, investiții, pînă cînd ne-au prins într-un năvod : încearcă să mai scapi. Eu, ministru aici, am experți, consilieri de prin alte părți : au venit în control ; banii lor, dreptul lor de a ne cere socoteală ; noi chibzuim una, ei vin cu propunerile lor de redresare, șomaj, restrîngeri, constrîngeri. Ei vor să-și scoată banii, noi trebuie să scoatem sufletul din om. Ce părere ai ?

— Și dacă te retragi domnia ta o să fie mai bine ?

— Indiferent cine mi-ar lua locul, situația rămîne aceeași, prăpastia se adîncește. Iosif al nostru se încăpățînează într-o singură direcție, capitalul străin este singura salvare, trebuie să mai rezistăm un an, cel mult doi. Am avut destule discuții, ne-am înfruntat, ne-am și porcăit, iar ne-am dat mîna, tovărășie veche.

— Dacă înțeleg eu, domnia ta, Septimiule, te gîndești mai mult la obraz... iartă-mă... doar fiecare ținem să ieșim în lume cu obrazul curat... cît se mai poate. Eu, ce știu cu ce să te sfătuiesc ?

— Atunci, să te-ntreb altfel : Ce-ai face în locul meu ?

— Greu de spus... nu m-am închipuit ministru... funcțiile pe care le-am avut... le mai am, sînt așa... Altfel, tot scriitor... Cred că aș merge mai departe, cu orice risc, se animă Rebreanu. Înainte, cu încredere. Domnia ta, Septimiule, oricum ești implicat în toate programele și legiu-

irile. Cînd ai purtat un steag, mergi pînă la ultima bătălie. Dacă e de căzut, atunci să cazi. Iar ce va fi de judecat, să judece alții.

Paza la președenție se întărise cu soldați în termen, toți înalți, găligani, cu arma la picior, flăcăi de prin sate, tare mîndri că le era dat să apere un prim-ministru, și cîțiva agenți în civil, cam stafidiți, morocănoși, cu fața umbrită de pălării pleoștite, și parcă trași în jos de pardesiele croite pe corp și lungi pînă la călcîie. Înșirate strîns, unul în spatele celuilalt, cu roțile din dreapta săltate pe bordură, cinci autocamioane formau un fel de baricadă în dreptul intrării principale ; circulația pietonilor pe trotuar fusese interzisă. Înăuntru, însă, era o atmosferă calmă, de lucru, dar mai ales de conversație lejeră, cu poante culese de prin cafenele (îndeosebi replicile de haz de la Capșa erau repetate și răsrepetate aici, după cum erau forfecate, clănțănite și articolele din presă, cu aluzii, ori necuviințe — din punctul lor de vedere — la adresa cabinetului ; acum intrase la puricat pamfletul semnat de Șeicaru). Înalții funcționari nu se prea omorau cu hîrtiile, rareori mai pomeneau de urgențe, arătînd mai multă tragere de inimă pentru chestiunile de protocol, primiri, însoțiri, banchete. La apariția unui ministru toți afișau zîmbetul și formulele de rigoare, fiți binevenit, este o cinste pentru noi, cu ce vă putem fi agreabili ; poftiți, sigur că da, pe-aici, pe-aici, excelența sa tocmai a intrat într-un consiliu... Anticamerele se umpleau de solicitanți, industriași, bancheri, deputați, prefecți de județe, prințese, consoarte de mărimi. Miniștri, chemați, ori cerînd ei întrevedere cu primul ministru, erau conduși într-o sală-restaurant, unde li se serveau, pe gratis, băuturi răcoritoare, bere, sandvișuri, prăjituri, cafea. Iosif Partheniu nu mai avea ore de audiențe, telefoanele, scrisorile de recomandare îl agasau, știu că nimeni nu vine aici să-mi dea, toți vor să-mi ceară, se întreținea mai pe îndelete cu doi, trei consilieri, chibzuia, hotăra, se răzgîndea, amîna ; cu miniștrii era ceva mai binevoitor, îi primea, îi și asculta, însă cu ochii pe ceas. Acum se adîncise în lectura unui buletin strict-secret-confidențial, întocmit de Direcția siguranței, cuprinzînd relatările unor agenți — ce dăduseră o raită pe la Londra și Paris — cu privire la activitatea (și intențiile, se preciza) Prințului Carol Caraiman.

Activitate ? mocnea Iosif Partheniu, subliniind cu roșu, ici-colo, cîte un rînd : plimbări pe Coasta de azur, un popas la Monte Carló, cu pierderi considerabile la ruletă, banchete, participarea la o expoziție culinară, împreună cu doamna Lupescu, partide de pocher — și o intensă corespondență cu diferiți sprijinitori din țară. Intenții ? Prințul Carol Caraiman rîvnea la tronul României, după ce ani la rînd făcuse declarații publice că niciodată nu se va mai abate pe-aici, și nici nu se vrea cap încoronat. Numai de dragul lui Septimiu Priotu nu și-ar fi întrerupt lectura (nimic de zis, pasionantă). Însă prezența lui Rebreanu în anticameră îl obliga : așadar, încuie buletinul strict-secret într-un sertar, se uită la ceas, cinci minute, cel mult șapte, să mai respirăm și noi, își zise, și trecu în camera de relaxare, de ațipiri. Septimiu Priotu abia mai avu răgaz să-i strecoare lui Rebreanu : Încearcă să te abții de la comentarii nefavorabile, în nici un caz să nu-i zici de starea morală a populațiunii, mai iartă și tu, e sensibilizat la limită. Iosif Partheniu înaintă doi, trei pași cu brațele întinse ; lui Rebreanu îi apucă amîndouă mîinile și i-le strînse ușor ; lui Septimiu Priotu îi arse un ghiont amical ; părea pus pe șotii. Dar nu-și invită musafirii să ia loc.

— Am parcurs legea teatrelor, i se adresă lui Rebreanu. Unde și-au spus cuvîntul specialiștii, luminații, nu e cazul să mă amestec eu.

— Deci, cu voia domniei voastre, să-i dăm drumul !

— Ei, nu, încă nu. Mai sînt niște furci. Așa-i la noi, mereu se ivesc obstacole... mde ! moară veche, macină greu... oricum, nu te neliniști, totul are să fie în ordine.

— Mă bizui pe asigurarea ce îmi dați, se înclină Rebreanu.

— Dacă n-ar mai fi și alții, deasupra mea, pe lîngă mine, mai jos de mine... făcu Iosif Partheniu dezolat. (Își duse palma la frunte, ca de oboseală, ori vrînd să-și amintească de ceva) : Spune-mi și mie, Septimiule, cum ai reușit să ieși din încercuire ?

— Eu ? Nu pricep, excelență, se nedumeri, protocolar, Septimiu Priotu. Mi-a pus careva gînd rău ? Sau...

— Credeam că ai dat mai de dimineață pe la minister

— Domnul Rebreanu a avut amabilitatea să-mi facă o scurtă vizită acasă, apoi ne-am preumblat, încoace... doar îmi promiseserăți o întrevedere.

— Ai manifestație la minister, dragul meu. Manifestație de protest, peste două sute de lucrători de la „Metalurgica". Nimic grav, doar vociferări. Am dat dispoziție să nu fie bruscați. Se pare că nici nu e cazul.

— Da, e vremea protestelor, gafă ministrul.

— E dreptul omului... dreptul oricui să-și spună păsul... nimic neobișnuit pe-aici, pe la noi, se strădui Rebreanu s-o mai dreagă. Nu prea cunosc perioade de acalmie. Și poate că nici nu sînt de dorit... întotdeauna ele ascund ceva... prevestesc.

— Iară să-i mulțămim pe toți nu mai stă în puterea noastră, interveni, dezarmat, primul-ministru. Eu, unul, nici nu mai nutresc asemenea ambiții, m-am lecuit pentru totdeauna : acum știu că izbîndă fără sacrificii nu e cu putință. Nemulțumiri... numai de nemulțumiri aud zi de zi... nimeni nu vrea să mai observe că într-o privință ne-am săltat. Ați promis, nu v-ați respectat promisiunile, ni se reproșează, de parcă totul ar depinde numai de noi. Partidul vostru e în destrămare, ne strigă opoziția. Cum am strigat și noi cînd la cîrmă erau liberalii, ori alții ca ei. Mde, partidele sînt și ele cum sînt.

Era rîndul lui Rebreanu să gafeze :

— Am auzit pe un mai tînăr profesor de psihologie... făcînd o remarcă nu lipsită de adevăr : Partidele nu se întăresc la guvern, ci în opoziție. La guvern se toceșc.

— Asta să ne fie toată grija, se-năcri Iosif Partheniu. Măcar de ni s-ar da prilejul să ne tocim cît mai des. Își vîrî degetele în buzunarul jiletcii, dar nu mai scoase ceasul — era suficient și numai gestul pentru ca cei doi să-i înregistreze intenția de a se retrage în cabinet. Totuși, alunecînd cu privirea în direcția lui Septimiu Priotu hotărî să-i mai acorde cinci minute : Cu domnia ta, Septimiule, mai am de convorbit. Pe Rebreanu îl conduse doi pași, pînă la ușă : Știu că întîmpinați greutăți la Educație... greutățile începutului. Vom chibzui, desigur, la alocarea de fonduri. Îi strînse mîna : Oare n-ar fi potrivit să înființăm și la noi un minister al culturii ? Mai treceți pe-aici, doar ați promis să nu mă dați uitării... și... vă sînt recunoscător.

Încă o expediere, o umilinţă, de fapt, sau, poate, o izbîndă ? se întrebă Rebreanu, în timp ce părăsea clădirea, salutat cu respect de înalţii funcţionari. Venise aici cu un dosar, planuri de organizare, acţiuni, neajunsuri, o cerere de suplimentare a bugetului, nici nu apucase să deschidă dosarul, practic nu rezolvase nimic. Pe de o parte, nimic, pe de alta, totul : un minister al culturii, în perspectivă, desigur. Şirul de autocamioane se lungise, apăruseră şi trei pompieri cu furtunuri de apă, şi poliţişti spilcuiţi, cu chipiele trase pe ochi. Preşedinţia se baricadase.

2

Cîte, pe ziua de azi ? se interesa Iosif Partheniu, către orele serii, cînd funcţionarii preşedenţiei se aflau în posesia informaţiilor cu privire la evenimentele nu neapărat mai importante, ci mai aparte, mai deosebite, petrecute în cursul zilei. Cîte ? însemna, în primul rînd : cîte sinucideri în Capitală. Că nu trecuse şi n-avea să treacă zi fără agăţări de grindă, aruncări de la etaj, un glonte în tîmplă, asta îi era limpede, şi era o lege. Primul ministru voia să ştie numărul celor ce îşi puneau capăt zilelor, după cum şi pricinile care îi îndemnau, mai ales pe cei tineri, sau încă în putere, să recurgă la un gest disperat. Erau zile cu numai cinci sinucideri. Altele cu douăzeci şi cinci, ori chiar treizeci. Psihologii, experţii erau chemaţi să dezlege ceea ce lui Iosif Partheniu i se părea a fi o adevărată enigmă : procentul cel mai crescut de sinucideri se înregistra tocmai în zilele însorite, calme, de ce ? Doar gîndurile negre vin pe vreme ploioasă, mohorîtă. După obicei, sinucigaşii lasă cîte o scrisoare, cîteva rînduri, o explicaţie, dar şi o justificare pentru cei apropiaţi ; cercetînd aceste scrisori de adio, poliţiştii de la moravuri, medicii legişti, procurorii nu mai întîmpinau cine ştie ce dificultăţi în stabilirea cauzelor ; iată că vechiul obicei era încălcat, prea puţini dintre sinucigaşi se mai osteneau să pună mîna pe condei. Unii, ce-i drept,

nici nu știau să scrie. Cîte, pe ziua de azi ? — cîte tîlhării, spargeri, înjunghieri, violuri. Cîte pe ziua de azi ? — cîte conflicte de muncă, manifestații de stradă, cu steaguri, fără steaguri, memorii către autorități, trimiteri la urmă. Piața ? — dacă țăranii mai aduceau mărfuri. Falimentări ? Încarcerări ? Ordinea pe timp de noapte : unde dorm *ei* ? — adică, *ei*, țăranii ce invadaseră orașul. Dormeau în sălile de așteptare de la Gara de Nord, prin parcuri, pe lîngă statui, pe sub poduri, în piețele mai mari și bine luminate, la uși de biserici, în curți de spitale, pe Dealul Mitropoliei. În zona Prahovei, la petrol, se găsește de lucru și se cîștigă binișor. La Constanța, în port, e nevoie de hamali. La Brașov se zice că traiul ar fi mai ușor. Să fie îndrumați, discret... indica Iosif Partheniu. Agenții siguranței se străduiau în fel și chip să-i îndepărteze pe țărani de Capitală : mergeți în Prahova, e de lucru pentru toți, faceți un drum pînă la Constanța, mai vedeți și voi țara. Era greu să-i urnești, de parcă aici dăduseră și ei, în sfîrșit, de bine. Pentru un bănuț, de-o țigară, de-o bere, mai cărau lăzi, butoaie, saci cu ciment. Dar nu se grupaseră, nu manifestau pe la președinție, ori ministere, doar cutreierau orașul, pașnici, cu teamă de polițai, cu respect pentru portarii galonați și ofițeri. Aici, la președinție, se adunau toate informațiile de peste zi și noapte ; treaba funcționarilor era să facă o selecție riguroasă, ce prezintă, și ce nu, vreun interes ; primul ministru manifesta preferință pentru veștile rele, căci, știind noi suferințele populațiunii, și cîte — cam prea numeroase — dereglări se produc, mai ușor ne este a interveni. Dacă i-ar fi stat în puteri, cu un singur gest, ori printr-o decizie i-ar fi scăpat de rele pe toți. Eu nu țin binele pentru mine. Sînt gata să-l dau oricui, numai să-l am. Averi nu strînsese, moșteniri n-avea cui să lase, locuia la hotel, folosea destul de rar automobilul președinției, purta aceleași costume din urmă cu ani, mînca puțin și nu tocmai pe alese. Dau tot... Nu mai era nimic de dat, dar situația se agrava de la o săptămînă la alta, oameni necăjiți, ori descreierați (poate tot din pricina necazurilor) își curmau viața, băncile dădeau faliment (e, cu astea mai treacă-meargă, mai toate aparțineau liberalilor), multe fabrici erau nevoite să-și închidă porțile, șomajul creștea, mii de țărani pribegeau. De ce ?

voia să știe primul-ministru, de ce ieșiseră țăranii din matca satelor ? Era întrebarea lui cea mai chinuitoare : de prea mult bine — nu ; atunci, în ce conzistă răul ? mă rog domniilor voastre să-mi tălmăciți, se adresa consilierilor. N-au bani. O, dragii mei, dragi, dară țăranii de cînd e lumea-lume nu primesc leafă ! Ei au produse, iar din produse ies și banii. Dacă permiteți, excelență, ceі care-au plecat de-acasă nu mai au pămînt. Cum se face că nu mai au ? Înseamnă că l-au înstrăinat : de ce ? și unde-s banii ? Excelență, există și părerea că anumite forțe potrivnice... anarhice... i-ar fi stîrnit... Mă rog frumos, acele forțe n-au și ele un nume ? Stînga, excelență, mișcarea de stînga. Iosif Partheniu dădea semne de iritare : Exagerațiuni ! Cine vrea să-și scoată faimă din durerea noastră ? Nimeni să nu-și atribuie merite mai mari decît are nici în fapta bună, nici în fapta rea. Mișcarea de stînga ? Dară noi ce păzim ? Roatele de voinici au închis porțile satelor, să nu mai pătrundă agitatorii roșii... Adăugă, pentru sine : La blestemății se pricep ei și fără să-i îndemne alții ! Cu grea mîhnire admise că migrația țăranilor poate fi un blam la adresa lui și a guvernului. Dacă nu cumva și o formă de protest... Ei, ce se mai vîntură prin tîrgul nostru ? Ascultînd relatările consilierilor, rele, numai rele, i se-năcrea sufletul. Am căzut în hazna, își mai zicea uneori. Din prea mari ambiții, de-a ne vedea la cîrmă, dintr-o greșeală de calcul, din ce ? Doamne iartă-mă ! și strivea cîte o înjurătură cu preciste. Experții îl preveniseră că economia europeană va cunoaște o criză cu efecte zdruncinătoare, ce se vor răsfrînge nemilos și asupra României, iar a guverna în astfel de condiții e mai mult decît riscant. Totuși, Iosif Partheniu nu rezistase tentației de a prelua conducerea. Vine puhoiul, prăpădul ? Ei, și ? Încercăm a-i sta împotrivă, le riposta experților. Cu toate forțele noastre. Cu bătrînească noastră înțelepciune. Să vină alături cine mai are o speranță. Nu își contrazise experții în previzările lor cu privire la alte țări europene, dar își îngăduie să rezerve României o soartă mai aparte. Criza are să lovească acolo unde sînt mai multe mașini și mai puțină pîine. Or, noi ne știm cu o economie agrară în plină ascensiune. Sătenii noștri nu vor ajunge șomeri, iar tot omul de-aici își va avea pîinea asigurată. Cu pîine și cu apă se poate trăi.

Ce ne rămîne de făcut, este să ajutăm pe bravii noştri gospodari... La primele semne de accentuare a şomajului, Iosif Partheniu sugerase expedierea peste graniţă, îndeosebi către Franţa, a mii de lucrători. Experţii noştri căutau pieţe de desfacere a forţei de muncă. Franţa, Italia, Germania. Cîteva săptămîni la rînd, trenuri încărcate cu şomeri români se îndreptară către marile capitale europene. Numai că, peste tot, situaţia se schimba în rău, şi numai în rău, aproape de la o zi la alta. Vameşii de la punctul de frontieră Curtici dădură de ştire că primii o sută cincizeci de şomeri trimişi în Franţa, unde li se promisese, şi vreo două, trei săptămîni chiar li se asigurase cîte ceva de lucru, reveniseră în ţară, fără bilete de tren, fără bagaje, numai cu ce aveau pe ei. Tot mai bine era acasă. Mai bine ? Emisarii guvernului reuşiră să încheie mai multe contracte pentru export de cereale. Bancheri din America, Franţa, Germania se oferiră îndată să ne împrumute condiţionat : ei dădeau banii, ei impuneau şi soluţiile de redresare. Iosif Partheniu întîmpină greutăţi, unii dintre cei mai apropiaţi colaboratori, pînă la un punct, dovedindu-i-se acum împotrivă : fără şovăire trecu la remedieri (din prietenie, pe Septimiu Priotu îl iertă — deocamdată). Ţara asta nu se lasă, ori nu poate fi condusă !

Blestemată fie politica asta ! În august, trecut, la numai cîteva zile după masacrul de la Lupeni (fuseseră ucişi 31 de mineri, iar alţii, cu zecile, răniţi), Iosif Partheniu convocase cabinetul, gîndind că nu trebuie să mai scoată nici o vorbă, doar să ridice mîinile în semn că se predă, şi astfel să lase locul altuia, tot din partidul său, dacă nu mai vrednic, măcar mai puţin amestecat în eşecuri şi drame : Cu mîinile curate ! (Dar ale mele, mîinile mele, cum sînt ? În cine am tras eu ?). Teribilă ofensivă se pornise atunci împotriva lui şi a cabinetului : Dl. Iosif Partheniu are mîinile pătate de sînge ! declarau fruntaşii liberali. Din nevoia de limpeziri, de eliberare din gheara atîtor coşmaruri, propuse d-lui Vintilă Brătianu o întrevedere neoficială şi în afara oricărei publicităţi. Declar în faţa Celui de Sus, a istoriei, dar şi a conştiinţei mele : Nu eu, primul ministru al ţării, am ordonat foc. Nici ministrul de interne. Nici prefectul de Hunedoara. Ştiţi la fel de bine ca şi mine că a fost o

conjunctură nefericită, mai presus de putința noastră. Dl. Vintilă Brătianu : De prisos toate detaliile ce ați dori să-mi înșirați. Vina, marea vină este a guvernului : masacrul s-a petrecut sub cîrmuirea domniei voastre. Dator erați să ameliorați condițiile de lucru. Iosif Partheniu : Este adevăr în ce spuneți, și n-am pretins vreo absolvire de păcat. Pe de altă parte : Oare mai e nevoie să precizez că societatea minieră „Solgatarjan" aparține unor acționari de la București și Budapesta ? Și cine sînt acționarii noștri, dacă nu magnați liberali ? Dl. Vintilă Brătianu : Acționarii nu pot fi confundați cu un partid. Iosif Partheniu : După cum nici noi cu niște ucigași !... Totuși, acuzațiile continuau, nimeni nu mai avea răbdare să nuanțeze vinovățiile, poate nici dorința, această dramă a Lupenilor fiind și un prilej de acerbe controverse politice. Iosif Partheniu se retrase într-o mutenie alarmantă pentru colaboratori : Începutul sfîrșitului ? Procesul Lupenilor, încurajau sfetnicii, are să spulbere suspiciuni și învrășunări. Neîndoios, adevărul își va face loc, încet, încet și sigur. El clătina din cap a grea mîhnire și zădărnicie : La noi, fiecare cu adevărul lui ! Proces ! Și nu se va spune care că tot noi am dirijat din umbră și acest proces, ca să ne fie spre izbăvire ? ! Pentru prima oară, lui Iosif Partheniu i se păru că și-ar fi descoperit vocația penitenței : Dacă sortit mi-a fost drumul Golgotei, am să-l urc ; dacă cei de azi mă gonesc cu pietre, cu speranță îndrăznesc a-mi îndrepta gîndul către cei de mîine. Viitorul, viitorimea ! Ptiu, ptiu, ptiu, pici, Satano ! Pînă la Dumnezeu te mănîncă sfinții. Pînă la viitor te dă gata ziua de azi. Așa-i la noi, așa. Ambiția, vanitățile și acel neadormit demon al confruntărilor răbufniră salvator, obligîndu-l să-și țină mîinile la spate. După încheierea ședinței de cabinet, plecă de la președinție pe jos, neînsoțit, cu geanta sub braț, sprijinindu-se într-o umbrelă veche, decolorată. Dacă oamenii noștri o duc atît de rău, dacă traiul pe la noi a devenit cu adevărat insuportabil, atunci nimic mai firesc decît să-mi iasă vreo cîțiva în cale și să mă ia de guler, ori să-mi dea în cap. De ce nu ies ? Parcurse Calea Victoriei dar și străzi lăturalnice, se vîntură mult, căutîndu-și parcă nenorocirea, sfîrșitul grabnic și tragic. Multora le era cunoscut din portrete, de la întruniri, după carica-

turile din ziare. Şi înalţi funcţionari, şi nevoiaşi, întîlniţi în drum, îl salutară cu respect (poate cu un prefăcut respect, dar ce mai contează nuanţele ?). Nimeni nu îl incomodă în vreun fel, doar o femeie în vîrstă i se plînse că băiatul ei, însurat, cu trei copii, nu mai are de lucru din toamnă : Iosif Partheniu scoase din servietă un carnet, desprinse o foaie şi scrise cîteva rînduri către patronul unei fabrici. Amărîta de femeie vru să-i sărute mîna. Am rezolvat cu un şomer, de mîine-poimîine ăsta intră în leafă, ne mai rămîn vreo trei sute de mii, după ştiinţa mea, dacă statisticile sînt cît de cît exacte. De ce nu se repezeau ţăranii înşiraţi pe lîngă ziduri de case, de ce nu se repezeau cu pumnii, ori măcar să-i strecoare o jalbă ? Unde ne sînt ciomăgarii ? se impacientă Iosif Partheniu. Admise : oamenii noştri sînt paşnici, iar greutăţile vieţii îi amuţesc şi-i istovesc de tot. Atentate, la noi ?! Cît despre Cel de Sus, se ştie, nu bate cu bîta. Cel de Sus... unde, sus ? Amăgire şi prostire popească : aici, jos, pe pămînt, se leagă şi se dezleagă toate. Ajuns în apartamentul de hotel (păzit de agenţi, de altfel tot hotelul se afla sub pază severă), ceru o cană cu lapte şi o felie de pîine neagră, apoi se întinse pe canapea, cu ochii în tavan, după obicei. De ce nu ridicase mîinile, la şedinţa de cabinet ? Aşa m-am născut eu, ori aşa m-a condamnat cineva, veşnic să oscilez între ambiţia de putere şi dorinţa de eliberare, de repaos, îşi mai zise. Bunic în satul meu din nord, cu mustăţi stufoase, răsucite şi trei nepoţei pe genunchi se înţelege că aş fi avut mai multă tihnă, poate şi mai mulţi ani. O, dar sînt atîţia bunici ! A fost să fie altfel. Se vede, ţara ducea lipsă şi de unul ca mine. Căci ţara îşi alege şi îşi pregăteşte cîrmuitorii. Eu am venit în împrejurări potrivnice şi mie şi ţării. Am adîncit prăpastia ? Statuie ştiu că n-o să-mi faceţi. Însă o mulţumire de pe urma strădaniilor, eşecurilor şi legiuirilor mele tot o să aveţi, curînd. Criza, cît să mai ţină criza ? Un an, cel mult doi. Atunci veţi deschide ochii, de voie, de nevoie, şi va trebui să admiteţi că ţara, în ciuda atîtor zvîrcoliri şi năprăzne, a ieşit întărită. Loviţi în mine, loviţi acum, cît am mîinile legate. Mii de ţărani îmi retrag încrederea : Nu mai sînt Iosif al lor ! Dar sînt, încă mai sînt al meu. De ce n-am ridicat mîinile ? Să se ştie : Nu-mi stă în fire ! Pribegesc ţă-

ranii noștri ? Inima mă doare, cugetul e treaz : la protest se cere a răspunde cu protest ! Înapoi, la matcă. Dacă nu aveți de lucru pentru voi, lucrați pentru alții. Stăpîni și slugi ? Nu știu dacă Dumnezeu a vrut așa, dacă el i-a împărțit pe oameni în avuți și sărăntoci, în diriguitori și supuși ; știu doar că așa e în lumea noastră. Cîteva zile mai tîrziu, Iosif Partheniu își expedie experții peste graniță să contacteze oameni de afaceri, fabricanți, miniștri, șefi de guverne : împrumuturi din toate părțile, indiferent de dobînzi, de condiții. Străinii să poftească încoace. Poftind, au să-și dea seama repede că sîntem țară bogată și solvabilă. Dacă alții nu îl mai încurajau (dimpotrivă), Iosif Partheniu se încuraja singur — cum să lași hățurile, odată ce le-ai apucat ? —, hotărînd să mai facă puțină ordine, să-i îndepărteze, adică, din preajma lui pe toți colaboratorii ce prea tare se văicăreau. Nu acceptă demisia lui Septimiu Priotu, drept e că nici acesta nu insistă cine știe ce, însă după numai două săptămîni se descotorosi de el prin remanieri, procedeul obișnuit, să-i fie păcătosului de învățătură. Ce se mai aude prin urbea noastră ? După ce înregistra veștile proaste, mereu nedumerit de cum sporea, scădea, apoi iar se sălta procentul de sinucideri, Iosif Partheniu tînjea după o snoavă, o replică, ceva care să-i favorizeze măcar cîteva clipe de relaxare. Consilierii erau întotdeauna pregătiți cu întîmplări de la „Capșa", noutăți de la „Cărăbuș", amanți prinși în flagrant, dar și unele comentarii, usturătoare, se-nțelege, la adresa regenței și a Casei regale. Iosif Partheniu instituise cenzura, interzicînd orice aluzii ce ar fi fost să umbrească în vreun fel prestigiul coroanei. Am așezat pe Tronul țării un băiețel ciufulit, cu trei constipați în jur, își mai zicea în sinea sa, nemulțumit de relațiunile cu regența : Oare nu-i de preferat un Carol Caraiman, fie el și mujeratic și aventurier ? Căci sărac de minte n-a fost și nu e... De mai bine de un an întreținea legături destul de strînse cu Prințul Carol, însă numai prin emisari și corespondență, nu dăduseră față. În după-amiaza zilei de 26 aprilie reveni în țară, dintr-o misiune secretă, de mare încredere, Tiberiu Paulian, tînăr și ilustru conferențiar la Facultatea de drept, pretendent la mîna Corneliei Baroga, dar asta mai anii trecuți, și mai mult din îndemnul

lui Iosif Partheniu. În cele două săptămîni petrecute în Franța, Paulian avusese patru întrevederi, de tatonare, cu Prințul Carol, fusese invitat la un prînz, prilej să o cunoască și pe doamna Lupescu, precum și la o escapadă automobilistică, de o zi și o noapte. Iosif Partheniu lăsă la o parte orice alte treburi, cît de presante ar fi fost, și îl primi. Eu îmi rezerv dreptul la un ceai de mentă. Tiberiule, tu ce bunătăți poftești ? Tînărul conferențiar ceru permisiunea să aprindă o țigară, atît, și nimic mai mult, pe unde umblase se ghiftuise cu de toate. Amîndoi erau la fel de nerăbdători, unul să afle, celălalt să spună. Iosif Partheniu își îngăduia să fie și puțin circumspect : dacă mai tînărul său prieten prinsese prea mare simpatie pentru Prinț, ori, dimpotrivă, i se-năcrise de el ? încît impresiunile, deci și relatarea, să stea sub semnul subiectivității ? Ca orice om tînăr, pe deasupra și lipsit de experiență în aranjamentele de culise, desigur că Tiberiu Paulian era ușor de influențat. Tocmai de aceea se gîndi că trebuie să fie mai mult anchetator decît interlocutor, căci de concluziile ce avea să tragă depindea și soarta lui.

— Dragule, Tiberiule, dacă ai întîrziat peste program, punînd la grea încercare bătrînească noastră curiozitate, ce poate să însemne ? una din două : ori ai răzbătut anevoie la Prinț, ori l-ai îndrăgit prea tare.

— Chiar a doua zi m-a primit, informă Paulian.

— Presupun, așadar, și alte întîlniri.

— Încă trei, apoi un prînz, o excursie.

— Iată că ne-am luminat ! exclamă Iosif Partheniu. El își scoase haina și își descheie gulerul tare. Abia acum, mai degajat, se punea el pe nuanțări : Iată că se confirmă cea de a treia ipoteză a noastră, pe care de mai multă vreme o ținem în rezervă : Prințul este abordabil, acceptă tratativele, deci, deci, Tiberiule ? deci, Printul stă ca pe jar... aici s-a trădat.

— Cred că Prințul nici nu mai are prea multe de ascuns : dorește să se-ntoarcă în țară. Nu mi-a declarat-o deschis, precizează Paulian, însă toate discuțiile cam în direcția asta au bătut.

— I s-au făcut și alte propuneri ? Cine i-a mai întins mîna ? Liberalii nu și-l doresc... liberalii ăștia una mai știu, să ne tot amenințe cu războiul civil. Ceilalți ? Puzde-

rie de partide și toate, șleampăte. Situația Prințului depinde acum de noi, numai de noi. Dacă îi dăm avizul, dacă îi facem și invitațiunea...

— Impresia mea este că s-ar putea să ne pomenim cu Prințul aici și fără vreun aviz. Mai pe ocolite, s-a referit și la o atare posibilitate.

— Cum așa ? Ca persoană particulară, turist ?

— Am înțeles că mizează pe firea noastră schimbătoare... a populațiunii, vreau să zic... azi așa, mîine altfel. E de-ajuns să se știe că a sosit în țară... în acel moment apar și adepții. Cu desăvîrșire, n-ar fi exclusă o coaliție a mai multor partide periferice : de adunat, ceva tot se-adună... iar agitațiunea crește de la o zi la alta.

— Dragule, Tiberiule, eu sînt om bătrîn și multe am văzut. Îmbrăcă haina, își încheie gulerul, pretextînd că în birou se făcuse răcoare. Firea noastră schimbătoare... Abia au trecut patru ani de cînd oamenii noștri politici... și mai puțin politici... au aplaudat regența. Iar să bată din palme ?

— Prințul este la curent cu tot ce se petrece aici, mai informă Tiberiu Paulian : m-a surprins cu tot felul de amănunte... știe ce se discută, în ședințele de cabinet... are statistici cu privire la starea agriculturii, industriei și comerțului... mi-a vorbit despre ultimele afaceri cu terenuri petrolifere... citește mai toate ziarele, citește și cărți... m-a dus în bibliotecă să-mi arate volume de Teodoreanu, Sadoveanu, Arghezi, apărute recent... Prințul pare, poate că și este, îngrijorat sincer de accentuarea crizei. Trebuie să se intervină prompt și eficace, e nevoie de reforme, în folosul tuturor, mi-a repetat mereu.

— Ce fel de reforme ?

Prințul, în principiu, dar și în multe chestiuni de amănunt, este de acord cu politica ce promovați : viitorul aparține țărilor cu economie agrară, iar orientarea excelenței sale, primul-ministru, nu mai poate fi pusă azi sub semnul îndoielii, mi-a declarat. Capitalul străin trebuie să contribuie întîi și-ntîi la modernizarea agriculturii, a satelor noastre. Industria și comerțul să se bizuie pe bancherii liberali. Mare pagubă nu-i dacă și industria și bancherii or să dea faliment. Vă rog să rețineți : Prințul n-are să i accepte la cîrmă pe liberali, în ochii lui nu prezintă nici un fel de garanții. De profitat, se înțelege că o să

profite de pe urma lor : banii n-au miros. Prințul se va lansa în afaceri de anvergură. Însă din crezul politic n-are cum mai fi clintit. Acest crez ne este apropiat, favorabil.

— Dragule, Tiberiule, domnia ta, de fapt, nu-mi vorbește de un prinț, pretendent la tron, ci de un rege. Domnia ta îl și vezi uns, instalat, încoronat.

— Cam așa stau lucrurile, se grăbi să recunoască Tiberiu Paulian. Prea multe dubii nu mai am : prințul Carol va fi... într-un fel și este... regele Carol. Mi-e oarecum penibil să vă destăinui... totuși... a respins sugestia noastră de a face parte din regență cu un gest indecent. Cum, adică, a izbucnit, după cîteva clipe, eu, tatăl, să fiu sfetnicul lui mucea, copchilașul meu ? După care, mai rezonabil, s-a apucat să-mi explice, pe îndelete, că o țară cu regență nu mai e de luat în seamă.

— Și doamna Lupescu ? i-ai fost prezentat ?

— Am avut și plăcerea asta, o dădu pe zîmbet Tiberiu Paulian. Distinsă, amabilă, probabil și focoasă. Cine a spus că are pe necuratul în ea prea tare n-a greșit. N-am abordat chestiuni politice, după cum nici eventualitatea revenirii Prințului. Modă, raliuri, expoziții de artă, literatură și filozofie, mi s-a părut o persoană îndeajuns de instruită. Oricum, pentru mine este limpede că Prințul nu se va desprinde pînă la sfîrșitul zilelor de doamna Lupescu.

— Are o soție, prințesă. Dacă va urca pe tron...

— Soția va fi regină, amanta-amantă.

— Iar noi, toți, de rușinea lumii, conchise Iosif Partheniu. Condiția noastră este una : doamna Lupescu să nu mai calce pe-aici. Ai fost limpede în expunerea domniei tale ?

— Poate chiar prea limpede. Totuși, n-a dat semne de iritare, dimpotrivă, a fost prima oară, în convorbirile noastre, cînd a plecat ochii și a tăcut îndelung. În cele din urmă, a rugat să vă transmit că nu se va întoarce în țară însoțit de doamna Lupescu. Sînt convins că o vreme, vreo cîteva luni, însă nu mai mult, își va respecta cuvîntul. Iar într-o bună zi, o să ne pomenim aici și cu doamna Lupescu.

— Domnia ta, Tiberiule, cum ai decide ?

— I-aș da avizul, cît e de partea noastră. Căci și firea prinților poate fi schimbătoare.

— Pe Cornelia noastră ai mai văzut-o ?

— Pe stradă, și numai din întîmplare. Ne-am zîmbit, am glumit, e tot drăguță și spirituală. Altfel, cu părere de rău trebuie să vă spun că o pricep și mai puțin.

— Eu, unul, deloc.

Oare să mi-l pregătesc de urmaș ? Iosif Partheniu împlinise șaizeci de ani, au fost, s-au dus, își zisese, cîți or mai fi ? se întrebase, ai lui trăiseră mult, peste optzeci, dar nu în îmbîcseală de oraș, departe de oraș, în lărgămînt, printre poieni și livezi, îngrijind de gospodăria lor, și nu de o țară, totuși, anii încă n-ar fi fost o povară, îi mai duci în spinare, te mai duc și ei în cîrjă, poate că singurătatea, cu vălmășagul ei de gînduri nimănui împărtășite pînă la capăt, să-i grăbească sfîrșitul, o comoție, un atac de cord în miez de noapte, eu am să mor noaptea, își mai zisese, dar nu în somn, n-are să-mi fie moartea ușoară, pe trezie și în zvîrcoliri ; niciodată, nici măcar în adolescența-i de licecan ferchezuit, marcată succesiv de exaltări și prăbușiri, cu o primă, crîncenă dragoste fără speranță, el nu își pusese sufletul pe masă, cum se spune, numai siesi se spovedise ; viața politică îl transformase în sfinx : Am ajuns să mă feresc pînă și de mine însumi, își mai zisese. Nici eu n-am voie să mai știu ce se petrece cu mine, nu cumva să mă trădez. Acum, în prag de bătrînețe, uneori se trezea tînjind după viața de familie, cu nevastă, copii și nepoți, nevasta, cum ar fi ea, mai gospodină, mai sclifosită, de voie, de nevoie tot îți mai oblojește vînătăile, rănile, copiii și nepoții te mai leagă de ziua de mîine. A fost să fie altfel, se resemna, spulberînd închipuiri duioase. Totuși, cine îi va continua strădania ? Nu avea de lăsat moștenire averi, domenii, săracii care au să vină la pomana mea tot săraci au să și plece. Cui să predea frîiele ? cine credincios i-ar fi și vrednic s-ar dovedi să-i apere și numele și crezul ? De numeroși prieteni mai tineri se înconjurase, pe cîțiva dintre ei cu discreție și tact îi iniția în tainele conducerii (taine să fie ? se întreba, și — dacă sînt — ce folos că le dezlegi, cînd țara asta nu se lasă condusă, cînd totul e buimăceală și neprevăzut !), însă de hotărît nimic nu hotărîse, era o chestiune mult prea delicată, să mai aștepte, deci. Pertractări, tergiversări, să mai vină o zi, să mai treacă o noapte, cu astea își făcuse faima, și mulți îl acuzau de inconsecvență, indecizie, neputință (sfinxul s-a sclerozat),

treaba lor, dar și neghiobia — tot a lor, el chibzuise mult, ajungînd la părerea că unele lucruri se rezolvă cel mai bine atunci cînd se rezolvă de la sine. După îndelungi tărăgănări și răfuieli, mocnite, ori directe, învinge cei mai puternici. Supraviețuire, prin selecție riguroasă. Poate, își mai zicea, poate că asta este soluțiunea prielnică, singura prielnică regenerării noastre. Să mi-l pregătesc de urmaș ? se mai întreba el, în vreme ce Tiberiu Paulian îi relata, cu lux de detalii, palpitante, ce-i drept, escapada automobilistică la care luase parte : Prințul conduce ca un dement... iertați că-mi îngădui.. am mers mai mult pe două roți. Prea zăltat, încă necopt, îl cîntărea Iosif Partheniu, se aprinde ușor, vorbește și cu fața, cu mîinile, îl ghicești de la distanță, îl stăpînești de aproape, n-are ascunzișuri. Mulți să-și facă iluzii că am să-i înscăunez, cînd va fi să fie ; pînă la sfîșiere să se lupte între ei ; noi, de pe margine, vom trage unele concluziuni.. Altfel, corect, îl asigură de recunoștință pe Tiberiu Paulian : După atîtea bîjbîieli, o certitudine, în sfîrșit, știm doleanțele Prințului, dar le mai știm și pe-ale noastre. Dragule, Tiberiule, ai să mai faci un drum... Își reaminti, de justificare, o înțelepciune cam discutabilă, din bătrîni : Mai bine cu rău, decît fără rău. Mai bine cu un prinț flușturatic, decît fără prinț. Niciodată Iosif Partheniu nu apărase persoana suveranilor, a membrilor familiei regale, ci ideea de monarhie, tronul (chiar dacă de la acest tron ne vin multe rele). Mai întîi, cîteva chestiuni de principiu : înapoierea prințului, ce se voia pribeag prin lumea mare, și nu era decît un aventurier, presupunea preparative riguroase și îndelungi, pe parcursul a cel puțin un an de zile, timp necesar, în primul rînd, pentru a retușa, pe cît posibil, imagine ce o lăsase în conștiința publică românească, imagine, aprecia Iosif Partheniu, de-a dreptul deplorabilă ; mai trebuia stabilit un protocol : cine îl va întîmpina la gară, ori la aeroport ? Condiție : în prima etapă, de după sosire, se va mulțumi cu rangul de prinț-regent. Șeful de cabinet anunță că o delegație de lucrători greviști de la „Metalurgica“ dorește o convorbire cu excelența sa primul ministru. Iar „Metalurgica“ asta, înregistră, strepezit, Iosif Partheniu. Era cît pe-aci să-i reproșeze șefului de cabinet : În țara asta mulți urlă cu lupii. Văd că acuma vor să urle și la mine. Observ că

pînă și domnia ta mă iei drept altul, patron de fabrică, președinte de arbitraj, ministru al muncii. Își iertă, totuși, subalternul, știind că și asupra lui se exercită presiuni, minut de minut, și din toate direcțiile, iată că vrea să răzbească încoace și periferia, asta era o noutate, mai degrabă o neobrăzare, nu aici se rezolvau conflictele de muncă, nici chestiunea cișmelelor, doar știi bine că agenda prea încărcată nu-mi permite să mă întind la taifas, îi zise șefului de cabinet. Apropiindu-se de una din ferestrele cabinetului, privirea îi stărui asupra camioanelor ce baricadau intrarea : Dispun să mișcați hărăbaiele astea de-aici. Hărăbaie ? se nedumeri, de unde pînă unde ? El se folosea de un vocabular sărac, însă exact, eficient. Cine are intenționea de-a ne lua cu asalt, să poftească. Șeful de cabinet se retrase, de-a-ndăratelea, spre ușă : Conflictul de la „Metalurgica“ aduce mari daune economiei, îndrăzni, deschizînd un dosar. Producția mai multor fabrici a fost paralizată, exportul... Iosif Partheniu îl concedie cu o mișcare din sprîncene. Acceptase întîlniri cu lucrătorii, însă numai în campanii electorale, pe cînd se afla în opoziție. Promisese sprijin, în parte, măcar, se și ținuse de cuvînt, adusese legiuiri noi — iar rezultatul ? grave, manifestații de protest. Cu cît le dai mai mult, cu-atît se reped mai tare, limite nu cunosc. De unde să le mai dau ? și ce să le mai dau ? Iosif Partheniu își bătea buzunarele cu palma, nu avea nici un bănuț asupra lui, poate să le dau leafa, am s-o fac și pe asta. Oricum, „Metalurgica“ devenise punct nevralgic, acolo se simțea infiltrație comunistă ; nu deținem dovezi certe, raportau agenții ; ei, dovezi, ce nevoie mai era de ele, cînd îndîrjirea mărturisea totul ? Căci există atitudini specifice numai comuniștilor, subliniase Iosif Partheniu în repetate rînduri, cu toți ceilalți s-a putut ajunge la un modus vivendi, cu ei nu, niciodată, căci ei, comuniștii, una vor, să ia în stăpînire și averi și suflete, și pe toți să ne bage la un cazan. Se-auzi huruit de motoare, camioanele se urneau greoaie, lăsînd în urmă suluri de fum vîrtos. Un țigan-corturar cu o căldărușă de alamă în spate, cu lingurile de lemn într-o mînă, cu sticla în cealaltă, țiganca și cinci prichindei străbăteau piațeta. Că tare se mai plodesc și ăștia.

Dimineața, pe la șase și un sfert, îl trezi unul dintre agenții de pază de la hotel : jos, la intrare, unde ar fi

fost să oprească automobilul prezidențial, se și înființaseră (așa zise agentul : se înființaseră !) cinci grevişti de la „Metalurgica“, destul de curățel îmbrăcați, ca de primire, desigur, tăcuți și întunecați : Inspectorul Crăiniceanu de la poliție aștepta dispoziții, dacă să-i împrăștie acum, ceva mai tîrziu, ori să-i lase. Iosif Partheniu își înăbuși un căscat ; brrr, făcu, de parcă l-ar fi luat cu frig ; eu să mă ocup de toate ? să dirijez pînă și pe inspectorii de poliție ? dară, atunci, de ce-i mai plătesc ? pînă și ăștia, inspectorii, îmi pretind mărire de lefuri, altfel... altfel, ce ? ei, da, aș vrea s-o văd și pe asta, o grevă de polițai. Strada-i a tuturor, îi zise agentului, dacă aceia vor să stea pe stradă, eu, unul, nu-i împiedic. Veni apoi un alt agent să-ntrebe dacă n-ar fi mai potrivit să tragă automobilul la intrarea din spate. Eu n-am urcat și n-am coborît decît numai pe scara principală, replică, vexat, primul ministru. Ieși din hotel neînsoțit și se-ndreptă spre automobil posac, împungînd asfaltul cu vîrful umbrelei. Eu, dragilor, nu sînt de la registratură, nu înregistrez memorii... le zise celor cinci, care-i țineau calea. Odată instalat pe banchetа din spate, își regretă iritarea, nu era tactic să bruscheze indivizi și-așa bruscați și întărîtați de alții ; deschizînd gemulețul din stînga, făcu semn unuia dintre grevişti să se-apropie : Treceți pe la președinție, îi zise. Și reținu că omul, încă tînăr, zdrahon, de să-l pui la cărat pietroaie, avea o față ca de ceară : opinteală grea și zeamă lungă... Într-o primă fază, greva de la „Metalurgica“ se potolise după numai trei, patru zile, prin satisfacerea unor revendicări privind condițiile de muncă, și nu salarizarea. Creșterea prețurilor, la început de primăvară, cum era de prevăzut, reactualizase și agravase conflictul : era prima oară cînd lucrătorilor grevişti li se alăturau și supraveghetorii ; asta, tocmai într-o perioadă cînd fabrica avea mai numeroase comenzi ca oricînd ; moment prielnic șantajului, nu-s proști degeaba, cum se spune, strîng cu ușa cînd trebuie ; amenințau cu greve de solidarizare și alte fabrici. Năravuri mai vechi pe-aici, pe la noi, nu lucrez dacă nu-mi dai, oamenii noștri știu să pună condiții, întîi să le-asiguri de toate, să-i întrebi și de sănătate, și-abia după, după, ehe, binevoiesc a mișca un deget. Pe masa de consiliu — trei buchete de flori, însoțite de cărți de vizită și scrisori de recomandare. I se transmiteau prin șeful

de cabinet pînă la douăzeci de buchete de flori pe zi, flori cîntate, descîntate să mijlocească o audiență și s-aducă noroc. Rareori își aruncă ochii pe cîte-o carte de vizită. Către seară, după ce se ofileau, florile erau aruncate la gunoi, iar cartonașele, scrisorile se adunau în teancuri legate cu sfoară. Dispuse : Cei cinci delegați de la „Metalurgica“ să fie conduși în sala-restaurant, rezervată demnitarilor, băutură să nu li se dea, doar ceva demîncare ; acolo să stea și să-nfulece, sub ochi de agent. Pentru prima oară, Iosif Partheniu se angajă direct în aplanarea unui conflict de muncă. Experți, miniștri, alți intermediari nu-i mai erau de vreun folos. Greva de la „Metalurgica“ este spre paguba patronatului, în egală măsură și a țării întregi. Mișcarea lucrătorilor din alte fabrici, în semn de solidarizare, poate agrava situația, determinînd o epidemie de greve și numeroase tulburări de stradă, cărora din nou va trebui să li se facă față cu forța armelor, ceea ce nu mai este de admis. Ca de un zid se izbi de înverșunarea patronatului de la „Metalurgica“ : nici o concesie nu mai era posibilă. Ba i se mai aduse și acuzația că promovează o politică discriminatorie, protejînd cu legiuiri bizare, cel puțin bizare, capitalul străin, în defavoarea comerțului și industriei autohtone. Legiuiri bizare, cel puțin bizare ?, prin această formulă cît de cît protocolară —, își tălmăci îndată Iosif Partheniu, voiau să spună : legiuiri trădătoare. El, primul ministru, era un vînzător de țară. Ei, patronii liberali, marii noștri patrioți. Cei cinci delegați, raportă șeful de cabinet, refuzaseră mîncarea, sub pretext că n-aveau cu ce achita nota de plată. Cînd li se explicase că aici totul se servește pe gratis, motivaseră că ei au mîncat mai de dimineață, acasă. De nimic nu se atinseseră. Dar ceruseră voie să fumeze, și fumau țigări răsucite de ei, cu foaie de ziar, tutun de cea mai proastă calitate, nici un demnitar nu voia să mai întîrzie în sala-restaurant. Să se preumble pe-afară, la aer curat, indică Iosif Partheniu. Iar acum, dragule, intru în consiliu cu mine însumi. Nimeni, nimeni... da ? Pe parcursul a vreo trei ore, șeful de cabinet înregistră proteste din partea a zeci de industriași din Capitală și din țară, toate cam în aceeași termeni și rostite pe același ton brutal, opozant : primul ministru să nu mai intervină direct în conflictele dintre patroni și greviști, cu înțelegere

pentru cei din urmă, cu părtinire, căci nu excelența sa dă banii. Și să rețină excelența sa că industria românească, așa cum se prezintă, este factor de progres. Singur în cabinet, Iosif Partheniu cerceta ultimele oferte ale unor bancheri și industriași străini ; Ford, marele Ford, regele neîncoronát al automobilelor, se arăta gata, pregătit să asfalteze toate șoselele din România în timp de un an : cerea, în schimb, dreptul de a construi o mare uzină de automobile în zona Constanței — pătrundere pe piața europeană, adică. Păcat doar că pe noi, primii-miniștrii, nu domnul Ford ne ține în funcțiune, ci alți domni, de pe-aici... îi era și silă să mai rostească numele unor industriași autohtoni. Să fie aduși... Îi primi pe cei cinci în sala de alături, programînd o întrevedere de numai două minute. De fapt, nici nu le îngădui să înainteze decît vreo doi, trei pași, mai mult lingă ușă îi ținu, în picioare.

— Domnilor, spre marele meu regret, nu am nici o veste încurajatoare pentru domniile voastre. Personal am încercat tratative cu patronatul. Am întîmpinat un refuz categoric. Cam asta ar fi.

— Atunci, continuăm greva, anunță purtătorul de cuvînt.

— Eu n-am să vă fac nici un îndemn, în nici o privință. Cum credeți, așa să vă purtați, așa să vă apărați. Dacă e să mai lungiți greva, și totul se petrece în liniște, aveți asigurarea mea că nu vom trimite soldați.

— De ce nu ? Ba să vină și să tragă. Isprăvim mai repede, în cîteva minute ne seceră pe toți.

— Cum îți zice domniei tale, om nechibzuit ?

— Dragostin Vasile.

— Ai și domnia ta o soție, copilași ?

— Am soție, lucrătoare, și doi copii de școală.

— Gîndește la ei, la toți. Și ferește-i de mai rău.

— Iertați, că sînt și eu amărît : Ce poate fi mai rău ?

— Chiar așa ? tresări Iosif Partheniu. Ați împietrit de tot ? Atunci, unde mai e speranța ? unde convingerea că într-o bună zi domniile voastre, lucrătorii, o să stăpîniți această țară ? Totul, chiar totul s-a năruit ? Ziceți așa : Cîte rele, să se spele... Și rugați-vă împreună cu mine să nu mai fie vărsare de sînge în țara asta. Scoase ceasul din buzunarul jiletcii : Acum, mergeți sănătoși.

3

Dumneata tușești, tinere. De ce tușești ? Din pricina tusei rebele, care îl zguduia noapte de noapte, și mai cu înverșunare către dimineață, cînd, măcar pentru alții somnul era mai dulce, în ultima lună de zile schimbase trei gazde, numai subsoluri cu igrasie și mansarde cu gîndaci, de pe Negustori pe Italiană, apoi Novăcești lor, b-dul Carol. Preferase casele cu etaj, greșeala lui : tocmai în aceste case, unde locuia lume mai multă, poate și mai nevricoasă, căci viața la etaj, fără lăngămînt, fără grădiniță de flori este mai apăsătoare, tocmai aici tușitorii erau mai indezirabili ca oriunde. O tuse de la subsol trece prin pereți și plafoane pînă la acoperiș ; una de mansardă străbate pînă la subsol ; ai tușit de două, trei ori mai cu nădejde și i-ai trezit pe toți ; dacă mai tușești încă o dată, cam după vreun sfert de oră, cînd ar fi să-i fure somnul pe locatari, noaptea s-a dus, toți se reped să ia hapuri, bat în pereți, vociferează, umblă pe scări, bocănesc și înjură, cerînd să fie liniște. De la sine înțeles, un tușitor mai este și suspectat de boli grele, transmisibile : oamenii se feresc, își feresc mai ales copiii — și proprietarul este luat din scurt, dacă nu îl dai afară, azi, chiar azi, plecăm noi. Astfel, Sabin Vergu, studentul în litere, fusese nevoit să se îndepărteze puțin de centru, pînă pe Ghioculuí, o străduță cotită ce dădea în Mihai Bravul, aici erau numai case cu parter, cele mai multe acoperite cu șindrilă (abia acum își făceau loc tabla, dar mai ales țiglele), avînd în spate, înspre grădini, anexe gospodărești, cotețe, cocini, cîte o șură, mici ateliere de tîmplărie, și privata din scînduri spoită cu var pe dinăuntru și acoperită cu carton gudronat. În această parte a ei, și mai încolo, înspre Obor și Pantelimon, Capitala avea aspect de tîrgușor nevoiaș, însă viața era mai agitată decît în tîrgușoarele noastre, uneori de-a dreptul trepidantă, cînd se punea la cale o afacere mai de doamne-ajută, cînd se făceau nunți și botezuri, ori se lățeau zvonuri cu demolarea. Sabin Vergu picase aici într-o joi pe la prînz, cînd strada Ghioculuí și străzile din jur, patru, sau cinci, erau cutreierate de doi bancheri străini, unul american, al doilea neamț (bancherii în persoană să fi fost ? poate

doar misiții lor...) ; cei doi, bărbați între două vîrste, americanul deșirat și zîmbăreț, pufăind din trabuc, neamțul rotofei și sever, cu sticla-nfiptă sub pleoapa stîngă, se preumblau prin cartier cu o birjă, oprind ici-colo, notînd cîte ceva pe o planșetă. Aici, pe locul a sute de case, avea să se construiască o mare fabrică de zahăr, cît să îndulcească toată Europa, se zvonise. Alții, printre care și măcelarul Timofte (el o rupea acceptabil pe nemțește), pretindeau că ar fi vorba de o fabrică de avioane, cu peste trei mii de lucrători : ne ia pe toți, cu mic cu mare, și ne bagă direct în meserie ; din prima zi ne dă cîte o șalopetă, un rînd de haine și ghete, două perechi, că-i mult de alergat, s-avem ce rupe. Și adăpost ? căci oamenii la adăpost se gîndeau mai întîi. La bloc, toată lumea la etaj, ridică americanii zeci de blocuri, cu ascensoare, vîj-vîj, toată ziua poți să te fîțîi, sus, jos. Și găinele, porcii, caprele ? cum să urci găinile la etaj ? Cînd ai leafă de meserias nu-ți mai trebuie găini, iei de la piață, totul de la piață, așa fac ăia din occident (iar Capitala României era amenințată cu occidentalizarea, cum am mai spus). Să facă la ei, acolo, mai ziceau oamenii. Nimeni pe-aici nu-și imagina viața fără găini, capre și purcelușI. Cînd se tăiau aici purcelușI de lapte era mare zarvă, se dădea sfoară-n țară și se chefuia trei zile, cu taraf și damicele de pe Mihai Bravul. Purcelușii de lapte treceau una-două, ce s-alegi din ei, însă mai rămînea ideea ca atare, am tăiat purcelușI, pe ideea asta se îndopau toți cu mezeluri, ceapă și cartofi — și beau de toate, rachiu, bere, vin, secărică, lichioruri, vișinată, spirt diluat, amestecate, cum le veneau la pahar. Zvonul cu fabrica de zahăr (ori de avioane) se stinse după numai două zile, bancherii aceia găsind un alt teren, prin Cățelu, și viața reintră în obișnuit, părînd că nimeni și nimic n-ar mai reuși s-o scoată din această matcă a ei, fixată odată pentru totdeauna. Părintele Manole, care se retrăgea de cîte ori se abăteau bancheri pe-aici, de teamă să nu-l tragă de limbă, să-l iscodească despre enoriași, adică, își făcu apariția cu crucea în mîna dreaptă, evanghelia în cealaltă și patrafirul pe umăr, ca un sac gol : Toată nădejdea este în bunul Dumnezeu, alinătorul, și-a primului-ministru, măsluitorul ! propovăduia părintele Manole, ca de obicei. El nici nu știa prea bine cine-i la cîrmă, cine-i prim-ministru, și nici nu-și dorea

să afle ; vorba asta, cu Dumnezeu și primul ministru, o prinsese mai în tinerețe de la un episcop, și o repeta de cîte ori i se părea potrivit; cu ea își deschidea drum, peste tot. De altfel, aici în cartier, la numai trei, patru kilometri de Palat, de președinție (unde se făcea și se desfăcea politica), se știau puține despre mersul politicii : unii o țineau pe-a lor, că la guvern ár fi tot liberalii (dovadă că lucrurile merg atît de prost, aveau ei un dinte mai vechi pe liberali) ; alții îi bănuiau pe conservatori de toate nelegiuirile, de scumpete, mai ales, ăștia, conservatorii, sînt cărpănoși ; popular-agrarii, cu Iosif Partheniu al lor, încă nu intraseră în atenția cartierelor, ei aveau treabă mai mult cu satele, degeaba se tot puneau afișe cu popularii, nimeni nu le citea, ori, dacă își aruncau ochii pe ele, îi confundau pe populari cu Partidul poporului (cel condus de mareșalul Averescu, ei da, ăsta da, Averescu era o figură, Mărăștii și Mărășeștii, însă la guvern nici el n-o brodise...). Deși, pe undeva, toți intuiau că viața lor, în bine, ori în rău, ține de politică, de primari, deputați și miniștri — politica era aici în afara preocupărilor curente, sau era mai mult motiv de discuții în răspăr, de relaxare : oamenii din cartier pricepuseră că nu le este dat să fie nici primari, nici deputați, iar politica trece pe lîngă ei, fără să-i întrebe, și nu se mai omorau să pună ei țara la cale, aveau de încîlcit și descîlcit altele, mai presante. Cam de două ori pe an, de obicei înainte de Paște, de Crăciun, se arăta pe-aici și un deputat, însoțit de funcționari de la primăria de sector ; deputatul era un om bătrînior, blajin și cu bune intenții, mai anii trecuți promisese cișmele, asfalt, acum pomenea de sistematizarea cartierului, casele să fie toate pe o linie și cam la aceeași înălțime (cine să le urmească mai într-o parte sau alta, cine să le mai înalțe, ori să le reteze ? se-ntrebau oamenii), și de canalizare, toate gospodăriile trebuie să aibă apă curentă, de la robinet. Funcționarii notau, desfășurau schițe, căzdeau pe gînduri, costă enorm, poate așa, dacă ar contribui și cetățenii, ei, cetățenii, se-nvoiau cu lucrul, să sape șanțuri, s-aducă piatră, însă cu banii, ehe, cu banii era mai greu, cine mai văzuse bani ? cîte unul se jura cu mîna pe inimă că nu mai văzuse (nu că nu avusese, nu-i numărase), nu mai văzuse bani de luni de zile, banii trag la alții, mai cu lipici. Toată nădejdea e la bunul Dumnezeu, alinătorul, și la

primul-ministru, măsluitorul, propovăduia părintele Manole. Nici el nu mai scotea bani de la enoriași, nu-i scotea direct, adică, în schimb, de pe la nunți și botezuri, de la împărtășanii și înmormîntări (aici se murea binișor) se-ntorcea acasă încărcat cu de-ale mîncării — găini, rațe, ouă, fructe, cîte-o șunculiță, butii cu brînză, produse de tot felul, pe care se străduia să le valorifice în Piața Oborului, ori pe marginea șoselei Mihai Bravul, ceva tot ieșea. În ciuda tusei și a palorii din obraji, Sabin Vergu fusese acceptat de familia Costea, gazdoaia, aflînd că e din Ardeal, de unde era și dînsa, promise îndată să-l aibă în grijă ca pe băiatul ei. Desigur, o interesau banii, cît mai mulți bani : Sabin Vergu îi plătise chiria și laptele, cîte doi litri de lapte zilnic, pe două luni înainte. Soțul lui madam Costea fusese lucrător la drumuri și poduri pînă în urmă cu vreo șapte ani, cînd suferise un grav accident (șchiopăta, copiii din cartier îl strigau : șchiopîrlanul !), acum era măturător de stradă, se posomorîse rău de-o vreme-ncoace, se închisese în el, însă de pahar nu se-atingea, tot era ceva, pe alții trebuia să-i aduni de prin șanțuri. Al meu e regățean, nu i-a stat mintea la carte, poate că e și mai greu de cap, și uite ce-a ajuns, vai de el, vai de noi, se căinase madam Costea. Iar Sabin Vergu, studentul în litere, candidat la examenul de licență, își zicea : O, de s-ar putea să facem schimb, să fiu eu șchiopîrlanul mai greu de cap, măturător, un tînăr măturător de stradă, șchiop-șchiopîrlan, altfel sănătos... Cine moare cu mine ? Ei, hai, cine se oferă ? întreba, și mai ales se-ntreba Sabin Vergu, de parcă alte nedumeriri n-ar mai fi avut. Amîndoi plămînii ciuruiți, caverne ; cît zăcuse în spital medicii îl văzuseră și la plămîni, nu mai existau dubii : deci, sentința se rostise, condamnare la moarte, pe cînd execuția ? Constatarea medicilor, adusă lui la cunoștință întîi mai pe ocolite, apoi, la insistențe — franc, sec, profesional —, îl paralizase, o zi și o noapte nu vorbise, nu mîncase și nu se dăduse jos din pat. Tentativa de sinucidere eșuase în mod lamentabil. După o injecție calmantă, medicul de salon se așezase pe marginea patului și-i trecuse palma de mai multe ori peste fruntea îmbrobonată : Ei, tinere, de la etajul întîi vrei dumneata să te faci țăndări ? Abia te schilodești, vino-ți în fire. Totul e ca dumneata să vrei să trăiești. Sînt destui care mai scapă și de

boala asta. Du-te dumneata profesor într-un sătuc de munte și bea mult lapte de capră. Pînă la ieșirea din spital prinsese trei kilograme în greutate și se ținea acceptabil, arăta a om sănătos, doar tusea, tusea îl trăda. Obsesia îi rămăsese : Cine moare cu mine ? Era, mai degrabă, un reproș adresat celor din jur, societății : el se sacrificase pentru alții, învățase, îndemnase la revoltă și provocase revolta, dăduse în vileag crime și cîinoșenii, fusese atacat mișelește, bătut, schingiuit — și cine se solidarizase cu el, cine îi întinsese o mînă, vin, sîntem alături de tine, nimeni : de ce nu manifestaseră lucrătorii în apărarea lui ? doar el, numindu-l pe ucigașul bătrînului negustor Weiner, îi absolvise de o bănuială ; de ce poliția clasase dosarul crimei îndată după sinuciderea lui Mucenicu, fostul său prieten, ucigașul, cu, sau fără voie, cînd mai erau atîția implicați în crimă, incitatorii ? Cine mai moare cu mine ? Mucenicu murise înaintea lui, în arestul poliției, iar foștii tovarăși de cafenea îl acuzau acum pe el : Tu, Sabin Vergu, tu l-ai dus la moarte, cu turnătoriile tale ! Cine să-ți ridice statuie ? Din cafenele era pus pe fugă, iscoadă ; colegii de la facultate îl evitau, poate mai mult din pricina tusei ; Catrina dispăruse din Capitală, îndată după publicarea scrisorii lui, pesemne că se ascunsese la părinți, ori la neamurile ei din Ardeal, și reapăruse la facultate și pe bulevard la brațul unui coleg ; prieten îi era, sau paznic ?. Așa se pomenise singur, erou fără glorie, vremea trecea nepăsătoare pe lîngă el, nici măcar un brînci nu-i dădea, cu alții avea treabă, alții la rînd, ca la moară. Gloria lui, foc de paie, una-două se stinsese, ieșise de pe rol. Cine moare cu mine ? Tușind, învăța mult, zi și noapte ; cu licența în buzunar, poate că ar fi reușit în cele din urmă să obțină un post de profesor, de dascăl, într-un sătuc de munte, acolo era sănătatea, era viața lui, două examene le și luă cu felicitări, mai avea unul, nimic de speriat. Timofte, măcelarul, stătea mai tot timpul în fața prăvăliei, pe un scăunel, și ascuțea cuțite ; așa, să fie ascuțite, cînd o fi să aibă nevoie de ele ; vînzare nu mai făcea, de unde bani de o fleică ? acum răzbise primăvara, oamenii se umflau cu verdețuri. Iubiții mei fii sufletești, nu vă sinucideți : Dacă tot nu v-ați agățat pînă azi, mai amînați cu o zi, îndemna Timofte, înveselit. Ziua de mîine poate fi una cu noroc : cîștigi la loto, îți ridici o căsoaie și

îți comanzi automobil ; bei un vin și mai înecî un necaz ; gînești o duduiță, și-n loc să-ți tragă o palmă, individa îți face semn, vino. Ziua de mîine, mereu și mereu la ziua de mîine să te gîndești, don' profesor, că ai știință la scăfîrlia matale, eu am tărîțe într-a mea, și tot nu mă las. Tușești ? Ei, și ce dacă tușești : Nici cu alții nu mi-e rușine. De murit, să știi dumneata că se moare toamna și primăvara, însă dacă sari hopurile astea — au să te-ngroape ghiuj bătrîn. Nici tinichigiii — nenea Surduc, din vecini e tinichigiu — nu mai sînt solicitați ; cu ce mai e de făcut, dedres, fiecare se descurcă pe cont propriu, ori amînă, și asta e o soluție, să amîni pentru cînd ți-o da mîna. Nenea Surduc se-abate mereu pe la crîșma „Select", acolo se bea numai pe bani gheață, nu pe găini, pe curci, pe ouă, ca prin alte crîșme de cartier, și-atunci se tot duce, se uită cum beau alții, și tot revine, capsat : Scoate bișțarii, tu, iubițico ! îi strigă nevestei — care se și pune pe rîs, ca la comandă : Ei, tu, bișțari ? Hă, hă, hă, de unde iubițelule ? Abia către seară, cinstit de unul, de altul, nenea Surduc reușește să se-ntoarcă de la crîșmă cam pe două cărări, matol, cît de cît matol. Greu se mai îmbată omul, azi, trebuie, trebuie bișțari, pe cînd înainte vreme, pe cînd eram și eu tinerel, ploua cu rachiu și ningea cu spumă de bere. Cînd e treaz, Surduc e bolnav de diaree, mereu fuguța la umblătoare, cum trage un rachiu i se și strînge stomacul și dă în constipație, între două rele el preferă constipația, nu te aleargă. Dai și mie de făcut o reparațiune, ceva ? se roagă Surduc, în dreapta, în stînga, se-agață de om, se milogește. Dacă acoperi cu tablă, îți garantez eu coperișul, suta de ani te ține. Nu, omul acopere cu țiglă. Peste drum de familia Costea își construiește casă un lucrător de la „Metalurgica", Dragostin Vasile. Dacă tot e în grevă (sau, cum se spune prin cartier, cu ironie de oameni resemnați : nea Ghiță contra, căpos pe banii nevestei...), Dragostin se gîndise să profite de timpul liber, altfel, nedorit : mai întîi, plătise o căruță care să-i aducă piatra, adunată de el, cărămida, frămîntată și arsă de el, uneltele de lucru — sape, casmale, tîrnăcoape —, niște scînduri, cîteva grinzi pentru tavan, apoi trecuse la măsurători, bătuse țăruși, întinsese sfori, săpase un șanț de vreun metru jum'ate adîncime, jum'ate lățime și pusese piatra de temelie — căci el era și arhitectul și con-

structorul casei sale. Cum pe-aici bîntuiau și mînă lungă, iar materialul de construcție avea mare căutare, Dragostin dormea pe șantier, pe un pat de scînduri și de paie, acoperit cu o pătură destrămată, dormea iepurește și nu tușea. Unsprezece greviști de la „Metalurgica", și ei meșteri la de toate, veniră aici în revărsatul zorilor : pînă-n amiază fundația era gata, pînă-n seară zidul de cărămidă se înălțase la vreun metru ; a treia zi, către asfințit, isprăviră și se cinstiră ; casă la roșu, cu trei încăperi, bucătărie și baie, nu le venea oamenilor din cartier să-și creadă ochilor, casă ridicată în trei zile ; însă mai grea decît mirarea le era nedumerirea : cameră de baie, aici în cartier nimeni nu avea baie, de unde apă, care să vină la robinet ? Dragostin își avea planurile lui, cu un puț absorbant și țevăraie prin pereți, cum văzuse la alții, de prin Chitila. Apărură alți meșteri, pricepuți la tîmplărie : în încă trei zile, ei fixară acoperișul, ramele ferestrelor și ușile. Și iată că după atîta zor lucrările se împotmoliră, pe șantier mai rămăsese, de pază, Dragostin, proprietarul. O dată pe zi, pe la prînz, dădea pe-aici o femeie voinică, bărbătoasă, cu un coș de nuiele pe braț ; ea întindea pe treptele casei pagini de ziar, peste paginile acelea un șervet, apoi scotea din coș pîinea, oala cu ciorbă, crătița cu iahnie de fasole, ori sarmale, două farfurii, tacîmuri, o sticlă cu apă, două cu bere ; soții Dragostin prînzeau pe treptele casei, în văzul lumii. Cine trecea, la dorea poftă bună, iar ei mulțumeau frumos. Na, că și ăsta s-a înecat la mal, mai zicea Timofte, măcelarul. Toate ca toate, da' finisajul ne omoară : aici trebuie bani. Știu eu destule căsuțe din astea prin care șuieră vîntul. Ehe, greu la deal cu boii mici. Știai că grevistul nostru a avut o înfățișare cu primul ministru, care-o fi ? L-a primit ăla, să dea față, tu ești tu, eu sînt cine sînt, da' nu i-a întins mîna. Ehei, cînd te poftește un prim-ministru, da' nu-ți dă lăbuța dumisale, e mai rău decît dacă nu te-ar pofti. Era pe la prînz, și tocmai soseau trei căruțe cu țiglă, alte trei cu var nestins, bulgări. Timofte, măcelarul, se holbă îndelung : Io-te-te ! Ei, vezi, don' profesor, cine poate, oasé roade. Și se concentră asupra cuțitelor de tăiat carne : de atîta ascuțit, se subțiaseră și se împuținaseră. El, însă, ce să facă ? altă treabă nu mai avea. Timofte contrazicea imaginea clasică a măcelarului, umflat, mușchiulos, cu mus-

tăcioară, și suflecat, veșnic suflecat, mînjit cu sînge pînă la coate, Timofte era înalt, costeliv și puțin cocîrjat, și niciodată nu-și sufleca mînecile halatului, fost alb, cîndva. De mustață, nici pomeneală, era blond-spîn și părea proaspăt bărbierit și cînd nu dădea cu briciul, i-ar fi trebuit luni de zile pînă să-și încropească o închipuire de mustață. Îi învățase și pe copii, avea patru, să ascută cuțite. Pe strada Ghioculuí mai locuiau și două fete de bordel, însă amîndou lucrau departe de-aici, prin alte cartiere (așa se spunea : fetele lui Câlțan și Bodeuț lucrează...). Ele dădeau rar pe-aici, pe la părinți, cam o dată pe săptămînă, pe la mijlocul săptămînii, cînd aveau zi liberă. Încă nu împliniseră douăzeci de ani — au tot viitorul în față, mai zicea părintele Manole —, arătau binișor, se îmbrăcau modest, se purtau decent. Părinții, cu toată rușinea, erau mulțumiți, fetele lor aduceau bani în casă. Și iată că Lucreția Câlțan își găsi iubit și logodnic în cartier. Cu toate păcatele ei — „care de trai prost le-a făcut" —, Stănică Poenaru, piețar în Obor, cu produse din grădina lui tătîne-su, ce avea să-i rămînă moștenire, curînd, bătrînul fiind pe ducă, era hotărît s-o ia de soție, stabiliseră și ziua nunții. Stănică se știa și el cu păcat — „care nu din vina mea a fost". Prieteni nu-și mai aflase, fetele se fereau din calea lui. Te duc la altar, îi zisese Lucreției. Și Lucreția se-nvoise. Însă părintele Manole nu primise să-i cunune, era de neînduplecat — feții mei, îndurați-vă de mine și dați fuguța la altă parohie, unde nu vă știe nimeni. A tunat și i-a adunat, mai zicea Timofte, măcelarul, ăștia doi au să toarne la plozi cu nemiluita, de-o să le mănînce și urechile. Dădu pe-acasă, într-un răgaz de-o zi și-o noapte, dar și cu o treabă, să năștească, Petrache zis Balot. De vreo cinci ani încoace el năștea, el boteza pe-aici, fără alegere, nu era un mofturos, nu ținea la rang : năștea, lăsa niște bănuți, sorbea cîte puțin dintr-un păhărel, mai ciugulea un copan de pasăre, și se ducea la treburile lui. După vreo zece ani de cărăușie, Petrache Mihai se lansase în afaceri cu paie ; nu cu ovăz, cu nutreț, cu bălegar, ci cu paie-paie ; închipuise o făbricuță — un fel de presă, de presat și balotat paie, apoi o și construise, cu mîinile lui; tocmai la Slobozia, în Bărăgan, unde de multe se ducea lipsă, numai de paie nu. Expedia către unități militare, gospodării mai înstărite, herghelii, crescătorii

de vite și de porci zeci de mii de baloturi anual. Paiele Petrache, bune de rumegat, dar și de așternut pe jos. prin cocini și grajduri, aveau acum mare căutare în întreaga țară. Oare ți-ar fi dat dumitale prin minte să faci negoț cu paie ? ĭ-ar fi dat altuia, ca dumneata ? Nu, în vecii-vecilor, nu. Dumneata ai devlă, ai știință de carte. Petrache nu buchisește, nu se iscălește. Banii îi recunoaște după format și culoare. Are de consilier un doctor în economie, neam de-al lui, fac tovărășie a-ntîia, acuma Petrache vrea să răzbată cu paiele și peste graniță, găsește el văd. Vezi, vezi, mai atrăgea atenția Timofte, măcelarul, pentru afaceri din astea îți trebuie minte ageră, nu glumă : Petrache nu și-a tocit mintea cu învățătura de carte, a lăsat-o așa cum era ea, naturală. Cine moare cu mine ? Pe-aici, prin cartier se murea greu, oamenii se văitau de una, de alta, boleau cu lunile, cu anii, și se stingeau lent, cei mai mulți de bătrînețe, trecea vreme pînă să vezi prapuri la cîte-o poartă. De fapt, Sabin Vergu voia să-ntrebe : Cine se duce cu mine în sătucul de munte, care va fi să fie ? cine mă urmează ? Singur, să tușească singur pe-acolo nu-i dădea mîna. Îi știa pe țăranii de munte, tăcuți, înnegurați, suspicioși cu domnii, cu orășenii, te izolează odată și izolat rămîi, unul nu-ți mai deschide ușa, nu-ți mai dă o cană de lapte. Catrina, mereu îl duceau gîndurile la Catrina, se fixaseră asupra ei ; o urmări pe străzi, era însoțită, salută și trecu mai departe, pe culoarele facultății încercă s-o dezlipească de prietenul ei, de colegi, și fu îndemnat să stea locului, să stea cuminte ; se duse la gazda ei, sună la poartă, zgîlțîi poarta, și fu amenințat cu poliția. Catrinei îi era silă de el — desigur, din pricina bolii. Cunoscu fete din cartier, drăguțele, cu patru clase de liceu, ori la școala de menaj, fetele din cartier aveau slăbiciune la ofițeri chipeși, zornăind din pinteni. Sabin Vergu își trecu și ultimul examen, tot cu felicitări. Ieși din sală, cu palma la frunte, avea fierbinți, făcu vreo cîțiva pași, prin îmbulzeală — candidați la examen, prieteni, rubedenii —, cînd se pomeni față în față cu cine s-ar fi așteptat mai puțin, cu fata popii din Mihalțul de Sus. Ea îi întinse un buchet de flori, apoi îi strînse mîna și își lăsă o clipă fruntea pe umărul lui : Din toată inima, felicitări, îi șopti. Ești foarte supărat pe mine ? Dacă nu, vino să ieșim, am cîteva minute libere.

El reținu : cîteva minute, de consolare, pentru un fost iubit. De la sine înțeles că lumea noastră civilizată se străduia să-impună și un protocol (ce e drept, mai flexibil, de adaptat situației) al despărțirilor definitive, totul să se desfășoare în termeni decenți ; cu mici atenții, cu promisiuni de revedere și calde urări de succes. Cu o resemnare de om definitiv respins, totuși, una bărbătească, dacă tot e să pierdem, măcar firea să ne-o ținem (bruma de demnitate...), el o conduse pe b-dul Carol pînă aproape de Armenească, la o croitorie de lux, unde Catrina își comandase o jachetă sport. O complimentă banal, însă cu efect : arăți splendid, rochia asta îți vine de minune, coafura în trepte parcă te mai înalță, ai un aer de tînără domniță (aer, ce stupid, noroc că ea nu mai era atentă la astfel de nuanțe...). Se-mbujoră îndată, îl apucă de braț.

— Aș vrea să ai curaj, mult curaj, îi zise, în recompensă.

— Știi că sînt din ăia... cu găuri în bojoci.

— Cînd erai internat, mărturisi Catrina, am trecut de mai multe ori pe la spital... voiam să aflu de la sursă... am vorbit cu doctorul Mancea, cu surorile... în ziua cînd m-am gîndit că trebuie să dau ochi cu tine, mi s-a zis : Nu, e prea întors pe dos, a vrut să se-arunce de la etajul întîi. Rîdeau surorile să se prăpădească : auzi, de la etajul întîi ! Recunoști că ai fost penibil ?

— Penibil doar în alegerea etajului. De la un metru și ceva înălțime abia dacă reușeam să-mi fracturez o mînă, un picior, altă distracție, trei, patru luni în gips. Însă gestul în sine cred că a fost demn de toată lauda. N-ai cum pricepe, e cu neputință să pricepi starea individului cînd i se-anunță caverne la ambii plămîni. Atunci simți cum roade moartea în tine, ca un cariu neadormit. Mai devreme, mai tîrziu... Și îți zici : măcar să fie mai devreme. E și aici o voluptate, să-ți asumi răspunderea trecerii tale în neființă. A fost, de fapt, un moment de excepție, unic, în existența mea : nu mă mai știam subordonat decît morții, eu față în față cu moartea, recunoscîndu-i rangul, împuternicirile, toți ceilalți dispăruseră. Nu mi-a mers : m-am compromis și în ochii mei, și într-ai altora. Acum, iá-o de la capăt : subordonat gazdei, măcelarului din cartier, care m-a dibuit de tebecist, medicilor, profesorilor, polițiștilor. Curînd, începe căciuleala

pe la minister, trebuie să-mi aranjez un post. Şi tot la vorba veche de cînd lumea ajung : E mult mai greu să trăieşti, decît... De ce să-ţi ascund ? trăiesc, îmi fac şi planuri de viitor, planuri.

— Excelent, aşa te vreau, se entuziasmă Catrina. Ia s-aud !

— O, nu, nu te-aştepta la cine ştie ce.

— Jumătăţile de măsură, şovăielile, proiectele de azi pe mîine, însăilate, şi încă sub semnul modestiei, îmi repugnă, îi declară Catrina, desigur, tactic, vrînd să-l îmbărbăteze înainte de a-i spune : Adio, dragul meu. Eşti un eminent, orice catedră s-ar mîndri cu tine... n-ar fi exclus să te reţină la facultate.

— Sînt un tînăr profesor, printre alte sute, mii de tineri profesori. N-am relaţii, n-am un spate asigurat. Dintre iluştrii mei dascăli, unul singur s-a oferit să-mi dea o scrisoare de recomandare : Nae Ionescu. M-a surprins, m-a impresionat, mi s-au umezit ochii. Tocmai omul de la care eu nu pot, mai exact : n-am voie să primesc nimic. Examenul meu cu Nae Ionescu a durat aproape o oră : n-am făcut altceva decît să-l contrazic în chiar structura gîndirii sale iraţionaliste — ciudat, gîndire iraţională, ciudat, nu ? — şi să-l bănuiesc de o dublă existenţă, de extravaganţă, dorinţă de originalitate, spectacol la catedră — şi mult spirit practic în afara catedrei, în viaţa politică, de exemplu. De fapt, mi-am îngăduit satisfacţii de ucenic mucos, însă cu nasul pe sus : Calm, argumentat, fără ironii, l-am demontat şurub cu şurub. Mă asculta fascinat, iar la sfîrşit s-a ridicat de la catedră, şi-a închciat nasturii şi a venit să-mi strîngă mîna. M-a şi condus pînă la uşă. De ce nu ? El tot Nae Ionescu rămîne, eu tot Sabin Vergu.

— Du-te şi roagă-l să-ţi dea scrisoarea.

— Nu, pentru nimic în lume, nu. Eu îmi ştiu sentinţa, zilele mele sînt numărate, eu îmi pot îngădui să refuz un ilustru, atunci cînd între noi... între concepţiile noastre se cască o prăpastie. Mi-e destul de greu să-ţi explic ce se petrece cu mine... poate că boala asta mă face mai lucid, mai stăpînit şi mai ferm pe poziţii. În definitiv, ce mă mai costă să fiu catîr ?

La statuia Rosetti, un băieţandru gălbejit, cu o şepcuţă neagră pe vîrful capului, stînd pe un teanc de ziare, cu alt

leanc în braţe, striga din răsputeri, mai să-şi dea duhul : Invazia ţăranilor... Cinci mii de ţărani se-ndreaptă spre Capitală... Guvernul a dispus măsuri... Alături de băiet-ţandru şi în jurul statuii se odihneau ţărani, înghesuiţi unul în celălalt. Pe trotuar, doi poliţai trăgeau din ţigară şi povesteau, că alta de făcut tot n-aveau ce.

— Boala, mereu revin la ea, şi te rog să mă ierţi, boala mă obligă să-mi iau catrafusele de pe-aici. Cu posturile de profesor e mai complicat. Şi-atunci, am să optez pentru o şcoală primară dintr-un sat de munte. Aer curat, lapte de capră şi multă încredere, iată ce mi se re-comandă. Acum spune-mi ce faci tu, vreau să zic : ce proiecte ai ?

— Doar mă ştii : ţintesc departe. Nu cu măritişul, cu cele casnice... cred că am să mor nemăritată... nu zic : fată bătrînă, ar fi nepotrivit, neconform cu realitatea, nu ? Am şi eu curtezanii mei. Ei, şi ? Altceva mă preocupă : studiul, istoria... Profesorul (Iorga) mi-a promis o bursă de specializare peste graniţă. Aş prefera Italia, pentru în-ceput. Apoi : un doctorat, asistenţie, catedră la facultate. Sînt, ori nu sînt o ardeleancă ambiţioasă ? Aş vrea să te molipseşti de la mine, ambiţie, ambiţie, cît mai multă am-biţie. Ce-ai să faci tu în vîrf de munte ?

— Am să trag aer în piept.

— Şi-ai să-l contrazici de la distanţă, şi numai în gînd, pe Profesor. Aşa azi, aşa mîine... pînă ţi se face lehamite. Anonim printre anonimi. Blazarea şi sticla de rachiu. Lu-mea e rea, ai să spui, lumea s-a înrăit. Şi într-o bună zi... pe vreme ploioasă...

— Nu, te asigur, dacă nu mi-a reuşit de prima dată, a doua oară nu mai îndrăznesc. Am să trag de zile, de nopţi, cît se poate. Singur, ştiu că am să fiu singur.

Se porni, ca din senin, un vînt turbat : hîrtiile, gozurile de pe bulevard, învîrtejite, erau purtate de ici, colo, fe-restrele zăngăneau, se izbeau, multe geamuri se făceau ţăndări, valuri de praf înceţoşau ziua. Femeile înaintau într-o parte, într-o dungă, ţinîndu-şi cu o mînă pălăria, cu cealaltă rochia, să nu se ridice prea sus, şi tot se ri-dica. Ziua-n amiaza mare, oamenii orbecăiau pe trotuare, le intrase praful în ochi, văicăreli, înjurături, viaţa se tul-burase din mai nimic. Un taxi, ferind o bunicuţă care traversa în cîrjă anapoda, nimeri într-un stîlp de telegraf.

Strigăte, lume adunată, țignale de vardiști — și, dezamăgire : nici o țeastă zdrobită, nici o fractură, doar spaima. Bucureșteanului doritor, mereu doritor de neobișnuit, de ceva care să-l scoată din starea de acalmie (la care i se părea că a fost condamnat), nu-i convenea să se agite în zadar, ba îl mai încerca și un fel de jenă că s-a lăsat ademenit de te miri ce, o bușeală, cu bara din față îndoită, nici măcar o stricăciune mai de doamne ajută nu se consemnase, lumea se împrăștie, bombănind. Ei, vezi, toate se petrec de-a-ndoaselea, nici măcar accidentele de automobil nu mai sînt cum erau odată, cu morți, grav răniți.

— Aici te las, îi zise Catrina. Ce să-ți urez la despărțire ?

— Ei, și tu, mai întrebi. În astfel de situații se folosesc formulele consacrate, de ce să inventăm noi altele ? Viață lungă, succes, bafită.

— Și o nevastă înțelegătoare.

— De unde ? se amuză el. Cine să mă ia ?

— Curaj : trebuie s-o iei tu.

Ea îi întinse mîna, și din nou își lăsă, o clipă, fruntea pe umărul lui. Acum era absolvită de orice alte obligații, putea să-și vadă în liniște de alții, și de proiectele ei, se purtase salon, cum se spunea. Sabin Vergu o și iertase : luciditatea îi impunea să ierte, eu nu mai sînt decît un om bolnav, pe ducă, cine moare cu mine ? nimeni, fiecare cu norocul și sorocul său, și se moare de unul singur, omule, de unul singur. Ascunse florile sub haină, să nu le rupă, să nu i le smulgă vîntul, totuși, totuși avusese o zi bună, felicitări și flori, parcă se mai întremase, nu mai tușea. Cu examenele isprăvise mai devreme decît se așteptase, de fata popii din Mihalțul de Sus se despărțise (după codul manierelor elegante), poate că nu era cazul să mai zăbovească pe-aici (intrau la socoteală și banii, mai păstrase bani pentru un bilet de tren...). Lume-ciopor : casa nouă de pe str. Ghioculuí, nelocuită, fusese înconjurată, luată în stăpînire de țărani, ei stăteau pe jos, pe pămînt, unii lungiți, alți rezemați cu spatele de zid ; mai trăgeau din țigări, mai căscau, nopțile chinuite prin parcuri, prin piețe îi marcaseră, moțăiau — însă de prins la vorbă lungă, nu, nu se prindeau, un da, un nu, și cam atît, întrebările, curiozitatea celor din cartier îi făceau să se-nchidă și mai tare în amărăciunea lor. Cîteva femei

aduseră găleți cu apă și căni de băut, căni de tablă, vechi, cu smalțul sărit ; atunci, unul dintre țărani, poate un fel de staroste, luă gălețile, cănile și făcu înconjurul clădirii, împărțind apa. La ce vă pricepeți, oamenii lui Dumnezeu ? întrebă părintele Manole. Garduri de lemn știți să reparați ? La rînit prin grajduri vă îndeamnă inima ? Nu primi nici un răspuns. Erau tăcuți și demni în disperarea lor. Cei din cartier se risipiră, cu cine să te-nțelegi, de cine să te legi, dacă nu vor să dea de bine ? Dacă n-au din ce trăi, măcar să pună mîna, pe unde-i de lucru, azi la unul, mîine la altul, cu ziua, cu ora. Invazia țăranilor, cinci mii de țărani se îndreaptă spre Capitală... Chiar cinci mii ? Cine îi numărase ? Și cine să se mai sperie azi de cinci, ori de zece mii de țărani care se tîrau pe străzile unei Capitale cu un milion de locuitori ? Se tîrăsc, își sublinie Sabin Vergu, mai cască și ei ochii la lume, mai dorm pe unde apucă, mai oftează din rărunchi. Mînia le-a rămas, mocnită, vremea lor s-a dus : Nu mai au steag, nu mai sînt o forță. Cînd pribegesc țăranii, mai zicea Timofte, măcelarul, ascuțind cuțite, înseamnă că a dat lumea în clocot. Doamna Costea nu-l mai întrebă de examen, izbea și pufnea, avea nevricale. Al meu zice să nu mai ținem chiriași, că nu-i nici o ispravă, cu ce te-alegi ? Al meu vine frînt și nu se poate odihni : dumneata tușești. N-am mai pomenit om tînăr care să tușească atîta. Îți dau înapoi banii pe-o lună și te duci. Am să mă duc, se hotărî el, mîine seară mă călătoresc departe, către Ardeal, nu vă mai faceți griji cu mine. După-amiaza și-o petrecu în grădina de zarzavat, ghemuit pe un scăunel, citind, noaptea dormi neîntors ; azi-noapte n-ai tușit, îl întîmpină madam Costea, în zori, cînd își ceru laptele, un litru de lapte. Ce să-ți zic cu ? să rămîi, să nu mai rămîi ? Unul dintre țăranii de la casa nouă murise peste noapte, cine să-l îngroape, unde să-l îngroape ? umbla părintele Manole pe la autorități, Lucreția lui Cîlțan se ruga de oameni să dea cîte-un bănuț de coșciug. Dragostin de la „Metalurgica“ nu mai trecuse pe-aici de vreo două zile, acum avea treburi, greva se încheiase cu un cîștig de salariu, se țin tare lucrătorii ăștia, pînă nu obțin ei ce și-au pus în minte, nu se dau. Sabin Vergu își pregăti bagajele, un cufăr cu haine, cu zdrențe, cum le zicea, și două pachete grele, cărți, numai cărți. Datorii ? Nu mai avea nici o datorie

pe-aici, tot ce primise de la alții restituise, tot ce stricase singur și reparase, achitase, după patru ani de studenție se despărțea senin, fără vreun regret de orașul-furnicar : aici își cunoscuse moartea, nimeni nu se-nvoia să moară cu el. Nu era, și nici nu fusese altceva decît un pasager prin mansardele și subsolurile marelui oraș. Venise aici fără prieteni, pleca fără prieteni, tîrînd după el același cufăr din scîndură de brad, moștenit de la tatăl său, notarul (singura moștenire, de altfel) ; nu prinsese rădăcini în solul bucureștean, fertil pentru atîția alții ; cu oamenii n-ar fi putut zice că se întîlnise, mai mult se izbise de ei pe stradă, în sălile de curs, prin cafenele ; forțase nota, cuvîntase la ore mici, în crîșme cu faimă, concepuse și difuzase manifeste către tinerimea intelectuală, nimerise la arest : erou de o zi, în perimetru restrîns (sau, cum ar fi spus tatăl său — foc în paie ude !). Pe cine să mai dea vina ? Totuși, îi era cu neputință să se-mpace cu ideea că el, Sabin Vergu, fusese sortit anonimatului. Avea să scrie poezii, eseuri, poate și o monografie a satelor de munte, mai toți colegii lui de la Litere scriau, cîțiva și debutaseră cu note, recenzii, articolașe, acum pregăteau volume de versuri, îi invidia, se înverșuna, el are să dea mai mult. O șansă trebuie să i se ofere și lui. Ezitase, mereu ezitase să facă o vizită la „Opinia noastră“, și nu din vreo timiditate de ucenic, mai degrabă din instinct de conservare : dacă, își zicea, dacă și cei de la redacție au tras cu buretele peste tot ce a fost și m-au dat uitării, cu scrisoarea mea cu tot, cum prea adesea se-ntîmplă după ce te-ai folosit de un om, în conjuncturi oculte ? ori, și mai rău, se dezic și de mine, și de ei, cei de atunci. Către prînz făcu un drum pînă la Gara de Nord, să vadă de mersul trenurilor. La întoarcere, mai mult din nebăgare de seamă, nimeri într-un tramvai cu țărani ; de fapt, fusese ceva de pomină : doi, mai înalți, mai chipeși, cu traistele înflorate deasupra capului, se postaseră în fața tramvaiului oprit în stație, nu cumva să pornească înainte de-a urca ceilalți, ai lor, toți, și-abia după ce se convinseră că n-a rămas nici unul pe dinafară se agățară și ei de cîte-o bară și împinseră cu umărul, să-și facă loc ; luat de val, Sabin Vergu se împiedecase, l-ar fi călcat în picioare, greu se redresase și se săltase pe scară, de atîta opinteală iar îl zguduise tusea, numai de nu m-ar podidi și sîngele, se rugase ; ță-

ranii nu plăteau bilet, n-aveau cu ce, ei peste tot călătoreau pe gratis, mai ales cînd erau în grup, cine, ce să le ia ? controlorii nu îndrăzneau să-i zgîndăre, ar fi ieşit vîlvătaie ; unde mergeţi ? întrebase Sabin Vergu. Nu ştiau, pesemne că ştia numai conducătorul de grup, mai umblat pe-aici. Cum se lipiseră unul de altul, sardele, greu îşi făcu loc printre ei pînă la uşa de coborîre : în sfîrşit, ajuns la destinaţie, observă că-i lipsesc nasturii de la haină, iar pe cracul drept al pantalonilor, puţin mai jos de genunchi, se lăţea o pată de ulei. Cînd pribegesc ţăranii înseamnă că a dat lumea în clocot, zisese Timofte, măcelarul. Calea Victoriei îşi etala tarabele cu de toate, scumpeturi alături de gioarse, acum se vindeau aici şi haine vechi, pantofi scîlciaţi, oale şi crătiţi, rame de tablouri — ceea ce îndreptăţea într-un fel aluziile răutăcioase ale unor comentatori cu privire la existenţa unui talcioc în plin centrul Capitalei. Mai erau şi alte pretexte de ironie : către dimineaţă, pe ici, pe colo se constata că zidurile se umeziseră, Calea noastră exala duhori de latrină. Măturătorii, dotaţi cu fărăşe, lopeţi şi găleţi cu apă, nu se prea îndemnau să cureţe murdărie de om, ameninţînd cu greva. Li se amintea că şi ei sînt neam de ţărani. „Universul", luaţi „Universul"... Un birjar a fost ucis cu douăzeci de lovituri de cuţit şi aruncat într-o fîntînă... „Universul"... sînt bănuiţi doi ţărani din Lehliu. Bucureşteanul era îndemnat acum să creadă că toate relele i se trag de la ţărani. La ora difuzării ediţiilor de după-amiază Sărindarul era un vacarm, mereu soseau şi plecau birje, camioane, taxico-uri, grohăitul de claxoane se întretăia cu strigăte ca la foc, hohote de rîs şi sudălmi, vînzătorii de ziare îşi dregeau glasul înainte de a porni la vînătoare de clienţi, era tot mai greu să plasezi o marfă de care nimeni nu mai avea nevoie, ştiri veştejite, leşinate, sfaturi pentru gospodine, comentarii ironice la adresa cabinetului, toate astea se ştiau, ţigăncile îmbiau cu flori proaspete, bucureştenilor li se făcuse lehamite şi de flori, ceva bănuţi de li s-ar fi oferit, ehe, cum ar fi dat năvală. Atît am să le spun : Mă numesc Sabin Vergu. E de-ajuns atîta, prea de-ajuns. Dacă nu-şi mai aduc aminte de mine... Îşi descoperi palmele umede, semn de mare emoţie la el, de nesiguranţă. Rătăci de pe un culoar pe altul, de la un etaj la altul, deschise cîteva uşi, la întîmplare, nu întrebă nimic şi le

închise la loc, își făcea curaj, dacă mă-ntreabă ce caut, de ce-am venit, nu răspund, nu sînt obligat să le răspund, am venit și eu, ca oricare, mereu își ștergea palmele asudate de fundul pantalonilor, directorul „Opiniei noastre“ are să-i întindă mîna, ia loc, domnule Vergu, ia loc, sau, dimpotrivă, dacă s-o fi aflînd în proastă dispoziție ; omul de serviciu, Niculaie, mofluz, cu falca umflată, ridică din umeri, nu știa dacă șeful era acolo, nu mai știa decît de durerea lui de măsele ; percți afumați, afișe zdrențuite, atmosferă deprimantă, ciocăni în ușa fără clanță, ciudat, ușă de redacție fără clanță, se deschidea prin împingere, de dincolo se auzi un fel de mormăit, putea fi o invitație, intră, domnule, intră, putea fi o încurajare. Într-un colț, numai în pantalon și cămașă, cu cravata smucită, lăsat pe vine — Vlad Stanca aduna de pe parchet hîrtii, fotografii, dosare, ercioane și stiele de cerneală. Uși de dulap, scoase din balamale, mușcate de topor, o canapea cu tapițeria hăcuită, scaune în trei picioare, un birou răsturnat. Într-alt colț, ghemuit pe un teanc de ziare, Anghel pufăia din lulea. Tavanul fusese proaspăt zgîriat, crestat în cîteva locuri, încă mai cădeau bucăți de tencuială. Mă numesc Sabin Vergu... El se prezentă, el se și luă în seamă. Fotografii îngălbenite, îndoite, pișcate pe la colțuri, Vlad Stanca le sorta, după cine știe ce criterii, mai rupea cîte una — oricum, devastarea redacției era și un prilej de a mai face puțină ordine. Nu vă sinucideți azi. Dacă tot nu v-ați luat piuitul pînă acum, mai amînați o zi. Mîine... Trase o plecăciune de valet, a batjocură, și se retrase, pas elastic, mîinile la spate, capul sus, își lichidase toate afacerile pe-aici. Sabin Vergu, nume de belfer ofticos, cu plămînii în pioneze, cum se spunea, nici o rezonanță. „Curentul“, citiți „Curentul“, lume, lume, s-a închis robinetul, franțujii nu ne mai creditează. Pe Edgar Quinet scîrțiia din osii tocite o căruță încărcată cu fîn din anii trecuți, îmbîcsit, înnoroiat. Pe ziduri de case vechi, afișe vechi ; mișcarea automobilistică : Din motive de ordin financiar ACAR a renunțat la concursul anual de turism. Prea puțini membri ai ACAR mai consimt să-și ruineze mașinile de dragul sportului prin băltoacele șoselelor noastre. București, cîteva splendori arhitectonice, risipite ici, colo, demne de orice oraș-capitală ; București, zeci de blocuri noi, cele mai multe

încă la roșu, plantate printre case mohorîte, măcinate de vreme, cu unul, două etaje ; București, puzderie de străduțe în lungul cărora se înșirau căsuțe de nevoiași. Spusese un ilustru profesor, călător prin multe țări : Cînd o iau dinspre Chei pe Victoriei, cu Palatul Poștei în dreapta, clădirea CEC-ului în stînga și magazinul Lafayette în față mă cred la Paris ; mă poartă pașii prin Colentina și nu mai am nici o îndoială : mă aflu la Buhuși ; nimeresc în Dămăroaia și mă simt ca la Adunații-Copăceni. Bizară alternanță de imagini. Pentru Sabin Vergu, orașul-capitală mai era doar o localitate, pe care el, de voie, de nevoie, trebuia s-o părăsească în seara acelei zile, la ora nouă și patruzeci și cinci de minute. Pe-acolo ți-ai tocit destul pingelele, mai dă și pe la noi, îi scrisese maică-sa, iar el pricepuse ce-ar fi vrut să-i spună printre rînduri : De unde bani ? Nu mai am ce să-ți trimit. Pe strada Ghiocului ceva se petrecuse de ieșiseră oamenii la porți, iar copiii erau puși pe fugă s-aducă vești. Jelanie de femeie bătută de soartă, vociferări, ordine ca la atac, bicicliști, o căruță ieșind dintr-o curte, un bătrînel săltat pe o scară de zugrav acoperea cu năfrămi negre vitrina măcelăriei. Timofte, tot ascuțind cuțite, Timofte își înfipsese unul în inimă, drept în inimă, a avut moarte ușoară, ziceau surateie, Dumnezeu să-l odihnească în loc cu verdeață. Nu, nu vă sinucidezi azi. În definitiv, de ce nu ?

Acum sînteți rău impresionat de primirea ce vi s-a făcut la redacție. Vanitatea dumneavoastră rănită refuză o evaluare mai exactă a situației : Cum singur v-ați dat seama, de la prima ochire, încăperea aceea modestă, pe care doi împătimiți o transformaseră în baricadă, încă mai păstra urmele unui recent atac huliganic. Mă numesc Sabin Vergu... Directorul „Opiniei"..., prins cu ale lui, nici nu v-a receptat ; are și el un băiețel, Sandi, la el se gîndea : după ce luase parte la o vînătoare regală, un simulacru (copiii invitați trăseseră în mistreți imaginari cu pușcile cu dopuri), de fapt, Sandi fusese acceptat să învețe la școala unde învăța și regele-copil. Acum se închipuia aghiotant regal, șef de cabinet, consilier personal, prea-supus și prea-plecat servitor al Majestății Sale. Nici nu voia să mai audă de tatăl său. Domnule Stanca

Vlad, prevenea Sandi, într-o scurtă misivă expediată prin femeia de serviciu, cu acordul mamei, îmi voi schimba numele de familie. În această situație veți înțelege, desigur, că nu vă mai recunosc de tată. Între noi doi nu mai există nici o punte de legătură. Nu mai aveți ce căuta în casa noastră. Sînteți un indezirabil... Sandi merge pe zece ani. Cum va arăta peste încă zece ? se întreabă tatăl. Cu numai vreun sfert de oră înainte de sosirea dumneavoastră la redacție, pe directorul „Opiniei"... îl sunase la telefon doamna Vera, soția : Măi iubitule, măi, ce dracu facem ? Sandi mă tot bîrîie zi de zi să mă despart de tine. Dacă el insistă, eu ce să mai zic ? Așadar, domnule Sabin Vergu, ați picat la redacție într-un moment cum nu se poate mai nepotrivit. Firesc ar fi să-i acordați directorului „Opiniei"... circumstanțe atenuante. Asta ar presupune înțelegere și pentru alții, aflați în durere, nu numai pentru persoana dumneavoastră, puțină generozitate. Eu vin din viitor, Sabin Vergu, și v-am reconstituit biografia din mărturiile unor oameni ce v-au cunoscut îndeaproape, dar și din amintirile mele de normalist — căci, între 1941—1944 mi-ați fost profesor de română la Școala normală din D. O să trăiți, Sabin Vergu, pînă la adînci bătrînețe. Un ferpar publicat în ziarul „România liberă", prin care familia îndurerată (veți avea familie numeroasă, șase copii, treisprezece nepoți) aducea la cunoștință trecerea în neființă a distinsului profesor și scriitor Sabin Vergu, mi-a prilejuit, cu mare întîrziere, un gînd bun pentru dumneavoastră. În anii de școală nu v-am purtat cine știe ce respect, ba, uneori, agasat de notele de 5 și de 6 pe care mi le trînteați într-un catalog ferfenițit, vă și ironizam cu vîrf și îndesat, căci la necuviințe școlarii sînt neîntrecuți : Domnule Vergu, noi doi o s-avem și un mic conflict, însă pe care eu nu l-am dat uitării nici azi : într-una din zile, intrînd pentru prima oară în biblioteca școlii, am avut surpriza să vă descopăr în postură de bibliotecar — preumblîndu-vă printre rafturile cu cărți, înșirate pe patru rînduri, pînă-n grindă, înfrigurat, cu paltonul pe umeri și căciula trasă pe urechi ; arătați a slujbaș umil, împovărat de neajunsuri. Ce anume v-a făcut să vă repeziți la mine, nici azi nu-mi dau seama : De ce-ai intrat ? Afară... Eu, obrăznicătură pe-atunci, abia am prins chef de hărță : Vreau să-mi dați cartea „Mormîntul

unui copil“ de Sadoveanu, altfel... Voiam să spun : altfel, am să vă reclam domnului director. Doamne, ce m-ați urechiat, de urechi m-ați dus pînă în clasă : Altădată să nu mai ceri cărți care nu-s de tine ! M-am întrebat atunci, mă-ntreb și azi : De ce să nu fie ? Mă atrăsese titlul — „Mormîntul unui copil“. De-a lungul anilor am citit mai toate scrierile lui Sadoveanu. Povestirea cu pricina — nu și nici n-am s-o citesc vreodată. Școlarii sînt răi, răutăcioși, cum am și zis mai sus, mult v-au necăjit, caricîndu-vă mersul (umblați cam într-o parte, cu un umăr mai sus, bine săltat), expresiile, ticurile, însă o poreclă nu v-am dat, din cîte am scornit atunci nici una nu s-a potrivit, nu s-a lipit de dumneavoastră. În toamna lui '44 eu am trecut la liceu, mi-am neglijat și colegii și profesorii de la normală, rareori, și numai din întîmplare, vă mai întîlneam pe Corso, înconjurat de soție și copii. Cine vă mai știe azi de poet ? Dumneavoastră, Sabin Vergu, veți tipări, în 1936, o plachetă de versuri, pe cheltuială proprie, la o tipografie din Brad. Tiraj, două sute de exemplare, pe toate le veți trimite cu dedicație unor personalități ale vieții noastre culturale, redacțiilor centrale, cîtorva dintre foștii colegi de la Litere. Nici o reacție, nu se va scrie un singur rînd despre această plachetă, nu veți primi nici măcar o carte de vizită, cu mulțumirile de rigoare — pentru gestul dumneavoastră (desigur interesat). Eu am dat de cărticică la un anticariat de pe str. Polizu, exemplarul era dedicat profesorului D. Caracostea. Am parcurs cele 40 de pagini în mai puțin de douăzeci de minute, dorindu-mi din tot sufletul să descopăr măcar un vers notabil...

4

Gîndaci roșii, de apă, cu preferințe pentru bucătărie și baie, iuți și vicleni, veneau pe conducte, mult trebuia să stai la pîndă pînă să găbjești doi, trei, erau de pus la colecție, scîrboși de nu se mai poate. Gîndaci negri, dolofani și greoi, crusta lucioasă și tare, cînd îi striveai sub talpă se lățeau în alb-lăptos, cu punctișoare negre,

mișunau în cămara cu alimente. În dormitor, în sufragerie, în celelalte încăperi, dacă le aveai, buburuze, furnici, ploșnițe îți intrau în casă pe sub uși, pe sub ferestre, se înmulțeau repede, din surplus o parte trecea la vecini. Căldurile exagerate de la sfîrșit de mai favorizaseră gîndăcăraia. Dever mare la magazinele de chimicale, prafuri, soluții, invenții recente și total ineficace se vindeau în cantități impresionante, nu se știe cum le potriviseră specialiștii, în orice caz mai ales gîndacii negri și ploșnițele se dădeau în vînt după aceste prafuri. Gîndaci în oalele cu supă, în crătiți, în coșul cu pîine, ploșnițe pe pernă, sub pernă, pe gulerul cămășii, furnici pe pantofi, pureci pe la cingătoare, mereu vedeai pe cîte unul care se scarpină îndrăcit, în plină stradă. Ziarele aduceau știri despre adevărate invazii de ploșnițe la Paris, Berlin și Roma. Oricum, ne situam într-un context european onorabil.

Cîteva zile se luptă singur cu ploșnițele și gîndacii, veneau de jos, de la restaurant, de la vecini, de la mansardă, de peste tot, parcă se vorbiseră să-și dea întîlnire în casa lui (da' de unde, așa era și la alții, strada Regală era toată o gîndăcăraie, restaurante, magazii, mansarde, resturi menajere în curțile interioare, rumeguș...). Plăti o femeie la curățenie, să măture, să spele, să dea cu prafuri. Cînd mă-ntorc, vreau să fie lună, totul. Întîrzia în oraș, la redacție, ori prin cafenele pînă către zece seara. În loc să scoată cheia și să descuie, apăsa pe butonul soneriei. Așa face bărbatul cînd se-ntoarce acasă tîrziu. Soția iubitoare se repede să-i deschidă. Cearta izbucnește abia cînd el se trîntește pe un fotoliu și aprinde țigara, ori cere un păhărel și demîncare. Lui, cine să-i deschidă ? Cornelia nu mai dăduse pe-aici de vreo zece seri. Doar la telefon (îl suna destul de des) se interesase dacă iar i-au dat lovitura la redacție. Iar, de ce nu? s-au obișnuit cu mine, eu cu ei. Cornelia îi asigurase subvenții pînă în cinci sute de mii lei. Ziua se milogea pentru el. Nopțile și le petrecea (Vlad Stanca aflase cu mare întîrziere) la crîșma lui Zisu, pe Șerban Vodă, în companii selecte, acolo dădea năvală, seară de seară, lumea bună. Vreau să te-aduc pe linia de plutire, îi zisese Cornelia. Și-apoi să mă lași în plata Domnului, pricepuse el. Chirotei, zețarul, tovarăș de legătură într-o vreme, îi șușoti la repezeală, printre altele : Mîine după-amiază, ora 5, Antim 20, fără

automobil. Această din urmă precizare n-ar mai fi fost necesară : îi făcuseră armonică vechiul său „Fiat“, era numai bun de dat la fiare vechi, îl și lăsase pe marginea străzii, dacă e să se-mpiedice trecătorii în el — pînă la urmă s-o găsi cine să-l ridice de-acolo. Doar bănuia de unde-i vin răzbunările cu atîtea stricăciuni, sigur n-avea cum fi, inspectorul Cernăianu promisese investigații severe. Nu se mai osteni să întrebe cu cine are să dea față mîine la cinci. Dacă își aduseseră aminte de el, tocmai acum, cînd ar fi vrut să-l uite (căci nevoia de subvenții îl dusese, dacă nu împotriva mișcării, măcar pe-alături de ea), putea fi un semn că tovarășii, foștii săi tovarăși, sînt pe cale să adopte o tactică mai puțin rigidă, auzise cîte ceva, se agravaseră disensiunile, numărul simpatizanților scăzuse, cîte bordeie atîtea obiceie, cum se spune, își mai făceau loc și exagerările, nu se simțea îndemnat să tragă o concluzie. Reținu : mîine după-amiază, ora 5, Antim 20. Nu i se dăduse și o parolă — era sigur, deci, că va întîlni un tovarăș cunoscut, nu Benedict, de care nu mai știa nimic din dimineața zilei de 1 ianuarie, nu Bociort-Someșan, închis, mai degrabă vechiul său prieten Alexandru. Acum, cînd drumurile lor se despărțiseră, și nu numai din vina mea, se încăpățîna să-și repete, își propunea prudență, multă prudență în relațiile cu foștii tovarăși, eu nu ridic pretenții, nu-mi doresc statuie, voi să nu-mi cereți imposibilul, destule spargeri am suportat.

De jos, de la restaurant, răzbătea miros de prăjeală. Închise ferestrele, stropi covorul, perdelele cu apă de colonie, ce folos, mirosul infam stăruia, se înfiltrase. Nuntași cu armonică, o sîrbă îndrăcită, și chiuituri, la ora nouă seara, pe Regală, agentul de stradă trase și el un gît dintr-o ploscă înflorată, cu ciucuri. Pe palier, pe scări, tropăituri, înjurături, iar se certau vecinii, căni, crătiți de tablă nimerind pereții, era să mă omori, nenorocito, el funcționează la o bancă, ceva inspector, doamna Amalia gospodină, cam nevricoasă, ei se păruiesc, ei se-mpacă, în fiecare după-amiază ies la braț pe Calea Victoriei. Își puse pijamaua de mătase, proaspăt spălată, călcată, femeia de serviciu a făcut greșeala s-o și apreteze, e scorțoasă rău, ca o cămașă țărănească de cînepă, și se întinse pe canapea, nu să doarmă, nici să se gîndească la ceva anume, mîinile căpătîi, ochii-n tavan, lîncezeală. Somnul îi venea abia către miezul nopții. Erau și nopți cînd adormea cu hapuri.

Vrei să știi cum ai să te prezinți tu la bătrînețe ? se oferise Cornelia Baroga să-i pronosticheze. Ceva mai scund, pierzi în înălțime, cîștigi în lățime, chelie pronunțată, lucioasă, sprîncene rebele, ochi de cenușă, fălci de bucătar pofticios, și un burdihan pe cinste. Medicii o să-ți recomande mișcare, multă mișcare, patru, cinci kilometri pe jos, zilnic, aer curat, regim alimentar, evitarea efortului fizic, renunțarea la tutun și spirtoase. Nopți albe, din pricina încheieturilor inflamate. Cine să-ți pună cărămizi calde la picioare ? Singur, într-o cămăruță sordidă, ai să-ți refuzi amintirile : Nu, n-am fost tînăr și chipeș... nu știu să fi luptat vreodată pe baricade... n-am cunoscut nici o femeie cu numele de Cornelia Baroga. Portret de parlagiu-pensionar atins de gută, evaluase el, amuzat. Bătrînețe ? Nu se ducea el cu gîndul pînă-ntr-acolo. Nu se vedea bătrîn.

Vera îl sună pe la nouă și jumătate, de acasă, abia picase și ea de la clubul industriașilor, unde ținuse un cuvînt cu ocazia inaugurării unui bufet-bar de noapte, ciocnise un pahar de șampanie, golise pe sfert o sticloanță de coniac, se dezlănțuise, pe toți îi bălăcărise, nimeni nu se botoșise, industriașii noștri au ceva haz, pricep de glumă.

— Măi iubitule, mă, am ajuns o acaparatoare ce nu s-a mai pomenit, ateliere, făbricuțe, terenuri, bărbați, ce se nimerește tot acaparez. Așa, să moară mă-sa lu' aia de nu mă lasă pe mine să fac piruiete. Auzi tu ? piruiete, mă ! Ce, nu ți-s boii acasă ? Dă și tu un semnal... tușește, mă, să te-aud. Așa... Vlăduț, iubitule, am pus mîna pe niște terenuri a-ntîia. Banii jos, acte-n regulă, băut aldămașul. Pe Moșilor, unde este atelierul de împletituri, vreau să construiesc un bloc de închiriat, cinci etaje, confort ; pe Toamnei, 2 500 m.p. cu atelier de tîmplărie... transform atelierul în secție anexă și-mi extind făbricuța... Pe Batiștei îmi trag o vilă cu living, șapte camere, terasă și garaj, ceva extra, de să-ți taie răsuflarea. Vlad, mă receptezi ?

— Da, și mă-ntreb dacă ești tu, Vera — Verocica.

— Eu, mă, eu. Așa sînt de cînd mă știu, numai tu mă bănuiai, ori voiai să fiu altfel. Rea și hapsînă. Avidă de bani și de putere, eu m-am născut să fiu stăpînă, mă, patima mea e să țin hățurile și să pocnesc din bici, hățurile.

— Ești o sentimentală care se ignoră, scumpetea mea.

— Eu, mă ? Ce, am băut cucută ?

— Ia-ți compresa de pe frunte, indică el.

— E, bravo, asta-i de toată minunea. Mă, tu îi fi din ăia care văd prin ziduri. Vlăduț, idiotule, ai dat greș.

— De cîte ori exagerezi cu șampania. .

— ...m-am cherchelit cu un conecel divin

— ...te doare capul ; și de cîte ori te doare capul, îți pui compresă.

— Uite că nu mi-o iau, na !

— Îți cade pe ochi, nu-ți mai văd ochii.

— E, Vlăduț, iubitule, s-a dus baba cu colacii. Am intrat în horă cu lotrii, de bunăvoie, acum trebuie ă țopăi în rînd cu ei. Ce dracu era să fac ? Nu se mai răzbește de unul singur, trebuie să urli în haită. Mi-am dat și ochișorii de peruzea, atîta pagubă, acum văd lumea prin binoclu, cînd mi-o apropii, cînd o îndepărtez, nimic nu-mi scapă. Despersonalizare, cum ai zice tu, sau așa ceva... Culmea e că nu mă deranjează nici cît o carie de măsea. Știi ce spune Profesorul ? — nu de la catedră, așa, mai in intimitate, că l-am prins în diverse poziții : În cloaca noastră balcanică numai după ce te vinzi pe tine poți să-i achiziționezi la un preț derizoriu pe ceilalți. Măi iubitule, mă, nici cînd oi fi oale și ulcele n-am să-ți iert c-ai vrut să mă faci după chipul și asemănarea ta. Dacă era să mă-ndop cu principiile tale, și azi trebuia să-ți cîrpesc ciorapii și să tai mămăliga cu ață. (Acum, receptorul zbîrnîia, Vera lui intrase în spectacol) : Am un copil... e copilul meu... Și-a pus el în cap să vîneze cu regele, a vînat ! Dacă mîine, poimîine o să vrea să fie rege, am să-l fac și rege ! (O pauză binevenită, cu respirația grea în receptor, Vera lui obosise, își potrivea compresa pe frunte.) Vlad, să zicem că așa a fost să fie. Ce explicații ? — de prisos ! Azi-dimineață am depus la barou cererea de divorț. Lasă-mă să isprăvesc, mă, că ne-apucă miezul nopții. Întîi și-ntîi motivul : e decent, rezonabil și imbatabil, părăsire de domiciliu, soțul meu și-a luat apartament, treaba lui, n-am pomenit de țiitoare. Dr. Marin Stângaciu m-a asigurat că în două ședințe ne dezleagă. Mulțumit ?

— Ce trăsnaie mai e și asta ?

— Vlad, cinstit : tu rămîi feblețea mea.

— Soțul tău ; sînt și am să fiu soțul tău.

— Cu neputință, Vlad ; a trebuit să aleg între tine și Sandi ; între tine și fabrică ; între tine și toată viața mea de-aici încolo. Nici mie nu-mi vine să cred.

— Vera, încep să mă tem pentru tine.

— Pricep, pricep... De altfel, tu mi-ai și prezis prăbușirea. Chiar, măi, iubitule, cum o s-arate Vera, Verocica ta, ajunsă la sapă de lemn ? Tu uiți de unde-am pornit : de la nimic. Am să m-ntorc tot la nimic. Un colț de stradă s-o găsi și pentru mine. Însă pînă atunci... e și asta o senzație, să joci lumea în bețe... Cît va fi să țină.

— Vin să te văd, într-un sfert de oră.

— Și cu Sandi ce fac ? E aici, lîngă mine.

— La Enescu ? La Continental ? Unde vrei tu.

— Nici unde : ar fi să mă blegesc, iubitule, să plîng pe umărul tău. Vlad, lasă lucrurile să meargă în voia lor. Și-apoi, ce-o fi cu mine, cu tine ? Dumnezeu cu mila, ce-am avut și ce-am pierdut, păi, nu ? Vlad, mă doare capul, noapte bună, Vlad.

Deschise fereastra, nici urmă de nuntașii cu armonică, sergentul de stradă își freca bărbia cu bastonul de cauciuc, la intrarea în restaurant un individ mărunțel, cu pălăria pe ceafă, își întorcea buzunarele pe dos, cu dexteritate și dezgust. Scandalul de pe palier se potolise, altul, pe la etajele de sus, unde locuiau circari, instrumentiști, comis-voiajori, era puțin probabil să mai izbucnească la ora asta, de obicei oamenii se certau înainte de masa de seară, după ce ai înfulecat, cu burta plină, te înfierbînți mai greu. Sînteți unul ? Vreți să fiți doi ? Nimic mai simplu : cumpărați-vă un aparat de radio. În atenția amatorilor : vindem și pe credit... Un șnur electric coborînd din tavan, la capătul lui un bec ; afișe, alb-negru, pe pereți, în loc de tablouri ; mobilă ieftină, strictul necesar, un covor, o mașină de gătit și niște vase de bucătărie : provizorat... E și asta o senzație, să nu te-așezi, să nu stai locului, să n-ai astîmpăr, ar fi trebuit să-i răspundă Verei, în replică. În cei douăzeci de ani petrecuți în București, da, se-mplineau douăzeci în toamnă, se mutase de tot atîtea ori. Schimbase și meseriile și prietenii — o singură constantă, Vera, tot la ea revenise, după sporadice, efemere, costisitoare evadări — decavante — pe care le numea : năbădăi administrativ romanțioase. Cu o excepție : Cornelia Baroga, ea îi dăruise prietenia, desigur

— pe termen limitat. Cal bătrîn, de dîrvală, înhămat la cotingă, învățase că drumu-i lung, încărcătura grea, trebuie să-ți drămuiești suflul, nu prea mult odată, nici prea puțin, dacă vrei să te vezi la un liman ; longevitatea, decretase, presupune în primul rînd să eviți stările tensionale, iar cînd, totuși, s-au produs, repede și cu multă îndemînare să le dezamorsezi, ca pe-o bombă ; el, care nu reușea să se imagineze bătrîn, avea teorii pînă și cu privire la longevitate... ; cînd nevasta cere divorț... Ei, da, cînd nevasta cere divorț, te ia cu urît, Vera, Verocica, mi-e urît fără tine, fără voi, mi-e urît în seara asta, cînd e prea multă liniște în jur, eu am parte de liniște doar atunci cînd aș vrea să fie zarvă, înfruntări, încăierări, vecinii s-au culcat, strada-i pustie, bețivanii încă nu s-au urnit de prin crîșme, ceva scandal cu siguranță m-ar remonta. Oricum, mîine dimineață, cînd mă iau cu treburile, și am treburi pînă peste cap, o să-mi fie mai ușor, mai uit de tine, de voi, mă împiedic de alții. Acțiunea Verei nu era, nu mai putea fi o surpriză, trăznet din senin, de îndată ce inițiativa distanțării fusese a lui : plecînd din casa de pe Bonaparte, de lîngă nevastă și copil, nu pomenise de divorț, ci tocmai de distanțare, de separare, pentru o vreme, ori pentru totdeauna, în orice caz — precizase atunci —, noi rămînem o familie, și cu cît ne vedem mai rar, cu-atît o să ne dorim mai tare. Vera nu făcuse nici un efort ca să-l rețină, dimpotrivă : Gînd la gînd, mă, gînd la gînd, ia-ți catrafusele, doar nimeni nu ne-a legat cu lanțuri. Unul ca tine mai găsesc eu, poate și mai breaz. El prevenise : Nu încerca să mă înlocuiești, ar fi în zadar, noi doi sîntem născuți unul pentru celălalt. Era aproape convins, la acea oră, că foarte curînd ei se vor regăsi sub același acoperiș, nu pe Bonaparte, într-o altă căsuță, mai modestă, și sub alte auspicii, mai prielnice comunicării. Prevăzuse ieșirea, înlăturarea Verei din afaceri, calculase totul, cu minuție, atelierele produceau puțin, abia de se acopereau cheltuielile, făbricuța era o ruină, desfacerea mărfurilor se făcea anevoie ; lucrătorii, plătiți cu întîrziere și din ce în ce mai prost, amenințau cu greva, unde acționau legile economice nu mai era loc de minuni, prăbușirea i se păruse inevitabilă. Ce-ar mai fi fost de întreprins ? Odată scoasă din joc, din horă, n-ar mai fi avut nici mijloacele, nici curajul s-o ia de la

capăt. De fapt, el și-o imaginase (și-o dorise) readusă la condiția ei de cusătoreasă, din urmă cu ani. Atunci, pe cînd ținea un mic atelier la periferie, era ea, cea adevărată, numai pe aceea o îndrăgise. Și iată că Vera lui achiziționase terenuri de construcție, ambiționa să deschidă noi ateliere de confecții. Evadase din pătura de mijloc, avea drum deschis, în sus. Brutal, spectaculos, îl contrazisese în toate prezicerile lui sumbre. De amintiri, de prejudecăți, de bunăcuviință se eliberase ; acum era momentul să se desprindă și de el ; desfacerea căsătoriei echivala cu o rupere de trecut : se voia numai în prezent și-n viitor. N-am să-i stau de-a curmezișul, se resemnă el. Să răzbească pînă unde se poate răzbi. Un prag trebuie să existe. Noi doi... Ești un agitator de modă veche, l-ar fi zeflemisit Vera, măi iubitule, mă, tu încă mai visezi cai verzi pe pereți, convulsii, prăbușiri, lucrătorii la cîrmă.

Cornelia ? pe unde o fi rătăcind Cornelia ? avea nevoie nu de mîngîierile (și-așa, parcă ținînd de un gest reflex), ci de pălăvrăgeala ei isteață, ei, deșteptule, doar ți-am prezis o capitulare necondiționată, gata, ți-a luat maul, acum ai să joci tontoroiul pe maidan, i-ar fi plăcut s-o asculte ore în șir, ea se pricepea să aline ironizînd, rîs cu plîns, toată existența noastră e un talmeș-balmeș, rîs cu plîns, totul e să nu recunoști că ai pierdut, niciodată să nu recunoști : așa a fost să fie, mai departe, cu forță, oblu-berbecește, și-o să vedem ce-o mai fi. Îmbrăcă un costum de seară ; garoafele din vază, aduse pentru Cornelia, se ofiliseră, și-ar fi pus o garoafă roșie la butonieră ; batistă albă la buzunar, pălăria și bastonul, crai de noapte, acum ieșeau berbanții la vînătoare. Dacă i-aș spune agentului de stradă că mă lasă nevasta ? Acum îi venea s-o dea pe haz, o pățanie, acolo, zilnic se desfac sute, poate chiar mii de contracte matrimoniale, amor legalizat, mizerii, constrîngeri, la dracu, se impune o de-ba-ra-sa-re... La „Continental“ erau puțini clienți, și alții decît cei de peste zi, obișnuiții restaurantului, nici un cunoscut de care să se-agațe, perechi de tineri, dănțuială, chiuituri. La „Enescu“ atmosferă sobră, familiști, pater familias în capul mesei, cu șervetul la gît, zîmbete discrete, încruntări discrete, totul cu măsură, doar sîntem în public, te simți bine, draga mea ? te simți bine, dragul meu ? aveau

ce povesti două săptămîni, cum cinaseră ei la „Enescu", scump, desigur, tare scump, da' meritä. Dacă i-aș spune birjarului că m-a lăsat nevasta ? La Zisu, pe Șerban Vodă, acolo se făceau nopțile de pomină, lume bună, numai lume bună, cine intră la Zisu — cunoaște paradisu ! versificase prințesa Eurastia Mavrocordat, petrecere pînă în zori, transport la domiciliu asigurat, birje, taxico-uri, la nevoie mașina Salvării ; mofturile se lasă la garderobă, în sală are acces doar buna-dispoziție, prevenea un afiș ornamentat cu mutre zîmbărețe ; lista de bucate din seara aceea, scrisă citeț, agățată de brațul unui candelabru : dovleac pătrat — aperitiv (vreo aluzie la capetele pătrate ?) ; supă de piatră acră ; șnițel din creastă de cocoș ; înghețată de rumeguș ; spirtoase — lichior de anafură (în paranteză : anafura mă-sii !), țuică de oase-moi, șampanie de capră rîioasă... Umor ? fantezie ? Ei, ce să ne mai batem capul, ăștia care vin la Zisu, vin gata afumați, pufnesc în rîs și numai dacă-i strigi pe nume. Local de noapte cu animator. Un individ — să-i zicem Daiani — mim, acrobat, prestidigitator, din toate cîte puțin, la solicitări mai insistente ținînd loc și de dizeuză, de lăutari, era angajat anume să întrețină onorata clientelă. Cam sărac cu duhul, mai ciupea poante din revistele de umor, adopta cîte-un cuplet de-al lui Tănase, cîte-o snoavă cu ardeleni, alta cu olteni, însă de cele mai multe ori, după ce rodea îndelung un capăt de creion, se așternea pe scris, compunea el, adică, din mintea lui, vezi bine, afișe, liste de bucate, epigrame, sfaturi pentru abstinenți, acatiste, și cîte și mai cîte alte stupizenii de spus numai la ore mici : nu i se întîmplase vreodată să dea greș, cu cît era mai lipsit de har și de haz, cu-atît era veselia mai mare, chicoteli, rîsete, hohote de rîs, aplauze, ropote de aplauze, ovații, delir, unii pe mese, alții pe sub mese. Șnițel din creastă de cocoș, teribil, șarmant, genial, după o sută de coniac, de gin, de șliboviță, aici nu se mai foloseau decît superlative. Seară de seară, mare afluență de clienți, cine venea nu se-ndura să mai plece pînă la închidere, mese înghesuite una-n alta, cine n-are masă, intervenea Daiani, să binevoiască a-și aduce de-acasă, preconizăm un sistem de supraetajare a meselor, cu scaune suspendate, chelnerii făceau slalom, echilibristică, platouri, castroane, butelcuțe, toate aterizau la locul in-

dicat, serviciu ireproșabil la Zisu. Meniu pentru toate poftele : caviar, iahnie de fasole cu cîrnat, cîrnat cu varză, stridii, broscărie, pescărie, purcel de lapte, saramură, aspicuri, sarmale cu mămăliguță, brînzeturi — 12 sorturi, ceapă, castraveți, usturoi, frigărui, lapte acru, clătite cu miere, budinci cu spanac ; delicatese : fudulii de berbec, ureche de porc, șoric ; după ora patru dimineața — ciorbă de potroace. Cine nu își rezervase, ori nu prindea loc la o masă n-avea decît să se reazeme de un perete cu farfuria, cu paharul în mînă. Cornelia Baroga încă nu-și făcuse apariția, pe unde-o fi rătăcind fata asta ? Cam din cinci în cinci minute, de la o masă situată chiar în mijlocul sălii se ridica un bărbos mărunțel, în frac grena, impecabil, cu o borsalină verzuie înfundată pe cap : Som-no-lent be-ne-dic-tin ex-haus-tiv a-men ! scanda el, din răsputeri. Aplauze generoase îi răsplăteau efortul. Individul nu se lăcomea la mîncare, nici la pahar, stătea mai tot timpul chircit pe un colț de scaun, cu brațele încrucișate la piept și fruntea sprijinită pe tăblia mesei. Nu-și scotea borsalina, nici mănușile albe, de năbuc. Dacă i-aș spune că mă lasă nevasta ? Doamnele se îndemnau la ureche de porc. În două cămăruțe de lîngă bucătărie se organizau mese de joc. După miezul nopții erau acceptate în speluncă și ghicitoarele în palmă, în ghioc, în cafea, în bobi. Cine adormea la masă, era lăsat să doarmă, ocrotit chiar. Cine cădea de pe scaun se bucura de un tratament special, comprese, frecții cu oțet, jeturi de sifon în plină mutră buhăită. Som-no-lent be-ne-dic-tin ex-haus-tiv a-men ! Cam pe la cinci se făcea inventarul obiectelor pierdute și găsite : Un pantofior ! anunța Daiani, ascunzînd corpul delict sub una din aripile fracului. Distinsa doamnă să se prezinte la probă ! Chicoteli, rîsete, dragule, vezi ce mai e cu pantofii mei, dacă îi mai posed pe amîndoi, bărbații se aplecau pe sub mese, mai gîdilau tălpile goale, îndrăzneau și mai sus, ah-uri și of-uri, chițcăieli, hazul lua proporții, pantofii asvîrliți ici, colo se amestecaseră, Daiani își oferea serviciile, era acceptat cu frenezie. Chelnerii îmbiau cu ciorba de potroace. Putea fi o noapte de pomină. Domnia ta, prietene, ai ratat o mare, unică ocazie. Necbzuința se plătește scump : ai să pleci de-aici strepezit. Oare nu știai că la Zisu se vine fără griji ? Grijile, ca și

mofturile, se lasă la garderobă. Lucid, mult prea lucid, spre paguba domniei tale, desigur. După cum lesne se poate observa, clienții noștri de bază au o mare disponibilitate pentru umorul cretin : șnițel din creastă de cocoș, ceva teribil, șarmant, genial, are să facă înconjurul Bucureștiului. Trebuia să rîdeți în hohote, pînă la epuizare. Acum v-ați duce acasă izbăvit de toate relele. Inspector de poliție ? O, nu, nu, inspectorii nu se reazemă de pereți și nu își achită consumația. Domnia ta, prietene, mi-ai îngădui să te compătimesc ?

Citi, pe prima pagină a „Opiniei noastre“ : Americanii se oferă să construiască cinci zgîrie-nori pe Calea Plevnei. Comentariu : Deținem această informație din surse absolut sigure. Putem zice : moment de răscruce în viața Capitalei. Destul am fost Micul Paris. Vom fi al doilea New-York. Saltă și te bucură, Sioane ! Totuși, din sondajele ce am întreprins rezultă și unele obiecțiuni, căci se-ntreabă contribuabilul : De ce s-avem zgîrie-nori tocmai pe Calea Plevnei, și nu în centrul-centrului, pe b-dul Domniței, să zicem, nu-i așa ? Aducem la cunoștința edililor noștri... Anghel dormise în redacție, pe teancuri de ziare, acoperit cu o hartă pînzată, se dezmeticea anevoie. Patroane, se rugă el, prea tare să nu mă scarmeni, nu m-a dus mintea la altă năstrușnicie, da' merge și asta, cu zgîrie-norii, mai ales că americanii s-au retras din combinațiile edilitare, ne lasă cu buza umflată. Ei, ce zici de mine ? Cinci zgîrie-nori pe Calea Plevnei, o să-i apuce damblaua pe ăștia de la „Curentul“, cum să le scape lor o bombă de un asemenea calibru ? Mîine anunț, tot din surse demne de încredere, că s-au și ivit mici neînțelegeri între părțile contractante. Poimîine : Proiectul cu zgîrie-norii de pe Calea Plevnei a fost abandonat. Din vina cui ? Patroane, dacă mult ai ostenit în noaptea asta, cu două pe genunchi, fă bine și ascultă sfatul meu : du-te să-ți schimbi costumul de cioclu, că mă ia cu amețeli, patroane, eu m-am încovrigat aici și-am visat purici, patroane, numai purici. Încă un birjar prădat de vreo două sute de lei și rănit, făptași neindentificați, o spargere la Ginsberg, furnizor al Curții regale, distinsul nostru deputat Patriciu Mavrodin a condus un marș al tinerimii în orașul de baștină Dorohoi... Aci se opri, aci văzu negru : ...care te-a adus pe lume, de co-

doș ; ...care te-a botezat, de lepădătură ; ...care te-a ridicat în două picioare, de vierme neadormit ; brotac, mîrțoagă, deșelat de Dorohoi ; ...care te-a înălțat la cer, de tîlhar ! Își înăbuși un căscat : Am fost la Zisu, toată noaptea am proptit un perete — vezi bine, mi-era să nu cadă... și-acum aflu din ziarul meu că un individ dubios a condus marșul tinerimii. Anghele, ai cinci minute să-mi explici cum de s-a strecurat o asemenea știre în „Opinia noastră", altfel... Anghel se săltă pe un colț de birou, cu brațele încrucișate la piept : Altfel, ai fi în stare să renunți și la serviciile mele ? Vlad Stanca îi confirmă printr-o înclinare a capului. Nu știu, zise Anghel, taie-mă, agață-mă, scoate-mi ochii, nu știu : eu n-am dat la cules nici o știre cu marșul de la Dorohoi. Cînd am descoperit-o în ziar, ce era să mai fac ? Hai să înghițim gălușca, propuse el. Am numai bănuieli, nimic sigur, nici o dovadă. Încă puțină răbdare. Parcurseră în grabă și celelalte ziare : printre reclame, note, sfaturi gospodărești se infiltrase și cîte-o informație scurtă, de numai două, trei rînduri, despre acțiunile „Gărzii de fier". Cine le redactase ? cine le plasase ? — în toate redacțiile se căutau vinovații, cei de la „Adevărul" și „Dimineața" ceruseră anchetă și printre zețari. Patroane, iar ți s-a făcut de cucuie ? Anghel își scărpina alene spinarea cu un coupe-papier, visase purici, acum simțea pișcături, furnicături, autosugestie, în urmă cu ani îi intrase în cap că are să se-mbolnăvească de gălbinare, se îmbolnăvise. Patronul cotrobăi într-un fund de sertar, unde își ținea colecția de pipe, alese una mai butucănoasă, din spumă de mare cu căpăcel de tablă, o înfundă cu tutun aromat, apoi scăpără un chibrit, plimbă flăcăruia peste ghemotocul gălbui, și începu să pufăie conștiincios. Cucuie ! De ce nu ? Ar fi vrut să-l prevină pe Anghel : Dumnezeu să te ferească de indivizii care nu mai au cine știe ce de pierdut ! — bagă de seamă, azi-noapte, la Zisu, mi s-a strepezit și de mine, și de alții, de-aci-ncolo am să joc și eu cu brișca-n dinți. Niculaie le pregătise cîte o ceașcă de cafea. Ți-a ieșit, ai brodit-o, lighioană ce ești ! îl flată Anghel. Niculaie se-nclină protocolar, călcîiele lipite, palma la inimă, parcă se mai dezmorțea și el cînd își auzea o laudă, că de ocări și ghionturi se cocîrjase. Deseară ai să cînți popește, avertiză Vlad Stanca. Drege-ți glasul din vreme, bea și tu ouă crude, ca tenorii ăia... Anghel îi prezentă su-

marul ediției de după-amiază, cu puține modificări față de cea de dimineață. Pagina întîia, centru, în chenar : Deputatul — huligan, indică Vlad Stanca. Zilnic am să scriu cîte-o tabletă, pînă s-o alege într-un fel, crapă măgarul, plesnește samarul. Argumentat, corect, cinstit, în atenția poliției și a parlamentului, îi fi mătăluță de acord, nu-i fi, trebuie să mă înțelegi și pe mine, cred că am făcut o adevărată obsesie cu năpîrlitul ăsta din Dorohoi, și-am s-o țin așa orbește, poate dă Dumnezeu și-i ridică imunitatea parlamentară. Vezi tu, Anghele, în treaba asta nu te poți bizui numai pe documente, intervine un mahăr și se șterge la fund cu ele, trebuie să pună și Dumnezeu umărul, dar fii liniștit, s-au mai văzut cazuri, și cînd o fi să-mi pice-n gheară, al meu e, îi deschid proces de incitare la jaf și la crimă.

Pînă la bisericuța Sf. Spiridon-vechi îl duse o birjă, de acolo mai avea puțin, două, trei sute de pași, cartier liniștit, năpădit de verdeață, grădinițe de flori, străduțe pustii, pesemne că oamenii se odihneau la ora asta, el se-apropia de țintă cu pas șovăielnic, dacă ar trece mai departe, ca într-o preumblare ? ! Numai la gîndul că va fi mustrat, chestionat — desigur, țovărășește, cu duhul blîndeții și dorința de îndreptare, i se urcă sîngele la cap, roșu ca racul se făcu, din roșu-vînăt, capacitatea lui de a se stăpîni slăbise mult, probabil că se afla în pragul unei nevroze. Str. Antim 20 : o curte lunguiață, cu trei căsuțe, prima, cea de la stradă, de construcție recentă, mai arătoasă, cu ferestre mari și trepte de ciment, celelalte două coșcovite și scunde, ajungeai cu mîna la streașină ; cam pe la mijlocul curții o firmă de tapițer, iar sub ea o canapea — reclamă ; locul de întîlnire, desigur, era bine ales, în caz de primejdie treceai la tapițer, ca un client oarecare. Portița întredeschisă, o împinse ușor cu piciorul. Pe jos, ici, colo dale de piatră, între dale pietriș, scrîșnea sub tălpi. Ieși, ca din întîmplare, tapițerul, un bărbat cărunt, cu ochelarii pe vîrful nasului și un creion albastru, gros, de tîmplar, după ureche. Își spuse numele, i se răspunse, totul se potrivi, și-ndată fu poftit în atelierul de tapițerie, care ținea loc și de cameră de zi, din atelier pătrunse în altă încăpere, mai îngrijită, fără pat,

fără masă, numai cu fotolii vechi și canapele, tot vechi, probabil că fusese amenajată anume pentru această întîlnire. Aici trebui să aștepte singur cîteva minute, rămase în picioare, lîngă ușa pe care intrase, cu ochii pe cealaltă ușă, ce da spre bucătărie. Incomode căsuțele astea vagon, numai uși și ferestre. Măi băiatule, mă ! izbucni Alexandru, oprit o clipă în prag, înaintînd apoi repede, cu brațele larg desfăcute, parcă hotărît să-l strivească. Măi, tîlhar de drumul mare, zău că mi-a fost dor de tine, ia stai să te văd. Îl măsură cu privire amuzată și țîțîi îndelung, a mirare vicleană : Măi, drace ! te-ai dat la pantaloni golf... azi-dimineață erai în ținută de cioclu... schimbi costumele cum schimbă hoții caii... ai ceva de comis-voiajor alergat pe toate coclaurile, dar și ghiftuit, unde nu curge, pică... măi băiatule, mă, ai început și tu să prinzi osînză... bagi în tine pînă nu mai încape... îți petreci noptile la Zisu. Îl bătea mereu cînd pe un umăr, cînd pe celălalt, apoi îi prindea umerii și-i căuta privirea : Vlad, pe unde-mi rătăcești, mă ? Gospodina, intrînd pe vîrfuri, aduse ibricul, cestile de ceai și o farfurie cu pișcoturi. E, dați-o pe chef, zise ea, înveselită, înainte de-a se retrage. Mai să nu-l recunoască pe Alexandru, încărunțit, cu mustață pe oală, și fără astîmpăr, mereu vorbea, gesticula, cam dezordonat, se răsucea, rîdea și fără vreun motiv, ceva nu era în ordine cu Alexandru, munca asta ilegală consumă, zdruncină, pesemne că și el adormea cu tablete și se trezea buimac. Văd că nici tu nu mai ești în apele tale, se mohorî Alexandru, turnînd ceaiul. Luară loc pe fotolii, față în față, cu cestile în mînă. Tapițerul se învîrtea prin curte, din cînd în cînd trecea și prin dreptul ferestrei, de încurajare, liniște pe-aici.

— Ce-ai pățit ? se impacientă Alexandru. De ce nu deschizi gura ? Ai draci ? Măi băiatule, mă, să nu-i slobod eu pe-ai mei...

— Aș vrea, mai întîi, să lămurim o chestiune, propuse Vlad Stanca, ceva important, cel puțin pentru mine, comis-voiajorul, cum îmi spui tu. Alexandre, pe la jumătatea lui ianuarie m-am dat cu capul de toți pereții... intrasem în tot felul de încurcături, eram derutat, îmi doream și eu o îmbărbătare... atunci m-am gîndit la tine, voiam să te văd. Chirotei m-a tot amîrat, cu explicații cam trase de păr... pînă la urmă s-a milostivit Someșan de mine...

întîlnire fulger, mi-a tras niște șuturi. Vreau să-mi spui : Erai plecat din București ? Ți s-a interzis să dai ochi cu mine ? Ori te-ai gîndit că e mai nimerit să mă eviți.

— Ești deștept, măi, ai pus degetul pe rană, recunoscu Alexandru.

— Dacă mi-ai înșira și niște motive, fie și numai de formă, ca între tovarăși... să am și eu la ce mă gîndi.

— Am să ți le zic în ordine : Marșul din noaptea de An nou se încheiase prost... erai amestecat... în dimineața de 1 ianuarie te văzuseși cu Benedict... și-ndată după plecarea ta, Benedict dispăruse... erai suspectat... ei, și tot atunci am avut dovada sigură că doamna Vera colaborează cu poliția... cumnata lui Benedict a fost arestată. M-ai pus pe gînduri, Vlad, meseria mea e să despic firul în patru. Totuși, n-am avut curajul să te iau de guler tocmai eu, prietenul.

— Mda... m-a executat Someșan.

— Și tot el și-a recunoscut greșeala. Alaltăieri mi-a transmis din închisoare, fixează urgent întîlnire cu Vlad Stanca și scarmănă-l zdravăn, să nu mai bată cîmpii.

— Nu știu de ce l-au închis. Dacă vrei...

— L-a dat în gît unul de la tramvaie, cînd cu greva, individul pretinde că a făcut-o fără voie... Bociort tocmai revenise la numele lui adevărat... Someșan... încurcătură, oricum — pe individ l-am exclus. Cît despre tine... Vlad, cine să te mai priceapă ? atacă Alexandru. Eu... noi, în împrejurările date, le știi prea bine, avem unități exacte de măsură. Poți să mă acuzi și să ne acuzi cît vrei, noi trebuie să știm pe cine contăm... s-au infiltrat destui în rîndurile noastre. Iar tu ne-ai dat mari emoții, tovarășii au întreprins o anchetă, lucrurile s-au limpezit oarecum... dacă n-ar fi tîmpenia asta... Vlad, ce-ți veni, băiatule, cu Prințul Carol ? Tocmai acum te apucă dragostea de prinți... e ceva de pomină... ai merita să fii arătat cu degetul !

— Văd că asta și faceți voi, și vă mulțumesc, îhî !

— Hai, măi, băiatule, stai, că nu-i așa !

— Dar cum, altfel ? Vlad Stanca se ridică, puse ceașca de ceai pe una din canapele și se uită la ceas : Mai ai și alte mustrări să-mi faci ? Pentru mine, comis-voiajorul, timpul înseamnă bani. O, de-ai știi tu, Alexandre, cît am ezitat pînă să intru aici ! Bănuiam ce mi se pregătește...

perdafuri tovărășești, mereu perdafuri. Cred că a sosit momentul să-ntreb : Cu ce drept ? De mult nu mai sînt în evidență...

— Ești tovarășul nostru.

— Încă mai sînt ? Curios.

— Încă, încă, stărui Alexandru. Ia loc... ia loc, măi, porunci, cu pumnii încleștați. Acuși mă reped în tine. Vlad, stai jos, măi, cînd îți spun, cînd te rog... fereastra n-are perdele, vezi și tu, mai trece vreun zevzec. Vlad, ești tovarășul nostru, contăm mult pe tine, însă trebuie să ne înțelegi... dacă mai strecori un singur rînd în favoarea Prințului Carol...

— Ei, ce-are să fie atunci ? ei, ce-o să-mi faceți ? i-o întoarse Vlad Stanca, acceptînd abia acum discuția, pus pe mărturisiri. Luă un pișcot, îl îndemnă și pe Alexandru : Hai să mîncăm, mă doare stomacul de foame, azi n-am mîncat nimic. O să mă excludeți și pe mine — de unde ? o să mă izolați ? Cu cît mă izolați voi mai tare, cu-atît mă-nconjoară alții, mai cu bani. Voi sînteți săraci, Alexandre, iar un ziar se ține cu bani. Nu te-a dus mintea ? Tot scriind despre greve și mizerie, era să plesnesc. Nici o subvenție, nici un sprijin, tiraj mic. Am avut de ales : dau faliment, ori mă vînd la un preț acceptabil.

— Și cine-i cumpărătorul ?

— Habar n-am. Afacerea mi-a aranjat-o o prietenă... Trebuie să fie cercuri interesate, din jurul Palatului... poate fi și primul-ministru.

— Cine-ți numără banii-n mînă ?

— Primesc cecuri, Alexandre, cecuri, mi le-aduce prietena mea... de unde, de la cine, eu n-am voie să știu. E, bani se găsesc... avem atîția bancheri... cîteva sute de mii de lei, acolo, nimica toată. Mai am de publicat cinci articole, tîrg cinstit. Ce vă incomodează pe voi ? Prințul tot are să urce pe tron, curînd, cu voia, ori fără voia noastră. De ce să nu trag și eu un ce profit ? Existența, Alexandre, mai trăim și noi din mila altora. E umilitor ? Și dacă nu mai scot ziarul cum e ? Altă soluție, decît să mă vînd, n-am găsit, și nici nu cred să existe.

— Vlad, băiatule, am dezlegare să te informez într-o privință... Benedict al nostru, cel dispărut o vreme, a făcut un drum lung, pe cont propriu, Benedict s-a întîlnit cu tovarășii din conducerea Internaționalei, a spus tot...

de altfel, măcar în parte, situația de la noi se știa... și tovarășii au promis ajutor... în orice caz, noi am și luat unele măsuri, și cred că o să isprăvim cu fracțiunile, trecem la organizare... și mult aș vrea să te știu alături de vechii tăi tovarăși.

— Mai depinde și de ei.

— Vlad, nu se cuvine să pui condiții.

— Știu, știu, întrerupse Vlad Stanca, sarcastic, eu m-am bălăcit în toate zoaiele, patron, deputat liberal, nevasta informatoare la poliție, eu trebuie să tac și să accept. Înțelese că a fost rău, nedrept, își ceru iertare, se însenină : Dă-mi voie, Alexandre, să-mi fac iluzii : Cîndva, peste ani, cînd va fi sosit momentul, un cercetător ambițios își va propune să reconstituie drumul parcurs de mișcarea noastră socialistă și comunistă... stă la discuții cu tovarășii, cu martorii, veteranii... răscolește arhive, cercetează presa vremii... într-o bună zi are să dea și peste „Opinia noastră“... parada modei... sinucideri... prinți și prințese... reclame... nimicuri... iată însă că-i atrage atenția un articolaș despre greva de la Lupeni... Un altul despre greva de la Reșița... de la tramvaie, de la „Vulcan“, „Metalurgica“... ia să vedem, ia să citim, are să-și zică omul. Alexandre, de-aici încolo cu mine întîmple-se orice, nu-mi pare rău, nu regret nimic, eu cît mi-a stat în puteri mi-am făcut datoria.

— Cît despre noi, ceilalți... îl înfruntă Alexandru, noi... praful și pulberea... uitarea. Ei, bravo, așa-mi placi : finanțat de cercurile Palatului prin intermediari... prin amici.. și fudul, cu gîndul la statuie ! Vlad, băiatule, ești o figură... dracu să te ia, pe deasupra mai ai și dreptate, tu lași mărturii scrise, mda, te dai bine cu istoria... Alexandru scoase din buzunar o hîrtie cu scris mărunt : Citește și spune-mi ce-ar fi de făcut.

În cameră era o lumină de asfințit, trebui să-și pună ochelarii : „În fața partidului nostru stă ca o sarcină urgentă crearea unei literaturi politice de masă care să dezbată în fața maselor largi populare, în lumina marxism-leninismului, toate problemele actuale zilnice, interne și externe, contrabalansînd influența otrăvitoare a propagandei și literaturii naționalisto-șovinisto-fasciste...“

— E un manifest al nostru, lămuri îndată Alexandru, îl tipărim în „Lupta de clasă“, și vreau să știu dacă ne

poți ajuta în vreun fel, mă gîndesc la o difuzare în mii, chiar zeci de mii de exemplare.

— Prin ziar... direct, nu, în nici un caz, îți dai seama că aș sări în aer pe loc, s-au pus cu cenzura pe noi, iar „Garda de fier“ are cel-puțin un reprezentant în tipografie, încă nu i-am dat de urmă. Ar fi o prostie să riscăm... Și-atunci, zic așa : îți tipăresc manifestul, cinci mii de exemplare, format carte-poștală... am oamenii mei, la o tipografie mai de margine, garantez eu, achit tot eu, din subvențiile murdare... Oricum, peste cinci zile vă predau pachetele. Ce faceți cu ele, vă privește.

— Vlad, ești un băiat admirabil, știam eu.

— Știai pe naiba, lasă, lasă, și tu mi-ai pus cruce, comis-voiajor, ...Alexandre, cui să spun ? cuiva trebuie să spun, Alexandre, mă lasă nevasta.

— Ei, ce noutate ! Doar ai plecat de-acasă.

— De-acasă, da, nu și de lîngă sufletul ei.

— Hai, măi, cine să te creadă ? Ți-ai dat cu ceapă la ochi, varsă și-o lacrimă.

— Copilul meu nu vrea să-mi mai poarte numele, Vera a cerut divorțul, peste cîteva zile o s-avem înfățișarea la tribunal... de fapt, nu, eu nu mă prezint, e mai simplu așa, merge mai repede, tot n-o mai pot întoarce din drum... și rămîn singur, Alexandre, singur.

— De ce nu-ți plătești tu o bocitoare, una de meserie, măi, că doar ai de unde, îți dă mîna, ce iei pe Prinț, dai pe o matracucă de Obor, am auzit că în Obor și-au găsit vad bocitoarele, cine are nevoie dă fuga și achiziționează, se dezlănțui, neașteptat și anarhic, Alexandru. Ei, cum așa, mă ? chiar vrei să te cred ? chestionă, ridicîndu-se și el de pe fotoliu, cu mîinile-n șolduri, vătaf. Ar trebui să-ți fie rușine în primul rînd față de tine, nemernic...

— Alexandre, te rog, lasă, lasă... interveni Vlad Stanca, simțindu-și paloarea, astea sînt chestiuni mai delicate, vorbim noi, altădată, poate ieșim undeva. La iarbă verde.

— Idiot, îi șuieră Alexandru. Privirea îi fugea în toate părțile, brusc înălța brațele, brusc le cobora, strîngea pumnii, vino-ți în fire, îi șopti Vlad Stanca, și-abia atunci își ieși din matcă, se revărsă în ocări și sudalme. Ei, cum așa, mă ? te-a vrăjit, te-a legat ? i-ai căzut în ge-

nunchi, i-ai sărutat tălpile ? Ciocoaică, mînă-n mînă cu poliția... ce amor, mă ?

Tapițerul patrula prin dreptul ferestrei.

Ceva nu-i în ordine cu Alexandru, își repetă. Claustrarea, de ani de zile omul ăsta stă între patru pereți, ca într-o celulă de închisoare, din afara închisorii, noaptea, numai noaptea este dus de la o casă conspirativă la alta, și-apoi hăituiala, s-a pus un preț pe capul lui, și răspunderile, și privațiunile de tot felul, de cînd nu s-a mai întîlnit cu nevasta, cu vreo altă femeie ? — desigur, toate astea se-adună și se răzbună, totuși, totuși... Vlad Stanca epuizase și ultimele rezerve de înțelegere, de compătimire... totuși, circumstanțele atenuante nu-și mai aveau rostul, imixtiunea, grosolăniile, zeflemeaua asta de cărutaș afumat nu se mai cuvenea a fi nici explicate, nici iertate. Să mă părăsească toți, de acord. Însă nimeni, nimeni să nu îndrăznească a-mi porunci. Aici am ajuns, se repezi la Alexandru, să-mi dirijezi tu viața sentimentală ? Pe cine să iubesc, pe cine să urăsc, cu cine să mă culc și să fac copii ? Cu ce drept, omule ? Îl zgîlțîi o dată de umeri, apoi îl împinse înspre perete. Este tot ce poate fi mai detestabil... cîinoșenia lumii... oare să mai regret ? ce să mai regret ? Alexandru îl privea acum cu ochi de nepătruns. Rezemat pe perete, își duse palma la frunte și se justifică, posomorît : Nu trebuia să ne vedem... dacă nu insista Someșan... de altfel, mi s-a interzis să mai activez, măcar două, trei luni... iartă și tu ! De unde se puteau pricepe multe, și-n primul rînd că el, Alexandru se afla, într-un fel, la capătul puterilor (desigur, efectele claustrării, nervii, nervii). Acum, amîndoi jenați, nu știau cum să se despartă ; Vlad Stanca se uita la ceas, se uita la ușă, era gata să-și ia rămas bun, iar se răzgîndea, să întrebe, să afle, ce mai era de aflat ? iar cu ochii pe ceas ; Alexandru nu se dezlipea de perete, acum își încrucișase brațele la piept, închisese ochii, părea că dormitează ; din curte răzbătu cotcodăcit de găini ; glasul gospodinei : puii mamii, pui, pui, pui... hei, Tu, moțato !

— Mai ții mașinuța aia ? întrebă Alexandru.

— E zob-zob, o dau la fiare vechi. De ce ?

— Dacă o mai aveai, te rugam să faci un drum.

— Zi-mi unde și cînd, găsesc eu un mijloc.

— A mea, Măriuca, s-a prăpădit... nu m-am putut duce la înmormîntare. Nu-i știu mormîntul. Brusc, se încordă, se răsuci, cu mîna îndreptată spre ușă : Ei, hai, ia-o din loc, fugi, că te așteaptă istoria ! Îl împinse cu toate puterea și trînti ușa în urma lui : Noroc, măi !

Ieși în amurgul vinețiu, rece, cu șfichiuiri de vînt. Totuși, străduțele din vechiul cartier bucureștean se mai animaseră, ieșiseră gospodarii pe la porți, unii dregeau gardurile, ori smulgeau smocurile de iarbă răsărite pe lîngă zidul caselor, cei mai mulți însă erau doritori să mai lege o vorbă, ce mai faci, vecine, ce se mai aude, nu se auzea nimic, doar cele știute și răs-știute, la politică nu se băgau, femeile cărau apă de la cișmea, cîte două vedre fiecare, să aibă de gătit, și pentru noapte, își strigau, își mustruluiau copiii veșnic neastîmpărați, cîteva, mai tinerele, o luaseră în lungul străzilor cu furca la brîu, era un fel de a se destinde după treburile mai grele de peste zi, grupuri de țărani se apropiau cu sfială de cîte-o poartă, întreabă tu, ba întreabă tu, își șușoteau, căutau și ei adăpost, nu-i mai îngăduia poliția să doarmă pe străzi. Un călugăr scund, noduros, cu un caier de barbă pînă la brîu, îmbia cu iconițe. Prin praful străzilor vîntul rostogolea cîte-o pălărie de bețiv, furată de pe creștetul capului, se căznea, îmbletic, păgubașul s-o prindă, el trăgea într-o parte, pălăria în alta, rîdeau cei de pe margine. Obloane de prăvălioare se-nchideau cu zgomot înfundat. Are să fie secetă mare, preziceau bătrînii, cunoscătorii. Primăvara venise cu furtuni de praf, ploile se răriseră, iarba se ofilea, se-ngălbenea, ca pișcată de brumă. Pe Cheiul Dîmboviței circulația fusese blocată, birje și taxiuri și căruțe cu coviltir erau împinse pe margine, să facă loc pompierilor, caii nechezau, stîrniți de sirenele cu șuier ascuțit, se zvonea de un incediu la Podul Mărășești, cîteva case ar fi fost cuprinse de flăcări. Pe Calea Victoriei, ici, colo, prin cîte-o fereastră întredeschisă, ținută de cîrlige de cineva dinăuntru, să nu se izbească, se revărsa o înștiințare de spaimă, rostită cu gravitate cavernoasă de crainicul postului de radio : Circul Mihaly, poposit ieri după amiază în Capitală, contramandează spectacolul de astă-seară, în urma accidentului ce s-a produs la menagerie... celebrul dresor Pik a fost literalmente sfîșiat... tigrul Bimbo a reușit să evadeze,

apucînd-o în direcția pieței Matache Măcelarul — Gara de Nord... Cetățeni, s-a creat astfel o primejdie pentru fiecare dintre noi... Soldații garnizoanei au primit ordin de desfășurare... Prăvăliașii voiau să-nchidă, lumea dădea buluc, era mai sigur între patru pereți, cu ușa ferecată, păzea, vine tigrul, mă ! striga cîte-un coțcar, de unde să vină, trebuie să fie vreo glumă de-a lor, atunci de ce te-nghesui în mine, domnule, stai pe-afară, să te hărtănească dihania, spaima pierdea din intensitate, învingea hazul, ca de obicei. Cetățenii din zona Mihai Bravu — Dudești—Vitan sînt rugați să se retragă neîntîrziat în locuințe și să încuie porțile, se mai transmitea la postul de radio. Prea era trasă de păr, în numai cîteva minute tigrul Bimbo se deplasase de la Gara de Nord în Dudești și împrejurimi — în definitiv, cu ce viteză aleargă un tigru, ei, mătăluță, care-ai dat cu nasul de Africa și-ai cîntat solo prin junglă, ce ne poți spune ? — eu, domnule, am pomenit eu de Africa ? dumneata ești zbanghiu, iartă-mă, te uiți la altul și mă vezi pe mine ! — păi, bine, musiu, eu voiam să te fac om umblat, și mătăluță versi șistarul ? — pe mine să nu mă faci bou, auzi ? — vacă, domnule, că pe ea, biata, o mulgi, și de netoată ce e dă cu piciorul ! — vacă ești dumneata ! — pardon, sărea coțcarul, mie să nu-mi faci soacra vacă ! și încă o problemuță, doamnelor și domnilor, numai una, și batem palma, bem aldămașul — pe ce criterii își schimbă un tigru direcția de mers, cînd aici, cînd în Focșani ? — e cusută cu ață albă, ăștia de la radio se țin de șotii, ori, dracu mai știe, le-o fi dat ordin de la guvern să ne iuțească... asta-i ca la apărarea pasivă, feriți, măi, vine tigrul, care nu bagi capul la cutie, te-a și gîdilat la beregată. De unul singur, față-n față cu vestea rea, uneori și numai la vreun semn (din cele zise băbești) prezicător de necaz, țiuitul urechilor, pisica neagră, întîlnirea cu un popă, contribuabilul bucureștean se și pierdea cu firea, amarnic se perpelea. Dacă îi pica unul alături, fie și necunoscut, însă și el tracasat, afanisit, și peste toate cu gîtlejul uscat, atunci, miracol, întreaga lui viziune asupra lumii se schimba structural ; pălăria pe ceafă, palma bătînd buzunarele, apoi scotocind, dînd la iveală pentru început metalul, mărunțișul, de un țoi, de o bere ; e, să trăim și să fim noi sănătoși, că belelele curg : Auzi,

Dumnezeu mi te-a scos în cale... Ce zici de tigrul ăsta ? o fi chiar așa de fioros ? Celălalt se simțea obligat la o părere de expert : În principiu, da, tigrul e năbădăios, nu alege, nu iartă, i-ai nimerit în coltișori, adio. Însă mai năpraznici sînt leii, da și mai arătoși, au o noblețe a lor, zău că merită să te înghesuie un leu, îți face faima, domnule, te dă și la gazetă. Cum ar veni : pe Costică Surdu, ori Chioru l-a hărtănit un leu tocmai în Dudești. Asta face să zbîrnîie telegraful pe cinci continente. Cine era Costică pînă atunci ? — un ăsta, ca mine, ca dumneata... că fitecine n-om fi nici noi... însă, platforma ne lipsește. Sigur, nici cu tigrul nu mi-e rușine, hat-hat, și te-a isprăvit, a doua zi îți ridică primăria statuie, întrebarea e : ce șansă ai dumneata, ce șansă am eu ? Păi, să-ți zic : șansă de unu la un milion. Om fi vreun milion de suflete în Bucureștiul ăsta, care s-a tot lățit ? Cam pe-acolo... Acum, să stăm strîmb și să judecăm drept : un tigru, cît de hămesit ar fi... să admitem că l-au ținut ăia de la menagerie două săptămîni numai în post și rugăciune... un tigru, domnule, cîți bucureșteni poate hali un tigru o dată, la un festin de gală ? Să fie unu, pe de-a-ntregul, maximum doi, dacă sînt mai pirpirii. Ce face tigrul pe urmă ? Caută un ochi de apă, vreo băltoacă, bea ce bea și se dă la umbră. Numai ce-i pică-n spate ostașul nostru de la garnizoană : Stai că trag ! Și tigrul stă, că altceva ce dracu să mai întreprindă. Care va să zică, se dezumfla contribuabilul, nici cu tigrul n-avusei noroc ! Și așa, cam pe la al cincilea toi, ridică brațele spre cer (spre tavanul bodegii) implorînd fierbinte pe Atotputernicul : Vreau să mă mănînce tigrul... vreau... S-au golit străzile, gem crîșmele, se bea de spaima tigrului, se bea în cinstea tigrului, se țin discursuri... am trecut noi prin război, prin tifos, ce mai contează un tigru, toți au o justificare, unde mi-ai fost, bărbate, acum se vine acasă, și în halul ăsta ? stai, femeie, stai locului, că era s-o pățesc, m-a prins tigru-n oraș... m-am ferit și eu... ce, voiai să rămîi fără mine ? — deci, se rugau contribuabilii la o fleică și-o berică, să dea Dumnezeu tigrii cît mai des, cu tigrii să plouă de-aici încolo. Cetățenii Filantropiei să nu părăsească locuințele... Ei, doamne, cum așa ? cînd ici, cînd dincolo, țac-pac, tigrul ăsta înghite distanțe de kilometri întregi

cît ai bate din palme, prea e cusută cu ață albă. Numai reporterii Sărindar-ului se-mprăștiaseră pe Calea Victoriei, b-dul Elisabeta și împrejurimi, doritori să noteze impresii, edițiile de a doua zi dimineața urmînd a consacra măcar două, trei pagini tigrului Bimbo. Am onoarea, domnule Stanca, o mie de ani pace ! întîmpină F.B.F. (Befé) de la „Dimineața", scormonind prin buzunarul de la piept după un capăt de creion, în sfîrșit, îl găsi, era bont, noroc că lunganul avea asupra lui și o ascuțitoare, domnule Stanca, asta ar fi bomba-bombelor, un director de gazetă acordă altei gazete, reprezentată de subsemnatul, un amplu interviu, domnule Stanca, cer să mă înțelegeți și pe mine, abia am intrat în pîine, dacă nu mă prezint cu interviul mă și zboară, de unde să iau contribuabili ? toți s-au ferecat, așadar, domnule Stanca, am dori să ne împărtășiți opiniunea dumneavoastră cu privire la... dați-i bătaie, că eu consemnez :

— Este un eveniment cu adevărat crucial ; pentru prima oară un tigru autentic se plimbă nestingherit prin București. De-a lungul anilor, s-a mai zvonit de niscai tigrii și lei, însă, după cum știți, la autopsie s-a făcut dovada că nu erau altceva decît niște dulăi de-ai noștri, alarmă falsă, înșelăciune cît cuprinde. Acum, spre marea noastră satisfacție, totul e cum nu se poate mai clar, Bimbo e un tigru de la mama lui, născut în jungla africană, înregistrat la Viena, dresat în Suedia, celebru în toată Europa și dincolo de ocean, Bimbo are să ne-aducă și nouă celebritatea mult rîvnită, să ne știe lumea.

— Se pare că Bimbo a suferit un șoc psihic... dacă ne putem exprima astfel... la puțin timp după sosirea în Capitală. Ce credeți că ar fi putut să-l traumatizeze ?

— Vîntul de-aici, sînt absolut convins, e un vînt turbat, mie mi-a umplut ochii de praf, mi-a înghețat mîinile și îmi pișcă nervii. Doar se și spune pe la noi : Bate-un vînt de nebunie. Dacă o mai ține mult așa, o să ne-apuce pe toți, și-o să evadăm din cuști unul după altul. Închipuiți-vă, un milion de tigri în orașul nostru, și nici o altă lighioană, ar trebui să ne sfîșiem între noi. Ce s-ar mai alege din armonia socială instaurată cu atîta trudă de execelența sa, primul ministru ?

— Doriți să-i transmiteți ceva lui Bimbo ?

— Desigur : aș vrea să ne sfîșie pe toți cu ghearele domniei sale. Numai pe Alexandru, prietenul meu, să-l mai îngăduie ; soția lui Alexandru a murit, și el încă nu-i știe mormîntul.

5

Nu mai părăsise casa conspirativă de pe str. Berzei de trei săptămîni. Cu dificultate se mișca și prin cameră, durerile, starea de sfîrșeală impunîndu-i un regim de pat, de zăcere (de neputință, zicea el, cu năduf). Mai veneau tovarășii să-l vadă, noaptea, numai noaptea, cînd se liniștea cartierul și se retrăgeau polițaii. Cam o dată la trei, patru zile se abătea pe-aici și un medic pensionar, priceput și tare binevoitor, îi aducea tablete și fiole pe gratis, precizînd mereu : cînd dă boala peste om leacul cel mai bun este încrederea. De unde ? ar fi vrut să-ntrebe Aron Benedict. A fost, s-a dus la alții, pe mine m-a lăsat de milog, trebuie să mă sprijine cineva, mi s-a urît, doctore, mi-e silă, doctore. Altfel, de teamă să nu-l supere pe medic, să nu și-l îndepărteze, promitea să-și mai vină în fire : am să mă lupt cu mine, cu boala, cu poliția, cu toată lumea asta întoarsă pe dos. Ei, ei, așa te vreau, dragul meu, așa, capul sus, pumnii strînși, izbește-n dreapta și-n stînga, și mai dă-o-n sărăcia ei de boală, că doar nu ea ne-a făcut pe noi ! îl încuraja medicul, profesional (știind, altfel, că totul e pierdut). La o nouă vizită îl găsea și mai palid, și mai împuținat, Benedict parcă se topea, numai ochii, limpezi, iscoditori, erau aceiași, nealterați de suferință. Îmi pare rău, doctore, că nu m-am ținut de cuvînt, uită-te și dumneata cum arăt, mai sînt eu în stare să lupt ? boală grea, m-a doborît de tot. Benedict simțea că nu mai există nici o șansă, asta nu trebuia să i-o spună medicul. Avea și momente de împotrivire, de revoltă, era și aici o nedreptate, prea devreme, abia împlinise patruzeci de ani, om în floarea vîrstei, soție și doi copii de școală, un rost pe lume, de ce să nu mai vadă și el soarele ? ziua de mîine ar fi tre-

buit să fie și ziua lui. Cădea, îndată, într-o resemnare sufocantă : asta-i soarta păcătoasă, măcar de s-ar isprăvi mai repede. Înghițea tablete, venea gazda să-i facă injecții, mai trecea o noapte, mai apuca o zi. Cînd ? ar fi vrut să știe. Cînd are să se-ntîmple ? Călătoria din urmă cere și ea pregătiri mai deosebite. Cînd, doctore, cînd ? Bătrînul tocmai de o asemenea întrebare se temuse, o dădu pe glumă, lasă, că nu-i dracul atît de negru și moartea atît de grăbită, o mai fi avînd și ea treabă prin vecini, dumneata ești un luptător. Cu efort, Benedict se ridică într-o rînă și-i întinse mîna : Pe mine, doctore, nu m-a îmbătat nimeni cu apă rece. Știu că voi, medicii, umblați cu cădelnița... Dumnezeu să-ți ajute, fiule... nașteți speranțe... flori pe mormînt... v-ați popit, vă privește. Oricum, eu îți mulțumesc, sănătate și noroc. Și-i interzisese medicului să-i mai bată la ușă. Ce folos, doar tot n-o să murim împreună. Avea să moară numai el, Benedict. Gazda îi aducea ziarele în fiecare dimineață, asta era o lege, trebuia să știe și el ce se petrece în țară, în lume, măcar să știe, dacă să intervină direct în desfășurarea evenimentelor nu-i mai stătea în puteri. Citea cu mai mare atenție „Opinia noastră", din interes, mai găsea însemnări despre mișcarea lucrătorilor, dar și din prietenie pentru Vlad Stanca, omul ăsta îi ajutase mult, față de omul ăsta greșise, ar fi vrut să-și repare greșeala cît mai e timp, brava, brava, se entuziasma, aflînd că lui Patriciu Mavrodin i-a fost retras mandatul parlamentar tocmai datorită intervențiilor lui Vlad Stanca, brava, așa s-o ții, dragul meu, trebuie să fim necruțători cu extrema dreaptă ; decupa articole de atitudine și note din presa democrată, cu gîndul să revină asupra lor, apoi să le comenteze cu tovarășii, după un vechi obicei de agitator ; în sfîrșit, parcurgea anunțurile de la mica publicitate, ce se mai vinde, ce se mai cumpără, cine s-a născut și cine a murit. Se gîndise într-o vreme să scrie și el la ziar, i-ar fi plăcut să-și vadă numele tipărit, mult se chinuise, nimic nu se legase. Rămăsese la rapoarte, note și referate, procese-verbale, la astea se pricepea. Ceru gazdei un caiet gros, toc și o sticlă cu cerneală : Oare nu se cuvenea să lase un document scris ? doar dusese greul activității organizatorice patru ani la rînd, neabătut militase pentru unitatea mișcării, iar după discuțiile cu tovarășii

de la Internațională făcuse propuneri concrete „în vederea lichidării luptelor fracționiste“, cum și subliniase, „căci noi, revoluționarii, avem datoria sfîntă de a ne strînge rîndurile“... Nu reuși să așternă mai mult de jumătate de păginuță, îi tremura mîna, penița lăsa în urmă doar semne, încîrligări. Atunci se gîndi că ar fi mai simplu să dicteze vreunui tovarăș, măcar două, trei ore pe zi, în vreo zece zile ar spune tot. Am mare nevoie de un băiat dezghețat la minte, cu scris citeț, transmise prin gazdă. Două zile așteptă ca pe jar, vremea trece, moartea vine cînd vrea ea, nu te mai întreabă cum stai cu testamentul, întinde gheara și te-nhață, își pierdu cumpătul, așa, vlăguit cum era, trînti și izbi, se răcori, și chiar rămase cu impresia că dacă se agită (capul sus, pumnii strînși, cum zicea doctorul) boala dă înapoi. Se tîrî pînă la fereastră, era o performanță, se clătină, însă nu căzu, trase draperia și privi avid prin perdeaua subțire : acareturi, un colț de grădină, copii cu zmee, cîte-un gospodar trebăluind fără grabă, vîrtejuri de praf, copaci în legănare ușoară. Ei, poftim, ce i-e dat unui om... unui luptător să vadă înainte de a muri ! E vînt mare ? o întrebă pe doamna Matilda. E prăpăd pe capul nostru, se plînse femeia, de trei săptămîni o ține așa, s-a uscat pămîntul, a crăpat pămîntul, pedeapsa lui Dumnezeu. Femeia se închina des, iartă, doamne, ferește, doamne, nu ne lăsa, doamne. Ironie a sorții, ce altceva poate fi ? Comunist, ascuns și îngrijit de o habotnică. Era plină casa asta de icoane, candele și lumînări. Ștergare de cînepă albită, cu cele zece porunci scrise cu arnici roșu. Tămîie, post și rugăciune. Tovarășii îi îndepliniră rugămintea, trimițîndu-i un tînăr de la „Metalurgica“, agitator de nădejde, citise multe broșuri de propagandă și compunea lozinci, Benedict îl știa de la un curs de instruire. Ai aici hîrtie, toc și cerneală, eu am să-ți dictez rar, vezi să nu-ți scape vreun cuvînt. Tînărul se foi, se scărpină la ceafă, scrise ce scrise și căzu pe gînduri. Ei, ei, dumneata moțăi ? îl înghionti Benedict. Mă gîndeam, informă tînărul, împingînd hîrtiile la o parte, mă gîndeam că nu-i bine... tovarășii chiar m-au prevenit... ce vreți dumneavoastră nu se poate, vă rog să mă iertați, orice document... Benedict se supără de-a binelea : Cum așa, dumneata, abia ieșit din găoace, mă înveți pe mine legile conspirativității, pe

mine ? Se-ntinse pe pat și se răsuci cu fața la perete : Cine te-a dăscălit ? Tînărul se feri să dea nume. N-ai ținere de minte, n-ai gură ? Îl bănuia pe Alexandru, el nu admite nici o mărturie scrisă. De-aici și pînă în Colentina, unde locuiesc eu, e drum lung, mai zise tînărul. Dacă dă un agent peste mine, mă duce la secție și mă purică ? Ia s-auzim, ce mai e și cu hîrtiile astea ? Dar, se mai învioră, să nu punem răul înainte : ajung cu ele acasă și le-ascund sub dușumea. Bun, și dacă mîine, poimîine, în lipsa, ori în prezența mea vin agenții și-mi fac percheziție ? Eu n-am cum să le păstrez. Să le dau tovarășilor ? Nimeni nu vrea s-audă... Dumneavoastră vă referiți la chestiuni concrete, acțiuni, dați nume, aprobați și combateți, adevărată mană cerească pentru siguranță, o să ne ia ca din oală, păi nu ? Benedict îi ceru să plece imediat. Acum era puțin jenat, nu se gîndise la implicații, la consecințe, poate că Alexandru are dreptate, e primejdios să umbli cu hîrtii. Noi toți, îi zisese Alexandru, mai demult, o să rămînem doar în amintirea tovarășilor mai tineri. Cauza noastră să învingă, noi, cu ale noastre, sîntem în trecere pe-aici. El, Benedict, nu la glorie se gîndise. Fără consemnări exacte, cei de mîine cum o să reconstituie istoria mișcării ? de unde să știe cît de greu ne-a fost ? oare numai din dosarele siguranței să afle ? Nu puse geană pe geană o noapte întreagă. La o casă din vecini se izbea un oblon cînd de fereastră, cînd de perete. Către dimineață, cotcodăcit de găini, zarvă mare prin cotețe, pesemne că iar atacase dihorul. Se porniră și cîinii să latre, era un vacarm, se treziră gospodarii, dihorul, dihorul, alții o țineau pe-a lor, că ar fi Ciulică, hoțul de găini. Pe la opt, doamna Matilda îi aduse o cană de lapte călduț. Cum vă mai simțiți ? întrebă. Oare nu se vedea ? de ce era nevoie să-l mai sîcîie ? Bisericoasă și agasantă doamna Matilda asta. Îl ținea aici numai de dragul banilor, plătea chirie pentru o cămăruță cît pentru zece. Așa-i cînd se face treaba pe ascunsele, motivase doamna Matilda. Altfel, n-ar fi avut prea multe să-i reproșeze, nu se dăduse de gol că ține în gazdă un comunist, nu atrăsese agenții, iar cînd îi cerea să ia legătură cu tovarășii îndată se agerea, lăsați pe mine, că știu eu cum să fac, și de fiecare dată se descurca acceptabil. Aici la noi... vedeți și dumneavoastră... e înghesuială... v-am dat camera asta, că noi

tot n-o foloseam... da' acuma ne vin neamuri de la Galafat, informă doamna Matilda, neamuri de-ale lui bărbatu-meu, și eu nu pot zice nu, trebuie să mă înțelegeți și pe mine. Benedict nu pricepu unde vrea să bată, și-o luă din scurt : N-aveți decît să vă duceți neamurile la hotel, să nu le prind pe-aici, cum ne-a fost înțelegerea ? Asta e casă conspirativă, am achitat tot ce trebuie, de pe urma mea ați pus niște bănuți de-o parte. Doamna Matilda se închină pentru iertarea păcatelor, și-ndată păcătui cu mai mare rîvnă : Dă-i în sărăcia lor de bani... oare la bani ne stă nouă gîndul ? Vreți să spuneți că v-am jecmănit ? Bine că-mi fu dat s-o mai aud și pe asta. Domnu... domnu... eu nu mă iau de păr cu bărbatu-meu din fiece... poimîine dimineață vin neamurile, patru persoane... Benedict își duse palma la gît, iar se sufoca : Femeia lui Dumnezeu, în starea asta eu nu pot fi transportat... cum o să mă ia de-aici cu targa ? dumneata nu vezi că eu sînt pe moarte ? O fixase cu o privire rea, scormonitoare, ar fi și ocărît-o dacă nu-l îneca tusea. Domnu... domnu... îl înfruntă gazda, noi sîntem oameni sărmani, fără apărare, ce dacă al meu face servici la poștă, parcă îl ia cineva în seamă, îl iartă ? Domnu... dacă, doamne ferește... dacă se-ntîmplă ceva rău cu dumneavoastră... cum vă scoatem de-aici ? și unde vă ducem ? Se află, domnu... și ne bagă pe noi la închisoare, că v-am ascuns atîta vreme. Istovit, Benedict își duse palmele la tîmple : Așa-i, femeie, așa-i, am înțeles și te iert... A venit vremea să mor, și uite că n-am unde muri. Nici mormînt n-o să am. Vezi pe cine-ai găzduit ? Acum transmite unde trebuie, să mă ia cît mai repede. Casa lui de pe Griviței era în supravegherea siguranței, nu mai dăduse pe-acolo de aproape un an, din cînd în cînd tovarășii îi aduceau vești despre soție și copii. Acasă nu se mai putea întoarce nici viu, nici mort. Pedeapsa Celui de Sus, ar fi zis doamna Matilda. Așadar, era obligat să se gîndească la moarte în primul rînd sub aspect organizatoric-administrativ, cum își formulă. Unde să-și dea duhul ? pe marginea drumului ? — și cine să-l ducă la groapă ? I se mai limpezi mintea, situație fără precedent, trebuia găsită o soluție, cît de cît onorabilă, care să nu-i amărască și ultimele clipe, nici pe tovarăși să nu-i implice — pe stradă ? în Gișmigiu ? într-un gang ? oriunde, numai în

beciurile siguranței, nu. O rugă pe doamna Matilda să-i mai aducă un litru de lapte și cîteva felii de pîine prăjită. Oare n-ar merge și-o friptură în sînge ? Încă nu apăruseră harbujii, doi, trei ar fi dat gata. Nu-și mai răsese barba de două săptămîni. Ascuți briciul, își săpuni bine obrajii și se bărbieri la sînge. Pe Calea Plevnei, la nr. 46, locuia fosta lui gazdă din urmă cu aproape douăzeci de ani, de pe vremea cînd el își făcea ucenicia la tipografie, coana Brânduța o chema, acum era bătrînă-bătrînă, trecută de optzeci, și singură într-o căsuță năpădită de bălării. Bisericoasă și coana Brânduța, ținea posturile cu sfințenie, bătea mătănii și se spovedea o dată pe lună. N-o mai vizitase din toamnă. De ce nu rămîi aici ? îl întrebase. Eu cu un picior în groapă, dumneata fugărit, ne potrivim. Dacă, între timp, coana Brânduța se prăpădise ? Ei, nu, nu, o șansă trebuie să mai existe și pentru unul ca mine, trăiește bătrîna, o și vedea deschizîndu-i ușa, îndoită, îmbrobodită ca în miez de iarnă și cu ochelarii căzuți pe vîrful nasului. Coană Brânduțo, avea să-i spună, lasă-mă să mor în casa dumitale. După ce mi-i închide ochii, altă treabă nu mai ai cu mine decît să mă anunți autorităților : Benedict Aron, pe care îl tot căutați de trei ani, a răposat întru Domnul ! Și-apoi, fie ce-o fi.. dacă s-or îndura să-i dea de știre soției... nu-ți fie teamă, coană Brânduțo, la anii dumitale te iartă Dumnezeu, te iartă și poliția. La prînz mîncă pe săturatele, pofti și un pahar de vin, apoi deschise fereastra și trase aer în piept : capul sus, pumnii strînși. Se joacă moartea cu mine, își zise. Iluzii, iluzii... mănîncă, omule, bea, omule, fă-ți poftele în voie, și-apoi ? — și-apoi vino cu mine. Zilele trecute m-ați rugat de un plic cu timbre, zise doamna Matilda. Poftiți... stați aici la masă și scrieți. El nu-și amintea, nu o rugase. Mulțumesc, ești amabilă, și se așeză pe scaun. Să scriu eu ? se oferi femeia. El înmuie tocul în sticla de cerneală : „Către soția mea Eleonora și cei doi fii ai noștri, Petru și Mihai. Eu n-am cum să mai ajung pînă la voi, nici voi pînă la mine. Casa noastră e păzită, degeaba aș încerca să m-abat pe-acolo, m-ar prinde agenții pe mine, ați avea de suferit și voi, să ne luăm rămas bun știu că nu ne-ar îngădui. Dragii mei, Eleonora și copii, voi ați fost și încă mai sînteți, încă, sufletul meu. Cînd n-oi mai fi, să vărsați o lacrimă. Dacă va fi

să am și eu un mormînt, să-l acoperiți cu flori. Dacă va fi altfel... Eleonora, tu să ai grijă de copii. Copiii să știe că mi-am dat viața pentru cauza noastră". Împături hîrtia și o puse în plic. Adresa o scrise cu litere mari. Aș vrea ceva dulce, îi mai zise doamnei Matilda, cum ar fi o peltea de trandafiri. Acum îl atacau toate poftele, se rugă și de-o țigară. Tovarășii dumneavoastră mi-au zis că știu dînșii ce trebuie să facă, mai informă doamna Matilda. Acum știu și eu, își zise, cu gîndul la gazda lui din anii tinereții. Numai de s-ar întuneca mai repede... Întîi se-auzi huruit de motor chiar lîngă zidul casei, apoi glasuri, hărmălaie, dreapta, dreapta, acum stînga, vezi de gard, apoi intervenția doamnei Matilda : mie să nu-mi zgîriați pereții ! Îndată se repezi la fereastră, cu toate simțurile în alertă. Un camion cu prelată pătrunsese de-a-ndaratelea în curtea strîmtă de numai doi, trei pași. Nici un motiv de neliniște, își aminti că doamna Matilda tocmai comandase lemne și cărbuni. Bufnituri, uși trîntite, rîsete, ciondăneli, nimic de luat în seamă. Se așeză pe marginea patului, cu brațele încrucișate la piept : de ce n-ar pleca acum, pe lumină ? Cu o birjă, în mai puțin de zece minute ar fi la coana Brândușa. Apariția lui Partenie Jurubiță îl contrarie : El, tocmai el ? cum de nu s-au gîndit ? puteau găsi un altul... Se știau de vreo cinci ani, intraseră în conflict în mai multe rînduri, nimic personal, desigur, principii, interpretarea și apărarea principiilor, Jurubiță fusese exclus din partid, reprimit, și iar pe punctul de a fi exclus, încăpățînat, irascibil, apreciase Benedict, nu prezintă garanție. Mi l-au trimis anume ? să ne dăm mîna de-mpăcare ? Așa, ca între tovarăși, unul cade, celălalt îi ia steagul din mînă și se-avîntă în bătălie, înainte, tovarăși, înainte, pînă la victoria finală.

— Dumneata ? Ei, fie cum au hotărît tovarășii.

— Eu, zise Jurubiță, ușor descumpănit, simțind împotrivirea. Gata de drum ? Puneți o haină, un halat, ceva, și încercați să vă țineți pe picioare măcar cinci minute. Am venit cu un camion, explică, mai vioi, descărcăm mobilă veche, de ochii lumii, urcați dumneavoastră, și-i dăm bătaie.

— Unde vrei să mă duci, Jurubiță ?

— La aer curat, să mai prindeți roșeață-n obraji.

— Acasă la dumneata ?

— Nu, nu, că sîntem înghesuiți. În vecini, la Iekel, unde-ați mai locuit, vă pune la dispoziție o cameră... zău, totu-i pregătit... oare n-aveți încredere ? Am dat de știre și soției dumneavoastră... de ce nu vreți să m-ascultați ?

— Iekel, înțeleg, Iekel în casa lui s-au stins și alți tovarăși, da, sigur, m-ați dat pe mîini bune, profund recunoscător, Iekel are să-mi aranjeze o incinerare pe cinste, în miez de noapte, în mare taină. Dacă mi-e îngăduit să-mi exprim o dorință, aș vrea ca cenușa mea să fie împrăștiată la o răscruce de drumuri.

Capitolul V

1

Ieși din casă și se preumblă pe Calea Victoriei numai în pantalon și cămașă, fără cravată, cu mînecile suflecate și o pălărie de pai pe vîrful capului, atrăgînd asupra-și priviri severe, ori îngăduitor-dispreţuitoare : încălcase un protocol, nescris, e adevărat, însă cu atît mai nemilos, apărat cu străşnicie de mai toţi bucureștenii din perimetrul central. Altfel, cum ? altfel riscăm o degradare a imaginii noastre în ochii întregii Europe, doar ne vizitează atîţia străini și toţi sînt cu ochii pe noi. La Paris, la Roma, la Londra aţi văzut dumneavoastră bărbaţi suflecaţi pe stradă, fie și în luna lui cuptor, cu zăpușeală de infern ? Mercurul termometrelor urca pînă la treizeci, treizeci și două de grade la umbră. Acum tînjeau oamenii după o adiere de vînt : fierbea aerul, nu se mai zbătea nici o frunză, florile se ofileau în pămîntul ars. Totuși, bucureșteanul se purta la patru ace, cum ieșise vorba, fie și scrîșnind din dinţi el își îmbrăca haina (cu batistă la buzunar, neapărat cu batistă), strîngea cravata pînă i se îngroșau venele gîtului, și înota prin caniculă (aceasta era senzaţia, de înot...). Pe alocuri, pe trotuarele mai bătute de soare, tocul de la pantofi se încleia în asfaltul topit. Ziarele serveau drept evantai. Se întîlneau doi amici, mai schimbau impresii, lîngă un zid de casă, în dreptul unei vitrine : cu o mînă, de obicei cu dreapta, manevrau bastonul, morișcă făceau din el, cu cealaltă ziarul. Te mai răcoreai la faţă, asudai la spate, cămașa leoarcă, răzbătea sudoarea și prin haină. După orele de slujbă, de drum, nimic nu-și dorea bucureșteanul mai tare, decît să se vadă acasă. Cine locuia la bloc avea mai mult de pătimit, trebuind să deschidă toate ușile, ferestrele, și să vînture aerul. Înflori comerţul cu ventilatoare. De pe urma atîtor aerisiri, bucureșteanul se alegea cu dureri de măsele, de urechi, îmi vîjîie ure-

chile, se plîngea, nu mai e de trăit în orașul ăsta, oraș de cîmpie, climă nesănătoasă, capricioasă, cînd degeri de frig, cînd te topești de prea cald, iarna ghețar, vara cazan cu smoală, ce-ar fi să ne cărăbănim în altă parte, nimeni nu se-ndura. Bucureștiul este unul dintre cele mai animate orașe din Europa, țineau să asigure cunoscătorii, umblații, cu mîndrie, căci era și acesta un motiv de mîndrie, viață dinamică, oameni aprigi, întreprinzători. Zona Lipscanilor, cu zeci de prăvălioare și sute de tarabe pe marginea străzilor, piețele, Calea Victoriei, B-dul Elisabeta, mai ales în preajma-cinematografelor, cunoșteau o forfotă neobișnuită, ca înainte de prăpăd, tot timpul zilei. Seara, mii de bucureșteni își făceau plimbarea la Șosea, pe marginea lacului Hérăstrău, prin parcuri. Dincolo de perimetrul central, și-n miez de zi, și-n miez de noapte aveai impresia că te afli într-un tîrgușor amorțit. Aici rar se rătăcea cîte un automobil. Căruțe, biciclete, cărucioare. Copiii se jucau prin curți și grădini. Gospodinele supravegheau strada de la ferestre, de după garduri, nimic de semnalat. Aici era verdeață și praf, mult praf, trebuia să ștergi geamurile de două și trei ori pe zi. Mai toate gospodăriile aveau umbrare, se aduna familia, mai către seară, sub umbrar, o fripturică la grătar, o bere, un vinișor ținut la rece, în pivniță, sticla de sifon alături, în căldărușă. Cine are, mănîncă și bea, era vorba. Nu se văitau bucureștenii de mîncare și băutură, mulți dintre ei nici nu mai aveau alte pretenții, fripturică să fie, bere să fie, și-om vedea pe urmă cum s-o potrivi, crapă unul, se naște altul, țară agrară, eminamente agrară, era o desfătare să dai prin piețe, verdețuri, trufandale, secetă în mai toate regiunile, rezervele de grîu s-au dus, nu-i nimic, să ne mai dea și alții, noi le-am dat destul, nu se moare de foame, nimeni n-a murit de foame în țara românească. De voie, de nevoie, bucureșteanul învățase în anii din urmă să-și simplifice existența : cînd se-adunau prea multe griji, necazuri, el se forța să trăiască fără griji, mai în dorul lelii, cum îi plăcea să spună. Fericit azi cine o mierlește, auzeai, scapă de toate, sapa și lopata și-o cruce de lemn, aici se odihnește robul lui Dumnezeu, toți sîntem robi. Și o mierleau destui, de boli (vreo cinci mii pe an numai de tuberculoză), de bătrînețe, de lehamite, de amor, în accidente de circulație, în accidente de muncă,

înecați, sufocați, înjunghiați. Înmormîntările își păstraseră fastul, însă nu și smerenia, decența. Bocitoarele nu mai erau la modă, doar ici, colo, pe la periferie. Citeau preoții din cărțile de rugăciuni, făceau popasurile cuvenite, stîlpii, în drum spre cimitir, la groapă vreun neam, ori careva de la serviciu, coleg înlăcrimat, rostea cuvîntul de adio, se depuneau coroane de flori, Dumnezeu să-l ierte. Participare bogată la înmormîntări, haine negre, era și aici un protocol, însă pentru cei mai mulți ceremonia se transforma într-un pretext de sporovăială, ce mai faci și ce se mai aude; se mai puneau la cale și afaceri, se legau prietenii. Oamenii noștri nu se mai tem de Atotputernicul, iau numele Domnului în deșert, avertizau preoții de țară în coloanele ziarului „Universul". Petrecerile, preumblările, dezmățul întunecă mintea creștinului. Învățătura, știința de carte? Dacă se zice că tot răul poate fi spre bine, a sosit timpul să recunoaștem că și binele poate fi spre rău, se scria tot în „Universul". Puiul de țăran a fost trimis la școală, dezlegă buchiile, începe să-și pună întrebări, cum e cu natura, cu fulgerul și trăznetul, cu bolile, averea și mărirele, cele bune și rele, oare Dumnezeu, de unul singur să fi făcut lumea, și de la El ne vin toate? Copiii să-nvețe și rugăciuni, duminica să meargă și la biserică, supravegheați de dascălii lor, cu rîndul. Bucureștenii ridicaseră peste patru sute de biserici. Adesea, trecînd prin dreptul lor, uitau să-și facă semnul crucii. Venea duminica, hai, bărbate, la biserică, lasă pe duminica viitoare, am treburi, sînt obosit, legătura cu Cel de Sus se pierdea, treptat. Doar la nunți și botezuri se înghesuiau, era spectacol. Oricum, mersul vremii îl preocupa pe bucureștean în mai mare măsură decît cele sfinte. Ieși din casă și nu știi cum să te-mbraci. Acum e soare, acum e ceață, după o jumătate de oră se face senin, după încă o jumătate se-ntunecă cerul, se zguduie pămîntul. Meteorologii preziceau patruzeci de grade la umbră. Parcă te lua cu amețeli și numai cînd te gîndeai la ce-o să vină. Înghesuiți prin birouri cu pereții încinși, funcționarii mai să leșine, amînau lucrările de pe o zi pe alta, se răcoreau cu o bere, poate dă Dumnezeu o furtună cu rupere de nori. La haină, veste, pălărie și cravată nu îndrăzneau să renunțe. Hainele se lustruiseră, se tociseră, să-ți faci costum la croitor nu-ți îngăduia punga, cel de gata îți

venea anapoda, intrai în gura lumii. Întorceai costumul vechi pe dos, cu buzunarul de batistă în dreapta, rușine, rușine, costa o nimica toată. Cu excepția croitorilor de lux, care-și păstrau rangul (chiar dacă mai pierdeau din clienți), celelalte anunțau, prin afișe mari, lipite pe geamul vitrinelor : Întoarcem pe dos costume. Tot așa, pantofarii : pingelim, căputăm. Panouri pe străzi, în piețe : Cumpărați produsele fabricii „Vera", confecții și sandale de vară, calitate, linie modernă, preț rezonabil. La postul de radio, în ziare : Surprizele acestui sezon, prima femeie industriaș din țară cucerește piața internă, în concurență cu mărfurile din import. Fabrica „Vera" lansase un model nou de sandale, din pînză de cînepă, de in, cu talpă din papură împletită, peste care se aplica o alta, mai subțire, de cauciuc. (Bărcuțe li se zicea, probabil de la vreo senzație că plutești cu ele ca barca pe valuri.) Bărbate, dă-mi niște bani să-mi iau sandale. Opinii discutabile : pe frig și ceață, cei mai mulți dintre bărbați înjură ; pe vînt, își scarmănă nevestele ; pe zăpușeală, se fac mielușei, devin darnici.

Ziarele mai serveau la șters geamurile.

Puteai cumpăra ziare vechi la kilogram.

Vechi, sau noi, proaspete, cu ultimele știri din țară și de peste hotare, la treizeci de grade Celsius cine să mai citească ziarele ? Pensionarii, ei au și timp, au și răbdare, au însă și un cusur, ațipesc din cînd în cînd, mai săreau, din neatenție, un paragraf, poate cel mai important, confundau un articol cu altul, și iar ațipeau, cazană mare și asta. Cei mai de încredere cititori ai ziarelor erau tot ziariștii, indiferent de starea vremii. Cu precizarea că nici un ziarist care se respectă nu parcurge ziarul la care lucrează (pretinzînd că îl știe pe dinafară), ci numai pe celelalte, ale confraților angajați în competiție : dacă vrei să fii stăpîn în casa ta, trebuie să mai arunci cîte o privire și peste gard, în curtea vecinului ; de ce să ți-o ia vecinul înainte ? de ce să te îngrădească într-o bună zi ? Se dezlănțuiau secretarii de redacție : „Curentul" de azi dă în vileag afacerea cu grîne... hoție la scară națională... noi de ce n-am prins firul ? Unde vă sînt antenele, mă ? Hahalere... Aveți mintea încleiată și umblați cu ochii închiși ! Sentința : Măi fraților, v-ați ars de leafă pe trei zile. În acea dimineață de 6 iunie 1930 interesul mai tuturor gazetarilor se concentră asupra „Opiniei noastre". Nimeni nu-și mai

ieși din sărite, nu-și pierdu cumpătul, nu se dădură sancțiuni, totul se cerea judecat la rece. Fapt împlinit, avertisment (pentru cine, pentru contribuabil ?), diversiune, zeflemea ? Cu litere de-o șchioapă, pe prima pagină, sub titlu : „Bine te-ai întors, Prințe. Rămîi în țara străbunilor tăi, Majestate !“ Ce să pricepi, și ce se putea pricepe din această abilă, parșivă, ori prostească urare ? ! Din surse verificate (toate sursele se voiau, se dădeau demne de încredere), aseară pe la nouă se aflase că prințul Carol benchetuiește cu prietenii în vila sa de lîngă Paris. Banchetul de adio ? Să fi revenit Prințul în țară, peste noapte ? S-ar fi simțit zarvă înspre aeroport. Radio-ul nu difuzase o asemenea știre. Cercurile Palatului nu negau și nu confirmau nimic. Funcționarii de la președinție își mărturiseau profunda nedumerire : Prințul Carol ? n-am auzit, nu știu nimic. Articolul semnat de Vlad Stanca se preta la interpretări multiple, era un amestec de gravitate și ironie, admirație, în fraze sforăitoare, dar și lehamite, dar și dispreț strecurat printre rînduri. Iscusință de gazetar ? ori, dimpotrivă, neîndemînare, întunecare, talmeș-balmeș de om în derivă. Convingeri, atitudini, azi una, mîine alta ? Mascaradă ? Comunist fără de partid, sprijinitor din umbră al mișcării de stînga, în permanent conflict cu formațiunile de dreapta, atacuri vehemente la adresa lui Codreanu și a „Gărzii de fier“, dar situîndu-se pe aceeași platformă cu gardiștii în afacerea Carol Caraiman, căci întoarcerea Prințului nu poporul o dorise, ci aranjament de culise era, sub oblăduirea primului ministru. Subvenții, banii n-au miros ? — era limpede pentru toți că acest Vlad Stanca scrisese cu o mînă și luase cu amîndouă. Ceea ce îi irită în cel mai înalt grad pe ziariști, doar pe cei de la „Cuvîntul“ profesorului Nae Ionescu îi mulțumi, era ușurința, sau neobrăzarea, slugărnicia cu care Vlad Stanca îl unsese rege pe Carol Caraiman chiar înainte ca acesta să se fi înfățișat parlamentului, singurul în măsură să decidă. „Rămîi în țara străbunilor tăi, Majestate“. Impertinență, îndemn la anarhie, la încălcarea celor mai elementare principii, acest Vlad Stanca este un instigator. Totuși, ce vrea să zică „țara străbunilor tăi“ ? Doar se știa prea bine că străbunii prințului, Hohenzollernii își făceau somnul de veci pe alte meleaguri. Ce să mai crezi ? În pagina a treia a „Opiniei noastre“ se mai putea citi o notă nesem-

nată : „La moartea prietenului nostru Benedict“. Dar cine mai era și Benedict ăsta, trăind ani de zile sub grea amenințare, și răpus de o boală nemiloasă ? Un fruntaș comunist ? ! Trezind atîtea nedumeriri, în cercurile de presă Vlad Stanca deveni un personaj dubios. Toți recomandau prudență în relațiile cu „Opinia noastră“, nici un atac, deocamdată, numai ochii-n patru : la cel mai mic semn de boicot, se va răspunde cu boicot organizat, și mii de draci.

Își scoase cămașa din pantaloni în văzul trecătorilor, sub priviri mustrătoare, ucigătoare, spilcuiții erau mai cîinoși, cucoanele mai treacă-meargă, apoi și-o descheie pînă la brîu, mai rămînea prinsă într-un singur nasture. Atentat la bunele moravuri ? Parcă totul se prăbușise în el, în afara lui, nu mai avea treabă cu nimeni. Nu se iese din casă fără haină, pînă și salahorii își pun o bluză, acolo, de ochii lumii. Mie mi-e cald, ard, mă sufoc. La acea oră, Vlad Stanca ar fi trebuit să fie la tribunal, ca inculpat, în procesul de calomnie ce i-l intentase, cu mult zgomot de presă fostul deputat de Dorohoi, Patriciu Mavrodin. El, gata la datorie, nici nu-și dorise altceva, nici nu sperase mai mult, zile în șir se pregătise pentru proces, cu toate actele doveditoare, domnule președinte, onorată instanță, îngăduiți să-ntreb mai întîi — cine mă acuză ? — un escroc, o unealtă de teroriști. În susținerea acestei afirmații atît de grave prezint... Iată că pierduse o șansă, poate singura lui șansă de-a se mai sustrage stării de mohoreală în care îl scufundase despărțirea de Vera. Aseară, pe la orele nouă, i se adusese la cunoștință că Patriciu Mavrodin își retrăsese acțiunea și nu mai ridică nici o pretenție. Lui Vlad Stanca îi era limpede că omul nu dăduse înapoi din proprie inițiativă, ci mai degrabă fusese obligat de către camarazi să se-astîmpere. Desigur, Zelea Codreanu intuise că procesul Mavrodin s-ar fi putut transforma într-un proces al „Gărzii de fier“. Liniște și armonie, deci, pînă la noi dispoziții. Fostul deputat se și întorsese la Dorohoi, cu un tren de noapte, îl făcuseră pachet, cum se spunea, și repede-repede îl și expediaseră. Soarta dumneavoastră e pecetluită, ar fi vrut să-i transmită Vlad Stanca. Știți prea multe despre camarazi, v-ați amestecat în afacerile lor, îi aveți la mînă, vă au și ei, trebuie să știți că ei sînt neîndurători cu trădătorii, așa-i numesc pe cei ezitanți, ori atinși de morbul răzvrătirii. Dacă țineți la viață, atunci

feriți-vă, cît se poate, cum vă pricepeți mai bine, sfatul meu ar fi să plecați din țară, pe vreun an, doi. Stupid : el să-i poarte de grijă unui nemernic ? Cumpără un buchet de flori de la o țigancă stafidită și se abătu pe la redacție. De jos, de la intrare, prinse vocea de tenor improvizat a lui Anghel, omora o romanță, semn rău, pagubă. Tot așa o ține de aproape o oră, informă Niculaie, nu se mai poate opri. Secretarul de redacție își împrospăta forțele cu secărică, era în bani, primise leafa pe două luni din urmă și pe una înainte, își luase cameră cu chirie, pe Splai, se și înțolise, altă viață. Surprins în flagrant, se bătu îndată cu palma peste gură și luă poziție de drepți :

— Patroane, raportează al matale prea supus pălmaș : din ordinul ministrului de interne, trei sferturi din tirajul ziarului ce cu onoare conduceți.a fost confiscat. Așa, de mîngiiere, mai informez că au tăbărît și pe „Universul", „Curentul", „Viitorul" și „Țara". Pe ăștia i-a ars și mai rău, abia dacă au reușit să difuzeze cîteva zeci de exemplare. Vrei să afli și motivul ? Ni s-a interzis să mai publicăm articole pro sau contra exprințului Carol. Mulțumit, patroane ?

— Cum nu se poate mai, îl asigură Vlad Stanca. Iată cum ne crește și nouă faima, ne mai crește și prețul. Noi, confiscați, cu pumnul în gură ? Înseamnă că am și devenit raritate, pentru ediția de azi a „Opiniei noastre" se vor oferi bani grei într-un viitor nu prea îndepărtat. Poate în chiar zilele următoare.

Anghel trecu la cele practice :

— Și gaura din buget ? Ce gaură, spărtură !

— Dacă nu știai, află acum : articolul meu „Bine te-ai întors, Prințe. Rămîi în țara străbunilor tăi, Majestate !" a fost onorat cu cincizeci de mii de lei. Cu ce-am mai stors înainte... și nici măcar nu știu de la cine... s-a adunat o sumă frumușică. Treabă de codoș, recunosc. Remușcări ? Nu prea... Încuie ușa, apoi își aprinse o havană. Uită-te la mine, becher și bancher, Anghele, ține minte, „Opinia noastră" a devenit o necesitate, înțelegi pentru cine... Dacă nu-mi pătam obrazul, cum dracu să mai asigur apariția ziarului ? să m-achit de tine, să angajez doi comentatori ? Cel puțin o lună de zile nu ne mai doare capul.

— Patroane, eu te știu și te iert : eu am să mor alături de tine, ori de gît cu tine, una din două, că alta nu

mai poate fi ! Cu ceilalți de pe-aici o s-avem ceva de furcă. Pînă și prietenii din Sărindar ne țin sub observație.

— Nimic mai firesc, acceptă Vlad Stanca, și n-am de gînd să le fac vreun reproș prietenilor noștri, cu atît mai puțin să le cerșesc încrederea. Pactul cu diavolul, știu, duce la pierzanie. Totuși, Faust este absolvit de infern și urcă în glorie cerească, totul i se iartă pentru setea sa de cunoaștere, acumularea de experiențe. Nădăjduiesc să mi se ierte și mie, prea-umilul scrib din Sărindar. Cei de mîine să afle că a trebuit să ocolim mult, să ne tîrîm prin șmîrcuri în drumul nostru spre adevăr. Ne-au confiscat ediția de azi ? Sigur să fii că nu din pricina Buzatului. Gîndul meu bun pentru Benedict i-a pus pe jar.

— Patroane, eu te-am prevenit, riști prea mult.

— Totul, vreau să risc totul, măcar de s-ar isprăvi o dată. Din nefericire, nu-mi mai pot face iluzii în nici o privință, și-atunci, judecînd la bani mărunți, ce rost mai are ? Divorțul s-a pronunțat, prietena m-a părăsit, copilul meu poartă numele maică-sii. Atîția ani am crezut că pot fi și e de-ajuns să fiu doar luptător pentru o cauză. Tocmai acum, cînd e prea tîrziu, descopăr că mai sînt și om. Inutil să mă tot previi, eu am pornit-o devale. Am să trec tot mai rar pe la redacție, vezi cum te descurci. Ai de la mine o tabletă pe zi, restul... Acum vreau să mă duc la șstrand.

— Ce s-aude cu Prințul ? vine, nu vine ? Îl primim cu flori și ovații, îi trîntim ușa-n nas ? Măcar așa, de orientare, să știu și eu.

— La ora asta cred că a decolat de pe aeroportul din München. După o escală de alimentare la Cluj, ia drumul Capitalei. E programat să aterizeze pe Băneasa în jurul orei șase după-amiază. Am să fiu și eu de față.

— Cîte pagini să-ți rezerv ?

— Vreo douăzeci de cvadrați, cît să încapă o înjurătură din rărunchi, Anghele, am chef să înjur, la dracu ironii, subtilități, aici trebuie lovit cu barda, Buzatu ne mai lipsea, ducă-se pe pustii.

— Cred că am intrat eu în anul morții...

— Dumnezeu să le țină. Iar dacă nu mai pricepi nimic, atunci ascultă : Eu am fost plătit pînă azi... am încasat bănuții și mi-am ținut cuvîntul... din acest moment mă consider un om liber... cu regii nu m-am împăcat niciodată, nici ei cu mine... peste două, cel mult trei zile, Carol va urca pe tron, în aclamații.

— Ei, nu, nici așa, întrerupse Anghel, abia am aclamat regența, încă ne mai dor palmele, trebuie un răgaz.

— N-ai teamă, sînt destui care din asta trăiesc, bat din palme, strigă ura și trag foloasele, pînă și eroul nostru de la Mărăști și Mărășești, bătrînul general mumie și statuie, pregătit e să se dea pe brazdă. Vezi, norocul meu că nu sînt erou, nici șef de partid, nu mai sînt nimic și-mi pot permite totul. Anghele, de mult voiam să te-ntreb, de ce-ți mai pierzi tu vremea cu unul ca mine ? Ai fler, ai condei, ești un gazetar a-ntîia, uns cu toate alifiile, ce-ți mai trebuie ție un stăpîn năbădăios ? Vinde, măi, casa bătrînilor, grădina, vinde și aerul pe care-l respiri, mai bagă-te și dator pînă-n gît și scoate o foaie de gang, ai face milioane, ai huzuri într-un palat.

— Of, patroane, patroane, ce mai vrei de la biet capul meu ? Oare n-ai înțeles că eu m-am născut anume să fiu slugă la dîrloagă ?

Cu ochii pe ceas, furnicat, luat de neastîmpăr, bătea darabana cu degete tremurînde pe cristalul biroului. Era ora zece fără cinci minute, și-abia acum își limpezi de ce se abătuse pe la redacție : telefonul, dintr-o clipă în alta, trebuia să sune. Trebuia ? Divorțul se pronunțase în urmă cu șase zile (nu se prezentase la ședințe, nici nu citise sentința, avea să i-o aducă acasă portărelul, așa se obișnuiește, oare s-o păstreze, s-o rupă ? de citit, în nici un caz...). De șase zile încoace, în fiecare zi, în jurul orei zece, zbîrnîia telefonul la redacție : Tu ești, iubitule ? Ce mai faci ? Zău că mi-e dor de tine. Vera era mai veselă, mai tandră ca de obicei, i se spovedea cu multe amănunte, ce mai întreprinsese ea la fabrică, încurcături de să-ți iei cîmpii, să-ți plîngi de milă, da' eu nu mă las, iubitule, nu mă las, îi pun cu botul pe labe pe toți șmecherașii ăștia din industrie și comerț, am prins eu cum devine de se leagă, sînt niște șmecherași ordinari, pe cine vizitase și ce planuri avea. Ce să fi fost la mijloc ? obișnuința, încă nu se putea desprinde de el ? sau îl pregătea sufletește pentru o eventuală interdicție de-a o mai vedea ? La zece fix, Vera : Măi iubitule, mă, am o groază de chestii și chestioare să-ți spun, auzi tu, o groază, trebuie neapărat să stăm față-n față, am reținut un separeu la „Enescu", nu cumva să-mi întîrzii, că pe la trei jumate prezidez un comitet de binefaceri. Măi iubitulei, mă, oare se știe ceva cu afuri-

sitele astea de călduri ? fac cinci dușuri pe zi, beau rece, numai rece și gîjîi, mi-a atacat laringele, trebuie să mă dreg cu un coniac. Nu zise nu, și nu zise da, Vera îi poruncise, el tăcuse, iar tăcerea se ia drept acceptare. Avea să fie prima lor întrevedere de după divorț. Îi pierise cheful de șrand, cam lung drumul pînă la Bragadiru, tramvaie aglomerate, lume pestriță, epidemie de rîie, în redacție ce să mai caute, abia l-ar fi incomodat pe Anghel, acum el, Anghel, era stăpînul, hotărî să dea o raită pe Lipscani, ce se vinde, ce se cumpără, își mai limpezea ochii. Tarabe una lîngă alta, ici nasturi, de toate mărimile și culorile, alături perii de ghete, mai încolo sandale de vară, baticuri, săpun de rufe, oglinzi-oglinjoare, ciorapi, bretele, alifii, în nunțai negustorii și cădeau pe scăunele, vlăguiți, sezon că ai vrea să cumperi ceva, și-ndată se agereau, marfă de calitate, import, poftiți, preț redus față de ieri și-alaltăieri (cine să mai poată controla prețurile ?), în clipa cînd renunțai negustorii și cădeau pe scăunele, vlăguiți, sezon mort. Pălării cu boruri ondulate, umbrelușe, evantaie, batiste, îmbulzeală mare sub copertinele de pînză vărgată, prăvăliile goale : din vad comercial, Lipscanii mai erau acum un pasaj de trecere, mai ales femeile, din obișnuință, își făceau drum pe-aici, femeile și hoții de buzunare. Pinzeturile, stofele, baticurile se decolorau în vitrine și pe tarabe, cine nu cumpără azi, mîine o să umble în zdrențe, ieșise o vorbă, criza abia începe, unde vedeți dumneavoastră criză ? femei cochete, flori, cupeuri de lux, în numai două săptămîni au intrat în circulație cinci mii de automobile noi, tip „Fiat“, tip „Ford“, s-au deschis șase noi agenții de turism, unsprezece localuri de noapte, cergile de Maramureș se exportă în Suedia, țăranii din Argeș livrează unei firme belgiene o sută de mii de ouă pe zi, prețul aurului e în creștere, cine are aur s-a aranjat pe viață, de ce n-aveți ? Vînzare făceau siroparii, bragagii, mai toți își aduseseră nevestele și odraslele de ajutor, nu mai pridideau cu spălatul paharelor, mai degrabă le clăteau în căzănele de tablă, în apă stătută, lipicioasă, mai greu era cu mustele, cu bondarii, trăgeau la dulce, ca la hoit. Ei, nevastă, ce mai e pe Lipscani ? Ce să fie... ce știi... am băut o bragă. Se încăierară două surate, cam de aceeași vîrstă, pe la patruzeci, amîndouă înalte, scoabe, și întunecate. Ce e, ce ? nimeni nu știa din ce se luaseră.

Ești o tută ! Cealaltă își ștergea gîtul cu o batistuță înfloratră. Ba tută ești matale. Își scoase batista și cea care declanșase conflictul : Nu te vezi că ai bube la gură ? Ce e, ce ? are bube ? Na, și ce treabă ai matale cu bubele mele ? Are herpes. Sigur, herpesul se ia. Zice că se-ntinde și-i dureros. Dacă ai bube, stai cu ele acasă, lîngă al tău. De ce să beau eu după bubele tale ? Aha, le-a dat să bea bragă din același pahar. De ce se ceartă între ele ? De ce nu-l scarmănă pe bragagiu ? Bruse, cea cu bube o apucă pe rîzgîiată de cordon. Dai în mine ? Poliția... Interveniră martorii, n-a dat, încă n-a dat. Cordonul de mucava se desprinse. Îmi cade fusta. Să-ți cadă, strigă un hlizit. Dacă te iau și eu de pălărie ? Amîndouă aveau pălării de pai, cu panglicuțe albastre. Ia-mă, dacă ești în stare. Rîzgîiata nu mai ezită. Așa se-ncinse lupta. După ce își sfîșiară pălăriile, se loviră cu poșetele, cu pumnii. Faceți loc, faceți loc, strigau năzdrăvanii de pe margine. Cercul se lărgi cu respect, rîsetele încetară, toți erau numai ochi și urechi, icneli, înjurături, cea cu bube era mai aprigă, știa cum să se apere, știa unde să lovească, are experiență cu bărbatu-său, remarcă un hîtru, un picior în glesnă, au, mi-ai rupt glesna, un pumn în gură, au, mi-ai rupt dinții, se pisau metodic, una își pierdu pantofii, cealaltă fusta, părul, părul, ia apucați-vă voi de păr, așa, tată, așa, mai cu nădejde, cea cu bube purta perucă, hohote de rîs invadară Lipscanii, dă-mi-o tu, ba nu ți-o dau, praf ți-o fac, uite-așa, să mă ții minte, na, acuma du-te la al tău, să te pupe, îhî !

De ce la „Enescu“, de ce nu la o grădină de vară ? Își pusese costum gri, stofă subțire, se mula pe corp, așa cerea moda de vară, pantofi albi, lăcuiți, marfă elvețiană, lux, cravată roșie, pălărie de pai cu calota plată, panglică de un lat de palmă, neagră, era un domn, făcea impresie, îl furau cucoanele cu ochiul, așteaptă pe cineva, pe a lui cucoană, sigur așteaptă, se preumbla prin fața restaurantului cu bastonul — cîrjă pe brațul stîng, încă două, trei minute, Vera sosi la unu fix, învățase punctualitatea, îl claxonă și-i trase cu ochiul, „Ford“-ul negru lustruit — oglindă, el sări să-i deschidă portiera, o ajută să coboare de la volan, îi zîmbi și i se înclină, cu palma la inimă. Ești un fenomen, ar fi trebuit să-i spună, expresie consacrată în acei ani, cred că tu te-ai născut bătrînă și pe măsură ce înaintezi în vîrstă întinerești. Rochie albă, spumoasă,

strînsă în talie cu o curea roșie, lată, un fel de chimir, ținte și catarămi de argint, decolteu bogat, cu volănașe oranj, sandale negre, cîte trei bretele prinse de o talpă subțire, toc înalt, voal verde pe umeri, și aur, aur mult, medalion-inimioară, broșă gîndac, o brățară cu șerpi încolăciți, o avere. Nu se machiase, nu se recomanda pe zăpușeală, nici urmă de riduri, obraji proaspeți, de fecioară trăită la munte. De ce tocmai la „Enescu“ ? Mai demult, să tot fie opt, nouă ani, cînd am început și noi să ieșim în lume, cînd ne-a dat mîna, aici ne-am simțit mai bine ca oriunde, explică Vera. Dacă-ți mai aduci aminte de un prînz... cînd a venit comisarul Gheorghiu să te ducă la ministrul de interne, și-a fost cu onoruri și noroc... Cum are să fie acum ? Evocări... ce clipe minunate am petrecut noi, și ne-a mers binișor, nu ne fie de deochi, altfel, ce mai faci ? cu mă grăbesc. Intui deznodămîntul : avea să fie ultima lor întîlnire. Oberchelnerul numai plecăciuni, chelneri gravi, spilcuiți, eu sînt prima femeie industriaș din țară, părea să le spună Vera (o știau ei prea bine), acesta a fost soțul meu, mîncare pe alese, șampanie, cheful de adio.

— Măi iubitule, mă, ce zupă de pisici mai e și metafizica asta, că mereu mă izbesc de ea la prelegerile Profesorului. Și cum îl cheamă pe ăla din antichitate, filosoful, Aristotel, sau Aristot, c-am auzit și-așa, și-așa.

— Am să-ți dau niște cărți de inițiere.

— Și cînd să citesc ? Doamne iartă-mă, vrei să las fabrica și să mă pun pe lectură, ca o școlăriță. Și unde-ar fi cîștigul ? O mie de ani de-aș învăța, la gloria Profesorului cum s-ajung ? Dar așa, așa sîntem egali, pe aceeași treaptă : el e ager la minte în meseria lui, eu într-a mea. Ai prins lovitura cu sandalele ? I-am cocîrjat pe toți. Măi iubitule, mă, într-o lună de zile am pus pe roate secția anexă, în mare secret. Am niște planuri și pentru sezonul de toamnă, va fi rupere.

— Atenție mare la concurență, și la altele, zise el, doar așa, că să se întrețină discuția. Criza abia se-accentuează, se-nchid bănci, se-nchid fabrici, banul nostru alunecă.

— Nu știu de nici o criză, i-o întoarse Vera, cu seninătate. Mă crezi, ori nu, din partea asta dorm liniștită. iubitule, mă, eu am aur... aur adunat cu sudoare, ani la rînd... ți-aduci aminte cînd îți veneam acasă cu inele, brățări, căpăccle de ceas... rîdeai, nu așa se fac averile ! Ba,

uite că așa. Lecție sfîntă, de la bătrîni, tot ce ai bagă în aur. Tu îmi zici de criză, vrei să mă sperii, să mă cumințești. Măi iubitule, mă, în materie de industrie și comerț n-ai fler. Dumnezeu să țină criza asta cît mai mult. Selecție, nu altceva, selecție, se duc de rîpă nătărăii, stau la pîndă ceilalți. Ideea Profesorului, dacă am înțeles eu bine, este că toate crizele economice duc la o primenire socială, dar și la una morală, se-alege grîul de neghină, cum ar veni, așa evoluează societatea, progres, civilizație. Cît e ceasul ?

— Două fără douăzeci. Te-am agasat ?

— Fugi de-aici, măi iubitule, mă. Nici nu știi cît îmi doream taifasul ăsta, tu mă reconfortezi... pe mine numai timpul mă agasează, nu stă locului, auzi, nu stă locului o clipă. Vlad, dragul meu, puțină luciditate nu strică, mai ales la vîrsta noastră : ai una, pierzi alta. Sînt fabricant, nu mai sînt femeie, decît așa, de vitrină, și nu mai pot fi nevastă.

— Să înțeleg că ai să fii singură ?

— A, nu, nu, singură n-am fost niciodată, și nu suport. Dacă am ceva intenții, vrei să zici. Nu știu... exclus, cu desăvîrșire, n-ar fi ! Poate că s-a și ivit ceva la orizont. Vlad, iubitule, eroarea ta a fost că ai vrut să mă ocrotești, să mă aperi pe mine, aleasa, nevasta, de toate relele să mă ferești. Nu te-a dus mintea, ori n-ai vrut să admiți că eu am nevoie de un bărbat care să mă-ndemne la rele, dar și să-mi apere interesele. Dacă ți-aș zice că vreau să mă lansez în petrol și-n metalurgie ? Aici e bătaia peștelui. Și-mi trebuie un braț puternic, de care să mă sprijin.

— Dacă mai trăim...

— Iar cobești ? iar ne cade cerul pe cap ? de ce să nu... Află că și-n privința asta am niște ambiții, vreau să bat suta, și încă fără să bîțîi din cap.

— Dacă mai trăim, reluă el, degajat, aprinzînd o havană, și-ți pică norocul să vină la putere ai mei, comuniștii, cu luptă de clasă, etatizări și celelalte, tu sigură să fii că ai în mine un admirator, implicit un sprijinitor. Nu rîde, Verocica, nu rîde. Am să mă lupt cu ai mei să-ți lase măcar o casă, ceva bijuterii. E o promisiune solemnă.

— Ei, și tu ! se-nveseli Vera. Pînă la comuniștii tăi, trece veacul, iar noi doi o să fim în cavou, iubitule. Apropo, am achiziționat și-un loc de veci, vreau să trag un cavou

de marmură, încăpător, îți rezerv și ție un loc, ce zici ? Acum, cînd sîntem liberi, pe noi doi, iubitule, nimeni și nimic nu ne mai poate despărți, nici moartea.

În restaurant se stîrni oarecare zarvă. Cîțiva, curioși, neliniștiți, se apropiară de ferestre, întîi ascultară, cu palma la ureche, apoi manevrară cu sîrg draperiile de catifea : afară părea că se lăsase amurgul ; frunze și crengi de copaci, hîrtii, în dans dezmetic ; răpăit ca de tobe, strigăte, chemări, disperări, geamuri sparte. Furtună din senin, potop, nu altceva. Care senin, domnule, că de două săptămîni tot fierbe cerul și nu poate să-și dea drumul. Unii isprăviseră prînzul, voiau să plece, nu era de plecat, de afară veneau alții, grupuri de cîte doi, trei, murați de ploaie, nu mai erau mese libere, încercați în altă parte. Furtună fără fulgere și trăznete ? Ei, da, se poate și fără, n-ai mai pomenit ? Doamnele, în mare derută : tocmai azi am ieșit fără umbrelă. Bărbații, puși pe chef : stăm aici pînă trece, ploaia asta e mană cerească pentru cîmp, hai, că o scoatem la capăt cu porumbul.

— Vai de mine, ce mă fac ? se impacientă Vera, trebuie să mă schimb, altă toaletă se cere pe furtună, doar n-o s-apar așa în fața reginei. Vlad, iubitule... ea scotoci puțin prin poșetă... s-a făcut partajarea, n-am fost prea zgîrcită... îi întinse cheile mașinii : „Ford-ul“ te mai ține zece ani... al tău să fie, eu mi-am comandat o „Lancia“. Vlad, am depus azi-dimineață în contul tău o sută de mii de lei. Iar cînd s-o-ntîmpla să te-ajungă blestemul meu de nevastă iubitoare, dă-mi un semn : am eu niște rezerve speciale pentru tine, pe marginea drumului nu te las.

Și pînă atunci ?

Zîmbi încurcat, îi sărută mîna.

— Nu-mi datorezi nimic.

— Ia cheile, cînd îți spun.

— Aș vrea să te mai văd din cînd în cînd.

— Vlad, iubitule, de ce mă jignești ? Ți-a interzis cineva să mă vezi... cu vizitele o să fie mai greu, din pricina lui Sandi, e un aiurit, îți seamănă. Însă n-ai grijă că te caut eu... Mă, ai de gînd să-mi faci o scenă tocmai aici ? Ea înșiră niște cuvinte, fără nici un înțeles pentru el. Și se-nveseli brusc : Știi ce-a fost asta ? o înjurătură în arabă... ceva urît, de nevastă și copii. Măi iubitule, Vlad

al meu, s-a stricat lumea de tot, uneori mi-e și silă de alții, de mine. Mai scoase din poșetă un carnețel : Uite-aici colecția mea de înjurături, în șapte limbi... nu mai faci față pe la sindrofii dacă nu trîntești cîte una. Ne bălăcim, ne bălăcim. Ia cheile.

— Va să zică, așa : cheile, banii și sîntem chit.

— Pînă la noi dispoziții, preveni ea, ridicînd cupa de șampanie. Tu știi cum sînt eu, capricioasă de nu se mai poate. Dacă mi-o fi prea dor de tine, iar am să te iau de bărbat. Ei, hai, sănătate. Eu am comandat un taxi. Mai rămîi ?

— Unde să mă duc ? Fără tine... Dar o întoarse, zîmbind jenat : Nu mai am nici o treabă pînă la șase, cînd aterizează Prințul. Ce vrei, m-a plătit, obrazul obligă, am să-i prezint omagii.

— Ehe, se amuză Vera, și-n privința asta eu ți-am luat-o înainte cu o idee. Știai că sînt în corespondență cu Prințul ? De unde să știi tu iubitule, dacă nu s-a găsit cine să te inițieze în secretele zeilor ?

Un șofer de taxi își rotea privirea prin sală ; chelnerii se grăbiră să-i dea de știre Verei că mașina trăsese la scară, ne-am simțit onorați, distinsă doamnă, poftiți ; Vlad Stanca o conduse, merse, adică, în urma ei și a șoferului care-i ținea umbrela. E adevărat că scrii o carte despre mine ? întrebă ea, între severitate și îngăduință, la despărțire. Vrei să mă faci celebră, iubitule ? Ei, fie, primesc... Așadar, Cornelia pălăvrăgise. Pe cine să te superi mai întîi ? Cînd reveni în restaurant, altă dandana : masa lor (acum numai a lui) fusese ocupată de o familie, el, ea, doi copii, alte mese libere nu mai erau. Ceru un coniac, să-l bea așa, la botul calului. Fără Vera alături mai valora puțin în ochii chelnerilor, un gazetăraș, acolo, îl știau, client vechi, doamna, ehe, doamna e cineva, cumpărați sandalele fabricii „Vera". Măi iubitule, mă, zi-mi și mie ce zupă de pisici mai e și metafizica asta ? Carnețelul cu înjurături în șapte limbi, ne-am săturat de-atîta rafinament, decența peste bord, trăim aici ca într-un sat desprins de lume, prejudecăți, provincialism, toate marile capitale cunosc azi o infuzie de trivialitate (psihologi, medici, sociologi analizează cauzele, o „defulare mondială", observă un expert). Juca în palmă cheile mașinii, „Ford-ul" aproape nou, o sută de mii de lei în cont, po-

mană pentru rude sărace, ia ce-ți dau și să nu te mai prind la ușa mea. Suferiți din dragoste ? V-a părăsit prietena, iubita, soția ? Cumpărați un cort elvețian, suna o reclamă de pe Calea Victoriei. Numai în mijlocul naturii vă regăsiți liniștea. De ce nu m-aș declara în cîștig ? Cu ce pusese de-o parte de pe urma Prințului, cu încă o sută de mii și un „Ford", de valorificat, la o adică, asigura apariția „Opiniei noastre" poate chiar pe doi, trei ani, dacă îl mai ajutau și împrejurările. În sfîrșit, admise că se gîndea la ziar mai mult decît la Vera. Patima gazetarului, patima jucătorului de pocher, pui la bătaie și cămașa. Oricum, pe-aici, pe la „Enescu", n-avea să mai treacă. Ajunsese, sau era obligat să evite oameni, locuri, cercul se strîngea, singurătate. Vreți să legați o prietenie ? Doamna Minodora Solcan, Batiștei 31, mijlocește întîlniri între persoane de condiție. Apăraie pe străzi, canalele de scurgere se înfundaseră, frunze, crengi, hîrtii, un pantof, un cîine strivit de automobil, aveau de lucru măturătorii, cerul vinețiu, încă amenințînd. Furtuna spălase ferestrele, acoperișurile și purificase aerul, acum era de ieșit la plimbare, cu popas, mai către seară, la vreo bodegă, ce zici de furtuna asta ? avea contribuabilul un nou subiect de discuție. Prințul ? Edițiile de după amiază, postul de radio nu mai pomeneau de Prinț. Urcă la volan, să dea o raită cu „Ford-ul", de încercare, becher cu automobil de lux, poftiți, duduiță, ar fi avut trecere la cuconet. Pe b-dul Domniței se scurgeau camioane cu jandarmi, să fi fost de un detașament, alte două, trei cu vînători de munte, în fruntea coloanei, în automobil sport, decapotabil, generalul Nicoleanu, prefectul de poliție. Puțini se întrebară ce-o mai fi și cu jandarmii ăștia, unde se duc, treaba lor. Era ora cinci fără zece minute. Făcu un ocol prin Piața Mare, o ținu pe Chei pînă la Podul Mărășești, ajunse pe Mircea Vodă, reveni în b-dul Brătianu, „Ford-ul" se comporta ireproșabil, cinci și un sfert, se îndreptă și el spre aeroport. Furtuna din ziua de 6 iunie, ce a cuprins aproape întreg teritoriul țării, cu dezlănțuiri furibunde mai ales deasupra Carpaților, ar fi putut juca un rol important în destinul poporului român, avea să scrie Vlad Stanca pe la jumătatea lui septembrie 1940. Pînă și natura s-a unit cu noi, împotriva Prințului. Dar, se vede treaba, mai eram datori cu o suferință... Doi polițai păzeau intrarea în elă-

direa aeroportului, însă fără șicane, fără a cere actele la control, doar cîntăreau din ochi, nimic suspect. De altfel, în sala de așteptare era puțină lume, bărbați și femei mai în vîrstă, așteptau cursa de Cluj, neamuri. La șase fără cinci minute sosiră trei automobile încărcate, doamne în toalete de gală, copii transfigurați, pătrunși de importanța, de semnificația momentului, toți cu mari buchete de flori în brațe, o bătrînă doamnă în cîrjă, văduva unui fost ministru conservator, și un înalt funcționar de la președinție. Atmosfera se animă ; ca înainte de orice spectacol, se făceau necesarele retușuri ; copiii erau instruiți încă o dată cum să se încline în fața Prințului și cum să-i întindă buchetele de flori. Nu-mi sta țeapăn... Nu te crispa... Stai să-ți potrivesc bluza... Ai batista la-ndemînă ? Șterge-ți nasul pînă mai e timp, să nu te prind că te smiorcăi acolo. Poezia ! Urările... La șase și cinci își făcu apariția și Alexandru Vaida-Voievod, ministrul, însoțit de consilieri. Jandarmii, aleși cu grijă, toți băieți falnici și aprigi, în uniforme noi, mînuiau pușcoacele cu dexteritate ; se auzea vocea generalului Nicoleanu : Deta-șa-ment, drepți ! Pentru onor, prezentați arm'. Pe loc repaus, alinierea, drepți, nu mișca, fruntea sus. Încă se mai scutura cîte-un nor, nimeni nu părăsea sala de așteptare, întîi să aterizeze avionul. Cînd ?... Cei de la punctul de control ridicau din umeri, cine să mai știe, pe o vreme ca asta e greu de stabilit legătura prin radio. Dar, să nu ne pierdem răbdarea. Jandarmii nădușiseră, pe loc repaus. La șapte și douăzeci de minute sosi cursa de Cluj. Cînd se văzură cu picioarele pe pămînt, pasageri și piloți mai să sărute pămîntul. Furtuna îi prinsese deasupra Carpaților, nu credeau să mai scape. Nu aflaseră nimic de avionul Prințului. Aeroportul din Cluj se închisese. Mai întîi plecă ministrul, apoi cei din sala de așteptare, doamnele și copiii. Din detașamentul de jandarmi mai rămase pe poziții doar un pluton. Avionul Prințului ? N-ar fi exclus doamne ferește, n-ar fi exclus... Nimeni nu îndrăznea să-și ducă gîndul pînă la capăt. Natura — ce ne mai apără de primejdii, își zise Vlad Stanca. Altfel, noi l-am primi cu flori. Convins că avionul Prințului s-a prăbușit peste Carpați, părăsi și el aeroportul, într-o stare sufletească acceptabilă, ce nu excludea o anume bună-dispoziție.

Consemn : Pînă la confirmarea oficială se interzice ziarelor și radio-ului să difuzeze știri cu privire la sfrîșitul tragic al Prințului. Organelor de ordine, funcționarilor de ministere, cetățenilor de bună-credință li se cere să combată orice zvon în defavoarea Prințului și a Casei Regale. Vom reveni cu instrucțiunile ce se impun. Pînă pe la zece seara vestea făcu înconjurul Capitalei. Unii și uitaseră de Prinț, care Prinț, și ce voia ? Dar se aprinseră multe lumînări pentru odihna de veci a unui suflet zbuciumat. Acum, cînd trecuse în neființă, Prințului i se iertau toate păcatele. Fruntașii partidelor (se-nțelege, ai fiecărui partid în parte) se întruniră de urgență. Dumnezeu să-l ierte. Comandați coroane de flori, pentru o înmormîntare simbolică. Eroul de la Mărăști și Mărășești, mareșalul Alexandru Averescu, reciti o pagină din „Notițele zilnice din război“, ce aveau să vadă lumina tiparului abia în 1936 : 3.X.1917 : „Ce comedie nesăbuită. Am fost chemat aseară la Iași. Fel și chipuri de întrebări mi s-au pus. Nici prin cap nu putea să-mi treacă adevăratul motiv ! Prințul Carol împlinește azi 24 de ani și va fi decorat cu Mihai Viteazul. Mi-am închipuit că M.S. Regele va decora pe Prinț. Neapărat, conferirea decorațiilor este o prerogativă Regală și nimeni nu are nimic de spus, mai cu seamă că era vorba de a se decora Prințul Moștenitor, viitorul Rege. Dar lucrurile nu s-au petrecut astfel. La ora 12 sîntem adunați la Palatul Reginei și acolo generalul Prezan face un discurs bizar. În numele Armatei, oferă Prințului Carol ordinul Mihai Viteazul, drept răsplată pentru vitejia arătată în cursul bătăliei de la Mărășești. «Prin curajoasa prezență a Prințului printre soldați, trupele au fost îmbărbătate așa încît se poate spune că s-a cîștigat acea bătălie mulțumită Prințului.» (!) Mai întîi, acest act săvîrșit în numele Armatei, este lipsit de cea mai mică urmă de realitate și de seriozitate. Cine este Armata ? Generalul Prezan ? Nu am cea mai mică cunoștință că s-ar fi făcut vreo consfătuire sau că ar fi pornit din vreo parte a frontului această idee“. Oare să fie mai îngăduitor cu amintirea Prințului ? Despre morți... Da, sigur, însă atunci

cînd a rîvnit și a primit cea mai înaltă decorație, pe nedrept, pe nici un temei, Prințul era viu. Așa să rămînă toate, cum au fost. Dumnezeu să-l ierte.

Închidem taraba, anunță primul-ministru la ora opt fără cinci minute. Pentru felul său de a fi, sobru, distins, mereu protocolar, exprimarea era cu totul neobișnuită. Își pierduse cumpătul ? Oricum, tremurul bărbiei, gesturile repezite, privirea cam tulbure (se și plînse că îl ustură ochii) trădau o mare nervozitate. Consilierii, înalții funcționari îl comentară discret, cu înțelegere : vulnerabil, era și el om ca toți oamenii, îl simțeau mai aproape. În seara asta are să și drăcuie, prezise unul dintre consilieri. Astfel, Iosif Partheniu își mută comandamentul de la președinție la hotel (unde sîntem mai feriți de zbîrnîială — se referea la telefoane, căci se pornise o adevărată avalanșă de chemări, chiar și Vintilă Brătianu, cel cu războiul civil încă nedezlănțuit, și opozant înverșunat al Prințului, voise să afle cum se prezintă situația, „dar mie să-mi spuneți adevărul, numai adevărul“ — îl poftise să mai aibă răbdare). Demnitari, agenți de siguranță, polițai, cei mai isteți în dezlegarea enigmelor, unul și unul, se puseră îndată pe lucru. Desigur, călătoria Prințului fusese minuțios gîndită, totul pus la punct în afara oricărei publicități, pentru a se evita, pe cît posibil, surprizele neplăcute, de care mai avusese parte cu prilejul altor încercări de revenire în țară, totuși, cîteva informații erau sigure : avionul decolase ieri după-amiază de pe un aeroport din Luxemburg ; prima escală, München, azi-dimineață la opt și douăzeci de minute, se confirmase ; la intrarea pe teritoriul României avionul fusese receptat... Sigur, sigur ? insistă primul ministru. Nu l-or fi confundat nătărăii noștri cu vreo cioară ? (Dar ce se petrece cu excelența sa ? Tocmai acum și-a propus să-și îmbogățească vocabularul ? Doar se știe că de cînd a pășit în arena politică, să tot fie vreo treizeci și de ani, n-a folosit mai mult de două sute de cuvinte.) Era obligatorie o escală de alimentare la Cluj. Ce spune Clujul ? Nemaipomenită forfială în tot hotelul. Curieri speciali veneau și plecau, fiecare aducînd mai mult păreri, presupuneri, decît vreo știre demnă de încredere. În camera de gardă, șeful de cabinet înregistra apelurile telefonice, tot mai numeroase și mai descurajante : nimic, deocamdată. Ceea ce putea să însemne : e așa cum gîndim cu toții, cine va avea curajul

s-o afirme primul ? s-a zis cu Prințul. Dar ce sînt eu, urs de bîlci, să mă jucați pe jar ? se revoltă Iosif Partheniu, cu o voce spartă, nervii, nervii, diagnostică. Vreau să mergeți pe fir... pe traseu, se corectă... de la graniță pînă... Pînă unde ? Singur își pregătì cina frugală, ceaiul de tei. Cu cana de ceai în mînă, sorbind cîte puțin, deschise ușa camerei de gardă : șeful de cabinet vorbea la telefon cu o excelență, vreun ministru, curios nevoie-mare, doi curieri și un polițai șușoteau într-un colț, luară poziție cu întîrziere. Mutre de conspiratori, îi scăpă lui Iosif Partheniu. Ce mai puneți și voi la cale ? Tropăit de pași pe culoar, alți curieri, sau agenți, comenzi șuierate, dar ce se petrece aici ? zurbagii, atîta zarvă și nici un rezultat. Desigur, apartamentul era izolat și bine păzit, admise, totuși, că a greșit instalîndu-și centrul de comandă la hotel, atîta mișcare de agenți nesăbuiți, se pretează la tot felul de interpretări nedorite. Dispuse : Generalul Nicoleanu să dirijeze întreaga operațiune din somptuosul birou al domniei sale. Mic să-mi prezinte o sinteză, cum se obișnuiește. Pot fi trezit la orice oră din noapte. Înainte de-a se retrage, chestionă : Ce spune Clujul ? Linia telefonică fusese deranjată de furtună, abia în urmă cu vreo jumătate de oră tehnicienii restabiliseră legătura cu Ardealul, investigațiile sînt în curs, la aeroport n-a mai rămas decît un om de serviciu, nu știe de avion, nu știe de Prinț, prefectul nu e de găsit, șefii de la siguranță se află în drum spre București, Iosif Partheniu își duse palmele la urechi : Nu voiu să mai aud atîtea nerozii ! Apoi se uită la ceas, era zece și cinci : Facu-mi sfînta cruce ! Oare nimeni nu mai e la post în țara asta ? Cu omul de serviciu de la aeroport vă întrețineți domniile voastre ? Atîta zbatere în gol... De-atunci trezeam și din somnul de veci pe toți diriguitorii, vreți să fiu eu și prim-ministru, și general, și prefect, și agent ? Am să fiu... Așa, în vorbe, cînd nu aveau mare lucru de făcut, subalternii lui se arătau isteți. Îndată ce se ivea o urgență, parcă le lua Cel de Sus mințile, bîjbîiau, se loveau unii de alții ca orbeții, niște neputincioși. Dragule, îi mai zise șefului de cabinet, să fie mobilizați și vînătorii de munte, ei cunosc Carpații noștri... și adăugă, pentru sine : unde s-a prăbușit... cine ? un măscărici, sau un mare domnitor ? iată o întrebare ce nu va mai primi răspuns. Și se făcu liniște la camera de gardă,

pe culoar, în tot hotelul. Iosif Partheniu își puse pijamaua și se întinse pe o canapea, cu mîinile căpătîi. La șaizeci de ani, prim-ministru, să-ți treci viața prin hoteluri. Nu adunase averi, nu-și ridicase și el o casă, ca tot omul, avea casa bătrînilor lui, prin părțile Năsăudului, rar se mai abătea pe-acolo, nu-i dădeau răgaz treburile, politică, mereu politică și nici vreo tragere de inimă nu mai avea să-și revadă locurile copilăriei, „căci, regăsindu-ne pe noi, cei de-atunci, ne pierdem pe noi, cei de azi", amintirile tulbură, derutează. Locuise la gazde, la prieteni, locuia la hotel. În Capitala țării, la Cluj, la Sibiu, în alte orașe, unde petrecuse zile de mulțumire, ori de restriște, nu vor exista case memoriale „Iosif Partheniu". Nu s-a mărturisit în pagini de jurnal, nu intenționează să scrie memorii, ce-a fost, și cum a fost, nici documente n-are să lase. Cînd va fi să dispărem noi, să dispară și urmele. Dar pînă atunci ? Era prim-ministru pe vreme de criză economică, asaltat de neprevăzut. Căci ziua aceea de 6 iunie fusese o zi cu neprevăzut, poate una de răscruce în istoria națiunii române. În decembrie 1925, prin declarație scrisă, adresată tatălui său, Ferdinand I, Carol renunțase la toate drepturile de principe moștenitor și părăsise țara, voiajînd apoi prin Europa, în compania doamnei Elena Lupescu (de soția sa, principesa Elena, divorțase). Îndată după moartea lui Ferdinand, survenită în vara lui 1927, trecînd peste cuvîntul dat, lăsînd chiar a se pricepe că scrisese și semnase declarația sub presiune — dar cine, doamne, îl forțase ? — Carol făcuse numeroase demersuri, tot atîtea eșecuri, pentru a se vedea pe tronul României. La mintea oricui : e mai rentabil să fii rege decît principe rătăcitor. Dintre toți politicienii noștri mai de suprafață doar Iosif Partheniu îi întreținuse ambițiile, firește, în secret și cu prudența necesară. În jocul politic ce se practica la noi, ca și aiurea, căci noi nu inventasem nimic în această direcție, Prințul putea fi un pion de rezervă, de transformat în rege, la o adică. Zurbagiu, îl numise Iosif Partheniu. Dar și instruit, cu deschidere spre cultură, cu înțelegere pentru satul românesc. Mai cîntăreau destul de greu și relațiile pe care Prințul și le asigurase la Londra și Paris, ne-ar putea mijloci o ieșire onorabilă în lume. Vom purcede la preparative temeinice, îl vestise Iosif Partheniu, cu numai o lună în urmă. Era plănuit ca la 18 iulie A.S.

Principele Nicolae să-l contacteze pe Carol la Paris, pentru a cădea de acord asupra unor chestiuni de procedură, căci, subliniase Iosif Partheniu, noi ocrotim un Prinț, dar nu avem dreptul să jignim un popor. Oare chiar așa să fie, ce ți-e scris în frunte ți-e pus ? Nerăbdarea, nechibzuința îl pierduseră pe Prinț ; nu mai ținuse seama de sfaturi, avertismente, urcase în avion și pornise încoace ; i se împotrivise furtuna. Dumnezeu să-l ierte, să ne ierte și pe noi, nevolnicii. Cu destulă asprime se judeca Iosif Partheniu pentru lipsă de fermitate. În calitate de prim-ministru ar fi putut să-i interzică întoarcerea înainte de ziua sorocită. Nu mai zbîrnăiau telefoanele la camera de gardă. Se ridică de pe canapea și iar deschise ușa : Ce se mai aude ? Escala de alimentare pe aeroportul din Cluj fusese confirmată, trei agenți de siguranță îl văzuseră pe Prinț de aproape, de la numai cîțiva pași, puțin agitat, zorindu-i pe mecanici să controleze aparatura de bord și anvelopele. S-a grăbit la moarte, își tălmăci Iosif Partheniu. Du-te să te odihnești și domnia ta, îi zise șefului de cabinet. La camera de gardă mai rămase doar agentul de pază. Noi, vremelnicii, cu chin de-o viață și glorie de-o clipă, să zicem că aceasta a fost dorința Atotputernicului, să-l aibă pe nefericitul Prinț de-a dreapta Sa. Iar tronul României... Iosif Partheniu cuteză cu gînd păcătos : Mihai I e un copil, i-ar mai trebui mulți ani pînă să priceapă ce înseamnă a domni peste o țară binecuvîntată de Dumnezeu și mereu răpusă de diavol. Cît despre regență, multora nu le mai inspira încredere, și în nici un caz nu putea fi o soluție de perspectivă. Iar peste toate, sub presiunea mișcărilor de stînga, își făcea loc părerea (cîștigînd adepți în toate păturile sociale), că monarhia a devenit o instituție anacronică. Oare nu sîntem acasă la noi, în România mare, ce prin jertfele noastre de sînge am înfăptuit... Hohenzollernii au și ei țara lor. Adormi pe la miezul nopții, după ce notă în agendă măsurile de urgență : știrea despre dispariția (deocamdată, atît, dispariția) Prințului Carol avea să fie difuzată prin postul de radio la ora 9 ; toate unitățile militare se vor retrage în cazărmi, așteptînd noi dispoziții, siguranța și poliția vor asigura un climat de ordine și disciplină ; se interzic întrunirile publice ; ziarele nu vor publica articole pro sau contra monarhiei. Era ora două fără douăzeci de minute cînd îl zgîlțîi cu respect agentul : Iertați de

deranj... Prințul Carol vă cheamă la Palatul Cotroceni... mașina a tras la scară... domnul general Nicoleanu e aici, și are să vă dea explicațiile cuvenite. Mă cheamă ? îl izbi pe Iosif Partheniu. Pe mine, primul-ministru, mă cheamă un Prinț, în puterea nopții ? Îmi ordonă, adică. Îi trebuiră minute lungi pînă să-și iasă din buimăceală. Trăiește, e teafăr ? ori, ce năzbîtie mai e și asta ? ar fi vrut să-ntrebe. Își aduse aminte de agendă, rupse foaia, aruncă bucățelele de hîrtie. Generalul Nicoleanu avea o figură de căpiat, i se bulbucaseră ochii : Excelență, iertați, este fără precedent în cariera mea, a noastră, în istoria poliției românești... Iosif Partheniu se echipa ca un recrut la alarma de noapte. Îi era și silă să-i mai facă reproșuri generalului, căci el avertizase, în mai multe rînduri : agenții și polițaii noștri s-au specializat în hoți de buzunare, găinari și codoși. Cîte rele macină țara asta, pe toate le află cu întîrziere. Avionul Prințului aterizase în bune condițiuni la ora opt și zece minute, cînd pe aeroportul Băneasa mai erau zece jandarmi (firește, risipiți pe ici, pe colo, trăgînd din țigări) și cîțiva ofițeri de la un regiment de vînători. Prințul se mîniase rău : Mi-ați pus cruce ? Să se știe că am înfruntat urgiile și am învins. Însoțit de ofițeri și de cei zece jandarmi, străbătuse orașul pînă la cazarma vînătorilor de munte, cinase la popotă, către orele zece o escortă îl conduse pînă la Palatul Cotroceni. Și totul se petrecuse aici, într-o Capitală înțesată de agenți, polițai și soldați. Cam la ora cînd Iosif Partheniu cutezase cu gîndul, închipuind o republică română înfloritoare, sub domnia sa, căci rivali pe potrivă n-ar fi avut, Prințul întocmea o listă cu politicienii mai de suprafață, al căror sprijin nădăjduia să-l și cîștige pînă în zori. Dacă ziua de azi a omorît în mine un Prinț, noaptea ce îi urmează poate naște un rege ! Cum fruntașii liberali, încă din urmă cu ani, de pe vremea lui Ionel Brătianu, conu Ionel, îi refuzaseră și înțelegere și respect, rămînînd consecvenți acestei atitudini, hotărî să-i evite. Dacă tot răzbise încoace fără îngăduința lor, ce nevoie să mai aibă de ei ? ! Mustrări, pentru cîte am săvîrșit cu fapta ori cu gîndul, găsesc și în cugetul meu. Omagii are cine să-mi aducă. Mai notă, atrăgîndu-l formularea : Cît vom sta Noi pe Tronul României clevetitorii noștri să stea în spatele Tronului. Erau destui pe care să mizeze, măcar pînă la ceremonia

instalării. Iosif Partheniu, în primul rînd : Joacă, joacă, Moș Martine, că-ți dau pîine cu măsline ! Dacă tot s-a legat cu mine de mîini și de picioare, altă șansă decît să-mi pună mantia pe umeri nu i se mai acordă, inutile abilități, manevre de culise. Între două audiențe, se străduia să rezolve și alte chestiuni urgente : acum, de fapt, totul devenise urgent.

Chemat la ordine, primul ministru își călcă pe inimă, urcă în automobil și se dusc, dar nu, nu dispus la ploconeli. Căci nu era de rangul nostru și de datoria noastră să-i veghem călătoria, după cum nici să-l întîmpinăm cu pîine și sare. Nu-i decît un Prinț cu faimă rea. Tronul României nu-i, și nu poate fi, trambulină pentru toți rătăciții. Altfel, cu cît se răzvrătea mai tare, cu atît pricepea mai limpede că rîvnise la o mărire și i se pregătea o umilință. Iar țara ? O, de cînd se tot spune pe la noi : Biata țară românească !

Așadar, Prințul Carol își propusese o noapte albă. Instalat în cabinetul de lucru al Reginei Maria, numai în pantalon și cămașă, cu mînecile suflecate, întocmea lista civilă a „Casei Regale Române", pe care avea s-o dea publicității abia la sfîrșitul lui iunie. De la 22 000 000 lei anual, suma avea să crească la 40 000 000 ; banii se repartizau după cum urmează : lei 20 000 000 pentru Regina Maria ; lei 7 000 000 pentru principesa Elena, viitoarea regină, cu condiția să stea la Londra, vizitele în țară, cît mai rare, trebuind să aibă avizul guvernului român ; lei 7 000 000 pentru fiul său Mihai, ce avea să devină Marele Voievod de Alba Iulia ; lei 4 000 000 pentru A.S. Principele Nicolae, unchiul. Îmbrăcă haina doar în momentul cînd primul ministru, după cinci minute de anticameră, intră în cabinet. Își strînseră mîna protocolar și se priviră în ochi ca doi posibili adversari. Da, și-a atins scopul, înțelese Iosif Partheniu. Totul era să se vadă aici. Eu, nesăbuitul, i-am mijlocit întoarcerea.

— Doresc să aflu că Prințul se simte bine.

— Excelent, deși am cunoscut puțin infernul.

— De la Dumnezeu sînt zilele senine, de la El și furtunile. Eu vă urez să fiți binevenit printre noi.

Luară loc pe fotolii, față-n față, între ei o măsuță joasă, rotundă, alături o canapea. Prințul își descheie haina, își

lărgi cravata, ceva îl irita, din cînd în cînd își ciupea mustața. Mofturi, neobrăzări, intui Iosif Partheniu, vrea să-mi fie rege, înainte de a fi... Zăpușeală, ar fi vrut să-și facă vînt cu palma.

— Prințe, ați fi de acord să-mi mărturisiți intențiile ? atacă. Apoi își descheie și el nasturii de la haină și încă doi de la vestă — dacă-i bal, bal să fie, se surprinse gîndind. Mai exact : aș dori să știu în ce măsură intențiile Alteței Voastre respectă înțelegerile ce am convenit.

— Puneți la îndoială buna mea credință, cuvîntul dat ?

— Prințul să nu mi-o ia în nume de rău, politica își are luminișurile ei, dar și hățișuri destule. Este în interesul nostru și al națiunii să vorbim deschis. Asta ne-ar ajuta să evităm eventuale neplăceri.

— Ați avea amabilitatea să precizați ?

— Toate se cer chibzuite îndelung, se eschivă Iosif Partheniu, bănuind că în felul acesta îl va determina să izbucnească. Îndelung, repetă.

— Dar nu în vremuri de restriște, i-o întoarse Prințul. Situațiunea mi-e cunoscută, țara a intrat în greu impas, nu mai e timp de tergiversări, de moșmondeală, de cîcîială, o trînti, el, vătaf.

— Prințul e puțin zdruncinat de călătorie.

Primul-ministru se ridică sprinten, cu ochii pe ușă. În clipa următoare ar fi și părăsit cabinetul, dacă Prințul nu se grăbea să dea în zîmbet. Ba mai trase și o plecăciune, de prea-supus :

— Vă datorez mult, mă socotesc aliatul, dar și prietenul domniei voastre, dacă îngăduiți, și niciodată n-am să ridic sabia împotriva binefăcătorului. Poate că aveți dreptate... după atîtea peripeții... am avut și o aterizare forțată la Vadu-Crișului. Propun, deci, să revenim la ale noastre. Ce intenții am ? „Astăzi pot să-mi exprim părerea fără sfială... Nutresc speranța că România se va îndrepta către un viitor strălucit. Cu mare durere văd că atît în afară, cît și înlăuntrul țării situația, deocamdată, în loc de a se îmbunătăți, devine din ce în ce mai rea. Din cauza falsității și incompetenței sîntem de rîsul întregii lumi. Acum a sosit momentul să schimbăm această nenorocită situație, să ne salvăm țara, unindu-ne sforțările — de toate pericolele care o amenință. Regimul fal-

sității, al intrigii, al tiraniei trebuie să dispară. E timpul să restabilim țara noastră pe baze serioase și sigure, de dreptate și cinste."

— Prințul exagerează, înfruntă Iosif Partheniu, lezat, pesemne că Prințul deține informații eronate, ori tendențioase, ce i-au pus la dispoziție denigratorii noștri : Echilibrul economic este pe calc de a se restabili, satele cunosc o adevărată renaștere, progresează industria, se construiește mult, corupțiunii i s-a pus stavilă. Prințul va avea prilej să observe toate acestea, iar ca membru al Regenței să și contribuie...

— Ce prestigiu mai are această Regență ?

— Are atîta, cît și-l face, cît și-l merită.

— Pe deasupra e... completă... sînt trei bărboși.

— O să intrați pe locul domnului Sărățeanu. Alteța Voastră n-are barbă.

— Mda... făcu prințul, v-ați milostivit de mine ! Și deveni expeditiv, se făcuse ora trei, mai programase și alte întrevederi. Ce-ar mai fi de limpezit ?

— Chestiunea principesei Elena.

— Anulez divorțul. Ați dori, desigur, să vă spun și despre relația mea cu doamna Lupescu. De acord : Mi-a fost de mare sprijin la greu. Acum se află la Paris. Eu am venit aici și aici rămîn.

— Previn pe Alteța Voastră că orice abatere de la cele convenite mă va pune în imposibilitate de a-mi mai exercita funcția ce dețin, prin voința... (era să zică : națiunii, dar evită) — prin voința alegătorilor.

— Am reținut, zise Prințul. Nădăjduiesc să conlucrăm..

Îl conduse pînă la automobil.

A fost noaptea trădării, avea să-și noteze Iosif Partheniu. Dar cine, pe cine trădase ? Carol va fi rege. Carol vrea să guverneze, iar nu să domnească, după constituție. Carol, os domnesc și neam prost, se exprimă infect. (Cîcîială). Înainte de-a ne judeca cei de mîine, să ne judecăm noi, cei de azi. El se duse direct la președinție, cu gîndul să-i convoace pe miniștrii pentru opt dimineața, dar și să mai apuce cîteva ore de somn, avea și acolo un apartament, chiar mai somptuos decît cel de la hotel, atîta doar că nu-i venea să doarmă în instituția unde lucra, o schimbare de peisaj e necesară. Trei dintre miniștri lui nu erau acasă ; explicațiile ce primi, că ar fi plecat să-și

petreacă noaptea la Snagov, Cernica, Sinaia, îi treziră îndreptățite bănuieli. Cotroceni, au luat și ei calea Cotrocenilor, în noaptea asta toate drumurile duc la Cotroceni. Politică, blestemat fie numele tău. Avu un vis senin, reconfortant, se făcea că dă grăunțe la păsări într-o ogradă mare de gospodar ardelean, puii mamii, pui, pui. Ședința de cabinet : cinci miniștri votară ca Prințul Carol să fie inclus în regență, în locul d-lui Sărățeanu, alți șase îl voiau rege. 30 de parlamentari din Partidul popular-agrar, deputați și senatori aduseră la cunoștință dorința lor ca Alteța Sa regală Prințul să fie proclamat rege imediat. În cursul acelei zile. Cel mai tîrziu, a doua zi dimineața. Tare ne mai grăbim noi la rele. Un neastîmpăr ne ia și ne duce. Primul pas l-am făcut eu. Ceilalți, buluc-balamuc, după mine. Să existe oare și o fascinație a dezastrului ? ! Iosif Partheniu ridică mîinile : Veți avea un rege, veți avea și un prim-ministru, dară nu voi fi eu acela. Își consultă ceasul de buzunar și notă ora exactă pe o pagină de agendă. Apoi se retrase pe o canapea plușată, roșu-cardinal, cu perne moi, pufoase, cusute cu fir aurit : agreabilă senzație de scufundare. Locul din capul mesei de consiliu rămînea vacant pentru cîteva ore. Iosif Partheniu recurse la ceea ce avea să intre în istoria acelei frămîntate perioade sub denumirea de manevra restaurației. Depuse mandatul : în eventualitatea că Prințul aventurier se va dovedi și un rege nesăbuit, niciodată să nu se poată spune că el, Iosif Partheniu, l-a urcat pe tron ; obținu fără prea mari eforturi ca G. M. Mironescu, unul dintre colaboratorii apropiați, și numai bun de sacrificat la nevoie, să fie numit în funcția de prim-ministru. Iosif Partheniu preda puterea, vremelnic, desigur, ca să-și salveze prestigiul. (Patru ani mai tîrziu, în 1934, deci, el se hotărî să dezvăluie în parlament împrejurările proclamării lui Carol ca rege al României, într-un discurs asupra restaurației. Adevărul nespus la vreme se întoarse împotriva lui, ca o minciună ! La acea oră, Carol își consolidase poziția și dispunea de o vastă rețea informativă. Ajungîndu-i în mînă o copie după discursul cu pricina, îl declară calomnios. Vom interzice să fie difuzat în vreun fel !)

Edițiile de dimineață, cu puține excepții, printre care „Socialismul", „Opinia noastră", „Viitorul", consemnau favorabil întoarcerea prințului rătăcitor în reportaje de

culoare, fără prea multe comentarii și preziceri : Carol era descris în luptă cu urgia. Gazetari bonomi, împătimiți ai cafenelei, care încă nu urcaseră într-un avion nici măcar pe aeroport, în hangar, din curiozitate, și nici nu s-ar fi încumetat, aur să li se fi dat, își chinuiră mintea să scoată niște efecte cutremurătoare. Furtuna : desigur, fusese cea mai cumplită furtună din cîte se abătuseră vreodată asupra Carpaților. Avionul — vultur de oțel, ce-i zice Prințului : „Măria Ta, de-al meu grumaz te prinde vitejește !“ Prințul, se-nțelege, erou de basm, nu se lasă, nu se dă, „cu dorul de țară în suflet“ își croiește drum printre nourii învolburați, iar cînd prăbușirea pare iminentă, el, Prințul, se repede, preia cîrma, își pilotează singur avionul. Articleri mai bisericoși aduceau în sprijinul Prințului și cete de îngeri. Pe cerul de cenușă se profilase, strălucitor, chipul Fecioarei. Un preot de la Slobozia susținea că s-ar fi auzit și glasul Domnului : Prințe, să n-ai teamă, ești ales între aleși, vei fi regele românilor ! De unde atîta zel ? se-ntrebau pînă și gazetarii în cauză. E, scîrța-scîrța, o făcurăm și pe asta, sănătate să fie, noroc să fie, că belelele curg. De ce atîta grabă ? se nedumerea contribuabilul, nădăjduind, totuși, la o reducere a impozitelor.

Poate că pe-aici, pe la noi, mai era și o naivă speranță, ce-ar fi fost să contrazică vechiul dicton : Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor. Ceva are să ne dea, trebuie să ne dea, înlesniri, bănuți, locuri de muncă, terenuri de casă, gratuități pentru orfani. Carol e hotărît să ne scoată în lume cu fruntea sus : În miez de noapte l-a trezit din somn cu telefonul pe un dirlguitor de cultură, întrebînd de ce apar atît de puține cărți în România ? de ce nu sînt sprijiniți scriitorii de valoare ? Carol a și avut o primă întîlnire cu experți în agricultură : Viitorul aparține țărilor agrare ! Carol a dat asigurări...

Orașul fu zguduit de salve de tun. Se porniră să bată clopotele celor peste 400 de biserici. La Palatul regal, Iosif Partheniu, în rînd cu alți demnitari, parlamentari, comandanți de unități militare, prezentă, după protocol, distinse omagii Suveranului. (Lipsi dl. Vintilă Brătianu, care suferise un șoc : instalarea lui Carol pe tron avea să-i grăbească sfîrșitul...). Îndată după încheierea ceremoniei, proaspătul rege îi dădu de știre doamnei Lupescu,

aflată la Paris : A mers fără cine știe ce dificultăți. Iosif Partheniu, botos. De ochii lumii, să nu se cheme că m-a acceptat fără condiții, s-a retras în bîrlog. O, cît de bine îl știu și mă știe ! A priceput, hoțomanul, că e de datoria mea să-l rechem. Așadar, pregătește bagajele. Seara, la Palatul Cotroceni, organiză o partidă de pocher. Pierdu puțin, vreo șaptezeci de mii de lei.

Ca de obicei, în momentele de cumpănă, neprielnice lui, Iosif Partheniu părăsi Capitala, căutîndu-și acum loc pentru adîncă meditațiune la Cernica, într-o chilie de călugăr. După numai cîteva ore de ședere acolo, să-l pufnească rîsul, nu alta : La ce să mai mediteze ? Eu l-am adus în țară, eu am făcut posibilă catastrofa, și tocmai cînd să se producă, din sperietură, am încercat să mă salvez pe mine, crezînd că astfel am să salvez și o țară. Dar văzduhul a asurzit de atîtea salve de tun, glas de trîmbițe și răpăit de tobe. Iară eu ? Eu am prezentat omagii după ce s-a tras cortina peste un spectacol de Obor. Acum, dă-ne Doamne, un somn greu și o lîncezeală cotropitoare. Adormi pe malul lacului, vegheat de un călugăr-aghiotant. La masa noastră săracă ce bunătăți ar pofti excelența voastră ? Comandă : mămăligă cu lapte dulce, mămăligă cu brînză, mămăligă cu ochiuri moldovinești. Dar și cruditați, să fie multe cruditați. Și ziarele din Capitală, edițiile de dimineață, de seară, teanc. Sute de pagini răsfoi într-o uimire oscilantă, crescîndă, descrescîndă, uimire, totuși ! nici o gazetă nu-i mai pomenea numele. De rău, de bine, de mărire, de prăbușire, nimic, ca și cînd n-ar mai fi, n-ar fi fost. Leu încolțit, acum stai și-ți linge rănile. Suporta acceptabil ironii, acuzații, jigniri, dară nu, nu și uitarea. Tot citind, scormonind printre rînduri adună doar aluzii, nu atît la guvernarea lui, trecută și ea cu vederea, cît mai ales la o situație de ansamblu, în care se știa și el implicat. Unde ni sînt înțelepții ? se întreba un comentator, mai tare înăcrit decît îngrijorat. Ne-ar trebui un sfat al bătrînilor : ei să măsoare de șapte ori și să taie o dată. Bătrînii, cu bărbile lor surii, colilii. Unde să fie ? Încheia autorul : „Frunză verde de urzici/Ne-au murit bătrînii Mari/Ne-au rămas bătrînii mici !“ Se înnegură Iosif Partheniu, cel intrat în bătrînețe : pe mumă-ta ! Doar în „Viitorul“ din 13 iunie îi fu dat să citească : Dl. Iosif Partheniu a avut un moment de amară lucidi-

tate, pe care istoria noastră îl va înregistra cum se cuvine. Prin opoziţiunea fermă ce a făcut la instalarea Prinţului, dl. Iosif Partheniu s-a ridicat la înălţimea iluştrilor bărbaţi ai neamului. Este de la sine înţeles că acest moment al adevărului are şi semnificaţia de ultim act al unei îndelungate cariere politice. Dar a spus un gînditor : Ziua e trecătoare, istoria... Dintr-o foaie de ziar îşi confecţionă un coif, ca să-l ferească de soarele amiezii ; din celelalte — bărcuţe, şapte bărcuţe : le şi dădu drumul să plutească pe oglinda apei. Ei, s-auzim ce-a mai spus gînditorul vostru ? Prinsese tactica : liberalii voiau să-l întărîte pe rege împotriva lui. Apoi dară să nu se creadă că pe noi ne-a făcut oarecine, cu deştul !

Un călugăr îi aduse undiţă, cutie cu rîme şi un scăunel. Iosif Partheniu se făcu pescar, şi pescui patru zile, nestingherit. În á cincea zi fu poftit, cu deferenţă, la Palat. Se gîndi să-i ducă regelui o căldăruşă de peştişori vii, prinşi de el cu mîna, căci, după numai o zi, renunţase la undiţă. Carol se înveseli, hohoti, îl apucă pe după umeri şi-l bătu pe umăr, voind a-i zice : Aşa te vreau, azi-mîine o să punem la cale şi-un chef de pomină, poate şi o partidă de pocher. Dar îi zise altfel, şi pe un ton solemn :

— Vă numesc prim-ministru al României.

— Primind însărcinarea, asigur pe Majestatea Voastră de întregul meu devotament pentru ţară şi rege, Cu îndurarea Celui de Sus... Iosif Partheniu şovăi, se opri, ca unul sastisit de formule evlavios-curtenitoare. De altfel, şi regele se sustrăsese ceremoniei, părînd că visează cu ochii deschişi. Cu îndurarea Celui de Sus, şi sprijin aflînd în augustul gest de încredere, nădăjduiesc să pot alcătui lista noului guvern în termenul prevăzut de constituţie.

Nădusise de atîta opinteală printre vorbe mari.

Ar fi urmat, după protocol, să ciocnească o cupă de şampanie, ca la orice eveniment de seamă, căci eveniment era şi pentru Suveran, la început de domnie, şi pentru cel mai apropiat dintre sfetnicii tronului, eventual să şi schimbe cîteva impresii cu privire la modalităţile de guvernare, într-un moment de cumpănă pentru ţară, însă atmosfera oficială se risipi repede, lăsînd loc unei stinghereli culpabile. Cu adîncă mîhnire, Iosif Partheniu îşi precizã, ceea ce pînă atunci fusese doar o presupunere, că nu meritele sale de om politic îl săltaseră din nou în

fruntea cabinetului, ci mai degrabă o mărinimie vicleană, cu semnificații de recompensă, pentru serviciii personale aduse la timp. Astfel, antecedentele fiind create, n-ar fi fost exclus ca regele să-i sugereze o conlucrare subterană și pe mai departe, cum se obișnuiește între cumetri avînd, măcar pînă la un punct, interese comune. Pe această cale, inevitabil s-ar fi ajuns la compromisuri nefaste, cu știrbire de prestigiu și imprevizibile consecințe pentru națiune. Oricum, oferta vine prea tîrziu, ar fi vrut să-și prevină Suveranul, după ce noi, nevrednicul, în vremi de cumpănă, cu prea slabele noastre puteri, am pus o piatră de temelie la zidirea României Mari. Din cîte bune și rele îi sînt hărăzite omului, doar un nume am avut mai de preț, de umbre și penumbre mult ne-am străduit a-l feri, niciodată și niciunde nu l-am lăsat amanet. Cu ochii plecați, sub aparențe de smerenie, își formulă : Unui complice mieros, întotdeauna să-i preferi un adversar despotic. Prin felul său de a fi, prin educația ce primise încă din copilărie, la care se adăugase o vastă, încrîncenată experiență, Iosif Partheniu era un opozant, și nu numai pe scena politică, spiritul său de contrazicere făcîndu-se remarcat și cu prilejul unor mărunte întîmplări cotidiene, în relațiile cu prietenii și consilierii. Iată-l pregătit să înfrunte și un Suveran. Ar fi fost momentul de vîrf al întregii sale activități ; o recunoaștere a forței ce reprezenta ; o beție a simțurilor, un triumf, o încoronare. Conducîndu-l de braț prin sala tronului, cîțiva pași încolo, încoace, de dezmorțire, poate și cu intenții de îmblînzire, Carol i se destăinui în suferință, mult preocupat de situația doamnei și prietenei sale Elena Lupescu. Excelența sa, primul ministru, i-ar aviza favorabil cererea de revenire în țară ? Iosif Partheniu binecuvîntă această clipă atît de rîvnită :

— Sire, la anii mei nici păr și nici năravnu voiu a mai schimba. Iară de-aș voi, știu prea bine că nu mai e cu putință. Îngăduiți, Sire, să respect întocmai cele convenite, sub cuvînt de onoare, pe cînd vă aflați în exil.

— Acum sînt aici, în țara mea.

Desigur, Iosif Partheniu prinse îndată subtextul cu justificări și nuanțe de avertizare : Pribegia obligă la concesii ; pînă să ajungi la țintă, pe mulți trebuie să calci în picioare, dar, se știe, îți mai calci și pe inimă ; cu-

vîntul de onoare ? Niciodată pasiunile n-au recunoscut vreun jurămînt. Acum sînt stăpînul acestei țări : de la pălmaș la prim-ministru îmi datorați supunere. Contrariat, Iosif Partheniu se arătă și mai neîndurător :

— Prestigiul Coroanei se cuvine apărat. A fost dobîndit anevoie, de-a lungul multor decenii. Doresc Majestății Voastre domnie lungă, în pace și-nțelegere, în cinste și dreptate. Înțelepciunea și gîndul cel bun să vă călăuzească în tot ce veți întreprinde spre înălțarea acestei nații.

— Oare trebuie să aleg între a fi rege sau om ?

— Înfrînarea este cea dintîi virtute...

— Fie ! zise Carol, brusc înveselit. Își scoase haina, o aruncă pe un spătar de fotoliu. Fie ! repetă, mai apăsat, zgîndărindu-și mustața blondă. Apoi, zîmbind, întinse mîna, acuzator : Dar vă blestem, excelență, să nu puteți muri înainte de a cunoaște dragostea.

3

Dacă eu știu meserie și vreau s-o fac așa cum trebuie, și în fiecare zi, de ce să mă-npingă ei la trîndăveală ? se adresă Partenie Jurubiță soției, însă numai în gînd, de ce s-o mai tulbure fără rost, doar hotărîseră o dată pentru totdeauna să nu mai pomenească de necazuri cînd erau numai ei, între ei, acasă, altfel, țineți minte ce vă spun eu, altfel o să nimerim cu toții la balamuc. E bine, femeie, azi-mîine o să crăpăm de-atîta bine, eu sînt împărat, tu ești împărătească, cine mai e ca noi ? ironiza Partenie Jurubiță, tot în gînd. Nevasta jumulea o găină, măcar găini și pui și rațe, gîște, boboci aveau, supă de pasăre, friptură de gîscă, supă de gîscă, friptură de pasăre, de sărbători și cîte-o rață pe varză, mănîncă Jurubiță, să prinzi puteri pentru cînd ți-o veni și ție rîndul, cînd să-i mai vină ? Dădea semne de oboseală, seara cădea din picioare, dormea neîntors, tăiai lemne pe el, se mai dregea cu o mîncare, un pahar de vin roșu, unul, dacă se lăcomea la două i se-ncețoșau și ochii și mintea, mototol mă fac, oboseala atrăgea după sine și niște gînduri negre, se vede

treaba că nu-i de-ajuns o singură viață să și muncești, să te și revolți, să și învingi, măcar două vieți de-ar fi, de unde ? — iar de la astfel de constatări pînă la resemnare nu mai era decît un pas. Ține cîrma, ține-o oblu, își poruncea Jurubiță, așa, tată, așa, pînă nimerim în gard. Dacă eu vreau să lucrez zi de zi, opt ore pe zi, cine să mă oprească ? Nevasta îi zise să perpelească el găina. Aprinse un șomoiog de paie și vîntură găina prin flacără, cum i se ceruse, cînd era întors pe dos era și ascultător, cum știa el așa se stăpînea, numai, doamne ferește, numai să nu iasă scîntei. Nevasta îl răsplăti cu un pahar de vin. Bem și ne-ndopăm, mari boieri, mari și năzdrăvani. Ce-ar fi să și cîntăm ? Sorbea cîte puțin, degusta, vinul acrișor punea sîngele în mișcare. Am să stropesc straturile, că altceva ce să mai fac ? Patru zile, cu chiu, cu vai, le-am omorît, mai am opt. Tot în zori de zi se trezea, tot seara tîrziu se culca, numai că între dimineață și noapte se căscase un gol, ca o prăpastie : ieșea din casă, în șalopetă, însă fără taşcă subsuoară, se ducea la poartă, arunca o privire în lungul drumului, forfota obișnuită, ridica din umeri ; mai cîrpea o pereche de încălțări, mai repara o ușă, o fereastră, abia se făcea de ora zece ; plivea în grădină, scotea cartofi, se uita pe cer, prînzul. Pînă să se-ntoarcă nevasta și Victoraș mai era, mai era. Aprindea focul în soba de tuci, încălzea apă, spăla vasele, punea de-o supă, pregătea o mîncare de cartofi cu ardei. Nevasta îl găsea pe treptele casei, pufăind din țigară. A doua pe ziua de azi, explica Jurubiță. Cînd n-ai treabă, ce să faci, te mai afumi. Cu somnul de după-amiază nu se-mpăca, molesește. Citea ziarele aduse de Victoraș : Regele consolidează țara, ajutați-L ! Regele a lucrat ieri cu miniștri. Regele își va consacra ziua de azi problemelor culturii Regele va primi poimîine la prînz un grup de industriași englezi. Luați exemplu de muncă și devotament față de țară de la regele nostru. Către seară, pe răcoare, Partenie Jurubiță căra zece vedre de apă în grădină, stropea straturile de zarzavat, rondurile cu flori. Măcar pîinea să mi-o achit. Cu supa și friptura iar rămîn dator. Îndată ce se întuneca, îi zicea nevestei că mai iese și el să vadă lumea ; nevasta pricepea, se și îngrijora, ar fi vrut să-l rețină, ai casă, ai copii mari, mai gîndește-te și la noi, el se zbîrlea tot, nevastă mi-a trebuit, să mă lege de piciorul

patului, apoi i-o trîntea, neted : la voi mă gîndesc, tu ! și repede o lua prin grădină, prin grădinile altora, pînă la casa lui Ciomârtan, unde se țineau ședințele conspirative. Nu-i prinseseră urma, încă nu căzuse'nici unul dintre tovarăși. Alexandru sosea ultimul, la nouă fără cinci, întotdeauna la nouă fără cinci, era de o punctualitate exemplară ; tăcut, sever, el se oprea o clipă în prag, cu pumnul ridicat, în chip de salut, apoi își scotea haina, ochelarii, peruca (ține cald, a dracului, se plîngea de perucă) și se lăsa, mohorît, pe fotoliul de nuiele, așezat în dreptul unei ferestre întredeschise ; afară, sub fereastă, stătea de pază un ucenic de la „Metalurgica". Vă ascult, îndemna Alexandru, cu ochii pe ceas, aveți fiecare cîte trei minute la dispoziție. Așa începeau toate ședințele conduse de Alexandru, cu un scurt raport de activitate, totul expus limpede, cu motivațiile necesare.

— Considerați, zise Jurubiță, că sînt șomer pe jumătate și om tot pe jumătate. Curînd, o să fie și mai mulți; chiar dacă munca prin rotație n-a fost legiferată. Patronatul hotărăște : două săptămîni la fabrică, două săptămîni acasă, pe lîngă nevastă, pe banii nevestei.

— Cîți au protestat de la voi ? întrebă careva.

— Doi, și i-a dat afară pe loc.

— Dumneata ? se repezi Alexandru.

— Eu am tăcut, tovarăși, am tăcut mîlc, și-am scăpat. O să-mi ziceți : unde-i teamă e și rușine. Așa-i, tovarăși, îmi ard obrajii : eu, care-am condus trei greve la „Vulcan", de data asta m-am dat pe după copac. Vreți să mă arătați cu degetul ? Aicea sînt, prezent. Însă n-ați face rău să veniți la noi în fabrică. Dac-o să veniți, ce-o să vedeți ? Afișe mari, în toate atelierele : Regele consolidează țara, ajutați-L ! Cine protestează va fi concediat. Programul prin rotație asigură tuturor de lucru. Cine uneltește va fi concediat. La administrația fabricii au fost înregistrate opt sute de cereri : oricare dintre dumneavoastră poate fi înlocuit cu meseriași de elită. Regele vă cere supunere și devotament, spre binele nației... Jos regele ! tună Jurubiță. Eu l-am chemat să urce pe tron, noi ? care noi ? Întreb pe tovarășul Alexandru, cinstit să spună : cum se face că ne mișcăm atît de greu ? întotdeauna cu întîrziere ? după ce ne-au strîns în chingi ?

— Altădată, se eschiva Alexandru, altădată.

— Acum, în clipa asta, tovarășe. Avem la ordinea de zi problema unității noastre, a lucrătorilor. Oare credeți dumneavoastră că totul se reduce la excluderi și mustrări ? De ce atîta tărăgănare, de ce se bîjbîie ?

— Omule, ți-am mai zis că nu e momentul.

— Cum așa ? i-o întoarse Jurubiță, de ce să nu fie ? Tovarășe, dragi tovarăși, eu mă tot întreb ce mai așteptăm ? a doua venire a lui Christos ? El să ne izbăvească ?

— Nu am nici o dezlegare...

— Aha, o fi vreun secret, umblați cu secrete față de de noi... înțeleg... dar o răspundere aveți, un cap pe umeri aveți. Dezlegarea ? Eu, Partenie Jurubiță, membru de rînd, vă cer să vorbiți deschis, altfel...

— Altfel ce ? se crispă Alexandru.

— Altfel, nimic, se posomorî Jurubiță, de-aici o să mă duc acasă, la nevastă și copii, mîine dimineață beau cafeaua la pat, către prînz mă-ntind cu burta la soare, mai am de omorît opt zile pînă-mi vine rîndul la fabrică, și așa, tot așa, militant disciplinat. De cine vă temeți, tovarășe ?

— De mine, numai de mine, zise Alexandru.

— Atunci, e în ordine, dați-i drumul, interveni Vasile Dragostin. Pe lîngă mine și alți tovarăși de-aici sînteți un curajos ! Eu și-n vis numai cu agenți am de-a face, eu în fiecare zi trebuie să mă prezint la poliție, pe vedere, nu mă-ntreabă nimic, doar se uită la mine și-mi comandă stînga-nprejur. Asta, de aproape două luni, de cînd am fost în audiență la excelența sa, primul-ministru. Măcar de mi-ar fi întins mîna.

— Dumneata ești inconștient ? ești provocator ? se agită Alexandru. Bine că ne luărăm cu vorba și mai aflai și cu cîte ceva. Dar ce se întîmplă cu voi, dragi tovarăși ? Vreți să riscăm totul ? E lege, fir-ar să fie, cînd te duci s-aprinzi lumînări la poliție... așa se spune, se mai îmblînzi Alexandru, nu mai dai pe la ședințe conspirative. De ce nu m-ai informat de la început ?

— Știam că o să-mi interziceți orice legături.

— Și nu ți se pare firesc, mai ai vreun dubiu ?

— Singur... fără nimeni alături... fără nici un îndemn... nu mai garantez de mine, declară Vasile Dragostin. Mă rog de înțelegere. Am cauzat eu vreodată mișcării ?

— E o lege, tovarășe, îi repetă Alexandru, abătut. Cu părere de rău, trebuie să părăseşti întrunirea noastră. Chiar acum.

— Întîi s-aud și eu răspunsul, ne datorați un răspuns, insistă Dragostin. Poliția ne pune cătușe. Văd că nu-i de-ajuns, mai vrem și-un pietroi de gît, și-un căluș în gură. De ce ?

Scaunele se mișcară înspre fereastră, Ciomârtan, gazda, îmbie cu țigări, pachetul se goli îndată, un neastîmpăr îi cuprinsese pe toți, de ordinea de zi, de primejdii uitaseră, părea că s-ar fi strîns la gura sobei, pe vreme de zloată, așteptînd ca un bunic blajin și înțelept să le spună povești. Disciplina, tovarăși, disciplina, unde vă credeți ? Plecară ochii, întocmai ca niște umili școlari dojeniți, și stinseră țigările cu grijă, strivind jarul între degete, însă nu se retraseră la locurile lor, în jurul mesei și pe lîngă pereți, mocneau. Prudent, Alexandru se uită la ceas, era zece și un sfert : Oho, am depășit timpul, motivă, discuția noastră se încheie aici, să ne vedem cu bine, tovarăși. Simulînd grabă mare, își potrivi peruca, își puse ochelarii și se ridică de pe fotoliu. Îmi dați voie să ies ? Nimeni nu se clinți, făcuseră zid în jurul lui, aveau să-l țină acolo, de prizonier. De cine vă feriți dumneavoastră ? întrebă Partenie Jurubiță. De noi ? Proastă socoteală, iertați : dacă ne întoarceți spatele cu cine mai țineți frontul ? Alexandru era la a patra întrunire conspirativă pe ziua aceea, cutreierase orașul și-n plină zi, cu birje, automobile, căruțe, schimbase costume, peruci și ochelari, trebuie să ieșim odată la lumină, printre oameni, să umblăm cu chipul nostru cel adevărat. Lui Jurubiță, mai în glumă, mai în serios, ar fi vrut să-i spună : dumneata, de cînd te știu, ești un element dizolvant, mereu ne bagi bețe-n roate... uite cum mă împingi la rele ! Alexandru avea dispoziții severe, nici o vorbă în plus, despre neînțelegerile ce s-au ivit (și s-au accentuat, adăuga el) între tovarășii din conducerea partidului, înainte de a se pronunța Internaționala, printr-o rezoluție. Își făcu loc pe o laviță, lîngă Ciomârtan, fotoliul de nuiele rămase liber. Toți se căutară prin buzunare după țigările fumate pe jumătate; o cutie de chibrituri trecea din mînă în mînă. Alexandru încă mai ezita, știind că orice afirmație a lui, mai ales într-o perioadă ca aceasta, de aprige dispute și frămîntări,

poate fi interpretată în fel și chip, răstălmăcită grosolan ; de altfel, de-a lungul anilor i se reproșase mereu, dé către lucrători îndeosebi, ei aveau patima discuțiilor deschise, de la suflet la suflet, cum se spunea, că este un militant birocratizat, un executant corect, lipsit de inițiativă personală, niciodată nu se-abate de la indicațiile primite, cu ochii închiși le aplică, și nu admite contraziceri, reveniri, nici măcar atunci cînd el însuși este convins că indicațiile acelea nu se potrivesc. De unde știți voi că nu sînt convins ? se înăsprea Alexandru. Adesea făcea eforturi considerabile să nu se dea de gol. Cîte mustrări și-ar fi auzit, și cît de tare l-ar fi durut, el continua să se-arate același, sever, meticulos pînă la exasperare, în toate neînduplecat, pentru nimic în lume nu le-ar fi zis lucrătorilor tot mai nedumeriți de prea numeroase hotărîri derutante : da, tovarăși, aveți dreptate, așa gîndesc și eu, sînt alături de voi ! — căci păcătoasă e firea omului, iar astfel de mărturisiri, făcute unuia, transmise, comentate de alții, stîrnesc agitație, întărită. Își temea poziția în partid ? Nu o dată se întrebase, și admisese în cele din urmă : da, poate fi și asta. Alexandru adoptase prudența în relațiile cu tovarășii lui din conducere ; pe toți îi ascultase cu multă răbdare, chibzuise, de la convingerile lui nu se abătuse. Parșiv ! i-o trîntise Cosmovici. Ambiții ascunse, tactica fofilării, pîndești momentul... Alexandru se voise un factor de echilibru în mișcare : divergențele de păreri nu trebuie să ducă la sciziuni ; datori sîntem a păstra măcar o aparență de unitate ; aplanase conflicte, împăcase pe unii, trezisé bănuielile altora, nu dăduse replică, supraviețuise. Chiar și acum, cînd se trecuse la refacerea organizațiilor de partid (excluderi, anularea hotărîrilor luate de grupările fracționiste, atragerea de noi membri, din rîndul muncitorilor care se afirmaseră în mișcarea revoluționară), Alexandru evita să se destăinuie : greul abia începe, își repeta el, este o iluzie să creadă cineva că totul se îndreaptă cît ai bate din palme, greșelile costă scump și se plătesc ani la rînd, încă nu ne putem îngădui să spunem tuturor lucrurilor pe nume, cine și-a pierdut răbdarea s-a pierdut pe sine. Aprinse și el o țigară :

— Cum e cu regele nostru, Jurubiță ?

— Regele consolidează țara, ajutați-l !

— Și dumneata de ce mai stai pe gînduri ? ce mai aștepți ? Pune umărul, fă ceva, dă fuga la Palat, să trăiți,

Majestate, oricînd puteți conta pe mine, iar dacă ați binevoi să mă invitați la un pocheraș — bogdaproste aș zice, om m-ați face. Păi, cum altfel ? Cu un pot de vreo sută de mii de lei ai scăpa de lucrul prin rotație.

— Dacă asta îmi doriți dumneavoastră, asta să fie, se prinse Jurubiță, șugubăț. O sută de mii ? Bănet, nu glumă. I-aș băga pe toți în petrol. Acționarul Partenie Jurubiță, e, cum sună ? Cu ce iese din petrol, m-aș repezi să pun mîna pe-o făbricuță. Patron să fiu. Și-apoi, dragi tovarăși, să-mi veniți mie cu revendicări ; să aflu eu de întruniri conspirative ; de tovarășul nostru Alexandru...

— Pachet m-ai face; la Jilava m-ai trimite.

— Măi rău, tovarășe, mai rău. Am eu altă pedeapsă pentru unul ca dumneavoastră : prim-ministru. Ei, ce ziceți ? Să vină tovarășul Dragostin în audiență... Mulțumit ? Partenie Jurubiță își duse palma la frunte și oftă : Degeaba, tovarășe Alexandru, în seara asta nu sînt în formă, insucces pe toată linia, iertați.

— Dacă ți-aș cere să ne cînți ceva ? zîmbi Alexandru.

— Aș tuși de două ori, să-mi dreg glasul, și gata.

— Cîntă, Jurubiță, cu forță, Jurubiță.

— .Da, tovarășe, da... Își deschise cămașa la gît, tuși în pumni, apoi se ridică de pe scaun și se trase mai la o parte, unde era mai mult spațiu : Am să cînt și-am să joc pentru voi, tovarășii mei. Ca la iarbă verde... cînd ne-adunam noi în pădurea Pustnicul... mai țineți minte ? eram tineri... eram cu speranță... Îi curgeau lacrimile pe obraji : Eu sînt rîs cu plîns, așa-mi zice... eu nu mai pot, tovarăși. Ziua noastră...

— Dumneata, Ciomârtan, ieși în față și cîntă ! porunci Alexandru. Dumneata ! i se adresă lui Dragostin. Dumneata... ce se petrece cu voi, tovarăși ? Mda... hărțuiala... necazurile... să fie și neîncrederea ? Ziua noastră, asta vreți să știți, cînd va veni și ziua noastră ? N-am cumpărat suflete, n-am vîndut iluzii : cîți dintre noi, cei prezenți aici, vor apuca victoria proletară ? Poate că nici unul. Se va spune, cîndva, despre noi, că am fost luptătorii de linia întîi, căzuți la datorie. Sînt cu voi, alături de voi, împărtășim aceeași soartă. În testamentul către cei de mîine doar atît aș vrea să consemnez : „Nimeni dintre tovarășii mei de baricadă n-a dat înapoi, n-a trădat. Judecați-ne !“ Ați vrea să știți ce e de făcut acum,

cînd greul e mai greu : încă o dată, n-am nici o dezlegare ; disciplina de partid e una și pentru mine, și pentru voi ; să așteptăm rezoluția Internaționalei cu încredere. De spus, vă pot spune numai ceea ce cred eu : În partidul comunist trebuie să domine proletarii, ei au un simț de clasă dezvoltat, sînt solidari, asigură unitatea. E timpul să creăm noi celule de partid în toate unitățile industriale, să aducem în rîndurile noastre pe cei mai vrednici dintre lucrători. Tactica și strategia să fie elaborate aici, cu participarea tuturor comuniștilor, iar comitetele de partid din fabrici și organizațiile județene să poată acționa din proprie inițiativă, în orice împrejurare. Dacă soarta noastră depinde de noi, atunci noi să ne-o hotărîm.

Primul se porni să bată din palme Partenie Jurubiță, după el se luară ceilalți, iar Ciomârtan mai și strigă brava, brava. Surprins, Alexandru le făcu un semn energic, să înceteze. Spectacol ? Și se înnegură la gîndul că a vorbit prea mult.

Dacă eu aș avea un cuvînt în țara asta, care-i și-a mea, și-a ta, și-a tuturor, crezi tu că aș mai sta la tocmeală cu te miri cine ? i se adresă Partenie Jurubiță soției, însă numai în gînd. Dreptate să fie, și dreptate s-ar face. Măi femeie, eu nu sînt decît Jurubiță de la „Vulcan". Cine să m-asculte ? doar tovarășul Alexandru. Dacă aș fi eu prim-ministru... Ce bine ne-ai adus ? întreba soția în miez de noapte, cînd el se-ntorcea de la întruniri. Protestăm la guvern, la rege, îi zicea Jurubiță. Pornim la grevă, trebuie să cîștigăm, încerca s-o liniștească. Ea dădea în zîmbet duios : Lasă, lasă, că nu ți-am căutat pricini. Îi netezea părul pe la tîmple, cu ochii pe firele argintii : Vai de tine, vai de noi. Zi să nu ne fie mai rău. Partenie Jurubiță se interesa de feciori, de Victoraș, dacă a venit la masă, de Iliuță, dacă a mai spart vreun geam. Abia se cumințise unul (Victoraș era cuminte, suspect de cuminte, dacă băiatul ăsta o fi avînd ceva pe suflet ?), că se și nărăvise celălalt, Iliuță, trăgea cu praștia, bătea mingea și se-ncăiera la sînge, pe maidan. Dacă aș fi eu... Ce să mai fie ? Își mai răsucea o țigară din chiștoace, ori din frunze de nuc, uscate pe sobă și tăiate mărunt, pufăia și se scărpina în creștet : încă șapte zile de omorît, încă șase, cinci... Găsi ceva de lucru la o pivniță de vinuri, încărca, descărca butoaie, nu se-alese cu nimic, renunță după numai două zile. Protestăm, tovarăși, la guvern, la rege. Alte două ate-

liere de la „Vulcan“ trecură la muncă prin rotație. Acum era de el, de Jurubiță. Peste trei sute de lucrători semnară un ultimatum către patronat : dacă în termen de 48 de ore nu se va reveni asupra acestei măsuri ilegale... Jurubiță, însoțit de alți patru bărbați de încredere, prezentă documentul. Ei, ce-o să fie atunci ? întrebă un reprezentant al direcției. Grevă ? Cunoașteți sancțiunile ce se-aplică în caz de răzvrătire. Iată că se ajunsese la un ciudat echilibru de forțe : patronatul nu mai lua în seamă avertismentele lucrătorilor, forță de muncă se găsea la tot pasul și pe toate drumurile, șomeri, mii, zeci de mii de șomeri, la rîndul lor, lucrătorii nu se mai speriau de amenințările patronatului, ce-ar mai fi de pierdut ? dacă tot ne-a dat afară pe jumătate, măcar să ne dea de tot, fie ce-o fi, mai rău cum să fie ? Cînd să treacă la organizarea grevei, unul dintre supraveghetori veni să le deschidă ochii : fabrica nu mai are comenzi, nici materie primă ; așadar, pentru patronat o grevă de două, trei săptămîni ar fi chiar de dorit. Nu se-ncrezură în individ, vrea să ne potolească, provocator plătit, coadă de topor, zile la rînd verificară și răsverificară situația : da, fabrica se afla în prag de faliment. La loc comanda, zise Jurubiță, era să le facem jocul. Altfel trebuie lovit... El își aminti : Regele consolidează țara, ajutați-L ! Așa scria pe toate gardurile. Manifestație la Palat, hotărî Jurubiță, și toți se luară după mintea lui, mergem, Jurubiță, mergem, strigăm, Jurubiță, strigăm, să știe și regele cum o ducem noi. Știa regele, și fără să i-o spună ei. În după-amiaza zilei de 17 iulie, pe la orele patru, se încolonară cu toții pe o străduță din apropierea fabricii. Optzeci dintre ei purtau pancarte : Vrem de lucru, Majestate. Vrem pîine, Majestate. Vrem drepturile noastre, Majestate. Poftiți în fabricile noastre, Majestate. Poftiți în casele noastre, Majestate. Trei polițiști supravegheară coloana, încă de la pornire, însă fără să intervină, o vorbă nu scoaseră, mărșăluiau și ei, ca oricare. Pe Calea Plevnei, la intersecția cu str. Viting, îi așteptau alți zece polițiști călări. Încotro ? La Majestatea Sa. Polițiștii îi obligară s-o ia pe Viting, înspre Gara de Nord. Așa se pomeniră în Griviței. Cordoane de soldați cu arma la picior. Accesul pe Griviței, în direcția Căii Victoriei, interzis. Aleseră alt traseu, pe străzi lăturalnice. Către orele șase se apropiau de Piața Victoriei. Îi întîmpină o

companie de infanteriști. Încotro ? întrebă comandantul de companie cu bunăvoință chiar, de parcă ar fi ținut să le vină în ajutor. La Majestatea Sa. Oare cum de nu știau ei, cum de nu aflaseră, cum de nu se gîndiseră că și Majestatea Sa are un program de lucru ? La ora asta ce să mai caute la Palat ? Majestatea Sa era în drum spre Sinaia, unde avea întîlnire cu sfetnicii. Jurubiță, totuși, insistă : Așa o fi, cum ziceți, regele nostru mult se zbate, mult aleargă, de la Palatul regal la Palatul Cotroceni, de la Cotroceni la Scroviștea, de la Scroviștea la Sinaia, așa o fi, însă Palatul regal a rămas la locul lui, iar noi ne mul-

țumim și numai cu atîta, să-l vedem. Zîmbind, comandantul de companie se adresă celor din jur : Alt purtător de cuvînt n-ați mai găsit ? Cu măscăricii nu discutăm. Coloana, flancată de polițiști-călări, se-ndreptă spre Piața Filantropia. Purtătorii de pancarte osteniseră, se rugară de ceilalți să le mai ducă și ei, dar cine se mai simțea în stare, după atîta drum ? Ieșiră la Arcul de Triumf, pe unde, la orele serii, se scurgea puhoi de lume, în birje și automobile, ori pe jos. Compania de infanteriști le-o luase înainte, blocînd trecerea. Încotro ? La Majestatea Sa. Li se ordonă s-o ia la stînga, și-apoi înainte, tot înainte. În mai puțin de zece minute ar fi ajuns la hipodrom. Afară din oraș. Înainte de-a se risipi care-ncotro, înfipseră toate pancartele într-un rond cu panseluțe. Pînă pe șoseaua Chitilei, pe jos, pas de voie, Partenie Jurubiță nu făcu mai multe de-o oră. În lipsa lui, Victoraș udase straturile de zarzavat, douăzeci de găleți pline-ochi cărase de la cișmea. Ești gospodar, măi flăcău, numai bun de-nsurat, îi zise Jurubiță. N-ai și tu o drăguță de pe-aici, să vă plimbați seara, pe răcoare ? Victoraș împrumutase niște cărți de școală de la un băiat din vecini, le și răsfoise, oare ce-ar fi să se-nscrie și el la gimnaziu ? Cuminte Victoraș al nostru, prea cuminte, asta nu-i a bună. Nu te mai duci și tu la un film ? De aproape trei luni Victoraș nu se mai abătuse prin centru, unde erau sălile de cinematograf. Alt drum nu mai știa, decît pînă la fabrică și-napoi. Ce bine ne-ai adus ? întrebă soția. El se lăsă pe un scaun, se hîțînă puțin și zise, așa, de-nveselire : Caută în traistă, că acolo-i tot binele. Traista o ascunsei după ușă... Soția puse pe masă farfuria cu mîncare de cartofi, coșul cu pîine și o sticlă de bere. Ai vînătăi ? Își scoase repede cămașa, se lăsă cercetat. N-am avut eu cinstea să mă văd la răcoare.

În beciurile poliției trebuie să fie ca-n rai pe-o zăpușeală ca asta. Nici măcar nu ne-au bușit. Oare nu ți-am zis eu de-atîtea ori că la noi nu se mai bate ? Păi, cum altfel, cînd Europa e cu ochii pe noi ? Altă tactică, mănuși, politețuri, explicații, pînă te pomenești cu juvățul de gît. Mîncă puțin, dormi cu zvîrcoliri și se trezi buimac. Douăzeci de pași pînă la poartă, cine avea servici — se ducea la servici, noroc, Jurubiță, nu vii ? încă nu, mai am două zile de omorît. Peste noapte, un șofer de la aprovizionare, ori beat-beat, ori furat de somn, scăpase camionul încărcat cu lăzi de ouă în gardul vecinului Terente. Albuș, gălbenuș papară în lege, cît să saturi un pluton. Stricăciuni, așa și-așa, niște leațuri, doi stîlpi și portița. De ce n-a nimerit în gardul meu ? se revoltă parșiv Jurubiță. Ce, n-am și cu un gard, ca oricare ? Era mai cu moț al lui Terente ? Două zile ar fi lucrat în draci, alte leațuri, o portiță nouă. Nici la pagube nu mai avea noroc. De s-ar prăbuși hornul casei... De-ar veni o furtună, care să smulgă acoperișul... Ptiu, ptiu, ptiu, doamne ferește. Haz de necaz, rîs cu plîns, iar se duse la pivnița de vinuri, încărcă și descărcă butoaie, treizeci și doi de lei în mînă. În ediția de după-amiază a „Opiniei noastre“ citi : Poliția a interzis lucrătorilor de la fabrica „Vulcan“ să manifesteze în Piața Palatului. Escortat de două companii de jandarmi, regele nostru a părăsit de îndată Capitala. Îngăduită ne fie o întrebare : De ce-ați spălat putina, Majestate ? Partenie Jurubiță își întîmpină soția ca pe vremuri, flăcău, numai zîmbet. O cuprinse de mijloc, o săltă și se tot învîrti, cu ea în brațe, ușurel, de la poartă pînă la treptele casei : Dau banchet, nevastă, banchet cu apă chioară și răbdări prăjite ! Îi arătă ziarul : Ei, vezi ? L-am pus pe fugă ! Femeia mai să-i ardă vreo două după ceafă, om bătrîn și-ntr-o ureche. Măi, măi, s-o fi speriat regele de tine ! Ei, și chiar dacă s-a speriat, cu ce te-alegi tu din asta ? Pradă unei stări euforice, plutind, el își înfipse mîinile în șolduri : Istorie, femeie, așa se face istoria. Mai către seară veni Ciomârtan să-i dea de veste că Alexandru fusese arestat.

Dacă cineva ar fi-ndrăznit să-l întrebe în după-amiaza acelei zile : Cum e să fii rege ? — ar fi răspuns prompt, agasat : Este ceva inuman ! Juca pocher încă din anii adolescenței, atras de cîștig, subjugat de emoțiile fiecărei

partide ; patimă, asta se știa, se comentase, i se și reproșase cu destulă vehemență, pe vremea cînd era Prinț ; acum era rege ! Dar ce folos, dar ce ispravă ? ! cogeamite împăratu', tras de mînecă și urecheat. Dăduse peste cap masa de joc, împrăștiase banii din pot, dacă nu erau ai lui, nici ai celorlalți, partenerii, să nu fie, la săraci și la văduve să fie-mpărțiți, rupsese cărțile, spărsese paharele, sticlele, dar nu cu furie dezlănțuită, cu urlete, încît să-i meargă și vestea de apucat, de zărghit, ci metodic, rînd pe rînd, toate, pînă ce nădușise. Rege ? Ultimul dintre cîrnățarii din țara asta e mai rege ca el și-n pat cu nevasta, că arc, ori își caută muierușcă de-o noapte, nimeni nu-i ține evidența, și la masa de pocher, și la W.C. Nici la W.C. nu pot să mă duc, toți ochii sînt pe mine, toate urechile se ageresc. Cleveteală de țara nimănui, nedusă la biserică, netrecută prin școli. Dar-ar strechea-n moartea mea ! Prea cinstite fețe, se uită Europa la noi. Înainte de-a vă ruga lui Dumnezeu să dea o ploicică pentru semănături, puneți mînă de la mînă și încropiți un pic de civilizație, să ne fie măcar de sămînță. Ci-vi-li-za-ție ! De mînecă îl trăsese primul-ministru : Majestatea Voastră exagerează tocmai cînd s-a pornit puhoiul pe străzi. Insist ca Majestatea Voastră să părăsească de îndată Capitala, pentru a se ști în deplină siguranță. Prea-cucernicul nostru prim-ministru nu se-ndeamnă la pocher ; nu gîlgîie din glajă ; nu rîvnește la damicele. Își apără cu mari sacrificii reputațiunea. I-am pus noi bețe-n roate ? Neprihănitul-neprihăniților să fie. Dar ce sfîrîială, dar ce cîrîială ? dar cine l-a uns paznic la onoarea tronului ? Am avut patru primiri, patru, într-o singură dimineață. Mi-am suflecat mînecile și am lucrat cot la cot cu miniștri, scriitori, bancheri și țărani, e paraginăe haos, e regres, cînd în toate țările Europei progresul galopează. Iar dacă am pus osul și-am icnit, nu mi se cuvine și mie un răgaz ? Este dreptul meu, nu neapărat de Suveran, de om, de Ilie și de Vasile, de oricare, să bat mingea, să prind muște, ori să joc pocher. Da, știu, gura lumii, prost obicei, ruralism întîrziat cu șanse de extindere : acum stau și orășenii la taclale în fața blockhaus-urilor întocmai ca țăranii pe la porți, pe marginea șanțurilor. Ce mai face Buzatu ? Cît a

pierdut ieri noapte ? Cu cine se mai consolează ? Și se mai zice că românașii o duc greu, împleticit. Dacă ar fi așa, ar avea ce să discute, multe, mari și mărunțele, de-ale lor, nu să belească ochii la rege ! Că zi de zi mă-nham și eu la cotigă, de ce nu se vede ? Primul-ministru, cu voce scăzută, vibrînd de convingere și fermitate : După constituție, regele României este chemat să domnească peste supușii săi. Invit pe Majestatea Voastră să lase-n grija altora, numiți și aleși, treburile curente. Prețiosul timp al Suveranului se cere folosit cu mare chibzuință. Dar ce ac, dar ce cojoc ? — primul-ministru a trecut la represalii, îmi dă peste nas : Cu mare chibzuință ! Era a doua oară cînd Iosif Partheniu, invocînd constituția, îi atrăgea atenția că nu-i este îngăduit să se amestece, cînd are chef și după cum îl taie capul, în treburile guvernului : adică, să guverneze... A treia oară, sigur, sigur de tot, a treia oară n-o să se mai întîmple ! Energic, întreprinzător, om de acțiune, nu se vedea, nu se admitea somnolînd pe tron, cu doi sfetnici alături, care să-l mai și apere de muște. Își pregătise lansarea în afaceri, cu destulă discreție. Poftim ? Discreție, la noi ? ! — se și aflase în tîrg în aceeași zi. Doamna Lupescu dădea semne de nerăbdare, cum s-o aducă aici cînd toți ochii ? !... Și hotărî : ochii supușilor trebuie să privească în altă parte, într-acolo unde vom indica Noi, Suveranul. Era prea multă liniște în țară. Tam-tam, bruftuieli, zăngăneli, foc și pucioasă ! Era îmbrăcat în alb, din creștet pînă-n tălpi : caschetă albă, cămașă albă, cravată albă, costum, ciorapi, pantofi albi. Diferite nuanțe de alb. Există mai multe ? Da, pentru Suveran există. Mustață blondă, față arămie. Buzatu, i se spunea. În curtea palatului așteptau cinci automobile : patru de escortă, unul pentru Suveran. Sinaia vreți ? Sinaia să fie ! Pînă la ieșirea din oraș merseră în coloană. Cînd se-apropiau de Otopeni, regele băgă în viteză, țîșni, și goni cînd pe patru roți, cînd pe două roți ; în numai 12 minute ajunse la pădurea de dincolo de Tîncăbești ; ajunse și se ascunse în pădure, cu automobil cu tot. Escorta trecu abia după vreun sfert de oră. Dar ce petic, dar ce sac ? Pe ocolite, pilotînd pe drumul de Buftea, reveni la Palatul Cotroceni. Partida de poker se cerea continuată.

4

— Măi iubitule, mă, zi-mi și mie, ce mai faci tu ?

Vera, aceeași continua să-l sune la telefon, însă numai noaptea, către miezul nopții, cînd se-ntorcea acasă de pe la sindrofii. Cred, îi zisese, cred că în tot Bucureștiul ăsta mare nu mai există o altă persoană, femeie fie, bărbat fie, drac împielițat, ori altă dihanie, cu o agendă atît de încărcată, Vlad, nu mai am răgaz nici să mă uit în oglindă, alaltăieri m-am dus la doamnele ortodoxe mînjită cu cerneală pe bărbie, pricepi tu ce înseamnă asta pentru o femeie ?! Preciza de fiecare dată : îți telefonez din sufragerie, aici dorm, pe canapeaua noastră, învelită cu un pled, nu mai am nici o tragere de inimă să intru în dormitor, singură, tot singură. Era o invitație pentru el, să mai poftească pe-acolo ? Vera nu umbla cu aluzii, nu agrea subtilitățile, nu-mi arde mie să leg și să dezleg șarade, i-ar fi trîntit-o direct. De altfel, între ei se ridicase un obstacol de netrecut, Sandi. Mi-e și groază să-ți spun : Sandi te urăște. De unde, și cum o fi adunat băiatul ăsta atîta ură împotriva ta ? El insista să-l interneze într-o clinică de neurologie : nu-i nici o rușine, zică cine ce-o vrea, nu trebuie să ai rețineri, totul e să prevenim o dereglare, ce s-ar putea dovedi ireversibilă. Ascultă-mă și tu, măcar o dată. Vera încă mai ezita : Nu mă-ndur, înțelege și tu, cum să-mi bag copilul în cămașă de forță ? Sandi, îl văzuse pe stradă, Sandi bomba pieptul și bătea pasul, ca la paradă. Cine să-l mai aducă pe pămînt, din lumea lui de închipuiri ?

— Măi iubitule, mă, hai, că tu ești expert în politică idioată, zi-mi și mie în ce ape se mai scaldă guvernul ăsta de-mbrobodiți ? pe ce cai joacă, mă ? și unde vrea s-ajungă ? Azi la prînz m-am văzut cu Angelescu, subsecretarul, era să-l iau de guler : Ce faceți, domnule, cu pămîntul ? Oameni buni, hotărîți-vă odată, îl restituiți, nu-l restituiți, albă ori neagră, să știm o socoteală, nu ?

— Ce treabă ai tu cu pămîntul ?

— Am, măi, iubitule, am, că fierbe țara, se mișcă ăia de prin sate, dracu știe ce-o să mai iasă, și asta-mi dăuneazâ, că pe vreme de răzmeriță nu se face comerț, unde mai găsesc eu piață de desfacere ? Cînd ia țara foc, cine să mai scoată banu ? Aud că ăia pun mîna pe coase...

— Exagerări, speculațiuni. Încă nu s-a semnalat nici un incident. Țăranii au alte treburi, acuși începe secerișul. Nu te mai gîndi la prăpăstii.

— Prințesa Eurastia îmi zicea de niște ciocniri.

— Între cine și cine ? N-am auzit.

— Ei, și tu ? Între ăia de prin sate și armată.

— Dacă așa zice prințesa, așa o fi. Eu, unul, n-am cunoștință. Iar guvernul încă nu a confirmat nimic cu pămîntul. Zvonuri, stare de incertitudine. Cînd va fi, vom ști. Cu Angelescu m-am văzut și eu, a ridicat din umeri, mi-a și zîmbit, și-atît.

— Măi iubitule, mă, dar sînt pline ziarele de știri alarmante, de-a dreptul alarmante, mai atacă Vera, bănuind, probabil, că el vrea s-o menajeze, iar dacă tu ai să-mi spui că ziarele mint, am să te trimit la toți dracii : bine, măi iubitule, mă, altă meserie decît asta, de mincinos, n-ai mai găsit ?

— Ziarele vor să prevină o nelegiuire.

— Și brotacu ăla de la Dorohoi ce mai vrea și ăla ? Doar am citit cu ochii mei, cînd se milogește, cînd poruncește. Are peste o mie de hectare, nu-i ajung ?

— La două fete de măritat, încă o mie nu i-ar strica. Tu nu vrei piață de desfacere ? N-ai îmbrîncit pe-atîția ?... Dă-i voie și lui să-și apere interesele. Mai ales că va aflați în bune relații. E adevărat că îți trimite flori în fiecare dimineață ? Ați fi o pereche ca-n povești.

— Mă iubitule, mă, așa mă știi tu ? Un îngăduit, un codoș, îi zîmbesc într-un dinte și-mi face niște servicii de nici nu te duce mintea. Un îngălat, dă cu parfum peste jeg, și-i curg balele. Măi iubitule, mă, doar nu-i fi gelos ?

— Vera, Verocica, din nenorocire... vezi și tu...

— Încă mai ții la mine ? Cine să te creadă ? Dacă ai ține, ai și ciripi, una-două. Vlad, tu îmi ascunzi, sigur îmi ascunzi... de ce te prostești tocmai acum ? Vlad, eu trebuie să-mi iau niște măsuri de precauție... în caz de busculadă... Măi, iubitule, mă, eu cînd aud de pămînt și de țărani și de coase... Hai, toarnă tot ce știi.

În sfîrșit, Vera preocupată de politică ; descoperind, abia acum, la ananghie, că pînă și desfacerea pe piață a unor mărfuri oarecari, sandale și bluze și ciorapi, ține de mersul politicii ; de cînd se zvonise cu mișcările de prin sate, mulți dintre micii fabricanți și negustorași se vă-

zuseră obligați să tragă obloanele. Ce sfat să-i dea Verei-Verocica ? Îngrijorarea era și a lui, din cu totul alte pricini : intenția guvernului de a restitui marilor latifundiari o parte din terenurile intrate în patrimoniul statului în primii ani de după război însemna o întoarcere la vechi și nefaste rînduieli. De altfel, se și dăduse sentința, cine nu are pămînt, cine și-a vîndut pămîntul și nu-i în stare să țină o gospodărie, să lucreze pe moșii. Înapoi, la clacă și la bir. Treptat, abuzul de putere s-ar fi răsfrînt asupra tuturor sectoarelor de activitate, accentuînd exploatarea, limitînd și mai mult drepturile cetățenești. Oare nu era aceasta calea ce ducea la dictatură ? Nu știu, Vera-Verocica, nu știu ce să-ți mai spun, e învălmășeală mare, puternicii zilei nu mă-ntreabă, regele mi-a arș o scatoalcă, evenimentele mă depășesc, moartea-i pe capul meu.

— Mă iubitule, mă, și altfel ? casa ? amanta ? Aud că te-a părăsit. E, ce să-i faci, de-ale vieții valuri. Măi iubitule, mă, e-adevărat că stai toată noaptea și bei, bei rachiu și scrii tîmpenii ? Măi iubitule, mă... (în vocea ei se distingea o nuanță de amenințare) : azi-mîine am să te culeg de prin șanțuri !

— Vera-Verocica, nu mai beau decît apă chioară.

— Aha, și mai grav. Dar de scris, scrii, nu te dai, nu te lași. Mă, eu am antenele melc, nu-ncerca să mă duci. (Pauze lungi, mai sorbea din sticla de coniac, îi mărturisise că acum bea direct din sticlă.) Tu știi că eu n-am stăpîn pe pămînt, nici Dumnezeu în cer.

— Mai scriu, Vera, mai scriu din cînd în cînd.

— Și mă-ncondeiezi, mă-ncondeiezi ?

Aici îi era și neliniștea și curiozitatea : cum o s-arate ea, Vera, prima femeie industriaș din România, în chip de eroină de roman ? Cîte ceva, prea puțin, aflase de la Cornelia. De bine, de rău ? Zgîrcită în detalii și Cornelia.

— Mă iubitule, mă, dacă m-arunci în cazanul cu smoală am să-ți fac o figură măreață, îhi ! Aranjez, mă, cu editorul, să-mi vîndă mie tot tirajul, ce mă costă, am de unde. Măi iubitule, mă... nu vrei să-mi citești ?

Către dimineață apărea Cornelia, palidă-străvezie, cu o garoafă albă în păr, alte cîteva fire în mînă : Am venit să dorm la azil, mă primești ? Călca pe vîrfuri, îl săruta pe frunte și se ghemuia pe canapea, cu genunchii la

gură : A fost fantastic ! Însă niciodată nu-i spunea pe unde-a hoinărit, cu cine a chefuit, și, mai ales, cine îi dă ei, după fiecare chef, garoafe albe.

Căldurile de sfîrșit de iulie, cu temperaturi depășind treizeci de grade, alungaseră pe mulți către zonele de munte, numai Valea Prahovei găzduia peste cinci mii de bucureșteni. Numărul automobilelor care circulau prin oraș, mai mult la orele dimineții, și-apoi tîrziu, după șapte, opt seara, se redusese la jumătate. Birjarii trăgeau la umbră și jucau popa-prostu. Un oraș prăfuit, contribuabili asudați, cîini morți aruncați la răspîntii, scria Profesorul. De unde atîția cîini morți ? Și-atîtea muște ? Și duhori de canal și rîie la șranduri... Rugați-vă să vină potopul : numai un potop ne mai curățâ. Rugați-vă să izbucnească un foc mare : numai focul ne mai purifică. Rugați-vă să ne cadă fiecăruia cîte o cărămidă în cap. Calea Victoriei intrase în stăpînirea vînzătorilor de mărunțișuri și a țigăncilor cu flori. Băieții de prăvălie ștergeau vitrinele de praf și stropeau troutarele. Patronii moțăiau după tarabe. Goale prăvăliile, nici hoții nu le mai treceau pragul, sezon mort. El rămăsese aici, pe poziții. La ora nouă fix se prezenta la redacție : costum alb, mătăsos, șantung de cea mai bună calitate, pantofi negri de lac, pălărie din pai de orez, panglică neagră, baston de bambus, se gîndea la o mustață de husar, de ce nu și-ar lăsa mustață ? Impusese și celorlalți un program riguros : Anghel întocmea planuri de apariție, sumarul fiecărui număr, cei doi comentatori aduceau știri, scriau cîte două articole pe zi, el își scria tableta, Niculaie îi aproviziona pe toți cu răcoritoare, sandvișuri, țigări, dulciuri și pregătea cafele. Nimeni să nu stea, nu se mai acordă nici o clipă de răgaz. Pînă și Anghel, de obicei amabil-zeflemitor, lua toate dispozițiile patronului în serios, golea o halbă, aprindea un trabuc, își sufleca mînecile, ca pentru o treabă grea, se conforma. Vlad Stanca răsfoia două, trei articole, iscălea sumarul : de acord. Către prînz, toate planurile, articolele, clișeele era puse într-un dosar : odihnească-se în pace ! spunea Anghel. Dosarul trecea la arhivă. Păstrați cu grijă hîrtiile astea, indica Vlad Stanca, peste cîteva decenii o să aibă preț bun. Leafa mergea, prînzeau toți la o bodegă de pe Brezoianu, mîncăruri ardelenești, cu mult sos, vinuri de Tîrnave. Ghiftuiți, pe la

patru reveneau la redacție și iar se-apucau de lucru. Așa se ține frontul, mai zicea Vlad Stanca. Oare nu sîntem noi soldați de linia-ntîi ? Veneau și tipografii, în vizită, din simpatie, ce se mai aude pe la dumneavoastră ? Erau bine primiți, cu bere și pișcoturi. Seara, înainte de-a se risipi, îl îndemnau pe Niculaie să le cînte. Anghel se interesă la vînzătorii de ziare : Se mai cere „Opinia“ ? Întreabă careva de ce nu mai apare ? Afișe mari, litere roșii pe fond alb, anunțau : Prin decizia nr... purtînd semnătura ministrului de externe, excelența sa... apariția „Opiniei noastre“ a fost interzisă pe următoarele șapte zile. Motivul acestei suspendări temporare : Am scris despre manifestația lucrătorilor de la „Vulcan“. Declarăm solemn : vom mai scrie ! Iubiți cititori, nu vă pierdeți încrederea în noi... Anghel încropi un supliment umoristic-estival, glume cam răsuflate, desene școlărești, epigrame, ghicitori, horoscoape, cugetări, șarade, reclame de bretele, siropuri, papuci de casă, urări de nuntă, de botez, nici o aluzie la mersul politicii, tirajul se ridică la zece mii de exemplare, încă o dovadă că prostul gust și lipsa de atitudine își află mulți admiratori, aprecie Vlad Stanca. Măcinau în gol și numărau zilele întocmai ca Partenie Jurubiță, cîte mai sînt de omorît ? patru, o veșnicie, riscau să-și piardă cititorii. Celelalte cotidiene se săltaseră binișor în vremea din urmă, și mai ales după ce „Curierul de seară“ publicase pe prima pagină un inteviu cu fostul deputat Patriciu Mavrodin : Am convingerea, se avînta acesta, că doar marile proprietăți, întărite și permanent susținute de către stat, sînt în măsură să asigure stabilitatea economică și prosperitatea, într-o țară ca a noastră. Orice știrbire a latifundiilor, după cum s-a și dovedit, poate avea consecințe nefaste asupra producțiunii de cereale, căci o bună parte dintre sătenii noștri — procentul s-ar ridica, după observațiunile mele, pînă la cincizeci la sută — încă nu s-au dovedit vrednici de a ține o gospodărie. De aceea, salut inițiativa d-lui subsecretar de stat Angelescu... Era, desigur, un punct de vedere. Patriciu Mavrodin avea și el dreptul ca oricare cetățean să-și apere interesele, fusese expropiat, pierduse optzeci de hectare. Între timp, alți doi moșieri, unul din Teleorman, celălalt din Mehedinți, făcuseră declarații asemănătoare. Punea pe gînduri un singur lucru : toți se refereau la subsecretarul de stat, ca la un

salvator. Iar acesta, se-nțelege, nu acționa de capul lui. Cabinetul se abținea de la orice comentarii, starea de confuzie se accentua de la o zi la alta. Profitau ziarele : dislocări de trupe, amplasări de trupe, zone interzise, busculade. Ce era, și ce nu era adevărat din toate acestea, probabil că n-ar fi știut să spună nici măcar cei ce întreținеau alerta. Pentru prima oară Vlad Stanca se recunoștea în impas, cum să mai dezlegi niște ițe atît de încîlcite ? Halal de noi, că ne-a băgat pumnul în gură, se fericea în derîdere, altfel, dacă ar fi să mă adresez cititorilor în clipa asta, ce le-aș spune ? Anghel era de părere că totul nu-i decît o mascaradă, abil regizată de guvern, cu scopul de a consolida poziția regelui, căci, după atîta zarvă, Majestatea Sa are să facă dreptate țăranilor, al vostru e pămîntul, mămăligarii mei iubiți, stăpîniți-l în pace, sub înțeleapta mea cîrmuire. Ne-a dat Cel de Sus un rege deștept, de nu se mai poate, știe să-și joace cartea, pe toți are să-i cîștige, în el să ne fie nădejdea. Regele lucrează cu miniștri. Regele s-a întîlnit cu agricultori din Vrancea. Regele a primit pe dl. Liviu Rebreanu, marele nostru scriitor. Pe toate le face, le rezolvă numai regele, nici o clipă de răgaz nu-și îngăduie, doarme doar cinci, șase ore pe noapte, se consultă cu sfetnicii și-n timpul mesei. Unul dintre reporterii „Opinici noastre“ se ținea de două zile pe urmele lui Patriciu Mavrodin. El se întoarse din cercetare pe la zece și un sfert, victorios și nădușit :

— Patroane, dai matale de-un prînz, și descarc sacul. Întinse mîna, Vlad Stanca se execută, îndată, scoase două bacnote de cîte o sută, cam puțin pentru un hămesit. Patroane, individul m-a respins de șase ori, mut și surd, cu un gest de scîrbă, de du-te pe pustii, a șaptea oară i-am căzut în spate, banii, ori viața ! Patroane, e așa cum îți spun : Domnul Patriciu Mavrodin și-a dat și el cu părerea, într-un cerc de prieteni, a evitat să-mi dea nume, după numai trei, patru ore s-a pomenit la ziar, cu tot ce spusese. După încă vreo oră, cînd să treacă și el la investigații, de unde pînă unde interviu, cei de la „Curierul...“ i-au expediat la hotel un onorariu gras, cinci mii de lei, auzi dumneata, cinci mii !

— A semnat de primire ?

— I-a și cheltuit, bănuiesc.

— Chiar așa, de ce nu scrie o dezmințire ?

— Dacă tot ce declară în „Curierul“... e adevărat ?!

— El nu s-a adresat ziarului.

— Ce importanță mai are, de îndată ce există martori ? Individul e prins între ciocan și nicovală. Acum se teme și de umbra lui.

— Știe ceva, din surse cît de cît autorizate, cu restituirea terenurilor ? mai insistă Vlad Stanca

— Pretinde că ar fi avut o întrevedere cu Angelescu, sînt și neamuri, pe de departe, însă vreun amănunt n-am reușit să-i smulg. Patroane, individul îți transmite salutări, pe cuvînt, îi stai la inimă, îi stai și-n gît, te iubește și te urăște din tot sufletul. Ce-ar fi să-i faci o vizită la hotel, mai către seară ?

— De ce nu pleacă din București ?

— I s-au promis credite pentru moșie, așteaptă.

Vlad Stanca puse totul sub semnul întrebării, povești de adormit reporterii troglodiți, cu Antoniu ăsta se înșelase, lipsit de fler; luînd de bun tot ce-i se spunea, hotărî să-i taie leafa pe două zile și-i ceru să șteargă geamurile și parchetul, împreună cu Niculaie, nu vedeți că ne îneacă praful și prostia ? Știri insuficient verificate, din auzite, de la mîna a doua și-a treia se-ntîmpla să mai apară în ziare, impunînd, adesea, dezmințiri, dacă nu și despăgubiri, însă de măsluiri nu se mai pomenise în ultimii trei, patru ani, și nu era de crezut că tocmai unui fost deputat i se poate trece în seamă un interviu pe care el nu l-a acordat. Mai interesant ar fi fost de știut din îndemnul cui acționase Patriciu Mavrodin — al subsecretarului de stat ? al „Gărzii de fier“ ? Niculaie, cu urechea lui exersată, de paznic, sesiză primul că în sediul de pe Sărindar s-a dat alarma. Uși trîntite, strigăte ca la foc, tropăit de pași, zbîrnîit de telefoane, și peste toate vocea lui Grindei, fotograful : Huoooo, păgînilor, huoooo ! Vlad Stanca își aprinse pipa și se-apropie de fereastra deschisă, liniștit, nu prea curios, ca un privitor oarecare. Dinspre Calea Victoriei și Brezoiau înaintau pe Sărindar, la pas, zeci de birje și automobile. Primul ieși din clădire Grindei, dezbrăcat pînă la brîu, cu aparatul într-o mînă, cămașa în cealaltă. În mai puțin de două minute toate birjele și automobilele erau pline.

— Și noi, noi ce dracu'... ? se agită Antoniu.

— Noi ștergem praful de pe birouri, uite ce praf e !

— Mă duc în recunoaștere pe la vecini.

— Nu mai găsești pe nimeni, prevenі Vlad Stanca. Urgență de gradul întîi, catastrofă pe plan național, toți au dat buzna, doar noi am mai rămas de veghe la mormîntul unui prieten drag.

— Patroane, nu fi sinistru, că m-apucă și pe mine, zise Anghel. Ești, ori nu mai ești comandant de oști ? Scrie-ți tableta, eu mă ocup de umplutură, scoatem ediție specială.

— Pentru arhivă ?

— Fie și pentru arhivă, n-ai zis dumneata...

— Nu-mi mai aduc aminte ce-am zis.

— Să fi căzut guvernul ? se frămîntă Antoniu.

— Posibil, de ce nu ?

— Să fi izbucnit răzmerița ?

— Posibil, de ce nu ?

— Trebuie să ne lămurim, patroane.

— La ce ne-ar mai folosi ? Am fost în linia întîi, ne-au dat la manutanță. Ce se petrece în țară, o să aflăm mîine dimineață, din ziarele scrise de alții. Acum vă puteți duce la ștrand. Eu mai am și alte treburi.

Noroc de Niculaie, ieșind din încăpere, sub pretex că mai are nevoie de niște cîrpe, își făcuse rondul, conversase cu oamenii de serviciu de la celelalte redacții, se lămurise. Subsecretarul de stat Angelescu a fost rănit grav, cu focuri de revolver, anunță el. A tras unul Beza, din „Garda de fier“. Nu mai e picior de gazetar pe-aici, s-au dus cu toții, unii la spitalul „Caritas“, unde l-au internat pe subsecretar, alții la poliție. Garnizoana București a primit ordin...

— Ajunge ! izbucni Vlad Stanca. Un singur cuvînt și te dau afară din pîine. Măi omule, te-am trimis eu de iscoadă ?

— Voiam să știu așa... pentru mine.

— Și de ce ne-ai spus și nouă ? Mai sîntem noi gazetari ? Mai avem noi antene ? Mă doare capul, de cîte ori nu pricep un lucru îmi zvîcnesc tîmplele, Niculaie, prea-fericitule, și-mi pocnește teasta. Ce ordin a primit garnizoana ?

— Zi și noapte să umble pe străzi.

— Stare de asediu ?

— De unde să știu ? Mă duc să-ntreb.

— Mai bine cîntă, Niculaie, cîntă-ne ceva !

Postul de radio transmitea muzică populară, soliști vocali din Oltenia, țambal, țipurituri din Oaș. Nici un comunicat din partea guvernului. Cornelia Baroga îi telefonă de la cafeneaua „Corso“ : Nu te pripi cu interpretările, hora abia se-ncinge, Căile Domnului sînt mult mai încurcate, iar tu nu ești decît un zevzec drag și nepreţuit. Pot să mă prezint deseară la azil ? ! Confrații de pe Sărindar, porniți la vînătoare de știri, se-ntoarseră cu tolba aproape goală. De la locul atentatului, unde nu mai era nimic de văzut, în coloană de birje și automobile se deplasaseră la spitalul „Caritas“, bătuseră la poartă, accesul interzis, conversaseră, printr-un gemuleț de gheretă, cu portarul, un moldovean bonom, care se jura cu mîna pe inimă că el nu știe nimic, de nici un subsecretar, aici vin mulți bolnavi și împușcați : De la spital, la președinție, cu gălăgie mare, de manifestanți dezlănțuiți, cîte unii agitînd și pancarte confecționate la repezeală : Dreptul la informare este consfințit de Constituția României. După vreo trei sferturi de oră, se deschise o fereastră de la etajul întîi și un funcționar mărunțel, cu voce de scopit, anunță : Cabinetul nu are de făcut nici o declarație. Ultima încercare, la Prefectura de poliție, unde inspectorul Cernăianu îi întîmpină cu bunăvoință. Confirmăm : După ce și-a descărcat revolverul în corpul victimei, atentatorul s-a predat agentului de stradă Brădean Samoilă, strigînd : „I-am apărat pe țăranii noștri în numele «Gărzii de fier»“. Cercetările sînt în curs, domnii gazetari să nu mai insiste. Așadar, conchise Vlad Stanca, cei dintîi care profitaseră de starea de confuzie politică erau teroriștii lui Zelea Codreanu. Atentatorul, nu mai încape îndoială, va fi achitat, absolvit de orice vinovăție : crimă ? unde vedeți dumneavoastră crimă ? tînărul gardist a apăsat pe trăgaci din prea mare dragoste și înțelegere pentru milioanele de țărani oropsiți ; cu arma în mînă a luptat pentru dreptate ; înscrieți-vă cu toții în „Garda de fier“ ; votați „Garda de fier“... Cabinetul tace. Cîrdășie ? Greu de crezut, Iosif Partheniu este, totuși, un moderat, tactician de culise, nicidecum partizan al violenței de stradă, cu siguranță, azi, mîine (în concepția lui : cu cît mai tîrziu, cu atît mai bine !) are să înfiereze atentatul, precizînd, de liniștire, că astfel de orori nu vor mai fi posibile în România, iar țărănimea noastră nu are nevoie de

apărători-pistolari. Nu-i plîng eu de milă, își mai zise Vlad Stanca, în ape tulburi știe să pescuiască, din vîltori știe să iasă, foloase știe să tragă, din răul altora își face binele lui. Iosif Partheniu se salvează pe sine, salvîndu-ne pe toți, scria Profesorul, într-o zi de marți. Iosif Partheniu se înfundă pe sine, înfundîndu-ne pe toți, scria tot Profesorul, a doua zi, miercuri. Joi : Steaua lui Iosif Partheniu continuă să urce pe o boltă de cenușă. Vineri : Ați auzit dumneavoastră de un om cu numele de Iosif Partheniu ? Sîmbătă : Iosif Partheniu își merită statuia. Regele, ce amestec avea regele în toată această vînzoleală politică fără precedent ? Regele se retrăsese în palatul de la Scroviștea, unde primea delegații de țărani. Cine va pierde ? La ora două, după cum fusese stabilit, Vlad Stanca se prezentă la Prefectura de poliție, în calitate de avocat, cu o mapă din piele de căprioară sub braț, în care nu avea decît foi albe, știind că va fi supus unei (fie și sumare, formale) percheziții. Cînd colo, surpriză : Avem deplină încredere în apărătorii militanților comuniști, îi zise inspectorul Cernăianu. Cinci minute puteți discuta în voie cu clientul dumneavoastră, și-i înmînă, pe loc, biletul de liberă trecere. Apoi, un gardian bătrîior, cu un lanț de chei la centiron, îl conduse la celula lui Alexandru. Pot fi și zece minute, îi strecură el, pe cînd răsucea un comutator : Na, că vă făcui și lumină ! Becul din tavan fusese vopsit în albastru. Unde ești ? întrebă Vlad Stanca, izbindu-se de o scară de zugrav. Alexandru stătea pe marginea patului, tocmai își aprinsese o țigară și trăgea cu sete.

— Aici, aici, zise el, îmi fac și eu digestia, azi m-au îndopat cu o zeamă dulce, varză dulce, cred că ăștia pun zahăr în mîncare, dracu să-i ia, mi-a lăsat un gust sălciu și mă dreg cu o țigară.

— Ți-au servit și desert ?

— Compot de piersici, dulce și ăsta.

— Alexandre, dacă te-au adus aici la refacere ?

— Tare mi-e teamă că nu ești prea departe de adevăr. Mîncare, tutun, ăsta pe banii mei, ziare, cîteva, al tău nu... cîte-o sticlă de bere... ciocolată.

— Văd că ți-au lăsat și cravata.

— Păi, cum altfel, cravata, șireturile, cureaua.

— Știu ei că n-ai să te-agăți. Nu ești tu omul. Nu au ei norocul ăsta. Alexandre, ce să mai zic, ai dat și tu de

boierie. Unde mai pui că stai la răcoare. Lumină discretă, nu-ți obosește ochii. Afară e un soare și-o zăpușeală de ți se topesc creierii. Și scara asta de zugrav ce caută aici ?

— Au adus-o alaltăieri, nu știu ce vor cu ea.

— Te pomenești că-ți renovează celula. Așa s-ar și cuveni, pereți afumați, scrijelați. De cînd n-au mai avut ei un musafir de rangul tău ? Alexandre, pînă aici e în ordine, te-au primit cu toate onorurile. Cum merge ancheta ?

— Aici e aici ! oftă Alexandru. După lungi clipe de tăcere, el scăpără un chibrit : Vreau să ne vedem mai bine la față. Aceiași sîntem ? Cred că da... i se umeziseră ochii. Vlad, îți mulțumesc că ai venit. Ce se mai poate face ? Ai să judeci singur. Aici m-au adus în miez de noapte... cine a trădat ? nu știu... nu mi-au pus cătușe, nu m-au atins nici cu o floare, la opt dimineața mi-au servit micul dejun, pe la nouă m-a invitat inspectorul Cernăianu la o cafeluță. Vlad, ăștia nu vor anchetă, nu vor proces. Nu mi-au pus o singură întrebare despre mișcarea noastră. Știm totul, mi-a zis Cernăianu, de ce să mai chinuim oamenii ? Dumneavoastră sînteți un reprezentant de frunte, cu șanse de a fi lider, vă purtăm respect. Vlad, unde sînt zilele noastre de Jilava ? Eram mulți, eram o forță. Ne flămînzeau, ne schingiuiau și tot ei tremurau. Inspectorul Cernăianu mi-a propus un pașaport pentru Austria. Zic : mi-a propus. Și dacă totul a fost hotărît ? Sînt prizonierul lor, după cum vezi, oricînd pot fi dus la gară și îmbrîncit într-un tren. Copiii ? Sînt liber să-i iau cu mine. Austria, ce să fac eu în Austria ? Vlad, îți repet, e o nouă tactică, nu mai vor procese, manifestații, proteste. Ei ar prefera să ajungem la o înțelegere.

— Să nu se cheme că te-au expulzat.

— Da, să nu se cheme, asta ar presupune o procedură mai complicată, și iar s-ar lăsa cu zarvă. Totul între noi, discret, cu ieșire pe ușa din dos.

— Și dacă refuzi, categoric ?

— Mai am patruzeci și opt de ore pînă să dau un răspuns. În caz de refuz, încă trei dintre fruntașii mișcării vor fi arestați, mai multe organizații județene dizolvate, inspectorul Cernăianu m-a asigurat că se află în posesia unor documente de necontestat... acțiuni... nume de agitatori... Șantaj. Am întrebat : Ce garanții am eu că după ce părăsesc țara nu veți trece la represalii împotriva to-

varășilor mei ? Mi s-a răspuns : ceilalți nu reprezintă cine știe ce primejdie. Dumneavoastră, da ; dumneavoastră vreți să-i uniți. Vlad, fii tu cel înțelept și conștiința mea : oare am dreptul să mă apăr pe mine, lovind în tovarăși ? Că vor fi arestați, e în afară de orice dubiu. Nu se va spune că eu i-am trădat ?

— Pleci, rămîi, bănuieli tot vor exista.

— Și-atunci ? Să-mi iau zilele ? De asta mi-au lăsat cravata, cureaua și mi-au adus scara de zugrav ?

— N-ar fi exclus... zici că ei se tem de proces... dacă tu refuzi pașaportul, iar ei trec la represalii, îi arestează pe ceilalți tovarăși, oare nu tot la proces se ajunge, și încă unul de răsunet ? Pe de altă parte, e stupid să crezi că ei dețin documente, liste cu agitatori, dar ezită să intervină... bieții de ei, dragii de ei, de ce să-i deranjăm tocmai acum, cînd au atîtea treburi, cu propaganda, cu fracționiștii ? hai să închidem ochii, pînă mai prind și ei putere ! Alexandre, lucrurile se bat cap în cap, iar la mijloc nu poate fi decît un șiretlic.

— Anume ? Zi, înțeleptule !

— Încurcate sînt căile Domnului. Și mai ascunse, mai încîlcite intențiile poliției. Mi-ar trebui un reper, un punct de sprijin, de unde să-l iau ? ! Dă-mi voie să bîjbîi puțin, se-nvioră Vlad Stanca, începînd să se preumble mărunt prin celulă, cu mîinile la spate. Continuă, mai mult pentru sine : Ar fi, ar fi ceva... informații din surse absolut sigure... în ce măsură hotărîrea asta are vreo legătură cu expulzarea ta încă nu-mi dau seama... Sărind de pe marginea patului, Alexandru îl apucă de umeri : Hotărîre ? Ce fel ?... Vlad Stanca, prefăcîndu-se incomodat, nu-mi place să fiu zgîlțîit, îl îndepărtă puțin : Conducerea Internaționalei... Și îndată își savură victoria : Așa-i că te-am prins, te-am surprins ? Jur că nu știai nimic. Iată că rolurile noastre s-au schimbat : Acum eu îți fac informarea politică, iar tu asculți și bagi la cap. De cînd aștept ziua asta ! Să chiui ? Nu prea am voce... forță... Să înăbuș un hohot de plîns ? Nu-mi vine plînsul. Atunci îmi zic : Așa a fost să fie ! Măi, ce mă tot scuturi atîta ? Ce sînt eu, măr, păr... Îl sili să-și reia locul. E o primă izbîndă, au învins tovarășii noștri cinstiți, realiști, legați de mișcare. Internaționala a adoptat o rezoluție prin care condamnă luptele fracționiste, cerînd să fie restabilită unitatea parti-

dului. Și tocmai acum... cînd a venit și rîndul tău... Ei, ce zici, se leagă ? Pe o cale sau alta, poliția trebuie să fi aflat de rezoluție, chiar dacă au trecut doar cîteva zile de cînd a fost transmisă. Pe o cale sau alta, se-ncearcă anihilarea tovarășilor din conducere. Procese, detenții, expulzări. De mirare n-ar fi să-ți pretindă o declarație scrisă : Părăsesc țara de bunăvoie și nesilit de nimeni. Însă, repet, ascunse și încîlcite le sînt intențiile. Dă-mi un scurt răgaz, cred că mîine la prînz am să-ți vin cu niște precizări.

— A doua oară nu mai pătrunzi aici, în calitate de avocat, preveni Alexandru. Nu știu cum ți-a mers în ultimele zile... am impresia că și tu ai intrat în obiectiv. Uite-așa ! Ai făcut pe dracu-n patru pînă le-ai trezit din nou interesul. Îhî, au mare interes pentru tine. Vlad, între noi, mormînt : Eu nu am cerut avocat, ei s-au grăbit să te cheme... cred că vor să te pună la încercare... dacă îți scapă un singur cuvînt din tot ce am discutat aici, o să fim vecini de celulă. Ei, zi, deșteptule, bravule, te-ar amuza ?

— N-aș mai găsi în mine puterea să rezist.

— Asta se simte, se vede. Noi facem istoria, tu o scrii. După tine rămîne un nume. Să te invidiez ? Nu mi-ar folosi la nimic. Vlad, ce sfat îmi dai ? Mai scăpără un chibrit și iar se priviră în ochi : Mi-au trebuit mulți ani pînă să pricep că proletarii au o patrie, continuă Alexandru.

— Iar istoria se face aici și se scrie tot aici. Un sfat ? Vrei un sfat ? Anchetă, proces, condamnare, tot ce poate fi mai rău, dar să fie în țara ta, printre ai tăi.

De ce nu se stinge lumina ? Aceasta ar fi fost semnul că vizita se încheiase. Consultîndu-și ceasul Vlad Stanca observă, nu fără o strîngere de inimă, că trecuse mai bine de o jumătate de oră de cînd pătrunsese în celulă. Își lipi urechea de ușă, nici tropăit de pași, nici zornăit de chei. O stratagemă ? Amîndoi o dădură pe glumă, de încurajare. Na, că te-au adus și pe tine la refacere, zise Alexandru, aici e liniște, e răcoare, mîncare pe alese, poate îți fac ăștia rost și de un pat cu somieră. De cînd nu mai împărțiseră ei doi o celulă ? De zece, aproape unsprezece ani, subsolul Jilavei, ehe, ce trai pe vătrai era acolo. Vlad Stanca bătu în ușă cu pumnii. Îndată, se porniră să bată și alții din celulele învecinate, obicei de încarcerați, se vo-

iaŭ solidari în protest. Zgîlțîi clanța, o apăsă, trase, ușa se deschise. Înmărmuri : asta ce vrea să mai însemne ? Să fi uitat paznicul ușa descuiată ? O închise la loc și se retrase doi pași. Capcane de-ale lor, zise Alexandru. Stai jos, ia o țigară. Păcat că nu ți-ai luat și haine de schimb, ceva lenjerie. O să aranjăm cu spălătoreasa de-aici. Vlad Stanca strivi țigara sub talpă, i se tăiase respirația de îmbîcseală, de duhoare, își simțea inima în gît. Nu mai contați pe mine, dragii mei tovarăși, ar fi trebuit să-i spună lui Alexandru, mi-am pierdut deprinderile de pușcăriaș. Dacă mai scap de-aici... cumințenia ! sfînta noastră cumințenie. Ca niciodată, își dorea să se vadă acasă, la masa lui de lucru, scriind la carte, numai la carte. Îl și prevenise pe dl Rebreanu : Maestre, în două, cel mult trei săptămîni aș vrea să vă prezint și eu o încercare. Mai avea niște bani, un automobil în bună stare, ar fi putut să-și plătească un editor de prestigiu. Capcane, șiretlicuri, mai zise Alexandru, ghicindu-l. Ai ajuns paznicul meu. Cum să te miști de-aici ? Mă ai în răspundere, evadez eu, cade beleaua pe tine, Jilava te mănîncă. Auzi, istoria, el scrie istoria. Dacă ți-ar cere să mă interoghezi ? Știu, Vlad, știu că nu te-ai da înlături... Vizeta se deschise : Deranjez ? se auzi vocea gardianului. În clipa următoare lumina se stinse, își strînseră mîna pe întuneric, în grabă, amîndoi aveau palmele umede. Ce să mai pricepi din atîta încîlceală ? se întrebă Vlad Stanca, străbătînd culoarul de subsol, escortat de același gardian, cu lanțul de chei la centiron. Cînd vru să predea biletul de liberă trecere, inspectorul Cernăianu făcu ochi mari : De ce ? Doar e valabil cinci zile, chiar vă rog să profitați de el cît mai mult. Clientul dumneavoastră are nevoie în primul rînd de un sprijin moral... Totul părea ilogic, haotic. Praf în ochi, avertizase un comentator de la „Adevărul", zarvă de circari, alarme derutante, crispări studiate în fața oglinzii, zîmbete și politețuri de paradă, bunăvoință și promisiuni, toate avînd un singur scop, acela de-a acoperi manevrele subterane. Abia înscăunat, omul-zgomot își țese intrigile cu îndemînare de maestru. Soldații garnizoanei patrulau pe Calea Victoriei. Zeci de călugări opreau călătorii, invitîndu-i să cumpere cărți de rugăciuni, icoane, iconițe, cruciulițe, căci salvarea e numai la Cel de Sus, îndure-se Domnul de neamul românesc. Clopotele a zeci de biserici,

de pe tot cuprinsul orașului, chemau credincioșii la reculegere și închinăciune. Gemeau bodegile de funcționari și mici meseriași, lăsaseră treburile, casele și se adunaseră ciopor la o tărie, la un șpriț, la o măslină, cine nu mai încăpea în bodegă bea pe trotuar, bea și lega vorbă cu cine se nimerea, poate știi matale ceva, de unde au ăștia pistoale, ei, de unde, se găsesc, și regele ce zice, de ce le dă mînă liberă, dacă mîine poimîine o să-l țintească și pe el, oare nu se gîndește la rău, ei, regele, regele lucrează cu miniștrii, noroc și sănătate, dea Dumnezeu, din vorbă în vorbă, din pahar în pahar se ducea cîștigul pe trei zile, așa-i omul la necaz, bea să uite, bea să crape. În drum spre casă, mai mult ca să-și tragă sufletul, Vlad Stanca se opri pe str. Academici, colț cu Edgar Quinet, unde țigăncile înșirasceră pe tarabe zeci de coșuri cu flori. Sprijinit în baston, cu pălăria de pai dată pe ceafă, urmărea trecătorii, toți grăbiți, cu aere conspirative ; un bărbat rotofei, în halat alb, cu o tavă mare, sprijinită de pîntec, îmbia cu plăcinte calde ; siroparii se apărau de muște ; trecu și o căruță cu butoaie de gaz, trebui să-și ducă palma la nas, ăștia împuțeau orașul. Nu mă mai duce, Doamne, în ispită. Ia-mi patima neroadă, blestem pe capul meu, și dă-mi în schimb, din mare mila Ta, măcar un dram de imbecilitate, să nu mai văd ce nu mai trebuie văzut, să nu mai simt ce nu se cuvine simțit, să nu mai știu ce nu mi se dă voie să știu. Dă-mi sănătate și ani mulți, să dorm sforăind, să mă trezesc chiuind, zilele să-mi fie răsfăț, nopțile dezmăț, cu lăutarii la ureche și puicuța pe genunchi. Dă-mi bani, aur curat, să mă scald în aur, să mă-ngrop în aur. Dă-mi inimă de piatră și suflet de bicisnic... Înălță privirea către cer : Unde ești ? Tu, iluzie a iluziilor. Și avu impresia că a explodat cerul înalt, sticlos. Explozii succesive, trei patru, vînzătorul de plăcinte o rupse la fugă, siroparii se retraseră în dughene, un polițist alerga cu pistolul în mînă ; numai țigăncile-florăresc împietriseră după tarabe, cu ochii căscați și palmele la gură. Nu se răsuci, spaima îl paralizase, puteam fi eu în locul celui căzut, în locul cui ? înregistra comenzi răcnite, amenințări, înjurături, apoi tîrșîit de pași, icneli, pesemne că polițiștii încercau să împrăștie mulțimea de curioși. Un căpitan de infanterie veni să-i ceară actele la control. Circulați, trebuie să evacuăm zona. Pînă pe Re-

gală, vreo două sute de pași, mai arătă actele de două ori. Razie, vînătoare de suspecți ? Trecătorii, prinși în cordoane, somați, vociferau, ce rost mai are, cînd criminalul s-a predat ? De neînțeles, azi toți criminalii ridică mîinile, se predau, omoară cu sînge rece și pretind recunoștință. În dreptul blănăriei „Felix", la margine de trotuar, trei călugărițe băteau mătănii, repede-repede și trăgînd cu ochii în toate părțile. Pe cînd descuia ușa apartamentului, telefonul începu să zbîrnîie. Ridică puțin receptorul și imediat îl lăsă în furcă. De-aș putea să beau. De-aș putea să dorm. De-aș putea să uit ziua de azi, ziua de ieri, de-alaltăieri. Cîte zile ar fi fost de șters din memorie ? O, de m-aș putea naște a doua oară... Apelul telefonic se repetă.

— Vlad, tu ești ? Te sun de cinci minute, de ce nu vrei să-mi răspunzi ? Ai întrerupt legătura, mitocan. Cu ce ți-am greșit ? Vreau să-ți aud vocea... Tu ești ? Vlad, sînt oripilată, pur și simplu oripilată... cum e cu putință ?

— Eu de unde să știu ? Întreabă pe alții.

— Vlad, tu mai ești întreg la cap ?

— Nu... prea cred... și nici nu-mi doresc să mai fiu.

— Ia mai du-te... de țopîrlan. Tocmai acum ți-ai găsit să-mi faci fițe. Măi iubitule, mă, de ieri de la prînz omul ăsta m-a pisat cu telefoanele, vreau să te văd, vreau, vreau, acasă, la fabrică, la restaurant, pe stradă. Ce-o fi fost în mintea lui ? Aud că dăduse divorț de nevastă-sa de la Dorohoi. Măi iubitule, mă, crezi că se gîndea să mă ia pe mine ? I-am zis să vină la fabrică, dóar nu era să-l primesc în dormitor... mi-or fi mie simpatici babalîcii, dar nici așa. Ei, și individul o pornise încoace, cu o birjă încărcată cu flori, numai garoafe albe. Cînd colo, ceasul rău, în loc de nuntă înmormîntare, i-au băgat nebunii ăștia trei gloanțe în inimă.

— Patru, Vera-Verocica, patru.

— Sigur, sigur ? chestionă ea, cu severitate de anchetator. Patru, oho, tu îți dai seama, iubitule, cu furie, mă, terci l-au făcut... și n-avea nici o vină, pălăvrăgise și el, ca între amici... Cred că a vrut să se dea grozav. Vorbea, vorbea și mă sorbea din ochi. Vlad, tu mă știi, pe onoarea mea... cum să zic... pe onoarea mea de femeie divorțată că între noi n-a fost nimic... i-am căzut cu tronc, atîta tot... îmi trimitea flori, scrisorele, poezioare. Din partea mea, nici un avans.

— Erai și tu de față cînd și-a expus părerile ?

— Eram mai mulți, în casa generalului Dobrotescu. Vlad, porc de cîine, se întărîtă, ce vrei să insinuezi ? Îți dau peste bot, auzi tu ? Vlad, să te ferească Dumnezeu, dacă îți mai iese un singur sfînt din gură să știi că-mi iau mîna de pe tine, și-apoi fie ce-o fi. Cine l-a dat la ziar ? Întreabă, află. E chiar de datoria ta, oare nu te-ai năpustit asupra lui ? Individul o încurcase, cînd cu unii, cînd cu alții. Or, ăștia nu iartă.

— Da, știu, am avut prilejul să mă conving.

— Doamne, Vlăduț, iubitule, cînd ai de gînd să te-astîmperi ? Ești avocat, ce-ți mai trebuie, fă-ți meseria, apără și tu pe cine poți și-ai s-o duci împărătește. Dacă nu-ți mai convine avocatura, deschide o plăcintărie, o covrigărie... covrigi cu susan, delicioși... orice, dar nu mai trăi cu iluzia că tu ții lumea în degetul mic. Iluzii, teribilisme, Vlad, teribilisme. Și cheltuială de pomană, cu niște manifeste, care tot în mîna poliției ajung. Vezi, vezi că știu ? triumfă. Vlad, eu mereu te-am tras de păr la suprafață, acum e rîndul tău : individul nu mi-a fost amant, nici prieten, și nu mă simt cu nimic vinovată. Dacă niște țațe măcăie pe ici, pe colo, treaba lor ; eu atîta îți cer : numele meu să nu fie pomenit în ziare.

— O, de s-ar afla ziarele sub controlul meu !

— Vlad, tu să-mi spui cît să dau : am de unde.

— Vera, Verocica, care mi-e teamă că nu ne mai putem fi de nici un folos unul altuia. Tot mai crezi în Dumnezeu ? Atunci, Dumnezeu să te aibă în paza sa. Eu, unul, atît mai am să-ți spun : cu dragoste, Vera, și mult noroc.

Cu o grabă de meșter-strică, folosindu-se de o șurubelniță, un cuțit de bucătărie și un ciocan, dezmembră aparatul telefonic, bucăți-bucățele și strivi sub talpă soneria. Înțelese, desigur, că ar fi fost mult mai simplu să taie șnurul care făcea legătura cu priza. Măi iubitule, mă, ar fi zis Vera, tu ai toane de muiere isterică, zău așa, cînd te lasă, cînd te-apucă. Ce ispravă mai e și asta, cu telefonul ? Vrei să mi te fofilezi ? să suferi în tăcere ? să mă fierbi și pe mine ? Măi iubitule, mă, la capătul pămîntului de te-ai ascunde și tot te aflu. Pun un batalion de gealați pe urma ta și pînă-n Crăciun te-aduc înapoi. Asta mi-e crucea, eu nu beau apă chioară, nu zic vorbă goală, ai să-mi stai la dispoziție, de-o mie de ori pe zi să-mi dai raportul.

Vlad, iubitule, nu încerca să te dezintoxici de mine, eu sînt o otravă dulce, sînt Vera... Adună de prin sertare toate dosarele, șapte la număr, acte de tribunal, procese pierdute, cîteva pagini de jurnal, cu referiri la mișcare, însă fără nume de tovarăși, le rupse, alte hîrtii, însemnări, ciorne de articole, la coș cu ele, o percheziție acasă n-ar fi fost cu desăvîrșire exclusă : dacă Vera știe de manifestele tipărite din îndemnul lui Alexandru, nici o grijă, știe și poliția. Exista, probabil, și o evidență a întîlnirilor lui conspirative, cu adrese, nume, zile și ore. Ciudățenii peste ciudățenii, măcar în aparență : dacă totul se știa, de ce nu se acționase ? La Jilava și prin alte închisori mai erau puțini deținuți comuniști, cîțiva lucrători de la căile ferate, alții de la schelele petrolifere, ori din portul Constanța. Nici unuia din aceștia nu i se deschisese proces în ultimele cinci, șase luni. Comunicate de presă : au fost puși în libertate supravegheată trei agitatori comuniști... Ieșeau unii, intrau alții, numărul se menținea cam același. Eu mi-am făcut stagiul, eram tînăr, neînfricat, mîndru de hainele mele vărgate. Oare să fi fost puțin, măcar puțin, și inconștient ? Am și scris, atunci : ca să înfrunți Jilava cred că mai e necesară și o doză de inconștiență. N-o mai am. Tovarășii să mă înțeleagă, dacă se poate. Să mă uite, dacă uitare merit. Să mă judece, dacă retragerea mea trădare se cheamă. Pe marginea unor file din manuscrisul romanului descoperi semne de întrebare, de exclamație, scurte comentarii răutăcioase. Cornelia iar cotrobăise, citise, iar se înfuriase, îndeosebi pasajele de observație socială o contrariau, desuet, agasant, ca se pasionase de Proust, dintre scriitorii români îl accepta doar pe Camil Petrescu, de ceilalți nici să n-audă, știu viață, nu știu literatură. Hotărît să trateze chiar a doua zi cu un editor și să-i predea manuscrisul, fără să-l mai treacă prin lectura d-lui Rebreanu : pe banii mei și pe răspunderea mea vreau să-mi văd cartea în librării cît mai repede cu putință. Oricum, înainte de... Era departe de întîmplările zilei, intrigi, atentate, stare de asediu, i se părea că doar le înregistrase, de pe margine, cu vagi nedumeriri de contribuabil, acum se gîndea numai și numai la situația lui, cercul se strînsese, căderea lui Alexandru, poate și a altora, de care încă nu aflase, nu însemna oare, și pentru el, o amenințare directă ? Ar fi fost să noteze în jurnalul secret (abia rupsese paginile) : Azi, 17 iulie 1930, scurtă con-

vorbire cu Alexandru, la Prefectura de poliție. Avocat, director de gazetă, aveam bilet de liberă trecere, cu semnătură și parafă. Reținerea, fie și numai pentru cîteva ore, sub un pretext oarecare, era puțin probabilă. Totuși, cînd m-am regăsit în atmosfera de celulă mi-a intrat frica în oase. Am stat ca pe ghimpi, cu ochii pe ceas, după cinci minute, cel mult zece, ar fi trebuit să mă retrag, însă gardianul nici gînd să intervină. S-au scurs încă douăzeci de minute. Am bătut în ușă, nu s-a prezentat nimeni. Cînd am descoperit că ușa e descuiată, mi s-au tăiat picioarele. Am suportat binișor ironiile lui Alexandru. Cu lașitatea e mai greu pînă devine obișnuință... Proclamasc dreptul la compromis : pentru intelectualul de opinie, atît de supus vicisitudinilor, nu văd alt colac de salvare. Căci zice cronicarul : „iară nu sînt vremile subt cîrma omului, ce bietul om subt vremi". Pînă la reapariția „Opiniei noastre" mai erau doar patru zile, și făcu legămînt : pe prima pagină am să public ode la Majestatea Sa, elogii la primul ministru, măgulitoare aprecieri la adresa polițailor care ne pun cătușe. Noroc și sănătate să le dea Dumnezeu la toți zbirii și învîrtiții. Eu altă pretenție nu mai am, decît să mă pot mișca în libertate, fie și tîrîș-grăpiș. Cornelia veni mai devreme ca de obicei, arsă de soare, țigancă, amețită de soare, cu pălăriuța de plajă căzută pe ochi și sacul de voiaj pe umăr. Își petrecuse ziua prin cafenele și la strand, în companie selectă, funcționari de la externe, agenți de siguranță, tineri universitari din anturajul Profesorului. Vocea i se alterase, prinzînd tonuri joase, bărbătești, băuse rece și amestecat, bere, coniac și rom, acum o încerca o migrenă. Vera ? întrebă, lovind cu piciorul carcasa telefonului. Iar te-a copleșit cu dragostea ei de coropișniță ? Smulse șnurul din priză și-l aruncă pe fereastra deschisă. Sînt eu o zăludă ? Trînti sacul, pălăriuța și se lipi de un perete, cu mîinile încrucișate la piept. Mi s-a dat ordin să părăsesc garnizoana ! Dar, lămuri îndată, nu la casa de nebuni urma să se ducă, ci la Paris, unde să-și ia doctoratul în filosofie. Sărind într-un picior și pocnind din degete, înconjură camera. Cornelia cea sobră și echilibrată, chiar și atunci cînd golea un pahar în plus, era de nerecunoscut : zvăpăială, bravadă, revoltă. Dă-mi un leac împotriva plînsului. Nu vreau să mă vezi bocind. Deschise bufetul-bar, unde își ținea proviziile de băutură, luă o sticlă de vin roșu, plină pe trei sferturi, scoase do-

pul de plută cu dinții și gîlgîi precipitat, mai să se-nnece. De la strand m-au umflat ca pe-o vagaboandă și m-au dus plocon excelenței sale. Îi înlănțui gîtul cu brațele și se săltă pe vîrfuri, cerșind un sărut. Norocul meu prost, mai zise. Cînd se cunoscuseră, în urmă cu trei, patru ani, i se păruse o ființă mai ciudată, îndeosebi patima ei pentru politica de culise, la o vîrstă cînd ar fi trebuit să-și vadă de studii, de măritiș, îi trezise și interes și suspiciune. Crezuse, o vreme, că ea se lasă folosită de Iosif Partheniu în compania de racolare a unor simpatizanți din rîndurile intelectualității. Cu grație, inteligență, dar și cu virtuți de veritabil agent electoral, abordase universtiari, scriitori, academicieni, dintre care vreo cîțiva se și înscriseseră în partidul popular-agrar, făcuse lungi turnee prin țară, convorbise cu țărani, cu dascălii de prin sate, ținuse conferințe și făcuse, peste tot, promisiuni de mai bine, lăsînd impresia că ar vrea să-și asigure un mandat în parlament (entuziasmați de ambițiile ei, mai mult bănuite, decît declarate, cîțiva gazetari o numiseră prima noastră femeie deputat). Logodna cu Tiberiu Paulian, conferențiar la drept și favorit al lui Iosif Partheniu, stîrnise oarecare vîlvă, o pereche ideală, de invidiat. După nici două luni, la sesizarea unor prieteni, Tiberiu Paulin își descoperise logodnica într-o crîșmă de periferie frecventată de cărușași, singură la o masă, cu cinzeaca în față. Treptat, totul se destrămase, el insistînd să-i dea explicații, ea continuînd să ridice din umeri, nu știu, probabil că asta sînt eu. Schimbase crîșma de margine cu altele din centru, bea cu măsură, vorbea cu măsură, în prezența Profesorului tăcea, copleșită, după cum mărturisise, de geniul lui, pornea spre casă cînd mijea de ziuă, înghițea hapuri și dormea pînă la prînz. Înrudirea cu Iosif Partheniu îi deschisese multe uși, se știa cu toți demnitarii și magnații. De la cancanul politic trecuse la mici aranjamente politice, era mîndria ei de-a fi mijlocit numirea unui director general, sau chiar subsecretar de stat. Tu nu ai viciul tău, gazetăria? îi zisese lui Vlad Stanca. Dă-mi voie să-l am și eu pe al meu : culisele. Cum le înnod eu, nu le mai deznoadă nici Scaraoțchi. De familia ei de ardeleni cu ramificații ilustre în istoria Ardealului, de la Gheorghe Lazăr la Andrei Șaguna, se înstrăinase, mustrările părintești nu o mai impresionau, ai ei nu mai țineau cadența, mărșăluind anapoda, notabilități de provincie, nostalgii,

duioșii, la dracu, o existență se justifică numai dacă este consumată în afara oricăror dependențe și restricții, în curgerea ei demențială, oarbă. Și iată că intervenise, brutal, dar cu nobile intenții, Iosif Partheniu. Ceea ce pentru alții ar fi fost motiv de mare satisfacție, un an, sau doi de studii la Paris, o șansă nesperată, echivala pentru ea cu un surghiun. Doctorat în filosofie ? iar să-și îmbîcsească mintea cu abstracțiuni neroade ? Filosofia se trăiește, și se face în timp ce o trăiești. După obicei, se cuibări pe canapea, cu sticla și hapurile alături.

— Ziua de azi a fost instructivă pentru mine : am învățat de la un doctoraș cum se poate provoca stopul cardiac. Încălzit, înfierbîntat de soare, nădușit cum nu se mai poate, n-ai decît să te-arunci în apă rece-rece. Impactul se produce aproape instantaneu. Avantajele ar fi multiple : stopul cardiac exclude chinuri, convulsii, doar o crispare de moment dacă te mai încearcă ; nici o deformare a corpului, nici urmă de spaime, musculatura se destinde, ești un mort frumos. Oare nu există și o estetică a morții ?

— Vino să te culci, îi zise el, mîngîindu-i părul încîlcit, mai păstrînd fire de nisip auriu, de la strand. În halul ăsta ai fost tu pe vedere la excelența sa ? ar fi vrut să-ntrebe. Am să-ți veghez somnul, promise.

— Am băut prea mult, așa-i ? Mica mea vagaboană iar a întrecut măsura ! E, ce să fie, o banală stare depresivă, consecință a unor dereglări fiziologice. De ce nu și mai direct, mai pe șleau : nopți pierdute, pahare golite, dezmăț. O, cît de bine te știu : sfîșierile metafizice pornesc din stomac, de prea plin, ori de prea gol ; azi-mîine ai să le confuzi cu niște intoxicații alimentare ; de altfel, am și citit părerile unui ilustru neghiob, că intoxicațiile cu tutun, alcool și pește te apropie cel mai tare de moarte, favorizînd cele mai aberante speculațiuni, iar podagra și sifilisul dau sclipiri de geniu. Destrămați mistere, demitizați, mînjiți.

— Îmi datorezi niște explicații, îi aminti, vrînd s-o aducă pe terenul ei, politica de culise : Ce mi-ai zis azi-dimineață, la telefon ? Să nu mă grăbesc cu interpretările, hora abia se-ncinge. Acum, pot spune că hora e în toi, cu morți și răniți, iar eu mă dau de ceasul morții și tot nu pricep o iotă. Mai sînt și alte victime în afară de...

— Un comisar de poliție, i-au găurit teasta.

— Doamne iartă-mă : ăsta cui greșise, cu ce greșise ?

— Inițiativă personală, voia să-l aresteze pe Codreanu.

— Și cine a tras ?

— Un vînzător de la marochinăria „Select".

— Azi m-am botezat a doua oară : a fost botezul fricii, se mărturisi. Chiar dacă n-au mai păstrat un glonț și pentru mine... Poate că nu moartea mă sperie pînă la imbecilizare... moartea de glonț se consumă destul de repede, bănuiesc, nu mai ai răgaz de cine știe ce reflexii și deznădejdi... cît mai degrabă neînțelegerea... prăpastia dintre aparență și urzeala subterană, cum îi spui tu.

— Mizerii, învălmășeli, zise ea, cu reținere încă; îi trebuia ceva timp pînă să-și intre în formă, intrigi greoaie, nămoloase.

— Poate cu atît mai perfide...

— E un stil nou, oricum, o înviorare, se ambală.

Totuși, nu mai insistă asupra unor detalii, cum îi era în obicei, din prudență, din vreo lehamite, survenită brusc, la somația primului ministru de a părăsi țara neîntîrziat ? Expunea totul în termeni aproape oficiali, fără participare. Liberalii, după cum se știe, fuseseră împotriva înscăunării lui Carol. Iosif Partheniu, intuind că adusese în țară nu un prinț moștenitor, ci un posibil dictator, refuzase și el să-și dea acordul, ba mai intenționase și o declarație în parlament, de la care fusese oprit cu motivația că s-ar deda la calomnii. Carol al II-lea se văzuse, ori chiar se crezuse obligat să-și înceapă domnia cu o diversiune, necesară lui din pricini nu numai politice, însă cu pretext politic, de răsunet în țară. Ce poate fi mai de efect, mai spectáculos, decît ciocnirea a două partide importante, pe o chestiune de interes național ? Carol a sugerat liberalilor o direcție de atac furibund : presupusa intenție a cabinetului de a restitui terenurile unor moșieri. Evident, și Iosif Partheniu și ceilalți din guvern erau străini de o asemenea idee totuși, din motive tactice, nu s-au grăbit cu dezmințirile : liberalii trebuiau lăsați să se compromită prin lipsa de dovezi. Din minciună s-au născut, în minciună se vor întoarce, declarase subsecretarul de stat Angelescu. Regele nu mizase pe intervenția gardiștilor, nici măcar nu o prevăzuse. Din înfruntare, cele două partide ieșeau zdruncinate, terorismul se anunța ca o veritabilă forță

de rezervă, de manevrat în împrejurări tulburi, diversiunea era totală, regele fremătа, o mare, tulburătoare dorință i se-mplinise.

— Vrei bani ? vrei onoruri ? vrei glorie ?

— La ora asta sînt mai puțin pretențios.

— Batem palma, semnăm un pact ? N-ar fi prima oară, ai experiență, ești trecut prin ciur și prin dîrmon. Mîine la prînz apari cu ziarul pe piață, zeci, sute de mii de exemplare, organizăm vînzarea cu ajutorul poliției, fiecare cetățean este obligat să citească „Opinia noastră".

— Cu arme și bagaje, la dispoziția dumneavoastră, distinsă doamnă. Azi mi s-a făcut rușine de bîțîielile mele, rușine. Dacă mi-e dat să o spăl cu un nou compromis, fie !

— Om te fac pînă la groapă, îți asigur și funeralii naționale, în cartea de aur a națiunii te înscriu. O pufni rîsul, văzîndu-l derutat, dezarmat, numai nedumerire de om picat din lună, era limpede că se pierduse prin atîtea hățișuri. O, dar ești complet lipsit de fler... Vlad, te rog eu, fă un mic efort : de ce crezi că avea nevoie regele de această teribilă diversiune ?

— Vechiul dicton — divide et impera — e mai actual ca oricînd, și nu numai la noi, iar Carol e un individ instruit, i-au luminat mintea cei mai de seamă profesori ai noștri, a învățat și maxime, e timpul să le pună în practică. Un descreierat.

— Și un mare sentimental.

— Duduia ? Vrei să spui că d-na Lupescu...

— E în drum spre țară. Mîine la prînz sosește în Capitală, în mare taină. Următoarele trei, patru zile are să le petreacă în Palatul de la Scroviștea. A fost o diversiune-camuflaj. O perdea pe ochii tuturor. Cînd se face lumină, atunci noi, muritorii de rînd, vom avea, în sfîrșit, fericitul prilej de-a ne prosterna la picioarele unei metrese. Însă momentul se cere pregătit cu minuție. Curaj, Vlad : trei articole scrise cu dragoste și multă simțire.

— Nici de m-ar condamna pe viață...

— Ei, hai, neprihănitule, nu te mai răsfăța.

— Ce soartă netrebnică, mai zise el, sincer mîhnit. S-a dus, s-a spulberat și cea din urmă șansă a mea. Eram hotărît s-accept orice. Numai asta nu, niciodată. De fapt, e ceva care mă depășește : cu toată bunăvoința, chiar atît de jos mi-e cu neputință să cobor.

O rugă insistent, o imploră să-și adune lucrurile, ce mai avea pe-acolo, și să plece unde-o vrea : la casa ei, la casa altora. Azilul, mai zise, și-a închis porțile. Pentru totdeauna.

5

Convinsă că la mijloc nu poate fi decît o defecțiune tehnică, dintre cele obișnuite, o încîlceală de mațe, cum se spunea, ajunse cu reclamațiile pînă la directorul telefoanelor : oare nu era dreptul ei să discute pe fir cu fostul bărbat, la orice oră din zi și din noapte ? Cînd am eu chef, preciză, apăsat. Și nu-i veni să-și creadă urechilor cînd i se răspunse, după investigațiile de rigoare, că abonatul din str. Regală, domnul Stanca, a scos telefonul din funcțiune. Era către orele serii, zăpușeala de peste zi se mai domolise, iar cerul încărcat, cu scînteieri îndepărtate, ca niște palide jocuri de artificii, prevestea furtună. Singură în casă, pe Sandi îl trimisese cu femeia de serviciu la Breaza, la întremare, trebui să închidă ca feres-trele, să coboare jaluzelele, s-adune de pe o frînghie din grădină niște rufe întinse de spălătoreasă la uscat, ceea ce o incomodă pînă la umilință : De ce plătesc atîtea slugi ? Dacă tot eu trebuie să-mi fiu slugă... Amînase o întîlnire de afaceri, nu mai trecuse pe la magazinul „Lafayette“, unde tocmai sosiseră noile modele de mantouri, propuse de vestiți creatori de modă parizieni, de la fabrică se întorsese direct acasă, ca orice lucrătoare pe care o așteaptă bărbatul, copiii, gospodăria. I se făcuse foame, prăjise niște cartofi și mîncase în bucătărie, la un colț de masă. Coaforul veni la cinci, manichiurista la șase, sînteți așa de frumoasă, doamnă Vera, dumneavoastră n-o să îmbătrîniți niciodată, ea abia își mai mișca mîna dreaptă, schimbarea de vreme îi atacase articulațiile, erau primele semne de degradare fizică, sînteți o prințesă, doamnă Vera. Și din nou se văzu singură : cu paharul de coniac în mînă, se duse la dulapuri, trei dulapuri masive cu toalete, cu bulendre, am băgat o avere în ele, și începu să scoată

rochii de vară, bluze, fuste, pantaloni, eșarfe, le înșira pe canapele și fotolii, și trase o înjurătură, să fie, că nu cred. Măi iubitule, mă, tu ce mă sfătuiești ?! De cînd se știu, nu mai trecuse printr-o stare atît de contradictorie, cu entuziaste impulsuri de acceptare, minate de rețineri la fel de puternice. Curios i se părea că abia acum, după ce își dăduse acordul fără ezitări, da, voi fi acolo, contați pe mine, iar o revenire nu mai era cu putință fără o sensibilă diminuare a prestigiului ei monden, poate și cu niște consecințe de alt ordin, cu un boicot în lege, pus la cale de cercurile Palatului, abia acum frămîntările ei se accentuau. Măi iubitule, mă... Desigur, avea să rămînă totul așa cum fusese stabilit, însă năravul, vechiul ei năravv de a sporovăi cu bărbatul (căci și după divorț Vlad Stanca tot bărbat îi era, altfel cum ? altfel, pe cine să pisălogească — ?) și de a-i cere poveți, pe care, se-nțelege, nu intenționa să le ia în considerare, îi dădea ghes să pună mîna pe telefon, măi iubitule, mă... Pentru trei zile de ședere la Scroviștea alese unsprezece rochii, opt bluze, cinci perechi de pantaloni, zece perechi de pantofi, sandale, șase pălării, șase umbrelușe, trei costume de baie (în eventualitatea că doamna Lupescu are să o invite la șstrand), douăzeci de perechi de ciorapi, douăzeci de batiste, trei eșarfe, o manta de ploaie, două balonșeide, pe-acolo plouă des, șapte poșete, trei taioare și costumul de călărie. Un geamantanaș cu perii de haine, articole de toaletă, sticluțe cu parfum, săpunuri, paste de dinți și creme de față, truse de manichiură, pudriere, oglinjoare. Cît pe-aci să uite mănușile... Măi iubitule, mă. Niciodată nu se-ntrebase dacă Vlad Stanca mai ține, nu mai ține la ea. Voroave, voroave, ce sînt declarațiile de amor, dacă nu simple voroave, să fie la alții, relațiile ei cu Vlad, Vlăduț, nechibzuitul, zărghitul, se bazau pe ceva mult mai trainic, hărțuiala casnică, cea de toate zilele, devenită obișnuință, intrată în sînge. Măi iubitule, mă, ți-aduci aminte cum umblam eu desculță pe zăpadă, iar tu m-ai luat la oraș să strig lozinci, în rînd cu tine. Uite unde-am avansat, mă, doamnă de onoare la metresă de rege, fir-ar să fie, ei, ce zici ? El ar fi zis de rău, de batjocură, doar nu era să leșine de admirație, aflînd că fosta lui soție, Vera, se lasă antrenată în codoșlicuri, totuși, ar fi vrut să-i audă părerea, cît de nefavorabilă, fie și numai din dorința de

contrazicere, ce dacă e o vampă și toți s-au unit împotriva ei, regele o iubește, iar eu îmi fac interesul, cu ceva tot trebuie să m-aleg, în recompensă, acum era în căutare de argumente care să-i justifice, măcar pentru moment, gestul, poate necugetat, poate. La ora aceea, Elena Lupescu, fostă doamna Tâmpeanu, iar în tinerețe domnișoara Grünberg, fiică de industriaș, era, cu siguranță, cea mai detestată femeie din țara românească. O adora un rege, iremediabil subjugat de farmecele ei, o blestema un popor. Nimic mai riscant, mai pe muchie de cuțit, pricepuse Vera, decît să te afli în anturajul ei, obraz de toval îți trebuie ca să mai ieși în lume, toval se mai găsește, slavă domnului, alta putea fi nenorocirea, de pagubă și ruină, căci pe-aici, de cînd lumea, se umblă cu lucrături, pe dedesubt, hrăpăreții stau la pîndă, se răzbună, mai și dau la moacă, din proprietară de făbricuță ușor te vezi cusătorească în Dudești, dacă nu și mai rău, pe dric, doamnă Vera, pe dric, fi-ți-ar norocul de rîs și nora de pomină, am să-l însor pe Sandi cu o prințesă de Colentina... Goli paharul de coniac, îl întoarse cu fundul în sus, apoi îl fixă pe gîtul sticlei, în loc de dop, nici o picătură mai mult pînă mîine la prînz, cînd avea s-ajungă la Scroviștea. Măi iubitule, mă, de ce m-a invitat tocmai pe mine să-i țin de urît ? Se zvonise, putea fi gura lumii slobodă, putea fi un adevăr, că regele Carol, tot benchetuind pe la Londra și Paris, în compania celei mai costisitoare amante din Europa (în sfîrșit, dețineam și noi o prioritate pe plan european !) își epuizase toate rezervele materiale, dăduse de fundul sacului, și numai dorința de redresare financiară îl adusese din exil pe tronul României. Regele vrea să sacrifice o țară pentru o femeie. Curînd, se va lansa în afaceri de anvergură. Prinsese ea, Vera, că, deocamdată, regele tatonează, măsoară de șapte ori și taie o dată, iar industriașii noștri se și înghesuie cu ofertele. Doamna Lupescu, interesată direct, n-are cum fi străină de aceste aranjamente. Aici e de mîncat o pîine, intuise Vera. Dacă nu una întreagă, fie și jumătate. Dacă nici jumătate, măcar niște firimituri tot mai rămîn... Măi iubitule, mă, de ce își zice ea Lupescu ? Era nouă seara, afară se pornise mare vijelie, cu tunete și fulgere, de zăngăneau ferestrele. Întinsă pe canapeaua din sufragerie, încăpătoare, comodă, se gîndea cu duioșie la fostul ei soț : Fugi de mine ? De

neînțeles, de neimaginat. Ești o deziluzie, dragul meu. Dacă tu vrei așa... eu n-am să te mai caut... eu n-am să-ți port ranchiună. De iertat, nu... după cum nici tu nu mă poți ierta. Să ne ierte Dumnezeu pe-amîndoi. Își trase un pled pînă sub bărbie și se lăsă în voia somnului. Acum se făcea că înaintează anevoie, fiecare pas cerîndu-i un efort neobișnuit, pe o stradă întunecată și pustie. Părea că înoată, întocmai ca în copilărie, prin clisa drumurilor de țară. Totuși, aici erau case de oraș, înalte, cu cinci și șase etaje, perfect aliniate, cu fațade șlefuite, lucioase, poate din marmură neagră, iar sub tălpi simțea asfaltul neted. Cum s-o fi chemînd strada asta ? Distingea vag tăblițele indicatoare, fixate pe ziduri, ce scria pe ele nu reuși să descifreze. Stradă fără lampioane. Nici o fereastră luminată, nici o zvîcnire de lumină. Cum de nimerise aici ? și unde ducea strada asta ? Undeva, departe, să fi fost la doi, trei kilometri, pe fundalul de întuneric juca o pată albă. Atrasă într-acolo ca de un miraj, încercă să grăbească pasul. Senzația de împotmolire se accentuă, plumbi grei îi atîrnau de picioare. Pata albă, în legănare ușoară, se apropia chinuitor de încet. Ea deslușì, mai mult ca o părere, tropotul de cai, ritmat, obsedant, și rulaj de roți pe asfalt. Brusc, la lumina unui fulger, îi apăru în față o birjă încărcată cu garoafe albe. Patriciu Mavrodin lăsă hățurile aruncă biciușca și desfăcu larg brațele descărnate : Lung și greu a fost urcușul pînă la tine, mireasa mea. Primește în dar aceste nevinovate flori... După o scurtă zvîrcolire, învinse coșmarul, sări de pe canapea și aprinse lumina : Ptiu, ptiu, ptiu, piei, drace ! Îl primise o singură dată aici, în sufragerie, prea se milogise, ordinar, libidinos, se rușinase ea de nerușinarea lui. Acum trebuia să facă sfeștanie în toată casa. Doamne, nenorocitul, mă rîvnește și de dincolo de mormînt.

Ploaia de peste noapte desfundase toate drumurile de județ, și așa neîntreținute, cu hîrtoape, trebui să se lupte cu volanul, pe pînze de apă și făgașe le căruțe, de caminoane, mai încălecă și cîte-un șanț, gata să se răstoarne, obosi, se zbuciumă și plînse de necaz, de nechibzuință, admițînd, cu întîrziere, că mult mai ușoară i-ar fi fost călătoria dacă lua un șofer de meserie. (De fapt, intervenise și aici un calcul deloc neglijabil : încă din prima tinerețe Elena Lupescu se interesa de mișcarea sportivă, și în mod

deosebit de automobilism," oare legătura ei cu Prinţul Carol, suveranul de azi, nu se perfectase cu prilejul unui raliu ? Vera se gîndea să-i cîştige bunăvoinţa şi pe această cale. Dacă tot mă dau în stambă, măcar să fie cu taxă de intrare). Cînd mai avea doar vreo jumătate de kilometru pînă la palat, socoti necesar un scurt popas de refacere. Oglinjoara de poşetă o arăta palidă, pierită, cu cearcăne pronunţate, ca după o noapte de chef. Cu toate tabletele înghiţite, somnul ei se fărîmiţase, mereu aţipise şi se trezise, bulversată de imagini apocaliptice, cu oraşe în flăcări, ape ieşite din matcă, ameninţînd cu pustiirea, preoţi bătrîni, cu sticla de rachiu într-o mînă şi crucea în cealaltă, dănţuind pe un tăpşan înverzit, cirezi de vite înjunghiate de parlagii-pitici, fîntîni fără cumpene, case fără ferestre şi cîmpuri de flori, nesfîrşite, numai flori albe ; prevestiri, semne rele ? Către dimineaţă îşi ghicise în cafea, nu-i ieşise de rău, un drum, soldaţi, spice de grîu. Peripeţiile de coşmar le puse pe seama unui surmenaj cronic, ca de ani de zile nu-şi mai îngăduise o singură zi de vacanţă, pe mîna cui să lase făbricuţa, în cine să se-ncreadă ? Încercă să-şi dreagă obrajii, să le mai dea culoare cu un strat fin de pudră, însă rezultatul îi apăru îndoielnic, oboseala, paliditatea încă mai răzbăteau la suprafaţă : păcat de sufleţelul meu, se resemnă, mare păcat... tocmai azi, cînd să fac şi eu impresie de cocoană, să fac şi eu impresie, mă prezint ca o mîţă opărită. Înjură şi se răfui cu toţi, regi şi metrese, otrepe, scîrnăvii, cu cine vă încontraţi voi, başbuzucilor ? eu sînt prima femeie industriaş... Ca de obicei, alunecarea în vulgaritate îi mai redresă moralul. Poarta palatului era închisă şi pînă să se-arate paznicul trebui să claxoneze de trei ori. Nici o grabă ; după ce schiţă un gest de salut, cu două degete ridicate, ca la şcoală, individul dispăru preţ de vreo trei minute ; reveni, însoţit de un soldat chipeş, cu pieptul bombat, numai curele şi fireturi ; fără o vorbă, amîndoi dădură tîrcoale automobilului ; cu un smoc de iarbă, soldatul şterse de noroi tăbliţa de inmatriculare. În sfîrşit, îşi duse palma la capelă : Corespunde, zise el. Încă un piculeţ de răbdare... Vera strivi o înjurătură între dinţi, mai rar atîta neobrăzare, în loc să bată călcîiele şi cu respect să-ntrebe cum a decurs călătoria şi cum se simte doamna, că doamnă sînt ! cei doi o identificaseră ca pe un obiect, după numărul

mașinii, corespunde, ai ? pe mumă-ta... auzi, mă ? pe mumă-ta ! — și iar se puse pe claxonat. Veni un ochios, mărunțel, în costum sport, cu ochelari negri ridicați pe frunte. Jigodii, toți erau niște jigodii de casă mare. Sărut mînușițele, Vasiliu mă cheamă. Își coborî ochelarii pe nas, deschise portiera din dreapta și se instală pe banchetă puțin răsucit înspre ea : Înainte, la dreapta, și iar înainte. Aleea din dreapta ducea în spatele palatului. Detectiv ? Întrebă Vera, cu arțag. Vasiliu își scoase ochelarii, îi aburi și îi șterse cu mîneca hainei cadrilate. Oarecum, zise el, oarecum. Servitori desculți, înnoroiați, cu pălării de paie pe cap și cămășoaie pînă la genunchi, aduceau din grădină buchete de trandafiri. Nu pentru ea, desigur. Două țigănci curățele, gătite, cu salbe de aur la gît, îi duseră bagajele pînă la intrare. Le preluă un soldat din corpul de gardă. Vasiliu își îngădui s-o apuce de braț : Să nu vă rătăciți pe-aici, stimată doamnă Vera. Năravuri de copoi, veghea, nenorocitul, nu cumva ea, din vreo curiozitate de țoapă, să dea buzna prin încăperi. Observă că servitorii din interior, chiar și soldații, purtau papuci din pănură, lăbărțați, incomozi. Palatul, măcar în partea asta, unde erau găzduiți oaspeții de rangul doi, nu o impresionă, un conac boiresc destul de oarecare, pătrunsese ea în case mai acătării. La ce oră va avea lor întrevederea ? Vasiliu zîmbi, într-un dinte : toate la vremea lor. I se repartizase o cameră austeră, un fel de chilie, cu fereastră zăbrelită, ce dădea înspre grajduri, și fără baie. După oboseala drumului o ajunse și regretul : Ce-mi trebuia ? Acasă la mine eram împărătiță... De la o țărăncuță bălăioară, vorbăreață și foc de isteață, îmbrăcată în costum național înflorat, cu opinci noi în picioare, care veni să-i aducă așternuturi și s-o ajute la desfăcut valizele, află că nu era singura invitată, cum și-ar fi dorit, mai sosiseră trei distinse doamne, însă acelea nu cu automobilul, ca dumneavoastră, vai ce drăguță sînteți (Vera îi strecurase, între timp, niște leișori, acolo), cu trenul, iar de la gară le adusese un vizitiu, cu docarul, pe rînd, acum se odihneau în camerele de-alături. Baia era în capătul culoarului. Masa de prînz se servea abia pe la două și jumătate, în sufrageria mică, unde cina pe vremuri, singur, retras, regele Ferdinand. Florile din vase se schimbă de două ori pe zi, dimineața și seara, e plină grădina de trandafiri, de garoafe, dalii, bujori, crini

regali și mărită-mă, mamă. Îndemînatică, înfățâ perna, întinse cearșafuri, aduse pături și o cuvertură vișinie, grea și mițoasă, apoi trecu la despachetat, extaziindu-se prin oh-uri și ah-uri, extazul făcea parte din protocol, era pe gratis, însă pălăvrăgeala avea un preț, pentru cît primise, vorbise. Vera îi mai puse în palmă trei monede de cîte cinci, banii se dau și ei cu țîrîita, întîi de stimulare, și-abia la urmă de recompensă. O, ce bună sînteți cu mine... Se vedea cît de colo că e dezamăgită. Puse rochiile pe umeraș, la aerisit, se cam boțiseră, așa-i la drum, are să trimită ea o femeie cu fierul de călcat, toate se dreg. Doamne, ce gălăgie mai fac și oamenii ăștia ! și indică, discret, ferească-tra. Dintr-un camion cu prelată, oprit la scară, patru țărani descărcau butoaie de aluminiu. Vreo treizeci de butoaie pînă acuma. Da' mai sînt de adus. Toate cu lapte de bivoliță. Un adevărat elixir... Vera își reprimă un gest de surprindere : Elixir ? Na, că se dăduse de gol. Dacă și asta mai e țărăncuță, atunci eu sînt stareță la Agapia. Ei, da, trebuie să fie vreo bălăioară de hotel bucureștean. Oricum, nu-i stă rău în fotă și cu opincuțe. Doamna se scaldă numai în lapte de bivoliță. Pentru cît o plătise, Vera pretindea informații precise : Doamna Lupescu ? Înțelese, în clipa aceea, că a mers prea departe. Țărăncuța își duse palma la gură și înlemni. Ce-ați făcut ? părea să-i reproșeze. Așadar, numele doamnei nu trebuia rostit. Dacă mă spuneți, s-a zis... Vera o completă, în gînd : S-a zis cu șederea noastră aici. Na, uite cu cine îmi găsii eu să fac tovărășie, cu un copoi ochios și-o țărăncuță de ocazie. Atmosfera de conspirativitate, cu șușoteli, aici pînă și pereții au urechi, îi dădea frisoane. Ei, na, mare scofală ! Elixir... Dacă vreau să mă bălăcăresc în lapte de bivoliță, mi-aduc și eu o sută de butoaie. Prințesa Eurastia Mavrocordat se îmbăia în vin de Cotnari. Auzise și de o moșiereasă de prin Mehedinți care își lăfăia șuncile în zeamă de varză. Asta chiar că era lovită cu leuca. De unde atîta zeamă ? Trebuia să pui la murat zece pogoane de varză. Doar așa, dacă se scălda de două, trei ori pe an. Camera, greu de aerisit printr-o singură fereastră, și aceea cu gratii, păstra un aer stătut, cu iz de sudoare și parfumuri. Nu era cu nimic mai arătoasă, ori mai confortabilă, decît o cameră de hotel de pe Griviței. Dar și cînd le-oi pune piciorul în prag !... Oare nu se legase ea, pe ce are mai sfînt, pe

viața ei, pe copil, pe făbricuță, să nu mai cunoască impasul, indiferent de lucrăturile altora, de împotriviri ? Ia aminte la vultur, îi zisese domnul Armand Stopel, cămătarul : se rotește la înălțimi, suveran, se rotește, și-abia cînd e sigur de pradă plonjează fulgerător și-nhață ; dacă nu poți fi vultur, croncăne în rînd cu corbii, corb la corb nu-și scoate ochii ; dacă nici corb, atunci cîrtiță, doamna mea, cîrtiță, sapi galerii pe sub pămînt și tot ieși unde trebuie. Își puse o rochie albă, simplă, strînsă pe corp, am ce arăta, măi, umfla-s-ar rînza-n voi de huhurezi, sandale ușoare, toc înalt, negru, bretele argintii, iar pe creștet își fixă, cu ac de aur, o beretă, tot albă, cu panglicuțe albastre : bonjour, scumpeteo, se închipui ea nas în nas cu doamna Lupescu, ce mai veste-poveste ? aud că vrei să-ți cureți jegul în lapte de bivoliță, hî ? Bijuteriile : un lănțișor la gît, o broșă gîndac în dreptul inimii, o brățară grea, numai înmpletituri, la încheietura mîinii stîngi ; și umbreluța, albăstrie, cu ciucuri galbeni. Păzea, guguștiucilor, că dau năvală. Intenționa o raită prin grădină, mai o floare, mai o conversație, toate slugile se lasă trase de limbă, dacă le picuri nectar pe ea. Vasiliu, copoiul, veghea pe culoar, rezemat de un perete, cu țigara în colțul gurii. Dădea semne de atipeală. Ochelarii negri și-i petrecuse pe după cordonul hainei sport. El se repezi la o fereastră deschisă, aruncă țigara și zise, ceremonios :

— Mă aflu la dispoziția dumneavoastră, distinsă doamnă Vera. Porunciți, și am să execut, fără crîcnire.

— Vreau luna de pe cer.

— Întîi să apară.

— Ei, drăcie cu pălărie. Mi-o aduci ?

— Am să fac tot posibilul.

— Ești un curtezan desăvîrșit.

— Doamnă Vera, iertați-mi scălîmbăielile... sînt cam nedormit... altfel, pe onoarea mea că vă prețuiesc nespus... dumneavoastră de ce nu mă lăsați să mănînc și eu o pîine ? Albă, neagră, cum o fi.

— Ai copii, domnule Vasiliu ?

— Doi băieți și o fetiță, să-mi trăiască.

— Meseria dumitale e destul de riscantă.

— Ce era să fac, doamnă Vera ? Cu avocatura am dat chix, nici cabinet, nici clientelă, am tras barca pe uscat vreo doi ani. Oricum, am și eu o licență în drept, pre-

ciză cu modestie, ciudat, devenise aproape umil. Vasiliu Zenovie, coleg de promoție cu fostul dumneavoastră soț, domnul Stanca. Întrebați-l... am avut și cîteva ciocniri, de idei, vreau să zic, pe chestiuni exclusiv politice. Altfel, ne mai zărim din cînd în cînd.

— Aha, îl calci pe bătături.

— Nu, doamnă Vera, nu mai e cazul. A primit lovitura de grație mai demult, cînd a luat-o în zigzag, din gard în gard, acum se ține cu respirație artificială. Eu, unul, regret, sincer regret, era o capacitate. Mde, așa-i cînd îți pierzi direcția.

— Doamna Lupescu a sosit ? atacă Vera.

— Abia pe la patru. Dar, se grăbi Vasiliu, vă rog insistent să nu spuneți... aici mai sînt musafiri... Și încă ceva, dacă-mi permiteți : albul este culoarea preferată a doamnei Elena Lupescu. Ce-ar fi să vă puneți dumneavoastră rochii de altă culoare ? Doar aveți destule...

— Și pe la ce oră o să-i fim prezentate ?

— Cînd va binevoi să vă primească. Azi, mîine, poimîine. Dumneavoastră să rețineți că vă aflați la Palat, doamnă Vera. Important e să se știe că ați fost invitată. Celelalte mișcări de trupe... aici se petrec, aici se îngroapă. Palatul ! Secretele zeilor. Mucles, iertați-mi expresia. Noi... oricum... mai zise, de încurajare, ne vom strădui să vă facem șederea aici cît mai agreabilă.

— Eu am o fabrică de condus, afaceri de perfectat.

— Știu, știu... și Vasiliu ridică din umeri, neputincios.

— Vreau să culeg trandafiri.

Înțelese că accesul în grădină, înainte de sosirea doamnei Lupescu, este strict interzis, din pricini asupra cărora Vasiliu, copoiul, se feri să insiste ; niște capricii de metresă-amfitrioană, ce ia în primire averi și palate, trebuie să fi fost la mijloc ; dacă nu cumva, din exces de zel, cu de la ei putere, supraveghetorii instauraseră un regim de carantină pentru musafiri. Ce-mi trebuia ? își repetă Vera. Supusă atîtor restricții, avea suficiente motive să se simtă descumpănită. Măcar a auzit de mine ? ar fi vrut să-l întrebe pe Vasiliu. Are vreun interes ? Doamne ferește să mă confunde cu din alea... Era ca și cînd ar fi pătruns într-o zonă minată, unde fiecare pas poate fi și ultimul. Prînzul, în compania celorlalte trei invitate (dameze de Podul Grant, le categorisi, după machiajul pro-

nunțat, vîscos), și a unor agenți mai spălăței, în prezența cărora Vasiliu stătea smirnă, prînzul, bogat, stropit cu vinuri vechi din pivnițele regale, o binedispuse, vorbi mult, se încontră, complimentă și rîse cu o poftă de invidiat ; o ameți un Cotnari producția 1885 și se drese cu un-coniac Segarcea producție 1900 ; la încheierea prînzului toastă în onoarea prea-bunei, distinsei și înțeleptei Regina Maria, ceea ce tuturor le apăru deplasat, căci nu bătrîna regină se cerea a fi preamărită acum, ci țiitoarea fiului ei. Ca de obicei, băutura o toropise. Poate că și din această pricină, anevoie pricepu, cu întîrziere păgubitoare, că a gafat. Măi iubitule, mă, aici toate-s de-a-ndoaselea... cred că m-au luat la ochi. Alese din grămadă o rochie mai decentă, fără pic de alb, un bleu-ciel stropit cu negru, croială clasică, decolteu discret, guler din volănașe, mîneci bufante ; sandale negre, mănuși negre, pălărie neagră, impunătoare, cu boruri largi, răsucite în sus, imitație de sombrero, lansată de casele de modă elvețiene ; un cordon negru, cam de un lat de palmă, lăcuit, un colier, o brățară. Măi iubitule, mă, ce zici, nu-s eu regină, mă ? La patru fără un sfert sună clopoțelul, ca la internat. Ei, bravo, ăștia vor să ne ducă la panoramă cu rîndul. Vasiliu era la post. Schimbase și el costumul sport cu unul bleumarin. Tăcut, excesiv de politicos, nu mai era decît un umil însoțitor, o conduse în curtea din față, unde foiau agenții și țărăncuțele în costum național. Celelalte trei invitate se și aliniaseră pe treptele de marmură, topite de emoție, cu buchete de flori în mînă. Locul ei era pe treapta cea mai de sus. Vasiliu îi aduse trei bujori, apoi se-nclină, semn că misiunea lui se încheiase, de-aici încolo să se descurce cum o știi. Măi iubitule, mă, am niște draci, de nu mă mai pot aduna. Poarta palatului se deschise, lăsînd să se vadă trei automobile negre, înnoroiate, care înaintau alene pe aleea străjuită de castani ; soldații de gardă luară poziție de drepți, însă fără să prezinte onorul, ca la trecerea capetelor încoronate ; agenții și țărăncuțele se traseră mai pe margini, numai șeful de protocol rămase în dreptul scărilor, ca un punct de reper, acolo trebuia să oprească automobilele. Elena Lupescu purta o mantie albă, din mătase, care-i cădea în falduri pînă la călcîie. Dînd capul pe spate, își trecu degetele înmănușate prin părul roșcat. Privirea îi alunecă, severă, peste toți cei prezenți : Nu vă pot

zîmbi. Călătoria a fost infernală. Vivat ! Șeful de protocol îi adresă, mai mult din mers, cuvîntul de bun venit. Măi iubitule mă, o palmă ca asta n-am mai încasat de cînd mă știu. Nici nu 's-a uitat la mine. Doamnelor de onoare li se îngădui să intre în holul de marmură, spațios și auster, cu doar cîteva fotolii, măsuțe și o canapea, dominat de trei policandre cu brațe aurite. Emoția se transformase în stinghereală, chiar și agenții, obișnuiți să stea în umbră, fără a rîvni la atenții, uneori dorindu-și să fie ignorați, de astă dată îndurară mai greu afrontul. Zîmbetele pieriseră, nici o conversație nu se mai lega. În oglinjoara de poșetă, consultată tot mai des, Vera se descoperi palidă și botoasă. Curînd, pe culoarul ce despărțea apartamentele regale se iscă forfotă. Trei țărănci cu cearșafuri, pleduri și prosoape în brațe, însoțite de o infirmieră cochetă, cu boneta ușor căzută pe frunte, pătrunseră în camera de baie cu smerenie, ca într-o catedrală ; veniră la rînd bărbații, suflecați, cu tîrlici în picioare, cîte doi, cîte doi, purtînd butoaiele cu lapte de bivoliță ; apăru și băiețița, corpolentă, cu uitătură vicleană. Cînd, după vreo jumătate oră, prepregătirile se încheiară și toți slujitorii se retraseră, șeful de protocol invită doamnele de onoare să se apropie. Vera făcu un ultim efort de supunere. Măi iubitule, mă... de m-ai vedea... arăt ca o pupăză... Elena Lupescu îmbrăcase un halat alb, pufos, cu rever matlasat, și scurt pînă mai sus de genunchi. Desculță, cu părul răvășit, palmele înlănțuite la ceafă, avea un aer buimac. Uf, ce zăpușeală... Cu surîs de madonă, Vera se exersă într-o reverență. După ea, și celelalte trei. Șeful de protocol se repezi să deschidă ușa camerei de baie. Două ore program de voie, anunță Vasiliu, dar nu în grădină, în holuri, în curtea din spate, ori pe aleile ce duceau la poarta principală. Ai vreo sticloanță de rezervă ? întrebă Vera. Cu paharul de coniac în mînă, sorbind cîte puțin, măsură holul, culoarele, iscodi servitorii, cum arată baia, marmură, totul din marmură ? îngropată, ca un bazin, cu trepte... deschise ușii... cu permisiunea șefului de protocol vizită și apartamentul bătrînei regine, nu era chiar pe gustul ei, prea sobru, lipsit de somptuozitate, tonuri închise, ieși pe terasă ! Măi iubitule, mă... ce știi tu ce-i aia viață la Palat... chef, alinieri, temenele, iar chef... umblu pe-aici cu trei iepe de Brăila și un copoi tuciuriu după mine... respirăm aer re-

gesc și ne întreținem cu slugile... auzi tu, cînd să intre în baie, Duduia mi-a tras cu ochiul, strengărește, ei, ce zici ? numai mie, mă, cred că m-a dibuit de isteață... Mă iubitule, mă, nu te mai văd, nu te mai aud, nu te mai știu. Jur să nu-ți mai pomenesc numele. Cînd reveni pe culoar, trei țărănci tocmai ieșeau din baie, fiecare cu cîte două vedre pline cu lapte. De prea mare nedumerire, era cît pe-aci să-ntrebe... Vasiliu, la post, interveni prompt :

— Distinsă doamnă Vera, nu trebuie să observați chiar totul. Și nici să vă pierdeți prea ușor cu firea. Permiteți ? și o apucă de braț : Curaj, puțin curaj, ce Dumnezeu !

— Îl beau ? Numai atîta să-mi spui : îl beau ?

— Întîi îl fierb.

— Mă conduci la cameră ?

— Cu o condiție, doamnă Vera : dacă îmi declarați cu mîna pe inimă că n-ați văzut nimic.

— Desigur, mi s-a părut... am și uitat.

— La ora șapte și jumătate sînteți invitată în sufrageria mare. Numai dumneavoastră. Vasiliu se înclină : Iată, distinsă doamnă, că v-am adus și luna de pe cer.

6

Armand Stopel se retrăsese în cea mai mică și mai neprietenoasă dintre cele șase încăperi ale casei de pe str. Toamnei. Era, de fapt, o fostă cameră de serviciu, cu o singură fereastră ce da în curtea interioară, unde soarele nu pătrunsese niciodată. După ce lăsase storurile, Armand Stopel mai și căptușise fereastra cu hîrtie albastră : astfel, se despărțise de lumină, de zi ; își dorise noaptea, cu întuneric deplin, și avea noapte. În chilioara aceea nu se afla decît un fotoliu strîmt, incomod, adus din salon, și o canapea cu arcuri rupte, pe care dormiseră cîndva ser-servitorii. După cîteva ore petrecute pe fotoliu, obosind, Armand Stopel se întindea pe canapea, pentru alte cîteva ore : nu mai știa, nu voia să știe de zile și nopți, stătea de veghe cît îl țineau puterile și se odihnea doar cît să-și refacă puterile, pentru o nouă stare de veghe. Armand Stopel vedea acum prin întuneric, de cum deschidea ochii

îi și apărea imaginea adorată, de care nu se mai putea despărți. Pierduse totul, în afară de această imagine : înțelepciunea vîrstei îi spunea că trebuie să se mulțumească și numai cu atîta. Ai să-mi rămîi, i se-adresa imaginii, cu mine am să te port peste tot, pe unde-o să mai rătăcesc. Cine să mi te fure ? ești al meu, doar în sufletul meu, cine să știe ce am eu în suflet ? Cît trăiesc eu, ai să mai trăiești și tu... Ce-o fi pe urmă ?

De cinci zile încheiate, Armand Stopel nu mai ieșise din casă, nu se bărbierise, nu se primenise. Cînd se-auzeau trei ciocănituri în ușă, la intervale egale, cu pauze de cîteva secunde, știa că i-a venit avocatul, dr. Petrea, cel care își luase însărcinarea de a-i descurca în timp scurt niște afaceri destul de încîlcite. Întredeschizînd ușa, Armand Stopel întindea mîna să i se dea hîrtiile, apoi scotea din buzunar cîteva bancnote : schimbul se făcea repede, fără chestionări, ca între oameni ce au deplină încredere unul în celălalt, îmi dai hîrtiile; îți dau banii, sîntem chit. Armand Stopel nu mai cerceta hîrtiile prezentate de avocat, știind că tot nu i-ar mai aduce vreun folos. Cînd se-auzea o singură bătaie în ușă, ca o bufnitură, Armand Stopel deschidea ușa larg, încît să răzbată puțină lumină de pe culoar și-n încăpere. Poftește, îi zicea vecinei, poftește. Vecina Valeria — soția unui mecanic auto care se-ngrijise într-o vreme de automobilul d-lui Stopel, fiind bine remunerat — lăsa îndată pe parchet, aproape de fotoliu, un sufertaș etajat, cu puțină supă de pasăre, trei pîrjoale cu piure de cartofi, două felii de pîine neagră, apoi lua sufertașul adus cu o zi în urmă și se retrăgea pe vîrfuri, fără o vorbă. Iată însă că în cea de a șasea zi, neglijînd cu totul că are în față un atotputernic, pe unul dintre cei mai mari bancheri din țară, după cum se șoptea, vecina Valeria îl apucă zdravăn de umăr și-l zgîlțîi, ca pe-un borfaș : Da', mai ieșiți din năpastă, domnule ! îi strigă, ori ce vreți, chiar vreți să vă gunoiți de tot ? Cu aceeași furie vecina se repezi la fereastră, smuci perdeaua într-o parte, ridică storurile, rupse hîrtia de camuflaj și deschise. Chiar dacă lumina din curtea interioară nu era puternică, abia o mijire, Armand Stopel clipi des și simți înțepături în ochi.

Imaginea se destrămă. Acum era singur, singur de tot, într-o cămăruță de om nevoiaș. După accesul de furie,

parcă intuind că îl deposedase de tot ce avea mai drag pe lume, vecina Valeria căzu în deznădejde : Iertați-mă, se rugă ea, frîngîndu-și mîinile, așa mi-a venit mie, nu știu de ce... Poate că așa trebuie, gîndi Armand Stopel. Mîine, îi zise femeii, mîine mai către seară să treci pe-aici împreună cu bărbatul dumitale. Cu bune intenții — nu, nu făcuse nimic rău, vrînd s-o mai liniștească, o conduse pînă la ieșire, însă vecina Valeria abia atunci izbucni în lacrimi : dacă am greșit, vă rog frumos, nu țineți supărare... Deschizînd ușa biroului, Armand Stopel avu surpriza, cam neplăcută în primul moment, să dea peste Martinescu, omul său de încredere : Dumneata ? chestionă. Înțelese că Martinescu se instalase aici în urmă cu vreo cîteva zile, își făcuse și culcuș, se gospodărise, poate că nici nu se mișcase din post, și se-mblînzi : Din păcate, îi zise, nu mai e nimic de păzit. Mai ai o singură obligație, să-mi pregătești baia... poate vrei să mă și bărbierești ? Martinescule, dragul meu, pe drumuri n-am să te las.

După vreo trei sferturi de oră, bărbierit, îmbăiat, purtînd un costum bej, fără nici un semn de doliu, Armand Stopel se așeză la birou, cu brațele înlănțuite la piept ; lumina blîndă de început de septembrie invadase camera spațioasă, cu ferestre înalte, în arcadă ; era liniște, era tihnă aici, unde se produsese ireparabilul. Acum, Armand Stopel își zicea că dintre ai săi, din tot neamul, numai el are să trăiască pînă la adînci bătrînețe, încă vreo cincisprezece, douăzeci de ani, și-o să aibă o moarte ușoară, în somn. Poate că așa fusese scris, toate blestemele îndreptate împotriva lui, cămătarul, să lovească fără cruțare în cei dragi. Cu ochii închiși, somnolînd, se chinuia să reconstituie imaginea brutal spulberată de vecina Valeria. Ca prin vis, auzi ciocănituri în ușă, dar nu răspunse și nu se-ntrebă cine-ar putea fi, căci el tot nu mai era aici pentru nimeni. Pierzîndu-și răbdarea, celălalt apăsă clanța și deschise încet, ca un infractor din cale-afară de prudent. Permiteți ? întrebă aproape în șoaptă. Era trimisul regal, Panait, care-i aducea o invitație la Palatul Cotroceni, chiar pentru seara acelei zile. Cu regret, informă Armand Stopel, n-am să pot onora dorința Majestății Sale, atît de măgulitoare pentru mine. Sînt în doliu... Trimisul își pocni călcîiele, se-nclină și prezentă condoleanțe, precizînd însă că nu știa nimic, nu citise nici un anunț. Totuși, dacă se

insistă ? mai întrebă el, ca unul ce venise, de fapt, cu o dispoziție. Transmite Majestății Sale că mi-am transferat toate valorile în Germania... aici sînt în lichidare... nu mai dispun decît de mărunțiș, iar așa, cu mîna goală, cum aș îndrăzni ? Solicit înțelegerea Majestății Sale... (Instalat pe tronul României abia de trei luni, Carol al II-lea pornise în căutarea unor parteneri de joc, îi găsise, îi poftise și-i încercase pe toți. Cu Armand Stopel avusese ghinion, pierduse, nu vreo sumă fabuloasă, cîteva zeci de mii, acolo, pînă-ntr-o sută de mii, totuși, mai mult faptul în sine, că pierduse, îl rîcîia, pretinzînd revanșă. Așa ceva mai rar, îl prețălui Armand Stopel, și rege și scîrțan !.)

Pe la șase și un sfert chemă o birjă, care îl duse în trap mărunt, cu legănări odihnitoare, pînă pe Sărindar : Armand Stopel mai avea de reglat o afacere, ultima înainte de a părăsi țara. Pentru prima oară descindea aici, printre gazetari, în gura haitei : numele lui figurase adesea pe prima pagină a ziarelor, însoțit de fiecare dată de atacuri, de blamări. Dar nu vreun gînd de răzbunare îl îndemnase încoace. Cum nu se temuse de nimeni, cum nici în aceste momente, de scufundare în durere, nu se temea, Armand Stopel pătrunse în redacția „Opiniei noastre“ ca un stăpîn, refuzînd să se lase descusut de omul de serviciu (care tocmai primise ordin să bareze calea oricărui nepoftit). Încă din prag, după ce strîmbă puțin din nas din pricina fumului de mahorcă, Armand Stopel anunță :

— Doresc o convorbire cu patronul de-aici.

— Eu sînt, informă Vlad Stanca, fără să ridice ochii de pe hîrtii. Își scria tableta pentru ediția de a doua zi : Pe urmele prietenului meu Alexandru... de cinci zile alerg, întreb... nimeni nu poate... nimeni nu vrea să-mi răspundă... unde a dispărut ?... După cum vedeți, lucrez. În ce chestiune v-ați deranjat pînă la noi ?

— Aștept să isprăviți.

— Este și propunerea mea.

După numai vreo cinci minute, punînd punct, Vlad Stanca îl strigă pe Niculaie, ca să-i predea manuscrisul, apoi, eliberat, destins, întîrzie cu privirea asupra musafirului : îl știa de undeva ? din ce împrejurare ? oricum, dacă nu se mișcase de-aici, ba, mai mult, se și instalase pe canapea, comod, cu brațele date în lături, pe spătar, însemna că se știe, ori se crede om cu situație. Te po-

mencești că și ăsta o fi avînd intenția să mă cumpere. Ar fi fost al cincilea, în mai puțin de două săptămîni ; de neînțeles : de ce vor oamenii ăștia cu bani să devină proprietari de gazete tocmai acum, cînd gazetele nu mai rentează ?

— Eu sînt Armand Stopel, cămătarul.

— Da, vă ascult, se-năspri Vlad Stanca. Am cîteva minute de răgaz. Dar vă previn : dacă vreți să cumpărați, eu, unul, nu vînd nimic.

Armand Stopel se trase mai la o margine a canapelei, apoi bătu ușor cu palma locul rămas liber : Stați și domnia voastră aici, zise cu voce joasă, obosită. Chiar vă rog. După îndelungi ezitări, admițînd că vizita cămătarului o fi avînd vreun alt scop decît cel bănuit, Vlad Stanca se conformă.

— Din informațiile ce dețin... și vă pot asigura că pînă azi oamenii mei de corvoadă nu mi-au servit informații anapoda... rezultă că vă aflați în dificultate. Doresc să vă ajut.

— Nu frecventez cămătarii. Nu iau bani.

— O sută de mii, se grăbi Armand Stopel, spre a evita discuțiile obositoare. Donație din partea mea, fără nici o obligație din partea domniei voastre. Vă semnez cecul, iar banii trebuie să-i ridicați cel tîrziu pînă mîine la prînz.

— Cum să-mi explic un asemenea gest ?

— Nicicum, nu-i nevoie, nu vă faceți gînduri.

— Un cămătar nu dă niciodată de pomană.

— Domnule, sancționă Armand Stopel, eu de cînd mă știu n-am întins nimănui capcane ; eu am tratat corect ; am fost întotdeauna neîndurător și cu mine și cu alții, pe care i-am servit. E prima oară cînd ofer, din pricini care mă privesc direct... și aș vrea să le păstrez doar pentru mine.

— Cu regret, cu un imens regret trebuie să vă refuz. De ce să vă ascund ? Mă zbat cum pot și eu, de pe o zi pe alta, informațiile dumneavoastră sînt exacte. Însă, domnule Stopel, am și eu un defect din naștere : uneori, și mai ales față de anumiți semeni de-ai mei, sînt tare suspicios.

— Fie, conveni Armand Stopel, vag amuzat de o situație paradoxală : tocmai cînd ține să fie dezinteresat, generos, oferind banii cîștigați la pocher de la Mejestatea Sa, este suspectat, mai rău, i se cer și motivații. Așadar,

se supuse, deși mărturisirea era pentru el un adevărat calvar. Domnule Stanca, în februarie curent ați publicat pe prima pagină a gazetei un articol amplu, cu fotografii, despre un tînăr pianist de excepție. Ați fost singura gazetă care a consemnat debutul fiului meu la un concert de binefecare. Căci Oliver Flavius... N-ați știut că este fiul meu. Nici alții n-au știut. N-am prevenit pe nimeni.

— Nici nu trebuia, noi am scris din convingere.

— V-am fost și vă sînt îndatorat, mai ales acum, cînd fiul meu nu mai e... Da, domnule Stanca, nu mai e, n-am dat nici un anunț, după cum vedeți nu port doliu, îmi zic doar : Așa a fost să fie. Deși a ținut la mine, Oliver nu a vrut să iasă în lume cu numele meu... și-a zis Flavius... poate că în sinea lui nutrea aceeași oroare față de cămătari pe care o nutresc toți... toți cei care aleargă după bani ! Eu l-am iertat. Oare el are să mă ierte ?

— Vă înțeleg, e o mare pierdere. Accident ?

— Un fel de accident... unul provocat. Oliver și-a tras un glonț în tîmplă. De unde a avut pistolul ? Nu mi-l pot închipui ținînd în mînă un pistol. E teribil, domnule Stanca, e teribil să rememorezi... și mi s-a destrămat imaginea lui, încerc să o reconstitui... Oliver era un băiat firav, de o sensibilitate bolnăvicioasă...

— Probabil că o stare depresivă...

— Spaima, dezonoarea, domnule Stanca. Oliver a fost atras în proastă companie... de niște indivizi care aveau nevoie nu de el, ci de banii mei. Oliver mi-a sustras din seif treizeci de mii. Atîta explicație a lăsat, pe un petic de hîrtic : eu sînt nemernicul. Dar eu îi știu pe indivizi, m-au pîndit, au încercat șantajul... îi știți și domnia voastră, căre-ați scris de-atîtea ori împotriva lor.

— Am înțeles : „Garda de fier". Și poliția ? Vreau să zic : s-a trecut la cercetări ? au fost identificați ?

— Nu, domnule Stanca, nu, eu nu m-am plîns nimănui, nici dovezi nu prea am, și-apoi, pentru mine totul ar fi mult prea obositor și inutil. Oliver nu mai e... singur și-a pus capăt zilelor, copleșit de remușcări... iar eu, eu ce să mai caut aici ? Soția și fiica mi-au murit în accident de automobil, Oscar, fiul mai mare, a plecat peste ocean, nu-mi scrie, nu știu pe unde rătăcește. Eu, domnule Stanca am lichidat aici și mă-ntorc la Freiburg, unde m-am născut. Am să trăiesc mult, bătrînețele îmi sînt asigurate.

Cel mai de preț document pe care îl iau cu mine din România este tocmai articolul dumneavoastră. Ce pot să vă dau în schimb ? Bani, bani, altceva nu mai am. Poate că nici n-am avut.

— Totuși... totuși, ezită Vlad Stanca.

— Bani murdari ! se dezlănțui Armand Stopel, profund contrariat că și după o mărturisire dureroasă i se refuză oferta. Atunci aflați, domnul meu, că lumea modernă, dacă își vrea progresul, nu se mai poate lipsi de cămătari. Eu am înălțat și am prăbușit oameni, am deschis stabilimente de producție, am propulsat industria, comerțul și construcțiile. Eu am fost cămătar din vocație, am adunat averi și am trăit ca un slujbaș oarecare : e o meserie grea, cîinoasă. Aici, în România, m-a adus Domnitorul Carol I, la sfîrșit de secol, eu am fost o necesitate... am luptat, m-am impus, atrăgînd asupra mea mînie, poate și respect... N-am avut complexe, n-am plecat ochii, n-am dat un pas înapoi... și-am ținut la acest popor... despărțirea de el mă doare.

— De ce plecați de-aici, domnule Stopel ?

— Din prudență, domnule Stanca, în cei treizeci de ani de cînd m-am stabilit aici am ajuns să-i cunosc pe români : sînteți un popor născut din suferință. Va veni și o vreme a înseninării ? Cînd va fi să fie ? Pînă atunci, domnule Stanca, în România se anunță zile întunecate.

— Și tocmai în Germania vă căutați adăpost ?

— Spiritul german nu va mai admite oroarea.

— Domnule Stopel, dacă mi-e permis, dumneavoastră sînteți un om al finanțelor, dar, observ, nu și al politicii. După a mea presupunere, va fi greu peste tot, și pentru toți. Cît despre Germania... tare mi-e teamă că tocmai de-acolo are să vină și pericolul de-aici.

— În sfîrșit... sînt un om bătrîn... Ei, cum facem ?

— Nu știu, nu, am și eu niște principii.

— Dar ați mai primit subvenții din partea mea ! se hotărî Armand Stopel să înfrîngă o învârșunare ce i se părea cu totul deplasată. În aprilie, cînd ați acceptat să publicați articole în favoarea întoarcerii în țară a Prințului. Prin intermediar, desigur.

— O, și cît m-am chinuit să aflu !

— Ei, și dacă era să aflați, i-ați fi refuzat ?

— Gazetăria subjugă, năucește... cine o învață, n-o mai dezvață... dai totul, și uneori accepți totul. Pînă la pierzanie.

— Ultimul domniei-voastre cuvînt ?

— Nu, domnule Stopel, cît de strîmtorat aș fi, nu pot să primesc banii. Acum mi s-a și limpezit de ce : ar fi să tîrguim memoria lui Oliver Flavius, despre care am scris cu gînd curat, pe care l-am prețuit mult.

Cînd ieși în Calea Victoriei, peste oraș cobora un amurg liniștit, patriarhal. Era ora la care începeau plimbările de seară, la braț cu soția, fiica sau prietena, cu dese popasuri pe la vitrine. Birjele, automobilele rulau aproape la pas, din pricina pietonilor care traversau peste tot, dar și trebuind să oprească mereu, la adresele indicate. La plimbarea de seară puțini ieșeau neînsoțiți. Armand Stopel era singur. Cu mîinile la spate, se lăsa dus de șuvoi înspre magazinul „Lafayette“. Trecuseră mulți, mulți ani de cînd văzuse Calea Victoriei numai din birje, ori din automobil. Dacă îi părea bine, dacă îi părea rău că nu mai deschisese ochii la lume și altfel, decît în calitate de bancher, acum era tîrziu să se mai întrebe. Nu se opri la vitrine, merse, tot merse, greoi, tîrșîit, pînă se pomeni în dreptul bisericii Zlătari. Dacă reținuse el exact, era obiceiul ca aici să asiste regele la slujbă de sărbătoarea bobotezii. Cîți ani se scurseseră de cînd nu mai intrase într-o sinagogă, unde l-ar fi chemat credința lui ? Cît despre bisericile ortodoxe, nu i se-ntîmplase să treacă pragul vreuneìa. Abia acum i se trezi curiozitatea. Păși, deci, înăuntru, ca un vizitator. Erau puțini drept-credincioși, vreo douăzeci să fi fost, și mai toți se mișcau pe vîrfuri, în spațiu limitat, aproape de ușă. Toți cumpărau și aprindeau lumînări. Trebuie să fie de sufletul celor morți, intui Armand Stopel. Aprinse și el trei, pentru Christine, Clara și Olivier Flavius. Și-abia după minute lungi, cînd să iasă, îi veni în minte să aprindă una și pentru el.

Epilog

Perdeaua din stambă înfloratã se mișcă ușor. El crezu mai întîi că se zbate de vînt. Vremea la sfîrșit de septembrie devenise capricioasă, cu soare palid prin spărturi de nori vineții, anunțînd apropiate vîrtejuri de frunze veștede și ploi mărunte, mocănești. Abia trezit din somnul de după-amiază, stătea pe marginea patului, cu palmele pe genunchi. Gazda îi lăsase pe măsuța încărcată cu hîrtii o tavă de lemn, cu niște felii de pîine albă și o cană cu lapte. Așa le fusese înțelegerea, în fiecare zi gazda să-i aducă lapte proaspăt, pîine și mezeluri, iar la prînz să-i gătească o supă de pasăre, ori de zarzavat. Prinsese în greutate vreo zece kilograme, se simțea greoi, parcă și mintea i se năclăise în osînză : cu cît o duc mai rău, se amuzase, cu-atît mă-ngraș mai tare. Mă căutai ? se auzi o voce obosită, de dincolo de perdea. În clipa următoare i se-arătă o față palidă, cu sprîncene pronunțate, negre, arcuite a mirare, și un smoc de păr alb. Dar nu era ora stafiilor. Își trase repede halatul și se ridică. Nu mai aveai răbdare ? Iată că m-am prezentat, mai zise Alexandru, dispărînd apoi din cadrul ferestrei. În cameră se furișase amurgul, cu adieri de răcoare. Aprinse lumina și deschise ușa larg, ca pentru un musafir de vază și mult așteptat. Cînd să-și strîngă mîna, inexplicabil, pufniră amîndoi în rîs. Ar fi avut suficiente motive de crispare. Iată-ne iar la punctul de pornire, își zise Vlad Stanca. Dați înapoi cu mulți ani. Împinși la periferie și apăsați de nesiguranță. Eh, ar fi cum ar fi, păcat, doar, că nu mai sîntem tineri. Alexandru slăbise îngrijorător, puțin se și cocîrjase, costumul, croit pe altă măsură, îi venea anapoda. Continua, totuși, să pară înveselit, ochii îi sticleau, ca de febră. Ai lapte ? O, de cînd n-am mai golit eu o cană de lapte. Bău pe nerăsuflate, se șterse la gură cu dosul palmei, apoi

scoase din buzunarul pantalonilor un pachet de țigări și o brichetă duhnind a gaz. Cînd Vlad Stanca vru să închidă fereastra, iar hohoti.

— Gest reflex, măsuri de precauțic ! Nu cumva să ne intercepteze copoii. Încetoșă încăperea cu rotocoale de fum, ce se destrămau alene. Dezbară-te, fiule, de vechi gesturi și metehne. Acum putem vorbi și la răspîntie de drumuri, în gura mare. Vrei să facem o probă ? Se hițîna cu scaunul, mai să cadă. Nici dracu nu ne mai ia în seamă. Ce ești tu ? Un renegat... Mîrîi, înjură. Se complăcea într-o duritate de împrumut, semn de mare nervozitate, prevestind izbucniri, Vlad Stanca îl știa bine, de pe vremuri. Ce ești, ce mai ești tu, care te lauzi cu istoria... scrii istorie... ce istorie, mă ? Strivi țigara, cu năduf. Era cît pe-aci să răstoarne măsuța, nu din vreo neatenție, de furie mocnindă. N-ai mai venit să mă vezi la chițiboaică. Am mirosit eu, de prima dată, că ceva nu-i în ordine. Avocat, aveai la mînă un bilet de liberă trecere. Ți l-au retras ? Au tăbărît ăia cu amenințările ? E foarte important să știu exact.

— Zău că ești adorabil, zise Vlad Stanca, degajat, vrînd să evite accentele grave. Chiar mai e nevoie de explicații ? Ai experiență cu de-al de mine, poate și cu alții, nimic nu scapă ochiului tău ager. Oare nu m-ai bește lit tu, ca pe-un nevolnic, în timp ce băteam cu pumnii în ușă ? Eram înspăimîntat, Alexandre, eram scursură, mi se tăiaseră picioarele. Cînd am ieșit din celulă, cîteva clipe a trebuit să mă sprijin de perete.

— Ce te-aș mai fi strivit, ca pe-un păduche !

— Acum ești brav, de nu se mai poate.

— Al dracu', zise Alexandru, dînd-o pe rîs, ai prins-o și pe asta... mă ! îți zbîrnîie creierașul... ai înțeles că nu mă mai pot dezlipi de tine, pedeapsă pe viață, oare nu ne-au legat pe noi cu lanțuri, unul de celălalt ? Își duse mîna la frunte și coborî privirea : mi-au mai rămas amintirile, nimic altceva.

— După cinci zile, cînd am revenit, nu mai erai acolo.

— Da, așa-i, mă transferaseră, nu știu unde, eram cu obloane la ochi, o lună de zile m-au ținut numai între pereți de celulă, și toți pereții de celulă se aseamănă între ei. Oricum, tot pe-aici, prin București, m-au învîrtit. Ultimul popas, de numai trei zile, a fost la Văcărești. Le-am

făcut un scandal să mă pomenească : vreau anchetă, proces. M-au dat pe ușă-afară : Du-te cu Dumnezeu. Ce le trebuia lor încă un erou ? Dacă ajungeam la proces, eram cineva, agitație în presă, manifestații, proteste. Așa, ce mai sînt eu ? Un vierme.

— Ești Alexandru, prietenul meu.

— Da, și-ai să mă bagi tu în istorie. Își duse palma la inimă : Vlad, mă crezi ? O singură întrebare nu mi-au pus. Îmi știau toate mișcările, pe zile și ore. Au făcut aluzii și la întîlnirea noastră de pe Antim. Acțiuni, manifeste, tot. Pe cine-au strecurat printre noi, n-am reușit să aflu. Ești din ăia, îmi ziceau, comunist-naționalist, așa mai merge.

— Cînd am scris despre tine, bănuiam că te-au expulzat.

— Asta s-ar fi lăsat cu oarecare vîlvă, și-aici, și peste graniță. Dacă n-am vrut să plec eu de bună-voie, n-au mai insistat. De ce să-și complice existența ? Am priceput, mai pe urmă, că ei își puseseră în gînd un singur lucru : să mă scoată din mișcare, din circuit. Ce era mai simplu decît să-mi dea drumul ? Pentru oricine asta poate fi dovada că m-am dezis... am trădat.

— Dar nu și pentru mine.

— Ei, Dumnezeule mare și parșiv, se răzvrăti Alexandru, ce gărgăuni îți tot umblă prin cap ? Mai lasă-mă dracului cu istoria aia. Peste cincizeci, o sută de ani totul va ieși la suprafață... Ce mîngîiere îmi poate fi ? Cosmovici pretinde acum, pricepi tu ? că aș fi semnat declarație de colaborare cu siguranța statului... se prelucrează în organizații... Și eu, eu cum aș putea să le mai dovedesc tovarășilor mei că nu-i așa ? Eu sînt liber, mă plimb pe Calea Victoriei, îți pic în vizită, iar tu nici măcar nu mă-ntrebi cum de ți-am nimerit bîrlogul. Dacă m-au adus copoii? Așa, să te mai zgîndăresc... Zîmbind, îl bătu pe umăr : Credeam că ești tot la post, pe Sărindar, și-am dat pe-acolo. Domnul Stanca ? Nu mai e firma, nu mai e stăpînul, alte mutre. Atunci mi-am zis : Domnul Stanca s-a retras să cugete la istorie. Măi, să fie ! Pînă la urmă s-a-ndurat de mine un om de serviciu, Niculaie, domnul Niculaie, care zicea că te cunoaște. Își vîrî pachetul de țigări în buzunar și se ridică : Peste două ore am tren. Mi-am găsit de lucru la o tipografie din Sibiu. Oricum,

mîine dimineață îmi văd copiii, după doi ani. Tu pe cine ai să vezi ? Îi întinse mîna : Vlad, ce să-ți mai spun ?

— Spune-mi așa : trebuie să avem răbdare.

— Pînă cînd, omule ?

— Și încă : trebuie să avem încredere.

— De unde, prietene ?

— Și mai trebuie să avem tăria de a fi noi înșine. Îl îmbrățișă cu o durere bărbătească, reținută : Îți doresc drum bun. Salută-i pe copii din partea mea. Așa să le zici : Un tovarăș de-al meu, de care n-am să mă despart niciodată, vă transmite urările lui de bine, să creșteți mari și sănătoși.

Ar fi vrut să adauge, de încurajare, poate mai mult pentru sine : Dacă nu mai credem în noi, în ziua noastră de mîine, sîntem pierduți, definitiv pierduți. Cu disperare să credem... Cînd rămase singur, stinse lumina și iar se așeză pe marginea patului, cu palmele pe genunchi, bătrînește. De cinci zile nu mai ieșise din casă, și în afară de Anghel cel credincios nimeni nu-i mai călcase pragul. În fiecare zi el scria cîte o tabletă, Anghel aducea vești, redacta știri de senzație și schița sumarul ediției. Către prînz, treceau hîrtiile la dosar și se cinsteau cu o bere. Mai sîntem oare în toate mințile ? Patimă fără leac, devorantă, pustiitoare. I se luase dreptul de a mai tipări gazete pe timp de un an pentru „incitare la dezordini sociale". Asta-i era vina. El, care tot la istorie se gîndea, își zisese : Peste ani și ani, asta va fi și mîndria mea. Pînă atunci ? Mai tare decît interdicția brutală, pe Vlad Stanca îl lovise tăcerea ce se lăsase în jurul lui, de niciunde nici un gest de protest, nici un cuvînt de alinare, fie și de compătimire. Pricepuse, în sfîrșit, că prea numeroasele concesii, compromisuri, acele cumințiri necesare pe care și le îngăduise în vederea unui nou atac îi derutaseră chiar și pe cei mai apropiați dintre colaboratori. Primul ministru îi acordase un minut. Pentru cei de mîine, dacă se va osteni careva să-i cerceteze hîrtiile, Vlad Stanca notase convorbirea pe o pagină de caiet :

Domnia voastră gîndiți altfel decît noi.

Da, excelență, recunosc. Poate fi un cap de acuzare ?

Dimpotrivă, nimic mai firesc, este și un drept ce vi se garantează. În pace și bună înțelegere, cu respect din partea noastră, liber sînteți să gîndiți orice. De unde nu re-

zultă însă și vreo obligație de a sprijini și difuza concepții pe care le socotim dăunătoare ordinii de stat existente. Cînd ordinea va fi alta, veți dispune domnia voastră, dimpreună cu cei pe care îi reprezentați. Acum, să fiu limpede înțeles, dispunem noi. Aș dori să rețineți că interdicția ce vi s-a aplicat ține de rațiuni superioare, cum se spune, iară nu de capriciile unor indivizi. Iată, ne aflăm față-n față. Ce sîntem ? Eu, un executant și un purtător de cuvînt. Domnia voastră un sacrificat. Mîine, cine știe, s-ar putea să fie altfel. Întrevăd și această posibilitate și îmi asum răspunderea.

Excelență, dacă vom apuca acea zi, mă leg să fiu la fel de sincer și la fel de neîndurător. (Aici s-ar fi cuvenit să adaug : În numele revoluției. N-am avut curajul. Eram mult prea intimidat. Iosif Partheniu încă mai este simbolul unor trecute vremi de mărire.)

Editorul îi trimisese corecturile la carte ; nu se uitase peste ele, poate mîine, poimîine ; început de glorie să fie, cădere în ridicol ? Contra cost, mai multe ziare anunțau apariția, pe curînd, a unui mare roman social : „Starea de libertate supravegheată". Editorul îi aranjase și o vitrină de reclamă pe Calea Victoriei, cu fotografie și pagini de manuscris. În ziua de 6 octombrie, orele 18, marele romancier va semna exemplare. Își aminti de Vera : voroave, voroave, voroave. Măi iubitule, mă, ce mai faci tu ? Aprinse o țigară, se duse la fereastră, trase perdeaua și se rezemă cu coatele de pervaz. Ziua se sfîrșea în sunet sprințar de țambal. Vreo nuntă, prin vecini, venise toamna cu nunți și mustării, vuia orașul de petreceri. Înfrigurat, își strînse halatul la gît și se retrase la masa încărcată cu hîrtii. Mă simt ca un lan de grîu bătut de grindină. Întrebarea chinuitoare, a lui și a multora, îi reveni : Mîine, ce va fi mîine ?

Vei trăi, omule, și vei afla.

Pedeapsa ta e să trăiești.

SFIRȘIT